

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

1981
ABDİ İPEKÇİ
DOSTLUK VE
BARİŞ ÖDÜLÜ

KOSTAS E. TSOLAKİDİS

BELKİ BİR GÜN DÖNERİM

ÇEVİREN: BERİN MYİSLİ

Literatür

ÇAĞDAŞ EDEBİYAT

Kostas E. Tsolakidis

Belki Bir Gün Dönerim

**Çeviren:
Berin Myisli**

LİTERATÜR YAYINLARI: 522

Çağdaş Edebiyat: 14

BELKİ BİR GÜN DÖNERİM

Kostas E. Tsolakidis

**Kitabın Özgün Adı
To Hroniko Mias Zois**

**Çeviren
Berin Myisli**

**Yayın Yönetmeni
Abdullah Yılmaz**

**Yayına Hazırlayan
Gökçe Çiçek Çetin**

**Dizi ve Kapak Tasarımı
Mithat Çınar**

**Baskı Öncesi Hazırlık
Emel Atik**

Birinci Basım, Ağustos 2007

**Baskı ve Cilt:
Şefik Matbaası
Tel: (0212) 472 15 00**

ISBN: 978-975-04-0421-4

© Copyright 2005, Stefanos Tsolakidis

© Copyright 2007, Literatür: Yayıncılık
Bu kitabın yayın hakları Literatür: Yayıncılık, Dağıtım,
Pazarlama San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir.
Kitabın tamamı veya bir bölümü hiçbir biçimde çoğaltılamaz,
dağıtılamaz, yeniden elde edilmek üzere saklanamaz.

LİTERATÜR®

**Yayıncılık, Dağıtım, Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak, Dünya Han,
No: 18-20 Kat: 5 Beyoğlu 34433 İstanbul
T 0(212) 292 4120
F 0(212) 245 5987
E literatur@literatur.com.tr
www.literatur.com.tr**

Annem Nafsika'nın Anısına...

*Gerçek Sevgi, Dostluk ve
Dini Hoşgörü Öyküleri*

1981 Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü

Önsöz

Elinizde tuttuğunuz kitap bir roman değildir. Böyle bir iddiası yoktur. Sadece yaşadığım bazı sahnelerin yeniden canlandırılması; 11-12 yaşlarına ilişkin anıların derlemesi; gençlik çağı, orta yaş ve sonrasında ilgili küçük küçük anekdotlardır...

Sadece yazılmış olmak için yazılmıştır. Hepsi de gerçek olaylardır; hayal dünyamın bir ürünü değildir. Belki bazı isimleri değiştirmişimdir, ne olur ne olmaz diye. İstemeden birilerini rahatsız etmenin bir âlemi yok.

Daha zevkle okuyun diye, olayları renklendirerek anlatmaya çalıştım.

Kimi hikâyeler komik, esprili; kimileri dramatik ve hüznü; bir kısmı da sanırım biraz didaktik. Açıkçası, ders alınsın diye anlattıklarım da oldu.

İnsan taklitçi bir yaratıktır, ne de olsa. Bu kendi suçu değildir. Doğa'nın, Evren'in ve Tanrı'nın suçudur. İstediyinizi tercih edebilirsiniz. Tabii, siz yine de doğrusunu seçin. Unutmayın ki, bu kitapta yazılı olan her şey şakayla karışıktır. Sürçü lisan ettiysek affola...

Kostas Emilios Tsolakidis (1911-1997) Anadolu'da 1914-1922 yıllarının trajik olaylarını, Mübadele'yi ve Yunanistan'a göçü yaşayan son Mikrasyalılarından biridir. 1981 yılında Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü'nü almıştır. O döneme ilişkin olaylar, Anadolu ruhuna sahip bir kişinin bütün ustalığı ve inancıyla, ebedi bir savunma olarak, bu kitapta anlatılmıştır. K. E. Tsolakidis'in hayatı ve yaşadıkları, Mikrasya'daki günlük hayatın ve kültürün etkilerini taşımakla beraber, Modern Yunanistan'ı oluşturan insanların yaşam mücadelelerini ve tecrübelerini de yansıtıyor.

Zincirdere'nin Öğretmeni Naziko

Lozan Antlaşması'nın hükümlerinin Ağustos 1924'te Türkiye ve Yunanistan'da yürürlüğe konmasıyla, her iki ülkenin halklarını da etkileyen Mübadele başladı. İnsanlar yüzyıllardır yaşadıkları evlerinden, atalarının topraklarından –yasal bir bahaneyle– zorla koparıldı; farklı milletten ve dinden olmalarına rağmen, paylaşılan onca yıldan sonra kardeş kadar yakın oldukları hemşerilerinden bir daha görüşmemek üzere ayrıldı...

Ailemin ve benim; bizlerin koparıldığı topraklar ise Kayseri'nin meşhur *Alissopotamos*, Türkçe adıyla *Zincirdere* kasabasıydı. Burası, Ekumenik Patrikhane *egzark*'ının metropolit merkeziydi. Doğal güzelliklere sahipti: Mikrasya'nın en yüksek dağı (deniz seviyesinden 4000 metre yükseklikte) Argeos'un karlarının erimesiyle birlikte her tarafta şırl şırl suların aktığı, eşsiz güzellikte bir bölgeydi.

Burada, halk tarafından *kırkayak* olarak adlandırılan yeraltı mezarları vardı. *Alissopotamos*'un *bütün* eski evlerini birbirine bağlayan, tarihi Hristiyan mezarlarıydı bunlar.

Kız Lisesi, Erkek Lisesi, Ruhban Okulu gibi modern eğitim kurumları bu bölgenin yüz akıydı. Bunlar, 1600'lerden kalma Yuhanna Manastırı'na bitişikti. Burası, iki yüzün üzerinde hücre, sarnıç, fırın, depo ve yüz adet yük hayvanını alacak büyüklükte ahırıyla gerçek bir kale gibiydi. Çakıl taşlarıyla döşeli muazzam bir bahçe içinde iki kilise yer alıyordu. Bunlardan biri bazilika tarzında inşa edilmişti ve çok büyüktü; diğeri bir yeraltı kilisesiydi. Bu-

rası, din ayrımı yapılmaksızın, akıl hastalarının tedavi edildiği gizli bir yerdi...

Bu kasabada, geniş salonlu, mermer işlemler ve ceviz ağacından oymalarla süslenmiş, 20-30 odalı konaklara sıkça rastlanırdı. Hepsi de, zamanında Batum, İstanbul, Halep, Şam, Beyrut ve Mısır'dan gelen Kayserili tüccarlar ve sarraflar tarafından satın alınmıştı.

Burada hayat, Rumlarla Türkler arasındaki sevgi ve dini hoşgörüyü dayanan bir uyum içinde, olağan akışında süregelmişti.

Ne var ki, Mübadele'yle birlikte bu topraklara yoğun bir hüznün, sıkıntı ve belirsizlikten kaynaklanan korku hâkim oldu. Her ne kadar yaşadığımız bu korku kanımızı dondurduysa da, hızlı davranmamız, bir an önce hazırlanıp, süre dolmadan buradan ayrılmamız gerektiğinin farkındaydık. Aklimızda ise hep şu sorular vardı: Nereye gideriz? Nasıl yaparız? Bilinmeyene yol alırken bütün bu varlığı, görkemli haneleri, dünyanın dört bir yanından topladığımız bu serveti bırakıp bu yerlerden nasıl ayrılırız?

İşte bizler böyle düşünürken ve tarifsiz bir hüznün bulutu üzerimize çökmüşken Mübadele başladı.

Varlıklı aileler konaklarını boşaltıp, ateş pahasına kiraladıkları kamyonlarla Ulukışla Tren İstasyonu'na gittiler. Orada, onları topluca Yunanistan'a taşımak üzere Yunan gemileri ve kamyonları bekliyordu.

Bu arada, Yunanistan'dan Türkiye'ye bir ters dalga da, Yannena, Kozani ve Florina'dan Türkleri buraya getiriyordu. Çiftçilikle uğraşan bu insanlar, Alissopotamos'un kendilerine hiç de uygun olmayan konaklarında öylece kalmışlardı.

Onlar tarlaların, sürülerin olduğu yerlere gitmek istiyorlardı.

Bütün bu konakların yeni gelen basit çiftçiler tarafından hor kullanılacağını düşünen Türk komşularımız üzüntülerini dile getiriyor; bizlerse, çaresiz, zorlandığımız göç yolculuğuna çıkıyorduk.

Bunca yıl bir arada yaşadıkdan sonra gelen bu acımasız ayrılık, Türklerle neredeyse her gün şefkat ve merhamet dolu sahneler yaşatıyordu bize.

O korkunç an geldiğinde, farklı dinlere mensup bu insanlar yıllar, hatta asırlar boyunca gelişip güçlenen bağların ve aralarındaki derin sevginin farkına vardı...

O zamanlar, on üç yaşında bir çocuktum; olup bitenleri hatırladıkça ürperirim.

O günlerden birinde, kapının eşiğinde dururken, komşumuz Mustafa'nın içeriye girdiğini gördüm.

"Günaydın Anasta Teyze, ne yapıyorsun; yoksa yine mi ağlıyorsun?" dedi anneanneme.

"Hoş geldin evladım. Gidiyoruz; seni bırakıyorum artık. Ama hem seni hem de kız kardeşin Feride'yi her zaman arayacağım. Sizler benim sağ kolumdunuz."

"Tamam, tamam, ağlama artık. Kızın Naziko Öğretmen'e bakmıştım; beni aramış."

"Merdivenlerden iniyor; sesini duyuyorum. Hah geldi işte."

"Yardıma ihtiyacım var, Mustafa" diye konuya girdi annem. "Anıtlar'a gidelim diye haber saldım sana. Anam, ölen çocuklarına son kez veda etmek istiyor da. Tek başıma gidemiyorum; dayanamıyorum..."

"Tamam, olur. Bayramlıklarımı giyip geliyorum."

Kısa bir süre sonra mezarlığa doğru yola koyulmuştuk bile. Ninem, annem, Mustafa'yla kız kardeşi Feride ve ben. Sessiz ve hüzünlüydük; sanki bir cenazeye gider gibiydik.

Memleketi terk eden son aileydik.

Anıtlar'a giderken peşimize davetsiz, dört beş tane yaşlı Türk kadını da takıldı. Dokunaklı bir refakatti bu. Suskun, sevecen ve hüzünlü. Son derece etkileyiciydi...

Mezarlık, görkemli anıtlar ve aynı zamanda, sade, yoksulluğun izlerini taşıyan mezar taşlarıyla dolu, geniş bir alandı. Beraberimizde getirdiğimiz son tütsüyü ve bal rengi kalın mumu yaktı ninem.

Başlangıçta ölüm sessizliği hâkimdi ortalığa. Sonra, Hıristiyanlarla Türklerin gözyaşlarını, ninemin, annemin ve

benim sessizce haç çıkarışımız takip etti. Trajik ve unutulmaz bir sahneydi. Bir mezar taşının etrafında ağlayan beş altı Müslüman'la Hıristiyan...

Çocuklarına, ölülerine son vedasında, Anasta'nın matem-i hıçkırıklarda ifade buluyordu; annemin ve benimse çıkardığımız haçta... Birden annemin Mustafa'yı öptüğünü fark ettim.

"Mustafa, kardeşim, sen de mi haç çıkarıyorsun?"

"Evet, Naziko, sizler için."

Genç bir insanın ruhsal *yücelişi* ve kuralların dışına çıkarak, hepimizin o *bir* ve *tek* Tanrı'ya, din farkına aldırmaksızın ulaşmasıydı bu.

Dönüş yolunda daha da duygulu anlar yaşandı. Tarlalarından dönen ne kadar Türk varsa, sırtlarında yükleri, yüzlerinde hüznü bir ifade, evimize kadar bize eşlik etti.

Bir insanlık ve dini hoşgörü gösterisiydi bu.

Bu arada kamyon gelmişti, evin önündeydi; eşyaları yüklemeye başladık.

Herkes yardım etti ve son Rum ailesi -ailemiz- yavaş yavaş yola koyuldu.

Eşlik eden bütün Türkler yayaydı. Onlar meyve, tatlı, çiçek gibi hediyelerle ve hıçkırıklarıyla bize eşlik ediyorlardı.

Böylece anayola vardık.

Son bir feryat, kucaklaşma, öpüşme ve hoşça kal Alisopotamos... Bu son vedanın ardından sanki bütün dünyamız karardı.

Ulukışla Tren İstasyonu'na varmak üç günümüzü aldı.

Yol boyunca hangi köyde durduysak, oradan Türklerin son derece samimi vedasıyla ayrıldık. Bunu asla unutmam, unutamam.

Türk hancılar -yol boyunca rastladığımız hanların sahipleri- bize en iyi şekilde hizmet ediyorlardı. Öğretmen anam bana her fırsatta Mustafa'nın davranışını hatırlatıyor, onun bilinçsizce haç çıkarmasının ne anlama geldiğini açıklıyor, onun *ruh halini* irdeliyordu.

Anam her şeyden önce okumuş bir kadındı. Çok akıllı, pratik zekâyâ sahip ve her şeyle başa çıkabilen kadınların tipik bir örneği idi.

Türkçe'yi Yunanca kadar iyi konuşuyor, hatta araya Arapça ve Farsça sözcükler de katıyordu. Alissopotamos'ta yaşayan Türk kadınları ona büyük saygı duyardı. Ayrıca, Adana ve Mersin'deki dokuma tezgâhlarında çalışan kocalarıyla yazışabilmek için annemin yardımına başvururlardı.

Son derece yardımsever olan ve onlara olağanüstü bir dini hoşgörüyü yaklaşan annem, Türklerin düğünlerine ve her türlü eğlencelerine davet edilirdi daima. Onlar da karşılık olarak, bizim eve ziyarete gelirlerdi.

Kuran'dan birçok sure bilirdi anam. Bu bilgisiyle en bağınaz Müslümanları bile cezp eder ve çok sevilirdi. "Maalesef" derdi bana, "hangi dinden olursa olsun, insan ilişkilerini zehirleyen bağınazlar hâlâ var ve daima var olacaklar." Ne yazık ki, doğru söylüyordu.

Üç gün üç gece süren yolculuktan sonra nihayet Niğde'ye, Ulukışla Tren İstasyonu'nun yakınlarına vardık.

Bu şehir, annem ve benim için, dehşet verici bir yerdi.

Babam, 1917'de, Büyük Savaş'ta kurulan Amele Taburları'ndan buradaki askeri hastaneye getirildikten sonra ölmüştü.

Annemin onun mezarını bulması gerekiyordu. Sıkıntılı bir arayış süreci başladı; özellikle de benim için. Çünkü annem cesur, kararlı ve aynı zamanda duygusal bir kadındı.

İki gün boyunca belediye, hastane ve nüfus arşivlerinde debelendik durduk boş yere.

Annem sürekli ağlıyor, ne yapacağını bilemiyordu. Sonunda aklına bir fikir geldi: Bir papaz bulup, onunla askeri mezarlığa gidecek ve isimsiz bir mezarı, herhangi birini kutsatacaktı.

Bugünkü ifadeyle "Meçhul Asker" misali!

Bütün gün bir papaz aradık ama bulamadık. Neredeyse buradaki bütün Rumlar gitmişti. Kalan birkaçı da ayak işlerine bakıyor, trene binenlere yardım ediyor, eşya yüklü-

yor, taşıyor ve bunların karşılığında ücret almaya çalışıyordu.

Büyük bir çaresizlik içindeydik: *Yoksa onu kutsayamadan mı buradan ayrılacaktık!*

Birden annem, “Hadi kalk, Türk mezarlığına gidiyoruz” diyerek elimden tutup çekti beni.

Az sonra kendimizi Türk mezarlığında bulduk.

Akşamüstü olmuştu bile; güneş batmak üzereydi. Mezarlığa girdiğimizde eşarbiyle başını örten annem bir hocanın yanına varıp saygıyla, “Kocamı kutsayın hocam; adı Süleyman” dedi.

Sonra, beni de yanına çekerek bir mezarın önünde diz çöktü.

Benim için korkunç bir andı bu.

Hıçkırarak ağlıyorduk. Kutsama bittiğinde hocanın eli ni öptük. Adam altın sarısı saçlarımı okşayarak, sakın bir şekilde, “Senin adın ne, evladım?” diye sordu.

“Kostas” diye çıktı ağzımdan.

Hocanın yüzünde önce bir şaşkınlık ifadesi belirdi, sonra acı ve hüzün.

“Hanım, Hıristiyan mısın? Nasıl olur? Aman Allah’ım, çok açıkyürekli bir insan olmalısınız. Bunu hayal bile edemezdim. Zor bir durum. Ruhumu, bütün insanların o *bir ve tek* Tanrı’sına açıyorsun şu anda. Aferin sana!” dedi anneme.

Sonra bir sessizlik oldu.

Hoca içtenlikle, “Çok rica ediyorum, evime gidelim, ailemle tanışın” dedi.

Annem başını önüne eğmiş, onu dinliyordu.

“Size hayranlık ve yakınlık duydum” diye devam etti sözlerine hoca. “Size hakkımı helal ediyorum; baban sayılırım. Hadi gidelim.”

Nitekim gittik. Bizi iki gece misafir etti bizi hoca. Hayatımıza ilişkin pek çok şey anlattık; o da tekrar tekrar hakkını helal etti.

Şimdi sonsuzlukta yitip gitmiş olmalı, diğer onlarca iyi, temiz yürekli ve hoşgörülü insan gibi. Allah rahmet eylesin!

Trenimiz akşamüstü geç saatte Ulukışla'dan Mersin'e doğru yola çıktı.

Sabah limandaydık. Kalabalık, gürültü, karmaşa... Kötü bir gündü; çok iyi hatırlıyorum. Çoğumuz denizi ilk defa görüyorduk.

Benim yaşımda bir çocuk için tasavvur edilemez bir şeydi bu. Deniz uçsuz bucaksızdı ve orada kaldığımız süre boyunca hep dalgalıydı.

Birkaç gün sonra, açıkta demir atmış olan gemiye binmek üzere gruplar halinde rıhtımda toplandık. Gemiye mavnalarla taşınacaktık. Çok sayıda insan vardı ve bir günde onları gemiye taşımak mümkün olmadı tabii. Rıhtımda kalanlar ise oracıkta, yerlerde yatmak zorunda kaldı. Rıhtım çok büyüktü ve demir destekleri vardı.

Bir sabah, müezzinin Mersin'in en yüksek minaresinden gelen, ahenkli sesiyle uyandım.

Müezzinin okuduğu Arapça dua göklerden geliyordu sanki. İlahi bir okuyuş; havada dolaşan sihirli bir ses; etkiyici bir duaydı bu.

Bu melodi ve rıhtımın hemen yanındaki demir desteklere çarpan küçük dalgaların mırıltısı kulaklarımdan hiç silinmedi. Hâlâ hatırlar ve o anı yaşarım.

Uzun bir bekleyişin ardından mavnalara bindik. Gemiye, daha doğrusu artık Yunanistan'a doğru yol alıyorduk.

Mavnada ilerlerken bir yandan gözyaşlarımızı siliyor, diğer yandan, uzaklaşan evlere, yüksek minarelere, Mersin'in çan kulelerine hüznü bir bakış atıyorduk.

Dudaklarımızda ise tek bir kelime vardı: *elveda!*

Çok Konuşan Hatipler, Suskun Balıklara Döndünüz Şimdi

Erkek baştan belli olur...” demiş Thukydides. Tabii, baştan belli olur ama, Platon’a göre, “yaradılıştan gelen doğa”, yani tabiat, teknedeki hamuru şişiren ve onun ekmek olmasını sağlayan mayadır. Mutlaka belli bir ısı ve biraz zaman gerekir bunun için. Ama hamur mayasız şişmez, dolayısıyla ekmek olamaz.

İnsan da benzer şekilde birey oluyor; daha doğrusu, yönlülüyor. Temeli, “yaradılıştan gelen doğa”; katkı maddesi, çevre; sonuç ise davranıştır.

Atina çarşısında'yız. Tekstil ürünleri, ayakkabıları ve ev eşyalarıyla tanınan müstesna çarşıda. Hatta buranın, yabancı firma temsilcilikleri çarşısı olduğu söylenebilir. Umut vaat eden bir yer. İşe alınacak elemanlar her şeyden önce yabancı dil ve çok iyi okuma yazma bilmeli; mümkünse yurtdışında yaşamış veya ara sıra yurtdışına seyahat ediyor olmalı.

Bir temsilcilik bürosu hayal edin; adı da *İnanç* olsun.

Ticari faaliyetlerine konu olan mallar ise şöyle: nakış iplikleri, çeyiz eşyası, erkek giysileri için İngiliz kumaşı, muhtelif ipekliler ve otel donanımı, yani battaniye, perde, masa örtüsü, makine halısı ve buna benzer şeyler. Özellikle de Çekoslovakya’dan gelen mallar.

On yıllık bir şirket bu; savaş öncesi dönemde, 1930-1940 yılları arasında faaliyet gösteriyor. Şirket ortakları Bay Nikos R. ve Bay Spiros Z. Her ikisi de 40 yaşlarında. İlki İzmirli, diğeri İstanbullu. İzmirli ortak, birkaç yaban-

cı dil biliyor; şehirde doğup büyümüş, düzgün bir eğitim almış ve bütün Avrupa'yı dolaşmış iyi bir aile çocuğu. Sosyetik bir insan; Kolonaki'de yaşıyor (bu çok önemli) ve insanları kısa sürede nasıl tavlayacağını çok iyi biliyor. İstanbullu ortak ise, tabiri caizse, kartal görünüşlü, atmaca gözlü biri; yorulmak nedir bilmiyor ve genç yaşından beri çalıştığı için epey bir tecrübe kazanmış. Eğitilmiş değil; ama kıvrak zekâlı. Biraz serseri ruhlu, biraz da "itici". İzmirli ortak son derece yakışıklı; buna karşılık, İstanbullu çirkin, kısa boylu ve şişman. İkisi de ulaşılmaz şahıslar. Kuruluş sözleşmesinin en önemli şartı ise bir hayli ilginç: Eşlerinin büroyla teması olmayacak ve büroda sadece erkekler çalışacak. Bu bir yokuşa sürme değil, daha önce denenmiş bir taktiktir. İzmirli'nin karısı *gözlere şenlik*; İstanbullu'nunki ise çirkin değilse bile, idare eder. Şirket personeli, ben dahil üç erkekten ibaretti. Ben ofisin sabit elemanıydım. Banka, ticaret odası, bakanlık, gümrük ve postanede şirketi temsil etme yetkisine sahiptim. Bendeniz ortaokul mezunu, yeter derecede Fransızca, İngilizce, muhasebe ve daktilo bilen, üstelik hızlı ve yorulmak nedir bilmeyen ayakları olan bir gençtim. Bunlara ek olarak iyi derecede Türkçe konuşuyordum. Bu o zamanlar, çarşıda, yani Nea İonia, Nea Filadelfia, Moshato ve Tampouria semtlerinde Mikrasyalı tüccarlar ve tekstil fabrikalarıyla temas kurmak açısından çok faydalıydı. Viyana dolaylarındaki büyük bir iplik fabrikasının temsilciliğini yapıyorduk. Meşhur *Rochild Austria*'nın *Voeslauer* ipliği idi bu. Birbirimize alışmıştık ve işler iyi gidiyordu.

İzmirli'nin dünyalar güzeli üç erkek çocuğu; İstanbullu'nun ise pek şekilsiz, pek çirkin üç kız çocuğu vardı.

Bütün bunları, daha sonra önem kazanacağı için anlatıyorum. İzmirli'nin karısı sosyetikti; İstanbullu'nunki ise ürkek ve halktan biriydi. Benim başlangıçta her iki aileyle de temasım vardı. Nedendir bilinmez, İzmirli'yle ilişkilerimde ne kadar rahatsam, İstanbullu'yla ilişkilerimde o kadar dikkatliydim. İstanbullu'nun evinde çekingen hareket ediyordum. Onun evinde bana garip davranıyorlardı. Göz-

lerini dikip beni tepeden tırnağa sürekli inceliyorlardı. Özellikle karısı ve Arsakio Okulu'na giden, çirkin ve itici büyük kızları yapıyordu bunu.

Ofiste dördüncü yılımı doldurmuştum bile. Maaşım da oldukça tatmin ediciydi.

Bay Nikos konuşkan biriydi. Yalnız kaldığımızda bana ilginç konulardan bahsediyordu. Bana İzmir'in cemaat hayatını anlatıyordu.

Çekici ve iyi niyetli bir adamdı; ona hayranlık duyuyor, hatta onu seviyordum.

İstanbullu, yani Bay Spiros, görünüşte güler yüzlü, "emir vermeyi" bir hayli seven, çok sert ve uyumsuz biriydi. Onu tam olarak tarif edemiyorum. Aslında çok yönlüydü ve ara sıra Bay Nikos hakkında imalı sözler ediyordu. "Yeterince verimli değil" dedi bir gün. "Her şeyi ben yürütüyorum. Bana yakın bir iş ortağım olsaydı, mesela senin gibi bir ortak..." diye ekledi ve sustu. Bunu söylerken beni süzüyordu. Böyle konuşması şaşırtmıştı beni; öte yandan içime kurt düştü, tabii. Bu hissimde yanılmadığım sonradan ortaya çıktı. Bir akşam beni bir tavernaya davet etti ve açık açık konuşarak içini döktü. Bir şey söyleyemedim. "Henüz bir evim yok; üstelik annem de hasta; bakınız" gibi sözlerle konuyu geçiştirdim.

Ofiste beş yılımı doldurmuştum; bu arada, konuştuklarımızı ne anneme ne de malum kişiye çitlatmamıştım. Diğer yandan, evlilik hazırlıklarım son hızla devam ediyordu. Ofiste damat olmayı bekleyen biri vardı ama bundan kimenin haberi yoktu. Bu arada her şey iyi gidiyordu. Bay Spiros günbegün kabak çiçeği gibi açılıyor ve ikna faaliyetlerine tam gaz devam ediyordu. "Uğrasana evimize, evladım, daha sık görelim seni; benim hanım ve kızlar seni pek sever; ilginç bir insan derler senin için" diyordu bana. Evleneceğime ilişkin hiçbir şey bilmiyordu, tabii.

Bu arada, iki ortağın ilişkileri çok ani bir şekilde kopma noktasına geldi. Bay Spiros'un gizli gizli yürüttüğü ikna faaliyetleri aleni bir hal almıştı ve bana yüzde 40 ortaklık teklif ederek bu konuda ısrar etti. Ben yine konuyu geçiş-

tirdim, tabii. Baskı, bunalım ve çözüm. Allah tarafından gelen çözüm. Trajik bir çözüm; ama sonuçta çözüm! 1 Eylül 1939'da İkinci Dünya Savaşı ilan edildi. Gelecek karanlıktı; ortaklar tamamen ayrıldı. İstanbullu baskın çıktı ve kasaya gizlice el koydu. Üçkâğıt, soygun... Siz ne dersiniz deyin artık. İzmirli önce şaşırdı, sonra çok üzüldü ve beyin kanaması geçirip, ardından Tanrı katına çıktı.

İzmirli Hanım beş parasız kaldı. Yapılabilecek en büyük haksızlıktı bu; üstelik önceden tasarlanmıştı.

Dayanamadım ve kadının derdine ortak oldum. Ben de çok acı çekiyordum.

15 Ağustos 1940'da *Elli* adlı gemi torpillendi. İpiros'ta seferberliğe katılma emri aldım. Askeri kıyafetlerimi giyip, vedalaşmak üzere ofise geldim. Bay Spiros bana avans verdi. "Merak etme evladım; burası açık olduğu sürece annen gelip maaşını alabilir. Bu arada, bize mektup yazmayı unutma" dedi.

Arnavutluk'la savaş başladı. Annem üç ay üst üste ofise gidip maaşımı almış. Ama nedense her defasında tek başına gitmiş. Öyle denk gelmiş herhalde. Aralık ayı ortalarında yine gitmiş ama bu sefer karımla beraber. Kader bu ya, annem gelinini Bay Spiros'a takdim etmiş: "Sizi Kostas'ın karısıyla tanıştırayım" demiş. Bay Spiros'un tepkisi, tıpkı şimşek çakması gibi, ani olmuş: "Kostas evli mi?" Annem, "Evet; çok şükür, iki senedir evli..." diye cevap vermiş.

Bir müddet sessizlik olmuş ve sonra, "Bayan Nafsika, ofis on beş gün önce kapandı; malumunuz, savaş halı" demiş Bay Spiros.

Daha sonra konuşulanların *benim* açımdan bir önemi yok. Savaş bitti, *İşgal* başladı. Bir süre bocaladım ama sonunda bir bankada iş buldum.

Bu arada, İzmirli Hanım'ın ve çocuklarının durumu iyiydi. İletişimi kesmemiştim; durumlarını sorup öğreniyordum.

Bay Spiros'a gelince, karısı vefat etti, kızlarından biri belkemiğine isabet eden bir kaza kurşunuyla sakat kaldı. İkinci kız hâlâ bekârdı. Üçüncüsü ise evlendi ve kısa süre

sonra boşandı. Bay Spiros geçirdiği kalp krizi sonucunda, Belediye'nin önünde kalakaldı ve oracıkta öldü. Toptan imha! Bay Nikos'un çocuklarına gelince, büyük oğlu ticarete atıldı ve tanınmış bir deterjan fabrikasının sahibi şimdi. İkincisi diş doktorluğunu, üçüncüsü de edebiyat öğretmenliğini kendine meslek olarak seçti.

Bence, Bay Spiros'a kesilen ceza sert ama adil oldu. Adaletin darbesi onun kafasına çok ağır ve acımasız bir şekilde indi.

Ortak bir arkadaşın sonradan anlattığına göre, son zamanlarda tam bir canlı cenazeye dönmüş; tanınmaz haldeymiş Bay Spiros. Sesi iyice kısılmış, neredeyse duyulmuyormuş. Çarşının o bülbül adamı, balıklardan bile daha sessiz olmuş.

“Çok konuşan hatipler, suskun balıklara döndünüz şimdi...” der bir ilahide. Bu hikâyede olan da bundan ibaret.

Yaşlı Kavak Ağacı Hâlâ Yaşıyor

Dün yürürken kendimi
O dik yokuşta buldum.
Beraber çıkardık hani
Her akşam dokuzda
Sevgilim olduğun zamanlarda.

Zirvesine çıkınca
Şaşırdım kaldım.
Senin gölgene rastladım,
Korktum ama dayandım.
Kendime geldim sonra, ağladım, ağladım...
Oturdum ve hesapladım geçen zamanı.
Yıllar gerçekten yaşlandırmış bizi...

Direnemedim, sarsıldım
“İstemezdim” diye haykırdım.
Oturdum sonra öylece
Ve yavaş yavaş sakinleştim...

Dönüş yoluna koyuldum,
Ağır ağır indim yokuşu.
Yeniden yolun başına geldiğimde,
Şaşırdım, donakaldım...
Karşımda onu görünce
Yeniden ağladım!

Yaşlı kavak ağacıydı gördüğüm
Yaşıyor ve yeniden yeşeriyordu!
Aldandım sandım bir an
Ama O, “Eskiden size serinlik verirdim” dedi.
Ve ben sendeledim...
Yandaki ırmağa daldım,
Öptüm onu, öptüm,
Senin hakkında konuştuktan sonra!

Rum Nuriye Hanım

Rapadokya'nın Flaviana bölgesinde, 29 Ağustos 1923'te, Yuhanna Prodromos anısına, aynı adı taşıyan manastırda büyük bir şölen yapılıyordu. Aşağı yukarı bin yıllık, tarihi bir manastırdı bu. Mikrasya'da, Pontus'taki Sumela Manastırı'ndan sonra, bu kadar insanın toplandığı ve geniş çapta kutlamaların yapıldığı ikinci büyük manastırdı belki de.

Ekumenik Patrikhane liderinin genel karargâhıydı burası. Çok büyük bir güce sahipti yani. Kudüs'ten sonra, Kutsal Perşembe günü yapılan vaftizin canlandırıldığı ikinci manastırdı. Aynı canlandırmanın yapıldığı üçüncü manastırın da Patmos'taki, Türkçe adıyla Kıyamet Adası'ndaki Yuhanna Theologos Manastırı olduğu söylenir.

İnanılmaz bir kalabalık toplanmıştı.

Bu şölen diğerlerine benzemiyordu ama. İçlerinde en kalabalığı olmasına rağmen, son defa yapıldığı için, eğlence açısından en renksiz geçeniydi belki de.

Nedeni, Yunanistan ile Türkiye arasında yapılması tasarlanan nüfus mübadelesiydi. Zaten değişim gayrı resmi olarak başlamıştı bile.

Zengin aileler çeşitli bahanelerle, gizlice, biricik evlatlarını İstanbul'a, Mersin'e, hatta İzmir'e gönderiyorlardı.

Kurtuluş kutlamalarının heyecanı sarmıştı şimdi İzmir'i. Ne de olsa, kurtuluşun birinci yıldönümüydü; üstelik şaşaalı törenler düzenleniyordu. O dalga, *zaferin* gerçek sonuçlarıyla birlikte buraya kadar geldi. Tutsak edilen bir iki Trikoups asker alayıyla birlikte.

Talas Garnizonu'nun hapishanesi, dört kilometre uzayımızdaydı. Bölgede bir hayli bilinen bir binaydı bu.

Türkler bu ordunun bir iki alayını her 10-15 günde bir civardaki köylere, özellikle Yunan köylerine, sözümona gezmeye gönderiyorlardı. Hava almaları için değil tabii ki. Başlarında Yunanca bilen Giritli Türk subaylar, hâkilere bürünmüş ve düzgün sıralar oluşturmuş bir halde önlerinden geçerek Rumların moralini bozuyor, Türklerin ideolojisini canlandırıyorlardı.

Kutlamaya katılanların tutuk olmasının bir nedeni de buydu.

Doğal olarak, kutlamalar daha hava kararmadan sona erdi. Hacılar, uzaklardan gelen Kayserili zenginler, özellikle sarraf ve halıcılar, yani makine halısı üretenler, süslenmiş atları ve arabalarıyla manastırdan ayrılıyorlardı.

Aynı saatlerde Trikoupis'in tutukluları da, Argeos'un karlı eteklerinde on saat boyunca serinledikten sonra, Garnizon'a gitmek üzere yola koyulmuşlardı.

Tutuklular serinlediler ama şöleni de zehirlediler; Türklerin psikolojik savaşının mutlak zaferi olarak, Rumların eğlencesini matem havasına büründürdüler.

On iki yaşındaydım ve Flaviana'da Yunanca konuşan tek çocuktum. Annem öğretmendi; babamsa Marmara Bölgesi'ndendi çünkü. Babam tek kelime Türkçe bilmezdi. Ben de orada doğduğum için, anadilim Yunanca'ydı.

Kızıl-sarıydım ve yüzümde çiller vardı. Tutuklular ne zaman buraya gelse, onlarla konuşurdum.

O günü unutamıyorum: 29 Ağustos 1923. O yaşlı şölen beni ve genel olarak herkesi çok etkilemişti.

Mikrasya'daki Yunan'ın derin milliyetçi ruhu, yoğun dini duygusallıkla harmanlanmış ve bizi muhtemelen şovenist yapmıştı. Özellikle bu bölgede bulunan okullar –Erkek Lisesi, Kız Lisesi, Ruhban Okulu– düşünce ve eylemlerimizi akmayan bir Yunan rengiyle boyamıştı.

Çoğumuz Türkçe konuşuyorduk; ama öyle köyler de vardı ki –Misti, Farasa, Kurtonos, Malakopi– buralarda sadece Yunanca konuşuluyordu; hem de yüzyıllardır. On-

binlerin Dönüşü'ndeki Ksenophon ordusunun kalıntıları olduklarını söylerlerdi. Bununla da övünürlerdi.

“Kayseri Ruhban Metropol”ünün papazları yukarı köylere dendi. Yeri gelmişken belirtmek isterim; meşhur Papaz Eftim'in memleketi, sadece Yunanca konuşulan bu köylerden biriydi: Metallia.

Mübadele haberiyle birlikte üzerimize çöken matem havası, geleceğin belirsizliği, korku ve heyecan yetmezmiş gibi, gökyüzümüzde yeni ve bulanık bir bulut belirdi. Ankara'dan başlayıp doğu sınırlarına kadar, sonradan Lozan Antlaşması'na dahil olan Hristiyan Rumların yaşadığı her yere yayıldı.

Bu bulut Papaz Eftim'di.

Her şeyi çok iyi hatırlıyorum; yaşıam küçüktü ama, olup bitenleri çok iyi anlıyordum; çünkü annem ustalıklı beynimi yıkıyordu evde. Bildiğiniz gibi, öğretmendi.

Bu rahibin gelişle ufuk karardı.

Yeminini bozan Papaz, Patrik karşıtı bir grup eşliğinde ve söylentilere göre, Ankara ve İç Anadolu Bölgesi zenginlerinin de desteğiyle Patrikhane'ye karşı mücadele başlatmıştı. Mikrasya'da yaşayan tüm Hristiyan Rumları Türk-Ortodoks Hristiyan olarak adlandırmış ve bunların Mübadele'den ayrı tutularak Türkiye'de kalmaları için propaganda başlatmıştı.

İlhamını kimden aldığı bilinmeyen, şeytani bir plandı bu. Hatta, sonradan şehit olan 80. Konya Metropoliti Aziz Prokopios'u Türk-Ortodoksların patriği olarak önerdi. Uyguladığı psikolojik baskılar ve sistemli terör, az kalsın halkın inancını yok edecekti.

Rum cemaatinin yaşadığı muhtelif bölgelere gerçekleştirdiği yoğun ziyaretler ve Kemalizm lehine yaptığı coşuklu konuşmalar ortalığı karıştırıyor, akılları bulandırıyor. Hatta bir pazar günü burada, kutsal manastırımızda, Kayseri Valisi ve bazı Türk yetkililer huzurunda, Prokopios'un atama töreninin provası yapıldı. Olağanüstü bir gündü. Altı metropolit ve on iki rahibin katıldığı, tamamıyla Bizans saltanatı havasında yapılan töreni halk nutku tutulmuş bir vaziyette seyretti.

Sonra Papaz Eftim kürsüden, etkileyici bir ses tonuyla, Türkçe olarak ustaca bir konuşma yaptı. Kendi kendine üstlendiği kurtarıcı görevini, toplumun ve idari mercilerin desteğini de arkasına alarak, akıl almaz bir inandırıcılıkla yerine getiriyordu.

Bizi inandırmak için fazla çaba harcaması da gerekmiyordu. Bizim desteğimize sahip olduğu açıkça görülüyordu.

Ölümsüz kocabaşlar, az sayıda ve parlak bazı istisnalar dışında, mücadeleye sürekli engel oluyordu.

Bütün Mikrasya'da, Trabzon'dan Mersin'e kadar bu olaylar cereyan ediyordu. Hemen hemen tüm detayları annemin hikâyelerinden öğreniyordum. Onun, muhitin önde gelenleriyle sıkı irtibatı vardı. Annemi erkek gibi görürler ve çok sayarlardı.

Bu arada, Türk yönetimi tarafından, Yunan işgalinden sonra yetim kalan çocuklar için okullar açılmıştı. Başlarında fanatik Kemalist öğretmenler vardı ve bunlar bağınaz birer Müslüman değildiler. Yetimhanelerin kurulması, Türk halkını Rumlara karşı kıskırtmaya başlamıştı. Bu çok tehlikeliydi; çünkü Rumların bütün servetlerini Türk halkını yıllarca sömürerek edindikleri iddia ediliyordu.

Bu propaganda kısa sürede meyvelerini verdi. Bazı tehlikeli şahıslar türemişti; bunlar konakları yakıp yıkıyorlar ve cinayet işliyorlardı. Tabii, mevki sahibi kişilerin korumasına sahipti bunlar ve onların desteğini alıyorlardı.

Olaylar gittikçe büyüyordu. Ne var ki, bölgedeki zenginler kısa zamanda tehlikenin farkına vardılar ve itiraf etmek gerekir ki, çok hızlı davrandılar.

Ankara'dan başlayıp güneye kadar uzanan bölgede yaşayan Rumların Türk-Ortodoks Patrikhane'ye dahil olacakları ve Ekumenik Patrikhane'den ayrılacakları haberini usulca yaydılar.

Aynı zamanda, rüşvet vererek ve Papaz Eftim'in, Kemalist Türkiye vatandaşlarının kardeş olduğuna ilişkin vaazlarıyla bu akımın önünü kestiler. Bu arada, Mübadele için Ankara'dan ilk temsilciler gelmeye başladı, dolayısıyla du-

rum değişti; bir nevi *hukuk devleti* uygulaması söz konusuydu.

Mübadele'nin son gününe kadar, kırsal alanda, hoş olmayan olayların ardı arkası kesilmedi.

Bütün bunları çocukken yaşamıştım ama hafızamda her şey canlıydı ve olup bitenleri sonradan yorumlayabiliydim. En azından Kapadokya'dakileri.

Kayserili Türklerin Trikoupis Alayı'nın tutuklularına asla düşmanca yaklaşmadıklarını açıkkyürekliklikle söyleyebilirim şimdi. Onlara çok iyi davrandılar. Asla kınanacak bir şey duymadım ve Flaviana'ya yaptıkları gezilerde askerlere ikramlarda bulunduklarını kendi gözlerimle gördüm. Bence, dünyanın bütün halkları saftır aslında. İnsanlar bölgeden bölgeye değişir; çünkü duruma uygun olarak kışkırtılırlar. O zaman da ayırım yapmazlar.

Aradan birkaç gün geçmişti. Atmosfer gitgide ağırlaşmış, yaklaşan vedanın getirdiği hüznün katlanılmaz olmuştu. Vatana yolculuk heyecan uyandırıyordu; ama yine de bilinmeyene doğru bir yolculuktan bu.

Her yerde hüznünlü çehreler göze çarpıyordu.

Eylül başlarında cevizler toplanırdı burada. Yaşlı ceviz ağaçları yükleriyle, gövdelerinin inceliğine tezat oluştururlardı. Azgın suların kıyısında saygıdeğer bir alan kaplarlar ve civardaki toprakları her tür ekime uygun hale getirirlerdi. Ceviz ağacının gölgesi genişti; kerestesi de, özellikle tapınaklar ve Kapadokya'ya özgü ahşap heykeller için biçilmiş kaftandı. Meyvesinin değerinden bahsetmeye gerek bile yok.

Hasat her zaman eğlenceydi. Cevizleri genellikle Türk erkekleri silker, Türk ve Rum kadınları toplardı. Daima bedava çalışırlardı. Köyün bütün ceviz ağaçları Rumlara aitti. Ama annem-o yıl parlak bir fikir ortaya attı ve bu ağaçları Türklere bağışlamayı teklif etti.

Bu, bir kutlama havası içinde gerçekteşti; büyük bir ke-yifle yemekler yendi, içkiler içildi.

Ama eğlencenin ortasında gelen bir haber her şeyi mahvetti.

Gerçek bir gök gürlemesiydi bu.

“Lavrentia Türk olmuş...”

“Sultan Ana ölüyor...”

Tam bir kargaşa yaşandı.

O sırada annemin tökezleyip düştüğünü gördüm. Ama hemen ayağa kalktı.

“Kötü olaylar üst üste geliyor” diye fısıldadığını duydum.

“O kadar da önemli değil” diye seslendi diğer kadınlara.

Konudan hepimiz haberdardık. *Aşk, din ayrımı yapmaz.*

“Haydi sürahiden biraz uzo koyun bakalım; sucuk, salamura peynir, bir de biber turşusundan çıkarın.”

Ne gariptir ki, bütün kadınlar, sanki büyülenmiş gibi, annemin dediklerini yaptı. Daldan dala atlayarak ceviz silkeleyen iki Türk erkeği de kendini yerde buldu.

Gülerek, “Aferin Öğretmen Hanım, her zaman bilge ve cesursun; erkek olaydın ya...” dediler. Sonra bize katıldılar ve büyük bir iştahla yiyip içtiler; ama konu hakkında yorum yapmaktan kaçındılar.

Rum kadınları heyecanlı ve tedirgindiler; hareketlerinde bir tutukluk vardı.

“Eh şimdi, neden salak gibi davranıyorsunuz? Damadı tanımıyor musunuz sanki? Eh, o zaman ben size söyleyeyim” dedi annem ve daha lafını bitirmeden, “Yedek Subay Hayrullah” diye bağırdı diğerleri tek bir ağızdan. “Yakışıklı adam.”

“Ama gelin de güzel” dedi Türk kadınları. “İnce uzun ve ihtişamlı...”

“Damat da heybetli bir subay. Erkek kardeşiyse milletvekili.”

Sohbete, yemeye, içmeye daldık. Daha sonra, herkesin yüzünde açıkça görülen bir şaşkınlık ifadesiyle, dönüş yoluna koyulduk. Yolun sonunda ayrıldık; evli evine köylü köyüne...

Eve girer girmez biri kapıyı çaldı ve sonra Rum başkalarının oğlu girdi içeriye.

“Hocam –anneme böyle hitap ederdi Rumlar– sizi babamlar çağırıyor. Hemen gidelim.”

Başka bir şey demesine gerek yoktu. Annem hemen anladı. Odadan siyah eşarbını aldı ve çıktı.

Oraya vardığında, “Hoş geldin Hocam” diye karşılamışlar annemi. Köy Kurulu bir güzel toplanmış.

“Ne var, ne oldu? Hepinizi asık suratlı ve üzgün gördüm” demiş annem.

“Hiçbir şey duymadın mı?” diye sormuşlar.

“Hayır; yeni bir şey duymadım. Bildiklerimi zaten önceden biliyordum; siz de biliyordunuz. İnkâr ederseniz çok ayıp olur. Kadın olduğum için daha fazla konuşamayacağım” diye cevap vermiş annem.

Şaşkınlık içinde anama bakmışlar. Haritonidis isimli, sakallı, altın çerçeveli bir gözlük takan, içlerindeki en yaşlı adam, “Hanım haklı; yoruma gerek yok” demiş.

Biraz fikir teatisi yapıldıktan ve karşılıklı olarak anlamlı bakışlar fırlatıldıktan sonra, annem oradan ayrılmaya karar vermiş.

Ayrılırken, “İçimde bir his var” demiş. “Namus koruyuculuğu yapmanıza gerek yok. Yaşadığımız günler buna müsait değil. Gökyüzü üstümüze ağır bir şekilde çöktü. Bu bir anlık bir mesele değil. Çoktandır konuşulan ve aylar önce filizlenen bir şey. Kendi kendimizi kandırmayalım. Bu bir aşk meselesidir; gelinin mülklerine göz dikmek gibi bir konu gündemde olamaz. Sakın ola ki, aklınızdan böyle bir şey geçmesin. Anlıyor musunuz?”

Bunları söyleyip oradan ayrılmış.

Sonradan öğrendiğimize göre, annemin ardından Haritonidis şöyle demiş:

“Bu kadın gerçekten de geleceği görüyor. Hep dikkatimi çekmiştir.”

Gel gör ki, tuhaf günlerdi o günler. Bu gibi meselelere sağduyuyla yaklaşamıyordu.

Yunanların yenilmesi, İzmir’in yakılması, müttefiklerin sürtüşmeleri, dervişlerin kovulmasını da beraberinde getiren yeni Kemalist yönetim, gelenek ve göreneklerin yıkılı-

şı, milliyet veya din tanımaksızın toplumun bütün yüzkaralarını su yüzüne çıkarmıştı. İşbirliği içinde hırsızlık yapıyor, soygunlar gerçekleştiriyor ve evleri talan ediyorlardı.

Maalesef, yanlış akıl yürütme yüzünden, Kurul'un bazı üyeleri eski geleneklere dayanarak Piskopos'un huzuruna çıktı ve bu uygunsuzluğun giderilmesi için ondan olaya el atmasını istedi.

Piskopos herhangi bir girişimde bulunmadı; ama bu bilgi dışarıya sızdı. Birkaç gün sonra da sonuçları görüldü. Bu işi başlatanlardan biri evinin önünde, bir diğeri bahçesinde, başka biri de yolda öldürüldü.

Bu olayı birkaç konağın soyulması takip etti. Olayların içeriği ve suçlular belliydi. Bilinen "faili meçhuller" dendi, anlayacağınız. Suçluları koruyanlarsa yakından tanıdığımız kişilerdi.

İleriki günlerde şöyle bir diyaloga şahit oldum:

"Günaydın, Hocam."

"Hoş geldin, Hayrullah. Hayırdır?"

"Bana Hayrullah demenize sevindim; 'Bey'e gerek yok."

"Benim arkadaşımın sen. Eğitimsin; ikimiz de İstanbul'da yaşamış insanlarız. Böylece buradakilerden çok daha açık fikirliyiz; ortak yanlarımız var."

"Ortak hiçbir noktamız olmasaydı bile, tarzından dolayı sana yine hayran olurdum. Zekisin; öğrencin Lavrentia bunu bana söylemişti."

"O da en açık fikirli öğrencilerimden biriydi; bu yüzden birbirinize çok yaklaşıyorsunuz."

"Seni takdir ediyorum; artık arkadaşımın..."

"Bundan asla kuşkuym olmadı. Sana bir de evlilik hediyesi var. Şu nargile. Altı köşesinden de kendini görüyorsun bakınca. Babamındı; Viyana malı."

Sonra gidip adamı alnından öptü annem.

Bu öpücük, Hayrullah'ı savunmasız bıraktı, adeta tutsak etti.

“Her zaman emrine amadeyim. Kardeşim büyük güç sahibi olan bir Kemalist’tir.”

“Bütün ilericiler Kemalist’tir.”

Hayrullah, yanımızdan ayrılırken saçımı okşadı.

“Oğlun gerçek bir Yunan; kızıl-sarı ve çilli. Tıpkı bir İngiliz gibi, velet.”

Bu laf üzerine gülüştüler.

Üzerinden zaman geçince olaylar biraz yatıştı. Ekim’de Yunanistan’dan epey “Türk” geldi. Basit rençperlerdi bunlar; kışı işsiz geçirdiler. Kışta kıştı hani.

1924 Bahar’ına doğru trajik olaylar yaşandı.

Lavrentia, Türk olunca, Hayrullah’ın Kinigovrahos adlı köyündeki evine taşınmıştı. Burası bizden on beş, yirmi dakika uzaklıkta, halkı Müslüman olan, tam anlamıyla bir Türk köyüydü.

Ruhen ve bedenen bir enkaza dönüşen Lavrentia’nın annesi, biraz hafifmeşrep bir kadın olan teyzesi Marigo aracılığıyla, kızıyla temas kuruyordu.

Marigo’ya Mısır’dan sık sık para gelirdi posta yoluyla ve öyle anlaşıyor ki, aile mücevherleriyle altınlarının bir kısmını o saklıyordu. Gide gele, Lavrentia’ya da açıklamıştı bu sırrı.

Ve bir gece, Marigo kayboldu.

Kayseri’ye, Niğde’ye veya Mersin’e gitmiş olabileceği haberi yayıldı.

Kuşku uyandıran bir ortadan yok oluştu bu.

Herkesi korku sarmıştı. Tanıdıklar, hatta dostlarımız hakkında imalı fısıltılar dolaşıyordu ortalıkta.

Lavrentia ara sıra annesine, geri döneceğine, pişman olduğuna ilişkin haberler gönderiyor ve onu ümitlendiriyordu.

Böylece annesi de, doğal olarak, döneceğini umut ediyordu.

1924 yılının Mayıs ayına gelinmişti.

Her yıl Mayıs ayında, Kinigovrahos’a yakın bir tepeye göçebeler gelirdi. Dağlılar sığınaklarına çıkarlar ya da inerlerdi...

Her defasında da iki üç günlüğüne kamp kurup, inek sağar, peynir yapar, civardakilere mallarını satar ve oradan ayrılırlardı.

Çocuklara gözleme ve peynir ikram ederlerdi.

Çocuklar onların yanına koşarak gider ve özellikle büyük, garip çoban köpeklerini hayranlıkla seyrederlerdi. Akşamları sürülerin korkunç koruyucuları olan bu köpekler, gündüzleri çok sakin dururlardı. Sahiplerinden emir almadıkça hiç ama hiç kimseye zarar vermezlerdi.

Marigo'nun ortadan yok oluşunun üzerinden bir süre geçtikten sonra, resmi kurumlar harekete geçti.

Ama hiçbir sonuç alınamadı.

Mübadele'nin hızlandırılması yönünde bir bahane olmuştı sadece bu. Bir hafta içinde Flaviana boşaltıldı. Bir *Near East* heyeti manastırın değerli eşyalarını arabalara yükledi ve Amerikan bayrakları sallayarak Rumların göçüne eşlik eden bir alay oluşturdu.

Bundan bir gün sonra Lavrentia ortaya çıktı. Pişman olan Maria Magdalena gibi annesinin kucağına sığındı.

Ayılıp bayılmalar ve benzeri duygusal sahneler, akabinde de sevinç yaşandı. Birkaç gün sonra paketleme servisi çağrıldı ve özel makinelerle, değerli halı ve kilimler, fayanslar ve Bohemya kristalleri sarıldı. Bir Tatar kamyonunun arkasına takılan yük arabasına eşyalar yüklendi ve kamyon Kayseri'ye doğru yola çıktı.

Aristokrat aile hepimiz tarafından uğurlandı. Hiç evlenmemiş iki teyze, çökmüş bir anne ve Lavrentia.

Herkes derin bir nefes aldı.

Yola çıktıklarında öğlendi ve hava çok sıcaktı. Köy öğle uykusuna yatmıştı. Bütün akşamüstü sohbetlerinin konusu Lavrentia'ydı.

Halk, Lavrentia'nın yaptıklarını affetmişti. Merhume Marigo'nun ise hafifmeşrepliğinin kurbanı olduğunu düşünüyorlardı.

Ama aynı günün akşamı, geç saatte yine bir kargaşa yaşandı.

Oturmuş, köpekleri seyredip, gözlemelerimizi yiyorduk. Sonra birden hepimiz ayağa fırladık ve gözlerimizi tüyler ürpertici bir şeye diktik.

Kocaman, siyah kafalı bir köpek havlayarak bize doğru koştu ve yarısı yenmiş bir insan kolunun dirsekten aşağı kısmını getirip önümüze attı.

Farklı bir şekilde havlamaya başladı ve sahiplerinden birini aşağıya, yokuşun alt tarafına doğru götürmeye çalıştı.

Birbirimizden cesaret alarak, hep beraber aşağıya koştuk.

Marigo, iki söğüt ağacının arasında ve suyu neredeyse çekilmiş bir ırmağın içinde, yarısı yenmiş vaziyette yatıyordu.

Hep bir ağızdan konuşuyor, inanılmaz bir gürültü yapıyorduk. Köpekler yüksek sesle havlıyor, kadınlarsa çığlık çığlığa bağıırıyordu.

Jandarma geldi (ne çabuk!) ve ceset ilginç bir sedyeye yerleştirildi. Söğüt dallarıyla üstü örtüldü ve sürekli el değiştirilerek manastıra taşınıp, içeride bulunan küçük bir kiliseye konuldu: Aziz Haralampos'un minik tapınağına.

Hayrullah da herkesle beraber, milletvekili olan kardeşinin düşmanlarına kötü reklam yaptıkları için tehditler savurarak kafileye eşlik etti. Ağzından şu cümleler dökülüyordu:

"Kemalizm karşıtları cinayeti işlediler ve beni suçlamak için cesedi konağımın yakınına taşıdılar. Siyasi bir eylemdir bu!"

Kaderin cilvesi işte; ne kadar acı!

Cenaze, Flaviana'nın üzerine adeta ölü toprağı serdi. İki üç gün her yere sükûnet hâkim oldu. Bir çeşit yerel matemdi bu.

Tecavüz ve cinayet söz konusuydu. Birkaç gün sonra, diğer herkes gibi, annesiyle birlikte Lavrentia da Yunanistan'ın yolunu tuttu. Gündem değişti.

Hikâyenin bundan sonraki kısmına gelince:

Yola çıktıktan kısa bir süre sonra Lavrentia kamyonu durdurmuş. Elinde deri bir çanta, araçtan hızlıca inmiş ve Hayrullah'ın bindiği bir atın üstüne atlamış. Hemen yanlarında, onlara eşlik eden, atlı bir adam varmış.

Lavrentia, Pinyatoğlu Ailesi'ni nutku tutulmuş bir vaziyette geride bırakarak ve Bingazi tipi ipek püsküllü, renkli ve geniş bir mendili serin akşamüstü rüzgârında sallayarak oradan ayrılmış.

Asil anası kalp krizinden oracıkta ölüvermiş ve böylece kendi topraklarında kalmış.

İnsanın o sahneyi kavrayabilmesi için geniş bir hayal gücüne, kriz geçirmemek için de sağlam bir sinir sistemine sahip olması gerekir.

Ne oldu ki? Aşkın ihtirasından gözleri mi köreldi; yoksa kalbi taş mı kesildi? Sanırım, ikisi de geçerliydi.

Boşuna dememişler, kadınların ruhu dipsiz kuyuya benzer diye.

Lavrentia en nihayetinde Türkleşti ve törenlerle *Nuriye* adını aldı.

Kinigovrahos'taki lakabı *Rum Nuriye Hanım*'dı. Evet; *Nuriye*, *Rum Nuriye*...

Tanrı'nın Birleştirdiklerini İnsan Ayırmasın

Yukarıdaki başlığı telaffuz etmek bile güzel ama, bu her zaman mümkün olmuyor. Çünkü birlikte yaşamak artık imkânsız bir hal alınca, hukuki deyimle, “karı koca”nın uzlaşması ihtimali ortadan kalkınca, “ayrılmak” kaçınılmaz oluyor. Bir çocuk varsa ortada, işte o zaman her şey daha da bir zorlaşıyor.

“Günahkâr bahaneler” demiş bazı ahlakbilimciler ve profesörler; doğru da söylemişler.

Olayları kopma noktasına getirmemekte her zaman fayda vardır. Bir kere o noktaya geldi mi, inceldiği yerden kopar çünkü. Günahkâr bahaneler zaten halihazırda beklemektedir.

Peki ya çocuk varsa? O zaman ne yapılacaktır? Tanrı böyle durumlardan bizi korusun ve aklımıza kötü fikirler sokmasın.

Şimdi anlatacağım öykü böyle bir durumla ilgili.

Öykünün kahramanları üç öğretmen kız kardeş ile bir yabancı hanımefendi. Bunlar meslektaşları ve bir dostluk dörtgeni kurmuşlardır. Dörtgenin ortasındaysa, yabancı hanımefendinin bir arkadaşı vardır. Günümüzde “modacı” dediğimiz, 1900’lü yılların Mikrasya’sında “terzi” diye adlandırılan bir kadındır bu. Üç kız kardeşin memleketi uzaklarda bir yeredir. Mikrasya’nın önemli ticaret merkezlerinden birinde birlikte yaşamakta ve çalışmaktadırlar. Bu durum 1910 yılına kadar böyle devam eder ve o yıl ayrılırlar. Bu ticaret merkezi gerçek bir arı kovanıdır ve hemen hemen bütün sakinleri refah içinde yaşamaktadır.

Özellikle Rumları kastediyorum. Onlar burjuva, hemşeri Türklerse çoğunlukla emekçidir.

Kızların dördü de bekârdır.

Öğretmenlerden yabancı olanı, üç kız kardeşin isteği üzerine onların erkek kardeşiyle İstanbul'da evlenir. Dörtgen dağılır; artık geriye, "sacayağı" dedikleri üçlü kalmıştır. Buraya kadar her şey gayet iyi, öyle değil mi?

İki evli kadın, yabancı öğretmenle modacı arkadaşı, birbirinden ayrılır ama İstanbul'da tekrar karşılaşır. Birinin kızı olmuştur, diğerinin bir oğlu. Arkadaş ve hemşeri olarak iki üç yıl boyunca, 1914 yılına kadar sık sık görüşürler. Derken, ayrılık kapıyı tekrar çalar. "Görüşürüz. Gelinime iyi bak" der biri şaka yollu. "Sen de damada iyi bak" diye cevap verir diğeri. Laf ola torba dola.

Ne var ki, bu temenniler günün birinde gerçekleşecektir. Öğretmen'in iki kızı, bir oğlu daha olur; toplam dört çocuğu vardır. Terzinin iki oğlu daha olur; yani toplam üç çocuğu vardır.

Zaman akıp geçer. 1930'lu yıllarda, öğretmen olan, henüz otuz altı yaşındayken dul kalır. Akabinde, birbiri ardına iki oğlu ve kızlarından biri vefat eder. Kadıncağız en büyük oğluyla baş başa kalır. Dul bir kadın olarak, hayat şartları onu bir hayli zorlar.

Terzi Kadın çocuklarından hiçbirini kaybetmez; ama kendisi göçüp gider. Veremden ölür.

Aradan epey bir zaman geçer yine. Çocuklar büyür.

Bahsi geçenlerin hepsi Yunanistan'a gelmiş, orada yaşamaktadır. Ve gün gelir, bu çocuklar Atina'da buluşur. Hepsi de göçmendir.

Çocuklar arasında sıcak bir dostluk gelişir.

Öğretmen'in oğluyla Terzi'nin kızı arasında yaşananlar ise daha özeldir. Bir zamanlar tutulan dilek gerçekleşir.

Uzun lafın kisası, gençler evlenir. Damat, otoriter bir anne tarafından yetiştirilmiştir; gelinse tam tersine, anne özlemi çekmiş birisidir. Üstelik iki erkek kardeş ve bir baba ile büyümüş, epeyce şımarık yetiştirilmiştir.

Bu durumda, geçinmeleri çok zordur. Kayınvalideye gelince, onun her şey için bir lafı vardır. Gelinse dik başlı değil ama, dediğimiz gibi, şımarıktır; onlara ayak uyduramaz.

Öğretmen'in önerileri, bu tür durumlara alışkın olmayan gelin tarafından ikaz olarak algılanır ve ufukta kara bulutlar belirir.

Küçük sürtüşmeler yaşanır önce, sonra bulutlar yoğunlaşır; gökyüzü kararır ve hafif hafif çiseleyen yağmur iri iri damlalarla kendini hissettirmeye başlar.

Zaman yerinde saymıyordur elbette. Aradan üç yıl geçmiştir ve ufukta bir bebek yoktur.

Öğretmen Hanım bu durumdan hiç memnun değildir. "Meyvesiz ağaç kesilir ve ateşe atılır" deyip durmaktadır. Ama meyvessiz ağaç hangisi? Gelin mi, damat mı? İşte asıl mesele budur.

Damat biraz çapkındır; diğer deyişle, başka âlemlerin adamıdır. Verimli olduğu ortaya çıkar; ama başka yerde! Öğretmen Hanım bunu öğrenir. Tabii, gelin de... Dolayısıyla kıyamet kopar. Gelinde aşâğılık kompleksi oluşur. Olaylar iyice çığırından çıkar. Damat hayat doludur ve çocuk delisi biridir. Çocuk sahibi olabileceğini fark edince, babalık duyguları iyice kabarır.

Olaylar üst üste gelişir. Gelinin kardeşleri duruma müdahale ederler; kayınvalideyi suçlamalarıyla topa tutarken, damada iltifatlar yağdırırlar.

"Böyle yaşanmaz ki; kız kardeşimiz acı çekiyor" benzeri laflar ederler.

Anlayacağınız gibi, korkulan sağanak yağış yaklaşmaktadır...

Yağmur, gök gürlemeleri derken, sanırsınız ki, dolu yağacak. İşte tam o sırada yıldırım düşer: ayrılık... Tanrı'nın birleştirdikleri değil, oğuldur anadan ayrılan!

Yaklaşık otuz yıldır dul yaşayan ve dört çocuğundan üçünü kaybetmiş bir ana, evden kovulma tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

Damat ağırlığını koyar: Her tür yasal ve sosyal sorumluluğu üstlenip, "kılıcıyla" babasının tapınağını tüccarlar-

dan arındırır. Nasıralı İsa misali fedakârlık yapar ve gelini evden kovar.

Böylece tapınağın perdesi ikiye ayrılır. Efsanede olay böyle cereyan etmiştir; gerçek hayatta da aynısı tekrarlanır.

Artık damat için yeni bir hayat başlamıştır. Kısa bir süre sonra yeni bir evlilik yapar. Ufukta çocuk da vardır; üstelik erkektir. Allah'ın merhameti boldur, ne de olsa.

Bu cephede her şey iyi gitmektedir. Öbür cephede de, çare olarak, "yeni damat" bulunur; dul ve askerde iki oğlu olan bir adamdır bu. Üçkâğıtçının teki olduğu meydana çıkar sonradan. Zaten yaşı da büyüktür; böylece kalpten silinir. Maalesef, iki erkek kardeş ölür. Gelin tek başına kalır. Bedbaht, tanınmaz ve acınacak bir haldedir zavallı kadın.

Ne damat ne de gelin, birbirleri hakkında hiç kötü konuşmadı. En azından, ben duymadım.

Bu her ikisi için de onurlu bir davranıştı, tabii. Tek üzücü taraf, gelinin yapayalnız kalmış olmasıydı. Damat ise bereketliydi; torun sahibi bile oldu.

Tanrı'nın birleştirdiklerini insan ayırmasın.

Tanrı da çocuğu atalarından, kısacası anayı oğuldan ayırmasın ama.

İçten ve İlk; Ama Plansızca...

Yıl 1941; aylardan Nisan. Almanların Makedon kalelerine saldırısı başladı. Bunu benim kuşağımdan hemen hemen herkes bilir. Kahramanca mücadelenin ardından teslimiyet geldi. Hitler'in emri üzerine, Yunan savaşçıları "savaş esiri" olarak alınmıyordu. Alman subayları Yunanistan'a ayrıcalıklı davranıyordu. İpiros Alayları'nın muzaffer bölükleri güneye doğru iniyordu. Tek başlarına, düzensiz ve küçük gruplar halinde, tabii. Myrislerin inişi gibi!

Geri çekilenlerden bazılarının imkân olduğu takdirde Alman arabalarına sığınmaları da hoş görülüyordu.

Hiç yoktan iyiydi.

Her halükârda, mağlup olarak değerlendirilmiyorduk; hele İtalyanlara karşı *mutlak* galiptik.

Almanca bilen meslektaşlarımızın söylediğine göre, Almanlar bize arka çıkıyor ve övgüler yağıdırıyordu.

Alman arabalarını hepimiz kullanmıyorduk. Çoğumuz yürümeyi tercih ediyor, zor geçitlerden, kestirme ve dağlık yollardan ilerliyorduk. Ben de yürüyenler arasındaydım.

Arta'dan anayola çıkıyor, sola dönüyor ve nasıl olduğunu anlamadan Agrinio'nun tepelerine varıyorduk. Günlerin hesabını tutmuyordum artık. Geceleri yürüyor, gündüzleri ise uyuyor ve oyalanıyorduk. İngiliz ordusu geri çekildiği için böyle yapıyorduk. Güneye doğru geri çekilen ordunun mensupları, gerekli gördükleri her yere, kara veya tren yolu ayrımı yapmaksızın sürekli ateş ediyorlardı. Bu yüzden, güvenlik amacıyla gece yürüyor ve dağlardan geçiyorduk.

Agrinio'dan sonra, dağ yollarından ilerleyenlerin bazıları Rumeli'ye, Morno'ya ve Lidoriki'ye ulaştı. Eratini-Amfissa'dan geçerek Mora'ya giden yol havadan bombalandığı için, Giona'ya doğru yokuşu çıktık. Yaklaşık on kişiydik ve ters yönden de olsa Papadia Köprüsü'ne vardık. Oradan da anayola girdik. Güneye doğru ilerliyorduk; yönümüz Atina'ya dönüktü. Titorea'da, yani Kifissos'ta bulduk kendimizi. Öğle vakti, Alman arabalarının Atina'ya indiğini görünce bir yerde pusup saklandık. Hava katlanılmaz derecede sıcak, bizlerse çok yorgunduk. Kifissos şırl şırl akan suları ve ağaçlarıyla gölgelik bir yerdi.

Aramızdan bazıları *çok büyük olmayan* nehre girdi. Bu arada, bir iki Alman arabasının nehrin kenarında durduğunu fark ettik. Silahlarla donanmış askerler gözümüze çok korkutucu görünüyordu. Ama yanılıyorduk.

Aksine gülümsüyor ve bize selam veriyorlardı. Bir şekilde karşılık verdik ve birbirimize bakıp gülümsemeye başladık. Yine de oldukça dikkatliydik; hızla etrafı kolaçan ediyor, onları inceliyor ve tartıyorduk.

Daha önce girenler nehirden çıkarken, cesaretlenen diğerleri kendilerini nehre attı. Aynı şekilde Almanlar da, birbirlerini teşvik ederek nehre girmeye başladı. Arabalarda ise muhafızlar bekliyordu. Subaylardan biri de, sıcağa dayanamayıp kıyafetlerini çıkardı ve kendini nehrin serin sularına bıraktı.

Bir süre sonra, yavaş yavaş giyinmeye başladık. Bu arada etrafa bakınıyor, alçak sesle sohbet ediyor ve durum değerlendirmesi yapıyorduk.

Bazıları gruptan ayrılıp, yürümeye devam etti.

Daha sonra Alman subay da nehirden çıktı ve giyinmeye gitti. Aradan saniyeler geçmişti ki, avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı. Diğer Almanlar ayaklanıp adamın yanına koştular ve sonra aniden üstümüze yürüdüler: Her biri gözü dönmüş bir halde, tehditkâr el kol işaretleri yapıyor, silah çekip ateş etmeye hazırlanıyordu. Ne olduğunu anlayamıyorduk.

Ama olayı sezdik, tedirgin olduk ve korktuk.

Ne yapacağımızı bilemiyorduk. İngilizce konuşarak durumu izah etmeyi düşündüm. Almanlardan biri sinirlendi. “No English, no English, donkey John”* gibi şeyler söyleyerek bağırmaya başladı.

Çok korkmuştum. İngilizce’yi bir kenara bırakıp Fransızca konuşmaya başladım: “Mon ami, camarade, je parle Francais, et vous?”** Alman’ın tavrı bir anda değişti. Bir hayli iyi Fransızca’sıyla bize olayı anlattı ve el kol işaretleriyle silahlarının kaybolduğunu söyledi. Silahları çaldığımızdan şüpheleniyordu. “Şu andan itibaren esirimizsiniz” dedi ve üstümüze doğru çevirdikleri silahlarıyla bizi sıraya sokmaları yönünde askerlerine emir verdi.

Bizler ayakta duruyor ve ne yapacağımızı bilemiyorduk.

Ama işte, Greklerin Tanrısı hızır gibi yetişmişti. Bizlerden biri sıranın önüne çıktı ve *sular seller gibi Almanca’sıyla* bu konu hakkında hiçbir fikrimiz olmadığını anlatmaya başladı. Sıradan bir hırsızlık söz konusuydu. Sabotajdan falan bahsedilemezdi. Alman ikna oldu. Sonra adamı tutukladı, arabasına bindirdi ve bölüğüne gitmek üzere yola koyuldu. Bizler serbest kalmıştık ve bir an için, ne yapacağımızı bilemedik. Hızlıca dağıldık ve dağlarda izimizi kaybettirdik. Anayoldan uzaktaydık. Ben, bir iki kişiyle Parnassos Dağı’nın arka tarafında, Giona yolunda buldum kendimi. Athanasios Diakos’un memleketi olan Musunit-sa’ya ne zaman ve nasıl ulaştığımızı hatırlamıyorum. Daracık keçi yollarından geçerek gerisingeriye Lidoriki’ye döndüm hızlı adımlarla.

Cebimde beş kuruş yoktu. Daha sonra, adı Sikia olan bir köyde emekli bir öğretmene rastladım ve ona yaşanan olayları anlattım. Sevgi dolu biriydi ve beni iki gün misafir etti. Ayrılırken ona kaputumu ve yepyeni kemerimi hediye ettim. Sevgili kurtarıcım da bana bir yüzlük verdi. Sohbe-

* İng.: “İngilizce yok, İngilizce yok, eşek John.”

** Fr.: “Dostum, yoldaş, ben Fransızca konuşuyorum; ya siz?”

timiz sırasında bana şöyle dediğini hatırlıyorum: “Dostum, nehirde meydana gelen o olay, düşünmeden, plansızca yapılan ilk sabotajdı.”

Sonra ekledi: “Milli Direniş başlıyor!”

Ona cevap vermedim; daha doğrusu, bana söylediklerinin önemini o an fark etmedim.

Gerçekten öyleydi: Düşünmeden yapılan, plansız bir sabotajdı belki ama, halkın ilk direniş hareketiydi. Kim bilir, belki de içten gelen bir dürtüydü Milli Direniş.

Su Kost, Tam Bana Göre!

Mayıs 1935'te, yanımda çok yaşlı bir Avusturyalı vardı; adı H. Engel'di. Viyana Modaevi'nden gelen bir commis voyageur'dü;* makine halıları, battaniye, kadife ve imitasyon kürk satmak için bulunuyordu ülkemizde.

O sıralar mümessillik bürosunda çalışıyordum ve işim gereği onu çarşıda gezdiriyordum. Ermu'da, Eolu'da dolaşıyorduk. Çok hoşsohbet biriydi. Fransızca konuşuyorduk. Benim Fransız'cam pek de iyi sayılmazdı. Şen şakrak ve sosyal biriydi; eh, ne de olsa Viyanalıydı. Kadınlara deli oluyordu. Yaş ve karakter farkına rağmen çok iyi anlaşıyorduk. Sünger gibi de içki içiyordu; ama sadece akşamları. Zevkine düşkün bir insandı. Peki, ben böyle birini nereye götürebilirdim? Büronun emri doğrultusunda, Grand Bretagne'ye, Orfanidis'e, King George'a, kısaca barlara götürüyordum. İçkiler hariç, her konuda uyumluyduk. O, viski ve benzeri içkiler içiyor; bense uzoyu tercih ediyordum. Mezelere ise bayılıyordu.

Kadın görünce gözleri yuvalarından fırlıyordu. Sosyete barlarında da kadın eksik olmazdı hani.

Senede iki kere tekrarlanıyordu bu gezip tozmalar. İlk baharda özellikle kadınlar için kumaş; sonbaharda ise halı ve battaniye satmak üzere geliyordu.

* Fr.: Gezgın satıcı.

Kasım başlarında Engel tekrar çıkageldi. Bu, gündüzleri çarşı gezmesi, geceleri bar eğlencesi anlamına geliyordu. Bu işi seve seve yapıyordum. Bana gezip tozma deyin yeter ki.

Bir gün, Omonia'daki Kosmopolit Hotel'e gittim. Misafirlerim orada kalıyordu. Geldiğimi haber verdiler; bunun üzerine aşağıya indi. Lobide kahve içip sohbet ettik.

Ona, "Bu sefer başka bir yere gitmeye ne dersin?" diye sordum. "Yani, King George'a falan gitmeyelim."

"D'accord mon ami"* diye cevap verdi.

Planlamamıştım aslında, o anda aklıma gelmişti.

"Seni, iyi olduğuna inandığım yerlere götüreceğim; ama bu aramızda kalacak. Beğensen de beğenmesen de, bürodakilere hiçbir şey söylemek yok" dedim ona. "King George'a gittik falan dersin onlara."

"Elbette" diye cevap verdi. "Sen akıllı çocuksun. Viyana'da senelerdir bu tip barlara gitmekten sıkıldım. Tamamen aynı değil ama aynı tarzda. Couleur local** istiyorum."

Bunun üzerine, akşam geç saatte, onu alıp Sapfus Sokağı'na, Tiyatro Meydanı'na ve Sokrates Sokağı'na falan götürdüm. Burası Atina'nın Elysées'ydı. Tiyatro Meydanı son durağımızdı. Köşede bir balık tavernası vardı; içeride on tane beş yüzlük varil; girişte kömürlü iki mangal... Ortama boğucu bir is kokusu hâkimdi... Bütün bunlar insanı sarhoş ediyordu.

Gözümün ucuyla gizlice onu inceliyordum. Biraz şaşkın ama aynı oranda memnun görünüyordu. Göz kırptım; o da karşılık verdi. Dükkânın müşterileri emekçi insanlardı: Tıpkı çarşının hamalları gibi, yaşlı ve halktan insanlardı hepsi. En gençleri bendim ve yirmi beş yaşındaydım. Bıçimsiz bir masaya oturduk. Kalın taverna bardaklarının dışında üzerinde hiçbir şey yoktu masanın. Kağıt peçete ve

* Fr.: "Tamam, dostum."

** Fr.: Yerel renk.

masa örtüsü mü? Hadi canım sen de! Lafı mı olur? Çok beklersin ahbap. “Hadi kalk” dedim ona. “Mangaldan istediklerini seç; ciğer, köfte, pirzola, biftek, balık bile var ekstradan.” Sipariş verdi. Köy salatası, feta peyniri ve büyük bir tabak da ciğer istedi.

“Bravo, bravo” diyordu durmadan. “Her şey ekstra olsun; iştahım açıldı.” İçkilerimizi yudumlarken, karşımızda iki hatunun oturduğunu fark ettik. “Dükkânın dekoru” dedim onları işaret edip. “Evet, evet, très chic”* diye cevap verdi.

Saat gece yarısını geçmişti ve biz hâlâ içiyorduk. Yalnız biz kalmıştık meyhanede, bir de hatunlardan biri. Akıllı kadındı hani, işi biliyordu; tam bir atmacaydı. Bir sonraki adımı kesin hissediyordum. Engel’e sordum: “Comment allez vous?”** Çok iyiyim diye cevap verdi genç hatuna bakarak. Onu isteyip istemediğini sorduğumda, cevabı “Tabii, kesinlikle” oldu. Hatuna işaret ettim. “Para” deyip, benimle açıkça pazarlık etti. Ben de, “Sabaha alırsın” dedim.

Sonra mekândan ayrıldık. Engel’e, “Bütün bunlar yarın büroda duyulmasın” diye tembihledim. “Lafını bile etmem” dedi. Sonra ekledi: “Masraflar benden. Ayrıca bürodan da para alırsın.” Onu Kosmopolit’in girişinde bırakıp, yanlarından ayrıldım. Ertesi sabah erkenden otele damladım. Her şeyin yolunda gittiğinden emin olmak istiyordum.

Birazdan hatun indi; zevkten dört köşe olmuş bir hali vardı.

“Senin moruk âlem adammış” dedi. “Tam bir beyefendi, cömert. Ama ‘tık’ yok; bütün geceyi uykusuz geçirdik. Uzun süreli aşk! Anlıyorsun değil mi? *Memesinde şeker var ve bal damlıyor.* Biliyorsun değil mi bu şarkıyı? Biraz da... psikopat bir herif. Neyse; ben gidiyorum. Uykum var; ayakta duramıyorum.”

Adam saat on birde büroya geldi. Solgun görünüyordu ve hâlâ ayakta uyuyordu. “Hayatımda dün geceki kadar eğ-

* Fr.: “Çok şık, çok hoş.”

** Fr.: “Nasılsınız?”

lenmedim. Şu Kost –bana taktığı isim buydu– tam bana göre. Beni çok eğlendirdi. Beyefendi, tam bir beyefendi; tatlı ve hoş bir insan. Memnuniyetten uyuyamadım” dedi. “Nereye gittiniz ki, Bay Engel?” diye sordu patron. “Nereye olacak? King George’a, yeraltı barına... Güzeldi... İnsanlar da güzeldi.”

Adamın ayakta duracak hali yoktu. Bu konuşmanın ardından otele gitmek üzere izin istedi. Patron da ona eşlik etti. Ortada tuhaf bir şeyler döndüğünü sezmişti. Akşamüstü de ortalıkta görünmeyince onu merak ettik. Derken, telefon çaldı. “Kosmopolit’ten arıyoruz. Avusturyalı misafirinizin küçük bir sorunu var; lütfen gelin” dediler.

Tabii, hiç vakit kaybetmeden otele gittik. Onun biraz rahatsız olduğunu görünce doktor çağırdık. Doktor onu güzelce muayene etti. Söylediğine göre, sadece biraz bitkinmiş. Engel’in ağzından da farklı bir laf çıkmadı. İki gün içinde iyileşti.

Ertesi gün, trene binmek üzere ayrılırken, “Şu Kost, tam bana göre. Beni çok eğlendirdi. Beyefendi, tam bir beyefendi; tatlı ve hoş bir insan... Auf wiedersehen mein kamarade...* Görüşmek üzere; anlarsın sen!” deyip, manalı bir hareket yaptı. Tabii, anladım. “Gelecek bahara inşallah” dedim içimden.

* Alm.: “Hoşça kal dostum.”

Mısır'ın Rağattan Lirası İngiltere'nin Altın Lirasına Eşdeğerdi

Yıl 1924; Eylül ortaları. Yunanistan ile Türkiye arasında, Lozan Antlaşması gereğince Mübadele gerçekleştiriliyordu. Türkiye'deki Yunanlar Yunanistan'a, Yunanistan'daki Türkler de Türkiye'ye doğru yola çıkmıştı.

Yolda karşılaşıyor ve bilgi alışverişinde bulunuyorduk. Öte yandan, tanışıp dost oluyorduk. Duygusal anlar yaşıyordu.

Kapadokya'nın Flaviana bölgesinden, tasını tarağını toplayarak Yunanistan'a, memlekete doğru yola çıkan son aile bizimkiydi.

Bagajlara, muhtelif eşyaların üzerine, valizlere ve el çantalarına sağlam bir şekilde dikilmiş kumaş etiketlerin üzerine Yunanca olarak Orfanidis Ailesi yazmıştık.

Arabayla katedeceğimiz yolda ilk durak Niğde'ydi.

Babamın mezarı buradaydı. Ama maalesef yeri bulunamamıştı. 1917'de, savaşta ölmüştü.

Amele Taburları'ndaydı. Mikrasyalılar bu taburları çok iyi bilir.

İki gün kaldık burada. Ben on üç yaşlarındaydım ve ilk kez tren görüyordum. İki akşamüstü üst üste istasyonda trenleri seyrettim ve üçüncü akşamüstü Mersin'e giden trene bindik; oradan deniz yoluyla Pire'ye geçecektik. Düdük çaldı ve tren kalktı. Vagonlar pek kaba ve çirkindi; üstelik oturak namına bir şey yoktu, sandalyesizdi. "At 12, erkek 6" yazıyordu vagonların yan tarafında. Arap alfabesini bilen birisi okumuştü.

Tren kömür yakarak, siyah dumanlar çıkararak ağır ağır ilerliyordu. Her istasyonda da sıcak su atıyordu.

Yaban yerlerden geçiyorduk; nehirler vahşi, dağlık geçitlerse dardı. Yol alırken tren birden hızlandı ve çok uzun bir tünele girdik. Vagonların içi dışı zifiri karanlıktı. Tren hızlanıyor, hızlanıyor, hızlanıyordu. Birden sesler gelmeye başladı ve arka vagonlarda bir gürültü koptu. Yangın, yangın... Asılı olan küçük yağ tenekelerinden biri, yani vagonlardan birinin birleşim yerindeki makineyağı ateş almıştı. Nasıl olur bilmem ama; kıvılcımdan kaynaklanmış diye duyduk ertesi gün. Tekerlekler kızışmış.

Yolcuların çoğu, o zamana kadar tren yolunun ulaşmadığı Orta Kapadokya sakini olduğu için, trenler hakkında bilgisizdi.

Yangın sürüyor ve tren hızla ilerliyordu. Yolculardan biri paniğe kapıldı ve öleceğim korkusuyla kendini trenden aşağı attı. Tekerleklerle takıldı ve bir ayağı koptu. Bu arada, makinist bir şeyler olduğunu fark edip treni durdurdu. Tünelde yoğun bir karanlık hâkimdi. Bazı yolcular inip, rayların üzerindeki adamı buldu ve tesadüf bu ya, bizim vagona taşıdı. Sonra tekrar hareket ettik. Adam ciddi anlamda kan kaybediyordu. Neyse; sonunda Mersin'e vardık ve adamı hemen hastaneye götürdüler. Bizler ise trenden inip, her şeyi unutmaya çalıştık. Bizi bir kurul teslim aldı ve Çingeneler misali, çadırlara götürüldük. Şehirden iki kilometre uzakta, kumla kaplı bir sahilde kurulmuş çadırların her birinde on kişi kalıyordu.

Çoğumuz ilk kez deniz görüyorduk; dolayısıyla şaşır-dık, etkilendik, hayran kaldık, biraz da korktuk.

Dalgalar korkunçtu; Mersin Limanı'ysa çok genişti. Hatırladığım kadarıyla, çok büyük bir rıhtımı vardı.

Sıcak ise bunaltıcıydı.

Size şöyle izah edeyim: Kuma gömdüğümüz yumurtaları beş on dakika sonra haşlanmış olarak kumdan çıkarıyorduk.

Mersin çok güzel bir şehirdi. Annem ertesi gün beni gezdirdi. Ne de olsa, gün görmüş bir kadındı o; beş yıl İstanbul'da yaşamıştı.

Yunan bayrağı görmem için beni konsolosluğa götürdü. Bu arada, Yunanistan hakkında pek çok şey anlattı. Ben de sesimi çıkarmadan dinledim onu. Yunanistan'a gideceğim için sevinçliydim.

Sabaha doğru, Mersin'in yüksek minaresinden gelen hoş bir ezgi duyduk; daha doğrusu, Allah'a edilen duayı. Gerçekten saygı uyandırıcı ve ilahiydi.

Birkaç gün sonra, "Vasilios Destunis" isimli bir gemiye koyun misali binip, keskin düdük sesleri eşliğinde memleketeye doğru denize açıldık.

Bazıları şarkı söylüyor, bazıları marş okuyordu; tam bir kargaşa hâkimdi.

Beş gün beş gece sonra, bitkin bir vaziyette, Pire'nin Ayorgi Limanı'na vardık.

Bizi bayıltıcı bir sıcak, asker tıraşı ve kırk beş gün karantina bekliyordu. Yolculuk esnasında ölen birini, ayağına ağırlık bağladıktan sonra yavaşça denize salmışlardı. Deniz yolculuğu esnasında ölenler bu şekilde son yolculuğuna uğurlanıyordu.

Sonunda karantina bitti ve göçmenler bölgelere dağıtıldı. Volos, Siros ve Pire'ye, seçilmiş gruplar halinde gidiyorduk. Ailem, İskenderiye'den bizi karşılamak üzere gelen dedem tarafından, gerekli izinler çıktıktan sonra teslim alındı.

Biz Pire'ye gidiyorduk. Tarif edilemez bir kaos yaşanıyordu. Her yer oradan oraya koşuşturan insanlarla doluydu. Farklı dillerin ve davranışların hâkim olduğu, modern bir Babil'i canlandırın gözünüzde.

Çeşit çeşit Yunan; Ermeni'nin zengini, fakiri; Kilisli, Kapadokyalılar, İonlar, Foçalılar... Kırk bin çeşit ırk.

İzmir felaketinin kalıntıları olarak ortalarda dolanıyorduk; her geçen gün aramıza yenileri katılıyordu.

Yabancılar arasında bir yabancı olmak bir yana, son derece bedbahttık ve bize resmen eziyet ediliyordu. Duygular ise karmakarıştı.

Aniden, "Nafsika, Nafsika! Sen misin? Kostas, yavrum, sensin değil mi?" diye haykıran acı bir ses duyuldu. Kızıl-

sarı bir kadın, babamın kız kardeşi, yani halam –Milli Üniversite Kliniğı’nde doktordu– sevinç, şaşkınlık ve heyecandan çılgına dönmüş bir halde üstümüze atıldı.

Annem kendinden geçti; dedem de... Gerisini artık tahmin edersiniz.

Unutamadığım bir şey daha yaşandı o gün. Agios Spiridonas Kilisesi’nin köşesinde, harabeye dönmüş biri yere oturmuş, gelen geçene avuç açıyordu. Sürekli, “Yardım edin Mikrasyalılar! Sadece bir ayağım var; diğerini tünelde kaybettim, Mersin yolunda, trende yangın çıkınca. Yardım edin” diyordu.

Mersin yolundaki kurbandı bu. Annem tanıdı. Dedem de avcuna kağıt bir Mısır lirası sıkıştırdı. O zamanlar Mısır’ın kâğıttan lirası İngiltere’nin altın lirasına eşdeğerdi.

Ceviz Hasadı

Rayseri’de, Kapadokya’nın Zincirdere köyündeyiz; yıl 1923. On iki yaşında bir çocuğum. Yaramaz ve şımarık değilim; hatta diğer çocuklara kıyasla ağırbaşlı sayılırım. Bu çok ama çok sert bir anne yüzünden böyleydi; annem ne de olsa öğretmendi, üstelik 1901 dönemi öğretmeni.

“Dayak cennetten çıkmadır” sözü dilinden düşmezdi. Eh, bunu üzerimde sık sık da uygulardı. Kendine özgü bir şekilde, dikkatlice döverdi ama.

Eylül başlarında bu dağlık köyde, şenliklerle *ceviz hasadı* olurdu.

Suyu çok seven bir ağaçtır ceviz ve hep dağlarda yetişir. Büyüyüp serpilmesi için gerekli şartlar dağlarda mevcuttur çünkü. Kocaman, geniş yapraklı ve yemyeşildirler; çevreleri gölgelik olur. Mandragoras ağacıyla kuzendirler. Gölgelerinde uyuyakalırsan, geç uyanırsın, zar zor kalkarsın.

Dediğim gibi, bunlar büyük ağaçlardır ve görünüşleri baş döndürücüdür.

Köyün merkezinde üç yüz senelik bir ceviz ağacı vardı; yaşlı, çok yaşlı ama verimliydi. Dönem dönem çeşitli aşılar yapıldığı için bol meyve verirdi. Ağaçlar türüne göre, üç dört çeşit ceviz verir.

Bu ağaç anneannemin mülküydü ve çok büyüktü.

Genelde hasat, maymun dediğimiz özel silkeleyicilerin uzun ve sağlam bir değnekle ağaca tırmanıp, ağacın en

yüksek dalına tünemeleri ve oradan gelişigüzel saęa sola vurmalarıyla başlardı. Cevizler aşağıya dūřerken beraberrinde diğer cevizleri de indirirdi ve böylece dolu yağıyormuş gibi olurdu. Sonra mola verilir ve cevizler kadınlar tarafından toplanıp çuvallara doldurulurdu; sonra, haydi yeni baştan!

Silkme işi bitince cevizler evlere taşınır, burada teraslara serilir, birkaç gün güneşlendirilirdi. Aksi takdirde meyve, yani çekirdeği küflenirdi. Silkeleyiciler her zaman Türk'tü ve komşularımızdı.

Köyümüzde üç büyük okul vardı. Vardı diyorum; çünkü savaş zamanı, *ihtiyaçları* karşılamak üzere, bu yönde bir talep gelince kapatıldı bütün okullar. Hastanelere ya da askeriye tahsis edildiler.

O zamanlar okulların hepsi halka, yani Rum cemaatine aitti.

Bu binalardan biri, Birinci Dünya Savaşı mağdurlarının çocukları için yetimhaneye dönüştürülmüştü.

Yunan ordusunun İzmir'e çıkışından sonra, savaş koşulları yüzünden yetimler Mikrasya'nın iç kesimlerine taşındılar; *Manisa yöresinden gelen Türk çocuklarıydı bunlar.*

Çocuklar yetimdi ve muhtemelen bakıcıları tarafından dolduruşa getiriliyorlardı. Gruplar halinde köye çıkarlardı çoğu kez. Bugünün fanatik taraftarları gibi hareket ederlerdi; özellikle Rumlara karşı.

Her neyse... Bunlar o dönemin gerekleriydi. Günün birinde bu çocuklardan birkaçı, epeyce büyük iki üç ceviz ağacını silkelediğimiz yere geldi. Silkeleyiciler, hemşerimiz olan üç Türk'tü. Üçü de aşağı yukarı otuz yaşlarındaydı. Çocuklarsa gürültücü, kışkırtıcı ve rahatsız ediciydiler.

Annem iyi Türkçe bildiği için, çocuklara eşlik eden öğretmene yaklaştı ve hem öğreitmen hem meslektaş sıfatıyla, böyle yapmamalarını rica etti; olan bitenler hakkında açık açık şikâyetle bulundu.

Annemin ricası biraz işe yaradıysa da, bu, çocukların akıllanmasını sağlamadı. Onlara bol bol ceviz ve şekerleme, öğretmene ise uzo, meze ve anlayışı için bol bol met-

hiye ikram ettik. Ama sonuç alamadık. Çocuklar, sokak çocukları misali, yaramazlıklarına devam ettiler. Ta ki silkeleyiciler ağaçtan inip –köyümüzün Türkleri dedik ya– sopalarnı sağa sola sallayarak, hizaya gelmeleri için “fırlamalara” iyi bir ders verene kadar. Öğretmen olup bitenlere çok sinirlendi ve silkeleyicilere çattı: “Pis Türkler, salaklar, gavurların esirleri, hâlâ uyuyorsunuz breeee... Kimi savunuyorsunuz; patronlarınızı mı ha? Aptallar, fikirsizler, saflar...” Buna benzer pek çok şey söyledi.

Silkeleyiciler sinirlendiler ve bu kez de öğretmene saldı- rıp, onu iyice hırpaladılar. Bir el, bir el sopa daha derken, kaşla göz arasında yetimhanenin müdürü geldi. Annem Nafsika yanına sokuldu ve onunla *düzgün bir Türkçe’yle, yani öğretmen dilinde*, konuştu; çünkü şanlı ve güçlü Osmanlıların kültürünü, Osmanlı davranışını hatırlattı.

İnanılmaz bir şey oldu. Müdürün nutku tutuldu. Hareketsiz kaldı, bir an şaşırdı ve “Hemen gidin buradan, yabaniler; karşınızda kadın ve çocuk buldunuz mu, kaba kuvvete başvuruyorsunuz. Utanın! Sizler Osmanlı’nın torunları değil misiniz?” dedi öğretmenle çocuklara. Ortalık yatıştı.

Türk silkeleyicilerden biri, “Efendim, öğretmen bize ‘Pis Türkler, saflar, salaklar, uyuyorsunuz’ dedi. Evet, doğru, belki uyuyoruz; ama uyandığımızda yine pis Türkler olacağız, birer aşağılık ya da birer piç değil. Bu gavurlarla senelerdir yaşıyoruz burada, anlayış içinde” dedi büyük bir içtenlikle.

Din ayırıyor bizi ama, Tanrı birleştiriyor; o hepimizin Tanrı’sı.

Tüm bu kargaşadan sonra, ceviz hasadını *sükûnet içinde* tamamlamayı başardık.

Üç Kere Bağına Tükürdü Eski Yunanca'daki Deyime Göre

A skerim; yıl 1932. Kuralı askerlik hizmetimi yerine getiriyorum. Birinci Piyade Birliği'ndeyim. Yanlış hatırlamıyorsam, birliğimizde sekiz bölük vardı. Bunlardan üçü diğerlerinden farklıydı:

Uzmanlık, makine ve dört aylıklar bölüğü. Makine bölüğü, adını küçük bombalar fırlatan şu tüfeklerden alıyordu. Adı neydi? 45 derece açılı ve hani üstü örtülü olan, bombası düştüğü yerde patlayan. Evet, evet, hatırladım: Top tüfekleri deniyordu bunlara; mermilere de top! Dört aylıklar bölüğü, “dört ay askerlik” yapan kurallardan oluşuyordu. Çok çocuklu ailelerin en büyük oğulları, aile reisleri, dul annelerin tek erkek çocukları ve yabancı uyruklular vardı bu bölükte. Ayrıca, eğitimleri devam ettiği için erteleme alanlar... Ben bu son gruba dahil oldum; çünkü edebiyat öğrencisiydim. Ama aynı zamanda *dul annemin tek erkek çocuğuydum* da. İkincisini tercih ettim.

İlk iki hafta, konumların belirlenmesi, tanışma faslı ve buna benzer şeylerle geçti. İstanbul göçmeni bir subayımız vardı. Erlikten subaylığa terfi etmiş bir askerdı. Aynı şekilde yükselmiş bir de onbaşımız vardı; dediğine göre, Cumerkalıydı. Biraz asık suratlıydı ama aslında saftı. Çok “uzun” boyluydu; bu yüzden adını “Uzun” koymuştuk. Şunu söylemeden edemeyeceğim: Soyadı da Makris (uzun) idi. Çavuşumuz, Giona'nın bir köyündendi –galiba Sikia demişti– ismi de *Sotirios Dunyas*'tı. Kısa boylu, ufak tefek, tamamıyla bilgisiz ve galiba kötü biriydi. Rumeli lehçesiy-

le konuşuyor, “o” harfine “u” diyor ve birçok sesli harfi yutuyordu. Hele o böbürlenmesi yok muydu... Zayıf noktasıysa, askerlerden eğitilmiş olanları, okuma yazma bilenleri cezalandırmaktı. Ne dersin böyle bir adama? “Komplekslinin teki, n’olucak” diyor, gülüp geçiyorduk. Özellikle edebiyat öğretmenlerini ve avukatları seçiyordu. “Sabah çöpleri sen toplayacaksın; sen soğan soymak için mutfığa; yarın güveç yiyoruz... Sen de tuvaletlere; katlanılmazsın, söz dinlemiyorsun, yürüyüş esnasında şarkı söylemiyorsun...” Ben hep menzilindeydim, nedense. Sık sık patates soymaya gönderirdi beni ya da tencere tava yıkamaya... Ara sıra da, “Yarın erkenden direği al ve *ramona*’ya git” derdi; yani tuvaletlere.

“Bu görevi de bize yaz be onbaşı; ne olacak, yaparım” diyordum. Onbaşı da yazıyor ve bana dönerek, “Borcun çok be Tsolakidis; yaklaşık elli angaryan var be kardeşim” diyerek homurdanıyordu. Ses çıkarmıyordum. Hatta bir iki kere, cumartesi çıkış iznimi iptal etti. “Geceleme izni”nin lafını ise hiç etmiyorum.

Değişik yumuşatma taktikleri deniyordum ama işe yaramıyordu.

Bir gün alaya “Tanrı’nın meleği” uğradı. Selanik’ten Atina’ya birkaç günlüğüne halamla eniştem gelmişti. İkisi de doktordu. Gelmişken beni görmek için alaya uğramışlardı. Enişte, eski Rus ordusu yedek subaylarından, Pontuslu bir göçmendi. Halam İstanbulluydu ve *inanılmaz güzel bir kadındı*; hem de kırtan cinsten. Kızıl-sarı bir hatundu. Annemin tarifi üzerine bölüğümü bulup, subayım ile görüşmüşler ve kolayca imzalı izin *koparmışlardı*; hem de *dört hafta sonu için* ve geceleme izniyle birlikte. Beni buldular, izin kâğıdımı elime tutuşturdular ve gittiler. Bu konuda bilgilendirilen çavuş, “Ama o cezalı; çok fazla angaryası var...” demiş.

Subay da, “Önemli değil, o bizden; zaten bir aya kadar tezkere alıyor” diye cevap vermiş. *Dul bir kadının tek erkek çocuğu olan* Dunyas, hiçbir şey söylemeden dönüp gitmiş. Tabii, ben bu konuşmaları sonradan öğrendim. Ağzımı hiç

açmadım. Bir ay boyunca her cumartesi serbesttim ve önümüzdeki ay tezkere alıyordum, ne de olsa.

Diğer asker bu durum karşısında şaşkın, Dunyas ise kızgındı; bana ters ters bakıyordu.

Ay bitti, tezkereler hazırlandı. Alay toplantısı için trompetler çalıyordu: *Dört aylıklar alfabetik sırayla sağa geçsin!*

İsimler okunuyor, subayımız tezkereleri teker teker onbaşıya veriyor, o da çavuşa iletiyor, çavuş da (Dunyas) görevi tamamlanana “Ülkene hayırlı bir insan ol” diyerek teslim ediyordu.

Sıram gelince Dunyas tezkereyi bana uzattı ve olması gerektiği gibi, alçak sesle, “Ülkene hayırlı bir insan ol kera-ta...” dedi ve sonra ekledi: “İki tuvalet temizliği ve otuz çöp toplama borcun var; soğan soymaktan kaç kere kaydardığını söylemeyeceğim. Ama olsun, helal olsun sana! O halan var ya kardeşim, kurşunu eritir! O nasıl şey öyle? Kadın mı yoksa deniz perisi mi?... Meryem Ana’m sen beni koru” der demez *üç kere bağrına tükürdü*, eski Yunanca’daki deyime göre! Zavallı adam belki de bu konularda deneyimsizdi.

“Kurşunu eritir” diye mırıldanarak üç kere de haç çıkardı.

Seemediğin Lahana'yı Tabağında Bulursun

Temmuz 1929'da, ben on sekiz yaşındaydım. Hayatın bana hediye ettiği tüm olumlu ve olumsuz özellikleri taşıyordum, tabii. Yani, derin düşünceden yoksunluk ve cesaret diyelim. Messina'da bir halam vardı; öğretmendi. Dul kalmıştı ve orada çocuklu bir dul adamla –başka kiminle olacak– evlenmişti. Adamın üç çocuğu vardı; üstelik çocukların hepsi de otuzunu geçmişti. Çocuklardan biri kız, ikisi erkekti. Adam da ellinin üzerindeydi. Annemi ikna edip, yanıma küçük bir valiz alıp –sadece gerekli şeyleri koyduğum bir valizdi bu– yola çıktım. Trene binmek niyetindeydim ama kendimi gemide buldum. Hem de ne gemi! Hantal mı hantal. “Atina”ydı adı. İsme yazık olmuş. “Anafiotika” demek istediler herhalde diye düşündüm. Akropolis'in kıyısındaki harabelerin adıydı bu. Birçok liman görecektim; çünkü üç günlük bir yolculuk bekliyordu beni. Nihayet denize açıldı gemi. Pire Limanı'ndan demir almayı başardı ve tam olarak bilemiyorum, galiba sabaha doğru Nafplion'a ulaştık. Gemi sanki can çekişiyordu; ama nedense, bu benim hoşuma gidiyordu. Param çok kısıtlıydı. “Dua ve oruçla idare edeceğim” diyordum kendi kendime. Zor da olsa, dört gün sonra Kalamata'ya vardık. Malea'dan önce hepimiz ıslandık; ne var ki, bu bizi neşelendirdi. Fabrikanın yakınlarında inip üstümüzü kuruttuk sonra. Monemvasia'da durup manzaranın güzelliğini seyre daldık. Sonradan, cesur kaptanın aşırı hız yapması yüzünden *Atina'nın biraz sarsıldığını öğrendik*. Dediğim gibi, ben genç bir delikanlıydım. Zorlu yolculuklar hoşuma gidiyordu.

Githio'da kontrol yapıldı ve üstü kapalı bir kayıkta iki kaçak yolcu bulundu. Formalite icabı sorguya çekildiler ve kaptan onları liman yetkililerine teslim etmeye karar verdi. Yirmili yaşlarını sürüyorlardı. Kalamata'da, "Marseilles"e gitmek üzere gizlice bir kömür gemisine bineceklerini söylediler. Acıdık onlara; kadın yolculardan birinin yardımıyla para topladım. Kaçakların bilet paralarını ödedik; böylece Githio'da gemiden indirilmediler.

Biri bana, diğeryse kadına yanaştı; ikisini de besledik.

Atina bin bir güçlkle son durağına vardı. Kalamata'ya sersefil ve eziyet çekmiş bir halde indik. Sabahın erken saatlerinde, bir çay içmek için sahilde oturduk. İki kaçak defalarca teşekkür ederek bizi selamladı ve sonra yanımızdan ayrıldı. Az sonra, şaşkınlık içinde bizi soyduklarını fark ettik; yaptığımız iyiliğin karşılığı bu muydu! Benim ipek gömleğimi, yeni ayakkabılarımı ve kurabiye dolu, büyük, metal kutumu almışlardı. "İlginç bir hafifletme yöntemi" dedi iyi kalpli kadın. "Bundan böyle bu sana ders olsun dostum" diye de ilave etti. "Tanıştığımıza" memnun bir şekilde birbirimizden ayrıldık.

İlk kez geliyordum Kalamata'ya ve daha içerilere gidecektim, halamın köyü Mantzari'ye. Treni beklemem gerekiyordu. Köy otuz kilometrelik mesafedeydi. Bekleyecektim elbette. Ama açtım. Sahildeki lokantalarda balık bulmak için dolaşıyordum. Bütün lokantaların bakalyaro kıztığını fark ettim. İyi ama, daha önce hiç bakalyaro yememiştim. Sebebini bilmiyorum ama, evde asla bakalyaro yenmezdi. Hoşumuza gitmezdi.

Ne var ki, açtım ve yemek zorunda kaldım. Büyük bir iştahla yedim üstelik. Doymadım ve ikinci bir tabak daha söyledim; bir bardak da içki içtim. Sonra trene bindim. Köye varmam öğleni buldu. Köyün istasyonunda indiğimde, acıkmıştım. Lokantaya girdim ve önümde yine bakalyaro buldum! Açtım, yemek zorunda kaldım ama bu defa daha ölçülüydüm. Sonra bir çocuk, bana köye giden yolu gösterdi. Sofrada yakaladım herkesi; selamlaşmalar, öpüşmeler, otur yemek yiyelim falan demeler... Tabaklarda ne

vardı dersiniz? Bakalyaro! Çaresiz, biraz atıştırdım, sonra da kendimden geçerek yiyip içmeye başladım. Akşam kuzen beni alıp, güzel bir atın sırtında Meligala'ya götürdü. Bir süre etrafı dolaştık, sonra meyhaneye gidip kafaları çektik. Tek meze bakalyaroydu! Sadece güldüm, bir şey demedim. Köye geri döndük. Cumartesi gecesi geçti. Pazar sabahı kuzenim atı eyerledi; pazara inip alışveriş yaptık, sonra da akraba ziyaretine gittik. Çok iyi karşıladılar bizi ve zorla sofraya oturtular. “Çok güzel bakalyaromuz var; şarabımız da şahane! Şimdi açtık fıçıyı; nektar, nektar...” dediler. Oturduk, yedik, içtik. Köye döndük sonra. Bakalyaro maceramı başından itibaren anlattığımda herkes gülmekten yerlere yattı. Kırk yaşına kadar bir daha bakalyaro yemedim. Gel gör ki, bu yiyeceği küçümsediğim için ağır biçimde cezalandırılmışım.

Kader cezalandırıyor.

Bahsettiğim köye komşu Zevgolaty'o'dan bir kızla evlendim sonunda ve halamın deyişiyile, bakalyaro fanatiği olup çıktım. *Ama bakalyaro da bunu hak ediyor!* Günümüzde çarşıdaki fiyatı kuzuyla eşdeğerde. Kim tahmin ederdi, bir zamanlar aynı kaderi paylaştığı “keçi” etiyle birlikte kade-me atlayacağını. Bugün her ikisi de en kaliteli etlerden sayılıyor. *Kuzunun* olumsuz özelliklerine sahip değil keçi. Kuzu eti eklem hastalığına yol açıyormuş! Siz artık tahmin edin, keçinin ve bakalyaronun yükselme sürecini. “Beğenmediğin lahanayı tabağında bulursun” derdi ninem. Buldum da!

Benimki “bakalyaro”ydu elbet.

Ceza olarak; küçümsediğim için...

Türk-Ortodoks Patrikhanesi

Merkez Kayseri, 1923

Alenizm'in Türkiye'deki yakın tarihini bilmeyenler için başlık bulmaca gibidir. Neredeyse gerçekleşecekti oysa. Mimarı sıradan bir papazdı; biraz çılgın, çok tehlikeli, hizipçi ve az kalsın bölücülük yapacak biriydi. Bu kişi Papaz Eftim'di. Kuzey Kapadokya'nın Metallia köyündendi.

Hoş bir ses tonuna, inanılmaz bir konuşma yeteneğine sahipti. Zayıf, ufak tefek, şeytan gibi biriydi. Türk dostu ama Yunan düşmanıydı. Çok akıllıydı çok.

İstanbul'da İzmir felaketinden sonra boy gösterdi; sanırım Balıklı Meryem Ana Kilisesi'nde.

On iki yaşındaydım. Kayseri'nin Flaviana köyünde, diğer çocuklarla beraber manastır meydanında oynuyordum. Ekumenik Patrikhane'nin merkeziydi burası.

23 Ağustos 1923 tarihi, değişimin arifesiydi. Köyde, aynı adı taşıyan kilisenin kutlaması vardı.

Ne var ki, ayin yapılmayacaktı. İzmir'de cereyan eden olaylar her şeyi etkilemişti. Ağustos ayı başından beri, 15-20 günde bir, Trikoupis Alayı'ndan çeşitli bölükler güya hava almaya köyümüze geliyordu; ama aslında, Sakarya'daki bozgundan sonra, tutuklu olarak burada bulunuyorlardı. Tabii bu da, civardaki Rumların moralini bozmaya yetiyordu.

Annem beni o gün için hazırladı: Banyo yaptırdı, bayramlık kıyafetlerimi giydirdi, ardında da, uyarılarla yüklü bir nutuk attı.

Büyük ayın, manastırın kilisesinde yapılıyordu. Yaşıma göre çok fazla şey biliyordum.

İstanbul'un Ekumenik Patriği dışında, bağımsız bir patrik ilan etme provası yapılacaktı. On iki Metropolit orada hazır bulunuyordu, bir o kadar da papaz vardı; bir de diğer metropollerden gelen papaz yardımcıları. Patrik adayı, meşhur Konya Kilisesi Papazı Prokopios'tu. "80 yaşında, ak saçlı bir din adamı" demişti annem. Çok ciddi ama anlaşılır konuşuyordu. Söylediklerini gayet iyi anlamıştım.

Ertesi gün köyün "iyi" insanları, Kayseri'nin nüfuzlu insanları, Türk makamları ve Rum cemaati kilisede toplandı. Bu bir hayli farklı güne belirgin bir duygusallık hâkimdi. Jandarmanın varlığıysa bizi biraz ürkütüyordu. Toplu ayinle başladı bu resmi gün. Bir tahtta Patrik Adayı Konyalı Prokopios oturuyordu. Asil görünüşlü, ak saçlı, uzun sakallı, benzi soluk bir adamdı. Ayin okundu; alıştırma mahiyetinde birkaç kutsama gerçekleştirildi; velhasıl, etkileyici olaylar yaşandı. Mumların olduğu yerde, merkezde, Papaz Eftim duruyordu; gözleri tam anlamıyla ateş saçıyordu. Tıpkı bir şahin gibiydi. Etrafında Türk makamlarından resmi kişiler vardı. Muhakkak onlar da Papaz Eftim'dem etkileniyordu; aslında hem onlar hem de biz, yani hepimiz. Sonra derin bir sessizlik oldu; şu cüppeli "hain", hizipçi, bölücü adam kürsüye çıktı.

"Karanlık kubbede güneş gibi parladı Gazi. Muzaffer geleceğin reformcusu Kemal Paşa" diye konuşmaya başladı. Şimdi eğri oturup doğru konuşalım: Gerçekten iyi bir konuşmacıydı. İnsanları adeta kendine tutsak ediyordu; eski hatiplerin sesine ve endamına sahipti.

Kayseri'nin tüm kodamanları oradaydı. Onu alkışlıyor ve her sözünü onaylıyorlardı; kilisedeki herkes konuşmasına kapılıp gidiyor, söylediklerine alkış tutuyordu.

"Büyüksün, büyüksün" gibi laflar ediliyordu. Ama ortam gözle görünür bir şekilde kasvetliydi. Prokopios bir hayli solgundu ve boş boş bakıyordu; yüzünde ciddi bir ifade vardı.

Öyle ya da böyle, sonuçta ayin bitti.

Dışarıda köy ahalisi bekliyordu. Rumlarla Türkler toplaşmış, jandarma ise yerini almıştı. Ve eğlence başladı.

Manastırın meydana bakan pencerelerinden birinde, Papaz Eftim tekrar konuşmaya, Türk-Ortodoks Yunanların programını anlatmaya koyuldu. Onun konuşmasının ardından toplantı dağıldı ve yetkililer oradan ayrıldı. Kayserili Rumların gösterişli atlı arabaları meydanı terk ediyordu... Kayseri'nin kodamanlarıydı bunlar. Ardından, Konyalı Prokopios'un refakatçileri de oradan ayrılıp, Kayseri'ye doğru yola çıktı.

Ertesi gün toplantıda, "Patrik Adayı"na atamayı kabul etmesi yönünde baskı yapıldı.

Sonra neler olduğunu tam olarak hatırlamıyorum; aradan birkaç gün geçti galiba.

Prokopios'un kodamanların baskısına dayanamayıp kalp krizi geçirerek "Tanrı katına çıktığı" açıklandı günün birinde. "İsa'nın yanına uyumaya gitti" denildi ve *bir şekilde* konu kapandı.

Her şeyi çok net hatırlıyorum. Hatırladığım başka bir şey de, bölgedeki Türklerin sonunda sakinleşmiş olduğuydu. Rumlar *gerçek* Türk vatandaşlarıdır deniliyordu. Bunlar ustaca etrafa yayılan dedikodulardı. Ama gerçek şu ki, biz Rumlar birçok eziyetten, soygundan ve cinayetten kurtulmuştuk. Ne var ki, Yunan ordusunun Mikrasya'dan çıkarılmasının sonuçları yine de acı oldu: Lozan Antlaşması'nı uygulamak üzere Yunanistan'dan *karma komisyonlar* geldi ve korkak adımlarla da olsa, Mübadele başladı.

Göç gayet doğal bir şeydi ama, o zamanlar tarihi bir mecburiyetti de... Prokopios'un ölümü başlangıçta bizleri rahatlatmıştı. Terörist eylemlerden kurtulmuştuk ve bu bir başarı olarak değerlendirildi.

Birçok eziyetten kurtulmuş olmamızda, bunu her ne kadar planlamamış da olsa, Papaz Eftim'in katkısı bir hayli büyüktü. Türkiye'de, Rumlara yabancı olmayan tatsızlıkları böylece yaşamamış olduk. Papaz Eftim'in Türk-Ortodoks Patrikhanesi kurma planı ve bu konudaki girişimleri bizi kurtarmıştı.

*Gençliğin Kanatlarını Ver Bana;
Gör Bak Nasıl Uçacağım...
Kartal Olacağım, Altın Kartal ve
Her Gördüğümü Kapacağım...*

Bu mısralar çocukluğumdan beri hatırımdadır. Ki-me ait olduklarını bilmiyorum. Oldukça yalın ve şairin duygularını içtenlikle dile getiren dizeler. “Her gördüğümü kapacağım!” mesela. Her istediğimi değil de, her gördüğümü kapacağım demiş. Belli ki insanın açgözlülüğüyle ilgili bir şey ve tabii, görüyor olmasından kaynaklanıyor. Somut şeylerden yani. Soyut değil, beyinle ilgili değil. Büyük Aristo, aklın dev adamı, “Önce his, sonra akıl” demiş.

Apollonos Caddesi’nde küçük bir otel vardı: *Hotel Savoya*. Gençliğimde! Elli sene önce! Kahrolası yıllar nasıl bu kadar çabuk geçiyor. Yarım asır! Her neyse; bu otel çok özeldi. İkaryalı biri idare ediyor, evde kalmış bir kız yönetiyordu. Az konuşan, ciddi ve çok kibar bir kızdı. Asla insanların yüzüne bakmazdı. İlgisizlikten mi? Belki. Ama “gayet inceleyen” gözlerle, eşlik edilen kişiye bakardı. Anatomide ustaydı. İncelemeleri sonucunda yorum yapmaktan da kaçınmazdı. “Kaptığın kârdır; çaldığın yanına kâr kalır” derdi ve eklerdi: “Senin tarlakuşun kesin çalıntı!” Bu yorumların yanı sıra, saptamalarda da bulunurdu: *Güzel bir vücudu var. Oldukça kadınsı. Sadece cinsellikten ibaret değil!* Buna benzer şeyler işte.

O dönem, olgun biriyle tanışmıştım. İtalyan’dı ve benimle aynı büroda çalışıyordu. Kumaş alım işiyle uğraşı-

yordu daha çok. Dolgun vücutluydu ve ölçüleri günün modasına uygundu. Şişman değildi ama, kemik torbası da sayılmazdı.

Yaşça olgun olabilirdi ama, enerjisi benden kat kat üstündü. Yakıcı bir fırındı adeta. Yalnız, çoğu kez ısıda ayağını tutturamıyordu.

Bir cumartesi günü, İkarya'da buldum kendimi. İkaryalı otel sahibinin *Hotel Savoia*'sına artık böyle diyorduk. "Evde kalan kız" çok yoğundu. Nasıl oldu bilmem, ortam pek *ılmılydı*! Tam falanca numaralı odaya girmiştik ki, Asimina (adı buydu) kapıda belirdi ve beni çağırdı. Eşlik ettiğim kadını odada bırakıp çıktım. Asimina beni yakamdan tutup çekti ve "Dikkat edin Bay Tsolakidis, köpektir bu, ısırır!" dedi. Donakaldım tabii. Tedirgin bir şekilde tekrar odaya girdim sonra.

Kadın, cennetteki Havva misali mükemmel bir pozisyon almıştı; incir yaprağı eksikti sadece. Saldırgan ama çok tatlıydı. O zaman bana öyle geliyordu en azından. Her zamanki gibi, inisiyatif almaktan çekinmiyordu. Ben mi? Kendimden geçmiştim. Ne diyeyim, gençlik güzel şey; güçlü hissediyor insan kendini.

Yalnız, şu var ki, kadının o gün biraz farklıydı: Kasılarak gülüyor, çığlık gibi kontrolsüz sesler çıkarıyor, usturupsuz bir şekilde beni sıkıyor ve ısırıyordu. Neremden dersiniz? Ensemden! Sonra birden taş kesiliyor ve hareketsiz kalıyordu. Ayrıca gözlerini kapatıyor ve solgun bir halde öylece duruyordu. Ben şaşkınlık içinde onu seyrediyordum. Aniden, kapının iç kısmındaki anahtarın yere düşme sesini duydum. Asimina gülümseyerek içeri girdi. "Kadının sesini duydum. Endişelenmeyin Bay Tsolakidis; hararettendir. Kendine gelir!" dedi.

Böyle dedikten sonra da, geldiği gibi gitti. "Nasıl olur?" dedim kendi kendime. "Yoksa bizi mi dinliyordu?"

Ayağa kalkıp giyinmeye başladım. Bir yandan da, ağa takılan bir balık gibi çırpınışını seyrediyordum kadının. Gözlerini açıyor, tavana dikeyiyor ve İtalyanca bir şeyler mırıldanıyordu.

Bir süre sonra odadan çıktık. Merdivenlerin başına geldiğimizde Asimina bana göz kırptı ve kulağıma şöyle fısıldadı: “Aşk yapmadan önce bir psikiyatra uğramasında fayda var!”

Tanrım! Yakıcı bir fırın, “gerçek bir *kadın*” mıydı o gerçekten?

Gençliğin kanatlarını ver bana;

Gör bak nasıl uçacağım...

Doğru; gençliğin kanatları lazım insana!

Kara Mizah

Tam tarihi hatırlayamıyorum; ama 1940 yılının Aralık ayı olmalıydı. Yağmurun, soğğun ve kaygının hükmü sürüyordu.

On gün boyunca nakliye işlerine bakacaktım: Arnavutluk yolunda, sınırdan Kakavya'ya kadar uzanan bölgede katır sürücüsüydim. Öncü kollar epey ilerlemişti. İtalyan topçu taburu ise Skipi Karakolu'nun ilerisindeki geçide baraj kurmuştu. Dakika başı bir gülle atılıyordu. Tam bir cehennemdi. Tırmanış için, duyduğum kadarıyla, bizim gülleleri de yerleştiriyorlardı.

Sekiz kişiydik. On iki katırımız vardı ve hepsi de aşırı yüklüydü. Bir tepeden indikten sonra, karşıya geçmek ve Arnavutluk'un içlerinde başka bir tepeye ulaşmak üzere geçide vardık. İtalyanlar düzenli bir şekilde geri çekiliyordu. Onları takip ettik. Doğrusunu söylemek gerekirse, pek de cesur biri sayılmazdım. Düşünerek hareket ederdim hep; fevri ve gereksiz bir saldırganlıkla değil. Bazı asker arkadaşlarım ise, tam tersine, saldırgan, agresif ve belki de savaş yanlısıydı. Onlara bir tür hayranlık bile besliyordum. Bulunduğumuz noktada, bahsettiğim askerlerden ikisi düşmana karşı bir hayli hınç yüklüydü. Sınırları geçmek ve düşman topraklarına girmek istiyorlardı. Ortada İtalyanlar da kalmadığından, neredeyse koşuyorlar, keçi gibi tepelere tırmanıyorlardı.

Ben normal bir tırmanış yapıyordum; zaten daha fazlasını da başaramazdım. Diğerleri 39. Komando Alayı'ndan-
dı. Nasıl yarışabilirdim ki onlarla! Onlar tırmanıyorlar, ko-

şuyorlar, ben ise yavaş yavaş ilerliyordum; ama temasımız vardı. En azından sesli temas! Aniden çalılıkların arkasından İtalyanlar çıktı. Silahları olmadan, öylece ayakta duruyorlardı. Şaşırdım tabii. Önden gidenler hemen aşağıya inip, “Eller yukarı!” diye bağırdı ve kolayca onları ele geçirdi. İtalyanlar hemen teslim oldular, hem de gülerek.

Sonra bizim askerler İtalyanların üstüne atılıp ayakkabılarını, saatlerini falan almaya başladılar. Üstelik hiçbiri de bir işe yaramazdı! Silahlarını ve kılıçlarını da aldılar ve bana dönerek, “Tsolakidis, al bunları ve geri dön; bizim kara kola götür” dediler. Beraberimde yüzlerinden gülümseme eksik olmayan, neşeli savaş esirleri, düşünmeden dönüş yoluna koyuldum. Beş on dakika sonra, tepeden geçide inen bizim askerlere rastladım. Katırlarıyla iniyorlardı tabii.

Beni görünce donakaldılar. “Bakın, Tsolakidis’in yanında dört savaş esiri var! Onları tutmuş getiriyor. Kahraman, kahraman, yaşaaaa!” diye bağırmaya başladılar.

İçimden katıla katıla gülüyordum.

İtalyanlar ise hallerinden oldukça memnundular ve resmen teslim olmak için rütbeli birini istiyorlardı. Bunu da hallettik. Bize, Delvinaki’ye dönüşte beraberimizde götürmek ve *Yannena*’daki veterinerine teslim etmek üzere yaklaşık on yaralı katır daha verdiler.

Bu arada ismim, İtalyan askerleri esir alan kişi olarak kayda geçti. Bu, savaş kahramanı olduğum anlamına geliyordu. Ayrıca bana bir madalya ve birinci sınıf savaşçı sıfatı kazandırdı. Sonrasındaysa, bu sıfat, bir bankaya tayini mi kolaylaştırdı.

Stratis Mirivilis’in *Mezardaki Hayat* adlı kitabında yazdıkları geldi aklıma: Makedon cephesinde iki savaş kahramanının onurlu bir şekilde Müttefik lağımına nasıl düştüğünü anlatıyordu.

Bunu düşününce, benim yaşadığım tam anlamıyla bir *kara mizah*!

İthaka, Ebedi İthaka

İer gurbetçi doğduğu ya da büyüdüğü –doğduğu olmasa bile yetiştiği– yerin özlemine taşır yüreğinde. Çocukluğuna ilişkin görüntüler hafızasından hiç silinmez ve büyüdüğçe, neredeyse her gün bunlar yeniden gözünde canlanır.

Buna güçlü bir arzu eşlik eder; geri dönüş yolunda ise tatlı bir heyecan. Özlemdir ilk başlarda yüreğindeki; büyüdüğçe tutkuya dönüşür.

Hepimiz az çok biliriz bunu. Her insan efsanevi bir Odysseus'tur çünkü; baba veya ana topraklarına, memleketine dönmek ister.

Ben dört yaşındaydım ana topraklarına geldiğimde. Dokuz yıl boyunca Kapadokya'da, öğretmen olan annemin doğduğu ve yetiştiği yerde yaşadım. On üç yaşına kadar kaldım orada. Beni ben yapan şeyleri Kapadokya'da yaşadım. Sonra, kendimi yetmiş sekiz yaşına kadar ikamet ettiğim Atina'da buldum. Büyüdüğüm topraklara geri dönmek, oraları ziyaret etmek arzusu altmış beş yıl boyunca yüreğimi kavurdu.

Bu özlem, tatmin edilmemiş bir arzuya dönüşmüştü bende. Rüyalarım giriyordu. Peki ama ne zaman gidebilecektim vatanıma bir daha?

“Seneye” diyordum hep, “seneye muhakkak...”

Böylece aradan altmış beş yıl geçti. Gitmem gerekiyordu. Bir yandan da kara kara düşünüyordum: Memleketi görüp de eski anılarım canlanınca, buna dayanabilecek miydim? Atalarımın evini, hatta o bahçeleri, okulu, kiliseyi, manastırı görünce...

Bir de refakatçi gerekiyordu tabii. Bu yaşta kalbimin durmasından ya da büyük bir şok yaşamaktan korkuyordum.

Kalamata'da gezide bulunduğum bir cumartesi günü, oğlumdan sürpriz bir telefon aldım: "Baba hemen dön; çarşamba günü Kayseri'ye gidiyoruz. Her şey hazır; biletler, otel, yiyip içme. Bütün masraflar peşin ödendi."

İnanamadım; kalbim yerinden çıkacak gibi oldu. Sonra kendimi İstanbul yolunda buldum bir anda. İstanbul'dan da çocukluğumu geçirdiğim topraklara doğru yola çıktık. Üstelik bütün bunlar, Atina'dan üç saatlik mesafede oluyordu. Rüyam gerçekleşiyordu!

İstanbul'dan geçiş, ata topraklarında konaklamak anlamına geliyordu. Orada doğmuşum çünkü; Marmara'nın bir köyünde.

Kapadokya'ya dört yaşında gitmişim. İstanbul'da geçirdiğim yılları hiç hatırlamıyorum. Sadece annemle babamın anlattıkları var zihnimde.

Çok duygulandım, hatta için için ağladım. Atalarımın gölgeleri önümde beliriyor ve ben anlatılamayacak kadar yoğun duygular yaşıyordum.

Yolculuk boyunca pek konuşmadık. Kısa bir uçuştan sonra Kapadokya dağlık bölgesinin üzerinde bulduk kendimizi. Ürperdim ve eskisi gibi kendi kendime sordum: Ne zaman geçti bu altmış beş sene?

Havaalanına indik. Tanrım... Tanıdık yerler... İşte Argeos tam ortada, karla kaplı ve ihtişamlı; eylül sonu ve hava soğuk.

Konuşmuyor, daha doğrusu konuşamıyordum. Uçaktan indik ve bir taksiye bindik. Türkçe talimat veriyordum taksiciye.

Konuşurken zorlanmıyordum. Kayserili olduğumu ve altmış beş yıl sonra geri döndüğümü anlattım ona. Şoför şaşırmıştı. Otele varıp biraz dinlendikten sonra Türk yemekleri yedik ve köye doğru yola çıktık. Buranın Yunanca adı Flaviana'ydı. Tarihi MS 5. yüzyıla dayanan bir yerleşim bölgesiydi burası ve adını Antakya Piskoposu Yuhanna

Hrisostomos'un öğretmeni Flavianos'tan alıyordu. Buraya ilk önce Hristiyanlar yerleşip, bölgenin sayısız yeraltı mezarında yaşamışlar. Sonraları Ekumenik Patrikhane'nin taşra merkezi olarak gelişmiş. Din okulları, Kız Lisesi, Erkek Lisesi, Patmos Manastırı ve bu manastırla aynı yaşta ve hemen hemen aynı yapıda olan, gerçek bir kale gibi yükselen; ama tepede değil, düz bir arazide duran Yuhanna Prodromos'un tarihi manastırıyla tanınır olmuş.

1925'lere kadar zenginlerin sayfiye yeri idi burası. Suları ve Brezilya ormanları misali, yeşili boldu.

Ne var ki, ziyaretim sırasında şunu gördüm: Hava Kuvvetleri, az önce bahsettiğim binaları bir çember içine almış gibi, hiçbir yere yaklaşılmasına izin vermiyordu.

Köye ulaşınca arabadan indik. Şoföre şimdi gitmesini ve akşama gelip bizi almasını söyledim. Oğlumu da, "Stefanos, bana göz kulak ol" diye tembihledim. İlk binaya girdik. Ben son derece cesur ve kendinden emindim.

Köyün kahvesini annemin babası inşa etmişti.

Öyle duygulanmıştım ki, zor nefes alıp veriyordum; ama Türkçe'yi kolaylıkla konuşuyordum, hem de yerel şiveyle. Ziyaretçi olduğumu anladılar tabii; ama Rum olduğum akıllarının ucundan geçmedi. Konuşkan ve güler yüzlüydüler. Kimliğimi açıklayıp, onlara yaşıtılarının isimlerini saydım. Yunan sigarası ikram ettim. Bir şişe *uzo* açtık ve tabii, ben bülbül kesildim. Sevinçle konuşuyor, gülüşüyor, ayağa kalkıyor ve onları içtenlikle selamlıyordum. Az sonra, Flaviana'da olduğumu haber alan üç arkadaşım geldi. Çocukluğumun simaları artık emekliydiler.

Biri hâkim, biri demirci, diğeryse senelerin aylağıydı. Beni hemen tanıdılar ve boynuma sarılıp öptüler. Gözlerim doldu biraz; dilim dolaştı. Kahveden çıktım sonra. Şaşkındım. Neredeydim ben? Flaviana'da mı?

Hiçbir evi, hiçbir dükkânı tanıyamıyordum. Her yer harabeydi; konaklar terk edilmiş ve geriye evlerin iskeletleri kalmıştı. İki yüz elliye yakın konak ve Mikrasya evi uçup gitmişti sanki. Hepsisi de iki katlı, büyük ve neredeyse *birbirinin aynısıydı*. Eski ihtişamlarındansa eser kalmamıştı.

Bu evlerin sakinleri genellikle İstanbul'a; Halep'e, Beyrut'a, Mısır'a ve Pontus'a göç etmişti. Geri kalanlar ise kira gelirleriyle yaşıyordu. Bugünkü sakinleri, eskilerden kalma, yaklaşık yüz kadar Türk ailesiydi. Bazıları çiftçi, bazıları Kayseri'de emekçiydi; çoğunluğu Almanya'ya işçi olarak göç etmişti.

Tanışıp sohbet ettik; ayaküstü biraz içtikten sonra, iki rehberle konakların etrafını dolaştık; çocukluk yıllarımızı yâd ettik. Ertesi gün oğlumla birlikte tekrar geldik ve köyü boydan boya dolaştık. Neredeyse bütün yapılar yerle yeksan olmuştu.

Hayal kırıklığına uğradım, hatta ağladım. Küçük evler arazi olmuştu; konaklar ise geçmişteki ihtişamlarını yitirip, birer viraneye dönmüştü.

Ninemin harabe gibi evine bakmaya dayanamadım. Yüz metre ilerisinde oturdum. Kederlenmişim. Vizii-nos'un bir şiirindeki şu dizeyi hatırladım: "Ön odana hü-zünle giriyorum, ağlayan gözler ve solgun bir suratla..." Hangi ön oda? Ön avlu bile bulamamıştım.

Eski Türk hemşerilerimizin misafirperverliğinden büyülenmiş halde şehre geri döndüm sonra. Kayseri'nin tarihi camilerini, Osmanlı Bankası'nın geleneksel binasını ziyaret ettim. Annem, Mısır'dan gelen parayı tahsil etmek için yüzlerce kez kapısından girmişti bu binanın. Kapadokya'nın hazineleri hâlâ Ekumenik Patrikhane'nin mülkiyetindeydi. Yeraltı Hristiyan mezarlarında ve yükseklerdeki kayalarda delikler (münzevilerin hücreleri) göze çarpıyordu. Göktaşlarını andırıyorlardı.

Etrafta çok turist vardı ve çoğunluğu Alman'dı.

Dua edip mum yaktık ve sonra Prokopios'u görmek üzere Rus Aziz Yuhanna'nın memleketine gittik.

Prokopios da benim gibi, 1924'te Yunanistan'a göçmüştü.

Bir an annem düştü aklıma. Burada 1902-1906 yılları arasında öğretmenlik yapmış. Patrikhane tarafından ilk tayin edildiği yermiş burası. Kim bilir ne hayallerle gelmiş buraya...

Kahkahaydı, gözyaşıydı derken, dönüş vakti gelip çattı.
Vatanımla biraz olsun hasret gidermişim ya, bu şimdi-
lik yeterdi bana.

Sen ki Hayduta Cennetin Kapılarını Açtın...

Göçmen kampında kalıyordum. Ahşap barakalar ile ev benzeri tuğladan yapıların olduğu bir yerdi burası. Ev olmadıkları kesindi ama. Her biri iki metre uzunluğunda tahtaların üzerine çakılan, katranlı kağıttan yapılmış çatıları vardı barakaların. Bariz bir eğimi olan çatılardı bunlar. Sokaklar, daha doğrusu sokağa benzeyen, *kışın karanlık olan ve Harlem'i andıran, dar, karmaşık* geçitler göze çarpıyordu hemen. Ortak kullanılan tuvaletler lüks sayılırdı: Erkek ve kadın diye ayrılmışlardı çünkü. Doğal olarak ahşaptan yapılmışlardı ve aralarda dikizleme delikleri vardı.

Bu yerler, zavallı, işsiz, sorunlu ve düşkün kimselerin yurdu oluyordu çoğu kez.

Yıl 1930'du. Nihayet bir emlakçada iş bulmayı başarmıştım. Atina Üniversitesi Felsefe Fakültesi'ndeki tahsilime ekonomik sıkıntılar yüzünden ara vermiştim. Hayata yeni atılmış bir çömezdim. Doğrusu, işime kısa sürede uyum sağladım. O zamanlar, yirmi yaşında, burjuva kökenli, orta sınıfa mensup bir gençtim.

Prensip sahibiydim ve bu özelliklerimi korumaya çalışıyordum.

Annem ve kız kardeşimle birlikte yaşadığım evin hemen yanında, 25-26 yaşlarında bir delikanlı kalıyordu. İki yıl önce Kavala'dan gelmişti. Tek başına, küçük bir odada yaşıyordu. Hayat dolu bir gençti ve her zaman güler yüzlüydü; orta halli biri izlenimi veriyordu. Her sabah saat on gibi evden çıkar ve akşamları geç saatte dönerdi. Hatta ba-

zen dönüşü sabahın erken saatlerini bulurdu. Annem, garson olduğunu söylemişti.

Yine hemen yanımızda, delikanlıya da yakın bir evde, Olimpia adında, dul bir kadın yaşıyordu. İki erkek çocuk sahibiydi. Hüzünlü, az konuşan ve son derece sevimli biriydi. Her biri sanat eserini andıran nakış işleri yapıyordu. Geçimini bu işten sağlıyordu. Bir çocuğu sorunluydu; gelişimini hızlı tamamlamıştı. İnce uzun ve hastalıklıydı. Çalışması yasaktı. Diğer çocuk, yani küçük olanı, ilkokula gidiyordu.

Kadını hepimiz çok seviyorduk. Ayrıca ona yardım etmek istiyor ama buna cesaret edemiyorduk.

Son derece içekapanık biriydi. Kökeni Pontus'un Amisos köyündenmiş; çok iyi terbiye almış. Prensip sahibi ve geleneklere bağlı birine benziyordu.

Annem ona çok yakın davranıyordu; mükemmel anlaşıyorlardı.

Kavalalı gence gelince, yavaş yavaş gerçek yüzünü göstermeye başladı.

Sık sık, bir iki gün eve kapanıyordu. Kimse ziyaretine gelmezdi. Ara sıra karakoldan çağrıldığını görüyorduk.

Ondan hâlâ hoşlanıyorduk ama kafamızda soru işaretleri vardı.

Bu arada, Olimpia'nın sorunlu oğlu öldü; *direnç zayıflığı* dendi. Çok üzüldü zavallı kadın; öte yandan, başa çıkmakta zorlanıyordu. Sürekli sabahlıyor, nakış üstüne nakış işliyordu. Yaşı bir hayli geçkindi; kırk beş civarı, belki de elli.

Çok acı çekmiş, kötü bir hayat geçirmişti. Artık *güzel* değildi; çökmüştü.

Anneme yüreğini açmış bir gün. Annem de anlattıklarını bana aktardı: Ara sıra, kapının altından atılmış bir zarf buluyormuş. İçinde çokça para varmış bu zarfın. İmzasız, beyaz, kapalı bir zarfmış. Şaşırmıştık doğrusu.

Bunu yapan kimdi peki? Erkek miydi, kadın mıydı?

Gizlice araştırıyorduk.

Ama maalesef hiçbir şey bulamamıştık.

Ben çok yoğun çalışıyordum. O zamanlar öyleydi... Bu arada, Kavalalı komşumuzla, yani Stelios'la daha sık görüşür olduk. Ayrıca, kulağıma onun hakkında bazı dedikodular çalınmıştı.

Öğrendiğime göre, geceleri faaliyet gösteriyormuş. Karakolların sıkı ziyaretçisiymiş. Sağlam bir teşkilatçısıymış! Teşkilatı çorabının içindeydi: Keskin bir delikanlı çakısı... Arkadaş çevresindeki lakabı "Çakıcı"ydı. Tehlikeli değildi ama biraz korkulurdu ondan. Dış görünüşü itibariyle tam bir *beyefendi*di. Ne var ki, hovarda olduğu söyleniyordu. "Cebi biraz para görünce har vurup harman savuruyor" diyorlardı.

Derken bir sabah erken saatlerde annem onu suçüstü yakaladı! Nasıl mı? "Meyve çalarken" değil, tabii. Bayan Olimpia'nın kapısının altından bir şey atmaya çalışırken. Gördüklerini bana da anlattı. Öylece kalakaldık.

Komşumuz Bayan Olimpia'ya ise meraktan ölüyordu. İyilik meleşini bulup ona teşekkür etmek istiyordu.

Sanki hiç derdi yokmuş gibi, bir de verem musallat oldu zavallı kadıncağıza. Çocuğunu iyiliksever bir kadının aracılığıyla Hatzikiryakio Yetimhanesi'ne yerleştirdi ve bu sayede biraz nefes aldı.

Kavalalı komşumuz, yani "Çakıcı" iyice meşhur oldu bu zaman zarfında. Sürekli tutuklanıyor, saliveriliyor ve sonra çalışmalarına kaldığı yerden devam ediyordu.

Zarflarsa Olimpia'nın kapısının altından ay sektirmeden atılıyordu.

Bana gelince, Stelios'la ilişkimi bir hayli ilerlettim. Hiçbir şey bilmiyordum, *güya*. Geçmişi onun hakkında bazı ipuçları veriyordu bana: Babası papazmış. Dul kaldıktan bir süre sonra ölmüş. Bu yüzden Stelios kilisede büyümüş. Söylediğine göre, sesi fena değilmiş ve kilisede şarkı da söylüyormuş. Tabii, bizzat duymadım sesini.

Olimpia'nın zarfı sürekli kapının altından atılıyordu ve içindeki paranın miktarı arta arta bin drahmiye ulaşmıştı. Olimpia, annem ve ben şaşkındık.

Bayan Olimpia günbegün eriyordu ve çok geçmeden öldü. Cenazesine Stelios'ta katıldı. Her zamanki gibi güler

yüzlüydü ve “Tanrı ruhunu dinlendirsın, zavallı kadının” dedi saygıyla. “Değerli bir anne ve iyi bir kadındı.” Şaşkın bir vaziyette onu dinliyorduk.

Sonra birden vaaz vermeye başladı. Bu konuda son derece ustaydı.

Ölümü yendim senin haccın ile. Sen ki hayduta cennetin kapılarını açtın...

Bu vaazdan sonra, “Masraflar benden” dedi ve annemin eline *iki bin* drahmi tutuşturdu. “Tanrı ruhunu huzura kavuştursun” dedi tekrar. “Tanrı beni de yaptığım her şey için affetsin” diye ekledi ve yanımızdan ayrıldı.

Annemse, “Kimse günahsız değil; günahsız olduğunu düşünen varsa, taşı ilk atan olsun” dedi ardından.

Hırsızın tekiydi ama dostu Stelios. “Gerçek bir insan olduğunu gösterdi o delikanlı” dedi annem üstüne basa basa. Gerçekten de insandı... *Ender bulunan cinsten!*

Asfuka'da Hiros (Dul)
Yannena'da Hiros (Domuz)

Yannena'nın Nea Bafra yerleşim alanındaydık. Burada yaşayanların hepsi Laz'dı; 1923-24 yılları arasında buraya göçmüşlerdi. Son derece çalışkan, misafirperver ve sevecendiler. Tütün işiyle uğraşıyorlardı. Hayvan hastanesine bağlı bir birim vardı burada. Yıl 1940'tı ve Aralık ayıydı. Arnavutluk Cephesi'nde savaş tüm hızıyla devam ediyordu.

Ben akşamüstüleri hayvan bakıcısıydım, sabahları ise Yannena Askerlik Bürosu'nda görev yapıyordum. 42. Ulema Alayı'ndan rasgele ve şans eseri seçilmiştim. Dağ topçusu, hatta katır sürücüsüydim! Savaş ortamında olur böyle şeyler. Pazarlarıysa vaizdim! Ne tür vaazlar mı veriyordum? Keşke bilsem...

Cepheden, İtalyan katırlarına eşlik ederek gelmiştim buraya ve nasıl oldu bilmiyorum, bir aydır burada mualaktaydım. Şanslıydım... Bütün hastane mürettebatı *yerleşim alanındaki* evlere dağılıyordu; hayvanlar ise ahırlara.

Köyün muhtarı Bay Yorgi Tastoğlu Kapadokyalıydı. Yaşı ilerlemişti ama okuma yazması vardı. Eskiden, Pontus'un Amissos köyünde bir kumaş dükkânında tezgâhtarlık yapıyormuş.

Onunla tanıştık. Muhtar'ın bir kızı vardı; hoş bir kızdı. Onu görünce kurnazca bir açıklamada bulundum:

"Evliyim ama aslında değilim; yani ayrı yaşıyorum" dedim şakayla karışık. Ne de olsa savaş ortamıydı.

Ben de aynı eve konuşlandım.

İyi vakit geçiriyorduk. Her gün cephedeki gelişmelerden bahsediyor ve gün sayıyorduk. Gelen haberlerse son derece ümit vericiydi.

Bir akşam Yannena'nın dışından, Kalpaki'ye giden yol üstündeki Asfaka köyünden yaşlıca bir papaz geldi.

Başka nerede olacak, Muhtar'ın evinde misafir edildi.

Tanıştık, anlaştık ve pek çok şeyden bahsettik.

Gitmeden önce Bay Yorgi'nin Papaz'a şöyle dediğini duydum: "Bir domuz istiyorum. Yakınımda bir dişi var; kısmen yabani... Namussuz her akşam inliyor; belli ki 'şey' istiyor. Anlamışsındır sen! İki de çocuğu var. Emzirmiyor tabii; onlar da beraberinde inliyor. Akşamları beni tedirgin ediyor; zaten uykusuzluk çekiyorum. Aranıyor namussuz; anlarsın ya!" "Evet, tabii" diye cevap verdi Papaz. Muhtar devam etti: "Uygun bir domuz lazım: İyi bir aileden, irice bir şey olsun, ha! Soylu olsun; herhangi bir domuz istemiyorum. Sizin oralarda var böyleleri. Göndersene bana bir tane."

"Memnuniyetle" diye cevap verdi Papaz. "Önümüzdeki pazartesi yine geleceğim; Yannena'da işim var. Beraberimde getiririm."

"Getir" dedi Muhtar Yorgi. "Şu cadıdan kurtulup rahatlayayım, be kardeş. Güle güle..."

Aradan bir hafta geçti. Papaz tekrar göründü ama yalnızdı.

"Hoş geldin; ne yapıyorsun? Ne oldu; domuzu getirmişsindir umarım" dedi Muhtar. "Hiç unutmuyum! Kahvede; birini gönderip aldıralım. Ama önce, dur bir kadehçik uzo ya da çipuro içelim..."

Ben de bu konuşmalar esnasında yanlarındaydım.

Az sonra Papaz, "Ben gidip getireyim. Biraz vahşidir! Ama iri yapılıdır ve iyi bir ailedendir, Muhtar'ım" deyince güldük. On dakika sonra döndü; yanında oldukça uzun boylu ve yakışıklı bir adam vardı. Adamı bize takdim etti. Oturup konuştuk bir süre; birkaç çipuro içti misafir de ve sonra konuya girdi.

“Demek cadı ha? Heyecan verici” dedi gülerek. “Sakinleşir Muhtar; ben varım” diye de ekledi. “Rahata kavuşacaksın. Papaz anlattı her şeyi. Bir de, görelim tabii...”

“Evet, evet; hadi gidelim. Duvarın arkasında” dedi Muhtar bunun üzerine.

Ayağa kalktık. Ben de kalktım otomatik olarak. Misafir, bıyığını burdu, kravatını düzeltti ve boğazını temizledi. Sonra yola koyulduk. Bir binaya girdik, daha doğrusu bir ahıra; köşede de cadı(!) duruyordu.

Besili bir domuzdu bu.

“Çocukları” dedi Muhtar. Gelen adamın gözleri kocaman açıldı. “Ne çocukları? Bize ne bundan; bunun için mi geldik? O nerede? Onu görmek istiyorum.” Durmadan bıyığını buruyordu bu arada.

“O kim?” diye sordu Muhtar. “İşte cadı bu.” Sonra ekledi: “Domuz nerede Papaz Efendi ya? Getirmedin mi yoksa?”

“Ne domuzu, Bay Yorgi?” dedi Papaz önce. Sonra misafire dönüp, “Ah, yanlış anlaşılma be Strati’m” dedi. Hepimiz bir anda kahkahaya boğulduk. “Şu başımıza gelene bak” diye ekledi Papaz. “Rezil olduk.” Muhtar Yorgi, “Pes doğrusu sana keçi sakallı Papaz” dedi ve ekledi: “Ne zaman uyanacaksın? Tek bildiğin tütsü ve vaaz... Kaç senedir köydesin ama kurnazlık nedir bilmezsin.”

Bu sözler üzerine tekrar kahkahalara boğulduk. Papaz, uzonun etkisiyle kızmadı bize.

Hep beraber içmeye devam ettik. Abatmıyorum, her biri on kadeh devirdi. Ben bile iki kadehçik içtim. Muhtar, karısını çağırdı sonra. O dahi içti.

“Ha hiros (dul), ha hoiros (domuz); bir ‘i’ harfi için mi bütün bunlar birader ya?” dedi Muhtar.

“Öyle ama; arada bir de ‘o’ harfi var” diye ilave etti Papaz. “Diyeceksin ki, bunlar beraberdir zaten: o ve i.”

Gülmeye ve içmeye devam ettik.

Ha hoiros, ha hiros. Hadi canım sen de...

Adını Unutmayacağım...

Çocuk ruhu yumuşaktır derler. Onu uygun şekilde, sürekli ve durmaksızın yoğurabilirsin; kendi şeklini verebilirsin sonunda ona, hatta karakterini bütünüyle sen oluşturabilirsin. Bizans dönemi psikanalizcilerinin, biyologlarının ve “anaokulu öğretmenleri”nin, imparator yavru-
larının eğitimi üzerine yazdıkları bazı makaleleri okudum. Ayrıca, Fransız Louis’leri döneminde yaşayan asillerin ailenin en büyük oğluna verdikleri eğitim hakkında bazı makaleler de... İlk erkek çocuk asker, ondan sonra gelen se rahip veya kardinal olurmuş. Bugün buna, çocuklukta başlayan beyin yıkaması diyoruz biz.

On beş yaşındayken, okulda Makis –aslında Asimakis– adında bir sınıf arkadaşım vardı. Mikrasyalıydı, daha doğrusu Mikrasya’nın iç kısımlarındandı. Konya civarında doğmuştu. Daha altı aylık bebekken annesi ölmüştü. Babası zaman kaybetmeden ve bebeğin hatırı için tekrar evlenmişti. Verimli bir erkekti; karısı da verimli çıkınca, sırayla bir erkek, bir kız olmak üzere altı çocuk daha yapmıştı. Yunanistan’a adeta bir sürü halinde göçmen olarak gelmişlerdi. Yetmiş yaşındaki kaynanayı da sayarsak, tam on kişiydiler.

Küçük bir tüccardı. Neos Kosmos’ta, her çeşit malın satıldığı bir dükkân açmıştı; gerçek bir eski zaman bakkalıydı burası... İğneden terliğe kadar her şey satılıyordu bu bakkalda; bakliyatın ve diğer şeylerden bahsetmeye bile gerek yok. Güler yüzlü ve saf görünüşlüydü bakkalın sahibi; dükkân ise pisti, üstelik içindeki her şey çok pahalıydı.

Ama mahallede tekti. Müşteri desen, küçümsenmeyecek kadar çoktu. Özellikle kadınlar ve öğrenciler çok sık uğrardı bu dükkâna. Bölgedeki okula yakındı çünkü. Tükenmez kalem, kurşunkalem, mürekkep ve muhtelif şekerlemeler satardı.

Makis ile aynı sırayı paylaşıyorduk. Yunanca bilmiyordu pek; benim anadilimse Yunanca'ydı.

Akıllı bir çocuğa benziyordu; okulda da, dışarıda da yanımdan ayrılmıyordu. Az çok komşu sayılırdık. Akıllı görünüyordu görünmesine ama, okuma yazma ona göre değildi. Kafası basmıyordu bir türlü. Bir gün onu eve davet edip annemle tanıştırdım. Daha önce zaten anneme ondan bahsetmiştim. Annem ondan hoşlanmıştı. "Annenin adı neydi Makis?" diye sordu bir gün. O da, "Eftalia" diye cevap verdi ve ardından ağlamaya başladı. Annem duygulandı tabii ve çocuğun kafasını okşayarak, "Onun adını anacağız" dedi. Ne demek istediğini de güzelce açıkladı: "Onu asla unutma çocuğum ve adını her zaman hatırla." Söylemez olaydı. Makis ertesi günden itibaren iki de bir, "Annen nasıl demişti o sözü?" diye sormaya başladı. Ben de bıkip usanmadan tekrarlıyordum. Çok duygusal bir çocuktuk belli ki; yetimdi üstelik. Ayrıca, evin yedi çocuğu içinde ayrı tutuluyordu. *Farklı anadandı*, ne de olsa.

Bu fikri ona maalesef bir teyzesi aşılamaştı; *iyi niyetle yapmıştı* belki ama, ona kötülük etmişti. Makis bu "farklı anadan" olma hususunu çok düşünmüştü ve üzüldüğü her halinden belli oluyordu. Her evde sıkça duyabileceğimiz, son derece doğal uyarıları, sadece kendisine yapılan bir ikaz olarak algılıyordu. Ne yazık ki, bu onda takıntı haline gelmişti. Sonuçta, içedönük bir çocuk olup çıkmıştı. Tek arkadaşı bendim. "Adını anıyorum" cümlesini dua gibi zihnine kazımıştı.

Ortaokula geçtiğimizde, Makis'in dersleri yine kötüydü. Diğer derslere kıyasla, "kompozisyon"da biraz iyi olduğu söylenebilirdi.

Konu serbest kompozisyon olduğunda, onun konusu hep *anne, yetim çocuk* ya da *dışlanan çocuk* oluyordu. Ede-

biyat öğretmenimiz bunu fark etmişti, tabii. Sonuçta, bu dışlanan çocuk “sendromu” onu hüzünlü bir çocuğa dönüştürmüştü; gün geçtikçe daha da kıskanç ve problemli biri olup çıkmıştı.

Anneme durumu anlattım; o da hemen çocuğun babasına ilettili ve bir şekilde onun dikkatini bu konuya çekti. O ise annemin anlattıkları karşısında sadece gülümsemekle yetindi; ne de olsa cahil bir adamdı.

Bir kış gecesi, korkulan şey başa geldi! Evleri genişti. Kalabalıktilar. Makis, nedendir bilinmez, küçük, özel bir odada tek başına yatıyordu. Diğer altı çocuk ise, ahşap zeminli, çok büyük bir odada, hep beraber yerde uyuyordu. Gülüp oynuyorlardı uyumadan önce; çocuktular ne de olsa. Makis, bilinçli bir şekilde inzivaya çekilmişti. Dediğine göre, yalnızlık hoşuna gidiyordu. Annem endişeleniyordu. “Makis’in başına kötü bir şey gelecek!” diyordu.

Geldi de... Konya’dan taşınırken yanlarına aldıkları ev eşyalarının arasında hatıra bir silah da varmış. Bir cumartesi gecesi silahı alıp göğsüne saklamış ve sabah kiliseye doğru yol almış.

Sonradan bana yaptığı itirafa göre, uyurgezer, canı sıkın bir halde Filopappu’ya doğru gitmiş, orada silahı şakağına dayamış ve tetiğı çekmiş. Her nasılsa, silah ateş almamış. Tekrar tetiğı çekmiş ama bu sefer havaya doğru. Bam sesiyle birlikte Makis kendine gelmiş. Hemen eve koşmuş ve kimseye hiçbir şey anlatmamış. Odasına kapanmış ve yazması gereken bir kompozisyonu tekrar kalem almış. Konu yine aynı tabii: yetim ve bir köşeye itilmiş bir çocuk. Akşam kompozisyonu bitirmiş, sonra da uykuya dalmış. Bir ara yarı uykulu bir vaziyette silahı şakağına dayayıp ateşlemiş: Bam! Ortalık kana bulanmış. Ne var ki, hareket edebiliyormuş ve gidip annesiyle babasının kapısını çalmış. Onlar da, şaşkın bir vaziyette İppokratiyo Hastanesi’ne koşmuşlar. Makis’in bilinci yerinde değilmiş.

Sonuçta iyileşti ve ortaokulu bitirdi. Ardından, bir otobüste muavin olarak çalışmaya başladı. Ama hâlâ iyi değil-

di. Sara krizleri geçiriyordu ara sıra. Doktorun teşhisine göre, tam anlamıyla tedavi olmamıştı.

Yıllar yılları kovaladı ve Makis askerlik çağına geldi. Vakit kaybetmeden birliğine teslim oldu.

Sara krizleri devam ediyordu. Sağ salım, tezkeresini aldı. 1939'da Sao Paolo'ya göçmen olarak gitti. Bu sırada, "Tek dostuma", "Biricik Yunanistan", "Acı yetimlik" gibi kelimelerin yazdığı mektuplar gönderdi bana. Altı ay ortadan kayboldu sonra. Günün birinde ablasına rastladım; siyahlara bürünmüştü. "Ne oldu?" diye sordum. "Makis öldü; sebebini bilmiyoruz. 'Melankoli' diye yazdılar" diye cevap verdi.

Çok geçmeden durumu kavradım. Annemin yorumu ise şöyle oldu: "Zavallıyı teyzesi yedi bitirdi; 'başka anadan' sın deyip çocuğu bunalıma sürükledi. Zayıf karakterli bir çocuktü. Belki ben de kötölük ettim ona, 'annenin adını asla unutma' diyerek..."

Belki de öyle...

Zeytin İstiyorum, Fedakârlık Değil

Nazi İşgali dönemi. 1943 yılı başları... Bu dönemde Atina ve Pire dolaylarında yaşananlar, günümüz ölçüleriyle düşünüldüğünde, korkunç ve tasavvur edilemez nitelikteydi.

Açlık ve her şeyden yoksun olma söz konusuydu; ölüm ise özellikle yaşlılar için kapıdaydı.

Çocuklar iskelet gibiydi. Dayanışma ve birbirimize yardım etme hissini kaybetmiştik. Herkes kendini düşünüyor-du, belki de haklı olarak. İnsanız, uzaylı değil! En iyisi bu-nu yetkin bilim adamları, biyologlar, psikanalizciler açık-lasın. Sıradan insanlar, o zamanlar, çoğunlukla öfkeli ve yabaniydi.

“Hayat, muhterem dostum, ağızdan girip ağızdan çıkı-yor” derdi yaşlı ve perişan bir adamcağız. Gerçekten de ağızdan çıkıyordu: Nefesler tükeniyordu! Ağızdan da *giri-yordu* tabii: *Çiğnemen her şeyi hırsla yiyorduk*. Lahana lüks bir maldı. Patates de öyle.

Şahsen ben bu konudaki sorunumu bir miktar çözmüş-tüm. Çuval hesabı kum alım satımı yapan bir şirkette çalış-ıyordum. Bu kumlar, zemin ve yarı zemin katların pence-releri içindi. Muhtemel bir *bombardımanın* korkusundan, kum alınıyordu. Kamyonlar, duruma göre, taşraya gider-ken ve taşradan dönüşte, uygun bir şekilde sarılıp sarma-landıktan sonra hareket ederlerdi; *bazen de karaborsa için yola çıkarlardı!* Kapkara bir borsa için... Az çok, dönen do-lapların farkındaydım.

En çok yağ bulmakta zorlanıyorduk.

Onu neredeyse göz doktorunun damlalığıyla görüyorduk. Zeytinyağı ve Kalamata zeytini tüccarları, tarih öncesi olmasa da, antikti. Yerlerini, Sherlock Holmes'un romanlarındaki görünmez adam almıştı.

Mesela berbere gidiyordun. "Yağ istiyorsun, değil mi?" diye soruyordu berber sana. Olumlu cevap verirsen, o şöyle devam ediyordu: "Öbür köşede, hemen ileride yaşlı bir kadın göreceksin. Ona tartışmasız şu kadar para verip, küçük bir şişe yağ alacaksın. Sakın kadına bakma ve hemen yanından uzaklaş!"

Böylece yağa kavuşuyordun.

Kontroller iyice sıklaşmıştı. Zeytinyağı tüccarları zalim ve görünmezdiler.

Halkın sabrı iyiden iyiye taşmıştı! Almanlar Afrika'da zor günler yaşıyordu. Kaynamayı, tehlikeyi hissetmişlerdi, daha doğrusu öngörmüşlerdi. Şimşek hızıyla hareket ettiler. Hemen, bir gecede, bilinen meçhul zeytinyağı tüccarlarını yakaladılar: Bunlardan ikisi büyükbaş; birinin adı Kilakos'tu, diğerrinin ise Panayoturos. Onları halka ifşa ettiler. Patision Caddesi üzerindeki Agamon Meydanı'nda yer alan Elektrik Kurumu'nun direklerine astılar bunları. Dilleri dışarıda, gözleri yuvalarından fırlamış bir halde, ibret olsun diye orada sallanıyorlardı. Bildiğimiz darağacı işte!

Dehşete düşmüştük; itiraf edeyim ki, biraz da rahatlamıştık. Bu, Arabistan'da petrol bulmaya benzemez ama Attika ve Viotia'da zeytin bulmak da hiç fena değildi, sonuçta.

Pazar günkü ayinde, Papaz Matheos ilahi kürsüde şunları söyledi: "Zeytinyağı istiyorum çocuklarım, fedakârlık değil..."

Başpapaz Oybirliğiyle Öldürüldü

Bildiğiniz üzere, İstanbul'un ele geçirilmesinden sonra, çok zeki ve Büyük İskender'in hayatını en ince detayına kadar bilen, ayrıca İskender'i çok takdir eden (tarihi olarak kanıtlanmış bir bilgidir bu) Fatih, o zamanki patrik Gennadios üzerinde büyük otorite sağlamıştır. Ona hiyerarşi çubuğunu vermiş, ata binerken yardım etmiş ve üzengisini tutarak onu bir nevi "milli lider" olarak tanımıştır. Araştırmacılara göre, bu "son derece siyasi" bir eylemdir.

Söz konusu mevki, doğal olarak, dinsel otorite açısından, Patrikhane'ye bağlı yerel metropolitlere de geçti.

Bildiğim kadarıyla da, bunlar Rum topluluklarındaki bilirkişilerin amirleriydi. Sanırım Kırım Savaşı sonrası, Hristiyanlar Çarlık Rusya'sı sayesinde bölge dışı bir statüye sahip olmuşlardı. Fakat bu olay kilise, yani Patrikhane aracılığıyla gerçekleşmekteydi. Böylece, her eyaletin metropoliti, valiyle hemen hemen eşitti. Küçük, silahlı bir koruma, yani silahlı iki *jandarma* edinme hakkına da sahipti. Bunlar genel olarak metropolite arabayla veya atla eşlik ederlerdi. Kayseri'de, Kapadokya Metropoliti'nin iki jandarması olduğunu hatırlıyorum. Hatta bunlardan biri komşumdu. Yıllar sonra Kayseri'ye gittiğimde, bahsettiğim jandarmanın, çocukluk yıllarımızda yoldaş, arkadaş olduğumuz kardeşini buldum.

İzmir'in yakılışından önceki son metropolit, Nikolaos (sanırım Konstantinidis) idi. Yakışıklı bir adamdı; uzun boylu, heybetli, çok akıllı ve sıcakkanlıydı. Haklarını çok iyi bilirdi ve görevini verimli bir şekilde yerine getirirdi.

Saygın biriydi; Türklerin ve Rumların eşit derecede takdirini kazanmıştı. Diplomatik bir şekilde hareket ederek, manastır aracılığıyla ara sıra ve ayırım yapmaksızın, fakir Hristiyan ve Müslüman ailelere yardımda bulunmayı da ihmal etmezdi.

Ancak zaman içinde, özellikle de “Jöntürklerin” siyasi mücadeleyi kazanıp, Sultan Hamit’in tahtını kaybetmesiyle birlikte, durum değişti.

Bazı “yenilikçiler” her şeye kuşkuyla yaklaşıyorlardı ve 1922-1924 yılları arasında, tatsız olaylar katlanarak artıyordu. Haydutlar türemişti ve maalesef aralarında Rumlar da vardı. İzmir Olayı’ndan sonra ise, Yunanca konuşan kişiler de belirdi; çoğunlukla Girit Türkleriydi bunlar. Bir darbe oldu ve okullara Türkçe okuma yazma öğreten öğretmenler atandı. Dolayısıyla okullarda, “Yunan kılıcını çıkarıyor, çıkarıyor...” ya da “Yunan bayrağını seviyorum anacığım, seviyorum... Ne zamana kadar palikarya, ara sokaklarda yaşayacağız...” gibi sözleri olan şiirler yasaklandı.

Olaylar iyice sıklaştı. Küçük hırsızlıkların sayısı artmıştı ve kadınlarımız taciz ediliyordu. Bu, o güne kadar görül-müş bir şey değildi. Ufukta kara bulutlar görünmeye başladı.

Metropol merkezi olan Kayseri’nin Flaviana köyünde bir kız Türk oldu ve kendi rızasıyla kaçırıldı. Onu kaçıran bir yedek subaydı, kasabalı bir milletvekilinin kardeşiydi, yani arkası sağlam biriydi. Başpapaz araya girdi ve bu yedek subayı atına bindirip çarşıya kadar sürükledi (her zamanki gibi jandarma eşliğinde) ve böylece olaylar kızıştı.

Akıllı ve cesur bir kadın olan annem ne olup bittiğini araştırdı.

Başpapaz’ın planlı olarak öldürüldüğünü öğrendi. Bu bilgiyi doğrulattı da. Son olarak, *haberi* gereken yere *uçurdu*.

Daha sonra detaylar da öğrenildi. Plana göre, dağın eteklerinde bulunan manastırın bahçesinden girilecek ve akşamüstü gölgesi manastıra düşünce harekete geçilecek-

ti. Başpapaz, kahvesini genelde günbatımında bir veranda-
da içerdi. Planlar bu doğrultuda yapılmıştı.

Başpapaz da önlemini almıştı, tabii. Onun taklidi bir
kukla, kafasına takke, üzerine papaz kıyafetleri geçirilerek
her akşamüstü küçük verandaya oturtuluyor, yanına da
bir kandil konuyordu. Bu kandil loş bir ışık saçıyordu.

Delikanlı, doğal olarak, tuzağa düşmüştü. Jandarma
her günbatımı çalılıklara saklanıyordu. Bir cumartesi gü-
nü annem haklı çıktı. Silahlı iki adam bahçenin yüksek taş
duvarından yukarı tırmanmış, “Başpapaza” yaklaşmış, işa-
ret için “pozisyon” almış ve dört kez vurarak Başpapaz tak-
lidini alaşağı etmişti.

Bu kişiler jandarma tarafından teşhis edildi. Fakat jan-
darma olup bitenleri Başpapaz’a gizlice ilettiler ve gerektiği
şekilde ödüllendirildiler. Ertesi gün, Başpapaz siyah “Kit-
so” suna bindi ve jandarmalar eşliğinde Kayseri’nin kalaba-
lık çarşısının içinden geçti. Ama geri dönmedi.

Gizli saklı bir şey kalmadı, tabii. Hristiyanlar arasında
korku hâkimdi; çete iyice kudurmuştu. Birkaç gün sonra
yeni başpapaz geldi. Hatırlıyorum, adı Meletios’tu. Kayse-
ri’nin son başpapazıydı... “Serseriler” çığırından çıkmış,
hemşerilerimiz Türkler de huy değiştirmeye başlamıştı ya-
vaş yavaş. Gece vakti köyün iki yaşlısı öldürüldü. Durum
iyice içinden çıkılmaz bir hal almıştı. Tereyağından kıl çе-
ker gibi soygunlar yapılıyordu. Failleri ise şu herkesin bil-
diği meçhul şahıslardı. Tabii, jandarma kayıtsız kaldı.

Aradan uzun bir zaman geçti. Lozan Antlaşması imza-
lanıp, Mübadele kararı alındı. Yunanistan’dan teşrif eden
bilirkişi heyeti, tercümanlar, bir de Papaz Eftim; hepsi bir-
den çıkageldi. Eftim, Türk-Ortodoks Patrikhanesi’ni kuru-
yordu kafasında. Hristiyanlarla Türkler arasında *kardeşlik*
ilan etti.

Durum biraz yumuşamış, tatsız olaylar *epeyce* azalmış-
tı ve Papaz Eftim her yerde vaaz vermeyi sürdürüyordu.
“Karanlık ufukta güneş gibi parladı. Kemal Paşa, Yeni
Türkiye’mizin yeni reformcusu...” gibi sözler sarf ediyor-
du.

Yaşadım bunları; çok iyi hatırlıyorum. İtiraf etmek gerekir ki, bilerek veya bilmeyerek, Papaz Eftim orada, Türkiye'nin içlerinde, Kapadokya'da, Yunan unsurunu kurtardı. Bilerek ya da bilmeyerek...

Bakire Meryem Ana...

Yine Kayseri'deyiz; 1922 yılının Ocak ayı. Türklerin Mikrasya'dan "*Yunanları kovma*" seferberliği doruk noktasında. Kemalciler hüküm sürüyor ve asker topluyorlar; "kaçak" ilan edilen askerlerin işi çok zor! Darağacına kadar yolları var. Köyümüz Flaviana'da halkın altıda biri Türk'tü. Bunlar uzun yıllar önce buraya gelen yabancılar-
dı ve çoğunluğu çiftçiydi; hayvan beslerler ve genel olarak, bize yardım ederlerdi. Bahçelerimize bakar, upuzun ceviz ağaçlarını silker, sobalarımız için odun keserlerdi; yani genel olarak zor işleri, erkek işi dediğimiz türden işleri yaparlardı.

Bizim erkekler, özellikle gençler, gurbetçiydiler. *İyi hemşerilerimiz* olan Türkler bizim eski evlerimizde otururlardı. İstanbul, İzmir, Halep ve Kahire'ye gidenlerin geride bıraktığı boş evlerde oturup, aynı zamanda bu evlerin bakımıyla ilgilenirlerdi. Bizim de komşularımızdan biri, bir Türk aileydi. Çok kalabalıktılar; 12-15 ay arayla dünyaya gelmiş yedi çocukları vardı. Tavşan gibiydi anneleri; ama işin garibi, sağlam bir kadındı. Dur durak bilmeden doğuruyordu. Biz komşularından enerji alıyordu tabii; ama özellikle delikanlı kocası, yani aile reisi, canına can katıyordu. Doğuştan hırsızdı kocası ve Kayseri Hapishanesi'nin müdavimlerindendi. Uzun yıllar bu "sektöre" hizmet ettikten sonra, *artık emekli hırsız* olmuştu. Kırk yaşını devirmişti ama pek dinçti, pek sağlıklıydı; ne de olsa hiç çalışmamıştı. "Kopsaftis" veya "Kotsaftis" lakabıyla tanınırdı. Peşine düşen polisleri hiç yormazdı. *Bir Rum anahtar-*

cıyla mükemmel bir işbirliği yaparak hırsızlığı gerçekleştirdikten sonra, yasal müddet içinde jandarmaya giderdi; tabii, daha öncesinde, çalınan malları herkesçe bilinen fakat ismi telaffuz edilmeyen kişilere iletmeyi ihmal etmezdi. Gördüğünüz gibi, uzun yıllar önce de bu meslek günümüzdeki gibiydi. Hiçbir şey değişmedi. Kârlı ve epeyce risksiz bir meslek... Yeter ki hapishaneye gir ve yılda bir kere kaçmayı başarsın. *On beş* gün çalış, o arada bir de çocuk için tohum at ve devlet harekete geçmeden önce teslim ol.

Adı Şükrü olan Kopsaftis günlerden bir gün, yeni faaliyetlerde bulunmak üzere yine kaçmıştı. Ama askere de gitmesi gerekiyordu. Elli yaşını doldurana kadar askerlikten kaçış yoktu. Bu adam çalıp saklanıyor, çalıp saklanıyor; sonunda da polis peşine düşüyordu. Nereye saklanıyordu biliyor musunuz? Ceviz ağaçlarının boşluklarına. Çok sayıda iri, uzun ömürlü, devasa ceviz ağacının arasına. Bazen, zor anlarda, yeraltı mezarlarına da girerdi. Biz bunlara *mahzen* derdik ama aslında mağaraydılar ve labirent gibidiler.

Bir akşam vakti köy sarsıldı. Söylentilere göre, jandarmaların, “asker kaçakları” için başlattığı bir operasyondur bu. Her yeri aradılar ama kimseyi bulamadılar. Lakin beş altı kişi vardı ve Kopsaftis Şükrü de bunlardan biriydi. Müthiş bir manevrayla kaçmayı başarmıştı. Ne mi yapmıştı? Çok basit: *Boşluktan atlayarak* terk edilmiş bir binanın mahzenine girip kaybolmuştu. Aramalar sonuçsuz kaldı. Girişe öbek öbek saman yerleştirip bunları ateşe verdiler, kaçak adam dumandan boğulacak gibi olsun diye; ama o muhtemelen beş yüz metre ileriye gitmişti. Tabii bu arada, tıpkı orman fareleri gibi, başka bir kapıdan dışarıya çıkmadıysa. Ondan sonra bulun bulabilirsiniz!

Aradan bir hafta geçti. Komşu evlerdeki, *annemin parlak fikri üzerine*, mahzenlerine, boşluk olan her yere, Şükrü için bir sepet yiyecek bıraktılar. Belki dolaşırken şans eseri buralara denk gelir diye. Acıyorlardı ona.

Bir pazar günü, anneannem peynir almak için mahzene indi. Kısa bir süre sonra, titreyerek, gözleri fal taşı gibi

açılmış bir vaziyette yukarıya çıktı. “Bakire Meryem Ana, kurtar bizi, acı bize... Gökyüzünün Kralı İsa...” diyerek sürekli haç çıkardıktan sonra, birden küt diye yere düşüp bayıldı. Ben çok korkmuştum; ne de olsa on bir yaşında bir cocuktum daha. Şaşırdım ve ağlamaya başladım. Bir de ne göreyim; mahzenin kapısında kapkara, bıyıklı bir adam duruyordu. Yüzünde kırmızı lekeler vardı.

“Korkma Kostas, yavrum; benim, Şükrü Dayı, Ali’nin babası; hani avluda birlikte oynadığınız Ali var ya...” Sonra büyükanneme döndü. “Anasta Teyze, korkma, kendine gel; benim, Şükrü.” Büyükannem ayağa kalktı ve hiç kılmıdamadan, öylece kalakaldı.

O an ne oldu dersiniz: Tesadüf bu ya, her zamanki gibi bir şeyler istemek için içeriye karısı girdi. O da küt diye düşüp bayılmasın mı! Ben tek başıma kaldım; ama artık korkmuyordum çünkü onu tanımıştım.

Adamı mahzende onlarca yarasa didiklemişti. Mağaradan mağaraya geçerek en sonunda bizim mahzene ulaşmıştı. Yüzü kıpkırmızıydı. Her yeri şişti.

Daha sonra annem de geldi. Kendimizi toparladık ve ne yapmamız gerektiğini konuştuk.

Nasıl davranacaktık? Bu noktada karısı devreye girdi. Bütün bunlar bizim evde olup bitiyordu tabii, hem de tam bir gizlilik içinde. Ancak, tehlikeli işlerdi bunlar. Onu yıkadılar, yarım yamalak tıraş ettiler, beslediler ve geceleyin bahçelere gönderdiler. Neyle dersiniz? Elbise ve başörtüsüyle... Sonradan öğrendiğimize göre, karakola, devamlı ikâmetgahına varmıştı.

Büyükannem ise o günden sonra, günün birinde Mübadele nedeniyle Yunanistan’a doğru yola çıkana dek bir daha mahzene inmedi.

Sadece annem ve ben, birlikte inerdik. Saf, temiz ve dindar büyükannem ise arkamızdan korku ve hürmetle şöyle fısıldardı: “Bakire Meryem Ana, bize acı ve bizi kurtar...”

Olur da yine Kopsaftis Şükrü belirir diyeydi bu.

“Ne olur ne olmaz” derdi, “bu adamdan her şey bekle-
nir. Yavrum, bu adam orman faresi, tam bir fare! Her za-
man korun ve arada bir Bakire Meryem Ana’yı da hatırla-
mayı ihmal etme. Yararı olur; zararı olmaz.”

Aziz Mamas'a Tranzit!

İkinci Dünya Savaşı yılları. Avrupa'ya Almanlar hâkim. Yunanistan için de aynı durum geçerli. Ama İtalyanlar da var, çok şükür. Çok şükür diyorum; çünkü onlar İşgal'e bir miktar neşe, bir nevi espri katıyorlardı. Az çok anlaşıyor ve onları kafaya alıyorduk. *Cara mia** derlerdi her kenar mahalle dilberine. Sonuçta idare ediyorduk, durum vahim de olsa. "Tanrı sonumuzu hayır eylesin" di-yorduk.

Bir lokma ekmek için acayip ter döküyorduk. Aslında uğ-raşacak başka önemli bir şey de yoktu. Kıtlık, zor bulunan bakliyat çeşitleri anlamına geliyordu: bezelye, nohut, fasul-ye, mısır... Ayakta kalmak için bir şeyler yememiz gereki-yordu. "Ekmeğini alınının teriyle ye" derdi annem sürekli.

Ekmeğini alınının teriyle ye... Biz de terimizle yiyorduk ama hangi "ter"; tuz yokluğundan terleyemiyorduk bile. Karaborsacılar tuzu takas edilecek başka ürünlerle, mese-la masura, başörtüsü, ipekli kumaşlar ve dantellerle birlik-te taşraya, kasabalara taşıyorlardı. Ninelerimizin çeyiz sandıklarını karıştırıyorduk ve bulduğumuz her tür eski, köylerde, dağlarda, taşlarda kapış kapış gidiyordu. *Resim karşılığında* mercimek değil –nerede o şans– mısır alınıyor-du! Mısırı öğütüp hamur haline getirerek İngiliz keki yapı-yorduk. Neyle dersiniz? Harnup balıyla! Bu da yeni ve lüks bir üründü.

* İt.: Canım benim.

Günün birinde zavallı biriyle yola koyuldum; öteki Yunanistan'a doğru yola çıktık ve Lidoriki'ye gittik. Köylerde çok talep gören, dantel, mendil, kalem, kalemtıraş gibi mallar satıyor ve bunların karşılığında, o zamanlar çok az bulunan tuz alıyorduk.

Sırtta asker çantası, tekerlekli bir taşıtta da "savaş ganimetleri" vardı. *Sardalye* misali dizilirdi *günümüz* tüccarları. Dönüşte bazen bir şeyler de getirirlerdi. "Tuz ve diğer başka ürünler" karşılığında yumurta ve tavuk alınırdı. Tabii, bunlar istinasız, anneme verilirdi.

Dönüşte, bir meslektaş akıllıca, "Yumurta ve tavuk, biraz da demir tüccarıyız" dedi. Paslanmaz çelikten, takaslık çatal bıçağımız da vardı; ama bunlar bir işe yaramadı.

Yokuş yukarı, yokuş aşağı, hep yürüyorduk. Taşlık, kayalık yerler bize göre değildi. Keçi ayaklarına sahip değildik çünkü. "Dağlık bir köye" varıncaya kadar çok sık mola veriyorduk.

Denk gelirse şayet, arada bir manastırda dinleniyorduk.

İki kişiydik ve günün birinde Sikia, Mavrolitharo, Musunitsa arasında kalan bir manastıra girdik. Elinde boş bir bidonla yaşlı bir kadın dışarıya çıkıyordu. Durum burada da parlak değildi. Hemen anladık.

Açlıktan ölüyorduk. Yanımızda sadece bir somun taze ekmek vardı. Daha önce içinden geçtiğimiz köyde bir kadıncağız vermişti.

"Ne yapıyoruz şimdi?" dedim yoldaşım Stathis'e. "Ne yiyeceğiz, kuru ekmek mi?"

"Yok canım" diye cevap verdi. "Aziz Mamas yardım eder!"

"O da kim Stathis?"

"Görmüyor musun?" dedi. "*Aziz Mamas*'ın manastırı."

Benim için yabancıydı; hâlâ da öyledir. Her ne kadar, küçükken kilise çocuğu olsam da!

Sonra içeri daldı, manastırın iç kısımlarına doğru ilerledi, bir kap buldu –toprak bir çanak– ve içine iki kandilin yağını boşalttı. Ardından bana dönerek, "Bak Kostas, ödünç alıyoruz; gelecekte bunu iki misli olarak geri vereceğiz" dedi.

Ekmeği parçaladı, anağa daldırdı ve “Daldır” dedi ba-
na dönerek. Aım; ikimiz de aız! “Ekmek insanın karnını
doyurur, şarapsa gönlünü ferahlatır.”

“Daldır o zaman” diye düşündüm. Peki ya şarap?

Konuşmadan, tok karınla çıktık manastırdan; yokuşta
bir iki kulübeye rastladık. Oradaki obanlarla sohbet ettik;
bize şarap ikram ettiler ve gönlümüz şarapla ferahladı!

Sonunda ganimetlerimizle Atina’ya döndük. İşgal bitti.
Stathis’le görüşüp anlaştık ve borcumuzu ödemeyi karar-
laştırdık. Yağı iki misli olarak geri vermemiz gerekiyordu.
Lakin Aziz Mamas pek bilinmez. Plaka’da, “Dürüstlük”
adında bir dükkâna girdik. Anafiotika köyüne çıktık. Stat-
his biliyormuş meğerse: Aziz Simeon’un çok ama çok k -
 k bir manastırına ulaştık. 1800’l  yıllarda Anafioteler
bağışıyla kurulmuş manastır açıktı.

Bir bidon yağ götürdük. “Tranzit” dedi korkusuz Stat-
his, “Aziz Mamas için tranzit; Tanrı yardımcımız olsun.”
Bidonu yere bıraktı, *Assos Papastratou* marka sigarasının
kartonundan kestiği bir kağıt parçasına bir not yazdı ve
bunu bidona iliştirdi. Notta, “Aziz Mamas’a” diye yazıyo-
du. Yani “bilinmeyen Tanrı”ya. Böylece, “bilinmeyen Tan-
rı”ya olan borcumuzu kapattık.

Doğrulukta Zarafet Vardır, Annem

Skiden, yabancı firmaların temsilciliğini yapan bir ofiste memurdum. Savaştan sonra, 1946 yılında, bu işkolu piyasadan silinmişti adeta. Küllerinin içinden yeniden doğmaya çalışıyordu. Eski *mümessiller* bu yeniden doğuşu en çok ümit edenlerdi. Daha doğrusu, bunun için duacıydılar. Tabii, bu arada teknoloji de yenilenmişti ve daha dinamikti.

Yapılması gereken tek şey sabretmek ve uyum sağlamaktı. Yukarıda sözü edilen ofis, önemli bir ayrıcalığa sahipti: Bütün Yunanistan'daki tekstil fabrikalarına, kumaş dokumada kullanılan, *Curdes* ve *Peignes* marka yün ipliğinin dağıtımını yapıyordu. Dilediğiniz renkte...

Taşıma araçları dört yıllık savaş esnasında çok kötü kullanılmıştı. Savaş ganimeti olan kamyonlar bombalardan delik deşik olmuştu; saatte ancak 15 kilometre hızla yol alabiliyorlardı.

Bendeniz kamyon muaviniydim ve aynı zamanda, malları Tedarik Bakanlığı'ndan alıp, Volos, Nausa gibi şehirlerdeki fabrikalara teslim etmekle yükümlüydüm.

Hafta boyunca bir gelgit yaşanıyordu.

Masraflar fazlasıyla karşılanıyordu ofis tarafından: yeme-içme, otel ve maaş.

Otel mi? Sadece bir tane vardı ve o da Volos'taydı: PALLAS HOTEL. Volos'a varmadan, daha Almıro'dayken geleceğimi haber verirdim; Bayan Mirsini de bana yatak ayırır, hatta şanslıysam tek kişilik oda bile ayarlardı.

Banyo falan her zaman bulunmuyordu. Bulursan ne âlâ; bulamazsan da pek önemi yoktu.

Sık sık gidip geliyordum.

Bralo'da, tepede, pırzola, uzo, peynir ve sarmısaktan oluşan mükellef bir sofrayla keyif yapıyordum. Lamia'da, mükemmel paça çorbası içiyordum; Stilida'da Evangelidis uzo-su ve balıkla kendimden geçiyordum. Volos'ta da çeşit çeşit yemek... İtiraf etmeliyim ki, leziz, baharatlı ve bol salçalıydılar. Akşamları şarap ayini olurdu. Güzel yıllardı vesselam.

Geceleri uyumak için sivrisineklerle boğuşurdum; ama olsun.

Günlerden bir gün, bir cumartesi günü, Volos'a varmak üzereydim. Akşamüzeri geç saatlerdi ama gece henüz çökmemişti.

Yorgun ve çakırkeyiftim ama sendelemiyordum. Mirsini geleceğimi bildiği için bana oda ayırmıştı, hem de çift kişilik. Mucize bu ya, sıcak su da vardı. "Şanslısın Tsolakidis, ilk sen banyo yapacaksın bakire küvette; beyaz, bembeyaz bir gelin sanki" dedi bana. "Hadi canım oradan. Bakire! Artık demode bir laf bu" dedim. Gülümsedi ve "Bugünlerde hepsi de bakire ve temiz!" dedi. "Mirsini, bu nasıl olur?" diye sordum.

"Eh be zavallı Tsolakidis, Atina'da yaşıyorsun; hiç *Zama* fermuarını duymadın mı?" Anlamalı bir şekilde gülümsüyordu. "İster misin? Pilioslu bir hatun var; temiz değil ama iyi. Yılan gibi bir vücuda sahip." "ZEHIRLI YILAN" dedim ve bunun üzerine kadın sağ tarafı işaret etti. Gösterdiği tarafa baktım; koridordan bir rüzgâr geçti sanki bedenimi yalayarak. "Melek, melek" dedi, "ruhuyla ve dudaklarıyla!" "Dudaklarıyla mı?" diye sordum. "Dudaklarıyla" dedi ısrarla. "Öpüşmesi beş dakika sürer" deyip kıkırdadı. "Göndereceğim sana *gecenin geç vaktinde*."

Geç saatte kapım açıldı. Karanlıkta bir kadın süzüldü yanıma ve bu kadının, incir yaprağını takmadan gelen, cennetteki *Havva* olduğunu fark ettim. Uzo yüzünden zilzurnaydım. Tarihi bir mücadele veriliyordu birinci cephe-de; iptal olmuşum ve yanımdaki masayı işaret ettim. "Temiz kız" yüzlüğü kapıp gitti; bense sabahın erken saatinde, yorgun ve kurşun atamamış bir vaziyette uyandım.

Sebebi bilinmez, anlaşılamaz, inanılamaz bir durum ama gerçek. “Garip” diye mırıldandım kendi kendime. “Bir şey oldu, anormal bir şey! Ne olabilirdi ki?” İçimden monologuma devam ettim.

İşimi bitirdim ve deli gibi Evangelidis uzosu içtim. Atina’ya on beş saatte vardım. Hayal edilemez bir hız. Uçan bir kuş misali!

Eve vardım, iyi bir yemek yedim, deli gibi uzo içtim ve uyudum. Erken uyandım ve annemle birlikte her zamanki gibi kahvaltımızı yaptık.

Havadan sudan sohbet ettik. Sırası gelmişken, karımla mesafeliydim uzun zamandır; ayrıydık da denilebilir.

Dolayısıyla farklı konulardan bahsettik. Annem birden bombayı patlattı:

“Dantelle aran nasıl be kerata?”

“Nasıl yani?” diye sordum.

“Dalgali etek, kulakta karanfil...”

“Ha, iyi, iyi” dedim ve nasıl olduğunu anlamadan, dün akşamki hikâyeyi anlatmaya başladım.

“Ateşsizlik, ha?” dedi. “Doğaldır, daha doğrusu normaldir! Şu üç kiloluk uzoyu kır at; olduğu gibi, hortumuyla beraber odadan çıkar... Ya varili seçersin ya da kırılmış bir hortum sahibi olmayı. Anladın mı?” diye ekledi kızgın bir şekilde. O bana baktı, ben de onun gözünün içine. Hiçbir şey söylemedim. Hemen sordu:

“Neden taş kesildin; neler düşünüyorsun?”

“Doğru, doğru, çok haklısın. Tabii, doğru bir soru” diye karşılık verdim.

Bunun üzerine annem Nafsika ekledi: “Tabii, doğru! ‘Doğrulukta zarafet vardır.’ Uyan ve dimdik doğrul zavalım, çok geç olmadan.”

Işık Doğdu, Hem de Gani

Yıl 28 Ekim 1940. Günlerden pazar. Yedek subay olarak tekrar askere çağrıldım. Kriterlerin ne olduğunu bilmiyorum ama, bu sefer seçilerek çağırılmıştık. Oysa 1930-32 yıllarında tamamımızı çağırmışlardı. Sefere katılan alaylardan biri de, Atina merkezli Birinci Piyade Alayı'ydı. Ben de bu alaydaydım.

Yeni silahlarla talim yapmak istiyoruz diye acilen rapor verdik. Fakat on gün önce Tinos Adası'nda eski bir torpille *Ellı* adlı gemi vurulmuştu! Anlayacağınız, yeni silahlar başka bahara kalmıştı.

Alelacele hepimiz “bağlı olduğumuz askeri ofislere” koştuk; her birimiz kendi yöntemini kullanarak Birinci Piyade Alayı'na varmıştı. Hâkileri giydik; artık genç değildik, otuzlu yaşlardaydık. Kimimiz evli –aslında çoğumuz– kimimiz bekâr, kimimiz de boşanmıştı... Öğretmenlerin de dediği gibi, bu sonuncular özgürdü. “En mutlu olanlar” derdik, “sorumluluk taşımayanlar.”

Eski meslektaşlarla “karşılaşma” anında, sevinçle hüznün birbirine karışmıştı. Sekiz yıl öncekine benzer duygular içindeydik. Hemen giyindik ve aynı gün kimimiz kuzeye, kimimiz güneye doğru yol aldık. “Güneye gidenler en şanslıları” diyorduk. “Ama neden güneye?” diye düşünmeden de edemiyorduk. Olay kuzeyde, Epir'deydi; daha doğrusu kuzeybatıda.

Her birimiz, mümkün mertebe güneye gitmek için çabaladık. 1932 yılından tanıdığım, meslektaşım ve arkadaşım İlias'la birlikteydim ve kafa kafaya vermiş, güneye git-

meyi nasıl başarınız diye düşünüyorduk. Böylelikle öğrendik ki –yani İlias öğrendi– Argolida’ya hayvan, daha doğrusu katır ehlileştirmek üzere gidecek olan bazı okuma yazma bilmeyen kişilere eşlik etmek amacıyla okuma yazma bilen askerler aranıyormuş. İlias ofislere gire çıka sonunda bizi “ehlileştirme” takımına yazdırmayı başardı. Liste açıklandı; kaşla göz arasında Argos’ta bulduk kendimizi. Ne zaman mı? Aynı gün tren yoluyla oraya ulaştık. Ertesi sabah, nasıl olduğunu anlamadan, elimize tam takım silah verdiler. Tırmanma Topçu Alayı’ndaydık. Ayrıca, her birimize birer katır teslim edildi. Artık İlias ve ben katır sürücüsüyduk. Katırlar yabancı, biz ikimizse hayvanlardan bihaberdik.

En nihayetinde, vagonlarında 12 beygir, 6 erkek yazan trene acilen bindirildik ve 4-5 gün sonra Kalambaka’ya vardık. Yine acilen ve oyalanmaksızın, katırlarımız ve toplarımızla donanmış vaziyette, Pindos’tan geçerek, kaç gün sürdüğü meçhul bir yolculuk sonunda Yannena’ya ulaştık. Oradan Dervinaki’ye, Skipi sınır bekçi kulübesine derken, İtalyanlarla karşı karşıya geldik! Burası temas hattıydı. Tek kişilik çadırlarımızı kurduk. Katırlara da uygun bir kuytu bulundu; onlar da güzelce saklandılar. Sonra yeni silahlar geldi. Basmakalıp günlük tatbikatlara başladık ve başta kaydını düştüğüm 28 Ekim 1940 gününe geldik. Her gün “askeri bot” haberleri yayımlanıyordu. “Kesin savaş olacak...”, “İtalyanlar savaşçı değildir; onları un ufak edeceğiz” gibi resmi haberlerdi bunlar.

Aynı gün öğleden sonra üç dört sularında alarmlar çaldı. Silahlar, fişeklikler derken, doğru cepheye... Evet, hemen koşar adım dizildik ve her birimize otuzar fişek dağıtıldı. Ortama bir nevi ciddiyet, nasıl söylesem, farklı bir hava hâkimdi. Bir saat sonra teftiş yapıldı ve bütün akşamı tetikte geçirdik. Gece üç, üç buçuk sularında “atlı haberci”ler bir haber getirdi: “Savaş! Sabah altıda başlıyor.” Ortalık bir anda hareketlendi; hazırlanmaya başlamıştık. Her iki taraftan da toplar atılmaya başlamıştı. Pusuya yattık ve olabildiğince dikkatli davrandık. Bizim toplar da

patlıyor ve ince bir gülle yağmuru etrafı sarıyordu. Akşama doğru patlamaların şiddeti arttı. Askeri bottan haberler gelmeye devam ediyordu. Kalpaki'ye doğru geri çekilme planından bahsediliyordu. "Askeri bot" her şeyi bilirdi. Gerçekten de plan işletiliyordu; ön cephe iyi dayanıyor, geri kalanlar –tabii sadece bazı bölümler– geri çekilmeye devam ediyordu. Bunlar arasında bizim topçu alayı da vardı. Zaravina Gölü'ne ulaştık sonra. Kalamas kıyılarına nasıl vardığımızı ise hiç sormayın; bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Kısa bir süre için durduk. Çatışmalar "kara bölükleri"yle devam ediyordu ve dağlarda kıyamet kopuyordu. Birazcık soluklandıktan sonra, karşıdaki falanca numaralı tepeye en kısa zamanda çıkma emri aldık. Sağlam bir köprüden geçtik. Kalamas'a uzanan yol çok karanlıktı. İstihk m bölüğü saniyede köprüyü havaya u urup yıktı. Yağmura rağmen ilerliyorduk. Hayvanlar kızıyor, bizlerse çok zorlanıyorduk. Özellikle de hayvanlardan anlamayanlar... Benim katır, subap, patlayıcı maddeler gibi sıradan bir yük taşıyordu; gülle yoktu. Ekmek, kazan falan da!... Katırları idare etmek kolay değildi. Bilgisizdim! İlias her zamanki gibi yardım ediyordu bana. Bir noktaya ulaştıktan sonra durduk, yükleri indirdik, topları kurduk ve ben o anda korkunç bir şeyin farkına vardım: Silahım kayıptı! "Bre İlias, vay başıma gelene! Hatırlıyorum, yola çıkarken bir kayaya dayamıştım; köprüden sonra... Aman Allah'ım, ne olacak şimdi!"

Telaş içinde katırı İlias'a emanet ettim ve karanlıkta yokuş aşığı yol almaya başıladım. Ne kadar hızlı y r d ğ m n farkında değildim; yolu nasıl g rebildiğimin de. Nehrin akışını takip ederek köprünün yanına vardım. G z gözü görmüyordu ve şiddetli bir yağmur yağıyordu. Durakladım; çaresiz ve şaşkındım. "Kesinlikle kurtulamam; her şey bir anda olup biter ve ben kurşuna dizilirim" diye mırıldanıyordum.

Birden dehşet verici bir gürültü duydum. Gürültülerin ardı arkası kesilmiyordu. Bir de şimşek  aktı. Gökyüzü boydan boya aydınlandı ve etraf yazın öğle vakti gibi olu-

verdi. Sarsıldım. O aydınlıkta birden gözüme *manliherin*, kayalıkta dayalı duran tüfeğin kuyruğu çarptı. Onu kap-
tım, göğsüme bastırdım, kuvvetle sıktım ve sırtıma taktım.
Sonra yokuş yukarı dimdik çıkmaya başladım. Yağmur
yağmıyor, daha doğrusu ben hissetmiyordum; adımımı
hızlandırdım ve diğerlerini bıraktığım noktaya vardım.

“İlias, İlias” diye bağırdım. Yanıt geldi: “Gel, gel namus-
suz Rektör” dedi. Bana bu lakabı sekiz sene önce, kura es-
nasında takmıştı; çünkü o zamanlar edebiyat öğrencisiy-
dim.

“Nasıl buldun burayı bre zındık?”

“Sorma” dedim zar zor nefes alıp verirken. “Yıldırım,
İlias, yıldırım ve kuvvetli bir ışık... Gök gürledi ve ışık doğ-
du, aydınlık oldu, hem de *GANI*” diye vurguladım.

İlias, “Her zamanki Rektör’sün, eski Yunanca’n ve de-
yimlerinle, seni namussuz. Şanslıymışsın bre zındık; haç
çıkardık ve sakınleştik” dedi.

Haç çıkardım ve sakınleştik!

Marigo Hanım'ın Kalypto'su

Dört bin metre yükseklikteki Argeos Dağı, bütün sene boyunca tepesi karlarla örtülü bir şekilde ve tüm heybetiyle Kapadokya'nın merkezinde yükselirdi. Bölgeye su sağlardı ama belli miktarda. Karlı olmasına rağmen eteklerinden fazla su akmazdı; çünkü dediklerine göre, emiciymiş.

Bu yüzden, Kapadokya Platosu, olması gerektiği kadar verimli değildi. Güneydoğu bölümünü kastediyorum; merkezinde Kayseri'nin yer aldığı, Hıristiyan ve Müslüman birçok din adamının memleketini. Burada zamanında çok meşhur dervişler ve Bektaşiler yaşamış. Bu bölgenin biraz ötesinde de, zamanında halifeliğin merkezi olmuş Konya uzanıyordu.

Bölge tarihi açıdan da zengindi: Roma dönemine ait pek çok kale kalıntısı vardı; ama daha ziyade Bizans'a ve Hıristiyanlığa ait kalıntılar, yani manastırlar, kiliseler, yeraltı mezarları, kaya boşluklarında rahip evleri göze çarpardı.

Geleneksel burjuva evlerine, okullara, vakıflara, Rumluğun tarihini yansıtan yapılara rastlanırdı.

Bahçeler ve devamında evler uzanırdı. Kendine özgü tarzları olan, kapıları, pencereleri, tavanları ceviz ağacından oymalı, büyük evlerdi bunlar. Burası zenginlerin özel yaşam alanıydı adeta. Ama şimdi gelin görün ki, şöhretinden eser kalmamıştır.

Özellikle bazı evlerin bugünkü hali içler acısı. Zamanın çarkında onlar da yok olup gitmiş.

1988 yılında, aradan altmış beş yıl geçtikten sonra yaptığım ziyarette bu kalıntıları gördüm.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, Kayseri çok gelişmiş, modern ve Avrupai bir şehir görünümündeydi. Nüfus da bu büyümeye orantılı olarak artmıştı; halkı ağırbaşlı, muhafazakâr, maziye sahip çıkan ve iyi insanlardan oluşuyordu.

Mübadele öncesi her şey durağandı. Savaş sonrası, Türkiye’de saltanata son veren güçlü Kemalizm’in modern “ağaları” tarafından büyük okul binaları devlet hastanesine, meşhur burjuva yapılarıysa eve dönüştürüldü.

Kayseri Metropolis’inin merkezi olan, tanınmış sayfiye yeri Zincirdere’de de durum farklı değildi.

Büyük malikânelerin genelde sadece üçte ikisi kullanılırdı; çünkü erkekler ve *asri hayatı tercih edenler* İstanbul’da, Beyrut’ta, Kahire’de, İzmir’de yaşırlardı. Hepsi de genelde tüccar ya da işadamıydı.

Sadece yazları bir aylığına gelir, tatil yapıp giderlerdi.

Sürekli para gönderirlerdi; geri kalanlarsa tembellik ederdi. Kapadokya’da yaşam böyle akıp giderdi.

Burada özellikle kışlar ağır geçerdi; eksi 20 derecelere varan soğuklarda her yer buz keserdi. Kar yağışı dört ay sürerdi.

1924 yılıydı. Mübadele’yle ilgili resmi işlemler başlamıştı. İlk ayrılanlar, zengin aile çocuklarıydı. *Yunanistan’a nakledildiler!*

Malikâneler yavaş yavaş boşaltılıyordu.

Zincirdere’ye “iki modern ağa” geldi bir gün ve yasalara dayanarak, planlı programlı bir şekilde, dört tane malikâneyi –en iyilerini– ele geçirdi. Haritonidis, Çavuşoğlu, Egiptiyadis ve Palazoglu’nun malikâneleriydi bunlar.

Evlerin arka tarafında bahçeler, şırl şırl akan sular, hatta birinde küçük bir havuz bile vardı.

Her biri kusursuz ve rahat, minik bir saraydı adeta.

Ağalardan biri son derece yakışıklıydı. Modern, düzgün ve asil bir görünüşü vardı. Üstelik tekeşliydi. Hanımıysa gözlere şenlikti. İyi kalpli, alçakgönüllü, sempatik ve sosyal biriydi.

Diğeriye, biraz “itici” bir askerdî; pek de modern sayılmazdı.

Bir oğlu vardı yirmi yaşlarında; hafif *kekemeydi* ve biraz kafadan çatlaktı. Uzun menzilli, 45’lik bir silahla ortalıkta dolaşan bir tipti; hedef olarak da oradaki manastırın çanını seçmişti kendine.

Haça hiçbir zaman isabet ettirememişti ama, çok eski olan Rus çanını mahvetmişti.

Her ikisinin de *Ford* marka binek otosu vardı. Her gün görev icabı Kayseri’ye gidip gelirler, köyden geçerken de zigzaglar çizmek zorunda kalırlardı; zamane yolları dardı, malum olduğu üzere.

Size belki şaka gibi gelecek ama, günün birinde, köyün, Kayseri yönündeki girişinden evlerine kadar olan yolu bahçelerin ortasından geçirmeye karar verdiler.

Çalışmalar son hızla başladı. Bahçeler ikiye ayrıldı ve bir anacadde yaratıldı.

Müdahale etmemiz mümkün değildi, tabii. Tahribattan dolayı üzüntü ve sıkıntı duyabildik sadece.

Bu arada, anacaddenin kuzeyindeki malikânelerden birinde matem vardı.

Malikâne sahibi, yörenin yerlilerinden, aristokrat bir kadındı. Bu kadın, Bayan Marigo Kalfoğlu, tek başına yaşırdı. Oğlu ve kızı İstanbul’daydı; Osmanlı Bankası’nda çalışıyorlardı.

Endamlı biri idi, eski zamanların güzelliğine sahipti ve hafif koyu tenli idi.

Bahçe kendi eseri idi. Genç kızlığından beri, merakla birçok ağaç dikmişti; kimisi meyve verirdi, kimisi vermezdi.

Bahçe, şırl şırl akan sularıyla hakikaten güzeldi. Bu mahalledeydi bizim evimiz de; çocukluğumda, bu bahçenin meyvelerini –gizlice veya ev sahibinin rızasıyla– az yememiştim.

Marigo Hanım, bahçenin ikiye bölünmesinden ve ağaçların kesilmesinden sonra kedere boğuldu.

Yaşlıca bir kadındı; dolayısıyla üzüntüden ve ağlamaktan, eskilerin deyişiyse, kadına “inme” indi ve zavalılık, ışığını kaybetti. Görme yetisini büyük oranda yitirdi.

Hemen İstanbul'a, oğluna telgraflar çekildi ve bir hafta sonra kadını almak üzere Kayseri'den bir seyahat acentesi geldi. Her şey çok çabuk gelişti.

Döneme uygun olarak, lüks bir atlı araba geldi kadını almaya. Yardımına ilk koşan annem Nafsika oldu; en azından Kayseri'ye kadar ona eşlik etmek istedi.

Sonunda Marigo ağlaya sızlaya, hüznü şiiirler okunarak arabaya bindirildi ve araba yola çıktı. Hanımefendi, sıkı sıkı sarılıp defalarca Kalypso'sunu öptükten sonra, göz yaşlarıyla evinden ayrıldı. Kalypso'nun ise nutku tutulmuştu; ne olup bittiğini anlayamamış, sessizce etrafına bakınıyordu.

"İyi yolculuklar" diye bağıırıyorduk. Sert mizacı ve aşırı kibrinden ötürü Marigo Hanım bizlere pek fazla sempatik görünmese de, olanlardan dolayı üzüüyor ve ağlıyordu.

Kalypso donuk bir ifadeyle bizlere baktı ve evine çekildi.

Evi kilitledik; anahtarıysa, bu gibi durumlarda alışıldığı üzere muhtara verdik.

Peki Kalypso... Ona ne olmuştu?

İyi de, Kalypso kimdi ya da neydi?

Marigo'nun on yıldır can dostuydu; gece gündüz her zaman yanındaydı. Bir tek aynı yatakta uyumuyorlardı. O yerde uyuyordu, hanımının yatağının yanında, onun ayaklarının dibinde... Kalypso bir köpekti!

Bu yörede genel olarak iki tür köpek yaşardı. Karabaş olarak adlandırılan tür oldukça vahşiydi. Türk evlerinde, rençperler ve hayvan sahipleri bu tür köpekler beslerdi. Hayli iri olan bu köpekler iyi birer kurt avcısıydı. Diğer tür, mesela Kalypso gibi olanlar ise küçük gövdeli, tüylü, sarı-beyaz renkli, okşanmayı seven, sadık, akıllı ve tatlı köpeklerdi.

Hemen hemen hepimizin bu tip köpekleri vardı. Genelde dişilerine Kalypso, erkeklerine Hektor derdik.

Nedenini bilmiyorum. Anneme sordum, o da baştan savma bir cevap verdi: "Homer'den almış ismini, çocuğum..."

Doğal olarak, ben de Homer'in, eskilerden bir aile büyüğü ya da köyün yaşlılarından biri olduğunu düşündüm.

Kalypso evin içinde kayboldu, mutfağa saklandı ve çok acı bir şekilde, tıpkı bir insan gibi, üstelik her gün, ağlamaya başladı. Kapıyı açamıyorduk; vahşileşmişti ve bize saldıırıyordu.

Mutfağın kırık camından her gün yemek atmak zorunda kaldık. Et, kemik, ekmek, bir de su veriyorduk.

Matemi katlanılmaz bir acı ıııııııı. "Marigo gel" dediğimizde biraz susuyor, sonra yine başlıyordu. 20-25 gün sonra Kalypso birden sustu.

Kapıyı açtık ve mutfağın içlerine doğru yürüdük. Zavalı ölmüştü; onu kaskatı kesilmiş ve gözleri fal taşı gibi açık bir halde bulduk.

Şimdiye kadar attığımız yemeklere hiç dokunmamıştı; hepsi yerde duruyordu.

Zavalılık aılıktan ve kederden ölmüştü.

Kalypso bir köpekti, dört ayaklı bir hayvandı, insan değildi; ama *INSANDI!*

Biz çocuklar alıp onu bahçeye gömdük ve ben de bir kilise çocuğı olarak ilgili cenaze ayinini okudum.

Bir de mum yaktık Kalypso için; zavallı, ölü Kalypso'cuk... Biraz ağladıktan sonra oradan ayrıldık. Çocukluk işte!

Yıkımdan Dimdik Yükseldi Hayatım...

Kurtarıcı OUNRA'nın habercisi EM-EL'in depolarında 1945 Şubat'ında trajik bir olay yaşandı. OUNRA gerçek anlamda bir kurtarıcıydı! Bütün Avrupa'da tanınan bir örgüttü ve müttefiklerin icadıydı. İşgalden hemen sonra, aniden İbrahim'in ve İshak'ın mallarıyla donattı beni.

Yardımın ilk parçası konservelelerdi. Her çeşit konserve; yassı, oval, yuvarlak... Mesela domates salçalı sardalye, ince dilimlere ayrılmış İngiliz *bacon*'ı, dört köşe dana etleri... Rüya gibi! Bir çeyreklik domuz eti, İşgal Kuvvetleri'nin ganimetlerindendi; istediğin kadar kakao ve daha neler neler... Böylece, Kutsal Cuma İlahisi'nin sözlerine uygun olarak, "Yıkımdan dimdik yükseldi hayatım..." Gerçekten de, o trajik olayın yaşandığı gün, "mezardaki hayat"ı kutluyorduk.

Bir ay önce, Banque de Salonique çalışanı olan bizleri, artık döviz olmadığı için *geçici izne* ayırmışlardı. Yıllardır Yunanistan'da faaliyet gösteren ama merkezi İstanbul'da olan bir Fransız bankasıydı Banque de Salonique. İstanbul, İşgal süresince bankanın bütün rezervlerini tüketmişti. Döviz rezervlerini kastediyorum. Bankanın çalışmaları geçici olarak durduruldu. Çok az sayıda eleman kaldı. Toplamda sekiz kişi! Çıkarılanlar arasında ben de vardım. Nerede iş bulacaktım şimdi? Neyse ki, o arada savaş sona erdi ve barış yapıldı.

Oturduğum İmittos Mahallesi'nde, Maltsiniyoti adında bir fabrika vardı. Burada, "sessizlik nedir bilinmezdi"; çünkü "uçak motorlarının tamirâtı ve denemeleri" yapılır-

dı. Gece gündüz motor gürültüleri işitilirdi ve dört yıl boyunca Almanlar tarafından sıkı denetim altında tutulmuştu. Şimdi OUNRA deposuydu; içeride konserve ve türlü çeşit yiyecek vardı. “Kan şişeleri”, hatta kutularda, yenmeye hazır *tavuk* bile bulunuyordu. İnanılmaz ama gerçek!

O sıralar “amele” arıyorlardı. Birçok kişi gibi ben de başvurdum. “İnsan hayvandır; taklit eder” ve yaşamak için ayakta kalmaya ihtiyacı vardır. Yetkili kişiyi buldum: Depo müdürü olarak çalışan bir İngiliz onbaşıydı. Yanına yaklaşıp, becerebildiğim kadarıyla, onunla İngilizce konuştum. Beni hemen işe yerleştirdiler. “Bundan sonra *watchman*, yani bekçisin; ambalaj odasında, dağınık konserveleri türüne göre ayıracaksın” diyerek işimi izah ettiler. Koluma takmak üzere bir de bant verdiler ve göreve başladım. İşçilerin arasında dolaşarak, yemek yemesinler, ceplerine kakao, kahve vesaire doldurmasınlar diye onları denetliyordum. Bekçilik yapıyordum ama kimlere? İşgal’in dünkü aç insanlarına; başka bir deyişle, kartallara ve şahinlere. Onlar da beni gözlüyordu. Ben depoda, ambalaj odasında bir tur volta atıncaya kadar her biri birer dana eti yutuyordu. Boş kutuyu ne yapıyorlardı dersiniz? Çok basit. Doldurulmakta olan karton kutuya konuyor, ardından derhal bantlama ve sekizlik gruplar halinde istifleme yapılıyordu. Elbette, ne yaptıklarını fark ediyor ama görmezden geliyordum. Görmemem gerekiyordu çünkü. Zaten onlar da, “Dikkat et bey, ona göre” dercesine kötü kötü bakıyorlardı.

Bir iki gün sonra cesaretlerini topluyor ve bana da *temizlenmiş* bir dana eti konservesi ikram ediyorlardı. Ben de kibarca kabul ediyordum ikramlarını. Hayat böyle böyle devam ediyordu. Gözetliyor, dolanarak onları denetliyor ve bu arada ikramları kabul ediyordum.

İşin kötüsü, başı sarıklı, Pakistanlı iki bekçimiz vardı. Biraz vahşi tiplerdi ama onları idare edebiliyordum. Nasıl mı? Basit, çok basit; Müslüman’dılar. *Gökten inen hediye gibiydiler*. Yanlarına yaklaşıyor, Arapça selam veriyor ve Kuran’dan birkaç kelime mırıldanıyordum. İlk kez böyle

davrandığımda, “Müslim, müslim... Cennet, cennet” diye bağırıp, ikisi birden bana sımsıkı sarılıverdi. Diğerleri dinsizdi, kâfirdi. İşte bu kadar. O saatten sonra değmeyin keyfime. Bir gün öğle yemeğinde, bunlardan biri, üzerine tereyağı gezdirilmiş bir tas pilav getirdi bana. Anlayacağınız, Muhammed’in cenneti önümdeydi. Ertesi gün, iş çıkışında biri izin alıp benimle eve geldi. Annemle tanışmak istiyordu. Küçük bir de asker çantası vardı; içi, anneme hediye olarak getirilen nimetlerle doluydu: kahve, kakao ve şeker!

Yine günlerden bir gün, çalışanların şefi yaklaştı yanıma ve “Tsolakidis, çikolata, çikolata...” diyerek bana bir şeyleri işaret etti. “Ne demek istiyorsun?” diye sordum. “Çikolata demek istiyorum” diye cevap verdi. Sonra ekledi: “Al.” Küçük, dört köşe bir parça uzatmıştı bana. Minik bir parça ısırdım ve “Ekstra, ekstra” dedim. “Dikkat et!” diyerek onu uyardım da.

Az sonra öğle yemeği zili çaldı; biraz mola verdik. Çikolatalar, sigara tabakası gibi yassı, küçük metal kutulara yerleştiriliyordu. Ceplerime birkaç kutu indirmek için elverişliydiler vesselam. Ara sıra beni de nasıplendiriyorlardı.

İşte her şey bu minvalde devam ediyordu. Ara sıra, yemek molalarında Pakistanlı akadaşlarla sohbet ediyordum. Hindistan toprakları henüz o gün iki ülke arasında paylaşılmamıştı. Dolayısıyla İngilizce-Türkçe karışımı bir dille anlaşıyorduk.

Pakistanlılar az çok bazı Türkçe kelimeleri telaffuz edebiliyorlardı; ben de zaten günlük konuşmalarda Türkçe’yi çok iyi kullanıyordum.

Benzer günlerden birinde, yemek molası bitti ve ambalaj odasına ilk ben girdim. Kimse yoktu. Peki neden? Bir hareketlilik fark ettim o sıra. Birtakım laflar ediliyordu. “Tsolakidis’in ekibi, yirmi ikisi birden telef olmuş. Baş ağrısı, karın ağrısı, ishal...”

“Kurtuldular” dedi İngiliz Onbaşı, “kurtuldular...”

“Ama ne oldu ki?” diye sordum.

“Havacılar için hazırlanan yiyecekler” dedi Onbaşı, “çikolatalar... Yirmi dört saat dayanacak şekilde hazırlanmış, bir tür kimyasal üründü onlar.”

Bundan sonrasını tahmin edersiniz: Cebimdekileri usulca boşalttım. Tam 23 kişi, yani ben dahil bütün ekip işten kovuldu.

“Sana ders olsun bunlar” dedim kendi kendime, fabrikayı terk ederken. *Yıkımdan dimdik yükseldi hayatım. Ama az kalsın öbür dünyaya iniyordum dimdik.*

Ha, bu arada, Pakistanlı’nın –Kerim’di adı– bizim eve ziyaretleri daha sonra da sürdü.

Gözyaşlarımla Yıkandı, Günahlarla Kirlettiğim Her Şey

Aşağıda okuyacaklarınız son kelimesine kadar gerçektir. Bizzat yaşadım. Çocukluk yıllarımı geçirdiğim ve altmış beş yıl sonra tekrar ziyaret ettiğim Kapadokya'nın Kayseri şehrinde, 20 Eylül 1988'de, Turan Hotel'de.

Oğlumla beraber Flaviana'ya gittik. Kuvvetli ve sarsıcı bir şok yaşadım köyün kahvehanesine girince; bir zamanların güzelim kahvehanesi bir harabeye dönmüştü. Bütün köy de öyle... Sanki deprem olmuştu.

Bu manzara karşısındaki şaşkınlığımı üzerimden atar atmaz, ilk işim kahvehanedeki ahaliye kendimi tanıtmak oldu. Gayet düzgün bir Türkçe'yle, hatta yöresel şiveyle konuşarak, eski arkadaşlarımı sordum, beraber oyun oynadığımız Türk çocuklarını... Kahvehanedekiler şaşkınlık ve memnuniyetle, akranlarıma, seksen yaşlarındaki birkaç kişiye haber saldılar. İlk gelenler arasında emekli bir hâkim, bir kamyon şoförü ve dediklerine göre senelerdir "aylak" gezen bir adam bulunuyordu. Sonra neler mi yaşandı? Selamlaşmalar, öpüşmeler, gözyaşları, vesaire, vesaire...

Kahve içtik; bu arada ben onlara Yunan sigarası ikram ettim –akıl edip birkaç paket Assos Papastratou getirmiştim– ve saatlerce konuştuk. O gün geç saatlerde ayrıldık köyden ve ertesi gün yine geldik; harabeleri dolaştık biraz ve hâkimin evine geçtik. Bol bol sohbet ettik, bir de leziz mi leziz koyun kaymağı yedik; sonra tekrar otele döndük.

"Akşam geç saatte, saat on civarında sana uğrayacağım. Salonda beni bekle; ama yalnız ol..." dedi usulca Hâkim. "İlginç" diye düşündüm içimden. Oturup onu bekledim.

Oğluma ya da başka birine hiçbir şey söylemedim; şimdi size anlatıyorum.

Saat on civarı geldi. Bir köşeye oturduk. Hava oldukça soğuktu; ne de olsa 1100 metre yükseklikteydik. Çok sert olan yörenin çayından ısmarladı; bir, iki derken, üç tane içti. Ben ise iki tane içtim. Ben bir bardak içki içerdim aslında ama, o belli ki dindardı, reddetti. Nezaket icabı kabul ettim.

İkinci çayda aniden konuyu açtı. “Kostas Efendi, ben çok günahkârım, çok! Haksızlık yaptım, haksızlık. Sahte imza attım, çaldım; öldürmedim tabii ama çaldım. Mübadele konusu olan bir bağla bahçenin ve iki evin üstüne oturdum. Anlarsın işte; gitmeden önce sizin olan mülklerin. 1942’de, Yunanistan’dan gelen ve buralara yakışmayan şu pis ve zavallı çiftçiler, yani Türk göçmenler buralardan kalkıp gitmeden, bir punduna getirip erkenden hallettim işimi. Onlar konakları harabeye çevirdiler; medeniyetsiz rençperler ve çiftçiler, sizlerin yerini alacak çapta değildiler.”

Onu şaşkın bir vaziyette dinliyordum. Devam etti:

“Okudum, avukat oldum, hâkim oldum; sorma gitsin. ‘Savaşta biz de ayaklandık. Bugün yarın gireceğiz; büyükler bizi de oyuna sokacaklar. Fırsat bu fırsat’ dedim. Başardım da. Buralara göçen çiftçiler Manisa tarafına gitmeden önce, Polatis’in, İnce’nin, İeremias’ın... Bilirsin ya, şu Nera’daki... Bir de öğretmen Lazar Efendi’nin çarşıdaki büyük evini ve benim bugünkü evimin bitişiğindeki Platon Efendi’nin giriş katını kendi mülküm yapmayı başardım. Hatırlıyorsun onları, değil mi?”

“Evet, evet, hatırlıyorum, çok iyi hem de” dedim.

“Sadece bunları; ama sahte kağıtlarla, biraz tehdit ederek ve birkaç lira vererek; altın değil ha, kağıt banknot... Şimdi vicdan azabı çekiyorum. Camiye birkaç bağış yaptım, yoksullara ufak tefek yardımlarda bulundum, sadaka verdim. Biraz daha hafiflemek istiyorum; sizin kiliselerinizden birine bir şeyler bağışlayayım diyorum, Polatis’in, Platon Efendi’nin ve Lazar Efendi’nin ruhu için...”

Ağlamaya başladı. Sonra avcuma bir şey sıkıştırdı. Bir kağıt parçası. Anladım; kağıt para. Gizlice göz attım ve...

"Bravo bre Ali Bey; rahat ol, istediğin olacak, bravo" diye bağırdım.

"Tamam" dedi ve ekledi: "Ay Yannis Botosi adına bir kilise bulursan, hani köyümüzdeki aziziniz... Adına ne derdiniz?"

"Yuhanna Prodnromos" dedim.

"Ha yaşı; yardımcımız olsun."

Ali Bey üçüncü çayını ısmarladı; ben ise *keyif için bir konyak* istedim. Bir an sessizlik oldu.

"Söylesene" dedi, "köyümüzden kimler yaşıyor, komşularımızdan? Strefis, Anastasis, Deli Mihalıs, Namussuz Yangos ne iyi çocuklardı; ne kaygısız yıllardı bre Kostas Efendi." Gözlerinden yaşlar süzöldü. Sonra gitmek için ayaklandı ve Müslüman geleneğine göre birbirimizi yanaktan öptük.

"Konuştuğlarımız aramızda kalsın dostum; solunun ne yaptığını sağın bilmesin" dedi ayrılırken. Şaşırmıştım biraz. Neyse... Sonra odama uyumaya çıktım ve biraz kestirdim.

Avcumdaki paralara şaşkın gözlerle baktığımı hatırlıyorum. Tamı tamına iki yüz Amerikan doları, yani otuz bin drahmi. Tüm para, pazar günü ayininde, Gargaretta'daki Ay Yannis Kilisesi'ne gitti. Kesin, "Birisi yanlışlıkla bırakmış olmalı" demişlerdir parayı görünce.

Bu sırrı sakladım, Ali Bey'in emri üzerine! Amma veldin, gizli saklı yapılan her şey elbet bir gün açığa çıkar. Nitekim, işte sizler öğrendiniz.

Safak Ayinlerinde Düşünürdüm Seni...

Aepimiz içimizde, zerre kadar da olsa, ölünceye dek unutmayacağımız bir his taşırız daima. Çok minik bir şeydir bu çoğu kez. Bazılarının içinde üzüntüden, bazılarında çok büyük bir sevinçten, bazılarında ise derin bir duygulanımdan, sanırım psikolojide “sevda sayıklaması” dedikleri şeyden dolayı oluşur bu minicik yürek çizigi. Kimlerinde tasavvur edilemeyen yardımseverlik duygularından, aşırı derecede başkalarına destek olma hissinden, insana beslenen sevgiden ve bazen, hayatımızdan sanki karanlık bir gecede parlayan bir yıldız gibi geçen birine duyulan aşktandır. Her birimiz için böyle bir gece olmuştur. Sebebi ni ancak yıllar sonra, iyiden iyiye durulunca keşfederiz. Düşününce, çok uzun süre değil, sadece çok derin ve yoğun düşününce buluruz. Bazılarımızinki derin dondurucuda, yani *bilinçaltında* saklıdır. Bu küçük çizik soyut bir duygulanımdan değil de, somut, yaşadığımız bir olaydan kaynaklanıyorsa, özellikle buluş çağımızla ilgiliyse, örneğin erkeklige adım attığımız dönemde tanıştığımız, karşı cinsten bir kişiyle bağlantılıysa; o zaman bütünüyle kendi kişiliğimizle özdeşleşir. Adeta *çift benlikli* oluruz. Platon’un korkunç bir hayal gücüyle yarattığı o mitolojik kişiye, tanrıların, kendilerini tehdit ettiği için ceza olarak ikiye böldükleri o insana ulaşırız. Bu şekilde cezalandırılarak, ebediyen “diğer yarısını” aramaya mahkûm edilmiştir insan. Dur durak bilmeksizin, belki de bilinçsizce diğer yarısını arar; ama onu nadir de olsa bulunca, vay haline! Cisimsizleşmiştir. Buharlaşmıştır. Artık Tibet’e gidip orada yaşaması gerekir.

İşte ben o diğer yarımı altmış yıl önce buldum ve aynı anda kaybettim. Altmış yıl sonra, onu tekrar bulma kaygısı sardı benliğimi. İnsanca bir şey, tabii... Beni buluşmaya davet edince, zorlukla nefes alarak koştum yanına. Karşılaşınca... Bir harabe gibiydi; gözlerime inanamadım. İşte o an, algılarım, benliğim ikiye bölündü sanki.

Bir tarafta gerçek "o" vardı. Canlı, elle tutulur ama bir hayli değişmiş. Diğer tarafta melek gibi bir varlık vardı, hayali altmış yıl öncesinde kalan.

O gün bugündür her sabah, usul usul kendimle konuşuyorum. "Şafak ayinlerinde düşünürdüm seni!" diyorum. *BOŞUNA MI?* Bilmem. Sizlere soruyorum. Boşuna mı?

Gözyaşlarımı Reddetme.

Nerede Bulurum O Zaman Anlayışı?

Gok gençtim ama buluş çağını atlatmıştım. Epeyce ilginç ve çok tanınmış bir rahibe manastırında ziyaretçi olarak bulunuyordum. Ortam etkileyiciydi. Manastırını, kilisesini, hücrelerini, yemekhanesini ve *deneme aşamasında* olan rahibelerin yatakhanelerini dolaştıktan sonra, en sonunda misafir odasına ulaştık. Ortada çok büyük olmayan, yuvarlak bir masa ve onun ortasında değerli bir Bohemya vazosu vardı; etkileyici, müthiş derecede ince gravürlerle süslüydü vazo. Sandalyelerle eşit sayıda, makadamlardan yapılmış, alçak, küçük masalar göze çarpıyordu; bir de oymalı “sabır” iskemleleri.

Başrahibe, iki “yardımcı” rahibeyle birlikte içeriye girdi. Rahibeler dünyalar güzeli geldi bana; başrahibe tatlılıkla selam verdi ve tek bir işaretiyle, iki rahibe ilahi söylemeye başladı. İlahiyi alçak sesle söylüyorlardı ve vurgulamaları gereken kelimeler olduğunda, bunu opera sanatçısı edasıyla yapıyorlardı. Başrahibe ara sıra müdahale edip, Bizans’ı hatırlatan, farklı bir ton veriyordu vokale.

Diğer konukların ne hissettiğini bilmiyorum ama, ben duygulandım. Sadece ilahinin sözlerinden değil, aynı zamanda, rahibelerin mükemmel oyunculuğundan sanırım. “Belki de yaşımla ilgilidir bu?...” dedim kendi kendime.

Bunu takiben bize turuncu tatlısı ikram ettiler; dini ve sosyal içerikli soru ve cevaplarla geçen zamandan sonra, biraz şaşkın, biraz düşünceli, bazılarımız ise biraz alaycı bir şekilde ayrıldık oradan. Ben ise kederliydim!

“Yazık” dedim kendi kendime. “Başrahibenin, hadi neyse, yaşı büyük; tabii, küçük yaşta rahibe olmadıysa. Peki ya o iki güzel rahibe? Neden hayatlarını boşa harcıyorlardı?”

Pek çok gece, uykumu almış bir şekilde kalktığımda, aklıma manastır gelirdi ve onları manastırda hayal ederdim. Sadece hayal ederdim ve ikisinden birini yalnızken yakalayıp, dünya nimetlerinden neden elini eteğini bu kadar kendine zulmedecek şekilde çektiğini öğrenmeye çalışırdım. Bu, dediğim gibi, sadece hayalimde gerçekleşiyordu.

Gelgelelim bir pazar günü, gerçekten de, sorup öğrenmek üzere manastırın yolunu tuttum. Hiç utanmadan, lafı uzatmadan! İhtiyatsızca ve kaba bir şekilde.

Şanslıydım. Benim dışımda çok az ziyaretçi vardı misafir odasında. Turunç tatlısı ikramından sonra, rahibe ansızın karşıma çıktı. “Size bir kahve ikram etmemi ister miydiniz?” diye sordu. O iki rahibeden biriydi. Biraz şaşırdım, hatta dilim tutuldu. “Ah evet, isterim” diye karşılık verdim. Yanımdan ayrıldı ve birazdan kahveyle birlikte döndü. Bu arada, ben de biraz cesaretimi topladım. “Mikrasyalı mısınız acaba?” diye sordum. Şaşırdı, hiç yüzüme bakmadı, kıpkırmızı oldu ve “Evet, evet. Siz de mi oralısınız?” dedi. Bu son sözlerini üstüne basa basa ve sorgularcasına söylemişti. “Tabii, evet, filanca bankada memurum (bütün göçmenlerin çok iyi bildiği bir bankaydı)... falanca caddede...” dedim fısıldayarak. “Eğer uğrarsanız, sadece sabah saatlerinde... Adım Tsolakidis. Not edin, not edin lütfen...” Anlamadığım bir ifadeyle yüzüme baktı ve gitti. Ben de oradan ayrıldım. Garip bir şekilde ve çaresizce bağlandım oraya. Bir karşılık beklemeden hem de.

Az kalsın ben de fikren rahip olacaktım. Günün birinde bir mektup geldi. Gönderen: Efthalia K. Z. Ellerim titreyerek zarfı açtım. Yuvarlak harflerle yazılmış, hatasız bir mektupla karşılaştım. Mektubu okumaya başladım: “Göz yaşlarımın akışını reddetme. Nerede bulurum o zaman anlayışı?” Küçük bir yakarış ilahisiydi bu.

Tam olarak ne hissedeceğimi bilemedim. Pazar gününü sabırsızlıkla bekledim. O gün gelince yola koyuldum, ma-

nastıra ulaştım, misafir odasına geçip bir köşeye oturdum ve beklemeye başladım. Birden Efthalia belirdi karşımda. Kafasını sallayarak selam verdi ve yanıma yaklaştı. “Bir kahve alır mıydınız acaba?” diye sordu yine. Hızlıca fısıldayarak, “Evet” dedim ve ekledim: “Şunu bilmek isterdim: Neden? Neden? Yazık, çok yazık; çok gençsin, çok...” Sözümlü bitiremedim. “Sana söylemek istediğim şu: Bir daha gelme lütfen! Bu konuda ciddiym” dedi ve ortadan kayboldu. Öylece kalakaldım. Sanırım kahvemi içmedim ve uyuşmuş bir vaziyette kalkıp oradan ayrıldım. Üç dört gün sonra bir mektup aldım. Bu sefer mektupta sadece imza vardı; bir ilahiden alıntı yoktu.

Bunu dikkatlice oku ve sakın yırtıp atma, lütfen yak!

Efthalia

Not: ASLA GELME!

Mektubu okudum ve yaktım. Aradan yıllar geçti; tam altmış dört yıl! Efthalia’nın hikâyesine gelince, kısaca şöyleydi:

Kız kardeşi bir gençle tanışır, onu sever ve ailesinin itirazlarına rağmen onunla evlenir. Birçok insan için olağan bir durumdur bu. Aradan üç yıl geçer ama aile kızı affetmez. Sesini bile duymak istemezler kızlarının. Kız yalvarır. Ailesi onu kovar. Kız sonunda bu durumu kabullenir ama Efthalia acı çekmektedir. Bir gün o da âşık olur ve sarsılır. Korkar, tasalanır... Bu arada sevgilisi trafik kazası geçirir. Kız yine sarsılır. Tesadüfen bir rahibeyle tanışır. Düşünüp taşınır ve kendini manastırda “İsa’nın gelini” olarak bulur. Anne babası mahvolur ama yine de büyük kızlarını affetmez; “sabit fikirli, katı ve utanılacak bir şekilde” manastıra kapanan kızlarının dönüşünü beklerler. Tırnak işareti içinde yazılanlar kendi ifadeleridir.

Efthalia’yı hiç unutmadım. Onu hayalimde her canlandırdığımda, hüzünlü bir şekilde ilahi söyleyişini duyuyorum. “Gözyaşlarımdan akışını reddetme Bakire! Sen ki, herkesin katlanılmaz gözyaşlarını taşıyorsun... Nerede bulurum o zaman anlayışı?”

Zavallı Efthalia, anne ve babasının kız kardeşine tepkisinden etkilenmişti. Âşık olmuş ve aşkını gizlemişti.

Ne diyelim! Gelecek için daha çok anlayış ve bilince ihtiyacımız var, dostlar.

Ebeveynlerin Günahları

Kayseri'nin Zincirdere köyündeyiz. Nüfusun beşte dördü Rum, beşte biri Türk burada. Aşağı yukarı yüz aile kadar olan Türkler çiftçilik yapıyorlar; iyi ve saf insanlar. Tipik Kapadokyalı Rumlar ise dört yüz aile kadarlar ve Strabon'a göre, "her zaman büyük ağızlılar"; erkekler Mısır, Suriye, Rusya ve başka memleketlere göçmen olarak gitmişler. Ya tüccarlar ya da sarraf; ama genellikle zenginler. Ksenophon'a göre, "altın giyen Midas'lar"dır onlar. Zekidirler ve pek misafirperver değildirler; biraz kavgacı, her şeyden önce çıkarıcı, biraz da cenabettirler. Buna rağmen, onlar yine de iyi insanlardır.

Kayseri, ticaret merkezidir; Onasis, Bodosakis, Sinyosoğlu, Simeonoğlu, Çömlekçoğlu, Vahretoğlu, Pinyatoğlu ve daha başka birçok sayısız "oğlu" işadaminin memleketidir. Açıkgoz insanlardır bunlar. En kıymetli hemşerileri ise Ay Vasilios'tur.

Kapadokya Kız Yüksek Okulu orada bulunduğu için köy öğretmenden geçilmez. 4000 metre yüksekliğindeki dorukları bütün kış karlı Argeos Dağı'nın zengin sularından beslenen Brezilya yeşiliyse, yaz aylarında zengin Kayserililerin burayı sayfiye yeri olarak seçmesine sebep olur.

İşte burada üç öğretmen arkadaş yaşar; en büyüklerinin adı Kalliopi, ortancaninkî Viktorya, en küçüklerinininki ise Nafsika'dır. Üçü de birer "cilalı boynuz"dur. Akıllı, güzel ve çok tatlı... Kalliopi'nin lakabı "Çağdaş"tır. Aslında problemlî bir tiptir, hatta tam anlamıyla delidir. Bilinen deli bir

soydan gelmektedir. Venüs gibi görünür ama aslında tam bir volkandır.

Ekonomik durumu gayet iyi olan ailenin iki kızı, bir de oğlu vardır ve hepsi de pek güzeldir. Kızlar yeni öğretmen olmuştur; oğlan ise üstün zekâlıdır, gümüş işinde ustadır ve tam bir sanatçıdır. Atina'da *Zolota* Kuyumculuk'ta mesleği öğrenmiştir. "Genleri" yüzünden huzursuz biridir. Tıpkı annesi gibi, o da çabuk alevlenir ve maalesef sonunda tımarhaneyi boylar.

Kızlardan biri normaldir ve iki çocuk yapar; çocukların ikisi de edebiyat öğretmeni çıkar.

Fakat diğer kız, Evritanya'da öğretmen olan, iki çocuk sahibidir ve maalesef annesinin ya da ondan önceki neslin ağır yükünü taşımaktadır; yani psikopattır. Başlarda hastalık hafif seyreder ama hızla ağırlaşır. Çocuklarına gelince; oğlu tanınmış bir bilim adamı, *uzman bir göz doktorudur*. Kızı maalesef gençlik yıllarında aynı akıl hastalığına yakalanır. Dünyalar güzeli bir kızdır oysa.

Şimdi aşağıda anlatacağım olay Alissopotamos'ta yaşandı. Neşeli başlayan bu hikâye giderek trajik bir hal aldı ve aynı şekilde de son buldu. Hikâyenin kahramanı Kallio-pi'nin ikinci kızı Fevronya, yani daha önce bahsettiğimiz, şu Evritanya'da öğretmen olan kız.

Yıl 29 Ağustos 1922'ydi. Ay Yannis Prodromos Yortusu kutlanıyordu. Kayseri'nin zenginleri lüks arabaları ve süslü atlarıyla akın akın köye geliyordu.

Para su gibi akıyordu; müthiş bir gösteriş hâkimdi. Kemanlar, şarkılar, danslar... Öğretmen Nafsika'nın deyişiyle söylersek, "kandillerin yakıldığı zaman"a kadar sürdü bu cümbüş.

Kutlamalar seyrinde giderken, aniden köyün meydanından gürültüler yükseldi. Ardından birtakım sesler duyuldu ve koşuşturmalar yaşandı. Herkes neler olduğunu merak ediyordu. Fevronya öğleden beri kayıptı; akşam olmuştu ama hâlâ ortalarda yoktu. Annesi çıldırmış vaziyette, çığlıklar atarak bağırıyor, dövünüyor, saçını başını yoluyordu. Evin camlarını kırdı hatta. *İmdat! Piskopoza, başkana, karakola koşun! Yardım edin.*

Kadınlar çıldırmış, çocuklar korkmuş, erkekler tasalanmıştı ve kutlamalara gölge düşmüştü.

Ne oldu güzel Fevronya'ya? Cinayet mi? Onu kaçırdılar mı? Nerede, Allah aşkına?

Büyük testiye su doldurmak için "aşağı çeşme"ye gideli beş altı saat oluyordu ve ortalıklarda yoktu. Sık kullanılan, evlerle çevrili, her gün gelip geçilen bir yoldu bahsi geçen. *Kötü bir şey olması neredeyse imkânsızdı!* Herkes ayaklanmıştı. Kadınlar Kalliopi Hanım'ın evine gittiler onu teselli etmek için. Rum ve Türk, bütün kadınlar hep birlikte sabahı ederek kadına destek oldu. Kalliopi ağlıyor, ağıt yakıyor ve acısını diğerleriyle paylaşıyordu.

O sahneyi hâlâ unutamam.

Ne çok korkmuştum.

İkinci gün de bir sonuç alınamadı. Ortamda ağır ve gerçek bir cenaze havası vardı. Kalliopi Hanım delirmiş bir vaziyette kızının çeyizlerini yırtıyor, onları ateşe verip yakmaya çalışıyordu. Onu zapt etmek neredeyse imkânsızdı; çünkü güçlü ve pes etmeyen bir kadındı. Sonunda acıya dayanamayıp bayıldı ve derin bir uykuya dadı. Gece oldu, sabah oldu; hiçbir haber yoktu. Jandarma, kızı aramaya devam etti; müfettişler geldi; sorgulamalar yapıldı. Boşuna! Ağır ve tedirgin bir hava hâkim oldu her tarafa. Ağıtların birbirine karıştığı gerçek bir tımarhane gibiydi ortalık.

Üçüncü güne gelindiğinde hava son derece sıcak ve boğucuydu. Kadınlar Kalliopi'yi kendine getirme mücadelesi veriyorlardı; hafif tokatlamalar, göğsünü ovmalar, kolonyalar vesaire. Boşuna! Feryadın ve gözyaşlarının sonu gelmiyordu. Yüzüne soğuk sular döküldü; ama nafile.

Birden çığlıklar, yarı-vahşi ve anlaşılmaz sesler duyuldu. "Fevronya... Viktorya onunla beraber; bakın, bakın! Fevronya'yı sürüklüyor. Gelemiyorlar; yahu görmüyor musunuz? Koşun, koşun!"

Kimse koşmadı. Herkes taş kesilmişti. Bir hayal, bir yanılsama mıydı bu? Değildi; Fevronya'ydı gerçekten.

Viktorya, Öğretmen Fevronya'yı kelimenin tam anlamıyla sürüklüyordu. İkisi de solgundu; yürüyemiyorlardı.

Birkaç kadın kendini toparlayıp, tutuk da olsa hareket etmeyi başardı. Sonra yanlarına koştular. Bir hamlede Fevronya'nın "cesedini" kucakladılar ve onu içeri taşıdılar. İçeride boylu boyunca divana uzattılar. Kalliopi, kendine gelir gelmez, kızının boynuna sarılıp onu boğmaya çalıştı. Trajik bir sahneydi. Diğer kadınlar onu geri çektiler ve kadın, kızının ismini sayıklayarak tekrar bayıldı.

Ne olmuştu? Basit, bütün bu trajedinin içinde çok basit bir şey olmuştu.

Çeşmeden dönerken ayağı takılan kız düşmüş ve testiye kırmış. O an Viktorya'nın evinin önündeymiş ve içinde bulunduğu durum, onu evin karşısındaki ağacın gölgesinde oturup dinlenmeye itmiş. Orada serinliyormuş.

Tam orada, Alissopotamos'un geçtiği, derin ve serin bir Hristiyan yeraltı mezarının girişi varmış. Boğucu sıcakın da etkisiyle oracıkta uyuyakalmış. Belli ki daha sonra yolunu şaşırp karanlık mezarlıkta aşağılara doğru inmeye başlamış ve gittikçe daha derinlerde bulmuş kendini. Korkusundan burada bir gün bir gece uyuyakalmış.

Uyanınca bir şekilde yolunu bulup, mezarlığın derinliklerinden yukarıya çıkmayı başarmış başarmasına ama, daha fazla dayanamayıp son nefesini vermiş.

O arada Viktorya onu bulmuş ve sürükleyerek eve kadar getirmiş.

Bu olaydan iki sene sonra, Lozan Antlaşması mübadilleri olarak Pire'de bulduk kendimizi.

Maalesef Kalliopi Ana şok geçirmişti. Üç yıl sonra bu şehirde, bir psikopat olarak öldü.

Ama daha durun! Devamı da var.

Ağır mirası Fevronya da taşıyordu.

Başta söylediğim gibi, Fevronya bu mirası çocuklarından birine, kızına da aktardı!

Şöhretli Bir Askere Her Yer Mezar Olabilir

S anırım 1935 Şubat'ıydı. Çok iyi hatırlamıyorum; uzun yıllar geçti üzerinden. Harekâtların revaçta olduğu senelerdi. Hemen her hükümet askeri desteğe ihtiyaç duyuyordu. Halkın egemenliğine ilişkin farklı bir anlayış hüküm sürüyordu. Seçimler yapıldı; o zamanki Halk Partisi, yani Kralcılar kazandı. Venizelosçular, yani bir anlamda Demokratlar yenildi. Venizelosçularla Demokratlar eşesli ekiplerdir. Ve askerler hemen, yenilenlere karşı düzeni koruma adına harekete geçti. Dedik ya, o zamanlar farklı bir anlayış hüküm sürüyordu. Başlarında Plastiras vardı. Dikkati başka yere çekmek için yarı-seferberlik ilan edildi. Çağrılan alaylar arasında, benim bağlı olduğum, Atina Birinci Piyade Alayı da vardı.

1932 yılı tertibinden herkes yoklamaya gitti. Eski askerlerin tekrar bir araya gelmesinin sevinci ve hoşbeşler yaşandı. Bunların arasında eskiden çavuşumuz olan biri de vardı: Aristo'ydu adı; soyadını hatırlayamıyorum. O bana Rektör diye hitap ederdi; ben de onu Thukydides adıyla vaftiz etmiştim. Bana Rektör diyordu; çünkü filoloji öğrencisiydim. Benim ona Thukydides dememin sebebiyse, memleket hakkında yaptığımız her sohbete, merhum Thukydides'in meçhul askere yazılan, "Şöhretli bir askere her yer mezar olabilir" sözünü afra tafra içinde ekleyişiydi. Lafına, "İlk ve asli görevimiz memleketi müdafaa etmektir" diye başlayıp, "şöhretli erkekler..." diye bitirirdi. Alayımızın adı "Dört aylıklar"dı; *eğitimi nedeniyle* askerliğini erteleyen avukat, öğretmen, doktor, eczacı ve benzeri

mesleklerden askerlerle dolup taşıyordu. Buna rağmen o, sohbetin sonunda lafını “Şöhretli erkekler...” diye bitirirdi.

İşte o yıl Aristo’yla da karşılaşmıştım. Konuştuk, güлüş-tük ve işe koyulduk. Kuzey Yunanistan’da hareket çok hızlı bir şekilde yayılıyordu. Burada herkes temkinliydi; kışlanın etrafında devriyeler kol geziyordu. Hatta sadece kışlayla sınırlı kalmayıp, Kifissia Caddesi, Alexandra Caddesi, posta kurumu ve bakanlıklarda da...

Aristo Çavuş sevdiği ortamda bulmuştu yine kendini. Bir akşam, kışlanın dışında devriye geziyordu; bense 24.00-02.00 arası kışla kapısında nöbet tutuyordum; denk geldik. Sıkı bir denetim ve kontrol yapılıyordu. Aristo iş başındaydı. “Biz Kralcılar beyaz, bembeyazız; Harekâtçılar ise siyah, yani düzen karşıtı” gibi laflar ediyordu kum kum kurularak. Yoldan geçen herkesten kuşkulanıyordu; gerçi kimsecikler de yoktu hani. Ama o yine de dikkat ediyor ve gelip geçeni arıyordu.

Bir gün, şiddetli bir şekilde karnı ağrımış Aristo’nun. Hemen yanı başımızda inşaat halinde bir bina vardı. Bina-nın dışına bir devriye dikip, rahatlamak için içeriye girmiş. “Ah be Vespasyanos, neden her köşede bir *Vespasyani*, yani bir tuvalet bulundurmazsın! Neredesin ihtiyaç duyulduğunda?” diye söyleniyormuş bir taraftan da.

O hışımla binaya koşarak giren Aristo’nun ayağı takılmış ve kendini bir kireç çukurunda bulmuş. Göğsüne kadar *beyaza bulanmış!* Hâkiler içinde olmasa, her yeri birinci dereceden yanıklarla dolacakmış. Bir şekilde onu kışlaya getirmeyi başarmışlar. Tesadüf bu ya, o gün kapıda ben nöbetçiydim. “Dur” dedim, “kimsin? Şifreyi ve parolayı söyle!” Formalite icabı soruyordum tabii ve şaşkın bir halde, geçmesine izin verdim. “Bembeyaz” dı, aynen bize attığı nutuklardaki gibi. Dayanamayıp, alaylı ve alçak bir ses tonuyla arkasından söylendim: “Aristo Çavuş, kireç çukuru şöhretli bir erkeğin mezarı olabilir.”

Karşılık olarak, “Hadi oradan lanet olası Tsolakidis; aklın ermez bunlara senin, kara herif, pis Venizelosçu” dedi *nefret ve öfkeyle*.

*Zeokine Vardığım
Hediyelerinin Karşılığında,
Sana Teşekkür Etmek İçin
Nasıl Bir Hediye Sunayım, Anne?*

Psikologlara göre psikoz, yoğun ve sürekli bir bağlılıkla, soyut bir kavramı ya da somut bir şeyi veya bir insanı sürekli düşündürmektir. Düşüncemizin onun etrafında kesintisiz ve ısrarlı bir şekilde dolaşması da diyebiliriz. Çoğu kez varlığını onunla özdeşleştirip, onu benliğinin ayrılmaz bir parçası haline getirmektir. İşte bu duyguyu, çok çok az tanıdığım babama karşı besliyordum ben. Onun yüzünü hatırlıyordum: Sarı-maviydi ve güleçti; beni kollarının arasına alarak, *sadece bir defa* göğsüne sıkı sıkı bastırmıştı. Yanaklarıma kondurduğu o uzun ve sıcacık öpücüğü hatırladıkça ürperiyordum. 1917 Kasım'ının karlı bir pazar günü, askerden izin alıp Kayseri'ye gelmişti. Karların arasında dokuz kilometre yol yürümüştü.

Anneme şu sözleri söylerken ağladığını hatırlıyorum: "Nafsika, çok acı çekiyorum; bedensel değil ama. Hiç konuşmamaktan, konuşamamaktan ötürü... Üç kelime edecek kadar bile Türkçe bilmiyorum. Etrafımda ise, 'okulda öğretilen dua ve marş' haricinde tek kelime bile Yunanca bilmeyen Rum meslektaşlar var."

Bu sözleri hiç unutamıyorum; duyduğumda aşağı yukarı altı yaşındaydım. Annemin bu sözler üzerine ağladığını hatırlıyorum bir de.

İşte bu görüntü belleğimden bir türlü silinmiyor; ama bazen de puslanıyor, sise dönüşüyor. Fakat annem, kolla-

rımda öldüğü günden sonra, babamın zihnimden atamadığım bu görüntüsünün yerini aldı. Tam otuz beş sene sonra.

Bugüne kadar bir otuz beş sene daha geçti ve annemin hayali benim *ikiz varlığım* oldu. Benimle birlikte yaşayan, ayrılmaz bir parçam oldu. Onun elinin üzerimde olduğunu hissediyorum; hafif, havai ve hayali! Onun soluğunun tatlı ve hayat verici olduğunu duyumsuyorum ve öyle bir an geliyor ki, ona karşı taşınamaz, ödenemez borçlarla yüklü olduğumu düşünüyorum. Nadiren, bir an için acı çekiyorum; tatlı bir acı ama... Acı çekmek, ona karşı sürekli borçlu olmak istiyorum. Onu aklımdan hiç çıkarmak istemiyorum ve var olduğum sürece her gün, o ilahinin de dediği gibi, kendimi sorgulamak: *Zevkine vardığım hediyelerinin karşılığında, sana teşekkür etmek için nasıl bir hediye sunayım, Anne?*

Sanırım bu bir *psikoz* ve aynı zamanda, kapanması *asla* mümkün olmayan bir borcun ödenmesi, karşılığının verilmesi. Borcum olsun, olsun ki, onu her zaman hatırlayayım! Son nefesimi verene dek hatırlayayım! *Kapanmayan borçtan dolayı hatırlayayım!*

Mumlar

İnsanların büyük çoğunluğunun, belli anlarda kendilerini kullandırıdıklarına inanıyorum. Çelişkili ve mekanik bir davranıştır bu. Otomatik olduğu ise tartışılmaz bir gerçektir. Bunu sık sık görürüz; örneğin seçimlerde. Seçmeni kurarsın ve o durmaksızın bağırır, el kol hareketi yapar, tekme atar, hatta fazla kurulduğunda saldırır bile. Dikkatlice bakarsanız bunu görebilirsiniz; tabii henüz görmediyseniz. Kalabalıkların gerçekleştirdiği talanlar da işte böyledir. Hadi kurulma işi neyse de, otomatik olarak atağa geçmeye ne demeli? Sanırım bu sonuncusu çıldırma, heyecanlanma, panik yaşama gibi hallerde meydana geliyor.

Benim de başıma geldi. Anlatayım da gülelim.

Tarih 29 Ekim 1940. İki aydır, Yunanistan-Arnautluk sınırında bulunan Kakavya bölgesinde, İtalyanlarla temas hattındaydık. Bizim bölüğün sorumluluk bölgesini teslim etmesini ve yerimize başkalarının gelmesini bekliyorduk.

Serbest bırakılmadık; çünkü İtalyanlar üstümüze yürüdüler ve ateş açmaya başladılar. Köprüler uçuruluyor; top- lar atılıyor; geçitler kapatılıyor ve uçaklar üstümüze nikâh şekeri misali bomba yağdırıyordu.

Cesurca direniyorduk; gençler ise heyecan içindeydi. "Gençler savaşı memnuniyetle karşılıyor" derdi Thukydi-des. Bunu ben de gözlemleyebilmişim; çünkü genç değil-dim. "Yeni silahları" kullanmak üzere getirilen yedek sınıflara bağıydım.

Savaşın ikinci günü, Merkez, Kalpaki'ye kadar düzenli bir şekilde gerilememiz yönünde plan yapmıştı. Ölümüne

savunma yapacak ve ardından genel taaruza geçecektik. Hepimiz aşağı yukarı bunu biliyorduk ve gerçekten de böyle oldu!

Ne olursa olsun, herhangi bir geri çekilme harekâtında bir miktar düzensizlik olacağını tahmin ediyordum. Sanırım bu kaçınılmaz bir durumdu.

Geri çekilme başladı; gerçekten de düzenli bir şekilde gerçekleşiyordu. Fakat bu arada, yolumuzun üstündeki köyler bombardıman olacağı endişesiyle boşaltılıyordu. Bu köyleri boş ve terk edilmiş buluyorduk her seferinde. Üç köyü geride bıraktıktan sonra, dördüncüsünde, sanırım adı *Starya* idi, biraz durduk; susamıştık, belki biraz da açtık. Kendimizi nimetlerin ortasında bulduk bir anda. Evlerin hemen hepsinin kapısı ardına kadar açıktı; fırınların bacaları tütüyordu, hatta bir iki fırında ekmek pişiyordu.

Askerlerden biri elini uzatıp sıcak bir francala kaptı. Evi boş bulunca içeriye girdi. İçeride peynir ve *tsipuro* buldu. Bu durum bizi de teşvik etti ve bizler de bir şeyler kaptık. Biraz korkak ve dikkatli olmama rağmen ben de geri kalmıyordum. Herkesin yaptığını yapıyordum. Az kalsın köyü talan edecektik.

“Biz almazsak İtalyanlar bulup alacak bunları zaten” diyorduk. Bir asker yan bakkala girdi, kapıyı itti ve içeriye daldı. Ne bulduysa aldı ve başkaları da onu takip etti. Lokumdan şekerlemeye, hatta kağıt peçeteye kadar ne var ne yok alıp bakkalı talan ettiler. Buna inanmalısınız. Ben şaşırmış, üzülmüş ve ürkmüştüm. Etrafa bakıyor, istemeyerek ilerliyor ve bir dükkâna giriyordum. Kendimi zorlayarak elimi bir rafa uzatıyor, “İtalyanlar talan edecek nasılsa” diyerek kendimi teselli edip bir kutuyu kapıyor ve hemen dışarı fırlıyordum. Panik halindeydim ama nedenini tam olarak bilemiyordum. “Bu işler bana göre değil” diyordum ve yürüyordum. Sonra, hep birlikte Kalpaki’ye doğru yolumuza devam ettik. Dükkânlardan birinden aldığım kutuyu tedirgin bir şekilde sırt çantama koydum. Belli bir noktaya kadar yürüyor, sonra tekrar mola veriyorduk. Arka cephe başarıyla savaşırken, geri çekilme de nor-

mal seyrinde gerçekleşiyordu. Oturup bir süre mola verdik. Ekipten biraz ayrılıp ilerideki bir çalılığa doğru gittim. Etraf zifiri karanlıktı; bir yeri kendime siper edip, içimde garip bir hisle, korkarak kutuyu açtım. Biraz da heyecanlıydım: Kutuda ne vardı acaba? Sevgili dostlarım, kutudan ne çıktı biliyor musunuz? Mum! Ne diyeyim, ne yapayım? Kısa bir şaşkınlıktan sonra hemen kutuyu fırlatıp attım. İçindekiler etrafa saçıldı. Sonra koşarak gerisingeri arkadaşlarımın yanına gittim.

Evet, efendim. Her ne kadar yorgun da olsam, uykumun kaçtığına *inanmalısınız*. Gözüme uyku girmiyordu ve kendi kendime Kimon'un şu tarihi sözünü tekrarlıyordum: *Mumun ayıbı uykumu kaçırdı!*

Çifte Ruhlu Yarattı

On sekiz yaşında bir gençken kendimi Selanik'te bulmuştum. Dolanıyor, bakınıyor ve şehri her açıdan incelediyordum. Beyaz Kule'yi, Aya Dimitri'yi, Galerios Kapısı'nı, Yedikule'yi... Bir yerde durunca Adliye Sarayı'nı gördüm. Otomatik olarak içeriye girdim. Üç yargıçlı, dolu bir salonla karşılaştım; bir hayli farklı görünüyordu. Dinleyicilere bir göz attım: Neredeyse homojen bir topluluktum.

Pontus şivesini duyunca hemen olan bitenin farkına vardım. Neredeyse hepsi Pontusluydu. Biraz ayakta durduktan sonra boş bir sandalyeye iliştim ve dinlediğim kadarıyla olayı anlamaya çalıştım. Salondaki herkes aynı köydendi ve dava hepsini ilgilendiriyordu. Nedir, ne değildir diye sordum, daha doğrusu sormaya cesaret ettim. "Aldatma" diye cevap verdiler. Zina, zina! Ara sıra abartılı el kol hareketleri yapıyorlar ve bir hayli gürültü çıkarıyorlardı. Neyse, sonunda duruşma başladı. Salondakiler iki ayrı gruba ayrılmıştı ve öfkeli bakışlar atarak adeta birbirlerini dövüyorlardı.

Sanıklar iki kişiydi: Kırk yaşlarında bir erkek ile otuz beş yaşlarında bir kadın. İkisi de pek canlı ve sağlıklı gözüküyordu.

İlk iki sırada, lehte ve alehte şahitlik yapacak olanlar oturuyordu.

Avukatlar ateşli bir şekilde konuşmaya başladılar. Bütün delillerin sanıkların aleyhine olduğunu kısa sürede kavradım. Anladığımı kadarıyla aktarıyorum.

Evli çift üç yıldır ayrı yaşıyordu. Çiftin erkek ikizleri vardı. Anneleriyle yaşıyorlardı. Kadın, çocukların babasıy-

la birlikte yaşadığını iddia ediyordu. Fakat karşı tarafa göre, diğer erkekle birlikteydi.

Avukatlar sürekli ve dönüşümlü olarak nutuk atıyorlardı. Bütün şahitler konuştuktan sonra sözü mahkeme başkanı aldı. “Sanıklar ayağa kalsın; önce sen, sonra diğeri” dedi ve ekledi: “Söyleyeceğiniz bir şey var mı?”

Böylece Melpo –adı buydu– ayağa kalkıp, kararlı bir ses tonuyla ve Pontus şivesiyle cevap verdi:

“Sayın Başkan, Sayın Yargıçlar!” Salona döndü. “Ve neler olup bittiğini öğrenmek için can atan sizler. Ne diyebilirim ki? Bu zavallı herif on sene boyunca denedi durdu ama çocuk yapamadık! Şu ‘diğer’ mübarek adamsa” diyerek diğer adamı işaret etti, “bir kere denedi ve çifte ruhlu yarattı. Ne yapayım ben şimdi? Takdir ediyorum herifi. Takdir ediyorum!”

Gel de dayan. Başkan ve yargıçlar kahkahalarını tutamıyorlardı; salondakiler de ona keza. Güçlü bir alkış koptu tabii. Onaylama ve kınama sesleri duyuldu. Sonra, mahkeme başkanı zilini çalarak herkesi susturdu.

“Sanığın açıksözlülüğü ve saflığından dolayı, her ikisinin de serbest bırakılmasını öneriyorum!”

Bundan sonra ne olup bittiğini bilmiyorum. Ben salondan ayrıldım. Yolda giderken kendi kendime konuşuyordum.

“Bir kere denedi ve çifte ruhlu yarattı.”

Galma Ama Ağlama da!

Atina'da Alman işgali yaşanıyordu. İşgal, 1942 Kış'ında doruk noktasına ulaşmıştı; açlığı, genel anlamda yoksulluğu ve özel anlamda bitlenmeyi kastediyordum. Bu sonuncusuna çok çabuk çare bulundu. Yahudiler yüzünden değil, İşgal Kuvvetleri'ne bulaşması kuvvetle muhtemel tifo korkusundan. İşgalcilerin aldığı bir önlemdi. İyi de oldu.

İşgal yıllarında “yağ” bilinmeyen bir şeydi; hatta bazıları için antikçağa ait bir gıda maddesiydi. Ekmek ise Avisinya'nın odun unundan yapılıyordu ve sarımtırak olan rengi bazılarına göre İngiliz kekini andırıyordu. Kötü bir şaka gibiydi; 60 veya 80 gram ekmek düşerdi kişi başına. Ekmek pay edilirken evlerde yaşananlar ise trajikomikti: “Gramaj” tablosu olan bir eczane veya postane tartısı kullanılırdı bu iş için.

O yıllarda, şirketin birinde, kamyoncu yanında iş buldum. Binaların zemin katlarındaki alçak pencerelere çuvalarla kum taşıyorduk amcalarımdan biriyle. Yeni bir mesleği icra ediyorduk. Fakirlik, bombardıman beklentisi de eklenince şaheserler yaratıyor!...

Kamyoncu, Petralona'da yaşayan, çok çalışkan ve kurnaz bir Rumeliliydi. Amcam ise tipik bir tembeldi; fakat çok güzel akıl verirdi. Fikir satardı. Yeni olmamakla beraber, bu da bir meslektir. Rumelili ortağın, yaşı birazcık geçkin bir kızı vardı. Halktan biri olan karısı ise tam bir uyuzböceğiydi. “Evlilik çağında kızım var” deyip duruyordu.

Kadının evinde geniş bir kiler vardı. Buraya şarap koyardı. İşgal öncesinden kalma, üç yüzlük ve beş yüzlük varillerdi bunlar. Atina'nın yoksun olmadığı tek çeşit, reçinaydı. Almanlar reçinayı aramaz, bira isterlerdi. İtalyanlar ise bu şaraptan içerlerdi.

Gün boyunca satışları gerçekleştiren kişi, Bayan Mitsena'ydı. Mitso Bey arabayla evlere kum dağıtırdı. Şarabın müşterileri İşgal öncesinden hazırды. Şarabı iyi olduğu için kadını bilirlerdi. Daha doğrusu başlarda iyi şarabı vardı; sonradan bütün müşteriler şikâyetçi olmaya başladı.

"Bayan Mitsena, şarap neden hafif?"

"İşgal var ya Stamati Amca! Bağların durumu vahim; zayıfladılar."

"Bağlar İşgal'den etkilenir mi, Bayan Mitsena? Onlar gıdadan yoksun değil ki!"

"Öyle tabii; ama *sen yoksunsun* Stamati Amca; çünkü iyi beslenmiyorsun ve şarap hafif geliyor. Şarap ne yapsın? Seni tutmuyor. Nerede o bakalyaro tarzı mezeler? Anladın mı?"

Stamati Amca anlamasına anlıyordu ama, Bayan Mitsena da şarabı bol bol sulandırmaktan geri kalmıyordu!

Odun, hatta bulduğunda kömür bile satıyordu. Böylece, dükkânda her çeşit mal bulunuyordu.

Kamyoncu Mitso'yu bir gün epeyce üzgün gördüm. Bana şöyle dedi: "Baksana Kostas, sen benim eve yakın yerde kalıyorsun; Neos Kosmos'ta. Durum ne, biliyor musun? O yaşlı Spyro var ya, benim büyük kayınbirader, sabah akşam dükkânda. Sürekli içiyor ve sanırım bir de benim hattan harçlık alıyor. Ara sıra casusluğa gider misin? Hattun beni sinirlendiriyor. Hadi görüşürüz! Baskın yapmayı unutma."

İster istemez gidiyordum ara sıra; patronumdu ne de olsa, amcamın ortağıydı. Hiçbir şey görmüyor, zaten görmek de istemiyordum. Mitsena bana şarap ve patates ikram ederdi; ama yağsız. Yine de benim Neos Kosmos'tan bu kadar uzağa, Petralona'ya gelmeme bir anlam veremezdi. Diğer yandan, Bay Mitso ise, "Bize pek yakınsın be Kos-

tas” diyordu. Her neyse; durumlar vahimdi. Açlık, sefalet diz boyuydu; yaşlıların ve gençlerin büyük bölümünü telef ediyordu.

Noel’e az kalmıştı ve inanılmaz bir soğuk vardı. Evde annem ve karımla yaşıyordum. Karım, mahalledeki dikiş makinesi olan bütün kadınlar gibi, *parça başı ücret karşılığında* işgal orduları için pantolon dikiyordu. Pantolonlar piçilmiş halde getiriliyor, ertesi gün hazır olanlar alınıyor ve yerine yenileri bırakılıyordu.

Bu arada, doğal olarak, evde etin *resmini* bile göremiyorduk. Tabldot dağıtılıyordu; okulda kuyruk, kilise avlusunda kuyruk... Bezelye, nohut, fasulye gibi bakliyatlar veriliyordu; ama tencerenin dibinde bakliyatı bulmak için derin dalış yapmak gerekiyordu.

Günün birinde, Mitsena’nın kiler-tavernasında, bir köşede üç-dört tavuk gördüm. “Ender bir tür” dedim kadına, “üstelik besililer de!” Kadın, “Evet, Lidoriki’ye yakın olan köyümden getirdiler” diye karşılık verdi. Gözlerim fal taşı gibi açılmıştı. Açlığın gözü kördür! Ama benim gözlerim görüyordu; üstelik *açtım!* “Birini kesmeliyim” diye geçirdim içimden. Ama nasıl? Akşam iyice düşündüm. Gece kararımı verdim ve sabah olunca Petralona’ya gittim. Çok küçük bir valizim vardı. Onu da beraberimde götürdüm. Kilere ulaştığımda kapıyı açık buldum. Mitsena herhalde birkaç dakikalığına bir yere gitmişti. Kafamda birden bir şimşek çaktı ve inanılmaz bir süratle içeriye daldım, bir tavuk kaptım, minik valizime soktum ve aynı ivedilikle ortadan toz oldum. O hızla kendimi Koukaki’de buldum. Kısmen yıkılmış bir binaya girdim, valizi açtım, bir taş bulup kafasına vurarak öldürdüğüm tavuğu tekrar valize soktum ve kuş misali eve uçtum. Annem divanda oturuyordu; karım ise makinenin başına geçmiş, dikiş dikiyordu.

“*Ave Maria*’ya uygun olarak dik Maria” dedim ve valizi açtım. Tavuğu çıkardım ve gerekeni yapması için karıma verdim. Annem yüzüme şaşkınlıkla bakıyordu. “Tavuk mu?” diye sordu. “Evet; halledin işte” diyerek oturdum ve ziyafeti beklemeye koyuldum. “Haşlanmış olsun, haşlan-

mış” dedim. Çok zeki bir kadın olan annem gözlerimin içine bakarak, “Nereden çıktı bu, hergele! Bu çalıntı ve ben çalıntı bir şey yemem. Siz yiyin. *Çalma*, evladım, *çalma*” dedi bana.

Gerçekten de, benim namuslu anneciğim tavuğa elini bile sürmedi. Masaya karımla beraber oturduk ve tıka basıya doyuncaya kadar yedik. Anneme şunu söylediğimi hatırlıyorum: “Anne, *çalma* ama *acıma* da.”

Selam Sana,
Birçok Suçu Affeden Adil Yargıç

Rapadokya'nın tarihi, dağlık ve otantik bir köyündeyiz. Yıl 1881. Büyük Vasilios'u doğuran ve besleyen yerdir burası. Dioklitianos döneminde ve sonraki dönemlerde sürgüne gönderilen Hıristiyanların yurduudur aynı zamanda. Bölgede sayıca çok olan yeraltı sığınaklarında yaşarlardı onlar. Labirente benzeyen yapıları nedeniyle sonraki dönemlerde yerli halk tarafından "kırkayak" olarak adlandırıldı bu sığınaklar.

1924 yılına kadar burada yaşayan Hıristiyan Rumlar da aynı isimle anılıyordu.

Bizans'tan kalıntılar taşıyan bu yerde, Thessalia'daki Meteora misali dik kayalıklarda rahiplerin ve inzivaya çekilenlerin hücreleri vardı.

Köyün 1850-1901 dönemi sakinleri Hellen özellikleri taşıyan, saygılı ve abartılı denecek oranda muhafazakâr Hıristiyanlarmış. Erkekler 1924 yılına kadar genelde Suriye, Mısır ve Karadeniz sahillerinde sürekli "göçmen" olarak yaşamışlar. *Sarraflık* mesleğine kabiliyeti olan, durağan insanlarmış bunlar. Özellikle söz konusu köyde –adı Alissopotamos idi– Bizans-Yunan etkileri yoğun olarak göze çarpıyordu. Tarihi manastırı, kalesi ve eğitim kurumları –Ruhban Okulu, Yüksek Kız Lisesi ve onunla eşdeğerde Erkek Lisesi– vardı. Lozan Antlaşması'na istinaden gerçekleştirilen mübadeleden sonra bu eğitim-öğretim kurumları işlevlerini yitirdi. O zamana kadar nüfusu, dönemine göre 1000 ilâ 1500 kişi arasında gidip gelmiş. Evler ise büyük ve kendine özgüydü.

Bu köyde, 1900 yılında, beş çocuğuyla mütevazı bir karı koca yaşarmış. Çocuklardan ikisi erkek, üçü kızmış. Annemin babasıyla annesinden bahsediyorum.

Dedem çok zeki, pratik ve yorulmak nedir bilmeyen bir insandı. 1925'te Atina'da kalp yetmezliğinden öldüğü güne kadar onunla birlikte yaşadım.

Çocuklarını iyi yetiştirmişti. Bir hayli *zeki*, ifade yeteneği güçlü, hayat dolu olan ve Afrodit zarafetini taşıyan annem Nafsika'ya zaafı varmış dedemin. Nafsika, Yüksek Kız Lisesi'nden birincilikle mezun olmuş ve o zamanlar âdet olduğu üzere Ekumenik Patrikhane tarafından Kapadokya'daki Yunan merkezine tayin edilmiş.

Böylece Nafsika için yükseliş başlamış. Dediğimiz gibi, akıllı ve dönemi için ilericidir; çok kolay çevre edinir, erkeklerle iletişimde ise çok rahat ve cesurdur. Bana anlatılanlara göre, makyaj yapar, polka bilir, bölgede sıkı ve serbest sosyal ilişkiler kurarmış; bu yüzden de "Serbest" derlermiş ona. Orada, söz konusu okulların öğrencileriyle kalabalık öğretim kadrosunun oluşturduğu bir *elit* tabaka ortaya çıkmış. Merkeziyse bizim meşhur köymüş. Ekumenik Patrikhane'nin *egzark*'ı ve Kayseri'nin metropolüymüş. Bütün bunlar Nafsika'nın sosyalleşmesine yol açmış ve dolayısıyla ona geniş bir faaliyet alanı (!) sunmuş. Artık yetişkin bir erkek olduğumda ağzından kaçırdıklarına göre, faaliyeti "hiçe sayılacak" gibi değilmiş. Sonunda, Ruhban Okulu'nda fizik-matematik öğretmenliği yapan biriyle oldukça yakın bir ilişki kurmuş.

Fakat esas arkadaşları, kendisi gibi hayat dolu ve sosyal, Pontuslu üç öğretmen kız kardeşmiş. Gitgide daha çok beğenilmeye başlamış ama bölgede kısmeti kapanmış. "Çok ilerici, çok modern; üstelik koyu makyaj yapıyor, dans ediyor; bize göre değil" derlermiş.

Her ne kadar henüz bilinmese de, damat yoldaymış oysa.

Hatta, bana otuz yıl sonra şakayla karışık anlattıklarına göre, Pontuslu üç öğretmen arkadaşından biriyle *rakip* bile olmuş. Annem pek de masum değilmiş aslında! Nafsika

kumralmış, diğeriye kızıl saçlı, cilveli ve daha gençmiş. Paylaşılamayan erkekse, yukarıda bahsettiğim fizik-matematik öğretmeniymiş. Makedon kökenliymiş ve son derece maskülen bir tipmiş. Sonraları annemin söylediğine göre, çok *enteresan* biriymiş!

İşte bu adam, Pontus'taki gerdeği açan "anahtar" olmuş. Her şeyden habersiz "damat" ise bahsi geçen öğretmen kız kardeşlerin kardeşi, yani rakibinin erkek kardeşiymiş.

Peki sorun nasıl çözülmüş? Gerdeğin yolu nasıl açılmış? Aslında çok kolay bir yolla; üçlü metoda göre. Hem de üç kız kardeşin arasındaki hayranlık verici bir uyumla.

Nafsika'nın rakibi, üç kız kardeşten biri olan Öğretmen Hariklia –adı buydu– diğer iki kız kardeşini, Nafsika'yı bekâr erkek kardeşleriyle evlendirmeye ikna etmiş. "İyi kız, üstelik akıllı ve güzel; babası Mısır'da... Mısırlı soydaşlarımızdan!" demiş. Ve ışık yanmış. Anlaşma gerçekleşmiş (!) ve Pontus'taki düğüne doğru yola çıkılmış. Böylece meydana Hariklia'ya kalmış. Artık her iki rakip de hayatından memnunmuş.

Rakiplerden Nafsika düğüne doğru yol alırken, Hariklia maalesef havasını almış. Bu durum sonradan öğrenilmiş. Hariklia hâlâ kaybolan cennetini arıyormuş.

Annemin sonradan anlattığına göre, fizik öğretmenin aniden başka bir merkeze tayini çıkmış.

Ancak kadersiz Nafsika da pek kismetli değildir. Başlangıçta mutlu bir evliliği vardır. Damat çok iyidir; tam Nafsika'nın istediği gibidir. Erkek kızıl-sarı, kadın ise kumraldır. Yaklaşık dört beş yıl mutlu mutlu yaşarlar. İki oğlu olur; ilki ben, sonra bir tane daha.

Ne var ki, 1500 metre yüksekliğindeki dağlık bölgeden denize sıfır olan bölgeye taşınması onda tansiyon düşüklüğüne neden olur.

Hekim tavsiyesi üzerine tedavi olmak için *acilen*, geçici bir süre için –yaz dönemi– elinde valizi, Kapadokya'nın yüksek dağlarına, baba evine geri döner.

1915'te Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na girince, kocasının yanına dönmek annem için imkân-

sız bir hal alır. Babam, Türk ordusuna, meşhur Amele Ta-burları'na kaydolur ve 1917'de ruhunu teslim eder.

Nafsika iki çocuğuyla dul kalır; karnında da kutsal bir tohum vardır. O hamile bir duldur!

Bunları takiben korkunç olaylar yaşanır. Açlık, Yunan'a terör, Ermenilere eziyet, Yunan kurumlarına ait fonların sömürülmesi, Mısır'la iletişimin koparılması, para transfe-rinin kesilmesi... Kısacası tam bir cehennem...

Bunu sekiz yıl sonra Mübadele, Yunanistan'a gidiş ve orada görkemli barakalara, bazen de tıpkı Çingeneler gibi çadırlara yerleştirilmeleri takip eder.

Atina ve Pire'deyse açlık ve susuzluk hâkimdir. 1930'da tüm dünyada ekonomik kriz patlak verir.

Pire'ye varır varmaz Nafsika, on beş yıldan sonra ilk kez babasıyla karşılaşır.

Yaşlı adamın ekonomik durumu iyidir; ama iki öksüz çocuğu çatısı altına alamadan kalbi durur ve Nafsika ilkin-den daha kötü bir durumda dul (!) kalır. Babası 1000 İngi-liz altını bırakır ona; ama diğer mirasçılar saldırırlar ve ne-yi var neyi yoksa hepsini adeta talan ederler.

Annem Nafsika'ya düşen 500 altınlık miras fena değıl-dir; ama hemşerimiz olan bir faizci tüccarın kasasında durmaktadır.

İlk bir iki sene faizler zamanında ödenir. Sonra trajik bir dönem başlar. Faiz ödemeleri durur. Faizci, İskenderi-ye'ye gitmemizi engeller.

Hatırlıyorum da, o dönem pek çok zorluk yaşadık. Or-taokulu bitirmeyi başardım buna rağmen. Atina Üniversi-tesi Felsefe Bölümü'ne giren ilk üç kişiden biriydim; fakat parasızlıktan kaydımı yaptıramadım.

Bu arada küçük kız kardeşimi kaybettik. Annem ise ya-taklara düştü; sürekli ağlıyor, Faizci'ye lanetler yağıdırıyor-du. Adamın sefalet içinde olduğunu öğrendik sonra; ku-mar oynayıp her şeyini kaybetmişti. Buna rağmen, bize anaparayı ve geciken faizleri en kısa zamanda ödeyeceğini söylüyordu.

1930 yılında dünya büyük bir ekonomik kriz yaşarken işsizlik diz boyuydu. Ben ticaretle uğraşmaya ve kırtasiye ürünleri satmaya başladım o yıllarda. Annem ise gün geçtikçe eriyordu; her gün bizi sefaletle sürükleyen kişiye, Faizci'ye lanet ediyordu.

Bir şekilde işleri yoluna koydum; ama üniversiteye gidememek yüreğimi eritti. Üniversite binasını görmekten bile kaçınıyor, hatta yolumu değiştiriyordum.

Göçmenler kampında, görkemli bir barakada yaşıyorduk. Su yok, ışık yok ama lüks umumi tuvaletlerimiz vardı. Annem acı çekiyordu; tekrar ölüm döşegine düştü.

Bu arada Faizci iyiden iyiye çöktü; iki çocuğundan birini kaybedince bir enkaza dönüştü. Karısı ilk başlarda yarı deli dolaşıyordu ortalıklarda; sonra öldü ve diğer çocuk yapayalnız ve sefil bir durumda kalakaldı. Benim yaşlarımdaydı ve benden çok daha kötü bir durumdaydı.

Ayakta kalabildim ve geçici olarak bir Fransız bankasında çalışmaya başladım. Bu arada evlendim ve küçük de olsa müstakil bir eve sahip oldum. Ama evlilik mutluluk getirmedi; çok acı çektim. Sonunda bütün cesaretimi toplayıp boşandım.

Ekonomik olarak idare ediyordum. Daha büyük bir ev aldım sonra. Yedi yıl süren bekârlığın ardından tekrar evlendim ve bir erkek çocuk sahibi oldum. Her şey yolunda gidiyordu.

Annemi kaybettim sonra; yetmiş iki yaşındaydı ve mutlu bir şekilde hayata veda etti.

Evin üstüne bir kat daha çıktım ve bir bölümü kiraya verdim. Kiralamak için bir garsoniyerlik yer artmıştı.

Bir gün, salonda otururken birden zil çaldı. Bir kiracı adayı geldi. Özel bir durum değildi tabii. Gelgelelim, adamın yüzüne bakınca şaşırdım. Neden mi dersiniz? *Yabancı* ama aynı zamanda da tanıdık bir simaydı. Garip! Kapadokyalılara benzeyen bir tipi vardı. Yunanca'yı ağır bir aksanla konuşuyordu. Gözlerimi adamın gözlerine diktim; şaşırdı. Kendisine neden böyle baktığımı sordu. Aniden Türkçe konuştum:

“Mikrasyalı mısınız, beyefendi?”

“Evet” diye mırıldandı, “ama aynı zamanda *Mısırlıyım.*” Sorumun cevabını almıştım. Pat diye bir soru daha yönelttim:

“Adınız Stavros mu?”

“Evet, evet” dedi, “siz kimsiniz; beni nereden tanıyorsunuz?”

“Ben” dedim, “İsaak Orfanidis’in torunu, Nafsika’nın oğluyum.”

Şaşırdı, rengi attı, biraz sarsıldı ve birden kendini kordordaki sazdan koltuğa attı. Bir gazete yardımıyla onu serinlettim. Kendine geldi ve “Benim hiçbir suçum yok” dedi, çökmüş bir vaziyette.

“Dünya küçük dostum; beklenmedik bir anda böyle karşılaşırsınız işte.”

“Asla hayal edemezdim” diye cevap verdi. “Bu sebeple kapına geleceğim hiç aklıma gelmezdi; ama benim suçum değildi” diye devam etti.

Sözünü kestim ve onu sakinleştirdim. İçgüdüsel olarak birbirimizi anlıyor ve buna çok şaşıryorduk. Hani nasıl derler, bir bütün haline geliyorduk.

“Ceza bu” dedi, “kaderin intikamı.”

Onu susturdum. “Bu durumda ne denir, bilemiyorum. Belki de söylediğiniz gibidir. Hayatın cilveleri bunlar” dedim.

“Eğer öyleyse, o zaman birçok felakete hazırlıklı olmalıyım. Bir düşünsene” dedi, “biz ne rahat yaşıyorduk. İskenderiye’de özel bir koleje gidiyordum; sen ise üniversiteye devam etmek şöyle dursun, asgari şeylerden bile yoksundun. O zamanlar, hakkında *her şeyi öğrenmiştim.* Gerçekten de trajik! Yaşam mücadelesinde kendini silahsız buldun ve piyasanın devleriyle savaşmak zorunda kaldın.”

“Her şeyin bilincindeyim. Yüce Nemesis zaman içindeki acımasız yolculuğunu böylelikle kanıtıyor; o yenilmez bir kinci... Cezalandırıyor dostum, cezalandırıyor.”

Bir süre sustum, düşünceye daldım ve sonra ağladım. Ayağa kalktı, beni içtenlikle öptü ve çekinerek özür diledi.

“Görünen o ki, senin şu kısacık hayatın şansızlıklar zincirine dönüşmüş” dedi sevimsiz Kapadokyalı şivesiyle. “Ama mutlusun. Kişiliğinin devamını, yani oğlunu yaratmışsın; benimse hiçbir şeyim yok. Cebire göre, eksi sıfırdayım” diye ekledi ve içimi paralayacak şekilde ağlamaya başladı.

Şimdi babasının adına yakaran bu talihsiz adama, bizi sefaletle sürükleyen Faizci’mizin oğluna tüm kalbimle acıdım.

“Selam sana, susan ve birçok suçu affeden adil YARGIÇ...” der bir bölümünde Ayakta Söylenen İlahi, son derece bilgece ve gayet anlaşılır bir dilde.

Örtülü Gizem ve Bilinmeyen Melekler

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz!” derler. Şahit olduklarım pek orijinal değildi belki ama, az çok utanç vericiydi. Gençliğimde bir gömlekçi vardı. Çok iyi bir ustaydı; müşterisi de bolcaydı. Gömleklerin kalıbı mükemmeldi. Açıksözlü, güvenilir ve mallarını pahalıya satan biriydi. Ama hak ediyordu doğrusu. Her zaman güler yüzlü ve hayat doluydu; senelerdir de evliydi. Karısı Rumeli’den, kendisine komşu bir köydendi ve örgücüydü. Karısının bir kız yeğeni vardı; o da örgücüydü ama ustaydı. Çocukları yoktu. Yapmamışlardı veya yapamıyorlardı; bilemiyorum!

Adam çok iyi bir aile reisiydi; aile bireylerine çok cömert davranırdı. Akraba eğlencelerini, düğünleri, vaftizleri, geleneksel dansları ve türküleri çok severdi. Sağlam da içerdi hani! Karı kocanın kavga ettiğini hiç duymadım. Çok iyi insanlardı; ne var ki biraz kurnazdılar. “Fakat mantıklı bir çerçevede” diye açıklama getirirlerdi. Bu yorumu pek irdeleyemiyorum; zaten beni çok fazla da ilgilendirmiyordu.

Bir akşam Mitso –adı buydu– bir nişan eğlencesinde geceler. Karısını getirmemiştir ve çok içer, dans eder... “Bir kartal oturuyordu” adlı şarkıyı söyler ve sonra aniden, boğazına takılıveren bir elma parçasıyla boğulur ve yere yığılır. Yetişemezler ve adam böyle inanılmaz bir şekilde ölür.

Olayları duydum ve cenazesine, ondan sonra da her akşam “teselli”ye evlerine gittim.

“Zavallı kadıncağыз acınacak halde” diyorduk. “Yazık, pek de genç!” Bu gibi durumlarda söylenen laflar işte.

Ama kör şeytan bu ya, bir şeyler sezdim. “Yok yok” dedim, “yanlışım var; bana öyle gelmiş.” Ama yüreğime bir kere şüphe düştü ya, kimseye ses etmeden detektifliğe soyundum ve çalışmalarına başladım. Çok açık deliller tespit ettim: Arka dairesinde bir marangoz kalıyordu. *İki çocuklu dul bir erkekti.* Çocuklar aşağı yukarı yirmi yaşlarındaydılar. Yani adam komşuydu; ama burada uzun zamandır oturmuyordu. Sadece bir merhabaları vardı. Cenaze kaldırılalı henüz on beş gün olmuştu. Karıma durumu anlatınca, “Emin misin, iyi gördün mü, iyi duydun mu? Sana öyle gelmiş olmasın? Abartıyorsun!” gibi birtakım sözlerle suçlandım.

Aradan epey bir zaman geçti ve ben günün birinde anemi ziyaret etmek üzere mezarlığa doğru yola çıktım. Ne düşündüm de yola çıktım o gün, hatırlamıyorum. Yokuş yukarı çıkarken, yine kör şeytan beni buldu. Tepede, *matem içindeki dul kadını*, komşu adamla kol kola yürürken gördüm; benden kaçamadılar ve yüz yüze geldik. Konuşmak, bir şeyler söylemek istedim; ne var ki, yolumu değiştirip yürümeye devam ettim ve mezarlığa girdim. Mitso’nun mezarına varıp ona selam verdim. O an, bana soru işaretleriyle dolu bir bakış fırlattı; kurumuş çiçekleri, yağı biten kandili işaret etti ve sağ elini açıp suratını karışladı. “İşte damat geliyor günün ortasında...” diye başlayan kinayeli bir ilahi okudu! Bu görüntüler aniden siliniverdi ve ifadesiz mezar taşına öylece bakakaldım. Ne diyelim: Matem hakikaten ağır bir şey. Ve sanırım, ölümler de pek mutlu hallerinden.

O Anladı ve Beni Kurtardı

Yemek odasındaki masamda tesadüfen Sinopsis'i buldum; *Yüce Divan* yazıyor kitabın üstünde. Belli ki, vaazları seven karım "İsa duasını" okuduktan sonra orada unutmuş.

Kitabı açıp hızla karıştırdım ve 210. sayfadaki "Gençliğimde..." diye başlayan Yakarış Kuralı bölümünü okudum.

Okudum, hatta bir daha okudum. Son derece şiirsel bir dille yazılmıştı; derinine inmeye çalıştım. İlk kısımda, "Birçok şeye tutkuyla karşı durdum" diyordu; bunu anlamıştım. Arzu duyan doğamızdan ya da bize öğretilen, eğitimle aşılana ihtirastan bahsediyordu. Bunu da çok iyi anlamıştım. İkinci kısımda, "Ama o anladı ve beni kurtardı" diyordu. Bunu anlamamıştım. Düşündüm, derinine indim; ama nafile. Beni kim nasıl kurtaracak? Bunu söylüyordu en nihayetinde: Kurtarıcı. Yani nasıl? Platon'a göre, doğamız yaradılıştan kötüdür, kötülüğe meyillidir; davranışlarımız, ısrarcı ve sistemli eğitim-öğretimle oluşan kişiliğimizin sonucudur. Kurtarıcı neyi nasıl yapsın ki? Doğuştan gelen ve günaha meyilli olan doğamızın kutsal bir yönlendirmeyele değiştirilmesi mümkün mü? Peki bu gerçekleşince sorun çözülecek mi? Yani *gençlikte ihtirasların yüzünden işlediğin günahların* bağışlanacak mı? Bu nasıl olacak? Nedamet yeter mi? Peki ya alışkanlık sebebiyle ve içgüdüsel nedenlerle tekrar aynı tarzda davranmaya başlarsak? Alışkanlık eşittir ikinci doğamız... İnanç yoluyla Tanrı'nın "bizi anlayıp kurtacağına" mı inanacağız?... Kur-

tarıcı mı? Yani nasıl gerçekleştiğini anlayıp özümlemeden mi inanacağım?

Bütün gece düşündüm ve neredeyse sabahı ettim. Yoruldum, dağıldım. Bir an için inandım, sonra yine şüpheye kapıldım; ne kadar zayıf olduğumu anladım, dengesizce inişe geçtim ama sonunda indim. “Bu iş kendini yaşamdan soyutlamayı gerektirir” dedim. Ama nasıl? Ya ekmek parası; yaşamla ve etraftaki vahşi hayvanlarla mücadele?

Hiçbir şey yapmadım. İkinci ve üçüncü gece de böyle geçti. Boşuna! Hiç kimse yardımcı olamıyordu. Gençliğimde birçok şeye karşı ihtirasla mücadele verdim. Bunu istiyor ama beceremiyordum. İhtiras ihtirastır; iyi ya da kötü. Sonra akşam tekrar düşünmeye başlamadan önce kendimi bir melodi mırıldanırken buldum: *Beni senin yanına bir şeyler çekiyor; ama bunun ne olduğunu bilmiyorum*. Anlamıştım; “Ne olduğunu bilmiyorum...” Bilemezdim de.

Günahkâr mıyım o halde? Benim ne suçum var ki? Bazı durumlarda suçlu olabiliyorum tabii. Ufak tefek şeyler bunlar; özür diliyorum ama *günahlarımın affedilmesi için değil!* Ufak tefek günahlar dedik ya. Büyük günahlar içinse “Ama o anladı ve beni kurtardı” diyen ilahiye sığınyorum. Sonra durup, “Ne zorun vardı da Sinopsis’i açıp karıştırdın, üstelik de 210. sayfasını” diyorum kendi kendime.

Annem, çocukluğumdan beri beni kiliseye gönderirdi. Köyde bir akrabamız vardı: rahmetli Papaz Matheos. *Sesi berbattı, görüntüsü de pek çirkindi; ama ruhu Galile’nin Nasıra şehrinden, Gesua döneminden kalmış gerçek bir Samiriyeli’ninki gibiydi.*

Peki ya “o anladı ve kurtardı” mı? Sonuçta kaybedecek bir şey de yok! Sığınalım bu ilahiye. *İsteyenlere verilmiş* deniyor Sinopsis’in şimdi hatırlayamadığım bir sayfasında. Yine aynı sayfada, *çalanlara kapı açılır* deniyor!

Telefon Numaram 76 60 187...

Bekliyorum!

Aralık 1943. İşgal doruk noktasında! İtalyanlar bile Atina'da işgal altındaydı. Atina'nın Commando Piazza'sından bahsediyorum, yani Klastmonos Meydanı'ndan. İtalyanlar piyon olmuştu. Almanlar çok kızgındı. Sık sık bazı telefon hatları kesiliyordu, özellikle de Atina'nın semtlerinde. Bu her zaman sabotaj değildi. Bakır, bütün Avrupa'da altın değerinde satılıyor ve çok talep görüyordu. Telefon hatlarının içinde de bakır vardı. Bir gece İmittos semtinde bütün telefon tellerinin çalındığını ve sabaha doğru, bugünkü adı *Pyrkal* olan Maltsinioti Fabrikası'nda, vahşi çakalların uğultusunu andıran alarm sesleri duyulduğunu hatırlıyorum. Bu fabrikada, yirmi dört saat çalışan, uçak motorları onarım birimi bulunuyordu.

Önceki hafta, *İvanof* örgütünün adamları tesadüfen yakalanmıştı ve bazı işçiler Haydari'de idam edilmek üzere kaçırılmıştı.

Benim yaşımdakiler hatırlar bu olayı. Sabotaj değildi her şeyden önce. Büyük bir soygundu. Bakır çok para ediyordu. Fakat bu malzemenin "tam bir gizlilik içinde" piyasaya nasıl sürüldüğü sırdır; daha doğrusu o zamanlar sırdı.

Hemen ertesi gün, İmittos semtinde seferberlik ilan edildi. Belediyeye kayıtlı erkekler, alfabetik sırayla her akşam fabrikanın etrafında vardiya nöbeti tutuyordu. Fabrika hangarının köşelerinde de hareketli ve sabit bekçiler bekliyordu. Namussuz hangarın da tam beş köşesi vardı.

O belediyeye kayıtlı bir kişi olarak listede benim de adım bulunuyordu tabii. Ve “T” harfinde olmama rağmen sıram çok çabuk geldi.

Çağırıldığımda, cesaretimi topladım ve Bay Korre’nin –başkanın adı buydu– huzuruna çıktım. Hava zannedildiği kadar soğuk değildi; ama ısı, bünyemize giren kalori miktarıyla doğru orantılı olarak yükseliyordu. Kalori miktarı ise çok düşüktü; yeterince beslenemiyorduk.

Hepimize –yalnız bana değil– üzerinde siyah İtalyanca harflerle “Commando Piazza” yazan beyaz kolluklar verdiler. Bunları kollarımıza geçirdik ve altışar kişilik gruplar halinde üç veya dört vardiya oluşturduk.

Saat altı civarıydı; silahsız nöbet tutuyorduk. “Bu psikolojik” diyordum diğer beş kişiye. “Başımıza bir şey gelse, böyle silahsız ne yapacağız ki?” “Eh canım” diyordu arkamdaki, “harekâta katılırız!” “Sus” diyordu üçüncüsü, “yerin kulağı vardır.” Gerçekten de vardı: Bazı bedensiz kafaların hangarın üst kısmında aşağı yukarı hareket ettiğini gördük. Dikkatli ve sessiz olmamız gerekiyordu.

İki üç saate kadar bir sonraki vardiyadakilerin, yani 21.00-24.00 vardiyasındakilerin gelip bizim yerimizi almasını ümit ediyorduk. Ama gelmediler ve biz donduk.

Birisi, “Şikâyetlerini belediye başkanına bildir” dedi. Nereden estiyse, adamı ciddiye aldım ve semtte çalışmalara başladık. Gerçekten de Bay Korre oradaydı. O zavallı da bir harabeye dönmüştü; yaşlıydı da üstelik. Her gece sabahlara kadar çalışıyordu.

İçeriye girip şikâyetlerimizi bir bir dillendirmeye başladık ve nöbetimizin neden bitmediğini anlayamadan birden bir Alman devriyesi belirdi. Devriyedeki askerler sıraya dizilmişlerdi ve tam teçhizatlılardı. Başlarındaki adam kıpkırmızı gözlerle, sinirli bir şekilde, “görev saatinde” neden yerimizde olmadığımızı sordu ve bizi tokatlamaya başladı. Anlatmaya çalıştık ama boşuna; Almanca bilmiyorduk. Durmadan bize Almanca küfrediyor ve yağmur gibi tokat yağıdırıyordu. Bizler ise nato kafa nato mermer. Ama sonradan olayı anladık: Adam *kutup soğuğundan sar-*

hoştu. Aniden bizim altılı gruptan bir Alman öne çıktı –Yunan olduğu sonradan anlaşıldı tabii– ve mükemmel Yunanca’sıyla, “Eh be delikanlılar, salak mısınız? Neden görevinizi terk ettiniz? Durun ben hallederim” dedi ve cesurca ilerledi. Gerekli açıklamaları yapıp ricada bulundu; şimdi yaşıyorsa sağ olsun! Onbaşı sakinleşti ve hemen yanındaki koltuğa gömüldü; anladığımız kadarıyla zilzurna sarhoştu.

Gitmek üzere harekete geçtik; ama namussuz adam birden koltuktan fırladı ve bize birkaç şamar daha attı. Son şamarla birlikte kollarımızdaki kollukları sökmeye, yırtmaya ve “Commando Piazza” yazısını görünce alaycı bir edayla gülmeye ve şarkı söylemeye başladı. Bu arada birden “Mussolini salak” dedi. Biz şaşkın gözlerle ona bakarken, o, matarasını çıkardı; içinde bir litreden fazla konyak vardı. Matarasını havaya dikip, konyağı içmeye başladı. Bize inanılmaz gibi gelen bir hareketle matarasını ağzımıza dayadı ve anladığım kadarıyla “İç, iç” diye bağırdı. Yarı Alman, yarı Yunan olan adam bizi teşvik ediyor, bizler de doyasıya içiyorduk. Homer’e göre kesin ayyaş olan atalarımız eski Yunanların da dediği gibi, üzümüne kadar içtik. Daha sonra, Onbaşı birkaç tokat atarak bize zorla, “Mussolini salak” dedirtti. Bizler ise tam bir koro halinde, “Kimse ayakta kalmayacak...” diye bağırdık. Biraz inanılmaz gibi ama kesinlikle doğru. Bizim altılı gruptan yaşayan varsa ve bunu okuyorsa beni arasın: Telefon numaram 76 60 187. Konyak içerek ve Arnavutluk Cephesi’nin Milli Marşı’nı söyleyerek kutlarız. “Mussolini salak; hiç kimse ayakta kalmayacak...”

Josef, Firavun'un Kuyusunda

Bir gün, diş doktoruna ihtiyaç duydum ve sonunda gittim. Bu alışılmadık bir durum değildi. Hava Kuvvetleri'nde yedek subay olarak görev yapan bir arkadaşım iyi bir dişçi tavsiye etti. Diş doktoru bir kadındı. "Çok iyi bir dişçidir. Eli çok hafiftir, hatta tüy gibidir; hiç hissetmezsin" dedi ve gülümseyerek ekledi: "İyidir de; son derece rahat biridir. Git de gör!" "Çaktım, çaktım" dedim ve aynı şekilde gülümsedim. Ekşiyi hep sevmişimdir. Kişilik meselesi, belki de terbiye meselesi veya muhtemelen kötü alışkanlıktan kaynaklanıyor. Alışkanlık ikinci doğamızdır. Bende de bu ikinci doğa vardı. Böylece, bilgilerimi zenginleştirmek üzere yola koyuldum.

Adresi alıp gittim ve sıramı beklemeye başladım. Beni Mona Lisa tebessümüyle çağırdı ve koltuğa oturttu. Kısa-kendimi tanıttım ve beni filanca şahıs gönderdi diye belirttim. Gülümsedi bana ve çapkın çapkın göz kırptı. Niyetini anladım; ama bunun için fazla bir çaba gerekmiyordu zaten. O mu, ben mi? Bu, kafa avcılarının sıkça düştüğü bir tuzaktır. Tabii, söz konusu olan sadece kafa değil; ama o da büyük rol oynuyor. Tedavi edilecek olan dişe gelinceye kadar beş on dakika geçti. Bakışmalar, gülüşmeler ve bir sürü imalı sözler...

Sonra, "Şuradaki koltuğa oturun ve beş dakika bekleyin de son hastayı göndereyim. Sonra sizi 'etraflicı' inceleyeyim. Size daha itinalı davranayım. Üstelik falanca beyin de arkadaşısınız" deyip, beni gönderenin adını telaffuz etti. "Çok iyi bir insandır, iyidir, iyidir. Kanat çırpıp uçar herif;

yakalayamazsın. Kuş misali!" diye de ekledi. "Oh, oh" dedim kendi kendime, "yabancı dil de konuşuyor; argo, argo!" Sonra oturup beklemeye başladım. Az çok tahmin edebiliyordum neler yaşayacağımı. Ama bu kadar hızlı ve "derinlemesine" bir gelişme aklımın ucundan bile geçmemişti doğrusu.

Son hastasını içeri almadan önce bir düğmeye bastı ve yanındaki alıcıya doğru, "Kakia, bir viski getir" dedi.

Sonunda baş başa kaldık. "Enfin seuls"* derdim onu önceden tanıyor olsaydım.

Ama yine de *seluls*! Kapıyı kapattı ve "İznini rica ediyorum" dedi son derece samimi bir havayla. "Ben bir duş alayım. İşten sonra hep alırım." Ve banyoya girdi. Kapıyı açık bıraktı tabii. Tahrik edici bir şekilde soyunuyor ve sonrası için bir sorumluluk üstlenmiyordu. Bir şarkı mırıldanarak yıkanıp çabucak banyodan çıktı, parfümünü sürdü, üzerine incecik bir şey giyip peri kızı misali yanıma geldi ve bana hasta koltuğunu işaret etti; ben de sessizce oturdum. Böylece tedavi başlamış oldu. Başlarda dişlerimi kontrol etti ve "Kafanızı geriye atın" dedi üstüme abanarak. Derken, banyodan yeni çıkmış, o sıcacık haliyle ağzını dudaklarıma yapıştırdı ve mühürlenmiş gibi güçlü bir şekilde beni öptü. Önce şaşırdım, sonra tahrik oldum. Taştan değilim, sonuçta! Beni odanın bir köşesinde duran divana doğru sürükledi (daha önce orada durduğunu fark etmemiştim) ve kendimi birden cennette buldum. Ama kendimi biraz tuhaf hissediyordum. Hafiften, anlaşılmayan çılgınlıklar atıyordu. Sanki acı çekiyormuş gibi inliyordu. Neredeydim ben? Aramızda yakın bir ilişkinin var olduğunu hissedemiyordum. Derin ve geniş bir kuyuda, evet, Firavun'un kuyusundaydım sanki. Biraz tahrik oldum, biraz başım döndü ve sonra bir sürü soru işareti belirdi kafamda. Oldukça duyguluydum. Üstüme şerbetler akıyordu sanki, yarı-tatlı ama sıcak ve yakıcı.

* Fr.: "Nihayet yalnızız."

Biraz sonra, "Biliyor musun, ben diksiyon sanatçısıyım. 1965 Veaki Birincilik Ödülü, 1970 Katraki..." dedi ve başladı Palamas'ın *Çingene'nin On İki Sözü* adlı kitabından parçalar döktürmeye. Diksiyonu harikaydı; sesi çan sesi gibi güçlüydü ve konuşurken neredeyse gırtlığı yırtılacaktı. Saat ona gelirken, kadını şeytani bir enerji kapladı. İki saatten beri onunlaydım. Kendime geldim yavaş yavaş. Âdem gibi göründüğümü fark ettim; ama *bir incir yaprağım bile yoktu!* "Cennetten atılıyorum." "Ekmeğini alnının teriyle ye..." "Topraksın ve toprağa döneceksin." Tüm bu sözler geçiyordu aklımdan. Oysa ben şu an *TOPRAK* değildim! Tam bir paçavraydım. Yürüyemiyordum bile. Ama yine de evime varabildim. Karıma, "Yatağımı ser de uyu-yayım; beni sakın rahatsız etme. Ateşim var; çok iyi değilim hanım!" dedim. Gerçekten de iyi değildim. Biraz şaşkındım. Kuyu, geniş, derin bir kuyu... Zavallı Josef! Fira-vun'un kuyusunda, o derinlikte ne kadar çok acı çekmiş-sindir. Şimdi düşünüyorum da, sana acıyorum!

Josef, Josef!

Tamamıyla Gerçek Bir Olay

Şansın varsa yürü.” Bu doğru mudur? Adil midir? Değerlere dayanan bir sistem için yapıcı mıdır? Tabii ki hayır. Peki o zaman, neden hayat denen yolda “başarılı bir mücadele” vermek için bilgi ve tecrübe edinmeye çalışıyoruz? Noel’in yaklaşmakta olduğu günlerde aklıma takılmıştı tüm bu sorular. Özellikle de aklıma Aristo gelince! Haksız yere pek çok şey yaşamıştı sevgili dostum, her ne kadar her şeyde *Aristos* (pekiyi) olsa da. Leontiyos Lisesi’nden takdirle mezun olmuştu; mükemmel bir aileden geliyordu ve tabii, davranışları da karakteri gibi pekiyiydi. Yunanistan’a eli sene önce Beyrut’tan gelmişti. Her konuda “en iyiye” alıştırmış bir gençti. Üç arkadaşlık. Çok yakın üç arkadaş. Bizze sacayağı derlerdi. Hani şu, özellikle rençperlerin kazan ve tencereleri üstüne yerleştirip yemek pişirdiği sacayağı var ya, işte o gelsin aklınıza. Üç ayağı vardır ve çoğu kez üçgen şeklinde olur. Ben ortaokulu yeni bitirmiştım. Bir yerde işe başlamıştım, sonra başka bir yerde, başka bir yerde daha... Kısacası sürünüyordum. Her halükârda, 1930’dan beri çalışıyordum. O ise bir on yıllık süre için geçici olarak işsizdi. 1939’a kadar. Pek çok kapı çalışıyordu ama hiçbiri açılmıyordu. Biraz iri yapılıydı ve görünüşü insanları ürkütüyordu; ama daha dikkatli bakınca neşeli ve çekici biri olduğu fark ediliyordu. Dikkatli bakarsan tabii! Her neyse; oturduğu mahallede kiliseden biri, ona kapı kapı dolaşıp mahalle sakinlerinden *kiliseye yapacakları bağışları* toplamayı teklif etti. Aristo kesinlikle güvenilir bir insandı. Ayrıca, otuz beş yaşına gelmiş olmasına rağmen bu ilk işiydi.

Böylece, bizim Aristo kapı kapı dolaşmaya başladı. Günlerden bir gün, bankadan emekli, iyi kalpli biri onu fark etmiş. Sohbet edip birbirlerine yakınlaşınca Aristo'nun başına gelenleri öğrenmiş ve ona acımış. "Sana bir iyilik yapmak isterim" demiş ona. "Seni iyi bir iş için tavsiye edeceğim. Yarın aynı saatte gel." Aristo, adamın tembihlediği gibi ertesi gün gitmiş. "Şu kartı al ve falanca bankanın personel müdürüne git; mümkünse sana yardım edecektir" demiş adam ona. Tek sorun yaşının büyük olmasıydı. "Hele bir git bakalım; ne olacağını bilemezsin" deyip onu rahatlamış adam. Aristo söylenen yere gitmiş tabii; hem de ne olacağını bilmeden. O dönem bana bu iş teklifinden bahsetti. Adamcağızın derdi bir tane değildi ki; yaşı bir yana, ileri derece veremdi. Üzüldüm tabii. Ama hislerimi belli etmedim ve onu mümkün olduğunca cesaretlendirdim. Gidip personel müdürünü bulmuş. "Eğer bir şey çıkarsa haber veririm" demiş personel müdürü. Her zaman söylenen, klişe laflar işte. Ama gerçekten de, uzun bir aradan sonra adamdan haber geldi; oysa biz çoktan unutmuştuk o mevzuyu.

Daha sonra, olaylar şu şekilde cereyan etti: Ona sınav günü tayin ettiler; gizli olarak yapılan personel seçme sınavıydı bu. Altmış yıl önce genelde böyle olurdu bu işler! Yetenekliydi; kazananlar arasına o da girdi. Sırasını bekleyecekti. Sırası geldi; formalite icabıydı zaten sıra beklemesi. Sonra gidip yetkili kişiyi buldu. Yetkili kişi bir not yazıp ona uzatmış; notta yazılana göre, *aday kişinin, sağlık durumunun detaylı bir şekilde incelenmesi* amacıyla banka doktoruna gidip muayene olması gerekiyormuş. "Ne yaparım ben şimdi!" diyerek bana yakındı. "Hastayım, veremliyim; biraz şeker, lösemi... ne ararsan var. Üstelik şişmanlamaya meyilliyim!" Bu sonuncusunu hiç duymamıştım. Açıkladı: Yiyordu, çok yiyordu. Verem korkusundan ötürü aşırı besleniyordu. Her neyse; öyle ya da böyle banka doktoruna gitti. Doktor kaşla göz arasında raporunu hazırlamış ve kaba bir şekilde üzüntüsünü dile getirmiş: "Hiçbir şey yapamam, sevgili dostum. Önce iyileşmen gerekiyor. Neyse,

sen yine de bu kağıdı personel müdürüne ver.” Çok üzgün ve ümitsiz bir halde, işe alınmayacağından emin olarak müdüre gitti. Benim de hiç ümidim yoktu doğrusu.

Personel müdürü kağıdı, yani doktor raporunu almış ve “Şurada biraz otur; sonucu söyleyeceğim” demiş. “Ne söyleyeceksin ki?” diye geçirmiş içinden Aristo ve *bir okul marşı* mırıldanmaya başlamış: “Hastadır, hastadır ve bedenini kımıldatmaz!” Gerçekten de bedenini kımıldatamıyormuş; tahta kanapede otururken, adeta mermerden yapılmış bir oturan heykel şeklini almış. “Hadi gel konuşalım” demiş personel müdürü. “Yalnızız, tamamen yalnız” diye de eklemiş. Başvuru formunda yazılanlar çerçevesinde, Aristo’nun “aile durumunu” biliyormuş. Annesiyle ve Parkinson hastası kız kardeşiyle birlikte yaşıyor. Babası otuz yıl önce annesinden boşanmış; şimdi Larissa’da hayatını sürdürüyor.

Personel müdürü, ona uzun uzun baktıktan sonra şu inanılmaz konuşmayı yapmış:

“Şimdi tam anlamıyla kendi pozisyonumla yazı tura oynuyorum. Yani her şeyi, ekmek parası dedikleri şeyi riske atıyorum. Dikkat et, tamamen kendi inisiyatifimi kullanarak sana kapıyı açıyorum. Raporu yok edip seni işe alacağım; nasıl ve neden diye sorma. Git ve bunu ölünceye kadar kimseye söyleme.” Aristo şaşırılmış, sarsılmış, sonra kendine gelip eve gitmeyi başarmış ve hiç konuşmadan yatıp uyumuş. Uyanınca o çok beklenen cümleyi kurmuş: “Anne, işe alındım.”

Aristo orada çalıştı ve otuz yıl sonra emekliye ayrıldı. Veremliydi ama asla bankanın doktoruna gitmez, başka bir doktora giderdi. Gerçekleri hiç kimse bilmiyordu. Ben bile. Seksen yaşına geldiğinde, annesini, kız kardeşini, uzaklardaki babasını kaybetmiş, bekâr ve yatalak biriydi.

Ölmeden altı ay önce bana içini döktü ve bütün bunları anlattı.

“Dostum, bunları birine anlatmasaydım, sıkıntıdan şeker hastası olacaktım” dedi bana. Halbuki yıllardır şeker hastasıydı.

Bugün, aynı şekilde, ben de sizlerle paylaşıyorum bu gerçekleri. Hâlâ şaşkınım: Bu iş nasıl olur; bir personel müdürü, kendisine tamamen yabancı birisi için nasıl olur da kendi işini riske atar? Nasıl olur da, bir rapora hiçbir beklentisi olmadan sahte imza'atar? İyilik işte buna denir!

Şu laf doğru mudur? “Şansın varsa yürü, kaderin varsa ilerle; her ikisi de yoksa, koşma yolcu.” Bunu bir mezar taşının üstünde görmüştüm. Ve Aristo’nun mezar taşının üstüne yazmayı düşünüyorum. Dikkate alan olur mu? Bana gelince, senelerce çabaladım bir işe girebilmek için.

Derin Arzu

Ne şekilde yaptığını bilmiyorum ama, ben küçükken annem, tutkularımı dizginlemem için aklıma üç emniyet sübabı yerleştirmişti. Bana özel olarak verdiği her ders felsefe yüklüydü: “Doğal olarak, biz insanların yerine getirmeye çalıştığı birçok dileği ve arzusu vardır” diye vurgulardı. “Fakat bunları iki üç dileğe indirgemeli ve hedeflerimizin menziline yerleştirmeliyiz. Ayrıca, bu dileklerin boş ve ütöpik olmaması gerekir. Bunlar uygulanabilir, gerçekleşebilir ve insanca hedefler olmalıdır!”

Yaş basamaklarında ilerledikçe, içimizde bir yön tayin etmenin ve demir atmak için bir liman yaratma ihtiyacı doğrultusunda çabalamanın gerekli olduğuna inandım. İnsanın falanca şeyi yapması gerekir, filanca şeyi başarması gerekir gibi düşünceler üretiyor ama hiçbir sonuca ulaşamıyordum.

Arzularımı gerçekleştirme yolunda annemin üç şey öğütlediğini hatırlıyordum: Öncelikle arzunun farkına var. Sonra bunu dürüstçe gerçekleştir ve...

Üçüncüsünü hatırlayamıyordum.

Bu yolda ilerledikçe nasıl olsa aklıma gelir diye düşündüm. Nitekim, kutsal ve içten bir arzum bende zamanla tutkuya dönüştü. Aşamaları tek tek geçiyordum ki, üçüncüsünü de hatırlayıverdim: Karar alma ve ısrarcı olma. Birbirini tamamlayan şeyler, öyle değil mi?

Çocukluğumdan beri çok duygusalım. Bir şeye üzüldüğüm zaman acı çeker, gizli gizli çok ağlarım. Büyüdükçe içimde yanıltıcı bir korku da gelişti. Üç çocuklu bir dul

olan annem hastaydı (bronşiti vardı) ve bu benim çocuk ruhuma, onun nefes alamayıp günün birinde öleceği korkusunu salmıştı. Ona karşı sebepsiz ve abartılı bir sevgi besliyordum. Birçok çocuğun başına gelir bu. Ama onca sene boş yere korkmuşum; çünkü annem bizi yetmiş iki yaşında terk etti. Üstelik ölüm sebebi de bronşit değildi.

Kırk iki yaşında olmama rağmen annem öldüğünde panikledim. Bilinçaltındaki korkum su yüzüne çıktı ve bu korku nasıl olduğunu anlayamadığım bir şekilde, annemin yerine onun adını taşıyan bir kız çocuğu koyma arzusuna dönüştü bende. Kesinlikle annemin adını alması gerekiyordu: Nafsika! Beş yaşındaki oğlum zaten adını babamdan almıştı: Stefanos. Bu düşüncemi, yani tasarladığımız hamileliğin kesinlikle kız çocuğu getireceğine yönelik inancımı karıma açıkladım. Eşime fikrimi aşıladım ve benim kadar arzuluğu olduğu takdirde Nafsika'nın geleceğine inandım. Hepimizin ara ara "kendimize özgü" garip inançlarımız vardır.

Gerçekleştirilebilecek bir arzum; bir "Nafsika"nın olması yönünde dürüst bir niyetim ve amaca ulaşma yolunda karımın üzerinde bir etkim vardı. Bunlara bir de sabır, korku, özlem gibi duygularla "acaba olmazsa" düşüncesini ekleyin...

Akıl almaz bir acı çekiyordum. "Kız doğmazsa ölürüm" diyordum kendi kendime. "Aptalca bir düşünce" diyeceksiniz. Belki de öyleydi. Ama sonuçta, kızım doğdu. Nafsika geldi. "Reenkarnasyon" dedim içimden. "Ona ne kadar da çok benziyor" diyordum daha çocuğa bakmadan. "Her şeyle tıpkı o."

Rahatladım. Çocuk büyüyünce anneme tıpatıp benzedi; adıyla sanıyla bir Nafsika olup çıktı.

Evimizde annemin büyük boy, renkli fotoğrafını her gören gayrı ihtiyari şunu söyler: "Kostas, annen kızına benziyor, yani kızın annene benziyor. Kusura bakma; karıştırdım."

Çocuk gibi seviniyorum ve çoğu kez içimden ağlamak geliyor.

Bir gün, bu benzerlik konusunda yapılan bir yoruma çok güldüm.

Nafsika'nın bir arkadaşının altı yaşındaki kızı, annemin duvardaki resmine bakarak şu inanılmaz ve gerçek anlamda çocuksu lafı etti:

"Ah anneciğim, baksana, resimdeki, arkadaşın Nafsika'nın büyümüş hali!"

O an içimde, derinlerde bir şey koptu ve dışarı çıktı. İşte bu, derin arzusun tatmini idi.

Düşünüyorum da, bu gerçekten de reenkarnasyon! Sanırım bir yerde, Platon bu teoriden bahsediyor. Reenkarnasyon teorisinden... Ve kendi kendime soruyorum: Acaba küçük Nafsika bunun kanıtı mı? Belki de bana öyle geliyor...

Dört Yanı Gevirmiş Bir Leylek Gibi, Güveler Sardı Ölen Eşini...

İşgal'in ikinci yılıydı. Yoksulluğun ve açlığın had safhada olduğu; insanların işkence edilerek her tür aşırılıklara, mesela cinayete, talana, hırsızlığa ve soyguna itildiği yıllardı. Ve tabii ki, insanları intihara sürükleyen bunalım zamanlarıydı. Takdir edersiniz ki, bu önemli bir karardır; çaresizliğin sonucudur ve belki de, Schopenhauer'un söylediği gibi, "kahramanca" bir harekettir. Alçakgönüllülükle fikrimi söylemem gerekirse, bence *belki* değil, *kesin* kahramanlık.

İşgal döneminde Atina'da yaşayanlar, ellerinde ipile bağlı boş konserve kutuları, "Açıııııı... açım insanlar!" diye bağıra bağıra dolaşan yaşlıları bir kâbus gibi hatırlarlar. Giriş katındaki bir pencereden bir el uzanıp kutuya bir kaşık yemek atınca, "açım" şarkısı kesiliverirdi bir an için. Acıyarak ve korkarak, "Açım diyen insanlar geçiyor" derdik. Korku neden? Çünkü her an bizlerin de bu hale düşmesi mümkündü de ondan.

Guva'da otururken bir komşum vardı; adı Hristos'tu. Ağaç ustasıydı; sanat eseri gibi mobilyalar yapardı. Çok ama çok iyi bir insandı. Melek derdik ona. "Biraz salak sanki" derdi mahallede yaşayan suratsız biri. Adamın bir de karısı vardı: Çok güzel bir kadın değildi ama bir hayli enterasan bir kişiliğe sahipti. Kadınlı göz göze gelemezdin; çünkü bakışları seni adeta hipnotize ederdi. Çok az konuşurdu. "Sağı solu belli olmayan bir tip" derlerdi. Bence öyle değildi. Kadınlı kesintisiz olarak on beş dakika konuşabilen tek kişiydim belki de. "Şu Tsolakidis'e bir bakın; bunu nasıl başarıyor..." diyerek şaşkınlıklarını belli ederlerdi.

Zavallı Hristos bir bisiklete atlayıp Oropos'a, Livadya'ya, karısı Rinyo ve kızı için ot toplamaya giderdi. Kızı demek yanlış belki de; neredeyse cansız bir bebektir. Hristos tüm bu sıkıntılara dayanamayıp günbegün eridi ve bir gün, "Seni seviyorum Rinyo" diyerek öldü. Rinyo bunları bana az anlatmamıştı. Sanırım bir tek benimle paylaşıyordu dertlerini.

Bir sabah Rinyo, bir not bırakarak ortadan kayboldu: "Başardım; 'kurtuluş'a gidiyorum." Evlenmeden önce kadıncağızda verem başlangıcı teşhis edilmişti. Doğal olarak hastalık ilerledi; zavallılığın sonu yaklaşmıştı. Mahalleli şaşırtıcı bir hızla çiftin çocuğuna sahip çıktı. Çocuk Sağlık Vakfı aracılığıyla Sağlık Bakanlığı'ndan para bağlatılan çocuğu evde kalmış iki kız kardeşin yanına yerleştirdiler. Kız kardeşler Votanikos bölgesinde oturuyorlardı. Dolayısıyla, çiftin Guva'daki evleri boş kaldı. Bu evde oturlurken çocukları olmayan bir komşuları vardı; kocası fırında işçiydi. Tabii ki, bu kadın, *o devrin mutlu kadınlarından biriydi!* Günlük ekmeğinin geleceğini bilmek büyük bir yaşam güvencesiydi o zamanlar.

Annemin "yatılı okul" diye adlandırdığı iki kız kardeşin evinde çocuğu ziyaret eden tek kişi bu komşu kadındır. Annem de, "çocuksuz" ama yardımsever bir komşu olan Bayan Kassiani -adı buydu- aracılığıyla çocuğa bir şeyler göndermeyi ihmal etmezdi. Çeşitli vesilelerle yardım edebiliyordu; ne de olsa ben düzenimi kurmuştum. İdare ediyordum.

Mahalle sakinleri çocuğu vaftiz de ettirdi. Adını Rinyo koydular. Gelişimini gayet normal bir şekilde tamamladı. Bu zavallı yetim kız büyüyüp bir bankada işe bile girdi. Bir meslektaşıyla evlenip çocuk sahibi oldu. Tıpkı ninesine benzeyen, İren isimli bir kız çocuğuydu bu. Aynı onun gibi, hipnotize eden bir bakışı vardı.

Hristos söndü ve unutuldu!

"Dört bir yanı çevrilmiş bir leylek gibi, güveler sardı ölen eşini..." Ama onlardan geriye güzel bir iz kaldı: İREN.

Zayıflık mı, Tutku mu?

Ahlak olgusu toplumumuzun olmazsa olmazı; ama ahlak yoksunluğunun ahlaksızlık anlamına geldiğini zannetmiyorum. Beyaz olmayan her şeyin ille de siyah olması gerekmiyor. Ahlakın da ara sıra *sapmaları* vardır ve bunun gerçekten de doğru olduğuna inanıyorum. *Ahlak* sorgulanır; *mutlak* değildir!

Kırk, kırk beş sene önce, Petralona'da başımdan şöyle bir olay geçti: Benimle aynı yaşlarda, belki benden beş yaş büyük olan ve 10-15 yıldır Singer'de mühendis olarak çalışan bir arkadaşım vardı. Kibar, İpiros kökenli ve dediğine göre, Trieste'de yaşamış birisiydi. İyi bir insandı; çok güzel ama hiç konuşmayan bir eşi vardı. Konuşmayarak "kadınlığından" çok şey kaybediyordu. Görünüşü muhteşem olan ama ötmeyen bir kanarya gibiydi. Ara ara yüzünde bir ifade belirliyordu ama bu sürekli olmuyordu. Çoğunlukla sabit bakışlıydı; bazen dalıp giderdi. "Kadın için bir dezavantaj bu" derdim. Kadının, o zamanlar on yaşında bir de kız yeğeni vardı. Koyu renk gözleriyle capcanlı ve anlamlı bakan bir kızdı. Garip bir ifadeyle, "Kız kardeşimin" diye vurgulardı her defasında. Çocuk, adama benziyordu. "Çok sık bir arada olduklarından" derdi kadın. Kültürlü biri gibi görünüyordu. Ona karşı güzel hisler beslerdim; evli değildim.

Kocası Andreas'la içki masasına oturduk mu, hakikaten iyi içerdik. Hicivli bir konuşması vardı ve bu hoşuma giderdi. Acılı ve tuzlu mezeleri severdi. Söylediğine göre, çenesi düştüğünde ardı arkası kesilmeyen hikâyeler anlattığı

zaman onu dinliyor olmam benimle içmekten hoşlanmasının sebebiymiş. Tavernadan ayrılırken, *minik yeğeni* için biraz meze alırdı; artık ne olursa. Bakalyaro aldığı bile oldu! Karısı için hiçbir şey almazdı. Bir gün cesaretimi toplayıp neden böyle yaptığını sorunca, “Karım Korfu Adası’ndan olduğu için tatlıları tercih eder. Zaten tuzlu ve acılı yemek yemesi yasak. *Bu yemekler onu tahrik ediyor!*” diye cevap verdi. Pek bir şey anlamamıştım. Ama günün birinde taverna sahibinden şunu öğrendim: “Bay Andreas’ın karısı Rula, manyak, bilirsin” dedi ve parmağını şakağına koyup döndürdü. “Ama bu kadının bir kız kardeşi var; tam anlamıyla gözlemlere şenlik. Edalı, güzel ve iştahlı...” diye de ekledi.

Bir şey söylemedim. *Ne âlâka?* Günlerden bir gün, Bay Andreas aniden hastalandı; onu Halandri tarafındaki Vlastu Kliniği’ne götürdük. Ne gibi bir rahatsızlığı olduğunu anlayamamıştım. Onu görmeye gittiğimde, anlamlı anlamsız, sürekli güldüğünü hatırlıyorum.

Bu kliniğin biraz *akıl hastanesine* benzediği söyleniyordu. Bay Andreas’ın durumu gün geçtikçe kötüye gidiyordu ve onu ziyaret ettiğimde karısına rastlamıyordum hiç. Adama açık açık sorduğumda: “Boş ver onu; çocuk yapamıyor” dedi. “Ne var bunda?” diye sordum. Adam tekrarladı: “Çocuğu olmuyor.” Bir de şunu ilave etti: “Bacanağımın da çocuğu olmuyor.” Bacanağını tanıımıyordum, dolayısıyla cevabı bana bir şey ifade etmedi.

Andreas gitgide kötüleşiyordu. Hatırladığım kadarıyla aylardan kasımdı ve ben onu görmeye gitmiştim. İlk kez karısı, karısının kız kardeşi ve yeğeni de oradaydı. Adamın isim günüydü: 30 Kasım! Andreas’ın durumu çok ağırlaşmıştı; bir hayli zayıf ve solgundu. Bu kadar zamandır başka bir ziyaretçiye rastlamamıştım. “Bir tek siz” dedi günün birinde hemşire, “sadece siz varsınız, değil mi? Onun sırdaşısınız.” Hiçbir şey anlamamıştım ve onu şaşkınlıkla dinliyordum. “Ne demek istiyorsunuz?” diye sordum. “Bana *hanımefendi* söz etti sizden. Vesayeteki şahit siz olacaktı. Yeğeni... Yani bilmem haberiniz var mıydı?

Aslında yeğeni değilmiş. Bana da doktor anlattı; ona da hasta anlatmış.” Bütün bu söyledikleriyle, hastanın son yolculuğa hazırlandığını ima ediyordu.

Gerçekten de, bir haftaya kalmadı, Aziz Nikolaos’un kutlama gününde huzurlu bir şekilde son nefesini verdi.

Hemşireye iki bin drahmi ve üzerinde bir protokol numarasıyla noter adresi yazılı küçük bir zarf bırakmıştı. Para hemşirenindi, zarf ise benim.

Sevgili Dino –bana böyle hitap ederdi– lütfen gerekeni yap; Pireos Cad., No: 1, Ofis: 15. Yeğenim aslında kızımdır! Ona Petralona’daki evimi ve bir dikiş makinesi bıraktım. Dikiş makinesi bir hatıra; evse çeyizidir. Lütfen bunları hallet dostum; bir de benim için bir bardak içki iç. Sen hep öykücüydün ve yine öylesin! Bense ahlaksızın tekiyim! Ama psikopat değilim. Sadece çocuk delisiyim. Çocuklarım olsun istiyordum; en azından bir çocuğum... Sadece bir tane...

İster zayıflık deyin ister tutku. Ama her halükârda insanca duygular. Peki ya *ahlak* dediğimiz şey? Bilmiyorum! İyice düşünün ve karar verin. Artık size kalmış!

Okuma Yazma Bilmeyen Ama Şanslı Bir Kadın

Volos şehrinde, sahil otoyolundayım. 1949 yılının yakıcı Ağustos ayında, bir akşamüstü, lüks dinlenme tesislerindeyim. Hafif rüzgâr esiyor.

Türk kahvesi içiyorum; Mikrasyalıyım ne de olsa. Arkadaşım ise, modern biri olarak meyveli dondurma yiyor. Karşımızda yaşlı bir kadınla, ilerlemiş yaşına rağmen dinç gözüken bir adam oturuyor. Avrupalıların “vis à vis”* veya “tête à tête”** dedikleri şekilde! Neredeyse hiç konuşmadan portakal sularını yudumluyorlar. Yaşlı kadın tam bir harabe.

“İskelet gibi” diyor arkadaşım, “ama biz Voloslulara sempatik gelen bir kadındır. Hepimiz biliriz Mara Kızı...”

“Kız mı? Ne diyorsun? Yazık!”

“Hepsine yazık, dostum. Herif bir deri bir kemik kaldı. Bekâr; işlenmemiş bir taş anıt gibi...”

“Bu yüzden dinç görünüyor demek ki. Taş anıt mı dedin? Anlayamadım; ne demek şimdi bu?”

“Tek başına kalıyor, bekâr hayatı yaşıyor. Takıntı işte!”

“Peki ya kız?”

“Kız kardeşiyle yaşıyor; o da ayrı bir deli. Çok paraları var, dostum, çuval dolusu paraları var. Üçü de, *Pinelopi* adındaki ipek dokuma fabrikasının hissedarı.”

“Ne diyorsun; o zaman adaylar şanslı desene!”

* Fr.: Karşılıklı.

** Fr.: Baş başa.

“Teşebbüs eden adaylar var tabii; ama pek şanslı sayılmazlar. Şu küçük kızlar evlenemezler. Benim çocukluğumdan beri sürekli arayış içindeler... Arıyorlar ve aramaya devam edecekler.”

“Peki ya adam?”

“Adam geleneklerin kurbanı! Bir tek o değil tabii. Onun gibi olan başkaları da var.”

“Fakat şık birisi; gördüğüm kadarıyla dimdik duruyor, ökçeli ayakkabı falan giyiyor. Hayat dolu görünüyor.”

“Fabrikanın Yönetim Kurulu Başkanı. Dediklerine göre, çok akıllı, sağlıklı ve üstün zekâlı birisiymiş. Dört dörtlük; ama...”

“Ama ne?”

“Cimri mi cimri; tam bir Çingene.”

“O zaman Çingene değil, dostum. Günümüzde Çingenerler eli açık kimselerdir; parayı buldu mu savururlar.”

“İşte, her neyse. Pinti, çok pinti. Bak seyret, garsonu çağırdı. İştetebiliyorsan, kulak ver.”

O zamanlar iyi işitiyordum. Şimdi kulak şehit düştü! İştetmiyorum.

“Borcumuz ne, Noti’ciğim?”

“Her gün aynı şeyi soruyorsun, Bay Petros. Sen bir yirmilik ver, ben de üstünü vereyim.”

Yirmiliği verip üstünü aldı ve dikkatlice saydı.

Acı acı gülümsedim ve Bay Petros’u lanetledim!

“Pis cimri; lanet olsun sana!”

“Hiç öyle deme; o gayet güzel vakit geçiriyor, efendim.”

“Nasıl yani?”

“Ofislerin temizlik işini yapan Despo’yu dost tutmuş kendine. Senelerdir seviyor kadını.”

“Peki temizlikçi olarak mı?”

“Tabii; aksi halde kaçıp gider diye korkuyor!”

“Peki ya kadın?”

“Lütfen hatta kalınız! Telekom öyle demiyor mu? Eh işte, kadın da hatta bekliyor!”

Burada, Nea İonia'da gerçekleşen benzeri bir olay vesilesiyle bunları hatırladım.

Sonradan öğrendiğime göre, yaşlı adam ölmüş ve Despo'ya bir sürü mal mülk bırakmış; ama tek bir şart koşmuş: Kadın, ölünceye kadar iki kızı gözetecek, onlara "bakacak"mış. Tabii, bu arada evlenirlerse, o zaman durum değiştirmiş.

Kaderin cilvesine bak ki, kızların ikisi de "aynı gün" evlenmiş; daha doğrusu "aynı gece".

Despo ise vasiyete göre şirketin yönetim kurulu başkanı olmuş. Okuma yazma bilmeyen ama şanslı bir kadın, öyle değil mi?

"Acı bize İsa" dedim iki üç kere haç çıkararak.

"Peki diğer hisseler ne oldu? Yani kızlara ait olanlar?"

"Vaftiz olurken günahlarımın affedilmesi için itiraf ediyorum, dirilişi bekliyorum."

"Hangi diriliş? Anlamıyorum."

"Yeni neslin ifadesiyle 'manastırlık' oldular. Vergi müfettişleri derin dalış yaptı. Kaybolmadı tabii hisseler. Devlet el koydu, dostum."

"Peki ya Despo?"

"En çok o bekler ölümlerin dirilişini ve ebedi yaşamın gelişini. Başka bir damadın yolunu gözleyerek yaşlandı tabii. Ama diriliş burada değil, ebedi yaşamda olur! Amin."

Bay Petros geleneklerin kurbanı; Bayan Despo ise Bay Petros'un.

Dava Kazanılabilir; İhmal Edilense Ters Teper

Arlem tarzı semtler, bazen çeşit çeşit yıldızlar çıkarır: Charlie Chaplin, Fidel Castro, Zahariadis ve Markos Vafiadis gibi. Bunlar hem göçmendirler hem de çok eziyet çekmişlerdir.

Syngru Caddesi'ndeki Durguti Kampı'nda ufak tefek, kara yağız, yerinde duramayan, ateşli gözlere ve şeytani bir ifadeye sahip genç bir çocuk yaşırdı.

Mikrasyalı, hatta Kapadokyalıydı; altı çocuk sahibi bir papazın oğluydu; üç erkek, üç kız olmak üzere tam altı kardeştiler. Öksüzdü.

O zamanlar benimle yaşıttı; on yedi yaşındaydı. Anne tarafından uzak bir akrabalık bağımız vardı. Üçüncü kuşak kuzenimdi. Otobüslerde muavin olarak çalışıyordu. Sabahın erken saatlerinden gece yarılarna kadar mesai yapıyordu. O zamanlar durum böyleydi; 1927 yılından bahsediyorum. Çok yorucu bir işti. Aldığı gündelik ise komikti; ama bazen, otobüs hıncahınç dolu olduğunda, para alıp bilet vermediği oluyordu. "İlerleyin lütfen, ilerleyin, araba boş" deyip dururdu. Aslında kutuya sıkıştırılmış sardalye gibiydiler.

Masrafsız biriydi; kendinden çok daha büyük, biraz aksi ve çok geveze olan ablasıyla beraber *tahta bir barakada* yaşıyordu.

Eve ara sıra otobüste unutulmuş eşyalar da getirdiği oluyordu. Bir şemsiye, bir alışveriş paketi... Dalgın yolcuların bıraktığı şeyler işte! "Ganimetlerimiz" derdi bunlara.

Yavaş yavaş şoförlük de öğrendi. Bir takside yarı zamanlı çalışmaya başladı; gece vardiyasındaydı. Şeytani ze-

kâsını kullanarak, taksimetrenin daha fazla yazması için ayarlama yapıyordu. Doğal olarak, yolcular sık sık şikâyetçi oluyordu. “Boş versene; bir beşlik için bunca tantanaya değer mi beyefendi?” deyip cebe indirirdi beşliği.

“Kuzen ya” dedi bir gün. “Bu da hayat mı! Benim ‘gerçek’ bir taksici olmam lazım, gece kölesi değil. Taksi sahibi olmam şart, anlıyorsun değil mi? Bu konuda azimliyim ve olacağım.”

Gerçekten de taksi sahibi oldu. Taksitle kırık dökük bir araba aldı. “Uygunsuz ama verimli” diyordu. Taksimetresi vardı; ama bir müşteri binince, “Pardon beyefendi, taksimetre yazmıyor, biraz önce bozuldu; bir mahsuru var mı? Ben yolu biliyorum; aşağı yukarı kaç para tutacağını söylerim size” diyordu. Gerçekten de biliyordu. Böylece, her zaman, borsadaki tabirle “yüksek” fiyattan çalışıyordu.

Piyasada ona *Zulas* diyorlardı. Herkesçe bilinirdi onun nasıl bir şeytan olduğu. “Ben zengin olacağım” diyordu ısrarla. “Aradığını bulursun dostum” diye ekliyordu. “Ama ısrar etmen gerekiyor; çok ısrar etmelisin!”

Aynı zamanda çok hayırsever biriydi; elinden geldiğince yoksullara destek olurdu. Meslektaşları ona “Bolşevik” adını takmıştı. Gerçekten de öyleydi; ama şu teorik ideologlardandı. Okuma yazma bilmezdi. Örgütlenmemişti ve bu konularda korkaktı. Ama yoksullara yardım ediyordu.

Günün birinde bir örgüt yakasına yapıştı: K.K.E. Bayağı propaganda yaptılar. Bir ışık var mıydı? Belki.

Nasıl oldu bilmem ama, İşgal döneminde –artık 30 yaşına gelmişti– EAM örgütüne katılmıştı. Bir *kamyonla* Thesalia’ya gidip geliyordu. Kamyonun gizli bir bölmesinde, ELAS örgütüne götürmek üzere hırsız feneri ve buna benzer eşyalar taşıyordu. Geriye bir karaborsacı olarak dönüyordu! Kamyona tarhana, peynir gibi gıda maddeleri yüklüyor ve her zamanki gibi, Atina istikâmetine giden yolcuları kamyona üst üste, alt alta sıkıştırıp getiriyordu. Çok para kazanıyordu. Zengin olmuştu. En az beş kamyonu vardı. *Kara kuru* bir şeyken, şimdi “Kırmızı K.K.E.”liydi. Örgütlü, hayırsever ve cömert biriydi.

İşgal bittiğinde, Zulas'ın çok parası vardı; Vuliagmenis Caddesi'ne yakın Neos Kosmos semtinde geniş bir ev almış, ablası Domna'yı da evlendirmişti. Bu arada çete savaşı başladı ve Zulas'ın peşine düştüler; yakalandı, serbest bırakıldı, sonra tekrar yakalandı. Parası dersiniz, bitmek tükenmek bilmiyordu. "Ne oluyor yahu, Yorgos?" diye sorardım ona. "Kükrüyorsun, kükrüyorsun dostum" diye de eklerdim.

"İsrar eden başarır; cesaret eden kazanır!" diyordu. Buna yürekten inanıyordu. Başardı sonunda; ama nasıl oldu bilmem. Beloyanni Davası'na "karıştı"; bilinen bir davadır bu.

İşin doğrusunu söylemek gerekirse, ben mümkün olduğunca ondan uzak duruyordum. Tedbirli olmakta fayda vardır. Tehlikeli biriydi artık. Zor günler geçiriyorduk.

O ise, "İsrar eden başarır" deyip duruyordu. Bu onun sloganı olmuştu.

Günün birinde, hanım hanımcık bir kızla evlendi ve çocuk sahibi oldu. Çocuk erkekti; bugün kimyacı veya fizikçi olsa gerek, tam hatırlamıyorum. İngiltere'de okudu. Annesi ise Eolu Caddesi'nde simit satıyordu. Takdir edilecek kadındır.

Zulas'a ne oldu? Ya arabalara? İsrar eden başarır ama yanar da!

Zulas bir gün taksisine, Nea Smyrni tarafına, Amfitheya'ya götürmek üzere bir müşteri alır.

Müşterinin elinde dolu bir bidon vardır.

Nea Smyrni'ye doğru giderlerken birden arka koltukta yangın çıkar ve yolcu kapıyı açıp kendini dışarı atarak koşmaya başlar.

Yangın bütün arabaya yayılır. Yorgos'un tüm vücudu adeta alev alır; sürünerek zar zor dışarıya çıkmayı başarır. Yoldan geçenler koşup onu ayağa kaldırırlar ama o yanmaya devam etmektedir. Büyük çabalar sonucunda yangın söndürülür. Bu arada ambulans gelir ve Zulas hastaneye yetiştirilir. Birinci dereceden yanık teşhisi konulur. Hastanede iki üç gün kaldıktan sonra can verir.

Rivayete göre, onu Beloyanni Davası yakmıştı. Her şey mümkün tabii. Ortada ne delil var ne de şahit.

Arabaların ne olduğu bilinmiyor. Karanlıkta kalan pek çok nokta var.

“İsrar eden başarır; cesaret eden kazanır!” Zulas’ın sloganıydı bu.

Velhasıl, dava kazanılabilir. Fakat ihmal edilen bir şeyler de ters tepebilir.

Etik, Her Seyden Önce Etik

Rendimi bildim bileli hep aynı gazeteyi okuyorum: *Vima*. Tarzı, haber ve etik anlayışı hoşuma gidiyor. Ah, şu ETİK. Bizi ne çok uğraştırır. Her yerde ve her zaman etik! Bir gün, gazetede şöyle bir haber okudum: "Bayan Glikerya Amvrosiada, vahşice öldürülen eşinin anısına, kurumumuzun kasasına filanca saygıdeğer tutarı yatırdı. Kurumumuz, altı aylık dönem içinde ikinci kez yapılan bu bağış için derin minnetlerini ifade etmeyi bir borç bilir. Bu tarz eylemler toplumumuzu gerçekten onurlandırmaktadır." Falanca hastanenin yönetim kurulu ve ilgili müdürüydü ilanı veren. Tarih: 13 Aralık 1976. Yer: Atina.

"Aferin Glikerya" dedim ve koyu kahvemden bir yudum aldım. Bu arada kadının kim olduğunu merak ettim ve ertesi gün otobüste rastladığım K. R. adındaki gazeteci komşumuzdan sorup öğrendim: "Gerçekten örnek alınması gereken bir eylem ve saygı duyulacak bir hanımefendi. Hayırseverlikte başı çekiyor. Tanıdık, çok tanıdık bir kadın! Ne bağışlar yapıyor, dostum. Para var, tabii. İçki fabrikası söz konusu ve hanımefendi en büyük hissedarı. Çok da güzel bir kadın; üstelik her zaman şık. Otuz iki yıldır dul; ciddi ve ahlaklı bir kadın."

Gerçekten de, kadının yaptığı bağışları *Vima*'da sık sık okuyor ve seviniyordum. "Bu tip insanlar gittikçe azalıyor toplumumuzda; bağışta bulunmak artık büyük bir fedakârlık" diye düşünüyordum.

Söz konusu fabrikada yabancı ülkelerle yazışmaları takip eden kişi İstanbulluydu ve eski dostumdu. Mısır, Tu-

nus gibi ülkelere konyak ihracatı yapıyorlardı. Güzel iş. Bayan Glikerya'nın bir oğlu vardı. Karakter olarak kendisinin tam zıddıydı. Gayrı ciddi, yardım etmeyi sevmeyen ve tembel biriydi. Fakat son derece sosyaldi; eğlenceyi severdi ve popülistti. Çünkü bu, o dönemin modasıydı. Yakışıklıydı; argo konuşurdu ve halk eğlencelerinden acayip hoşlanırdı. Rebetiko ve tabii, buzuki! "Aferin ona" diye düşünürdüm. Bekâr hayatını seviyordu. Zaten fıstık gibi yaşıyordu. Öğrendiğime göre, ezelden beri böyleymiş.

1988 yılında Bayan Glikerya vefat etmiş. Zor bir ölüm-müş; hem çevresindekilere eziyet çektiirmiş, hem de kendisi eziyet çekmiş. Zavallı kadın, oğlu tarafından da terk edilmiş. Bana bu haberi verene, "Ama zaten oğlu haricinde kimsesi yoktu kadının" dedim. O da zaten serserinin önde gideniydi.

"Birçok kişi, onca paraya pula rağmen kaybolup gidiyor; diğerleri ise ekmek parası için mücadele veriyor" diye yorumda bulundu bana haberi veren kişi. Ve ekledi: "Biliyor musun, 13 Şubat'ta fabrikada Bayan Glikerya'yı anma töreni düzenlenecek. Oğlu katılmıyor tabii; o bu olayın dışında kalıyor."

"Yine 13" dedim. "Bu bir işarettir, Aleko; yahu, bir düşünsene..."

"Daha başka ne 13'ler var; bir bilsen" dedi. "Bir bilsen" diye tekrarladı.

"Nasıl yani?"

"Dinle bak. Bayan Glikerya 13 yıldır eve aldığı yeğeniyle birlikte yaşıyormuş. Adama maddi olarak da destek veriyormuş. Yeğen, kadından 13 yaş küçükmüş; filanca caddede, 13 numaralı apartmanın 13 numaralı dairesinde oturuyorlarmış!"

"Yani kutsal sayı '7'yi bile geride bırakan bir 13" diye şaka yaptım.

"Cenazedeki çelenk sayısı da 13'tü, Tsolakidis. Bayan Glikerya'yla ilgili her şeyde bir abartı var. Sana abartılı gelebilecek, korkunç bir şey daha söyleyeceğim. Mirasla ilgilenen avukatların sayısı toplam 13'tü. Çünkü merhume,

yeğenine pek çok hisse bırakmış ve bunun üzerine oğlu vasiyetnameye karşı dava açmış. Tabii, kız kardeşinin oğlu olan yeğeniyle 13 yıl birlikte yaşamak, çok şükür, azımsanacak bir olay değil!"

"Neden çok şükür? Anlamıyorum!"

"Düşünsene; ya erkek kardeşinden olsaydı yeğeni? Ahlaksızca olurdu. Aynı sperm! Biraz da ETİK şart. O kadar da demedik yani."

Şaşırdım, donakaldım ve konuyu kapatırcasına şunu ilave ettim:

"Dikkat et de kuyruğundan damlamasın!..."

Korkarım ki, dava da 13 yıl sürecek. Çok fazla para var ortada. Herkese yeter; hem davacılar hem de mirasçılara.

Bunun gibi eylemler toplumumuzu gerçekten de onurlandırıyor.

Böyle yazıyordu *Vima*'da 13 sene önce. Belki ayın da 13'üydü. Ama her şeyden önemlisi, o zamanlar ETİK hâlâ önemliydi.

Zaten Adının da Bir Anlamı Var

Nedenini tam olarak bilemiyorum ama, biz Yunanlar, Anadolu halklarının geri kalmış, Avrupalıların ise saf olduğunu düşünürüz ya da daha doğrusu, düşünürdük!

Tabii, hiç de görmezden gelinecek bir hata değil bu. Anadolu halkları tarihsel olarak “bilgelik” mirası bırakmışlardır. Aynı şekilde, mimaride, müzikte ve anlamlı sözler söylemede çok iyi bir performans sergilemişlerdir. Ayrıca askeri bir metodoloji geliştirmişlerdir. Şiirlerindeki lirik ise ulaşılamaz güzelliktedir. Bunlar, ancak konuyu inceleyenlere bir şey ifade eder, tabii.

Hititler, Sümerler, Persler... Uzakdoğu'ya değinmeme gerek bile yok!

Kapadokya'nın –başka neresi olabilir ki– sayfiye yerine, dağlık bir köyüne, Kayseri'nin zengin Rumlarıyla Türkleri her yaz tatil yapmaya gelirdi. Burada çok güzel, büyük, geniş konaklar vardı. Köyün sakinlerinin ise çoğu Rum'du zaten.

Böylece her yaz, köy tek atlı arabalar, süslü atlar ve modern giyimli –daha doğrusu cıvıldak– dişilerle dolup taşardı.

16. Louis dekolterleri! Parmaklardaki elmaslar hemen göze çarpardı. Ayrıca şuna dikkatinizi çekmek isterim: 1920'li yıllarda, Mikrasya'nın merkezinde, kadınlar allık ve ruj kullanırdı. Ayakkabı topuklarıysa son derece yüksekti. Elbette, kadınlar da buna yakışır şekilde kıyırırlardı.

Anadolu kızları evlerde yapılan Rum toplantılarında başörtülerini büyük bir cesaretle çıkarırlardı. Tabii, dışarı-

ya çıktıklarında aynı cesareti gösteremezlerdi. Bu, koşar adım ilerlemenin sendromuydu. Bütün bunları hızlı reformlar takip etti ve sosyal alanda reformcular belirdi.

Günlerden bir gün, geniş verandalı, yüksek bir konakta eğlence vardı. Maddi açıdan iyi durumda olan Kayserili Rumlar, bugünkü tabirle, parti veriyorlardı. Sofralarda ne isterseniz vardı: uzo, çeşit çeşit yemekler ve leziz mezeler. Davette onurlandırılan kişi, “bir beyzade, yani asil bir kişi”ydi. Bunun göstergesiye, dışarıda duran tek atlı arabaydı.

Konağın karşısında ona tıpatıp benzeyen bir başka konak bulunuyordu. Köyün hanımefendilerinden biriyle, çocukluğundan beri ona hizmet eden kişi yaşıyordu burada. Kadının adı Sultana’ydı. Kapadokya’da hem Rumlar hem de Türkler için alışılmış bir isimdi bu.

Nasıl ve neden bilemiyorum, tam bir sigara tiryakisiydi Sultana. O zamanlar paket sigaralar çok pahalıydı. Genelde sigara sarılırdı. Sultana bunu son derece marifetli ellerle, sanatsal bir şekilde yapardı.

Kadın dışarıya çıkmış, yeşillikler arasında, akşam serinliğinde sigarasını içiyordu ve aynı zamanda da bir türkü tutturmuştu. Yalnızdı.

Beyzade, kadının sesini duydu ve söylediklerine kulak kabarttı. Kadının yaşı ilerlemişti. Adam verandadan eğilerek, kadının keyifle ve Türk usulüne göre sigara içişini hayranlıkla seyretti.

Bu sahne hoşuna gitti ve koşarak merdivenlerden indi. “Aferin, aferin, sigarayı ne güzel içine çekiyorsun. Haşhaş olsa bu kadar sarhoş edici olurdu, değil mi? Değil mi kadın?” dedi.

Bu son söylediği, kadını çok şaşırtmıştı.

Başını gururlu bir edayla kaldırarak adama, “Bana erkekle dişi aslan arasındaki farkı söyle, Beyim” diye karşılık verdi.

“Hiçbir fark yok” dedi Bey anında ve büyük bir içtenlikle.

“O zaman neden soruyorsun? Sen de sigara içiyorsun, ben de. O halde mesele yok!”

Bu cevap Bey'in çok hoşuna gitti ya da onu şaşırttı; bilemiyorum. Koşar adım merdivenlerden çıktı ve evden arabanın anahtarını alıp tekrar aşağıya indi. Arabanın kapısını açıp, içeriden bir düzine kadar lüks sigara paketi çıkardı.

“Al bunları; sen buna layıksın” dedi. “Bir dişi aslan gibi iç! Hiçbir farkın yok. Zaten adın da Sultana! Daha önce verandada lafın geçmişti; Sultana sağlam içer denmişti.”

Böylece Sultana, Mübadele'ye kadar sigarasını, hem de makinede sarılmış paket sigarasını garantilemiş oldu.

Ha Hayvan Olmuş, Ha İnsan!

İnsan bir hayvandır! Ya da hayvanlar insandır. Belki her ikisi de geçerlidir. Hayvanların da insanlar gibi, aynı şekilde hissettikleri ve algıladıkları kanısındayım. Bilinçli veya bilinçsiz olarak, bir köpeğin, bir kedinin, hatta bir tavuğun nasıl davrandığını muhakkak gözlemişsinizdir. Özellikle, acıktıklarında veya susadıklarında konuşurlar; zekâlarını çok iyi bir şekilde ortaya koyacak tarzda hem de. Evimin terasında bir tavuk besliyordum. Terasımın cam bir kapısı vardı ve ben merdivenlerden çıkarken, nasıl anladığını bilemediğim bir şekilde hemen cama gelir, kafasını kaldırır ve elimde bir tabak olup olmadığına bakardı. Yemin ederim, durum buydu. Eğer elimde bir tabak varsa, ben terasa çıkıncaya kadar ortalığı birbirine katar, hemen kümese gidip büyük bir sevinçle beni beklemeye koyulurdu. Eğer yoksa, dönüp bana bakmazdı bile. Konularla ilgilenenler, davranışlarının içgüdüsel olduğunu söylüyorlar.

28 Ekim 1940'ta İtalyan saldırısı başladı. İpiros'un Delvinaki bölgesinin ilerisinde, temas hattındaydım. Akşamüstü ilerleyen saatlerde, Kalpaki Hattı'na doğru geri çekilişimiz başladı. Dağlık bölge topçu birimindeydim; o dönemde katır süren bir askerdim.

Yağmur hafif hafif ama sürekli yağıyordu. Gece yarısı on iki gibi Zitsa'ya ulaştık.

Neredeyse Yannena'ya varmıştık; sanırım 30 kilometre uzaklıktaydık. Yağmurun yanı sıra, Zitsa'nın tepelik kesimine çıkınca canımızı acıtan bir soğuk da hissettik. 28

Ekim öncesinde, iki aylık katır sürücüsüydim ve Tsilka'yla, yani katırımla, bir şekilde iletişim kurmayı başarmıştım. Artık ondan, başlarda olduğu gibi, korkmuyordum. O da bana uysal davranıyor, sırtına yük yerleştirmeme izin veriyordu. Sadece üstüne binmeme engel oluyordu.

Yürüye yürüye Zitsa'nın iyice yağmur yemiş bağlarına vardık; burada topları kurduk ve atıcılarımız gerekli mühimmatla donandı. Ben de dahil bütün katır sürücüleri bir saat boyunca teçhizat taşıdı; sabit ve hareketli garnizonlar kurdu. Ben yorgun, korkmuş ve sırlıslık bir haldeydim; uyumak istiyordum. Daha doğrusu hareket halindeyken bile ayakta uyuyordum. İşler bitince kendime yatacak bir yer aramaya koyuldum. Zifiri karanlıktı ve ben önümü dahi göremiyordum. Birden bir keçi sesi duyup ürktüm. Garip bir meleme sesiydi. Çakmak yakamıyordum çünkü ışık yasaktı. Sese dikkat kesildim; nereden geldiğini anlamaya çalışıyordum. Birden, bir keçinin hafif hafif üstümü pislettiğini hissettim. Sanki sessizce benimle konuşuyordu. Kendime geldim ve keçiyi okşamaya başladım. O arkasını dönüp, hafifçe mırıldanarak ilerledi; ilginçtir ki, ben de bilinçsizce peşinden gittim ve sonunda kulübe şeklinde alçak bir yapıya vardık. Keçi kulübenin kapısına işedi ve sonra içeriye girdik. Çakmağımı yaktığımda, iki keçi yavrusuyla bol miktarda kuru ot gördüm. Önce şaşırdım, sonra keçinin kafasını okşadım. Bu arada, farkında olmadan uykuya dalmışım. Aradan kaç saat geçtiğini bilmiyorum ama birden uyandım. Neden dersiniz? Keçi suratımı yalıyordu da ondan. Kendime geldim ve top seslerini duydum; askerler "Yaşa" diye bağırıp, çığlıklar atıyorlardı. Ayrıca, merak edip beni aramaya çıkmışlardı. Bulutlu gökyüzündeki güneş iki direk yukarıya çıkmıştı. Keçi yanımda hafif hafif meliyor, yavrularıysa süt emiyordu. Onları kıskandım ve gayrı ihtiyari gözlerim doldu. Kıvrak bir şekilde keçinin boynuna sarıldım, onu öptüm ve ona teşekkür ettim. Yavrular süt içmeye devam ediyorlardı. Anneleri ise bana sımıcak baktı; en azından bana öyle geldi. Yine garip bir şe-

kilde melemeye başlamıştı ki, ben koşarak oradan ayrıldım; çünkü topları başka bir yere yerleştirmemiz gerekiyordu.

Bu olayı unutamıyorum. Anne keçide sıcaklık bulmuş-
tum. Ha hayvan olmuş, ha insan! Sevgi söz konusu oldu-
ğunda aradaki fark öyle az ki!

Gözlerim Yaşararak Ayrıldım

Garip bir “erotizm” vakam var; bu tabiri kullanmam uygun olur mu, bilemiyorum. Şakayla karışık bir durum; belki ciddi tarafı biraz ağır basıyor. Belki psikolojik bir analiz gerektiriyor. Yaşça büyük olanlar, haydi şöyle bir gençlik yıllarına geri dönelim. Ah, şu yaşça büyük olmak! “Geçen güzel yılları unutamıyorum...” Çok eski ve insanın yüreğini burkan bir şarkı gibi, öyle değil mi? Acı hatıraları akla getiriyor. Her neyse... Biz erkekler, sürekli olarak içimizde Pigmalion’un yaşadığını ve inatla, ateşli bir şekilde Galetea’sını aradığını sanıyor veya buna inanıyoruz. Bunun normal olduğunu, tersinin doğal olmadığını söylüyoruz.

Erkeklere ilişkin durum böyle!

Kadınlara gelince, durumun farklı olduğu görüşü egemendir; kadının, hayat arkadaşını kendisinden yaşça büyük erkekler arasından seçtiği düşünülür. Genç kadın ve olgun erkek; çağlar öncesinden gelen pratik uyum!

Asliye Mahkemesi’nde bir davaya katıldım. Suçlu 50 yaşında bir kadındı; başkanın huzurunda, “Gerçeği söyleyeceğime dair yemin ederim” dedi. 20-22 yaşlarında bir gençle uzun soluklu bir ilişkisi olmuş. “Gencin gençlik heyecanından ve enerjisinden faydalanmakla”, hatta bununla da kalmayıp, daha birçok genci kullanmakla suçlanıyordu. Bütün bunları davacı baba söylüyordu. Deliller sınırsızmış. Salon pek çok genç ve birkaç “rafta kalmış”, yaşlıca ve dindar kızla doluydu. Yanlış anlaşılmasın, bütün bunlar çok uzun yıllar önceydi. Günümüzde artık raf yok,

sanırım. Birlikte yaşama denen kurtarıcı zihniyetin örneklerine tanık oluyoruz bugünlerde. Bu, gördüğüm kadarıyla bir hayli yaygınlaşmış.

Davacı avukat ateşli, saldırgan ve biraz orijinal bir tipti; bizi çok güldürüyordu. Suçlanan kadın için kullandığı sıfatlar “acılı, biberli” gibi şeylerdi. Kahkahalarla gülüyorduk; başkan ise bizi susturmak için çanını çalıyordu. Aslında, o da gizlice ve biraz da utanarak gülüyordu.

Davalı kadının avukatı yoktu. İstememişti. İsteseydi, başkan pekâlâ ona bir avukat tayin ederdi. Bu yasal hakkıydı ne de olsa. Kadın, böyle davranmasına karşın, kültürlü biriydi aslında.

Nihayet hâkim, prosedürün gerektirdiği şekilde, davalı kadını ifade vermeye davet etti.

Şimdi okuyacaklarınız tamamıyla gerçek. Bizzat gördüm ve duydum. Şaşırdım ve salondaki herkesle birlikte ben de çok güldüm.

Kadın dimdik ayakta duruyordu; güzel, çekici ve yuvarlak hatlıydı.

Şunları söyledi:

“Ne istiyorsunuz benden, Sayın Başkan? Suç sayılacak hiçbir şey yapmadım ben. Bu ne bir suç ne de hırsızlıktır. Hep gençleri seçtim ve seçiyorum; kendi rızalarıyla tabii ve ücret karşılığında. Olay gayet basit; ben bir sübyancıyım! Bunun dışında bir suçum yok. Cezalandırın beni.”

Muhterem dostlarım, inanın, kadın dakikalar boyunca ayakta alkışlandı. Hâkimler de dahil hepimiz kahkalarla gülüyorduk.

Kadının ceza alıp almadığını bilmiyorum; çünkü gözümünden gülmekten yaşlar gelerek kendimi zar zor dışarı attım.

Sen Gerçek Kokusun, Tükenmeksizin Varsın, Anne...

En iyi nasihatları anne babalar verir; çünkü içlerinde çocukları için iyi bir yön tayin etme arzusu vardır. Bunu düşünmeden yaparlar; zira, doğru ve bilgece nasihat vermek için düşünmeleri gerekmez. Duruma göre, yoğunlaşmış sevgi otomatik olarak *söze* dönüşür.

Bunlar ebeveynler için mutlak geçerlidir.

“Tanrı’nın yüzünü görmek istiyorsan, evlen çocuğum” derdi bana annem. Evlenmediğim sürece Tanrı yüzü görmüyordum tabii ama, kadınların yüzleri tanrıçalar kadar güzeldi; sık sık ve bolca yüz görüyordum. Karımdan boşanalı 5-6 yıl olmuştu.

“Evlen, geç olmadan evlen!” Üstüne basa basa bunu söylüyordu; işin kötüsü, bunu arkadaşlarımdan anne babalarımdan ve tabii kendi akrabalarımdan da söylüyor olmasıydı.

Fakat ben kaya gibi direniyordum. “Evlenmiyorum... İyiyim böyle. Keyfim yerinde. Tam bir sessizlik, huzur ve düzen hâkim hayatıma” diyordum. Sessizliğe ve huzura sahip olabilirdim ama *düzen* kesinlikle söz konusu değildi. “Ona da daha sonra sahip olurum” diyordum. Geç olsun güç olmasın diye düşünüyordum. “İkinci kez günah işlemek, bilge erkeklere göre değil.” Bu sözü de sık sık tekrarlardım. “Bak Kostas” diye vurguluyordu kötü gün dostum, “ihmal etme bunu. Geleceği kontrol edemiyoruz.” Bunları annemin telkiniyle söylediğini biliyordum. Her fırsatta *kıssadan hisse* çıkarmaya bayılırdı.

Bir akşam, hiçbir şey söylemeden, eve bir arkadaşımı getirdim. Arkadaşımdan *evlenme çağında* bir baldızı vardı.

Ölçülerime uygundu; ama fazla sarışındı ve atmaca gibi bakıyordu. Velhasıl çok güzel değildi. Bütün bunlar, onu ayrıldığım karımla kıyasladığımda geçerliydi, tabii. Bunu arkadaşım da kabul ediyor ama kadının “iyi kalpli” olduğunu söylüyordu. Bütün çirkin ve yaşı geçkin kadınların *bilinen* bir özelliğidir bu. “Evet öyle, çirkin biri ama iyi yürekli. Tam bir melek; ruhu iyi, alçakgönüllü, sakın... Yani tam sana göre. Üstelik öyle fazla istekleri yok. Varsın çirkin olsun; güzellik gelip geçici.” Hep aynı nağme. Arkadaşımın, baldızından bahsetmesinden bıkmıştım. “Her zaman birlikte olacağız; göreceksin, memnun kalacaksın, mutlu olacaksın” diyordu. Amin!

Her neyse; sonunda kadını annemle tanıştırdık. Türk usulü uzo içtik; pastırma ve sucuk yedik; damat ve gelin adayı edasıyla eğlendik. Annem gayet ciddiye. Ne de olsa, katı, kuralcı ve prensip sahibi biriydi. Ama gülüyor ve içiyordu. Ortama neşe katıyordu.

Eğlence bitti; iyi geceler faslına geçtik. “Çok memnun oldum” –gerçekten memnun olup olmadığını bilemiyoruz– “daha sık gel Haris.” *Daha sık gelin*, demedi. Sadece Haris’e hitap etti.

Onlar gidince, biz de uyumak üzere odalarımıza çekildik. Sabah annemin odasına indim; zemin kattaydı. Her zamanki gibi, hem ona hem kendime kahve pişirdim; her günkü gibi, fazla konuşmadık ve vedalaştık.

Daha on adım gitmemiştim ki, “Biraz gelir misin?” dedi. Geri döndüm. “Söyle, ne var?” dedim.

“Dinle çocuğum; tayın yemliğine eşek bağlanmaz.”

“Yani?”

“Şimdi git; daha sonra ne demek istediğimi anlarsın.”

Tedirgin ayrıldım oradan; soru işaretleri vardı kafamda. “Annem yine kıssadan hisse çıkarmaya çalışıyor” diye düşünerek gülümsedim. Ne demek istediğini öğlene kadar çözemedim. Eve döndüm; yemeğe oturduk. Neşeli görünmeye çalışıyordum. Yemekten sonra sordum:

“Şu ‘yemlik’ lafıyla ne demek istedin?”

“Bulabilirsen senin olsun” dedi.

“Bilmece mi?”

“Bilmece değil; ama o kızla ilişkiye girmek hiç de akıllıca değil. Neden mi? Çünkü güzel bir kadını kovup *onun yerine* çirkin birini getiremezsin. Mantıklı değil.”

Öğretmen tarzıyla konuştu ve beni etkiledi. İyi ya da kötü, *tayın yemliği* daha uzun bir süre için *boş* kaldı.

Sen gerçek kokusun, tükenmeksizin varsın, Anne.

Başka türlü olamazdı...

Adilane Olan da Buydu

Çoğu kez “yakınında olanlar” için tehlike arz etmeyen, bazen de tehlikeli olabilen, muhtelif psikolojik dengesizlikler vardır. Bu gibi dengesizliklerin yoğunlaştığı zamanlarda, sorunlu kişinin en iyi ihtimalle takip edilmesi gerekir. Söz konusu kişinin “sınırlandırılması” ve tıbbi tedavi görmesi gereken vakalar da az değildir.

Aksi takdirde, durum tehlike arz eden boyutlara ulaşır. Tabii bu, belirli bir hastalığın söz konusu olduğu durumlar için geçerlidir. Ama, ağır bir hal alan bazı tehlikesiz durumlar da söz konusu olabilir. Bunlar “yakınında olanlara” acı ve üzüntü veren, iç sıkıcı bir atmosfer yaratır. Bizler Arnavutluk Cephesi’nde savaşıırken, “bir yazışma modası” sarmıştı bütün birlikleri. Tereddüt ve biraz da duygusal nedenlerle başlamıştı. Askerlerin moralini düzeltmek için yapılan bir eylem gibiydi. Bu olaya bir iki tane haftalık dergi ön ayak olmuştu. Bir birimde görev yapan askerlerin isimleriyle, o birimin “kod adresini” yayımlıyorlardı, özellikle de bekâr olanların. Böylelikle bu askerlere, geride kalan kızlar moral mektupları, ara sıra da içinde bir çift yün eldiven, pipo, kurabiye veya sigara bulunan küçük paketler gönderiyorlardı. Bir de... Hollywood tarzı bir resim. Doğal olarak, bunları gönderenler de bekârdı. Bu platonik yazışmalarla savaşın ağırlığı bir miktar hafifliyordu. Tabii bu mektuplar hayali ve benmerkezciydi; çünkü çoğu kez “kahramanıma” benzeri, yüksek perdeden bir hitapla başlıyordu.

Savaşın sonunda bu mektupların çoğunun işe yaradığı görüldü. Kahramanlar savaşmaksızın teslim oluyordu çünkü.

Ben de, geri hizmette görev yaparken, yukarıda sözü geçen mektuplardan tesadüfen bir tane aldım ve “kahraman” oldum. Kahraman değildim! Ayrıca *evliydim* de. Bu gibi durumlarda çok güler ve dalga geçerdik. Mektupları yanıtlamaktan da geri kalmazdık ayrıca. Böylece, içinde bir sürü hediye bulunan koliler gelirdi. Bu olayın dışında kalmazdım. Bir hayli sıcak ve kibar bir üslupla cevap verdim mektuba; çünkü gönderen hanımefendi, yazı tarzından anlaşıldığı üzere, epeyce eğitilmiş biriydi. Beni kahraman ilan eden mektup Nafpaktos’tan geliyordu. Mektuplar gidip gelmeye başladı ve çok geçmeden “Seni sımsıcak öpüyorum ve sabırsızlıkla, savaşı kazanarak dönmeni bekliyorum. Meçhul ve sadık nişanlın Thalia K.” yazan mektuplar almaya başladım.

Zaten herkesin bildiği üzere, cephe dağılıyordu ve yaya ya da arabalı olarak geri çekiliş başlamıştı. Ben yaya olarak dönmeyi tercih etmiştim; biraz yavaş ilerliyordum ama güvenli bir yoldu. Nafpaktos’a da uğrayacaktım; hem adres mevcuttu hem de heves. Belki psikolojik dengesizlikten, belki de daha önce bazı şeyleri yaşayamadığımdan, belki de yasağı delmek her zaman hoşuma gittiğinden, buna karar vermiştim. Binlerce “belki”den dolayıydı kısacası. Arta’dan anayola kadar dağ yollarından yürüdüm. Birkaç yaya askerle birlikte Agrinio’ya vardım, oradan Mesolongi’ye ve sonunda Nafpaktos’a ulaştım. Bu arada ne yapacağımı, nasıl davranacağımı uzun uzun düşündüm. Her neyse; çok temkinli bir şekilde sorup soruşturdum ve nasıl biri olduğunu öğrendim.

İyi bir kızdı. Maddi açıdan rahattı. Seçkin bir aileden geliyordu. Annesi ve kendisinden küçük, öğretmen kız kardeşiyle beraber yaşıyordu. “Öğretmen olan kız çok güzeldir; ama maalesef, Thalia çok çirkin, inanılmaz derecede çirkin ama iyi bir kızdır” dediler. “Bütün çirkinler gibi” dedim içimden.

“Bak, şu kahvenin karşısındaki, geniş balkonlu evde oturuyor” diye ilave etti biri. Güya ilgilenmedim ve kurnazca, uzaklaşıyor numarası yaptım. Biraz sonra geri döndüm. Bir sandalyeye oturup, bir uzo ısmarladım ve hayali drbnmle balkonu incelemeye başladım. İyi giyimli, saçları son derece bakımlı, hafif makyajlı ve tebessüm eden bir kız oturuyordu balkonda. Kahvede yalnız değil- dim; başka askerler de vardı. Dolayısıyla hedef kesinlikle ben olamazdım.

Kız, balkonda kuğu gibi süzülüyor, edalı edalı bakışlar atıyordu. Balkon da oldukça büyüktü; podyum görevi görüyordu. Dikkatli bakınca kızın yaşlı ve çirkin olduğunu fark ettim. Daha fazla ona bakmak istemedim. Biraz zldm ama kimin için? Kız için mi yoksa kendim için mi? Sonra kendimden utandım.

Doğru olmayan, mantıklı olmayan, salaka bir merak bazen insanı nerelere srkleyebiliyor!

Tabii, ne yaptıysam şakayla karışık yaptım. Ama bu kız- ağız şakacıktan kırıtmıyordu. Geleneksel yapı içerisinde her kız nasıl hayal edip yaşıyorsa o da öyle yaşıyordu. Tabii, davranışlar da bu doğrultudaydı. O zamanlar böyleydi; ama artık günümüzde geçerli değil bu.

Midas, Eşek Kulaklarına Sahipti

Benimle aynı yaşta, çok ama çok yakın bir dostum vardı. Hiçbir ortak noktamız yoktu. Tamamen farklı karakterlere sahiptik. O az konuşurdu ve bana kıyasla daha ciddiydi. Çok dürüsttü. En büyük kusuru da buydu. Bir de, aklına gelen her şeyi söylerdi; hiçbir şeyi saklamazdı. Sanki saklı kalan şeyler ona ağırlık veriyordu. “Bir şeyleri de kendine sakla bre Tanası” derdim ona. “Bir yedek tut; lazım olacak!” Ama o dinlemezdi. Her şeyi her yerde söylerdi. Tabii, ben de ondan çok farklı değildim. Ama Tanası gibi de değildim. Bütün bunlara rağmen, birbirimize çok bağlıydık. Yakışıklı bir adamdı; tam karşı cinsin aradığı gibiydi. Ama evlenmedi; evlenmek istemiyordu. Argiro adında bir kız kardeşi vardı. Güzel, akıllı ve şirindi. Vasilis adında biriyle evlenmişti ve üçü birlikte yaşıyordu. Vasilis iyi bir adamdı. Çocuk yapmadılar. Sorun kadındaydı. Ama sonunda, adamda da sorun olduğu ortaya çıktı. Diferansiyelinde bir arıza vardı. Argiro’nun ise karbiratöründe. Her neyse, alışılmış şeylerdi bunlar. Argiro’nun, Uranya adında bir görümcəsi vardı; iyi ama biraz saf, çocuklara karşı kayıtsız bir adamla evliydi ve anlaşıldığı üzere adam kurşunsuzdu. Adı Nontas’tı. “Bu büyük bir felaket” dedi Uranya, Argiro’ya. “Çocuk için yanıp tutuşuyorum ama sahip olamıyorum. Doğurgan olmama rağmen hem de. Ne yapacağımı da bilemiyorum.” Bu arada, ısrarla Argiro’nun gözü-nün içine bakıyordu. Üçü bir araya geldiklerinde, Tanası’yle göz göze gelmeye gayret ederdi. “Anlayan anlar” demiş atalarımız. Anlaşılan, Argiro da çok iyi anlamıştı. Bu

arada, zaman akıp gidiyordu. Uranya'nın derdi çok büyüktü. Bir şeyler yapmak gerekiyordu. Nontas ise kendi dünyasında mutlu mutlu yaşıyordu.

Günün birinde "bir şey" oldu. Uranya niyetini Argiro'ya bir güzel açıkladı: "Dinle! Kardeşin Tanasi'yle günah işleyeceğim. Bunu senin affına sığınarak ve bilgin dahilinde yapacağım. Bu çocuk ikimizin olacak. Bunu sadece *sana* itiraf ediyorum." Böylece, sözlü olarak anlaşmaya varıldı ve sıra uygulamaya geldi. Tanasi dürüst biri olarak önce şaşırdı; saklısı gizlisi olmayan bir adamdı. Faydalı eylem gerçekleştirilmişti ve bana da bunu açıkladı.

Bir kız çocuğu dünyaya geldi ve eve, daha doğrusu her iki eve mutluluk ve huzur getirdi. Kimsenin cinayetten(!) haberi yoktu. Sadece silah seslerini duymuştuk. Tanasi bana sırrını açıkladığı için günahsız şahittim ben de.

Çok zor olsa da, onun sırrını sakladım.

Kızları iyi yetiştirdi. Görünürde babası olan Nontas, İsa'nın yanını boyladı. Olup bitenler hakkında orada bir şeyler öğrenip öğrenmediğini bilemem. Belki öğrenmiştir. Onu üç yıl sonra Tanasi takip etti. Varını yoğunu "yeğeni-ne" bıraktı. Yeğen iyi bir hayat sürdürdü; güzel bir evlilik yaptı ve iki kız çocuğu oldu.

Bana gelince, bu satırları kaleme aldığım ana kadar, bu sırrı onca yıl gizlemenin ağırlığı vardı sırtımda.

Yazarken, Frigyalıların Kralı Midas'ın berberi geldi aklıma ve ona hak verdim. Midas'ın kulakları *eşek kulağı* gibidir ama bunu sadece berberi bilmektedir ve başkasına söylemesi "ölüm cezası" demektir. Midas'ın bu konuda şakası yoktur. Ama gel gör ki, adamcağız bu sırrın ağırlığından dolayı ıstırap çekmektedir. Sonunda bir kuyuya gidip çaresiz bir şekilde bağırır: *Midas'ın kulakları eşek kulakları gibi!* Tabii bu duyulur ve gerçeği herkes öğrenir.

Açığa çıkmayan hiçbir sır yoktur! Çok doğru bir söz.

*C'est La Guerre,
Mon Ami, La Réalité**

Tam hatırlamıyorum, sanırım tarih 20 Kasım 1940'tı. Yunan birlikleri 17 Kasım'da, İtalyanları Arnavutluk'a doğru geri püskürtmeye başlamıştı. Topçu taburu, saldırıya hazırlanmak için makineli tüfek gibi çalışıyordu. Tam bir galeyan yaşanıyordu. Beş altı meslektaş-la birlikte, sakatlanmış ama iriyarı, iyi eğitilmiş ve tam teşkilatlı bazı İtalyan katırlarına eşlik ederek, geçici olarak Yannena'ya dönmüştüm. Katırların gemleri kaliteliydi ama semerlerinde iş yoktu. Şaka bir yana, çok acıklı bir durumdu. Çok da yorucuydu. Askeri tabirle "yük" dediğimizi, hem katırlar hem de katır sürücüleri olarak bizler aynı oranda paylaşıyorduk.

Bu arada hızlı bir şekilde saldırıya geçiliyordu. İtalyanlar ise neredeyse dağılmış bir vaziyette geri çekiliyorlardı. Tutuklu sayısı çok fazlaydı. Birçok malzemeyi geride bırakıyorlardı: Top, araba, motorsiklet, bisiklet... Bir de panyolar vardı; yani beyaz, kabarık ekmekler... Bütün bunları topluyor, tutuklular için artık "lüzumsuz" olan şeyleri ellerinden alıyorduk. Yünlü şapka, eldiven gibi şeyledi bunlar. Botları ise kendi botlarımızla değiştiriyorduk. Onları yalınayak bırakmıyorduk. Onların botları çok hoşumuza gidiyordu; kaliteliydiler ne de olsa. Yabancılarla ait her şey insanın gözüne daha bir güzel görünüyor mu ne? Tutuklular genel olarak alaycı bir şekilde gülümsüyorlardı; hatta hayatla-

* Fr.: Bu savaş dostum; gerçeğin ta kendisi.

rından çok memnundular. Onlar için savaş bitmişti. Her neyse, buraya kadar her şey normaldi; bütün savaşlarda olduğu gibi, alışılmış şeyler yaşıyordu. İnsanoğlunun gerçek benliğini, ikelliğini ama bazen de insancıl yönünü ortaya koyuyor bunlar. İstenmeyen manzaralar da yok değildi: Eli ayağı kopmuş onca yaralının arasına dalıp, fırsatı ganimet bilerek bir şeyler çalanlar vardı.

Bölüğün ilerleyişi esnasında bütün olup bitenleri izliyordum. Üzülüyor, acı çekiyor ve korkuyordum. “Demek ki, bunların aynısı bir savaş esnasında benim de başıma gelebilir” diye düşünüyordum. Sonra da arkamdan, “Kahramanca çarpışıp mağrur bir şekilde şehit düştü” derlerdi.

Birden gözüme yaralıları taşımakla görevli bir asker çarptı. Bir İtalyan askerinin cesedini bir çalılığın arkasına taşımış, sanki bir hayvan leşiymişçesine evirip çevirerek, üstünde ne var ne yok alıyordu. Acımasızca ve müthiş bir soğukkanlılıkla... Şaşırdım, kalakaldım, her yerim buz kesti; sonra ona yaklaştım ve yüzüne baktım; üstüne çullanmaya hazırdım. Ama sonra kendime geldim. O da bir an için durdu ve aklımdan geçenleri anlayınca, “Dostum haklısın” dedi. “Ama baksana bana, sıırıslıklamım; hasta olup öleceğim. Oysa o zaten öldürülmüş. Kıyafetler boşa gitmesin. Yazıktır! Sen ne yapardın benim yerimde olsan?” diye ilave etti. Konuşmadım, geri çekildim ve Fransızca’daki o meşhur lafı mırıldandım: *C’est la guerre, mon ami, la réalité...*

Savaşın acımasız gerçekleri bunlardı demek ki. Garip olansa, eski Yunanların “Savaş her şeyin babasıdır” demeleridir. Elbette, bu lafın felsefi bir anlamı var. Peki ya İtalyan’ı soyarken o Yunan askerin bana söylediklerine ne demeli:

“Baksana bana, sıırıslıklamım; hasta olup öleceğim. Oysa o zaten öldürülmüş. Kıyafetler boşa gitmesin! Yazıktır!”

Gerçekten de o öldürüldü, ölmedi. Bunu bir düşünsene dostum. Öldürüldü, ölmedi. Arada bir fark var, değil mi?

Kedi-Piliçler

Fazla saflık aptallığın üvey kardeşi veya birinci kuşak kuzenidir. Bunu bana çok akıllı, yaşlı bir şarkıcı söylemişti. Yaşlılık dönemini geçirdiği o yıllarda, kahve ve kağıt falına bakıyordu. O bildiğimiz falcılardan değildi ama bakıyordu. Sağ yanağında büyük bir beni vardı; siyah, kıllı bir ben... Gözleri atmaca gibiydi. Komşumuzdu ve adı Koralia'ydı. Ermeni ve Katolik'ti; oldukça iyi Fransız'ca konuşuyordu. Laf arasında "Mon cher"* sık sık da "Excusez-moi"** derdi. Kara kaşlı, kara gözlüydü ve aslen Karamanlıydı. Kahve falında dedikleri çıkınca, Türkçe olarak sürekli "Aferin" ve "Tamam" derdi. Tabii, çok kurnazdı! Yanında yaşı geçkin, terbiyeli iki kız oturuyordu. Makyajsızdılar; tam kilise insanı tipi vardı her ikisinde de. "Bekârlar" derdi Koralia; bir hayli yakın arkadaşlıklar, muhtemelen. Muhtemelen diyorum; çünkü bunu belli etmezlerdi. "Bravo" derlerdi Koralia'ya, "ne güzel, makyajsızlar!"

"Dışarıdan öyle görünüyorlar da" derdi Koralia fesatça, "içleri çok makyajlı!"

"Hadi canım sen de" derdi annem, "bunlar piliç! Kedi değiller!"

"Piliç sensin Bayan Nafsika. Bunlar kedi-piliçler!" diye karşılık verirdi o da.

* Fr.: "Azizim."

** Fr.: "Affedersiniz."

Ne de güzel bir tabir, değil mi? Zavallı kadıncağızlar her tür yardımda bulunmaya istekliydiler. Yaşlı kadınlar dahil, herkesin yardımına koşarlardı. Terziydi bu hanımlar ve çok ucuza dikerlerdi. Geçimlerini haydi haydi sağ-larlardı. Gururluydular ve her şeyden önce geveze değildiler.

Bir gün, kapılarının önünden geçerken kızlardan biri bana seslendi: "Kostaki, bil bakalım, seni kim arıyor!" Sonra, birden kapıda Koralia belirdi. "İçeriye gel" dedi. Hemen ayaküstü konuştu: "O gidip geldiğin kadın sana göre değil. Uygun ve dolgun bir kız istiyorsan, gel de sana birini göstereyim. Ne zaman istersen. Hem de elini cebine atmana gerek kalmaksızın; aksine, o sana harçlık verir. Parası var."

Ben çok gençtim o zamanlar; doğal olarak, gülüp geçtim. "Buna cesaret edebilir miyim?" diye geçiriyordum aklımdan. Bir yandan da, "Kim olabilir ki bu kadın?" diye düşünüyordum. Bir öğlen vakti "dışarı siparişleri" için işten çıktım; Monastiraki'de, Eolu Sokağı'nın başında, üzerine incecik bir elbise geçirmiş Fani'yi gördüm. Tanıdık bir komşunun, Sağlık Bakanlığı'nda memur olan, tanıdık bir kızıydı Fani. Selamlaştık. Adryanu Sokağı'na doğru, birlikte hızlıca yürüdük. Oradan Makriyanni'ye geçtik. Derken, "Bir gazoz içsek ya" dedi Fani, "hava çok sıcak." Oturur oturmaz Fani bana açıldı: "Biliyor musun, Koralia bana seni ayarlamaya çalışıyor. Beni sevdiğini söylüyor. Babam bunu öğrenmiş; nasıl öğrendiğini bilmiyorum. Bugün seninle kavga edecekti. Ama bu sabah polis, terbiyeli kız kardeşlerle Koralia'yı alıp götürdü. Agios Sostis tarafında küçük bir 'ev' tutmuşlar ve orada çiftleri misafir ediyorlarmış. Ortaklaşa olarak!"

İsa adına! Mahalle ayağa kalkmıştı. O melek görünüşlü kadınlar, terbiyeli kız kardeşler böyle işler mi çeviriyorlarmış?

Koralia zaten kağıt ve kahve falına bakan biriydi; eskiden de, söylediğim gibi, şarkıcılık yapıyormuş. Peki terbiyeli piliçlerin buna ortak olmasına ne demeli?

Demek ki, Koralia'nın kedi-piliç tabiri doğruymuş. Demek ki, işbirliği içinde, ortak çıkarlardan yola çıkarak, hareket ediyorlarmış. "Bana dostunu söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim" sözü boşuna değil.

"Sana uygun ve dolgun bir kız istiyorsan, gel de sana birini göstereyim. Ne zaman istersen. Hem de elini cebine atmana gerek kalmaksızın; aksine, o sana harçlık verir. Parası var "demişti Koralia. Ama yetişemedim. Polis yetişti. Şanssızlık işte!

Nedir Ukdeler?

Çocukluk yıllarımdan itibaren *ukdeler* hakkında psikologların yazdığı birçok şey okudum. Teorik açıdan konuyu derinlemesine irdeledim. İçimizde kalan, gerçekleştiremediğimiz, tatmin edemediğimiz arzu ve isteklerin ruhumuzu acıttığını, adeta bizi sarstığını biliyorum. Çünkü bunu bizzat yaşadım.

Benim vakam, tesir altında kalma, belki de beyin yıka-
ma sonucunda vuku buldu.

Annem öğretmen olması nedeniyle bana “öğretmen” ruhunu aşlamıştı, doğal olarak. Bunun daha da vahim bir hal almasına neden olansa, babamın üç kız kardeşinin, yani halalarımın da öğretmen olmasıydı. Öyle veya böyle, bu ortam belki bilincinde bile olmadan beni etkiliyordu. Ama benim durumumda, iyi ya da kötü, bir amaç da vardı. O zamanlar, 1900-1925 döneminde eğitmen olmak, ilkokul öğretmeni bile olmak, sosyal açıdan iyi, ekonomik açıdan-
sa amaçlanan bir durumdu.

Uzun lafın kısıası, ben etki altında kalmış bir çocuktum; belki de doğuştan meyilliydim buna. Belli ki, bunların ikisi de geçerliymiş. Büyüdükçe bunu istediğimi fark ettim. Çocukken oyun oynarken bile her zaman öğretmen rolünü üstlenirdim; hatta gözlük taktığımı hatırlıyorum. Sonradan, doğal olarak, iyi de bir öğrenci oldum; ama duruma göre, iyi de “okul kırardım”. Hayalim öğretmen, profesör, hatta papaz öğretmeni olmaktı. Kapadokya’ya yerleştiğimizde ise, ilkokul öğrencisiyken, Rizaryos Ruhban Okulu’nda öğrenci olan bir öğretmenim oldu. Koşul-

lardan dolayı, belki de tesadüfen, bir yıl boyunca, ruhban kurumuna ait, Rizaryoslu bir profesörün mülkü olan, Maraslyo'ya yakın özel bir okulda okudum. Burası kesinlikle benim eğilimimi tırmandırdı. Böyle olması da doğaldı.

Ortaokulu, felsefi derslerden, yani Antik Yunanca, Yeni Yunanca, Mantık, Psikoloji, Tarih gibi derslerden pekiyi alarak bitirdim ve Atina Üniversite'sinin Felsefe Fakültesi'ne ilk üç kişiden biri olarak girmeyi başardım.

Ama gel gör ki, kara bahtım kem talihim, daha yumağın yeni açılmaya başladığı anda ipi kesti. Uzatmayayım; üniversiteye kaydımı yaptıramadım. Aile trajedileri üst üste geldi. Ama kaçak da olsa, girmeyi kafaya takmıştım! Bir iki kez, Keramopulos adındaki bir profesörün dersine gizlice girdim. O zamanlar, "itimatname" adını verdikleri kartın olmayınca derslere kabul edilmezdin. Kayıt parası ödemem gerekiyordu. Yıl 1930'du.

Hademe beni yakaıayıp dışarı attı. İkinci kez denedim; sonuç yine aynı oldu. Israr ettim; içimden bir güç beni itiyordu. Bu defa, iyice azarlandım da. Olay bitmişti. Sessizce veda edip, oradan kahramanca ayrıldım. Velhasıl dostum, o günden beri ne zaman üniversitenin yakınlarından geçsem, gözlerimi kapatırım. Buna inanabilirsiniz.

Daha sonra ticarete atıldım. Tesadüfen ve kaderin bir cilvesi olarak kırtasiye ürünleri satmaya başladım. Dışavurum mu? Olabilir. En sonunda düzenimi kurdum. Fakat içimde kalan şey farkında olmadan bana acı çektiriyordu. Bununla ilgili sık sık kâbuslar görüyordum. Bir çoğunda, *üniversite hademeleri bana eziyet ediyordu*. Bu ne zamana kadar sürdü dersiniz? Şu bir gerçek ki, oğlumun Fizik-Matematik Bölümün'den mezun olup benim huzurunda diplomasını aldığı güne kadar. O andan itibaren, oğlumun üniversite salonunda yemin edip diplomasını aldığı günden itibaren, hafiflediğimi hissettim. Bunu nasıl izah edeceğimi bilemiyorum. Otomobil lastiği gibi inmiştim sanki. İlk kez, "hafif uyku" dedikleri uykuya daldım ve içimdeki ukde adeta yok oldu.

Bugün kızım da eğitim ağacının bir dalı; edebiyat hocası. Ve ben yine eğitimle ilgili rüyalar görüyorum; ama dikkatinizi çekerim, kâbus değil. Nasıl rüyalar dersiniz: Kürsüde ders veriyorum ve kendimi çok havalı hissediyorum, muhterem dostlarım. Öğrencilerim beni alkışlıyor. Sözün özü, huzura erdim, çok geç de olsa. *Ruhen ve bedenem*. Artık kâbuslar görmeden uyuyorum.

Sanıyla ve Kaçınılmaksızın Düştü

Spiros'un Delvinaki mevkisindeydik. Yunan-Arnavut sınırıydı burası. Tarih 10 Aralık 1941'di ve İtalyanlarla savaş devam ediyordu. Yunanlar düşmanı caydırıyor, sınır ötesine, Arnavutluk'un içlerine doğru sürüyordu.

Yannena'ya her gün yaralı ve ölü taşınyordu. Arnavutluk'a doğru yürüyerek adam takviyesi yapılyordu. Hem İtalyanların hem bizim birçok yaralı katırımız taşınyor ve altı katıra bir katır sürücüsü düşüyordu. Sahra'da devele-
rin çektiği karavanlar misali, arka arkaya dizilmiş bir sürü katır düşünün.

Beş meslektaşımlla beraber, Delvinaki'nin adını hatırlayamadığım bir tepesinden yola çıkıp, Yannena'nın hayvan hastanesine götürmek üzere 36 katıra eşlik ediyorduk. Hepsi de İtalyan katırıydı: İri gövdeli, güçlü kuvvetli ve sakin-
kindiler. "Şanslıymışız" dedik. "Kısa bir süreliğine de olsa, geri dönüyoruz." Daha çatışmanın ilk anından itibaren bizim bölük temas hattındaydı. Konvoy halinde ilerliyorduk. Çok uzun bir zincire 36 katır bağlydı; arada ise biz erkekler yürüyorduk. Yannena'ya aşağı yukarı 50 kilometre uzaklıktaydık. Benim tavsiyem üzerine hiç durmaksızın yürüdük. "Durmayalım arkadaşlar; binbaşı pişman olup bizim yerimize başkalarını, belki de yeni gelenleri göndermesin" dedim. Korkmakta haklydık. 45 gündür cephe-
dedik; madalyaya kesin gözüyle bakabilirdik. Sonunda Yannena'ya vardık. Her birimiz birer harabeye dönmüştük; savaş kahramanı, sakallı askerlerdik. Şehrin dışındaki hayvan hastanesine kabul ettiler bizi. Pasaport kontrolü yapı-

dı ve “Sizlerden üç kişi hayvanların bakımı için kalacak, diğerleri *hemen bugün* birliğine geri dönecek. Kimlerin kalacağına kendi aranızda karar verin” denildi. Komutanın emri böyleydi. Kura çekip üç kişiyi belirledik; biri de bendim.

Hayvan hastanesinde on gün çabucak geçti. Zakint-hoslu D. Vultsos adındaki generalin komutanlığında bir “binicilik merkezi”nin kurulduğunu öğrendik.

Çok sonraları, söz konusu generalin, meşhur Eski Başbakan Georgios Rallis’in kayınpederi olduğunu öğrendim. Çok sonraları öğrendim ama...

General, hayvan hastanesine geldi. Kendisine uygun bir karşılama töreni yapıldı. Bu arada, komutanımıza, “Mümkünse, askeri büroda görev yapmış, muhakkak daktilo bilgisi olan ve okuyup yazabilen bir askere ihtiyacım var” dedi General. “Öyle Hukuk mezunu falan istemiyorum. Ortaokul bilgisi yeterli” diye de ilave etti.

Nasıl olduğunu anlamadan birden sıramdan çıkıp öne atıldım ve selam verip, “Kendimi tanıtmaktan onur duyuyorum vesaire, vesaire” dedikten sonra, “ben aradığınız kişiyim” diyerek cümleyi noktaladım.

Cevap anında geldi: “Askere altı gün ceza!” Tabii, taş ke-sildim. Sert bir bakış fırlattı bana ve sonra “Çavuş, askerle beraber ofisime gelin” diye emretti.

Gittik elbette. İlginçtir, “Cezanı çektikten sonra Yanne-na’da, General’in huzuruna çıkacaksınız. Daktilo bilen başka kimse bulamadım” dedi.

“Şanslıyım” diye mırıldandım içimden ve zamanında huzura çıkıp göreve başladım.

Savaş sürüyor, bombardıman tüm hızıyla devam ediyordu. Bulunduğum yerde gerekli personel mevcut olduğundan, hizmet birimi kuruluyordu. Her sabah “askeri bot” haberleri geliyordu. Askeriye’nin gazetesiydi bu ve sözlüydü. İstemediğiniz kadar haber vardı: Almanya savaşa müdahale etti; İtalyanlar geri çekildi. *Julia* adındaki İtalyan bölüğünün komutanı tutsak düştü. Tepeleni, küçük bir geçit haricinde, *hemen hemen* ele geçirildi. Tria Av-

ga mevkiinde çok kan akıyor... Askerimiz Tirana'ya doğru ilerliyor... Buna benzer *resmi* haberler işte.

Bir sabah, ofise cepheden bir asker geldi. Tezkere alma-ya aday bu askerin bir sürü çocuğu vardı. Karısı bir hafta önce dördüncü çocuğunu doğurmuştu. Elinde Mani'deki köyünün muhtarından gelen bir telgrafla, bağlı bulunduğu birimin verdiği pek çok belge tutuyordu. Aynı zamanda da yaralı altı katıra eşlik ediyordu. Geçici olarak bizim bölü-ğe kaydını yaptırdı ve ertesi gün, ağır ağır tezkere işlemlerini başlattı.

Bölge neredeyse her gün bombalanıyor, yer yerinden oynuyordu; aynı şey tekrar tekrar yaşanıyor. Gün içinde defalarca sığınağa gittiğimiz oluyordu. Durum böyleyken, tezkere almak için bekleyen asker yerinden bile kıpırdamı-yordu.

"Bırakın beni ya, ben bu tür şeylere alışkınım; makar-nacılar hedefi tutturamazlar. Ben burada iyiyim. Bırakın da uykuya doayım. Bir aydır uykusuzum" diyordu ve ne söylersek söyleyelim ikna olmuyordu.

Üstüne gitmiyorduk, tabii. Haline acısak mı yoksa cesa-retini alkışlasak mı, bilemiyorduk.

Hemen hemen her gün aynı şeyler yaşanıyor. İlias Kurakos -adı buydu- ikna edilemiyordu.

Nihayet tezkeresi hazırlandı ve takdim edilmek üzere bana getirildi.

Çok mutlu olan Kurakos, "Çocuklar, akşama ofistekilere içki ısmarlıyorum; çek aldım. Bin drahmim var breeee!" dedi.

Tam o sırada birden alarm çaldı. Haydi! Hepimiz bir-den sığınağa doğru koşmaya başladık. Kurakos her za-manki gibi yerinden kıpırdamıyordu. Bombardıman sona erip, uçaklar uzaklaşınca bir de ne görelim: Bombalardan biri ofisin yakınlarına düşmüştü. Allah'tan ofis yerli yerin-deydi. Kargaşa sona erip ortalık rahatlayınca, masanın üs-tündeki, Kurakos'un tezkeresi gözüme takıldı. Az da olsa kıskançlık duyarak, gelmesi için haber gönderdim.

Sesler duyuluyordu: "Kurakos İlias, terhis oluyor. Ofise gelsin... Kurakos İlias..."

Çağrı birkaç kez yinelendi. Çıt yoktu. Biraz tedirgin oldum. İçimden, “İster misin zavallıya bir şey olmuş olsun?” diye geçirdim. Birden bir hareketlenme yaşandı; iki meslektaş bir yaralıyı taşıyordu. “Ölmüş” dediklerini duyuyordum. Zavallının beline arkadan bir bomba parçası isabet etmişti.

Bir de ne göreyim! “Kurakos bu, arkadaşlar, Kurakos. Şanssızlığa bak kardeşim...”

Birazdan bölüğün postacısı geldi ve “Onbaşı Kurakos İlias’a telgraf var.... Kurakos İlias... Githio’dan telgraf...” diye boş yere bağırıp durdu.

Ertesi gün, “Onbaşı İlias Kurakos inancı ve vatani için savaşırken şanıyla şehit düştü” yazan bir telgraf çektik muhtara...

Kurtlardan, Kurtlardan!

Kayseri'nin Flaviana köyüne götürüyorum şimdi sizi. Tarih 20 Aralık 1920. Noel tatilindeyiz. Dokuz yaşındayım. Yaklaşık 1200 metre yükseklikte bir dağ köyü burası. Ağır kış koşulları hâkim; ısı eksi 20 derecele-re kadar düşüyor. Köyün çeşmeleri yine buz tutmuş. Bazı evlerde kar suyu içiliyor. Okullar kapalı; yollar ve dar so-kaklar da. Çarşıda hemen hemen hiçbir kepenk kaldırılmı-yor. Aralık ayı için ender rastlanan bir durum değil bu. Gi-rişlerdeki kışlık bölüm haricinde evlerin hepsi buzdolabı gibi. Hepsi de büyük, iki katlı evler. Rumların evlerini kas-tediyorum. Türk evlerinin hepsi tek katlı. Çünkü bu insan-lar çiftçi; hayvanları, özellikle de inekleri var. Bacalar dur-maksızın tütüyor ve gökyüzü dumandan görünmüyor. Ölüm sessizliği hâkim her yere.

Sabah dokuzda gün doğuyor, dörtte ise hava kararıyor. Gökyüzü alçak ve gri renkli; etraftaki her şey ise beyaz: ev-ler, ağaçlar, minare ve iki çan kulesi.

Hareket yok; çünkü olması mümkün değil. Arada ba-zen, Türk tarafından, hayvanların oluşturduğu koronun sesleri geliyor. İnekler mölüyor, eşekler anırıyor; sözleş-mişçesine hepsi birden gürültü yapıyor.

Sobalar harlı harlı yanıyor. Annem bana, "Sobanın önün-de tombul bir kedi yatıyor" şiirini okuyor. Sabahları cevizli ballar mideye indiriliyor; cetveller ise avuçlarda patlıyor. An-nemiz öğretmen dedik ya.

Birkaç gün sonra, hatırlıyorum, hava açtı, gökyüzü yük-seldi, kar durdu ve akşamüstü yavaş yavaş kasaba hareket-

lenmeye başladı. Sokağa ilk adım atanlar, tabii ki, çocuklardı. Zaten onlar, kukulelerini takıp dışarı fırlamak için uygun anı kollayarak geçiriyorlardı günü. Kukuleler çok hoştu: El örgüsüydüler ve tepelerinde bir düğüm vardı. Taktıklarında sadece gözleri görünüyordu, Amerika'daki Ku-Klux-Klan misali...

Çocuklar karlarda yuvarlanıyor, kartopu oynuyor, kar-dan adam yapıyorlardı. Mutluluktan mest olmuş bir halde, onca gün kapalı kaldıktan sonra ipini koparmışçasına koşuyorlar, oynuyorlar ve düşüp, yaklaşık bir metre boyundaki karlara gömülüyorlardı.

Daha büyük çocuklar kızaklarını da taşıyorlar ve her zamanki gibi, kaymak üzere yokuşun başını tutuyorlardı. Peşimize "Kalypso"lar, hani şu tüylü, ufak tefek dişi köpekler de takılıyordu. Bunlar bölgeye has, iyi cins köpeklerdi.

Köyün "yokuş aşağı" denilen bölgesinde kayak başlıyor ve buradan "sulara", yani nehre iniliyordu.

Şimdi anlatacağım trajedi işte burada yaşandı.

Çocuklardan bazıları, kendilerini oyuna kaptırıp bir hayli uzaklaşmıştı. Farkına bile varmadan karanlık bastırmıştı. "Kalypso"lar ara sıra, oldukça tedirgin bir şekilde havlıyorlardı. Belli ki fırtına kopacaktı. Biz hava durumu tahmini yapmaya alıştığımızdan, bu gibi işaretlerin ne anlama geldiğini biliyorduk. Beklenen fırtına gecikmedi. İri-li ufaklı kar taneleri uçuşmaya başladı havada; yüzümüze, gözlerimize çarpıyorlardı. Bağırarak evlere kaçtık. Tabii, birbirimizin sesini bile duymaksızın. Kar bir şekilde sesi izole ediyordu çünkü.

Oynamak için bizimle birlikte dışarıya çıkan çocuklardan biri köyden değildi. Bu çocuk 10-12 yaşlarındaydı ve adı Serafim'di. Kayseri'den Noel için teyzesine, Bayan Martha'ya misafir gelmişti.

Bayan Martha eski aristokratlardandı. Bize her zaman ceviz, badem, bazen de bir iki tatlı peksimet verirdi.

Serafim'i de yokuş aşağı kızıyla kayıp eğlensin diye bize emanet etmişti. Büyük çocuklar onu kıçüstü oturtup itiyorlar ve çok eğleniyorlardı. Misafirdi ne de olsa. Dedi-

ğim gibi, fırtına koptu ve bizler evlerimize kaçışmaya başladık.

Dış kapıda bizi annelerimiz bekliyor olurdu daima. “Yaramaz çocuk” deyip, yalancıkdan birer şamar atarlardı bize. Sonra *hemen sobanın önüne* geçer, ıslak kıyafetlerimizi çıkarırdık. Oturmuş, ısınırken, ninelerimiz bizi okşardı...

Serafim’in teyzesi Martha bizim mahallede oturuyordu. Serafim eve dönmeyince bize gelmişti.

Kapı çalındı; açtık. Bize, “Çocuk nerede?” diye sordu Martha Teyze kaygıyla. “Görmedik” dedik. Kapı kapı dolaşıp, diğer evlerde de çocuğu aradı bütün gün.

Zavallı çocukcağız fırtınada yönünü kaybetmiş ve ters istikâmette doğru koşmaya başlamış. Birkaç dakika koşuktan sonra köy yönüne dönememiş, daha doğrusu yönünü tayin edememiş; belki de bağırmış ama sesi duyulmamış. Sonuçta kaybolmuş.

Bayan Martha deliye döndü; oraya buraya koşup dövmeye başladı. Köy ayağa kalktı, tabii. Komşu Türklerden yardım istedik. İçtenlikle yardıma koştular. Hava kararınca, ellerinde fenerler, meşaleler, çocuğu aramaya koyuldular.

Herkesi korku sardı. “Serafim karlara gömüldü; onu kurtlar yiyecek...” gibi korkunç laflar dolaşıyordu ortalıkta.

Noel arifesinde, sabah vakti haber geldi. Serafim’i kurtlar yemişti. “Suların” orada kıyafetlerini ve kemiklerini darmadağınık bulmuşlardı. Flaviana’nın üstüne matem bulutları çöktü.

Bu trajik olayı her Noel arifesinde hatırlarım ve tüyleirim ürperir.

Beatrice ile Yasadışı İşler Yaparken ve Günah İşlerken Yakalandın!

İşte harika, inanılması güç ve gerçek bir olay! Gerçek olduğuna yemin edebilirim. Söz konusu kişiyi uzun zamandır tanıyordum çünkü.

Adı Sarkis idi, Ermeni kökenliydi ve alışılmadık bir manzaraya sahip baraka mahallesi Durgundi'de oturuyordu.

Mahallenin bir anacaddesi vardı; çarşı yoluydu. Gerçekten de fevkalade bir çarşıydı. Burada Rumlarla Ermeniler yaşırdı; bu yüzden de çarşının adı "Ermeni Çarşısı"ydı. Her şeyin bulunabildiği bir çarşıydı. Beş altı bakkal, bir fırın, mükemmel bir börekçi, iki üç berber, tuhafiyeciler ve büyük bir manifaturacı... Bu sonuncusunu Bayan Beatrice, yani Yunanca adı Veatriki olan bir kadın işletiyordu. Bütün bu dükkânlar baraka tarzında, çatıları katranla kaplı mekânlardı. Yağmur suları yerüstü kanallarından direkt Syngru Caddesi'ne yöneliyordu.

Sağanak yağış olduğundaysa, dereye inanılmaz çöpler birikiyordu. Bu da işin ekstrasıydı.

Bayan Beatrice çok sıkıntılı bir duldu. Gerçek bir Ermeni'ydi; yani kara gözlü ve nazlıydı.

Çok tatlı bir kadındı, dediğim gibi; işveliydi ve doğal olarak çok da tahrik ediciydi. Ne yaşlı ne de çok gençti; ne kiloluydu ne de bilaro ıstakası gibiydi. Son derece edalıydı. Yirmi yaşlarındaydım ve Beatrice gözüme "yakıcı bir fırın" gibi görünüyordu. Bu nitelemeyi ilk kez tatlı dilli anemden duymuştum. Birçok öykümde de bu kelime geçer.

Daha önce bahsettiğim Sarkis, Beatrice'in komşusuydu; çok çok yakınında değil ama aynı blokta oturuyordu. Yak-

laşık elli yaşlarındaydı, hiç evlenmemişti ve sağlam yapılı bir adama benziyordu. İkinci el *hazır giyim* satardı Monastiraki'de. Erkek güzeliydi ve her zaman çok şıktı. Ne de olsa *gardırobu zengindi.* Zevk sahibi ve akıllı Beatrice, adama kancayı takmıştı. Sarkis, kadına bir güzel tutuldu. *Yasadışı işler yaparken yakalandım ve günahlara sürükledi beni annem.* Bunu Beatrice'in diğer komşusu, Neos Kosmos bölgesinin kilisesi Aya Yorgi'de vaiz olarak görev yapan, Magnisia'nın Anta-Baza mevkiinden Bay Anthimos söylledi. Hoş, şakacı ve ara sıra Karabet'in meyhanesinde uzo, pastırma, sucuk muhabbetine eşlik etmeyi seven biriydi.

Sarkis, yasadışı işler yapmaktan tutuklanmış biri olarak günah işlemeye devam ediyordu. Bunu hepimiz biliyorduk; bir tek kız kardeşi Aznif bilmiyordu. Syngrou Caddesi'nde, Valiyanıyo Bahçesi'nin yanındaki, işlenmiş kauçuktan ötürü çok kötü kokan ve pek de büyük olmayan lastik ayakkabı fabrikası Kesaris'te çalışan, iki çocuk sahibi, dul bir kadındı.

Dul kadının *esas* koruyucusu erkek kardeşi Sarkis'ti. O, iki üç baraka ileride oturuyordu; bense ondan bir sonraki barakada kalıyordum. Tabii, Aznif ilişkiyi öğrendi ve casusluğa başladı. Yavaş yavaş, olaylar çığırından çıktı; günün birinde tehditler başladı: "Yolun ortasında saçını başını yolacağım; saçlarını dibinden keseceğim, namussuz kadın!" Gerçekten de, bir gün az daha dedikleri oluyordu.

Sarkis-Beatrice ilişkisi günlük dedikodu malzemesi olmuştu. Sarkis her zamanki gibi içiyordu ve bir güzel keyfe gelip sabaha doğru sevgilisinin hanesine gidiyordu. Bay Anthimos, Beatrice'in barakasına bu adı takmıştı: Hane.

Bir cumartesi günü, Sarkis ve Beatrice kapalı kapılar ardındaydı. İçeriden hafif, melodik "Aman Aman" sesleri geliyordu; loş bir ışık vardı. Dışarıda ise Aznif, artık kendinden geçmiş bir vaziyette kapıya vuruyordu ve yumruklarının şiddetinden baraka sarsılıyordu.

Sarkis pencereyi açtı. Yarı çıplak vaziyette, uzodan ve aşktan çakırkeyif olmuş bir halde, muhteşem Yunanca'sıyla kız kardeşine şöyle bir soru yöneltti:

“Ne istersin karı? Ne istersin? Bunu mu istersin?” İnamamayacaksınız ama, bunu söylerken organını eliyle kavramış, sallıyordu. Sonra da, aman Tanrım, aman Tanrım; bir jiletle kesip Aznif’in önüne attı: “Al işte!”

Sonrası tam bir kargaşa! Bağırışlar, siren sesleri... Polis geldi ve Sarkis’i hastaneye götürdüler.

Bay Anthimos’un söylediği gibi, *plastik olan taklidi yerine* tam oturdu. Ama maalesef, sadece *sıvı atıklar için işe* yarıyordu.

Zavallı Sarkis, o günden sonra hep melankolik bir halde dolaştı.

Oedipus... Kolonaki'de

A rzu, ihtiras sardı beni; annelik psikozuna girdim, Sevgili Nafsika'm. Strese girdim..." Böyle diyordu Evridiki; sekiz yıl boyunca öğretmenlik yapmış ve mesleği bırakmıştı. Evridiki artık çok seçkin, bilinen ve Kolonaki çevresindeki kadınlar arasında çok rağbet gören bir cilt doktoruydu. Plutarhu 39 Numara'da ikamet ediyordu. Annem ise onun arkadaşı ve eski meslektaşydı; gelecekte de, evlilik nedeniyle, kuzen olacaktı. Anladığınız gibi, bahsettiğim kişiler annem ve yengem. 1924-25 dönemi. Yengem doğma büyüme Mikrasyalıydı; karakterini tamamıyla bu topraklar şekillendirmişti.

Ekumenik Patrikhane tarafından Kapadokya'nın Kayseri Dini Bölgesi'ne tayin edilmiş ve sekiz yıl (1902-1910) boyunca burada ün salmıştı! Ele avuca sığmayan, ateşli biriydi. 1914'te, aniden kendini Atina'da, Kral Konstantinos'un sarayında bir hemşire ve Atina Üniversitesi'nde bir tıp öğrencisi olarak buldu. Tam bir kartaldı. Kadınların bazı haklara sahip olabilmesi için sıkı mücadele veriyordu ve bu yöndeki eylemleriyle polis kayıtlarına geçmişti.

Yengemi tanıdığımda on üç yaşındaydım. O kırk yaşlarındaydı. Birbirimizi çok severdik.

Uzun boylu, kızıl-sarı saçlı, mavi gözlü, hareketli, kıvrak, melodik sesli, kartal bakışlı ve ateşli bir kadındı.

İnsanı mıknatıs gibi kendine çekerdi ve patlamaya hazır bir dinamit gibiydi. Gösterişliydi ve tam anlamıyla dışıydı.

Düşünüyorum da, yirmili yaşlarında nasıldı kim bilir?

Etrafındaki zavallı erkek meslektaşları arzularını gizle-yemiyorlardı. Alçakgönüllü gibi görünen ama kışkırtıcı olabilen bir kadındı.

Okulu çok iyi bir dereceyle bitirerek *doktor* olmuştu. Kolonaki semtine taşındığında yıl 1922'ydi. O bölgenin çok aranan cildiyecisiydi; ayrıca sosyal ve sevilen biriydi. Yardımsever ve cömertti de.

Güzel bir yaşam sürüyordu. Üç yıl onun yanında kaldım; bunun sekiz ayında ona çok yakındım. Evinde kalıyor ve masraflarını da karşıladığı, Marasliyo'ya yakın, özel bir okulda okuyordum.

Her şey yolunda gidiyordu gitmesine ama, yengem biraz şansızdı. Hayranı boldu ama ciddi düşünen yoktu. Herkes bu olgun meyveyi olabildiğince tadıyor ama kimse onunla kırılanmıyordu. Hepsi de elinden kayıp gidiyordu, hem de ani bir şekilde. "Hükümrân" diyorlardı; "Çok modern düşünceleri var" diyorlardı; "Bize göre değil" diyorlardı ve geri dönmemesine ondan uzaklaşıyorlardı.

Ben ona tam da bu özelliklerinden dolayı hayrandım zaten.

Ama ortada ters bir şeyler vardı. On üç yaşında bir çocuk olarak, ben bile onun karakterinde, davranışlarında bir değişiklik fark ediyordum. Elinden kayıp giden gençliğe yakılan bir ağıttı bu sanki. Şanssızlığından, bir *evlilik* bile yapamamış olmasından ötürü kendini yargılıyordu. Çok kararlı bir şekilde bir şeylerin peşinde olduğunu hissediyordum. Ama neydi bu? Ne oluyordu da bu kadar gergindi?

Olan şuydu:

Ufukta, yükselen yıldız belirmişti. Halley Kuyrukluyıldızı!

Prusyalı bir binbaşı şeklinde belirmişti. Ekim Devrimi'nden kaçan ve Yunanistan'a sığınan Pontus Rumlarından biriydi.

Genel olarak, kadının tipine uyuyordu ama evliydi ve altı yaşında bir çocuk sahibiydi. Eee, ne olmuş ki? *Işık doğdu* ve kale *fethedildi*!

Yengem adamı kolayca kendine bağıladı ve karısından ayırmayı başardı; sonra, çocuğuyla birlikte onu kendi evine taşınmaya ikna etti. Ardından, *tek bir vücut haline geldiler*.

Ben bütün bunları şaşkın bir vaziyette seyrediyordum. Evdeki nüfus yüzde yüz arttı.

Her ilişkide olduğu gibi, canım cicim ayları çok kısa sürdü: İki ay.

Binbaşı aniden gitti ve kuyruklu yıldız kaydı. Ama oğlu bizimle kaldı ve *her şey*, ilginç bir şekilde çok iyi gelişti.

Doktor yengem havalarda uçuyordu. Nihayet cennetin kapıları açılmıştı; yüzüne renk gelmişti. Mutluluk yumağı ayaklarının dibinde açılmaya başlamıştı ve o, mutluluktan kendinden geçmişti.

Ne de olsa, bedavadan bir oğlu olmuştu.

İstemeyerek, gelişmelere ben de şahit oluyordum. Durup dururken öpmeler, sevgi gösterileri, sarılmalar ve hatta, rahatlamadan ötürü atılan çığlıklar...

Rüya gibiydi.

Ama akşamları, odada ilk *Oedipus Kompleksi* kıvılcımlarının uçtuğunu hissediyordum; çünkü ben yere serdiğim yatakta uyurken, *çocuk*, anneye yatakta uyuyordu. İsa adına! Öpme sesleri duyuyordum. Sımsıcak öpücükleri dakikada bir söylenen şu sözler takip ediyordu: “İç, çocuğum, annenden süt iç ki, hızlı büyüyebilesin. Baban da anesinden bu şekilde süt içerdi ve büyüdü!”

Çocuk da içiyordu; her akşam, daha da yoğun bir şekilde, doktor kadının mükemmel memelerini büyük bir açlıkla emiyordu. Hatta çocuk kendiliğinden istiyordu artık memeyi. Olay bitmişti. Kadın anne olmuştu.

Çocuğun en ufak isteği bir emirdi. Çocuk da içgüdüsel olarak en olmadık şeyleri istiyordu.

Ben bu arada unutulmuştum. Bir kenara itilmiştim; görünmez olmuşum.

Emzirmek artık doğal ve sürekli bir hal almıştı; ama arsızca yapıyordu!

Çocuk sürekli meme istiyordu. Akşamüstü sokakta oynadığı oyunu bırakıp, koşarak eve geliyordu. “Anne açım;

süt istiyorum” diyordu. Yengemin göğüsleri ise çocuğa bol miktarda *sağlıklı süt* sunuyordu. Böylece çocuk doyuyor, yengem ise tatmin oluyordu.

Oedipus Kompleksi günbegün mükemmel formunu alıyordu.

Bu arada, yengem akrabaları ve özellikle yeğenleriyle bütün bağlarını koparmıştı. Artık bir anneydi ve kendini bebeğine adanması gerektiğine inanıyordu. Çocuğunun hiçbir şeyi eksik olmamalıydı.

Anneydi ve gerçek bir anne gibi hareket ediyordu. Tam bir *kendini şartlandırma durumu*.

Oedipus Kompleksi’nin ne kadar ilerlediğini ve sonucunun ne olduğunu bilmiyorum. Binbaşı ortadan tamamıyla kayboldu. Ben de eve döndüm. Çocuk büyüdü, evlendi ve tabii bir müddet için evden ayrıldı.

Yengemin ihtirası devleşti ve çocuğu resmi olarak evlat edildi. Her şeyi ona bıraktı; çocuk da kendini ona adadı. Babasını, annesini unuttu. Yengem vefat ettikten sonra, çocuk sık sık mezarlığı ziyaret eder oldu. Çünkü annesi oydu. Geçmişi hakkında hiçbir şey bilmiyordu. *İnsanın ruhu karanlık ve dipsiz bir kuyudur*, dostum.

Beyin sistemli ve ayarlı bir şekilde yıkanabiliyor.

İnsan oyuncağa dönüşüyor. *Evet, oyuncağa!*

“Arzu ihtirasa dönüştü, Sevgili Nafsika” demişti.

Arzular kanat takıp uçar diyeceksiniz; ama arzu galip geldi ve *ihтира* söndü; Doktor Hanım da iyileşti.

Kurtarıcı Domino

Emmanuel Benaki Caddesi'ni yarıladığınızda, kafe-bar karışımı bir yer çıkıyordu karşınıza. Dikdörtgen şeklinde bir mekândı. Loş ışıklarıyla ortamı her zaman romantikti. Yeniden bekâr hayatıma döndüğüm zamanlardı. Çalıştığım bankada mesaim bitince bir uzo içmek için buraya uğradım. Bazen bir kadın meslektaşım ile beraber giderdim; sadece arkadaş olarak tabii. Mekân sahibi çok sempatikti ya da bana öyle geliyordu. İstanbul göçmenlerindendi. Arada bir Türkçe fıkra patlatır ve gülerdik; yumurtalı pastırma eşliğinde üçüncü uzomuzu içerken saat öğleni bulurdu. Adı Petro'ydu ama biz ona Petran derdik. Nedenini bilmiyorum. Ara sıra karısı da ortalarda görünürdü. Güzel, kara gözlü, uzun boylu bir kadındı. Ama yanımızda çok kalmazdı. "Baskına geldi" derdi Petro alçak sesle ve bana göz kırparı. Çocukları yoktu.

Dediğim gibi, bir hayli yakınlaştık. Hesapsız ve iyi bir dostluk kurduk. Biraz serseri ruhlu, çok süslü, sıcakkanlı ve oldukça cömert biriydi. "Kaçmaz" diye nitelendirdiği bir eğlence olunca hemen atlardı. Karaborsada satılan bilet için İstanbulluların kullandığı bir terimdi bu. Birbirimize uyup uymadığımızı öğrenmek için beni yokluyordu. "Karın var" diyordum, "anlarsa iyi olmaz." Bana bakıp, "Ben özgürüm ya da daha doğrusu, bir zamanlar Roma'daki bazı kişiler gibi, özgürlüğüme kavuşmuşum!" diye karşılık verirdi. Sonra, "Evet, evet" derdi. "Haklısın ama ben de haklıyım" diye hemen ilave ederdi. "Ben de haklıyım; mademki çocuk sahibi değilim!" Her neyse... Korai

Caddesi'nde, mağaraya benzeyen bir kulüp vardı. Tabii, akşamları açık olurdu. Çok nadiren buraya giderdim. Görünüşe bakılırsa, o da gidiyordu; hem de *ara sıra değil*, sık sık! Karısı olup bitenlerin farkındaydı; ama Bay Petran'ın dünyadan haberi yoktu. Bunları bana daha sonraları, Benaki Caddesi'ndeki kafe-barın tek garsonu anlattı; tabii, aramızda kalması kaydıyla.

Yıl 1949. Karnavalın son haftası. Her yerde danslar, partiler... Kadın adamı takip eder, Petran'ın Korai Caddesi'ndeki kulüpte rezervasyon yaptırdığını öğrenir ve o da rezervasyon yaptırır. Bütün hafta boyunca *bals masqués!** Şansını dener. Her şeyi planlamıştır. Havalı bir domino kıyafeti giyer, kulübe girer ve *Petran'a asılır*. Bunu usulünce yapar. Pek de zorlanmaz zaten. Birlikte içer, dans eder, gülüp eylenir ve karnaval havasına uygun davranırlar. Birkaç kez tekrarlanır bu. Kadın, maskesini asla çıkar-maz. Bu gizem Petran'ı büyüler. "Sen nasıl bir kadınsın şekerim. Alev saçıyorsun; nefesin yakıyor. Ne kadar da güzel bir gülüşün var; yakıp kavuruyor beni. Daha önce senin gibi bir kadın tanımadım!" der Petran ona. "Ben de, ben de senin gibisini tanımadım" diye karşılık verir kadın. Buraya kadar her şey güzel. Belli bir mesafede, her defasında ayrılırlar.

Bir cumartesi gecesi, yani son gece, kadın adama birlikte olmayı teklif eder. Petran büyük bir hevesle kabul eder; bunun üzerine, bir taksiye atlayıp yola koyulurlar.

Kadın, taksiciye yolu *tarif* eder. Bir saat boyunca cadde-lerde dolanırlar. Adam yanıp tutuşmaktadır. Daha önce böyle bir kadın görmemiştir. Bunu durmaksızın, sürekli tekrarlar. Kadın da aynısını söyler. Taksici, *bıyık ve şapka takmış* bir komşudur. Kadın tarafından *tembihlenmiştir* ve içinden kıs kıs gülererek Atina'yı neredeyse baştan sona do-lanır. "Nereye gidiyoruz?" diye sorar bir ara Petran. "Evi-me" der Domino, "evime, sıcak ve güzel aşk yuvama. Seni

* Fr.: Maskeli balo.

istiyorum; yıllardır aradığım erkeksin sen!" "Ben de, ben de" diye cevap verir mesut adam.

Dönüp dolaştıktan sonra, falanca cadde, numara 43, Neos Kosmos'a gelirler. İnerler; Petran evini görür. Şaşırp kalır. Karısı onu eve sokar; neredeyse sabah olmuştur. Taksici gülerek oradan ayrılır ve giderayak adamın kulağına şöyle fısıldar: "Petran, Petro'cuğum, dostum, şimdi gerçekten de cennettin anahtarına sahipsin. Karın müdahale etmeseydi, az kalsın işyerinin anahtarlarını da kaybedecektin. Uyan ve kendine gel. Bu kadar haytalık yaptığın yeter. Yeter artık."

Petran gerçekten uyandı... Kurtarıcı Domino'nun izlediği yol ne kadar akıllıca ama değil mi?

Unutma ve Hafıza

Unutmanın hâkimi, her şeye diz çöktüren zamandır. Tamamen olmasa da, günün birinde unutmayı bekleyerek acı çekenlere uzunca bir zaman eziyet ettikten sonra, onların unutmasını sağlar. Ama bu ne yaman çelişkidir ki, zaman katildir aynı zamanda. Hafızanın katilidir! “Yaşlı adam kıskançtır ve *her tür hafızanın düşmanıdır...*” der Kalvos “zaman” için. “Denizi ve bütün dünyayı çevreler...” İkili bir doğası vardır. “Hafıza”yı öldürerek, “unutma”yı doğurur. İlahi denge, belki de!

Böylece, birçok şeyi unuturuz, sonra da *birçok şeyi aniden hatırlarız*. Benliğimizin bir buzdolabına benzediğini biliriz. Küçük bir kısmı sıradan buzdolabıdır; geri kalan büyük bölümüyse derin dondurucuya benzer. Teorik ve hayali olarak, tabii. Buzdolabı günlük kullanıma yöneliktir; derin dondurucuya ise *uzun süre dayanması* gerekenleri depolarız. “Bilinç ve bilinçaltı” der psikologlar. İkincisi, depolanan şeyi olduğu gibi, ilk günkü tazeliğiyle korur. Belli bir zamanda, *aniden ve otomatik olarak* sana sunar; şaşırsın kalırsın. Birçok kez sizin de başınıza gelmiştir.

On yedi yaşındayken (on yedi-yirmi beş yaş arası dönem aklıma geldikçe ıstırap çekerim) kendimi bir düğün evinde bulmuştum. Evlenenler yakın akrabalarımıydı. Daha doğrusu, hem yakın hem de uzak akrabalarım... Damat yakındı, gelinse uzaktı. O evde, nasıl olduysa, gözüme benimle yaşıt bir kız çarptı. Esmer, alına kâkülleri dökülen bir kızdı. Onunla aynı ortaokula gidiyorduk ama sınıf arkadaşları değildik. Göz göze geldikten sonra birbirimize yak-

laştık ve havadan sudan konuşmaya başladık. Tanıştık ve o gün için ayrıldık. Tekrar buluştuk ve böylece kanat çırp-maya başladık; tabii, alçaklardan uçuyorduk. Kızın adı Katina'ydı; ama ben ona "Terk eden Ekaterini" diyordum. Çünkü birdenbire ve sebepsiz yere beni terk etmişti. Bu-nun için kendince geçerli bir nedeni vardı, elbette. Çok üzüldüm ve birçok kez için için ağladım. Defalarca görüş-meye devam etmemizi istedim; ama o direndi. Zalimdi! İçim acıdı. Doğanın kanunu devreye girdi ve onun acısını *başka bir kızdan çıkardım*. Unuttum sandım. *İlahi zamana* ve onun sunduğu "unutma" yardımına teşekkür ettim. Ara-dan altmış yıl geçti. Günün birinde İmittos Belediyesi'ne gittiğimde, inanılmaz bir şey oldu; Ekaterini'yi buldum karşımda. Hem de on yedi yaşındaki haliyle. Esmerdi ve alnına kâküller dökülüyordu. Gözlerimi ovdum, bir daha ovdum; "Yok; olamaz" dedim. "Ekaterini bu; bir hayalet" dedim, "bir hayal ürünü!" Bir de Katina diye seslendikleri-ni duymaz mıyım! Çok şaşırdım. Bir hafta boyunca onu bulmaya çalıştım. Kesin evlidir diye düşündüm; öyleydi de. Yeni soyadını bilmiyordum. Günün birinde, Filellinon Caddesi'nde bir inşaatta, *fulanca mühendis* yazılı bir tabe-la gördüm. Katina'yla aynı soyadını taşıyordu. Telefon nu-marasını not ettim ve ertesi gün o numarayı aradım; bir kadın cevap verdi. Sonra uygunsuzca, sorumu yönelttim. "Evet, uzaktan akrabayız" dedi. "Eşimin kuzenidir kendi-si." Telefonunu istedim; verdi. İyice düşündükten sonra, ertesi gün telefon ettim. *Onu şaşırttım; o da beni şaşırttı*: "Gel seni göreyim, hatta istersen hemen şimdi gel" dedi. Uçarak gittim. "İlginç, çok ilginç. Beni nasıl buldun?" diye sordu. Sohbet ettik, kahve içtik ve onu baştan ayağa süz-düm. *Hem yabancı hem de çok tanıdıktı*. Demek ki, Zaman Efendi üç boyutlu olabiliyor! Değiştiriyor ve yeniden şekil veriyor her şeye. Onu gördüğüm için seviniyordum ama onu göremediğim için de üzülüyordum. Karşımdaki kişi hem Ekaterini'ye benziyor hem de benzemiyordu! *Birbiri-ne benzeyen iki varlık görüyordum. Eskisi ve yenisi bir ara-daydı*. "Çok da değişmemişsin; hemen hemen aynısın" de-

dim ona. "Sen de değişmemişsin" diye cevap verdi. Böylece, sanki anlaşmış gibi, içten ve doğal bir şekilde, son yalanlarımızı da söylemiş olduk.

Daha sonraki yıllarda da, sesini duymak için onu ara sıra aradım. Yine ara sıra, İmittos Belediyesi'ne gerçekte var olmayan bir şeyi yakından görmek için gittim. "Namussuz zaman; şekil bozan, zalim, boyun eğmeyen..."

"Yaşlı ve kıskanç adam, eserlerin ve *her tür hafızanın* düşmanı zaman, denizi ve bütün dünyayı çevreler." Bilge Kalvos, ulaşılmazsın, inan!

Zaman, karşılığında "unutma"yı sunarak "hafıza"nı almaya çalışır. İnsanı rahatlatır, belki de tedavi eder böylece. Sahtekr zaman!

Unutmak sorunlarını kafandan atmana yardımcı olur!

Hafıza iyi olan her şeyi hatırlatır, geçmiş zamana ait hatıraları canlı tutar; ama o da bu şekilde acı verir.

Yani, insanın iyiliği için işbirliği yapıyorlar. Olacak şey değil!

Dedem Anladı mı, Bilmem...
Ama Ben Acı Bir Şekilde Anladım!

Herkesin olduğu gibi, benim de iki büyükannem vardı. Biri babamın annesiydi, diğeri de annemin. Babamın annesi benim için yabancıydı; onu tanıma fırsatım olmadı. Diğeriye beni sanki annemmiş gibi yetiştirdi; yirmi yaşına kadar bana baktı. Hatırası ebediyete kadar yaşasın!

“Hatıra” derdi bana annem sık sık. “İnsan için hatıra bir eğitmendir! Etrafımızda cereyan eden olaylar, görünen veya görünmeyen şeyler, geçmişimizde yer alan insanlar, iyi veya kötü hatıralar *karakterlerimizi şekillendirir*. Hatırasız insan kuru bir yaprak, rüzgâra kapılan bir tüydür. Hatıra tarihtir, derstir, gideceğimiz istikâmeti gösteren oktur. Hayatımızı gerçek anlamda yönlendirmektedir. Görünüşe bakılırsa, galiba öyle. Bizi yönlendiriyor.

Anneannem ufak tefek, biraz esmer bir kadındı; “Kara Dilber” derlerdi ona. Son derece dindardı; zamanın tüm ev kadınları gibi pratikti; yardımsever bir kişiliğe sahipti ve çevresinde bu özelliğiyle tanınırdı. Tabii, o zamanın kadını olarak pek okuma yazması *yoktu!* Türkçe olarak yazılıp okunan Kapadokya Yunanca’sına bile pek vakıf değildi. Mikrasya’nın Kayseri şehrindeydi. 10-15 marşı ezbere bilirdi; ama anlamlarından bihaber söylerdi onları. Yunanca okumayı bilirdi sadece. Karakter olarak, bana göre, anlaşılmazdı. Tarafsız, sert, dürüst, hatta aşırı derecede dürüsttü. Tanrı’ya olan inancı mutlaktı. Bu yüzden de güçlü ve sabırlıydı. Bütün zorluklara karşı dirençli bir kaya gibiydi. Başında hükümdar melek olarak dedem vardı. “Ya-

nılmaz” derdi dedem anneannem için. Anneme göre ise, dedem mükemmel bir aile reisiydi ama evlilik hayatına pek de uygun biri değildi. Döneminin yakışıklı delikanlılarındanmış. Beş çocukları olmuş ve dedem Mısır’a göçmen olarak gitmiş. Çeşitli işlerde çalışmış: Kahvecilik, berberlik, dişçilik yapmış, kulüp işletmiş, hatta soğukalgınlığı için kupa çekip, ökse bile satmış. Hepsi birbirine yakın veya bağlı meslekler. Banka aracılığıyla sık sık “Mısır liraları” göndermiş. Bu arada çocuklar büyümüş. Sonra oğlanları yanına aldırılmış. Zaten iki oğlan vardı. Kızlardan ikisi İstanbul’a gelin gitti; diğer kızı yanında alıkoydu büyükanmem.

Daha sonraları, oğlanlardan biri köye geri dönüp terzi oldu ve Birinci Dünya Şavaşı’nda şehit düştü. Aynı dönemde kız da vefat etti. Peşi sıra, İstanbul’daki kızlarından birinin kocası da aynı savaşta şehit düştü ve zavallı kadın iki yetimle dul kaldı.

Dedem yirmi üç yıl boyunca Mısır’dan sürekli para ve selam gönderdi! Muhakkak orada da ayrı bir aile hayatı vardı. Ninem yerinde dimdik duran bir kaya gibiydi. Tanrı’nın yardımıyla her şeyi hallediyordu. Güçlü ve sağlıklıydı. Bana da zaafı vardı. Beni kendisine bağlamıştı; beş yaşımdan on altı yaşına kadar onun yanında kaldım. Karakterimin şekillenmesinde büyük pay sahibi. Şimdi bile hayranlık duyuyorum ona. 23 yıl boyunca “efendisi”nden uzakta bir kadın olarak, bir kere olsun şikâyet ettiğini duymadım. “Torunlarım sağ olsun” der ve *Ulu Tanrı’ya* sığılırdı. Ama beni çok şaşırtan ve hâlâ anlayamadığım olay şuydu:

Lozan Antlaşması gereği Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan mübadele sonucunda, ninem ve annemle birlikte Atina’ya geldik. 23 yıl sonra ninemle dedem karşılaştı. Ninem 37, dedem 40 yaşındayken *ayrılmışlar* ve 23 yıl boyunca hiçbir temasları olmamış. İki çocuğun ve iki yetimin sorumluluğu da ayrı bir dertti tabii. Bu olaylar çok acı, zehir gibi bir tat bırakmıştı ağzımızda. Bunca dertten sonra Yunanistan’a gelmiştik. Artık Atina’daki geçici evimizdey-

dik. Tarifi imkânsız duygular içindeydik. Yirmi üç yıl ayrı kaldıktan sonra birlikte oldukları ilk gündü. Akşam oldu; annem yatakları hazırladı. Birleştirici annem, odaları hazır edince nineme odasını gösterip, dedemle yatmalarını söyledi.

Ninemnin gözleri yaşardı, hafiften elleri titredti; beni kendisine doğru çekti, ani bir hareketle sımsıkı kavradı ve yine aniden, “İki çocukla bir damat gömdüm. Gencecikti hepsi de... 23 yıl boyunca çektiğim yalnızlık süresince bol bol acı ve zehir tattım. Yetim çocuğa olan sevgim fosilleşti... Siz beni şimdi nereye itiyorsunuz peki? Bunu iyice düşündünüz mü?” dedi. Sonra tüm gücüyle kendine çekti beni, belime sımsıkı sarıldı ve ikimiz bir divana uzandık. Yanaklarımı sayısız öpücükle yıkadı; yakıcı gözyaşları, sıcak nefesi yüzüme doğru alevler saçıyordu. Sanki astımlıymış gibi zar zor nefes alıyordu. Yakıcı bir arzu, hayat veren bir güç ve arzunun dışavurumuydu bu. Belki de kederdi; neye ve kime karşı olduğunu bilemediğim. Her akşam uyumadan önce tekrarladığı duayı mırıldandığını duydum: “Bakire Meryem, bize acı ve bizi kurtar” diyordu Kapadokyalı Yunan şivesiyle. İkimiz de sabaha kadar yattık. Annem de taş kesilmiş, şaşırmış ve kendine gelememişti! Dedemse mutluluk içinde uyuyordu. Ertesi gün dedemin, duble kahve ve o ağır Mısır tütününden içtiğini gördüm. İkide bir, “Ah Nafsika, keşke bir de nargilem olsaydı şimdi” deyip durdu. Bunları anneme söylüyor ama ninemden yana bakış atıyordu. Derin bir acıma duygusu ve anlayış gizliydi gözlerinde. İçtiği sayısız sigaranın dumanıysa o gün bizi boğmuştu. Ninemse görünüşte düşünceli ama aslında çok mutluydu; kibar ve alçakgönüllü bir şekilde gülümsüyordu. “Eh be adamım, bırak artık sigara içmeyi. Duman çocuğu rahatsız ediyor; bunlara alışkın değil. Sigara içen bir babayla yaşamadı; anladın mı?” diyordu.

Dedem anlamış mıydı, bilmem. Ama ben bir yetim olduğumu anladım. Babamın *hatırası* o gün yine yüreğimi yaktı ve ninem yine kafamı okşayıp yanaklarımdan sımsıcak öptü.

Annem haklıydı: Hatıra, öğretmen ve rehberdir; ama bazen de acı bir eğitmendir!

*Peder Ignatios'la Gentlemen Agreement**

Sizi Peder Ignatios'la tanıştırayım! Her şeyiyle tam bir beyefendi; değerli, çok değerli bir "peder"di. Yakışıklı bir adamdı üstelik; epeyce uzun boylu, esmerce, kara gözlü, gür saçlı, sakallı ve en önemlisi, güzel sesliydi. Bazen, beraber içki içerken, bir türkü mırıldandığı bile olurdu. Onu çok dikkatli dinlerdik; gizlice tabii...

Ben onunla, nisan ayında, bir öğle vakti, mahallenin meyhanesinde tanıştım.

Bu arada, duldu ve biri kız biri oğlan, iki yetişkin çocuğu vardı.

Adama bekâr baldızı bakıyordu; o da yetişkin ve kendini dine adanmış biriydi.

O zamanlar ben de hâlâ bekârdım. Hâlâ diyorum; çünkü altı yıl önce boşanmıştım. O da ayrı bir hikâyedir. Tekrar o çaresiz adımı atmak için yedi yılın dolmasını bekliyordum. Yedi, kutsal rakamdır: Yedi bilge, yedi fener, dünyanın yedi harikası... Mükemmel geyiğin boynuzları da yedi dallıdır! Bu sonuncusu, Kefallinia'nın Argostoli mevkiinden göç eden ve Melburn Hayvanat Bahçesi'nde uzun yıllardır memur olarak çalışan bir Rum'un keşfiydi.

Sonunda yedi yıl doldu. Kararımı verip parolayı söyledim. Tabii, davullarla, zurnalarla olmadı. Gizlice gerçekleşti. Söz konusu hanımefendi falanca semtin sakiniydi; oturduğu semt benimkinden biraz uzaktı; daha güneydey-

* İng.: Centilmenlik Anlaşması.

di. Bu kişinin orada görevli, K. Z. R. olarak tanınan ve Morali, hatta Mora'nın *ortadoğusundan*, yani İlia'dan Peder İgnatios'un komşusu çıkacağını nereden bilebilirdim.

Bir akşamüstü çiçeklerimi sularken, ortak bir tanıdığımızla birlikte Peder ziyaretime geldi. Kahvemizi içerken bir de baktım, müstakbel eşim evime çıkan yokuşu tırmamıyor. Biz birbirimize sevgiyle gülümserken, Peder de sevinçle ayağa kalktı ve "Hoş geldin İsmi, benim iyi komşum" dedi. Sonra bir iki adım ilerledi, sağ elini İsmi'ye doğru uzattı ve buyur edip ona oturmasını söyledi.

Kahvemizi içerken çeşitli konulardan bahsediyorduk. "Demek öyle" dedi Peder İgnatios, "önümüzdeki pazar günü evleniyorsunuz. Belgeleriniz bende. Kurbanın sen olduğunu nereden tahmin edebilirdim? Peki, neden kendi semtinden değil de, başka semtten biriyle evlenmeye karar verdin?" Sonra durdu ve sürprizin şaşkınlığını üzerinden atınca, "Korkma, seni iyice okurum; böylece bu sefer evliliğin köklü olur, bedbaht adam. İlkinde olduğu gibi olmaz" diyerek bana takıldı.

Bu arada, benim çocukluktan gelen bir zaafım vardı. Düğünleri sevmezdim. *Nikâhı kastetmiyorum, tabii*. Bununla ilgili merasimi sevmezdim; gelinle damadın "duruma uygun bir şekilde süslü püslü giyinerek" ayakta dikilmesini ve sonrasını. Nedenini bilemiyorum ama, annem bu sıkıcı merasimi severdi. Bu yüzden ilk nikâhıma iki papaz getirmişti. O zamanlar, isteyenler nikâhı evde kıydırabiliyordu. "İki papaz olunca, evliliğim tabii ki uzun sürmedi" derdim anneme. "Bilesin bak" diye ilave ederdim, "bir daha evlenirsem, papaz olmayacak!" Zavallı kadın haç çıkarır ve mırıldanırdı: "Senden her şey beklenir!"

Gerçekten de, benden her şey beklenir!

İgnatios'la anlaştım. Adam uyumlu ve pek rahattı. "Tamam be kardeşim, ayarlarım. İlahileri, istediğin gibi, hızlıca söylerim. Yeter ki, dindar bir dinleyici kitlesi olmasın! Çok hızlı söylerim ve kaşla göz arasında, 'İkisi yekvücut olsun' cümlesiyle bitiririm. Ne de olsa bu ikinci evliliğin. Yarısını söylerim" dedi.

Nikâha kimseyi davet etmedim. Nasılsa, annem de buna razı oldu.

Müstakbel eşim şakayla karışık, “Tamam, damatlık ve saire hoşuna gitmiyor; ama en azından şık bir kravat tak, şık giyin” demişti. Gariptir, gençliğimden beri kravattan da nefret ederdim. “Tamam; yanıma mutlaka alırım” diye ona söz verdim. Aylardan ağustostu ve yakıcı bir sıcak vardı. Her neyse... Merdivenlerde bekliyordum; üstümde keten ipek karışımı şık bir takım vardı.

Gelin paniklemiş bir vaziyetteydi. “Kravatsız mı geldin?” diye sordu. “Getiririm dememiş miydin?” diye de ekledi. “Evet” dedim, “buyur.” Cebimden çıkarıverdim. “Sana getiririm demiştim. Al işte, burada. Ama takarım demedim.” Bu sözler üzerine gülümsedi.

Peder’in söz verdiği gibi, ayinin başlamasıyla bitmesi bir oldu.

Rahatladım, tabii. Annem şaşkın halde Peder’e yaklaştı ve “Ama Peder Efendi” diye söze başlayarak birkaç kez itiraz etti.

Peder’sen, “Doğru söylüyorsunuz Bayan Nafsika; ama bu *ikinci* nikâh ve kilise kurallarına göre çok fazla laf gerekmiyor. Bunun yanı sıra, anlaşma *kanundan üstündür!*” dedi.

“Bakın bunu bilmiyordum. Yani ‘gentlemen agreement’ mı, Peder İgnatios? Öyle mi? Aranızda anlaştınız mı?”

“Evet, evet, Sayın Öğretmen. Zaman değişti; doğal olarak, âdetler de” diye cevap verdi Peder.

“Özellikle âdetler!” diye kendi kendine mırıldandı annem ve ekledi: “En azından bu defa çocuğu olur, inşallah! İlkinde başarılı olamadı talihsiz oğlum. Umarım bu defa olur.”

Neticede yekvücut olduk ve annemin dilediği gibi, çocuklarımız dünyaya geldi.

Antoinette Ama Fransız İhtilali'nin Marie Antoinette'i Değil

Adı Antoinette idi; ama Fransa'nın Marie Antoinette'i değildi. Guva'da, yani Atina'nın Agios Artemios semtinde yaşayan Marie Antoinette'ti. İnanılmaz yardım-severdi ve çok tatlı biriydi; ayrıca gerçekten de çok güzeldi. Kendini beğenmiş bir edayla kırtır ve bütün erkekleri mıkknatıs gibi kendine çekerti. Kadınları da büyük bir nefretle iterdi ama. "Peki niye?" diyeceksiniz. Güzelliğinden ötürü duyulan kıskançlık yüzünden mi? Belki istemeden fırlattığı ve karşısındakilerde 5.9 ölçeğinde deprem yaratan şehvetli bakışları yüzünden mi? Eh, haydi 6 ölçeğinde olsun! Bir ondalık için birbirimizi kırmayalım. İhtişamlı bir görünüşü vardı; ama hiç konuşmaz, sadece sağa sola gülücükler dağıtırdı.

İşte Antoinette böyle biriydi; asıl adıyla Bay Antonis. Yanlış duymadınız; Bay Antonis dedim. Kendisi, delikanlıyken bir noterin "oğlanı" olmuş.

Göğsüne kırmızı, ateş gibi bir karanfil takardı. Bay Antonis, sizin de anladığınız gibi, bir kızdı! Tam bir hanımefendiydi üstelik; terbiyeliydi de. Kızlar Antoinette'le karşılaşınca, "Onlardan" diyerek kafalarını ters yöne çevirirlerdi.

Anne babası ve demir çelik ürünleri satan erkek kardeşiyle aynı evde yaşardı. Babası melek görünüşlü, melek ruhlu bir adamdı; annesiye çirkin ve kötü bir kadındı. "Şekil neyse ruh da odur" demiş, tarihi Atina'da yaşayan Sokrates. Velhasıl, uzunca bir süre ailecek yaşadılar, sonra ayrıldılar. Antonakis'e gelince –annesi onu böyle çağırırdı– onun hikâyesi şöyle:

On iki, on üç yaşlarındayken, okulların tatil olduğu bir dönemde, sokakta oynamaktan vazgeçmesi için, İstanbul'da bir noterin yanına verirler çocuğu. Kötü de bir dönemdir: 1920-24 yılları. İşveren tanınmış biridir; ama kişiliğinin karanlık yönleri de vardır. Antonakis'i postaneye gidip gelmek gibi birtakım ayak işlerine koşar. Annesinin dediğine göre, adam çocuğu çok sevmektedir ve ona iyi bir harçlık vermektedir. Her sabah kahvaltı olarak, Karaköy veya Ortaköy'den –tam hatırlamıyorum– kremalı börek alıp yedirmektedir çocuğa; ara sıra da, ofiste çok iş olunca, öğlenleri çocuğu ofiste tutmaktadır. Özellikle havanın çok sıcak olduğu günlerde. Kısacası, çocuğa iyi bakmaktadır. Adamın bekâr olduğunu söylemekte fayda var. Yaşı biraz geçkinedir; kırkına merdiven dayamıştır. Çocuğa şapka, çorap ve benzeri şeyler hediye eder. Sık sık da şeker ve lokum alır. Bu işte iki yaz boyunca çalışır çocuk. Okul dönemindeyse, her tür kırtasiye malzemesini temin eder adam. Noter Bey her açıdan tam bir beyefendidir. “Ofise de uğra ara sıra” demeyi de ihmal etmez. Antonakis ofise uğrar, dönüşte de annesine kremalı börek getirir.

“Bunu sana patronum gönderdi...” der.

Bu arada, Mübadele başlar ve değişime tabi olanlar Yunanistan'a gider. Bay Marios, yani Noter ise, yalnız ve bekâr biri olarak Atina'ya, Pesmazoğlu Caddesi, 389 Numara'ya taşınır.

İstanbulullar birbirini arar, bulur, tekrar bir araya gelir. Tıpkı Mikrasyalılar gibi.

Noter Bey, günün birinde Bay Angelos ve karısı Marios'la karşılaşır; selamlaşıp öpüşürler. Adam, “Antonakis ne yapıyor? Gönderin de hasret gidereyim... Filanca cadde, falanca numaradayım” der. Böylece kumrular tekrar bir araya gelir. “Bir araya gelir” ifadesini gerçek anlamda kullanıyorum. Antonis mutluluktan çıldırır, hemen gidip adamı bulur ve işe başlar. Günün birinde mahkeme kâtibi olur ve kısa bir süre sonra Antoinette'e dönüşür! Dürüst davranıp durumunu ailesine açıklar ve evinden ayrılır. Sonra kendi *yuvasını*, yani evini kurar. Basamakları hızla çıkmakta, yani yükselmektedir.

Pek meşhur, ilginç bir kişiliğe dönüşür. Annesi ölmeden önce ona, konuşabildiği kadarıyla bir şeyler söyler: “Antonakis, Rula’ya göz kulak ol. Dul kaldı ve sen onun ne kadar acı çektiğini biliyorsun; biraz da sorunlu zaten!” Satıcı olan kardeşinin dul kalan eşinden bahsetmektedir.

Antoinette gerçekten de iyi bir insandır. Annesi ölür; kısa bir süre sonra babası da peşinden gider. Miras olarak iki odalı bir daire kalır ona; kendisinin de Mesogion Caddesi’nde iki odalı bir dairesi vardır. *Hasta ve sorunlu olan Rula’yı yanına alır.* Ona lüks bir hayat sunar; hiçbir şeyini eksik etmez. Kendisi ise bildiği yolda ilerlemektedir. Sosyetenin Matmazel Antoinette’i olur. Ara sıra allık ve ruj da sürer. Her zaman pek güzeldir; sosyetenin şık mekânlarında boy gösterir. Tabii, her zaman kendi ilgi alanına giren kişileri de bulur.

Rula yetmiş yaşında, yatalak bir vaziyette Antonis’in başına kalır. Onu ziyaret edenlerin dediklerine göre, Antoinette kadına çok iyi bakmaktadır; onu bembeyaz, tertemiz çarşafar içinde yatırmaktadır. Her ikisine de bakan bir kadın ve sık sık ziyaretlerine gelen bir doktor vardır. Sabah akşam, kadının ruhunun huzur bulması için dua etmektedir.

Bir gün Rula ölür; çok güzel bir cenaze töreni, ardından da, Ampelokipi semtinin Agia Triada Mezarlığı’nda kırkıncı gün töreni yapılır.

Birçok kez duymuşumdur; bu tip insanlar yardımsever, merhametli, iyi kalpli ve her şeyden önce cömert ve dindar olurlarmış!

Huzur bulabilmek için böyle davranıyor olmalılar. “Çok günahları var” ne de olsa...

Şunu bilmek isterdim; düştükleri durumdan sadece bu insanların kendileri mi sorumlu?

Sanırım bu da, cevabı tam olarak verilemeyen sorulardan biri.

Selam Sana Vicdanları Arındıran Havuz

Vicdanı arındırmaktan zor bir şey yoktur sanırım. Safılık gerektirir...

Ama nerede bulursun onu? İnsan ruhu, belki de yaşamın zorlukları yüzünden, kötülükle dolup taşıyor. Bunun nedeni bilebilmek zor. Belki de kendimizi diğerlerinden, yanımızdaki insanlardan daha yüksek bir yerde görmemizden kaynaklanıyordur bu. Belki de bizi saran açgözlükten... Anlayacağınız, “belki”yle başlayan pek çok sebepten kaynaklanıyor.

Fakat en muhtemel olanı, diğer insanlardan daha yüksek, daha iyi bir yerde bulunma imkânımız olduğuna dair aldatıcı özgüvene sahip olmamızdır; yani istek varsa, güç de vardır inancı. Yanlış! Başarabilmek için sadece istek yeterli değildir; insanlık, yüce bir ruh ve şişkin olmayan bir ego da gerekir. Bu sonuncusu en zor olanıdır. Aynı “ego”ya diğerlerinin de sahip olduğunun farkına varmaktır. *Bilinçli* olarak iyi bir insana dönüşmektir. Benliğinin bütünlüğe doğru yol aldığı inancına, güvenine ve bilincine sahip olmaktır. “Selam sana vicdanları arındıran havuz” der Romanos.

Bütünlük! Demek ki, Heraklitos’un dediğini arıyoruz: “Nedir insan? *Tamamlanmamış* Tanrı. Peki Tanrı ne demek? *Mükemmel* insan.” Bu belki imkânsız gibi görünebilir. Ama diyeceksiniz ki, *gerçekleşebilecek* bir istek. Zor. Belki sıradan insan için bu daha kolaydır ve normaldir. “Tanrı’ya yaklaşmak mı? Ama Tanrı bizim gücümüzün yettiğinden çok fazlasını ister. Çünkü bize ihtiyacımızdan fazlasını verir” der Kazancakis.

1915 yılı; Beyrut'tayız. Korkunç ama henüz sonuçları bilinmeyen bir dünya savaşı başlamıştır. "Nakit karşılığı satan *Bay Thodoros*" düşünceli bir şekilde dükkânında oturmaktadır. Öğütölmüş kahve ve muhtelif şekerleme satmaktadır. Beyrut, şekerlemeler diyarıdır.

Aslen Kayserilidir ve ticarete tam bir şeytandır. Aklı yüksek devirde çalışır. Karısı ve üç çocuğı vardır; iki kız, bir erkek. Üçü de Fransız Lisesi'nde okumaktadır.

Buraya kadar her şey yolunda görünüyor. Bundan sonra savaşın zorlukları başlar; yukarıdan aşağıya doğru, geometrik olarak dağılırlar. Beyrut'ta birçok milletten insan vardır. Bir nevi halklar mozağıdır. Avrupa'dan da epeyce insan vardır; ama pek de sevilmezler. Çarşıda suni veya gerçek zorluklar yaşanmaya başlar: pahalılık, gıda sıkıntısı... Satılan malları yenisiyle ikâme etme zorluğu baş görmüştür. Tüm bunlardan ilk olarak kahve nasibini alır. Lüks maldır. Böylece bir sene geçer, sonra ikinci sene gelir çatar; hâlâ işler kesattır. Hazırdan yerler; tabii bu durum, Bay Thodoros için gayrı ticaridir. Un, dolayısıyla ekmek kıtlığı çekilmektedir.

Akıl edip kahve öğütme makinesini değıştirir ve yerine buğday öğüten bir makine alır. Bunu nasıl becerdiğini bilemiyorum... Kısa bir süre sonra, dükkânının önünde kuyruklar oluşur. Thodoros buğdayı öğütür ve karşılığında para alır; önceleri kilo başına hem de. Ama yine de durumu kurtaramaz. Enine boyuna düşünür ve un üzerinden yüzde almaya başlar. Güzel! Artık un değerli hale gelmiştir. Elindeki unu çok iyi fiyata satar, öğüttüğü buğdaydan çalar ve savaş sona erdiğinde zengin biri olarak arz-ı endâm eder.

Hırsızlık bu gibi durumlarda kârlı bir iştir vesselam. İyilik de yapar! Tanıdık, tanımadık herkeste sahte bir yokluk duygusu yaratarak, altın kolye, yüzük vesaire karşılığında onlara un dağıtır.

Karısı aniden vefat eder. Bunun üzerine adam çok üzölür, şeker hastası olur ve Atina'ya gidip, Evangelismos Hastanesi'nde tedavi görür. Mücadelesinde yenik düşer ve Yüce Yaratıcı'nın yanına göç eder.

Beyrut'taki tüm varlığı, adamın çocuklarına bakan, kayınvalidesi Bayan Elvira'ya kalır.

Kızlar Fransız Lisesi mezunudur; oğluysa haylazın tekidir. Atina'ya göçerler. Çifte tabanlı tavalara, ayakkabılara, hatta ekmeklerin içine dahi gizlenmiş liralarla hem de.

Çocuklar şımarıktır; kendilerini saray ahalisinden falan zannederler. Gerçek hayata uyum sağlamakta zorluk çekerler. Görücü usulü tanışmalar olur; ama başarısızlıkla sonuçlanır. Bir kendini beğenmişlik, bir hava...

Ama her zaman olduğu gibi, mucize yaratacak insan bulunur. Yüce görevi üstlenir; ancak pek de gönüllü değildir hani. Kafası ticarete çok iyi çalışmaktadır; çıkar sağlama peşindedir. O da Kayserilidir ve kızların babasıyla aynı zihniyete sahiptir.

Sosyal ilişkilerinde ikiyüzlüdür bu kadın. Kızların aklından geçeni okuyabilmektedir. İyi aileden birer damat aradıklarını bilen bu çöpçatan kadın, menfaatini düşündüğü için şöyle bir plan kurar: "Kızlardan birini aklımdaki erkekle evlendirirsem, kızımı da erkek kardeşleriyle evlendiririm ve her şey istediğim gibi olur." Damat, meşhur ama çatlak bir ailedendir. Buna rağmen, bir hayli iyi çeyizi olan kız, bu evliliği kabul eder ve çöpçatan kadın için gün doğar. Planın birinci kısmı başarıyla sonuçlandırılmıştır. Daha sonra diğer aşamaya geçilecektir.

Fakat kırkını doldurmadan, gelin ona hapis hayatı yaşatan kocasından kaçıp kurtulur.

Kıyamet kopar.

Doğal olarak, çöpçatan, yani İsmi, herkesi karşısına alır. Böylece, "İsmi Kara" aranır hale gelir.

Elvira Nine altüst olur. Gelin ise şoktadır; acı çeker, her şeyini ve özellikle sağlığını kaybeder.

Sonunda vereme yakalanıp genç yaşta öbür dünyaya göçer.

Evin üzerine bir keder bulutu çöker. Hatırlıyorum; yakıcı bir acıyla, ağzından köpükler saçarak, hepimizin önünde şu sözleri söylemişti: "Bedduam İsmi'nin kafasına düşsün. Dizleri üzerinde sürünsün, ayağa kalkama-

sın ve bizim başımıza gelenler kendi kızının da başına gelsin.”

Korkunç...

Yıllar geçti; konu unutuldu.

Halk arasında şöyle bir söz vardır: “Tanrı gecikir ama unutmaz.”

İsmi ni vicdan azabı çekmeye başladı; diğer yandan, sağlığı günbegün kötüye gidiyordu. Ardından, tüm etkile riyle şeker hastalığı baş gösterdi. Romatizma tüm vücudu nu sardı ve aman Tanrım; tekerlekli sandalyeye mahkûm oldu. Gerçek anlamda sürünüyordu.

Aniden öldü ve aynı belirtiler, iki çocuk annesi kızında da görülmeye başladı. Ayakları tutmuyor, dolaşım bozuk luğu nedeniyle şişiyordu. Şeker hastalığı yüzünden bir ayağı kesildi.

Diğer ayağının da akıbeti aynı oldu ve sonunda Kallithea Mezarlığı’na doğru yol aldı.

“Yetime haksızlık etme” denir bir şarkıda.

Bilemiyorum; içimden şunları söylemek geçiyor sadece: “Hiç kimsenin felaketine sevinme; çünkü gün gelir, aynı kaderi paylaşırsın; geleceği kimse bilemez...”

Bay Yotavita... Chanteuse* Bir Anneden!

Annem Nafsika'nın –Tanrı huzur içinde yatırsın– gelenek göreneklere bağlı bir öğretmen olarak, çevresinden birini tarif ederken çok hoş bir anlatım biçimi vardı.

Çok ince bir ruha ve içten gelen bir espri anlayışına sahipti annem. Onu dinlemek hoşuma giderdi; gülerdim, doyasıya gülerdim.

Onu birçok kez taklit etmeye çalıştım. Atina'da, Crédit Foncier'nin yan kuruluşu olan bir bankada çalışıyordum; “resmi adı” Banque de Salonique idi. Kleftmonos Meydanı'ndaydı; belli aralıklarla, 1933-1953 yılları arasında oranın çalışanlarından biriydim.

Bir meslektaşım, daha doğrusu meslektaşımız vardı; İstanbullu Bay I. Vuta: Orta yaşlı, Fransızca bilen, iyi aileden bir beyefendiydi. Annesi Beyoğlu'nun muhtelif kulüplerinde şarkıcılık yapmıştı; babası hakkında ise hiç konuşmazdı. İstanbul'un elit tabakası tarafından çok iyi bilinen Galatasaray Lisesi'nde yatılı olarak okumuştı. Dediğine göre, o zamanın Dışişleri Bakanı Rüştü Aras'ın sınıf arkadaşı ve dostuymuş.

Her zaman güler yüzlüydü; ayrıca çok konuşkan biriydi. En büyük kusuruysa, kadın âşığı olmasıydı. Ama bu sadece “sözde ve gözde” kalıyordu. “Je ne peux pas sans une

* Fr.: Şantöz.

femme"* derdi. Bu konuda kendini tatmin etmek için bankadaki kızlara sık sık içki ısmarlardı. Bir şişe konyak veya likör alırdı ve bir kutu çikolata eşliğinde, kendi deyimiyle bütün "Afrodit"lere ikramda bulunurdu. İki üç meslektaşımız daha vardı; bunlar onun banka dışından, İstanbul'dan arkadaşlarıydı.

Ona Bay Yotavita derlerdi; adının ve soyadının baş harfleri birleştirilerek oluşturulmuş bir isimdi: İoannis Vutas. Çoğu kez, Yotavita'yı telaffuz etmek istemedikleri zaman, sağ ellerini şakaklarına doğru götürerek o çok bilinen işareti yaparlardı; yani biraz delidir, anlamında.

Ama yüreği çok temiz bir insandı. Durup dururken hediyeler getirirdi; çakmak, tükenmez kalem, bozuk para için cüzdan. Hatta ara ara, *Hellas* marka sigara bile getirdiği olurdu. O zamanlar bu marka çok pahalıydı. Aşırı derecede savurgan bir tipti.

İlk kocasından kızı olan bir karısı vardı. "Çok iyi bir ev kadınıdır" der, sağ gözünü kırpardı. Kadın aşırı cimriydi. Yotavita'yı dengeliyordu sanki.

Adamın cebini hiç ummadığı bir anda karıştırıp, parasal yönden ne durumda olduğunu kontrol ederdi. Adamın bana ayrı bir zaafı vardı. Maaşını aldığı anda, bir miktarını "saklamak üzere" bana verirdi ve sonra bunu azar azar, evlilik dışı dediği küçük harcamalarını karşılamak üzere benden geri alırdı. Çok gülerdim. Yazışma için kullanılan "küçük kasa"nın güvenliğinden ben sorumluydum ve bu yüzden de çok güvenilir biriydim. Bazen, üç gün zarfında geri ödemek koşuluyla benden borç isterdi. Üç günün sonunda borcunu öderdi de. Ama ödemeyi her zaman parayla yapmazdı. Taze yumurtayla öderdi mesela. Nea Filadelfiya'da bir kümesi vardı; ayrıca çok güzel gül ağaçları ve onlarca sokak kedisi... Kedileri ırmık balıklarla beslerdi. Bunlardan bir ikisi bahçede oturur ve her defasında otobüse kadar eşlik ederdi ona.

* Fr.: "Kadinsız yapamam."

Bu arada ev, karısına aitti.

Güzel kadınlara para yedirmenin yanı sıra, kötü bir huyu daha vardı. Biraz rahatsız edici bir huydu bu: *Dönüşümlü olarak* birkaç meslektaşıyla kavgalı olması şarttı. Belli bir nedeniye yoktu hani. Tuhaflığına veriyorduk. Bunu şundan söylüyorum: Kavgalı olduğu bu meslektaşlarıyla bir haftaya kalmadan *pek tatlı bir şekilde* barışır fakat bu sefer de başka meslektaşlarıyla bozuşurdu. Küsmediği adam kalmamıştı. Konuşmadığı kişiler hakkında bir şey söylemek istediğinde bunu mors işaretleriyle anlatırdı. Mesela Kapadokyalı Bay A. R. söz konusu olduğunda çember işareti yapardı ve bununla Osmanlı *sarığını* kastederdi. Bay K. Z. için sağ elinin ilk iki parmağını cebine doğru götürüp birbirine sürterdi ve bununla cimri, parayı seviyor demek isterdi. Kefalonyalı Bay S. P. için elini şakağına götürüp döndürürdü ve deli Kefalonyalı demek isterdi. Bölüm şefi içinse elini kaldırıp parmaklarını iyice açar, yüzüne doğru tutardı ve bununla “Karışla onu; boş ver” demek isterdi. Bunun gibi şeyler işte. Her defasında safça gülerdik. Onu iyi tanırdık. Kötü bir insan değildi. Garip ve epeyce eğlenceli biriydi.

Ve zaman intikamını aldı! Benim anlaşmalı boşanma için *şahide* ihtiyacım vardı. Ondan yardım istedim; hemen kabul etti. İşlemler için ilgili büroya gittik. Bize gerçekten de çok güzel bir hanımefendi yardımcı oldu. Bu, kaderin bir cilvesiydi. Yotavita, kıza deli oldu. Tatlı sözler söylemeye başladı ve durduk yerde elindeki çantayı ona hediye etti. Oysa çantayı daha yeni almıştı çarşıdan. Bunu neden mi yaptı? Öyle esmişti kafasına. Daha sonralarıysa, gide gele kızı görmeye, onunla konuşmaya devam etti; adeta yüzü aydınlanıyordu ve bu şekilde kendini tatmin ediyordu. Ay başında, bizimki koşarak gitmiş ve maaşını olduğu gibi güzel hatuna vermiş. Namuzsuz hatun da bundan cesaret alıp *borç* istemiş ondan, tabii... Geri ödenmeyecek bir borç. Olay bundan ibaretti. “Hanım, cüzdanı otobüste arakladılar” dedi karısına. “Otobüsten inerken aşırıdılar!” Ama eşi artık hanımlıktan çıkmıştı. Ona dayak atmaya

başlamıştı. Bu olay üzerine, kızının da yardımıyla onu bir güzel dövdü ve evden kovdu. Adam perişan ve rezil durumda, sarıklı (!) Kapadokyalı'nın evinde bir süre misafir edildi. Onu kötü bir son bekliyordu. Zaten doğuştan bahtı karaydı zavallının.

Vasilissis Sofias Caddesi'nden yukarıya doğru çıkarken sağ tarafta bulunan meşhur kurumun sakini haline gelmiş. Geleneksel bir yapı olan binanın dışında, "*Yıkılması yasaktır!*" yazılı bir tabela vardır. Hemen altında da şöyle yazar: *EGİNİTİYO TIMARHANESİ*.

Ölüm Tanrı'nın Mediyesidir, Tıpkı Yaşam Gibi!

Rurnaz doğa, hileli olmayanı değiştirir” cümlesinin ne kadar doğru olduğunu bilmiyorum. Ama farklı bir versiyonu doğru: “Hergele olanı değiştirir!” Bunu bize ortaokuldaki din öğretmenimiz söylerdi. Belli ki, durum böyle; “hileli olmayan” ve aynı zamanda hergele olan! Diyeceksiniz ki, “Pişman olduğun takdirde, cehennem ateşinden ‘on ikinci gün’ bile kurtulabilirsin!” Peki ya eylem, söz ve düşünce yoluyla işlediğin onca günah? Onlar ne olacak? “Günahlarınız affediliyor; pişman olun, pişman olun!” Bir düşünsene dostum: Gençliğin boyunca günahlarla dolu bir yaşam sürmüşsün, pek çok kez birçok kişiye karşı günah işlemişsin ve sonrasında “Affet bu günahkârı...” diyorsun ve şans eseri siliniyor günahların. “Senin yüzünden dert çekenlerse” ağladıklarıyla kalıyorlar. İyi iş doğrusu! Gökyüzündekiler insanların tıpatıp görüntüsüne sahip derler. Demek ki, o yukarılarda da bir A. B., yani *Atina Barosu* var ve Ceza Kanunu’nu birçok açık kapı bırakarak kendine uygun bir şekilde oluşturuyor. Bilge halkın dediği gibi, bu dünyada her şey mümkün.

Bunlara pek fazla inanmıyordum. Her ne kadar Arnavutluk Savaşı esnasında İoannina bölgesindeki bir köyde bir iki aylığına vaizlik yapmış olsam da. Bu işi yapmam kaderin bir cilvesiydi; ayrıca fena da sayılmazdım. Pek çok eziyetten kurtuldum. Ne de olsa, öncelikle herkes kendi başını kurtarır... Durum böyle dostum. Bütün bu bölük pörçük lafları söylememin sebebine gelince:

Bir yılbaşı arifesinde, yolda bir tanıdığımı rastladım. Çok iyi tanıdığım biriydi ama dostum değildi. Komşumdu. Dört dörtlük bir beyefendiydi. Zamanında çok serserilik yapmıştı: Kumarbazdı, hilebazdı, tembeldi; ama gel gör ki, içki içmezdi. Allah için, meyhane kuşu değildi! Yemek yerken bir kadehçik içerdi, o da evdeyken. Evini çok severdi; her şeyi hazır ve tertemiz bulurdu. Biraz günahkârdı ve “Ne yaparsın, bu da benim kusurum” derdi. İşin aslı, iyilik de kötülük de insanın doğasında vardır.

Çok teorik konuşurdu ve kötü yönünü bilmediğin takdirde onu dikkatle dinleyebilirdin.

Ben ve Kudüs’te benimle birlikte yaşayan birkaç kişi daha, onun içini dışını bilirdik.

Pek de ağırkanlıydı. Onu ağzında sigarası, sabahın erken saatinde evine giderken görürdük; biz de o saatte işe gidiyor olurduk. “Sıradan bir hayat işte; bildiğin kölelik dostum” derdi. “Her gün iş!”

O gün yolda rastladığımda her zamankinden farklı görünüyordu; içtendi, güler yüzlüydü ve gözleri ıslıl ıslıl parlıyordu.

“Günaydın Bay Tsolakidis, iyi seneler! Ne yapıyorsunuz? Nasılsınız? Eşiniz, çocuklar?” dedi.

“Hepimiz çok iyiyiz; teşekkür ederim. Sana da iyi seneler ve iyi kumarlar!” diye yanıt verdim. Bunu söylemeye cesaret ettim etmesine ama, komşum beni birden duvara yapıştırırcasına, “Ah lütfen; her şey geride kaldı artık. Evcilleştim. Tek sorun hasta olmam; nefes darlığı, bronşit... Sigara, dostum, sigara. Namussuz sigara öldürüyor! Ama boş versene; büyüdüm artık, altmış beş oldum, Bay Tsolakidis. Ölüm kapıda! Artık günah çıkarma vakti geldi” diye karşılık verdi.

“Ölüm acımasızdır” diye cevap verdim, fazla düşünmeden.

“Yok sevgili kardeşim, o kadar da değil. İsa şöyle der: Ölüm Yüce Tanrı’nın insana *hediyesidir*, tıpkı *yaşam* gibi. Hiç kiliseye gitmez misin, zavallı adam? Gitmiyorsan, gitmeye başla. Gerekli!”

Biraz şaşırdım; kendime gelemeden ayrıldık. Biraz ileride adamın karısına rastladım. Soluk soluğaydı.

“Günaydın; nereye gidiyorsun? Nice yıllara” dedim.

Kadın duraksadı; zor nefes alıp veriyordu ve sesi neredeyse duyulmuyordu.

“Sigarasını unuttu da. Ona yetişmek için koşuyorum ama halim kalmadı” dedi ve bitkin bir vaziyette kendini bir basamağa bıraktı.

“Artık dayanamıyorum. Nikos düzeldi; kumar oynamıyor oynamasına ama ıstırap çekiyor. Bütün bu kısıtlamalar sinirlerini yıprattı ve bazen beni dövüyor. Sinirlerini boşaltıyor tabii; ama benim üstüme... Sonra da pişman oluyor, yanıma gelip ağlamaya başlıyor. Ne yapalım; en azından kumar oynamıyor. Ama ben öleceğim; artık dayanamıyorum. Kaç senedir neler çektiğini biliyorsunuz, Bay Tsolakidis. Bana hep şunu söylüyor: Ölüm Tanrı’nın bir hediyesi, tıpkı yaşam gibi!”

Her şey için pişman olmuştu ama, yaşamı kendisi için istiyordu; Tanrı’nın bir hediyesi olarak... Kadın kafasını merdivene yasladı ve yorgunluktan bayıldı. Kendine getirme kadar akla karayı seçtik.

Bu arada kendi kendine mırıldanıyordu zavalılık: “Oynamıyor artık; düzeldi!” Onu evine götürdük; epey zaman sonra kendine geldi, bize teşekkür etti ve böylece yanından ayrıldık.

“Şimdi ne yapmak gerekir?” diye düşündüm. Nikos yaptıklarından pişman olmuş bir Magdalena’ydı; karısıysa bir harabeydi, ölümün eşiğine kadar gelmiş... İoannina bölgesinde verdiğim anlamsız vaazları hatırlıyorum; diğerleri memleketleri uğruna dağlarda, tepelerde savaşırken ben geri hizmeteydim.

“Pişman olun, pişman olun” derler.

“Yeterince günah işlediniz ve artık daha fazla işleyemezsiniz! Bu mümkün değil; çünkü yedektekiler de bitti artık.”

Bu yüzden de, “Pişman olun” derler. Onca şeyden sonra mümkün mü? Adil mi? Haydi, şimdi açmayayım ağzımı!

Bedenen Mezarda, Ruhen Hades'te...

Meşhur bir kumarbazın hikâyesini anlatacağım size. Hikâye, Mikrasya'nın Kapadokya bölgesinde geçiyor. "Yaman finans uzmanlarının ve dünyaca ünlü, acımasız tüccarların yaşadığı bir bölge olmuştu burası" demişti annem. Aktaracağım hikâyeyi de on iki, on üç yaşlarımdayken, hem de eski Yunanca'yla anlatmıştı bana.

İsim vermeyeceğim. O dönemde, 1890-1910 yılları arasında, İstanbul'da yaşayan Kapadokyalıların çok bildiği biriydi bu şahıs. Üstelik bu soydan olanlar da az değildi. Meşhur Karamanlılardan bahsediyorum. Her biri, özellikle gıda, ahşap ve manifatura dedikleri kumaş sektöründe acımasız birer tüccardı.

Lafı gelmişken, hem de giriş notu olarak şunu söylemeliyim: Kayseri o zamanlar çok meşhurdu. Muhtemelen Digenis Akritas'ın dedesinin doğum yeri idi. Adı Vasilios idi. Tarihi olaraksa, kesin olarak Büyük Vasilios'un ve yeryüzünde adı Vasilios olan herkesin memleketiydi. En belirgin özellikleri ise *kumarbaz* oluşlarıydı. Aziz Vasilios'un (yılbaşı) arifesinde kumar oynamamız da tesadüf değildir. Bütün bunları yarı şaka yarı ciddi söylüyorum, tabii....

Peki neden, hemen hemen buradaki herkes kumar oynar? Başka bir kötü huyları daha vardı: Kış akşamları toplanırlardı –daha doğrusu 1924 Mübadelesi öncesi hal böyleydi– ve çoğu kez sabahlara kadar süren mahkemeler yaparlardı. Soygun veya cinayet zanlılarıyla ilgili araştırmalarını tamamlar, hükümlerini verir, sonunda da onları mahkûm eder veya suçsuz bulurlardı. Avukat, hâkim, sav-

cı atarlar ve *sahte* bir mahkeme kurarlardı; hem de bütün bunları müthiş bir *ciddiyetle* gerçekleştirirlerdi. Ama yine de, günlerini kumar oynayarak geçirirlerdi. Özellikle de pokeri, “altmışaltı”yı ve Yunanca’da *barbuti* dediğimiz zar oyununu tercih ederlerdi. Şaka maka değil, ortada çok para dönerdi. Hem de ne para? Altın liralara, meci diyeler, beş liralık banknotlar ve daha ne isterseniz? Son seçenek olarak karıları... Tabii, *şakacıktan*. “Karılarının” değeri 500 altın liradan başlar, en kötü ihtimalle 1000 liraya kadar çıkardı. Bunlar gerçek, fıkra falan değil. Osmanlı İmparatorluğu zamanında, Yunan unsurunun ekonomik gücü elinde tuttuğu dönemde oluyordu bunlar. Sebep neydi? Çok basit. İlk başta ekonomik rahatlık. Özellikle de kış döneminde, aralık başından şubat sonuna kadar. Bazı yıllar deli marttan da avans aldıkları oluyordu. Gün sabah dokuzda, yani güneş doğunca başlar, hava kararır kararmaz sona ererdi.

Aşağı yukarı her gün, yoğun ve neredeyse bir metre yüksekliğinde kar yağardı; gökyüzü kurşun rengi olurdu. Soba sürekli yanar ve odanın ortasında duran bakır mangalın üstünde iki üç bakır cezve dururdu. Gece 15-16 saat sürerdi ama *ilahi bir sıcaklık* olurdu.

Bunları az çok ben de yaşadım.

Ne yapsınlar; kupa birlisi, vale, kız derken vakit geçerdi.

Besili karıları diğer odada oturur, kuruyemiş yer, biraz uzo, belki arada çay içerdi. Altın veya gümüş çaydanlık ocağın üstünde eksik olmazdı.

Ortam mis gibi tütsü kokar, arada bir parça sobaya atılırdı. İşte bu hayatın ta kendisiydi.

Dediğim gibi, ucundan da olsa yaşadım bunları. Hem kumar hem de mahkeme gecelerini...

Bu kişilerden birini lakabıyla, yani Vrahatis olarak anardım. Boğaz’da, bugün turistik dediğimiz cinsten iki vapuru olan bir beyefendi idi. “Heybeliada’ya gidiyor! Başka binecek var mı? Buyurun, buyurun! Mecitleri verin...” diye bağırıp dururdu.

Beyoğlu'ndaki konfeksiyon atölyesi de ayrı bir hikâye. Darphane gibiydi mübarek. O dönem her şey farklıydı, tabii.

Vrahatis, bazı kışlar bir aylığına Flaviana'daki konağına gelirdi.

Karısının adı Martha, hizmetçisinininki ise Sultana'ydı. Çocukları yoktu.

Kız kardeşinin beş altı çocuğu, dolayısıyla onun da yeğeni vardı. *Tanrı'nın çocuk vermediği yere, Şeytan yeğen verirmiş.* Doğru bir lafa benziyor.

Her akşam annemlerde toplanır ve poker oynarlardı. Üç birli, bir vale...

Tutkulu kumarcılar derdik onlara. Uzun lafın kısası, günün birinde Vrahatis'in şansı yaver gitmez; varını yoğunu kaybeder. Bayan Martha'yı bahse konu eder ve o da elinden gider. Bin tane altın lirayı koyar ortaya. Kaybeder... Bayan Martha geleneksel bir kadındır; konuşmaz. Aradan biraz zaman geçtikten sonra, Vrahatis her zaman ki gibi İstanbul'a geri döner.

Hüzünlenir; Martha'yı kaybetmiştir ne de olsa. Konu, lira meselesi değil, onur meselesidir. Çok ama çok üzülür, beyin kanaması geçirir ve son nefesini verir Balıklı Rum Hastanesi'nde. Sonra büyük bir törenle gömülür. Varisleri mi? Mirasını yeğenlerine bırakır; ancak birtakım şartlar koşmuştur: 1) *Asla kumar yok.* 2) *Martha Yenge ve Sultana'ya ölene dek çok iyi bakılacak.*

Annemin dediğine göre, mirasçıların her birinin payına üç tas dolusu altın düşmüş. Heybeliada'ya giden vapurlar hariç.

Martha 1924'e kadar Flaviana'da tam anlamıyla bir sultan gibi yaşadı. Kiev'den gelme kürkleri, nubuk kıyafetleri vardı; lüks içinde yüzüyordu. Ayrıca, her ay Banque Ottoman'e para yatırılır, annem de gider parayı alırdı.

Aradan yıllar geçti; Bayan Martha yaşlandı. Nüfus Mübadelesi oldu. Atina'ya göç etti sanırım, Pipinu Caddesi, 81 Numara'ya.

Sultana ölene kadar ona yoldaş oldu. Sonları epey acıktı: Martha yatalak oldu; Sultana ise sürünüyordu. An-

nemle birlikte bir iki kez ziyaretlerine gittik. *Bir zamanlar altınlar içinde yüzen* bu kadınlara Vrahatis'in yeğeni bakıyordu.

Yeğen, Telefon İdaresi'nde bilinen bir memurdu; ayrıca Atina salonlarının müdavimlerindendi. Kumar oynayanların başını çekerdi. Kalıtım mı? Belki de. Hatırlarsanız, vasiyetnamede asla kumar oynamama şartı bulunuyordu.

SCRİPTA MANENT* ama HIRSLAR DA *manent*.

Bu hikâyeyi annem sık sık anlatır ve her defasında şunu vurgulardı: "Bunlar sana ders olsun, evladım. Asla kumar oynama." Ve son olarak, "Vrahatis bedenlen mezarda olabilir ama *ruhen Hades'te*; günahkâr adam" derdi.

* Lat.: Yazı kalır.

Adaletin Gözü

Erinyes ve Eumenides, antikçağ Greklerine göre, cezalandıran tanrılardır.

Demek ki, atalardan kalan bir miras bütün ulusun omuzlarına yük olarak binmiş.

Demek ki, ilk yaratılanlar döneminde, ceza olarak, “Ekmeğini alınının teriyle ye” denmiş.

Hıristiyanlığın, iyi ve kötü davranışlar için “dua ve bedduası”dır bu.

Haksız olan kutsanmamaktadır.

Türkçe’de buna uygun düşen deyim, “Haramdan uzak durun” dur.

Bütün bunların doğru olma, “gerçekleşme”, kısa bir süre için olsa da bizi korkutma ihtimali yüksek, çok yüksek olabilir.

Ama kısa bir süre için... “Unutma”nın değirmen taşı hemen döner ve her şey unutulur. Bu da geçicidir. Bu sefer de, etrafımızdaki insanların başına gelenleri göre göre yine içimizi korku sarar ve bunlar bizi üzücü düşüncelere sürükler.

Şaşıırır kalır ve bağırarak, “Selam, sevincin parladığı yer; selam, bedduanın yok olduğu yer” der İlahi’deki Baş Melek.

Tabii bütün bunlar sarsıcıdır. Bilincin en hassas tellerine dokunur.

Ama buna rağmen, insan şöyle sarsılıp kendine gelmez; belki de doğası gereği bunu beceremez.

Karşımda tesadüfen bir ressamın tablosu duruyor. Ressam, kadın. Belki erkekten daha hassas. Tablo renkli; iki

yaşlı insan, daha doğrusu bir çift resmedilmiş. Asık suratlılar; hayatın darbesini yemiş gibi duruyorlar.

Kol kola girmiş yürüyorlar ve yürürken de birbirlerine destek oluyorlar. En azından ben öyle görüyorum.

Ressam bana yaşlı çift için, “Egaleo semtinin dar bir so-kağında oturuyorlar” demişti. Onları tesadüfen bulmuş.

Sokak bana çok tanıdık gelmişti; tabii çift de. Bence, daha ilk sayfalarından sonunun ne olacağı bilinen bir kitap bu.

İnsan kovanını andıran Egaleo semtinde, kırk yıldan daha uzun süredir yaşayan insanlara ilişkin bir hikâye anlatacağım. Basit, sıradan bir hikâye.

Siklat Adaları’ndan birinde yaşıyorlardı; geleneksel, bembeyaz bir adanın insanlarıydılar. Birkaç yıl Çarlık Rusya’sında göçmen olarak yaşadıktan sonra buraya yerleşmişlerdi.

Son derece çalışkan, yaratıcı ve şeytantüyü olan iki kardeşti bunlar: Haris ve Fanis. Onlar için “küçük burjuva”da denilebilir.

Onları çok yakından tanıdım.

Tüccardılar; gıda sektöründeydiler. Bakliyat ve domates suyu uzmanlık alanlarıydı. Bu sektörde, hem toptan hem perakende satışta piyasanın hâkimiydiler.

Bir hayli zeki ve kurnazdılar; biraz da esnek. Ama vicdanen esnek değildiler; her ikisi de gerçek birer tüccardı. Aksi takdirde, kimse pazarda barınamaz. Sarsılır, ayrılır veya büyük ihtimalle batır. Ticaret muhakkak “pratik” olmayı gerektirir; dahası, ticarette duygusallığa yer yoktur. Ticaretin rehberi dört matematik işlemidir: Toplama, çıkarma, çarpma ve bölme...

Ama özellikle, Summa Summarum!

Şirket ismi *Falanca Kardeşler* değildi; şirkete Haris’in adı verilmişti. Şirketi finans eden ise Fanis’ti; finansmanın kaynağı ise karısının çeyiziydi. Kadın gizli patrondur. Ama esas idareci, daha doğrusu işin beyni Haris’ti. Şeker gibi, güler yüzlü, mükemmel bir insandı. Ola ki, bir müşteriyle anlaşmazlığa düşüldüğünde, bu her zaman Fanis’in “hatası” olurdu ve böylece her şey tatlıya bağlanırdı.

Ticari olarak çok iyi bir duruma geldiler. Para boldu, herkese yetecek kadar vardı.

Fanis yaşça daha büyüktü; dolayısıyla daha erken ve biraz da “zamansız” yaşlandı.

Vefat ettiğinde, doğal olarak, Haris her şeyin sahibi oldu. Merhum geride bir kız çocuğu bıraktı ve bu kız çirkinlikte babasını aratmıyordu. Kızın bir de oğlu vardı. Suratı biraz “kurbağayı” andırıyordu. Geride bir de karısı kalmıştı. Hepsi de iyi niyetli insanlardı. Haris Amca’nın koruyucu kanatları altındaydılar. Haris’in de karısı ve bir oğlu vardı; oğlu dâhi denecek kadar zekiydi. Kafası çok çalışırdı ve *iyi kalpli* bir çocuktu. Yüksek Ticaret Okulu son sınıf öğrencisiydi; girdiği her sınavı başarıyla veriyordu. Tahsildar, hatta mümkünse vergi tahsildarı olmak istiyordu. Çok da yakışıklıydı; babasının gurur kaynağıydı.

Ne var ki, Haris’in yüzündeki ifade her ne kadar ağabeyininki gibi tathysa da, doğası şeytaniydi.

Açgözlü, tamahkâr, alaycı ve genel olarak acımasız bir insandı. Fanis’le olan kardeşçe işbirliğini geçmişe gömdü. İdareyi elinde tuttuğu için, Fanis’in ailesini unuttu ya da görmezden geldi.

İşteki sıkıntıları bahane ederek, kızını yetiştirmek için saçını süpürge eden dul kadına gitgide daha az para vermeye başladı. Tabii, kadının öncelikli görevi kızın çeyizini temin etmektir. Ama çeyiz kâğıt üzerindeydi. Haris’in elinde kendisine ait 3000 altın lira olduğunu ama adamın parayı domates suyuna yatırdığını söylemişti bir gün bana kadın. Özellikle, benim de satış bölümünde çalıştığım, *Kyknos* markasını alıyordu. Zaten kendilerini bu kadar yakından tanımamın ve olan biteni bilmemin sebebi orada çalışıyor olmamdı.

Ama Haris, gelinin yakarışlarına “kayıtsız” kalıyor ve sorunları iş son noktaya varıp ipler gerilinceye kadar erteliyordu. Kadının sabrı artık taşmıştı. İş iyice sarpa sarmıştı; artık hiçbir şekilde anlaşıyorlardı.

İş tokat atmaya kadar vardı. Sonunda Haris, “Ne halin varsa gör kadın; şu an için para yok. Domates suyuna dö-

nüştü” dedi. “Peki ben şimdi ne yaparım, sevgili kayınbiraderim?” diye sordu kadın. Adamın cevabı, “Git kendini denize at!” oldu. Dul kadın benim yanımda, baygın bir halde şöyle mırıldandı: “Tanrı’dan bulasın; biricik oğlun boğulur inşallah.”

Gözleri açık bir vaziyette bayıldı kadın; şuurunu kaybetmişti.

Cuma günüydü; evlerinden ürkmüş bir halde ayrıldım ve bir daha oraya gitmedim.

Pazartesi sabahı kulağıma bir haber çalındı. Öğlen saatlerinde aynı haber gazete şöyle veriliyordu:

“Varkiza bölgesinde, dalgalar dalış kıyafeti içindeki bir gencin cesedini kıyıya attı. Yapılan araştırmalar neticesinde, cesedin Atina Pazarı tüccarlarından Bay Haris’in tek oğlu K. L.’ye ait olduğu anlaşıldı. Merhum son derece saygın, üst düzey bir maliyeciydi. Birinci Vergi Dairesi Müdürü’nün ifadesine göre, dört dörtlük bir insandı.”

O her şeyi gören, adaletin gözü müdür?

Belki de öyledir. Tablo bunun doğruluğunu onaylıyor mu? *Belki.*

Çocuklarının cesedini Egaleo’nun dar sokaklarında süren çiftin bir harabeyi andırması, sanırım her şeyi en iyi şekilde anlatıyor.

Şöhretten Birçok Kişi Nefret Etmiştir Ama Zenginlikten Hiç Kimse

*M*eşhur deymi tersine çevirerek, “Şöhretten birçok kişi nefret etmiştir ama zenginlikten hiç kimse” diye bağıırıyoruz. Bu olabilir mi? Olur. Nasıl mı? Hem şöret hem para sahibi olursun: İskaryotlu Yahuda’nın bedeli “otuz gümüş ve hileli bir öpüş”ten ibaretti ilahiye göre. Otuz gümüş tamahkârlığın sembolü haline geldi artık. Yahuda aynı zamanda şöhrete de kavuştu; ihanetin sembolü oldu. Genç İrostratos ise Efes Tapınağı’nı ateşe vererek şöret oldu. İkisi de affedilemez. Ne var ki, İrostratos *hırsı yüzünden* şöreti yakaladıysa da, *para sahibi* olamadı. Yahuda ise hem paraya hem de ebediyete kadar şöhrete kavuştu. *Esasen paraya düşküdü; şöret düşkünlüğü ardından geldi.*

Çalıştığım bankada bir amirim vardı. Bu söylediğimize tam bir örnek teşkil ediyordu. Paranın gerçek anlamda kölesiydi. Bazen eline bir altın lira alır, iki parmağı arasında onu ovuşturarak, “Bana bunun tamamını ver; yeryüzünü yerinden oynatayım” der ve kahkahalarla gülerdi.

Adama “Değnek” adını takmıştım; çünkü paranın her şeyi harekete geçiren *sihirli değnek* olduğunu söylerdi sürekli. Yeryüzündeki Tanrı, mutluluğun direği. Mutlu olan ise karısı Eftyhia’ydı. Adamın karısı ondan on yaş büyüktü ama çok güzeldi. İstanbul’un iyi ailelerinden birinin kızıydı. Fenerliydi. Adam yabancı dil bilen, eğitilmiş biriydi. Ailesi de köklü ve zengindi; ancak Molière’in Cimri’sinin bir kopyasıydı. *Gizli saklı bir Shylock*’tu. Çok sertti. “Adam boğan” diye nitelendirilirdi. Memurlukta üstüne yoktu; ama

canavar gibi bir amirdi. Herkesin korkulu rüyasıydı. Kimse yanında kırk günü dolduramazdı; ya kovardı onları ya da insanlar kendi iradeleriyle, bin bir bahane bulup kaçarlardı.

Çocukları yoktu. Zaten altmış yaşındaydı; karısı ise yetmiş! Bankanın büfesinin yolunu bilmezdi; asla oradan bir şey tatmamış, hiç kimseye bir kahve bile ısmarlamamıştı. Bütün bunların yanı sıra, kadınlardan da nefret ederdi. Sekreter olarak kendine en çirkin kızı seçerdi. İflah olmaz bir sigara tiryakisiydi. Her sigarasına iki üç yudum “acı kahve” eşlik ederdi. Bunun bahanesiyse, esaslı kahvenin *acı* olması gerektiği idi.

Günün birinde müdür yardımcısı beni çağırdı ve üzgün bir ifadeyle, “Gözün aydın; bugünden itibaren Bay Titos’un yardımcısısın” dedi. Adamın adı buydu. “Ona zıt gitme; iyi davran. Sen biraz hareketlisindir; kendini koru. Ona alışırsın yavaş yavaş; tabii eğer bunu istiyorsan” diye de ekledi. Bu son kelimeyi üstüne basa basa söylemişti.

Bir şey demedim ve Bay Titos’un yanına gittim. Korkak bir ifadeyle değil, elbette. Son derece ciddi ve kendinden emindim. “Yaklaş! Seninle iyi ve verimli bir işbirliğimiz olacağını düşünüyorum. Öğrendiğim kadarıyla çok iyi daktilo biliyormuşsun; üstelik Fransızca ve İngilizce yazabiliyormuşsun” dedi.

Sonra devam etti: “Hatta sana taşınabilir bir *Adler* hediye edeceğim; eski ama sağlamdır. İstanbul’dan getirmiştim. Bakalım başarabilecek misin?” Sonradan öğrendim ki, bu makine Bay Titos tarafından, asistanlarının sabrını ve kabiliyetini ölçmek için kullanılıyormuş. Bense sabrıyla meşhur biri değildim.

Makineyi aldım ve ara ara denemeye başladım. Pek zor gelmedi. Hatta *ezbere* bildiğim bazı şarkıları, duaları ve komik fıkraları yazıyordum. Gözünün ucuyla beni takip ettiğini hissediyordum.

Aradan bir hafta geçmişti ki, bir gün, makale yazdığım bir anda aniden daktilodaki kağıdı çekti, üzerinde yazanları okuyup şaşırdı, çabamı takdir etti ve diğer meslektaş-

ların da duyacağı şekilde bağıarak konuşmaya başladı. "Oğlum, sen Filippos'un Altıngözlü Canavarı'nı (Vukefalos) bile dize getirirsin." Herkes şaşırdı. "Kostas, şimdi 'proficiency'yi* aldın" diye seslendi müdür yardımcısı. "Başardın; aferin, aferin." Hepimiz gülmeye başladık.

Dediğim gibi, Bay Titos'un eli sıkıydı. Bir yıl beraber çalışmamız gerçek bir rekordu. Onu iyice çözmüştüm. Kafaya bile alıyordum.

Kendi dikkatsizliğim yüzünden yere toplu iğneler saçılıp da, ben onları toplamak için eğilince, adam beni iyice takdir etti. "Ah, sen gerçek bir Rotchild'sin oğlum." Bunun üzerine bana Rotchild ile *kâhyasının* fıkrasını anlattı. İyi anlaşıyorduk. Ama cimriydi, çok cimriydi ve bütün cimriler gibi, tutumlu olanlara hayranlık duyuyordu. İnanılmaz biriydi. Bu arada, Bayan Eftyhia öldü ve adam onu toprağa verdi. Yapayalnız kalmıştı. Bir ara, karısını anmak için bir tören düzenlemek istediğinden bahsetti. Paris'te yaşayan, Koralia adında bir kız kardeşi haricinde hiç akrabası yoktu kadının. Ona da *yılda bir kere*, formalite icabı mektup yazardı.

Anma töreni için, kimseye duyurmadan gerekenleri yapmamı rica etti. Gittim, ilgilendim, maliyetini vesaire öğrendim. Adamın kafasına yattı.

Ertesi gün, "Böyle şaşaalı şeyleri sevmezdi merhume. Lüzumsuz bulurdu. O yüzden boş ver" dedi. Ve boş verdim. "Bak sen namussuza" diyordum içimden. "Çingene herife bak; bu kadar mı cimri olunur!"

Eppey zaman sonra beni evine çağırdı; gittim. Birkaç lirayla bir beş liralık gösterdi bana ve "Reşat altını" dedi, "nadir ve paha biçilmez! Yarın seninle birlikte İoniki Bankası'na gideceğiz. Orada kasam var; göreceksin. Kız kardeşimin kocası buna göz dikmiş durumda. Bahçeye gizli bir kasa koyup, bunları oraya saklamak istiyorum." Şaşkın bir halde, "Peki sonra?" diye sordum. "Nöbetçiler ne yapacağını bilir" diye cevap verdi.

* İng.: Yeterlilik belgesi.

Çok sıkı bir adamdı, kardeşim. Tek başına olmasına rağmen çamaşırlarını yıkar, yemeğini kendi yapardı. Yemek de yemek olsa: Kızarmış yumurta ve makarna. Para gitmesin diye yemekten bile kısırdı; zayıflıktan kemikleri sayılıyordu.

Adama acıyor, ne yapacağımı bilemiyordum. Evime davet ediyordum ama gelmiyordu. Onca parayı ne yapacağını çok merak ediyordum. Bahçedeki gizli kasa için beni çağırmasını bekliyordum.

Ses çıkmadı.

Aniden hastalandı. Evangelismos Hastanesi'ne kaldırıldı. Onu ziyarete gittim. Yemek saatine denk gelmiştim. Adama tepsiler dolusu yemek servisi yapıyorlardı. Ben bütün o yemekleri tek başına yiyebileceğinden kuşkuluydum. Ama adam dakikada hepsini mideye indirdi. Şaşırdım; hemşire şaşkınlığımı anladı ve eğilip kulağıma, "Böyle giderse, çok fazla yemekten öteki dünyayı boylayacak" dedi. Ertesi gün evime bir telefon geldi:

"Beyefendi, yakınınızın çok yemekten midesi delindi. Kanama tehlikeli boyutta ve maalesef kendisi can çekiyor." Gerçekten de, aşırı yemek yediği için öteki dünyaya göçtü.

Bir haftaya kalmadan Koralia ve eşi geldi. Siyah takımlar ve ağır matem havası içinde adamın mezarının başında tören yaptılar; aynısını İoniki Bankası'nda da tekrarladılar.

Neyi var neyi yok, hepsi başkalarının eline geçti.

Malını yemezsen, bir yiyen bulunurmuş.

Müdür yardımcılığına terfi ettiğinde şu inanılmaz sözleri söylemişti: "Ne yapacağım ben dereceyi; onsuz da değerim yerinde. Beni *kalabalık bir aile reisi olarak gösterin de*, uzun yıllar hizmet verdiğim için ikramiye alayım. Bırakın o dereceleri falan. Bunlar umurumda değil!"

Şöhretten birçok kişi nefret etmiş ama zenginlikten hiç kimse! Bunu bana Titos söylemişti.

Kalyarı'nun Sığırı Ağzını Torbamuza Sokup Gıçeklerimizi Yedi

Gençliğimden itibaren pek çok konuda epeyce şanslıydım. İstemeye istemeye, atalarımız Havva ile Âdem'in günahlarına ortak olmaya şans denilebilirse tabii. Bilemiyorum!

Boş versene, onlar gençlik yıllarıydı. Keşke yine genç olsam da, günahların içine uzun dalışlar yapsam.

Hayatta çok şey söylenir ama gerçekleşmez; diğer yandan, çok şey yapılır ama söylenmez. Bu ikinciler birincilerden çok daha fazladır. Söylenmez. Neos Kosmos'tan Nea İonia'ya eğlenmeye, çocukluk arkadaşlarımı ziyaret etmeye giderdim sıkça. 1950'li yıllara kadar burada sadece Mikrasya kökenliler yaşadı.

Uzo meyhaneleri ve mezeciler vardı o dönemde; peynirli, pastırmalı, sucuklu pizzalar yenir, "Türk-Yunan Barış"na ilişkin geleneksel şarkılar söylenirdi.

Halklar ayrılmaz; onları liderler ayırır. Bilinen, hem de çok iyi bilinen bir gerçektir bu.

Gençlik, şarkılar, danslar, çiftetelli, karşılama ve altı telli ya da sekiz telli bağlamalar... Zeybek havası ve ara sıra da kadınların göbek dansı... Safiye Hanım... Safiye'nin şarkıları... İşte o günlerden hatırladıklarım.

Nea İonia fabrikalarla, dokuma tezgâhlarıyla, halıcılarla, iplikçilerle doluydu; hepsi de Karamanlılara aitti. Kadın erkek, herkes için iş vardı. Akşamları, özellikle hafta sonları, meyhaneler dolup taşardı. Bol anasonlu her çeşit uzo bulunuyordu buralarda. Şişeleri biraz salladın mı, içlerinin boncuk dolu olduğunu görüyordun.

Söylediklerimi, uzo hakkında derin bilgi sahibi olanlar daha iyi anlayacaktır.

Hal böyle olunca, iç babam iç... Artık buna eşlik edecek bol biberli, acılı yemek de sana kalmış. "Yeme içme dediğimiz olayın ilk kısmı yemek, ikincisi içmek ne de olsa." Aksioslu Manoli'nin yerinde her akşam bunu söylerdi Lazar Efendi. Tecrübesizlere ders verirdi. "Uzonun sarhoşluğu kötüdür. Adamı tam beyninden çarpar ve geç ayılırsın. Bu yüzden karnını iyi doyurmalısın."

Çevrem genişti ve biraz hareketliydim.

Aramızda birkaç Pontuslu da vardı. Gerçekten çok azdılar. Dans eder ve şarkı söylerlerdi. Şarkıların bazılarının sözlerini hatırlıyorum: "Oğlum doğunca bir horoz kestim. Bütün Trabzon, Samsun, Giresun yedi..." ve "Ah çocuklar, ah çocuklar." Dur durak bilmeksizin meşhur Pontus danslarını sergiliyorlardı.

Farklı şekillerde eğleniyorduk; kız erkek karışık. Bir de Pelagia adında bir kız vardı; ondan çok hoşlanıyordum. O da cesurca karşılık veriyordu duygularıma. Günün birinde, ona çeşit çeşit fıkralar anlatırken bir de şunu söyledim: "Halyaru'nun sığırı ağzını torbamıza sokup çiçeklerimizi yedi." Yunanca'sını da söyledim.

"Ah" dedi, "sen de bizdensin, Pontus çocuğusun; niye söylemiyorsun."

"Hayır" dedim Lazca, "ben de sizdenim ama Pontuslu değilim."

O günden sonra bana iyice abayı yaktı; artık peşimi bırakmıyordu. "Adın da bizden; şu işe bak, Tsolakidis" diyordu. Bunun dışında başka bir cevap kabul etmiyordu; dolayısıyla, ister istemez din değiştirmiş oldum. Artık Pontusluydum. Çok sıkı bir dostluk kurduk; çok sempatik ve asiydi. İnanılmaz kırıyordu. Ya da bana öyle geliyordu.

Günün birinde bana şöyle dedi ve ben kulaklarıma inanmadım doğrusu: "Halyaru'nun sığırının kafasını torbamıza sokup çiçeklerimizi yemesine gerek yok. Torba yırtıldı, kapı açıldı; yani giriş serbest!"

“Ulu Tanrım” deyip durdum iki üç gün boyunca kendi kendime. Nasıl cesaret ederim? Daha gençtim, askere bile gitmemiştim. Düşünüyorum da, çok tutuk ve temkinliydim. “Cesaret eden kazanır” diye bağırdı bir akşam bana, Nea İonia’nın geniş bir avlusunda, şarap âleminin ortasında. “Serbest” dedim kendi kendime ve ima edilenleri anlayarak girişe doğru ilerledim. Ve girdim. Bir cumartesi akşamı bana, “Nöbetçi eczane arıyoruz” dedi. Pelagia inisiyatif sahibi bir kızdı; bir hap istedi ve satın aldı eczaneden. “İhtiyacım var” dedi ve Pontus şivesiyle şöyle devam etti: “Hiç iştahım yok; başım dönüyor.” Aslında durumu anlamış ama kulak asmamıştım. Benim de iştahım kesiliyor, keyfim kaçıyor ama halsizlik hissetmiyordum.

“Beni salı ya da çarşamba günü ara; sana ne olduğunu bildiririm” dedi anlamlı bir şekilde.

Salı akşamına kadar sağ kalmayı başarıp aradım. Hemen, ilk çalışta açtı.

“Evet, benim; tamam, her şey yolunda. Cumartesi akşamı gel; bekliyorum.”

Maalesef cumartesi akşamları beni boşuna bekledi. Uzun yıllar sonra, günün birinde karşılaştık. Kozani bölgesindeki Sumela Manastırı’na gitmek için bilet alıyorduk. “Kocamla gideceğiz. Gel seni tanıştırayım; çok iyi bir çocuk, namuslu” dedi.

Sonra ekledi: “Biliyor musun, iştahım açıldı ve başım dönüyor. Çocuk bekliyorum! Kocam Sumela Manastırı’na adak adadı. Bu bir Pontus geleneğidir.” Sonra gözlerimin içine baktı.

Ben mümkün olduğunca göz göze gelmekten kaçındım.

Biraz hüznümlendim ve Sumela Manastırı’na bilet almaktan vazgeçtim. Ayaklarım geri geri gidiyordu sanki ve üzerime bir hüznün çökmüştü. Sonra içimdeki sesi dinledim: “Cesaret eden kazanır; torba yırtıldı ve artık kapı açıldı!”

Ne yapalım! Üzülmek fayda etmez. Günah ikimize de eşit şekilde, yarı yarıya yük olmuştu, ne de olsa.

Komik Bir Soygun...

Köyün birinde yaşlılar, “*Ciddi* bir iş yapmadan önce *ciddi* birine danış; eğer böyle biri yoksa, o zaman bastonuna sor!” derlerdi.

Köyün adı “Stefana” idi; Kayseri’ye bağlı bir Rum köyüydü. Dört yaşından on üç yaşına kadar bu köyde yaşadım.

O günlere ilişkin size birkaç olay anlattım. İşte sizi güldürecek bir tanesi daha:

Bu köyde, gerçekten komik bir soygun yaşandı. Aslında sonucu “komik”ti. Tam bir uyum içerisinde, Rum, Türk ve Ermeni soyguncular tarafından gerçekleştirilen bir soygundu. Hani günümüzde çokuluslu çetenin işi dediğimiz türden bir şeydi. Lozan Antlaşması’ndaki mübadele maddesi çerçevesinde Yunanistan’a göç etmeye hazırlanan zengin Rumların evlerini soymak için ustaca hazırlanmış bir plandı. Türklerin ve Ermenilerin rehberliğinde gerçekleştiriliyor, bazı Rumlarsa onlara eşlik ediyordu. Hukuki olarak ifade etmek gerekirse, *ortak çıkardan yola çıkarak...*

İlk kurban, Osmanlı Bankası’nın Kayseri’deki veznedarı, çok iyi tanınan Kosma Efendi’ydi. Mevsimlerden yazdı. Beyefendi, bölgenin tanınmış sayfiye yeri Zincirdere’de tatil yapmaktaydı.

Kayseri’nin diğer zengin Rumları gibi o da her sabah sayfiyeden işe giderdi.

Bunlar her zaman atla giderler ve akşama dönerlerdi. Aileleri köyde iki ay boyunca kesintisiz kalırdı.

Çete mükemmel bir şekilde organize olmuştu. Kayseri’de bir kumaşçıda tezgâhtarlık yapan Rum ortak da, aile-

siyle birlikte aynı köyde tatil yapıyordu. Adamın adı, kaderin bir cilvesi olarak *Agapiost* (Seven)'tu; karısının adı, yine kaderin bir cilvesi olarak *Agathi* (Saf)'ydi; kızıysa çok güzeldi ve evlenme çağındaydı. Adı da Angeliki (Melek)'ydi. İnsana pes dedirtecek kadar var, öyle değil mi?

Diğer iki kişi tanıdık değildi; biri Türk'tü, diğeri Ermeni.

Köyde, anneannemin evine çok yakın bir yerde, bu varlıklı kişilerden biri daha ev kiralamış, tatil yapıyordu. Bu adam sarraftı ve iki kızıyla kalıyordu; karısı yoktu. Kızlar güzel ve olgundu; ayrıca tam evlenme çağındaydılar. Hatta fazlasıyla olgundular. Ayrıca, baştan ayağa altınla donanmışlardı. Babaları Bay Thomas çok iyi tanınan biriydi. Beş liralık banknot ustasıydı. Hepsi de sabahın erken saatinde atlarıyla işe giderlerdi.

Bir tek Kosma Efendi geç gider ve diğerlerinden erken dönerdi. Bankacı olduğu için erken paydos ederdi; ne de olsa, vezne akşamüzeri açık olmazdı. Köyle Kayseri arasındaki mesafe sekiz kilometreydi. Arada iki köy daha vardı. Gidiş geliş güzergâhı her zaman kalabalıktı. Yolda giderken soygunun gerçekleştirilmesi zordu.

Neyse... Tüm planlar yapılır; kurban Kosmas olacaktır. Ama nedendir bilinmez, bazı terslikler yaşanır.

Plan değişir: Karısını soymaya karar verirler. Kadının adı Midia'dır.

Agapiost, kadını yakın takibe alır. Alışkanlıkları, evden çıkış saati, dönüş saati gibi şeyleri kaydeder.

Peki kadının çalınacak neyi vardı dersiniz? Bayan Midia üstünde küçük bir kutu taşırmış meğer; değerli, küçük boy üç pırlantayla elmas ve yakut parçaları varmış bu küçük, yassı kutunun içinde.

Niye mi üstünde taşıyormuş? Gariplik işte! Dışarıya her zaman kocası veya onlarla birlikte yaşayan genç ve bekâr kayınbiraderiyle çıkarmış. O da bankanın bir dairesinde memurmuş. Agapiost tüm bunları karısı Agathi'den öğrenmiş.

Kayserililerin karıları, suları bol kırsal bölgede, iri gövdeli ve yassı yapraklı ceviz ağaçlarının altında toplanırlar. İşte bu gibi sırlar, toplandıklarında kendi aralarında yaptıkları sohbetlerde açığa çıkar.

Soyguna karar verilir ve uygun zaman beklenir.

Annem, Midia'yla arkadaştı. Mısır'dan gelen havaleleri almak için bankadaki veznedara sıkça uğrardı. Tanışıklıkları buradan geliyordu.

Nasıl oldu bilinmez, annem bir şeylerden kuşkulandır ve Midia'ya, "Elmasları, yassı kutuyu yanında taşıma. Doğru değil. Evinde bir yere sakla, hatta kışlık odadaki sobanın deliğine gizle ve bunu kocana söyle" der. "Peki ya yakut ve pırlantalar?" diye sorar Midia.

Annem biraz düşünür ve hemen yanıt verir: "Beş altı yıl İstanbul'da yaşamış biri olarak iyi bilirim. Eczaneden bir kutu herhangi bir ilâç alacaksın. Kutuyu boşaltıp içine pırlantaları yerleştirecek, elmasları da üzerine koyacaksın. Kutuya kaç tane sığıyorsa artık; bilemiyorum... Böylece onları emniyete almış olursun. Yoksa hepsini birden kaybedersin."

Kadın, annemin söylediğini yapar. Taşları bu bahsedilen güvenli kasaya koyar.

Bunlar salı günü konuşulur ve tesadüfen cumartesi akşamı soygun teşebbüsünde bulunulur.

Nasıl mı? Mahallemizde, Bay Thomas'ın evinde *akşamüstü muhabbeti* yapılacaktır. Bu vesileyle, kimileri Kayserili pek çok hoş insan bir araya gelir; annem de onur konuğu olarak davet edilir.

Kosmas ile Thomas'ın evleri arasındaki mesafe 100-150 metredir.

Cümbüş biter, millet dağılır, en sona Kosmas Efendi, Veznedar ve karısı Midia kalır.

Çete için ortam uygundur. Onlara şeytan yardım etmiştir! Ay ışığı yüzünden aydınlık bir gecedir. Son misafirler de kalkar. Kosmas ile karısına evlerine kadar annemle Bay Thomas eşlik eder.

Eve varırlar, kapıya anahtarı sokarlar –ev köşe başındadır– ve birden hediyeleriyle birlikte gelen üç büyücüyü görürler! Hediyeler parıldayan bıçaklardır. Delikanlılar köşeden çıkıp gelirler ve milleti evin içine doğru iterler; ayaklarında lastik ayakkabıları, ceplerinde fenerleri vardır.

“Çıt çıkarmayın ve soyunun” diye kaba bir şekilde emir verirler. Annem araya girer ve “Böyle şeyler yapmayın; istediğiniz kadar para veriniz” der. Çetede ki Türk ne demek istediğini anlar. “Korkmayın; biz cinayet işlemeyiz” derler ve ne bulurlarsa kapmaya başlarlar: bilezik, yüzük, zincir, altın kol saati... Ancak, Midia’nın üzerini iyice aradıktan sonra birbirlerine garip bakışlar fırlatırlar. Sonuç başarısızdır. Yazık! Maskelerini takmışlardır takmasına ama zaten çoktan tanındıklarının farkındadırlar.

O telaş esnasında para isterler. Israr ederler ve ne yapacaklarını bilemezler. Tam bir fiyasko! Saatler ilerler. Bay Thomas’ın kızları onları merak edip Kosmas’ın evine doğru yola koyulurlar. Eve vardıklarında onlara kapıyı hırsızlar açar. Kızları içeriye çekip ağızlarına mendil bağlarlar ve etkisiz hale getirirler. Ama çok telaşlıdırlar. Şaşkın bir halleri vardır. Kızların üzerinde ne varsa, bilezik, yüzük ve buna benzer şeyler, alırlar. Aniden kapı çalar. Hırsızlar kapıyı açarlar; kapıdaki yaşlı kadını içeri çekip, onun da ağzını bağlarlar. Bu kadın anneannemdir; kızı Nafsika’yı aramaya gelmiştir. “Güler misin, ağlar mısın?” der annem. “Daha ne istiyorsunuz; varımızı yoğunuzu aldınız” diye ilave eder. Rum kızar ve her birine birer tokat atar. Bu şekilde deşarj olduktan sonra kalkıp giderler. Hepsi de net olarak tanınmıştır; ama kim konuşmaya cesaret edebilir ki? Zemin kaygandır: Yunanlar yenilmiş, İzmir yanmıştır ve Yunan halkı tehlikededir. Fırsattan istifade, Rum ve Türk hırsızlar iş başındadır.

Olay sessizce kabullenilir ve hiç kimse şikâyetle bulunmaz. Midia’nın üstünkörü aranması çok memnuniyet verici bir durumdur. Kazma, borunun dibine kadar inmez; Bayer tüpünün içindeki hazine kurtulur.

Nafsika ise ödöl olarak, Kayseri'den Ulukışla'ya giden lüks bir arabanın navlununu kazanır. Ulukışla, Mübadele esnasında, Mersin'e, Kıbrıs'ın karşı sahillerine, oradan da Yunanistan'a uzanan yolun başlangıç noktasıdır. Annem bana bütün bunları Atina'da, ben büyüyünce anlattı.

“Aklını sürekli törpüle, çocuğum; ihtiyaç duyduğunda keskin olsun, paslanmasın, hızlı devir alsın” derdi bana.

Tabii ben de onu dinleyip, yıllar yılı törpüledim; ama insanın fikir yürütebilmesi için biraz da doğuştan zeki olması lazım. Yoksa törpü mörpü fayda etmez!

Trajik Bir Olay

Sansın ve kaderin varsa yürü; aksi halde, boşuna hiç yorulma, dostum.”

Bu sözü Agrinio şehrinin mezarlığındaki bir mezar taşında okudum. 1941 yılının Mayıs ayında, hayli sıcak bir gündü. Tam olarak hangi gün olduğunu hatırlamıyorum. Cepheden dönüyorduk.

İpiros Cephesi dağılmış, yer yerinden oynamıştı. Yunanların güneye doğru inişi başlamıştı. Arnavutluk destanının kahramanları ve genel olarak bütün askerler Almanların emriyle serbest bırakılmıştı. Alman ekibinin bir jestiyle, *savaş esiri olarak* nitelendirilmemişlerdi.

İyi veya kötü, durum buydu. Kimimiz E. S. amblemlili kamyonlara istiflenmiş bir halde, kimimiz eşeklerle, kimimizse yaya olarak güneye doğru ilerliyorduk. Bu son iki grup, hem yolu kısalsın diye hem de güvenlik açısından dağlardan geçmeyi tercih ediyordu. Bazılarıysa, özellikle rençperler, silahlarını bile teslim etmemişti. Geceleri acı içinde ve dönme arzusuyla dolu bir vaziyette ilerliyor, gündüzleriye uyuyorduk. Geçtiğimiz köylerde ne bulursak onu yiyorduk. Çiftçiler, genel olarak yolumuzun üzerinde yer alan köylerdeki ve şehirlerdeki insanlar, hangimizi beslesin? Almanlarla karşılaşmamaya özen gösteriyorduk. Duyduğumuza göre, bombardıman nedeniyle bozulan yolları onarmamızı istiyorlardı.

Durmadan ilerliyorduk. Ben yaya gidiyordum. “En güvenli yol” diyordum kendi kendime. Kestirme olsun diye dağ yollarından, dar geçitlerden geçiyorduk. Bir düşünün:

Kakavya'dan yola çıkmış, Arta'dan geçmiştim ve şimdi Agrinio yolundaydım. Üstelik bu tür yerlere alışkın bile değildim. Ne de olsa, şehirde doğup büyüdüm. Anlarsınız işte. Benimle beraber yürüyen başka askerler ve rençperler de vardı; hatta keçiler bile bize eşlik ediyordu. Yürümüyorlar, uçuyorlardı adeta. Her neyse; bir sabah Agrinio'ya ulaştık. İyice araştırdıktan sonra, şehrin girişinde durduk. Daha sonra mezarlığa vardık. Kimimiz gölgelik yerlere uzandı, kimimiz dolaşmaya çıktı; kamp yeri bakıyorduk.

Ben bir meslektaşım ile beraber mezarlığa girdim. Etrafa şöyle bir göz gezdirdim ve hayatın ne kadar fani olduğunu aklımdan geçirdim. Üstünde, "Şansın ve kaderin varsa..." yazan gri bir mezar taşı gördüm.

O zaman pek garip gelmemişti bu yazı bana. Akşam olunca yine yollara düştük. Agrinio-Mesolongi arasında bir köyde bulduk kendimizi bir süre sonra. Sanırım adı Klisorema veya ona benzer bir şeydi. Açık bir kiraathane vardı; askerler ve vatandaşlar oturuyordu. Neredeyse sabah olmak üzereydi. Aslında daha doğrusu, gece yarısını biraz geçmişti.

Konuşuyor, sohbet ediyor, birçok konudan bahsediyorduk. Sonunda benim uykum geldi. Yanımda oturan köy sakinlerinden biri, "Asker, gördüğüm kadarıyla yorgunsun. Haydi gel evime gidelim; yarına kadar uyur, sonra gidersin. Benim de oğlum asker. Yolda olduğunu tahmin ediyorum; neredeyse gelir" dedi.

İçgüdüsel olarak yerimden kalktım. Evine gittik. Ahşap zeminli bir oda gösterdi ve bir de battaniye verdi bana. Alıp teşekkür ettim ve sonra yatağa yatıp uykuya daldım.

Sabah olmak üzereyken birtakım sesler duydum. Sanki biri temkinli adımlarla bana doğru ilerliyordu. Gözlerimi aralayınca bir askerin gölgesiyle karşılaştım. Pencereden ustaca geçti asker; konuşup kim olduğunu sormaya vakit bulamadan, "Namussuz, kimsin söyle?" diyen birinin sesini duydum; hemen ardından da bir tüfek sesi. Asker bir anda yere serildi. "Sana diyorum; neden cevap vermiyorsun?" diyen adam, askerin yanına gitti.

“Tanrım, Tanrım, olamaz” diye bağırdı Hristos, “kadın, kadın, Kitso’muz bu.”

“Sürpriz yapmak istedim, baba” diyen kısık bir ses duydum; sonra sessizlik oldu...

Feryat, figan, matem, kaos... “Korku devreye girince tüfek patlamış” dediler.

Sonra köy bir anda karıştı: Oraya buraya koşanlar, çığlık atanlar... “Olamaz” diye feryat ediyordu herkes. Sürpriz, trajediye dönüşmüştü. “Zavallı yaşlı kadın ve şanssız adam; tek çocuklarıydı.” Bunun gibi pek çok laf edildi.

Ben usulca ahalinin arasına karıştım. Korkmuş ve bedbaht bir haldeydim.

Durmaksızın yürüyordum... Yolda diğer askerlere katıldım ve akşama kadar ağzımı bıçak açmadı.

Yürüye yürüye Lidoriki’ye vardık. Burada Almanlar bize ateş açtı. Diğer askerlerle birlikte Giona’ya çıktım, arka taraftan indim ve kendimi Gorgopotamos’ta, Papadia Köprü’sünde buldum.

Artık daha fazla dayanamayıp, rasgele, yanımdaki bir askere olayı anlatmaya başladım. Uzun uzun konuştuk. Sonra, durdu durdu, şöyle dedi bana:

“Şanssızlığa bak kardeşim; kader işte! Savaş, bombardıman, eziyet, açlık varken, sen ölümü babanın elinden tadıyorsun.”

*Grazie, Grazie, Molto Grazie Signora Bella Mafiosa!**

On yıl önce İtalya'ya gittim. Kuzey İtalya'da yer alan Piza şehrindeki bir klinikten gelen telefon üzerine acilen oraya hareket ettim.

Bana telefon eden ve Fransızca konuşan İtalyan doktora göre, kızım korkunç ve ölümcül bir trafik kazası geçirmişti. Şaşkınlık, korku, dehşet ve buna benzer duygular yaşadım. Şimşek hızıyla hareket edip, yarım saat geçmeden kendimi havaalanında buldum. Her zaman pasaportum hazır olurdu. Bütün ailenin de öyle. Olası ve ani turistik bir seyahat için aldığım bir önlemdi bu.

Bu seyahat de ani olmuştu; ama turistik değildi, üstelik az kalsın trajik bir şekilde sonlanacaktı.

Roma'ya nasıl vardığımı anlamadan Piza'ya geçtim. *Hipnotize olmuş gibiydim.* Kızım oraya geziye gitmişti. Ben de Avrupa'ya ilk kez seyahat ediyordum, üstelik zor koşullar altında.

“Çabuk gelin, Bay Tsolakidis, akşam saat ona kadar burada olun; çünkü kızınız muhtemelen ölüyor. Kafasına darbe almış...” Doktor telefonda bunları söylemişti.

Zorlu bir yolculuğun ardından kendimi hastanede buldum. Hareket eden bir yaratık gibiydim, içi boş ve otomatik olarak tepki veren. Sağanak yağış altında hastaneye varmıştım. Beni kızımın odasına götürdüler; başında iki

* İt.: Teşekkür ederi, teşekkür ederim, çok teşekkür ederim; güzel Bayan Mafiosa!

doktor vardı. Yatakta çırılçıplak uzanıyordu; kafası kazınmıştı ve yüzündeki morluklar dikkat çekiciydi. Adeta ölü gibiydi; arkeolojik çalışma sonucu bulunan bir heykeli andırıyordu.

“Öldü mü?” diye sordum. “*Henüz* değil ama komada” dediler. Bu kez, “Yaşayacak mı?” diye sordum. Doktorlardan biri yukarıyı işaret edip, “Tanrı bilir” dedi. Sonra, biraz olsun kendimi toparlayıp oradan çıktım.

Birkaç gün sonra eşimi de getirttim. Döviz satın aldım ve bir pansiyona yerleştik.

Aradan birkaç gün geçmişti ki, oradaki Yunan öğrencilerle tanıştım. Bir ay sonra kızım komadan çıktı. Ben de böylece kendimi toparlamaya başladım. Yiyip içebiliyordum artık. Yanımda o sıralar, “sonradan” damadım olacak Yiannis de vardı; hepimiz çok mutluyduk. Kızım Nafsika yaşıyordu; daha uzun yıllar yaşayacaktı. “*Miracolo, miracolo*”* diyordu aynı odada yatan hasta bir İtalyan kadın.

Santa Chiara, Yunanca adıyla Aya Fotini Hastanesi’nde bütün günümüzü geçirdikten sonra, saat on ikiye ya da bir-kadar pansiyonun salonunda, televizyonun önünde vakit öldürüyordum geceleri. Bir akşam, yine televizyon seyretmek için aşağı indim. Salondaki koltukların arasında çift kişilik bir koltuk gördüm. Koltuğun bir tarafında, epeyce esmer bir kadın oturuyordu; başka da yer yoktu. Kadın boş olan yeri elini koltuğa vurarak bana işaret etti. “Buyurun oturun” dedi İtalyanca.

Buyurup oturdum. Sonra kadın eliyle bacağıma hafifçe dokunarak televizyondaki görüntüleri işaret etti. “*Vivere, vivere, ** pericolosamente*” dedi. Biraz Al Capone’u, biraz Valentino’yu andıran bir aktör gözüme ilişti. “Ben Yunan’ım” dedim. “*No possibile parlare italiano, solo Francese.*”***

“Oh” dedi. “Karditsa, Trikala, Kalambaka, Meteora, seni seviyorum, seni çok seviyorum.” İtalyanca şivesiyle ve

* İt.: “Mucize, mucize.”

** İt.: “Hayat, hayat, çok tehlikeli.”

*** İt.: “İtalyanca konuşamıyorum; sadece Fransızca.”

melodik bir tonda sürekli, "S'agapo, s'agapo..."* diye tekrarladı ve neredeyse dudaklarıma sıcacık, sesli bir öpücük kondurdu. İtalyan usulü bir gülümseme fırlattı. Işıklar loş ama pek loştu. Elimi kapıp sıktı; neredeyse parmaklarımı kırıyordu. "Bir zamanlar Meteora'ya geziye gitmiştim" dedi. Benim derdim başımdan aşmışken bu da neydi böyle! Kadını susturabilene aşkolsun: "Io camara quatro... porta** no chiuso... pres di vostra camara, numero cinque..."

"Daha neler!" dedim kendi kendime. Kadın hafiften gülümsüyordu ama ben bunu görmezlikten geliyordum. Olacak şey değil. Öte yandan, pek de şirindi; hoşuma gidiyordu. "Karanlıkta parlayan bir yıldız gibi" diyordum içimden.

Kadın, parmaklarımı kırarcasına sıkmaya devam ediyordu. "Nasıl olur?" diye düşünüyordum. "Odamın numarasını nereden biliyor?" Sonunda, saat bir civarında kalktı ve tren vagonu misali beni de peşinden sürükledi. İster istemez (TAMAMEN GÖNÜLSÜZ değil, tabii) kendimi "numero quatro"da buldum. Biçare ve günahkârım! "Kara koyun, benim! Çağır beni Kurtarıcı" der ilahi. Bugün gibi hatırlıyorum: 1979 yılıydı ve Mart ayının sonlarıydı.

Utanç ve pişmanlık içinde "numero cinque"ye doğru yol aldım sonra. Hep pişmanlık yaşanır bu tür durumlarda. Pişmanlık... "Hades'te pişmanlık olmaz" diyordum içimden. Ama itiraf etmeliyim, cennetin ortasıındaydım! Nafsi-ka da tehlikeyi atlatmıştı, ne de olsa.

"Oh signora, Io te amo s'agapo, s'agapo! Grazie, grazie, molto grazie signora Mafiosa!" diyordum. "Günahkâr olmayan kişi, taşı atsın. Gerek erkek gerek dişi, özellikle de dişi" diye vurguluyordum. "Havva, Havva yenilmezsin ve vivere, vivere, pericolosamente!" diye bağıırıyordum.

* Yun.: "Seni seviyorum, seni seviyorum..."

** İt.: "Oda numaram dört... kapı kapalı değil... sizin odanın yanında, beş numara..."

Ruhum Öldü

Diğer Arkadaşlar Eşliğinde

Messinia'nın Zevgolatıo köyünde bir vaftiz törenindeyiz. Vaftiz edilen çocuğun adı Stefanos; köyün tanınan simalarından Bay Yianni'nin ilk torunu. Adamın kim olduğu malum. Neyse; bu önemli değil.

Vaftiz babası Rus-Yunan asıllı. Pontuslu. Mükemmel bir insan; vaftiz edilen çocuğun babasıyla aralarında yirmi yıla dayanan bir dostluk var. Maddi açıdan durumu parlak. Bu, Messinia'da çok önemsenen bir durum.

"Ama kötü bir tarafı var, damat" diyor kayınpederim. "Hem Rus hem Yunan kanı taşıyor! Keşke Rus kanı karışmamış olsaydı. Köye Rus kanı taşıdığını nasıl açıklarız. Sorma. Kulağa hoş gelmiyor; anlıyor musun?"

Tabii anladım. Çete savaşı biteli az bir zaman olmuştu (namussuz çetelerin hepsi de Bulgar'dı) ve hava hâlâ biraz ağırdı.

"Sen nereli olduğuyla ilgili hiçbir şey söyleme. Ben, damadımın çocukluk arkadaşı bir Atinalı olduğunu söyleyim" dedi sonra.

"Zaten öyle değil mi ya!" diye cevap verdim. "Adamcağız Rus göçmeni; Stalin'in düzeninden kaçmış. Nasıl ki ben İstanbul göçmeniysem, o da Moskova göçmeni. Farklı bir durum değil."

"Öyleyse tamam. Ama yine de Rus-Yunan asıllı olduğunu ağzından kaçırma. Burası küçük bir köy; insanlar geleneklerine, göreneklerine bağlı. Merak edip sorarlar."

Gerçekten de soruyorlardı; bense uygun şekilde cevap veriyordum.

Gerekli hazırlıklar yapıldı ve kiliseye gittik. Ben eve kapandım. Çocuğun babasının vaftizhaneye yakın olması uygun değildir; eski geleneklerden biridir bu da. Çocuğun adını sonradan köyün çocukları babaya söyler. Tabii, çocukların her birine ikişer drahmi vermek gerekir.

Bay Yianni beni her konuda bilgilendirdi ve her şey usulüne uygun bir şekilde gerçekleşti.

Sıra, papaza ve kiliseye ödeme yapılmasına gelmişti. Bunun üzerine vaftiz babası kilisenin sağ taraftaki küçük kapısına gitti. Papaz Nikolas dışarıya çıktı ve ödeme başladı.

Vaftiz babasının yanında kayınbiraderim Yorgis de vardı. İşğa yeni kavuşan çocuğu kucağında tutuyordu. Vaftiz babasıysa, elinde tuttuğu bir deste yeni, parlak onluğu devamlı saymakla meşguldü.

Bir, iki, üç... Papaz Nikolas'ın eline durmaksızın sayıyordu. Yorgis şaşırmış durumdaydı. Doksanlara vardı, derken yüzü geçti; vaftiz babası hesap tutmadan sayıyordu. Ancak, Yorgis hesaplamıştı ve belli bir rakama varınca onu dürttü ve durdurdu. "Yeter, yeter; çok fazla verdin" dedi.

Her neyse; sonunda vaftiz babası durdu, Papaz'ın sağ elini öptü ve masa başında kutlamaya devam etmek üzere oradan ayrıldı. "Livadyalı kırk delikanlı", "Voloslu üç erkek", "Bir kartal oturuyordu" gibi şarkılarla gece devam etti.

Bu arada, kilisenin dışında Papaz Nikolas ile Bay Yianni karşılaştı. Aralarında şöyle bir konuşma geçti:

"İyi bir insana benziyor vaftiz babası, bre Yianni, cömert biri; nereli?"

"İstanbul taraflarından; tam olarak nereden olduğunu bilemiyorum! Vatansever, çok vatansever, o da bizlerden biri; ama göçmen."

"Senin damadın da göçmen değil mi? Ne varmış bunda?"

"Evet, öyle tabii; ama vaftiz babası daha ileriden, kuzeydoğudan bir yerlerden. Tam şehrini bilemiyorum."

"Önemli değil; iyi bir insana benziyor, çok iyi."

“Eeee, tabii, önemli değil” dedi, derin bir nefes aldı ve rahatladı. Sonra kendi kendine mırıldanarak oradan uzaklaştı. “Önemli değil; iyi, iyi, eli açık. Değil işte, lanet olası, hayır, değil. Herif milliyetçi!”

Sonra yanıma geldi ve kulağıma doğru eğilerek, “Allah’tan, hiç kimse Rus-Yunan asıllı olduğunu bilmiyor; sakın lafını etmeyin. Göçmen, senin gibi bir göçmen. İşte o kadar” dedi.

Kurulan zengin sofrada sürekli yiyip içti, her kadehte “Öldü ruhum diğer arkadaşlar eşliğinde” diyen bir diğer Sampson olarak. Tabii, bunu söylerken, Sampson’un meşhur sözünün arkadaşlar değil, farklı ırklar için söylendiğini bilmiyordu. Bunuyorsa, sofradaki diğer kişiler içmesini engellediği için yapıyordu. Ne de olsa, *seksen yaşındaydı* ve çok içmemesi gerekiyordu; ama gel gör ki, torununun vaf-tiz töreninden ötürü çok mutluydu. İkide bir kulağıma eğilip gizlice, “O bir göçmen, bir göçmen, damat; ama oralı bir Yunan...” diyor, nereli olduğunu söylemekten kaçınıyordu. Nasıl olsa ben anlıyordum.

Günler sonra, telaffuz etmeye bile korktuğu şeye çok güldük: Rus!

Şimdi artık ben de seksenlik oldum ve ne zaman keyfim yerinde olup, bir kadeh fazladan içmek istesem, sonuçlarını umursamadan, kendi kendime, haz duyarak tekrarlıyorum: “Öldü ruhum diğer arkadaşlar eşliğinde.”

Evet, öldü... Diğer tüm arkadaşların sağlığına içelim! Farklı ırkların dostluğuna, sağlığına!

Gesur Olmak Gerek

Eylül 1940'ta, Argos'tan tren yoluyla Yunanistan-Arnavutluk sınırına doğru gidiyorduk. İlk ve son durağımız Kalambaka'ydı. *Elli* adlı geminin bombardımanından sonra, resmi olarak, "yeni silahlar" denenecekti! Kalambaka'dan Temas Hattı'na, yani İpiros'un Delvinaki mevkiinin biraz dışına kadar yaya gidecektik. Her birimiz bir katır götürecekti. Tırmanma Topçu Birimi'ydik. Çoğumuzun, sevimli dört ayaklılar hakkında hiçbir bilgisi yoktu. Hepimiz de yirmi sekiz yaşlarında gençlerdik; gülüyor, şakalaşıyor, şarkılar söylüyor ve her fırsatta bir şeyler içmeye çalışıyorduk. Ne güzeldi o yıllar! Benim yanımda, adı Yorgos Vultsos olan birisi vardı. Korfu Adası'ndandı. Yunanistan Merkez Bankası'nda memurdu. Çok iyi bir insandı; son derece kibardı. Sessiz sakın biriydi ve neredeyse hiç gülmüyordu. Sanki biraz da üşengeç miydi ne? Ben şakalar yapıyor, çeşitli hikâyeler anlatıyor, durmadan onunla uğraşıyordum. Tepki vermiyordu. Kafasını kazıtmıştı. Yusuvarlak kafasıyla Roma heykellerini andırıyordu. Pek iştahsızdı; katı şeyler dışında doğru dürüst yemek yemiyordu. Kalambaka'dan sonraki yol boyunca, nehir bulduğumuz yerde suya giriyordu. Bütün yol boyunca da nehir eksik olmamıştı hani. O zamanların meşhur Kalpaki Nehri bile yolumuzun üzerindeydi. Kimimiz katırların sırtında, kimimiz yaya, ilerliyorduk.

Dedik ya, çoğumuz bu hayvanlara aşına değildik. O namussuzlar da bunu anlıyor ve bize numara yapıyordu. Binebilenler biniyordu. Benim iki katırım vardı. Biri benim-

di, diğeri ise Vultsos'a aitti. Ona sempati duyduğum, biraz da acıdığım için katırıyla ben ilgileniyordum; çünkü bece-remiyordu. Benden bile beterdi. Düşünün artık!

"Bre Vultsos" diyordum, "neyin var Allah aşkına? Ne düşünüyorsun; neden korkuyorsun?"

"Korktuğumu anladın Tsolakidis" diye cevap veriyordu. "Savaşı düşünüyor ve korkuyorum!"

"Al işte, enseye bir tokat" diyordum. "Hangi savaşı be? Dur, önce bir başlasın bakalım."

"Başladı; ama sen farkında değilsin. Seni kıskanıy-
rum!"

"Al işte, bir tokat daha. Uyan, zavallı Yorgos."

Bu minvalde konuşuyor, sonra da gülüşüyorduk. Bir süre susuyor, sonra şöyle diyordu:

"Beni öldürmelerine gerek kalmadan ben korkumdan zaten öleceğim!"

Ona çok acıyordum; hepimiz acıyorduk. 15-16 gün sonra, Delvinaki'den önce bir yerde kamp kurduk. Orada yaklaşık bir ay kaldık.

Katırlarımızı besliyor ve Zaravina Gölü'nde suluyorduk. Her akşamüstü, cesaret edebilenlerimiz onları tımarlıyordu. Ben, *fikirsizin* teki olarak, değerli sigaralarımı Aksioslu bir meslektaşına verip, bu işi ona devrediyordum. Tabii, Vultsos da aynısını yapıyordu. Bu arada, gün geçtikçe çöküyor, *so-luyor* ve yüzü kararıyordu.

28 Ekim 1940'ta, aniden bombardıman ateşi başladı. Vultsos tedirgin oldu. Çok sessizdi; başka bir âlemde yaşı-yordu sanki.

Ona gerçekten acıyordum. Genel Kurmay'ın emriyle, aynı gün düzenli olarak geri çekilmeye başladık. Gazete-den öğrendiğimize göre, "savunma hattı"na kadar geri çe-kilip, sonra "ani saldırı"ya geçilecekmış! Bir hareketlilik, bir telaş söz konusuydu; *durum ciddi görünüyordu*. Vultsos benden güç almaya çalışıyordu. Gel gör ki, ben de *kahra-man falan değildim*! İnanılmaz bir durum ama, Vultsos'u gördükçe cesaretim arttı. Tanrı korusun, onun gibi olabi-lirdim! Bir hafta sonra, nasıl olduğunu anlamadan, biri-

mimden alındım ve başka bir bombardıman birimine gönderildim. Eski birimimle savaş sonuna kadar hiçbir temasım olmadı. İşgal günlerinde her yerde Vultsos'u sordum. Sonradan öğrendiğime göre, gerçekten, öldürülmesine kalmadan kendiliğinden ölmüştü. Bir mermi bile atamadan! Savaşın ilk kırk günü bile dolmadan, bir askeri hastanede bu dünyadan göçüp gitmişti. Söylenene göre, ateşi çıkmış ve bir titreme nöbetine tutulmuş; sürekli kâbus görüyormuş.

“Yürümeye bile mecali yoktu” dediler. Öğrendiğime göre, bizim birimin tek kaybıydı; diğer herkes yaşıyordu. Şöyle dediğini hatırlıyorum:

“Tsolakidis, beni öldürmelerine gerek kalmadan ben korkumdan zaten öleceğim!”

Neydi bu? Özgüven eksikliği mi, korkaklık mı?

Cesur olmanız GEREKİYOR, hey Atinalı erkekler! Bütün hayatınız boyunca, durmaksızın!

Gülmece ve Çığırından Çıkan Trajikomik Bir Olay

On bir veya on iki yaşlarındaydım. Kapadokya'nın Flaviana köyünde Aziz Panteleimon Yortusu vardı. Aziz Panteleimon Kilisesi çok büyük bir kilisenin temelleri altında, kapkaranlık bir yeraltı kilisesiydi. Bu çok büyük kiliseyse, görkemli ve kendisiyle aynı adı taşıyan bir manastırın, yani Yuhanna Prodomos Manastırı'nın avlusunda yer alıyordu. Gerçekten de çok büyük bir manastırdı ve Patmos Manastırı'yla aynı yaşıydı.

Çok sıcak ve boğucu bir cuma günüydü. Bu, Müslümanlar için tatil demekti; bizim içinse –tesadüfen– kutsal bir gündü. Dediğim gibi, o gün hem Aziz Panteleimon Yortusu kutlanıyordu hem de her ay olduğu gibi pazar kurulmuştu. Her ayın son cuma günü, manastır meydanında bir çeşit halk pazarı kurulurdu. Genellikle meyve sebze satılırdı bu pazarda; çünkü tezgâh sahipleri çoğunlukla bölgenin Türk çiftçileriydi. Peynir, yumurta, bakliyat ürünleri ve bazen de kurbanlık koyun bulmak mümkündü pazaryerinde. Hatta koyunları hemen orada kesip, zahmetleri için de derisini alıkoyarlardı. Bu pazar, kışın üç aylık dönemde, yani aralıktan şubat sonuna kadar kurulmazdı. Bu dönemde, eksi yirmi derecelere varan, buz gibi bir hava olurdu çünkü.

Kısacası, Hıristiyan ve Müslüman, bütün yerli halkın toplanma günüydü o gün.

Bu yeraltı kilisesinin, yani Aziz Panteleimon Kilisesi'nin, psikolojik rahatsızlıkları olan kişileri iyileştirdiği söylenirdi. Şifalı bir yerdi, anlayacağınız.

Gerek Rumlar gerek Türkler Aziz'e hürmet ederdi. Komşularımızdan ziyade, civar köylerde yaşayan ve pazarda mallarını satmaya gelen Türkler Aziz'e daha bir saygı duyardı.

O zamanlar, dağlık ve ulaşımı zor olan bu köylerden develerle şehre inilirdi. Bu manzaraysa bizim gibi köylü çocukların eğlencesiydi; köy meydanına toplanıp onları seyrederdik.

Develer ve özellikle yavruları çok şirindi.

Aziz'e bu denli hürmet eden Türkler sık sık ondan şifa dilerlerdi. Aziz'e yürekten inanıyorlardı. Bazen okutmak üzere saralı birini getirdikleri olurdu. Bazen de deli birini... Dediğim gibi, kilise karanlıktı ve burada kalın zincirlerle duvara bağlı iki halka göze çarpardı. Zapt edemedikleri delileri buraya zincirliyorlardı. Tavanda, demir parmaklıklarla çevrili küçük bir ışıklık vardı; burası Büyük Kilise'ye bağlıydı. Epeyce yüksekteydi. Duvara bağlanan hastalar buradan okunurdu. Ana Kilise'nin beş metre altında olduğunu hatırlıyorum. Küçük kiliseye nasıl indiğimizi de: Merdiven yoktu; çok dik bir yokuştan, sonunda yeraltı düzlüğüne varıncaya kadar aşağıya doğru inerdik. Mumları ve kandilleriyle, karanlık ve etkileyici bir kiliseydi.

Gelelim yaşanan komik olaya: Bir gün, saralı gibi görünen veya gerçekten öyle olan, tam bilemiyorum, bir genci yanına katmış bir Türk geldi. Manastırın iriyarı, bıyıklı muhafızına yaklaştı ve *her zaman olduğu gibi*, hastayı okuması için papazı görmek istedi. Din farkı olmasına rağmen inanç aynıydı. Tanrı İslam'da da "TEK"tir. Muhafız, papazın paydos ettiğini ve akşam geç saatte döneceğini söyledi.

O sırada, ben annemle beraber avluydaydım. Yanımızda bir de *cüppeli* çömez papaz vardı. Temiz ve saf olan Türk, çömez papazı gördü ve muhafıza, "Al işte, papaz burada; görmüyor musun?" dedi. "O olmaz" diye cevap verdi muhafız. Müslüman adam şaşırdı ve hayal kırıklığına uğramış bir halde etrafına bakındı. Keskin zekâlı annem birden Türk'e "Yaklaş" diye işaret etti. Sonra çömez papaza dönüp, Yunanca konuşarak kati bir şekilde, "Sana dediğimi

yap; korkma, sorumluluğu ben üstüme alıyorum” dedi. Çömez papaz pek çekingendi. “Ama ben ayinleri bilmiyorum” dedi. “Bilirsin, bilirsin” diye kaşılık verdi annem. “Şu elinde tuttuğun ne?” diye sordu sonra. “Gramer kitabı” dedi papaz. “Benimle gel” dedi annem. Küçük kiliseye girdiler. “Omuz atkısını al ve kitabı aç. Gördüğünü oku” diye mırıldandı annem ve onu Müslüman adama doğru itti. Her şey kendiliğinden gelişti. Saf ve “inançlı” adam, içtenlikle, gayrı ihtiyari eğildi; “hasta”nın da elini tutmuştu.

Çömez papaz atkıyı takmıştı. “Oku” diye emir verdi annem ve çömez tedirgin bir şekilde okumaya başladı.

“Tekil çekimi: Geldim, geldin, geldi.” Annem haç çıkar-
dı; biz de ona uyduk. Sonra kalındığı yerden devam edildi: “Çoğul çekimi: Geldik, geldiniz, geldiler.” Biz habire haç çıkarıyorduk. Arada bir, “Yüce Tanrı acı bize” diye bağı-
rıyorduk. Sonra yine tekil çekimine geçildi.

Bir an sessizlik oldu. Köylü adam eğildi ve papaza içi peynir ve yumurta dolu, el yapımı çantasını uzattı. Çömez papaz çantayı aldı. Ardından, “Şimdi odana git; papaza durumu ben izah ederim” diye emretti annem, çömez papaza. Her şey emir komuta zinciri şeklinde gerçekleşti.

Buraya kadar her şey komik öyle değil mi? İş çıkırından bundan sonra çıktı zaten.

Doğmakta olan kriz böylece atlatılmıştı. Saralı genç, diğer *inananlar* ve biz çocuklar annemin etrafında toplandık. O sırada ahalinin içinden yaşlıca bir Türk’ün anneme yaklaştığını fark ettim. “Beni de okuyun; içimde kötü ruhlar var” diyordu. “Yarın, yarın” diyerek apar topar oradan uzaklaştırdı annem kadını. Akşam vaazını dinlemek üzere ana kiliseye doğru hareketlenen annemi saralı gençle birkaç rençper takip etti. Yavaş yavaş başkaları da toplanıyordu. Hepsi dua edilen kısımda duruyordu. Tam o kısmın altında, küçük kilisenin tavanındaki demir parmaklıklı ışıklık vardı. Aşağıda, deli bir kadını şifa bulması için kalın zincirlerle bağlamışlardı.

Kadın bağıyor, tehditler savuruyordu. Daha çok insan toplanmaya başladı. Birden, demir parmaklıklar çöktü ve

bir adam aşıya düştü. Allah'tan, hasta kadının üstüne denk geldi. Millet bağırıp çağırmaya başladı. Kandil yakıcılar, muhafızlar koşturuyor; beş altı Türk de onları takip ediyordu. Küçük kiliseye girdiler ve düşen adamı deli kadının elinden kurtarmaya çalıştılar.

Uzun boylu ve güçlü kuvvetli olan hasta kadın, düşen adama sıkıca sarılmış, tehditkâr bir şekilde el kol hareketleri yapıyordu ve "Sakin yaklaşmayın; yoksa onu boğarım" diye bağıyordu. Annem şimşek hızıyla devreye girdi. Çok kararlı bir şekilde sükûneti ve düzeni sağladı; sonra da vaz veren papazın yanına koşup, onu olay yerine resmen sürükledi. "Tütsüyü de al" diye bağıyordu. Alt kata koştular. Papaz tütsünün dumanını etrafa yayarak, alçak bir sesle, "Tanrım acı, Tanrım acı" diye dua ediyordu. Birden, mucizevi bir şekilde deli kadın sakinleşti, yerde kasilıp kaldı ve esir aldığı adamı bıraktı. Papaz alçak sesle dualar okuyarak geri çekildi. Aynı şekilde, hepimiz geri çekildik ve dışarı çıktık. Sonuçta, papaz her şeyi öğrendi ve çömez papazla annemi yanına çağırdı. Olayın ne şekilde örtbas edildiğini bilmiyorum; ama sonunda ana kilisede, ışıklığın üst kısmında, inanan ve inanmayanların, saf ve saf olmayanların huzurunda kısa bir tören yapılarak mesele halledildi.

Bu arada, Aziz Panteleimon Yortusu sona erdi ve pazar-yeri de toplandı.

Çömez papazınsa iyi bir öğrenci olduğu ortaya çıktı; gramerden pekiyi almıştı. "Geldim, geldin, geldi. Tanrım acı, Tanrım acı, Tanrım acı..."

Her zaman olduğu gibi, "bilgisizliğin saflık" olduğu yine ispatlandı.

Fırsatı Yakalayın

Fnsan, aradığı fırsatı mutlaka yakalar. Ama sadece bir kez. Ve çoğu kez, bu fırsat bir kurtarıcı gibidir. Bilinmeyense, aranan fırsatın ne zaman ve hangi şekilde karşımıza çıkacağıdır. Bu yüzden de gözümüzden kaçır. Fırsat yılanbalığına benzer. Kayar gider elimizden, hem de tasavvur edilemez bir hızla. *Geleneksel olarak* cinsiyeti dışı olduğu için, Fransızlara göre bir hayli uzun saçları vardır; böylece onu saçlarından kavrayabiliriz. Onların dilinde söylersek: "Saisir l'occasion* de ses cheveux." Eğer onu saçlarından yakalayabilirsen, işte o zaman kurtulursun.

Aynı zamanda hem şanslı hem de şansız olan bir arkadaşım vardı. Şanssızdı; çünkü kendi karakteriyle tamamen zıt bir kadınla evlenmişti. Eh, bu pek de yadırganacak bir durum değil. Ama aynı zamanda da şanslıydı. Nedenini birazdan söyleyeceğim. Eşi güzeldi ve seçkin bir ailedendi. Başkalarına karşı çok ama çok iyiydi. Aptallıkla iyilik arasında çok ince bir çizgi vardır. Arkadaşım bunu fark etmişti ve kadını kötülük yoluna sokmak ve böylece, bitmek tükenmek bilmeyen iyiliğini dengelemek için yoğun çaba sarf ediyordu. Ama nafiye. "Kurnaz *OLMAYAN* doğa, dışkıya benzer" diyerek içini döküyordu bana gözyaşlarıyla. Sabretmesini söylüyordum ona. "Sabrın da sınırları vardır, dostum" diyordu. "Ben defalarca sabrımın sınırlarını aştım; artık dayanamıyorum!"

* Fr.: Fırsatı saçlarından yakalamak.

Gerçekten de dayanamadı! Ani ve cesur bir adımla boşanmaya karar verdi. Çocukları yoktu veya olmuyordu. Evlilikleri yedinci yılını geride bırakmıştı. “Yedi rakamı semboliktir” diyordu. Böylece, boşanmak için fırsat kollamaya, hatta yaratmaya başladı. Eşinin kırdığı potlar artık tahammül edilemez seviyeye ulaşmıştı. Üstelik, gereksiz yere kıskançlık yapıyordu. “Yorucu bir hayat; ‘sorumlulukların’ paylaşılması gerekiyor” diyordu ve sürekli bahaneler arıyordu. Thukydides’in *Peloponnesos Savaşı* adlı kitabının “Bahane ve Sebepler” başlığını taşıyan bölümünü okumaya başlamıştı. Sebepler hazır. Bahaneyi arıyordu. Sonuçta bu bahane, Eleni Yenge şeklinde belirdi. Söz konusu “yenge”, adamın yengesiydi; ama arada kan bağı yoktu. Yeri gelmişken, size ileride faydalı olacak bir bilgi: Kadının bir üvey kızı vardı. Bekârdı ve tam adamın ölçülerindeydi! Tabii, yenge adamın boşanmasını istiyordu. İyi ya da kötü, tesadüfler zinciri işte. Farklı amaçla da olsa aynı şeyi istiyorlardı. Böylece kadın, arkadaşımın karısına bir avukata gitmesini ve kocasına haddini bildirmesini tavsiye etti. Saf kadıncağız buna inandı ve arkadaşımın yengesinin, bir yabancı olmasına rağmen, kendisine gösterdiği ilgiden ötürü uygulandı. Dedik ya, aşırı iyilikle aptallık arasındaki çizgi çok incedir. Çok da tehlikelidir. Kadın, avukat bile tavsiye etti. Böylece, arkadaşımın karısı avukatı ziyaret etti ve avukata göre hiçbir derinliği olmayan bir konuşma yaptılar. Tesadüf o ya, avukatın üç kızı vardı; bunu da yeri gelmişken söylüyorum. Bir tesadüf daha: Avukat, yine kan bağı olmaksızın, arkadaşımın uzaklardan akrabaydı. Ama onun karısıyla daha önce tanışmamıştı. Avukat da karısından boşanmıştı ve kızlarını yanına almıştı. Her açıdan mükemmel bir babaydı. Çevresinde saygıdeğer biri olarak biliniyordu. Ama arkadaşımın eşi için o ana kadar bir yabancından öte anlamı yoktu.

İşte kargaşa bu noktadan sonra başlar. Avukat bu tesadüf karşısında şaşırıp kalır ve kadın oradan ayrılınca arkadaşımı arar. Arkadaşım hayli şaşkın bir vaziyette tecrübe-

li avukatla telefonda sohbet eder. Avukattan çifte rol üstlenmesini ister. Plana göre, iki tarafın avukatı da o olacaktır ve ücretini arkadaşım karşılayacaktır. Bol keseden ödeme yapacaktır. Yalnız tek bir şartı vardır: Bütün bu olan bitenlerin tam bir gizlilik içinde yürütülmesi! Avukat parayı çok seven, kurnaz biridir ve bu teklifi seve seve kabul eder. “Saisir l’occasion” der kendi kendine. “Fırsatı yakalayın!” Çifte ödemeyi kabul etmez ve arkadaşına hatırı sayılır bir *indirim* yapar. “Hakkaniyet çerçevesinde bir çözüm için” çalışmaya başlar. Dava iyi kötü ilerler; çift sık aralıklarla Başpiskoposluk’a uğrar. Sonunda *boşanma* gerçekleşir. İstenilen yerine getirilmiştir; avukat derin bir nefes alır. Bu arada, *evlendirmeyi düşündüğü kızının* başka biriyle, hem de BOŞANMIŞ biriyle ilişkisi olduğunu öğrenir. Geçmiş ola! Diğer gelin adayı da, yani yengenin kızı da biriyle ilişki yaşamaktadır. Kaderin bir cilvesi midir ne; o da boşanmış bir adamla birlikte.

Arkadaşım olup biten her şeyi başka bir arkadaştan öğrenir ve çok güler; olayı her hatırladığında da gülmekten kendini alamaz. Kendisi de “fırsatı yakalamak” için aramaya koyulur. Tam yedi yıl sonra ÇİFTE GÜNAHI işler ve evlenir. Böylece hikâye mutlu sonla biter.

Sanırım bu hikâyenin tek kurbanı –artık bugün belli olduğuna göre– arkadaşımın “iyi mi iyi” olan eski karısı. Kadıncağız, kendi üvey kızını baş göz etmek isteyen Eleni Yenge’nin sıcak ilgisi sonucunda kendini *dul bir kadın olarak, üç kız çocuğu sahibi birinin kucagında* bulur. En son gördüğümde seksen yaşındaydı ve yapayalnız bir dul olarak anne babasından kalma *yuvasında* yaşıyordu. *Oradan yola çıktı ve yine oraya döndü.*

“Allah’tan, kadının inanılmaz iyiliği *karanlık düşüncelere* kapılmasını engelliyor” demişti bir gün arkadaşım. Az kalsın KURBAN olacakken bugün harika çocukları ve daha da harika torunlarıyla mutlu mesut yaşayan arkadaşım. Ve bu arkadaş kendince eski karısına acıyor da; bundan emim.

Kıssadan hisse:

Gerçekten de, kurnaz *OLMAYAN* insanın doğası dışkıya benzer. Ayrıca, “fırsatı yakalayın” ve kurtulun. “Armut piş ağızma düş” demeyin!

Anne Babalar Affeder Ama Her Zaman Değil!

Birçok kez, çocukların anne babalarına “günah çıkardığını” duydum, okudum ve gördüm. Siz de duymuşsunuzdur mutlaka. “Anne babalar affeder” sözü, her dönemde tartışmasız kabul edilmektedir. Ama bu konuda şaşırtıcı istisnalar da yok değildir. İnsanlık dışı ve olağanüstü vakalar. Bunlar, yaşanmadığı takdirde, inanılmaz ve duygusal açıdan açıklanamaz gelir insana!

Pireos Caddesi’nde, Pire’ye doğru inerken sağ tarafta, 2 ila 158 numara arasında, köşede oturan bir kadın vardı. *Ona simitçi derlerdi; gerçekten de öyleydi. Gevrek ve sıcak simitler satardı. Çok zeki bir kadına benziyordu; esmerdi ve derin, mavi gözleri vardı. Gözleri alev saçar ve kötülük yansıtırdı. Öğrendiğime göre, eski günahkârlardanmış. İlk bakışta “masum” ve ciddi görünürdü; yürürken, durgun deniz gibiydi. Aslen Lesbosluydu ama lezbiyen değildi. Bir oğlu vardı. Fransa’da okuyup doktor çıkmıştı. Babası sözümüne meçhuldü ama aslında çok iyi tanınan bir adamdı; söylenene göre, gençliğinde pezevenklik yapmıştı. Söz konusu simitçi kadın da eski “iyi kızlardan” biriymiş. Mekânı Fokionos Negri Sokağı’ymış. 12-17 saatleri arasında çalışır, akşamları ise gezermiş. Hatırladığım kadarıyla, genelde koyu renk giyinir ve asla sigara içmezdi. “Kaba ve avam bir alışkanlık” derdi. Ama ara sıra esrar çekerdi. Yaptığı şeylerin kayda değer olması gerekirdi. *Ciddi olan her şey, ahenk de içerirdi!* Tabii, kadının kendisi de pek ahenkli ve hoştu. Oğlu, “Annem bana yasadışı ortamda*

hamile kalmış!" derdi. Oğlunu bir okula yatılı vermişti. Pazar günleri kadın için "tatil"di. Fakirhanesinde tam bir ev kadınıydı; yemek pişirir, temizlik yapar, biraz müzik dinler ve oğluna *namus* dersleri verip, nasıl ciddi ve sosyal biri olacağını öğretirdi. Evi Pangrati'de, Filolau Caddesi'nden Aziz Artemios'a doğru giden yol üzerindeydi; zaten bu azize, oğlunun doktor olması için adakta bulunmuştu. *Çocuk gerçekten doktor oldu; ama bir daha asla annesinin evine ayak basmadı.* Annesi onu evden kovdu. Tartışmaya bile gerek duymadan, her türlü parasal kaynağını keserek, pişman oluncaya kadar çocuğu evden uzaklaştırdı.

"Nankör oğulun" eve dönmesine tek bir şartla izin verebilirdi: Fransa'dan getirdiği sözümona fizyoterapist "keçiyi" terk edecek ve doğru dürüst biriyle evlenecekti. *Tabii, annesinin söyledikleri doğrultusunda ve itiraz etmeden.* "Yeterince para var" diye de eklemişti. "Aksi takdirde, bir daha asla eve geri dönemezsin. Bu durumda ben de evlenirim. Yaşım o kadar da geçkin değil!" Bu teklif karşısında oğlu Argiris taş kesildi. Süre istedi. Süre verildi: Bir ay; ama hiçbir uzatma olmaksızın. Harfiyen uygulandı. Sözleşme, kanundan üstündür! Francesca, Argiris'e kene gibi yapışmıştı. Hem akıllı hem dişiydi. Yanar döner, patlayıcı madde içeren bir fırın gibiydi. Agresifti ve girişkendi; Avrupa Topluluğu ve çokuluslu şirketler hakkında modern teorileri vardı.

Sonra ne mi oldu? Oğlan, Aristotelus 676 Numara'daki muayenehanesinde doktor olarak çalışmaya devam etti. Fizyoterapist karısı da onunla kaldı ve işinde başarılı oldu.

Anneyse *medyum* olarak çalışmaya ve telefonla müşteri kabul etmeye başladı; hem de Aristotelus'ta, hemen hemen oğluyla karşı karşıya olduğu bir mekânda.

Derken, zaman böyle geçti. Yaşlandı artık, simit satıyor; ama hâlâ katı ve gaddar. Oğlunu affetmiş değil. Anne babalar affeder; ama HER ZAMAN değil. Çocukların ara sıra geri adım atması lazım. Anne babaların onlar için sarf

ettiği emekler terle yoğrulmuştur. Onlara olan borçların ödenmesi gerekir. Hep bize, hep bize, olmaz. Bir denge kurulması şarttır.

!

..

..

*Sans Revoir!**

Dul bir kadın tanıdım 1948 yılında. Çok güzel değildi ama sempatik, çekici ve işveliydi. Eğitimliydi de. Elliniko bölgesindeki Amerikan Koleji'nden mezun olmuştu. Kırk yaşında olduğunu söylüyordu. Ben otuz beşim-deydim. Bunda olağandışı bir şey yok, tabii. Ermeni kökenli bir Yunan vatandaşıydı ve Katolik'ti. Kocası Edirneliydi; göçmen bir Yunan Ortodoks'tu. Kadın, her ne kadar koyu Katolik idiyse de, başka dinlere hoşgörüsüyle yaklaşıyordu. Çok şükür, hem kendinin hem de diğerlerinin milliyetine kayıtsızdı. "Ben dünya vatandaşıyım" der, hoş bir şekilde gülümseyerek sağ gözünü kırpar ve adamı yerinden hoplatırdı. Adı Takui idi. Ama ismini Yunanca'ya uyarlamıştı: *Areti*. Ne var ki, erdemle uzaktan yakını'nın alakası yoktu. Onu iyice tanıdıktan sonra, şaka olsun diye ona "Erotu" adını taktım. Çünkü gerçekten sevişmeyi çok seviyordu ve bu konuda rekor sahibiydi. Onunla kimse boy ölçüşemezdi. Bu da olağanüstü bir durum değildi, tabii ki.

Küçük yaşta evlenmiş bir kızı vardı. *Kızın çocukları yoktu*. Kocası İstanbullu bir Rum'du; uzun boylu, akıllı ve eğitimliydi. Kız da uzun boyluydu ama bilardo ıstakası gibiydi. Çok şakacı ve işveliydi.

Areti, "Dışı ve içi uyumlu bir çift" derdi onlar için, espri yaparak. Bayan Areti'nin Suriye'den, Halep'teki babasından gelen düzenli ve iyi bir geliri vardı. Babası pastacıydı. Kadın, Syngrou Caddesi'nin alt kısmında, Delta tarafında

*Fr.: Görüşmemek üzere.

bir garsoniyerde tek başına yaşıyordu. En azından gündüzleri öyleydi. Çok fazla “metal” takıyordu; altın takılarına bu adı vermişti. Her birinin ucundan altın para sarkan ağır bilezikler, çarpıcı yüzükler, çok pahalı bir kol saati ve bir madalyon. Madalyon için, “Bu benim koruyucum” der ve yine göz kırpardı. Çok tatlı ve güler yüzlü bir kadındı. Bir Tahran kuyumcusunun kışkırtıcı vitrinini andırıyordu.

Ara sıra, durduk yerde *dalıp gider*, hüzünlenirdi. Çoğu kez kendi kendime nedenini sorardım. Günün birinde cesaretimi topladım ve “Ama neden, neden; neyin var?” diye sordum. “Neyim mi var? *NEYİM YOK* diye sorman lazım!” diye karşılık verdi. Anında, doğrudan sordum bu sefer. O da *anında* cevap verdi:

“Bir torunum yok ve olmasını çok istiyorum!”

“Bu işte bir iş var” dedim. “Tam tersi” dedi, “hiçbir iş yok; tık yok!” Sonra kaba bir şekilde ilave etti: “Uzun adamı tanıyorşun; o, kurşunsuz!” Ben safça cevap verdim: “Çareyi başka yerde ara o zaman.”

“Bre, bre, basit ve bilgece laflar ettin. Yarından tezi yok, salak kızıma ders vermeye başlıyorum!” dedi, anında yerinden kalktı ve her iki yanağına da kocaman birer öpücük kondurdu. Sonra, “İleri, marş” deyip gitti.

İki yıl boyunca kayıplara karıştı. 1951 yılında, çalıştığım bankayı arayıp beni soran, hiç tanımadığım bir ses duydum telefonda. “Ben Bayan Areti’nin kızı filancaym... Annem Beyrut’ta. Size verilmek üzere bir zarf bırakmıştı bana. Yakınlardayım. Stadiu 25, Petrograd adresindeyim; ama acelem var. Zarfı size vermesi için barmene bırakıyorum. Onu muhakkak alın. Beni filanca numaradan arayabilirsiniz; ama sadece bugün için geçerli. Uzun adamın selamı var. Sekiz ay önce baba oldu. Bir mutlu ki, sormayın! Size çok şey borçluyuz. Annem Yunanistan’a dönmeyecek. Suriyeli bir tütün tüccarıyla evlendi. Au revoir,* Bay Tso-lakidis. Bir oğlum var. Au revoir...”

* Fr.: Görüşmek üzere.

Önce taş kesildim; sora kendime geldim. Petrograd'a gidip zarfı aldım ve açıp okudum: "Sen benim velinimetimsin. Çözümü bu kadar kolay bir soruna ışık tutan kişisin. Gerçi ben, o zamanlar taktığın ismimle Erotu, bu sorunu nasıl çözebileceğimi hiç düşünmemiştim. Hep ümit edip duruyordum. Şimdi başka bir sorunum daha var; çöz bakalım. Ama sakın gülme. Oğlum ve torunum, baba ayrı ana bir kardeş; yani yakın zamanda olacaklar. Çocuk bekliyorum, hem de oğlan! Doğum muhakkak Beyrut'ta olacak. Yeniden evlendim. Bil bakalım kiminle evlendim! Sanırım tahmin edersin. Seni yanaklarından ama bu defa sessizce öpüyorum!"

Bir de not düşmüştü: "Günün birinde seni muhakkak göreceğim."

28 Ekim 1989'da bir telefon geldi. "Sadece merhaba demek için aradım. Ben Takui. Filanca oğlumla birlikte geldim; 28 Ekim 1940 kutlaması için üç günlüğüne... Nice senelere. Beyrut'a geri dönüyorum. Telefon numaranı rehberden buldum. Bu arada, söylesene, ismine neden Emili-os'u ekledin? Ben seni Kostas diye biliyordum. Sen muhakkak bir şeyler gizliyorsun. Canım, ben pek yaşlandım. Sen en iyisi beni hiç görme."

Ağzımı açmama izin vermedi. Telefon kapandı ve benim ağzım bir karış açık kaldı. "Bu bir hayal olmalı!" dedim kendi kendime.

*Muhakeme Eksikliğinden
Dolayı Başına Gelenler,
Kaçınılması Gereken
Bir Derstir*

*K*aderden kaçılmaz. Pek çok atasözü gibi bu da tartışmasız doğru. Her ne kadar kendi aralarında çelişen atasözleri olsa da, her biri belli bir durum için geçerli galiba.

Yaşanan öyle olaylar vardır ki, atasözlerini doğrular niteliktedir. Tıpkı şimdi anlatacaklarım gibi.

Theano, orta halli bir ev kadınıdır; Kayseri'nin güzel bir tatil köyünde yaşamaktadır. Kocasını Mısır'da, yani gurbet ellerededir. Herkes gibi üç dört yılda bir gelip gider. O zamanlar, yani Mübadele öncesi, durum böyleydi.

İki kızı vardır, ikisi de birbirinden güzeldir; biri on altı, diğeri on iki yaşındadır. Büyük olanı çiçek açmış badem ağacı gibidir. Afrodit ismiyle vaftiz edilmesi için hiçbir ekşiği yoktur. Ne var ki, ilkokul üçe kadar okula devam etmiş ve bir hayli muhafazakâr yetiştirilmiştir. Elişinden iyi anlar; biraz dikiş diker; iyi yemek yapar ve ölçülü konuşur.

Yıl 1922... Güzeller güzeli Atinâ –kızın adı buydu– herkesin dilindedir. Eee tabii, çöpçatanlar da devrede... Mikrasya'dakiler için alışılmış şeylerdir bunlar. O zamanlar onur her şeyden üstündü; çeyiz ise hiçbir zaman pazarlık konusu yapılmamıştır zaten. Bizler bu konuyu burada, Yunanistan'da öğrendik ve itiraf etmek gerekir ki, biz de "çeyiz" konusunda uzman olduk. Tam anlamıyla uyum sağladık. Kendi gelenek ve göreneklerimizi unuttuk.

Velhasıl, Atiná'ya bizzat annesinin kuzeni, yani annem çöpçatanlık yaptı. İyi bir kısmet bulundu. Damat adayı komşu köyden, Prokopio'dandı; Amerika'ya göçmen olarak giden bir gençti. On beş yaşında göç etmişti ve evleneceği zaman otuz üç yaşındaydı. Amerikan vatandaşı ve bir savaş malulüydü; ABD'den emekliydi. Mesleği nedir ne değildir pek belli değildi; Amerikalı bir "memleketlimiz"di işte.

Annemin değerlendirmesine göre, aralarında çok büyük bir yaş farkı ve karakter farklılığı vardı: Adam çok sert görünüyordu; ama kanımca, son derece eğlenceli ve tatlı biriydi.

Bu arada, annemin kafasında bu evlilik hususunda tereddütler belirmeye başladı.

Her neyse; sonuçta evlilik gerçekleşti ve bizim oradaki deyişe göre, "bal ve kaymak ayı" geçti ve çift Amerika için yola koyuldu. Boston'a gidiyorlardı.

Ayrılık gözyaşlarıyla ve dualarla çift yolcu edildi.

Bir ay sonra haber geldi: "Sağ salim vardık; çok iyi vakit geçiriyoruz." On ay sonra da şöyle bir haber geldi: "Mutluyuz; dünyalar güzeli bir oğlumuz oldu."

Atiná, Amerikan tarzı bir hayat sürdürüklerinden bahsediyor; Lambis'in çok iyi bir insan olduğunu ama kıskançlık yaptığını söylüyordu.

Annem Nafsika bu sözler üzerine biraz endişelenmişti; ama kızın annesi Theano'ya bir şey demedi.

Atiná sık sık yazıyor ve sürekli birtakım imalarda bulunuyordu.

Annem aralarındaki yaş farkıyla mektuplarda sık sık geçen "kıskançlık" kelimesini birleştirtince, kocasının Atiná'ya kötü davranıyor olabileceği sonucuna varmıştı.

Atiná'nın mektupları daha seyrek gelmeye başladı. Sekiz ay sonra günün birinde, postacı nefes nefese Amerika'dan siyah zarfta bir mektup getirdi. O zamanlar bu gibi durumlarda âdetti siyah zarf. Hangi durumlarda mı? Aman Tanrım! Theano mektubu dikkatle açtı ve heyecana dayanamayarak bayıldı.

Lambis ölmüş; Atiná ise gencecik yaşta, hem de kucağında bebekle dul kalmıştı. Yabancılar arasında bir yabancıydı artık. Damat çok basit ama bir o kadar da trajik bir olay sonucunda ölmüştü. Olay şöyle cereyan etmişti:

Eve her zamankinden erken gelmiş ve zili çalmış.

Daire, bir apartmanın biraz yüksekçe zemin katındaymış. Atiná uyuklayarak çocuğu emziriyormuş. Küçük yaşta anne olanlar için alışılmış bir durumdur bu.

Kapıyı açmakta geçikmiş. Bunun üzerine, Lambis tırmanarak pencereye çıkmış ve ayağı kayıp sırtüstü düşmüş. Elveda Atiná! Böylece öbür dünyayı boylamış.

Mektupta yazılanlar üzerine annem değerlendirme yaptı: Adam çok kıskançtı. Üstelik Atiná çok güzeldi ve adamdan tam on yedi yaş küçüktü.

Mektup okunduğunda evde feryat figan koptu, tabii ki. Kız yaban ellerde bir başına kalmıştı; ama neyse ki, geçim derdi yoktu.

Zaman geçer, yaralar kapanır... Atiná çok ıstırap çekti; Amerika'da yaşıyor ve ne dil ne de yol yordam biliyordu.

Hikâye burada bitmiyor, tabii. Günün birinde, Atiná'nın evinin zili çalar. Kadın kapıyı açar. Yadırganacak bir durum yoktur. Bir satıcı "pamuklu havlu, bornoz vesaire" satmaya çalışmaktadır. Yabancı bir adamdır. Buna rağmen biraz laflarlar.

"Rum musun?" diye sorar yabancı adam. "Evet, nasıl anladın?" diye karşılık verir Atiná. "Eh, ne olacak canım, bizler birbirimizi nerede olsa tanırız" der kaba bir Yunanca'yla adam.

"Mikrasyalı mısın?" diye sorar Atiná.

"Evet, Kayserili..." diye cevap verir adam.

Yalnız ve bekârdır üstelik.

Atiná da çocuklu bir DUL.

"Hemşeriyiz" diye bağırırlar aynı anda.

İnanılmaz ama gerçek.

Tesadüfen aynı köydendirler. Aileler de tanıdık, tabii.

Birbirlerini tanırlar, tamamlarlar (!), hızlı adımlarla kiliseye doğru yol alırlar ve yekvücut olurlar.

Yeni bir yaşam için kapı aralanmıştır. Her şey iyi gider; bir kız çocukları olur. Yunanistan'a dönerler.

1936 yılında onlarla karşılaştığımızı hatırlıyorum. Lambis'in oğlu tam bir fidan olmuştu ve babasının kopyasıydı.

On dört, on beş yaşlarında bir delikanlıydı. Yeni baba ise ruhen ve şeklen gerçek bir melekti. Hayatlarında her şey yolunda gidiyordu. Yunanistan'da kalmaya karar verdiler. Adam iş kurdu; modern ve çok güzel bir mermer dükkânı açtı.

Atiná hemen hemen her gün bize geliyordu. Dediğim gibi, anne babası yoktu. Bir kız kardeşi vardı sadece. Onun masraflarını da Atiná karşılıyordu.

Daha önce de söylediğim gibi, annem öngörüsü kuvvetli bir kadındı. Atiná'nın ilk eşinin annesinin ve kız kardeşinin yakınlarda bir yerlerde oturduğunu öğrenmişti.

Çok doğru düşünerek, bunu Atiná'dan gizlemişti.

Ama boşuna demezler, gizli olan her şey günün birinde gün ışığına çıkar diye.

Yeri gelmişken söyleyeyim: Kadın oğluna babasının adını vermişti; çocuğun adı Harrys'ti. Amerika'da doğduğu için Amerikan ismi vermişlerdi, doğal olarak.

Çocuğun şeytani bir zekâsı vardı.

Annem kaygılanıyordu. Ben o zamanlar yirmi yaşındaydım ve annemin niyetini tahmin edebiliyordum. Haddim olmayarak, ona karışmamasını söylüyordum.

İtiraf etmeliyim ki, Harrys gözümüze epey sevimli görünüyordu; onu çok seviyorduk.

İleriye gören annem, "Sakin ola ki, çocuk gerçek babasının nasıl öldüğünü ve burada ninesinin yaşadığını öğrenmesin; dikkat et Atiná. Yoksa işin sonu hayırlı olmaz. Duygularına kapılma; dikkatli ol" diyerek sürekli Atiná'yı uyarıyordu. "Erkek çocuk kız çocuktan farklı düşünür. Bu tür durumlarda, hayalinde çok farklı bir dünya yaratır" diye de ekliyordu.

Buradaki hemşerileriyle görüşmelerinden etkilenip, dayanılmaz bir duygu seline kapılmıştı Atiná.

Başlarda üstü örtülü, sonradan daha cesurca açıklamalarda bulunup, çocuğa ninesinden bahsetti.

Günün birinde çocuk şöyle bir yorumda bulunmuş: “Baksana anne, benim kaç ninem var? Ben üç tane sayıyorum. Senin annen, babamın annesi, babamın diğer annesi... Ama nasıl olur? Toplamda üç ediyor.”

Atiná tedirgin olup, soruyu cevaplandırmamış ve hemen teyzesine, yani anneme koşmuş. Her şeyi olduğu gibi anneme anlattı. Tabii, annem önce bir hayli kaygılandı. Biraz düşünüp taşındıktan sonra, “Ne yap et Atiná, gerekirse yüreğine taş bas ama, sakın oğluna gerçekleri anlatma” diye onu tembihledi.

Çocuk çok geçmeden aynı soruyu tekrar sormuş. Atiná dayanamayıp, zayıf karakterli ne de olsa, hemen hemen her şeyi açıklamış. Bunun üzerine, ufaklık, ninesini görmek istemiş. Israrcı ve dik kafalıydı zaten. Atiná ne bize ne de kocasına bir şey söylemeden, çocuğu ağır ama emin adımlarla ninesine götürmüştü. Annem sonradan her şeyi öğrendi ve elbette, çok üzüldü. Olacakları tahmin etmekte de hiç zorlanmadı.

Çocuk ninesiyle görüşünce, doğal olarak, havalara uçmuş. Nine de, aynı şekilde, duygulanıp ağlamış. “Babası görseydi, ne kadar mutlu olurdu” demiş.

Böylece düğüm çözüldü. Daha sonraları, nineyle torun sık sık görüşür oldu.

Tabii, bundan sonra, babanın her tür sert davranışı çocuk tarafından yanlış anlaşıldı; ne de olsa o, *üvey babaydı*.

Anne ise gerçek babanın bir anlamda “katil”iydi.

Çocuk gün geçtikçe ele avuca sığmaz bir hal aldı. Adını değiştirmek istedi.

Bu arada, nasıl başardıysa, konsolosluğa gidip pasaport almış, Amerika Birleşik Devletleri Hava Kuvvetleri’ne gönüllü yazılmış ve tek başına, Amerika’ya doğru yola çıkmış.

Olaylar bundan sonra sarsıcı bir şekilde gelişti. Anne, çocuğunun peşinden gitmek istedi. Bunun üzerine baba buradaki işini (modern mermer dükkânını) dağıttı ve bir aya kalmadan Amerika’ya göçtüler.

Kuş uçmuştur artık. İstesene de tutulmaz. Bir daha kafe- se dönmez. Ara sıra ortaya çıkar ama, çok geçmeden yine kaybolur. Sonradan öğrendiğimize göre, çocuk, Hava Kuv- vetleri'ne girer, görevini hakkıyla yapar ve bir İtalyan kı- zıyla evlenir. İki çocuk sahibi olur; annesine çok bağlıdır, babasına ise hep kuşkuyla yaklaşır. Ele avuca sığmaz kişi- liği trafik kazası geçirmesine yol açar; dört sene bitkisel hayatta kaldıktan sonra vefat eder.

Atiná çok acı çeker; tek desteği eşidir. Aile bağları iyi- den iyiye zayıflamıştır. Bu arada kız da isyan eder ve baba tüm olanlara dayanamayıp kederinden ölür.

Atiná vicdan azabı çeker; ama Hades'te pişmanlık ol- maz.

Yüksek tansiyon, dolaşım bozukluğu, kalp atışlarında düzensizlik, beyin kanaması derken İsa'ya doğru yol alır. Ne kederin ne de acı ve ıstırabın olduğu, sonsuz yaşamın sürüldüğü yere gider...

Muhakeme eksikliği yüzünden başına gelenler, kaçınıl- ması gereken bir derstir!

Sondaj ve İyi Demirlemeler

Snsan neler neler görüyor, duyuyor ve öğreniyor şu hayatta. “Sürekli öğrenerek yaşıyorum!” Gerçekten de, gerek sözleri gerek deneyimleriyle sürekli bir şeyler öğreniyor ama aynı şekilde öğretiyor da. Bunlar, örnek alınabilecek ya da kaçınılacak deneyimler oluyor.

Öğreniyor, öğretiyor, taklit ediyor ve kaçınıyor. Bazen korkunç hatalar da yapıyor. Yanılmak çok insani bir şeydir; ama yanılmakta ısrar etmek, öyle değildir.

Yalnız gençler değil, yaşlılar da hata yapıyor; tabii, papazlar hariç. Onlar hatasızdırlar; o kadar hatasızdırlar ki, bazıları asla doğru bir şey yapmamıştır!

Bunları şakayla karışık laflar olarak algılayın.

Sonradan şunu anladım ki, hayat bana çok iyi bir şans tanımış: boşanmak! Düşünsenize; altı yedi yıl süren çok güzel bir evlilikten sonra anlaşarak boşandım.

Boşanma bir “çözüm”dür; ara sıra değil, daima hem de. Özellikle de ortada bol şikâyet varsa ve hiç çocuk yoksa!

Eğer çocuk istiyorsan, hem de bunun için yanıp tutuşuyorsan, o zaman en iyi çözüm boşanmaktır. Rızayla ya da rızasız... İkisi de aynı kapıya çıkar. Tabii, her şeyden önce, ayrılmak için iyi bir anlaşma yapmış olmak lazım. Bu o kadar da zor değil. Vouloir c'est pouvoir!*

Boşandıktan sonra genellikle “kutsal” bir dönem yaşanır. Buna arınma da diyebiliriz. Sonrasındaysa, tekrar koş-

* Fr.: İstemek yapabilmektir.

ma, sıçrama, uzun veya kısa atlama denemeleri başlar. Artık hangi spor dalında daha iyiyseniz. Gülmeyin; bunlar doğru. Bana inanmıyorsanız, Yalancı Amca'ya sorun. Gölge tiyatrosunda Karagöz olarak bilinen karaktere!

Ben artık şampiyon değildim ama, bitiş noktasına yaklaşmıştım. Kısa bir süre sonra o noktayı da geçecektim. Her bir omzuma yirmişer tane olmak üzere sırtıma kırk yumruk vurulacaktı. Daha sonra bir limana demirleyebilirdim artık.

Gemi ağzına kadar yüklüydü. Bir miktar da tamirata ihtiyacım vardı. Demek ki, dikkat ve istirahat gerekiyordu. Bunlar göreceli kavramlardır, tabii.

Dikkat ediyordum ama dinlendiğim söylenemezdi. İstem bile, bu çok zordu. Navlun pazarı iş başındaydı ve yükleme yapmak için küçük büyük, her çeşit gemiye ihtiyaç vardı. Sonra yeniden açık denizler için yol alıyordu.

Son derece temkinliydim!

Güya tecrübe sahibiydim. Hava durumunu öğrenmeden denize açılmazdım. Gemi hasar görmesin diye fırtınalardan kaçınırdım.

Fakat liman yetkilileri bana her gün baskı yapıyordu; yani annem. Tek bir evladı kalmıştı. Ağabeyimle kız kardeşim çoktan Hakkın rahmetine kavuşmuştu.

Ne yapayım? Beni bunaltmıştı. “Acaba kısırsın da, bu yüzden mi korkuyorsun, evladım? Bu yüzden mi altı yıl evli kalmana rağmen eski eşinle hiçbir şey olmadı? Eğer durum böyleyse, o zaman keşke ayrılmasaydınız. Meyvesiz ağaç kesilip ateşe atılır” deyip duruyordu.

Ben de sorunu kafama takmıyor değildim. Derken bir gün, daha doğrusu bir gece, bir kadınla tanıştım; bakanlıklardan birinde memurdu. “Tam bana göre” dedim. Ama çok muhafazakârdı ve namussuzluğa varacak kadar da namusluydu. Ne demişler: “Summun ius, Summa injuria”* Görüşlerimiz birbirine taban tabana zıttı. Ne var ki, o so-

* Lat.: Cicero'nun bir deyişidir. *Aşırı adalet en büyük adaletsizliktir* anlamına gelir.

runumu biliyor ve bana destek oluyordu. *Dediğine göre, o da aynı şeyi istiyordu.*

Mercimeği fırına veriyorduk ama çok fazla pişmesine engel oluyordum.

Derken günün birinde Rania (adı buydu) bana şöyle dedi. “Yahu ne yapacağız böyle? Çocuk istediğini söylüyor-sun ama çocuk yapmıyorsun. Açıklarda dolaşıp sondaj mı yapmak istiyorsun? Yap ve gör; ben çocuk sahibi olabiliyo-rum. Senin olmuyor; karınla da altı yıl boşa gitmiş. Onun yerinde ben olsaydım, çoktan çocuk yapmıştım. Meyve ve-ren başka ağaçlar da var! Sana ‘Hadi’ diyorum ama sen dü-şünüyorsun; daha ne bekliyorsun? Sondaj yap ve demir at-mak için gerekli olan derinliği bulamazsan beni bırak.”

Ben taş kesildim. “Çok çılgınca bir adım olur” dedim kendi kendime.

Bu konu üzerinde çok düşündüm. Söylediği sözler aklı-ma geldikçe hâlâ da düşünüyorum: Sondaj ve demir atma.

Rania bilinmeze ama *benim için bilinene* doğru yol aldı. Biz ayrıldıktan üç gün sonra, bir kız arkadaşı ondan gizli beni aradı.

“Rania hamile ve sekiz aya kadar çocuk bekliyor. Adını da Dimitrios koymak istiyor” dedi. “Çocuk senin değil; kurtuldun” diye de ekledi. *Eğer istersen, ben buradayım ve seni istiyorum; sen de beni istersen tabii*, anlamına geliyor-du bu laflar.

“Bu işi benimle de yapmaya cesaretin yoksa, o zaman sana iyi demirlemeler. Sondaj gerekmiyor; daha önce ol-du, hem de defalarca...” dedi. “Pilio’da, Skorda’nın hanın-da görüşmek üzere öyleyse” diye cevap verdim. Pilio böl-gesindendi; etine dolgundu ama bana göre yaşça çok kü-çüktü ve çok *sürülmüştü*: Agronomi’ye göre, sabanla üze-rinde derin işler bırakılmıştı.

Ne diyelim; iyi demirlemeler dalgalarla boğuşanlara. İyi demirlemeler ve her şeyden önce dikkatli bir sondajlama!

Selam Sana, Sevinç İçeren Şey

Bence insanları hayvanlardan ayıran en temel şey, sevinebilmeleridir. Öte yandan, belki tezimi çürütmek gibi olacak ama, hayvanlar da sevinmiyor değil. Yemek buldukları veya biz onlara yemek sunduğumuz zaman, yavruları yanlarında olduğunda, hatta yavrularını kaybedip yeniden bulduklarında sevindiklerini görebiliriz. Sevinçlerini kendilerince, çok yoğun bir şekilde belli ederler: Havlar, hırlar, zıplar, uçmadan yerde kanat çırpıp ya da garip bir şekilde melerler; sürüngenler gövdelerini döndürürler, kuşlar ise öterler. Demek ki, bu durum ruhun yücelmesidir. Gıda arayışından veya korunma ihtiyacından farklıdır. Tabii, daha başka sevinç anları da vardır. Doğum bunlardan biridir. Tavuk yumurtlayınca gıdaklayarak mutluluğunu ifade eder. Kedi ve köpekler doğum yaptıktan sonra, doğum öncesinde olduklarından çok farklı yaratıklara dönüşürler. Bütün bunları çiftçiler, kuşbazlar, hayvan bakıcıları ve genel olarak taşrada yaşayan insanlar çok iyi bilirler ve her gün yoğun bir şekilde gözlemlerler.

İnek, koyun, keçi, deve... Bütün bu hayvanlar, yani dört ayaklılar, doğum yapınca sevinirler; ama bunu bize anlatamazlar. Sevinçlerini farklı şekillerde gösterirler. Bir de insanı düşünün. Tabii, hayvanlarda doğum sonrası sevinç gösterileri dişilere özgü bir ayrıcalıktır. Erkeğin ne hissettiği bilinmez. Bu durum, haksızlık demesek bile, doğanın bir eksikliğidir! Neden erkek de duygularını dile getiremiyor? Sorunun cevabı henüz bulunabilmiş değil. Belki ileride bulunur. Ama bazılarının kendilerini ifade edebildikle-

ri söyleniyor. Mesela aslan... Ve muhtemelen leylek ve horoz haricindeki bütün kuşlar. Horozun sevinmemesinin sebebiyse, çokeşli, yani Müslüman olmasıdır! Sonsuza kadar da çokeşli olacaktır; kültürlü insanın bitip tükenmeyen kıskançlığına rağmen. Sefil insan! Sürekli kanunlar yapıyor ve sürekli yasadışı davranıyor. Her şey için bir kanun var ama, iyi, bütünleştirici, çekici olan ve baştan çıkaran “aşk” yasadışı yaşanabiliyor. Havva’yla Âdem’den bu yana bu böyle.

Ama şimdi eğri oturalım doğru konuşalım; yasak meyvenin tadı da bir başka. İnsanoğlu yasakları delmekten epey bir haz alıyor galiba.

Demek ki, selam sana sevinç içeren şey, her nereden geliyorsan. Çünkü insan sevinince havalara uçar.

Duman Tütüyor; Demek ki, Biri Sigara İçiyor!

Marmara Bölgesi'nin bir balıkçı köyünde doğdum; ama Kapadokya'nın bir köyünde yetiştim. Balıkçı köyünün adı Ksastero idi ve annemin söylediğine göre, aydınlık bir yerdi. Orayı hiç hatırlamıyorum; çünkü Kapadokya'ya göçtüğümüzde yaşım çok küçükmüş. Denizden 1000 metre yükseklikteydi. Yani, beni tehlikeli yüksekliklere çıkardılar. Dört yaşımdan on üç yaşıma kadar bir dağlı gibi yaşadım. O yaşlarda, ilkokulda bana Yahuda derlerdi. Tabii, on üç yaşındaki bütün çocuklara bu isimle hitap edilirdi.

Yaramaz değildim; çünkü annem “sopa” felsefesini savunanlardandı. “Dayak çocukların kahvaltısıdır” derdi ve her sabah bir bahane bularak popoma birkaç şaplak atardı. O zamanlar, on dört, on beş yaşlarındayken, kısa pantolon giyerdik.

Üçüncü kuşaktan bir kuzenim vardı. Papaz çocuğuydu ve tam anlamıyla şeytanın torunuydu. Babası annemin ikinci kuşaktan bir kuzeniyle evlenmişti.

Çok verimliydi. Bu, bütün dünyadaki papazların bir numaralı özelliğidir. Peki neden? Ne zaman sorsam, “Helvadan, helvadan...” derdi ninem. “Anne, helva yeme” derdim ben de anneme. Dul bir kadındı ve o zamanlar altı yaşında olan benim dışımda bir de iki yaşında bir kız çocuğu vardı.

Papazın en küçük oğlunun adı Yorgaki'ydi. Tam bir şeytandı. Ufak tefekti; kapkara, ateş saçan gözleri vardı. Hızlı ve atılgandı. Kendinden dört yaş büyük olan ağabeyi ise,

aksine, yerinden kaldırılamaz bir taş gibiydi. Kilolu, kısa boylu ve koca kafalıydı; adını *Kamyon* koymuştuk. Gerçekten de kamyon gibiydi; ama çok iyi, sabırlı ve saf biriydi. Güzellik açısından Papaz Markos'a, yani babasına çekmişti. Babası da sevimsiz ve çirkindi; çatlak bir sesi vardı. Papaz demek için bin şahit lazımdı. "Ah Odysseus" derdi annem çoğu kez, "nerelerdesin? Gel de Markos'un tatlı ayinlerini dinle; sirenlerin şarkısına baskın çıkar." Tabii, ben ne demek istediğini anlamıyordum.

Papaz Markos çok fazla sigara içerdi. Bir şömine gibi tüterdi. Yanında her zaman, tütün ve sarma kağıdıyla dolu iki torbası olurdu. O zamanlar sigaraları sararlardı. Torbalardan birini boynunda taşırdı, diğeryse yatak odasının kapısının arkasında asılı dururdu. Tabii, bunlarla Papaz'ın karısı ilgileniyordu. Adı Elizabet'ti.

Yorgaki on iki yaşına geldiğinde, tütünle bir iki sarma kağıdı çalmaya ve evimizin yanındaki ceviz ağacının altına saklanarak, orada ustaca tütünleri sarıp gizlice içmeye başladı. Bizler de ara sıra ona arkadaşlık eder, sigarasından bir iki fırt çekerdik.

Günün birinde, nasıl olduysa, bütün torbayı almayı başarmış, koşarak geldi; bütün gruba haber verdi. Doğruyu söylemek gerekirse, aslında hepimizin müptelası olduğu tütün torbasını kaparak bir kulübeye gizlendik. Beş veya altı kişiydik; tam olarak hatırlamıyorum. Araplar gibi sigara içiyorduk. Gerçek birer derviştik.

Birden dışarıdan annemin sesi duyuldu: "Duman tütüyor; demek ki, biri sigara içiyor!" Eyvah, eyvah, yandık! Annem hışımla içeri daldı ve kulağımdan tuttuğu gibi beni dışarı çıkardı. Diğerleriyse toz oldu. Kayıplara karıştılar. Annem beni uygun bir yere kadar sürükledi ve sonra bana bir güzel meydan dayağı çekti. Bayılıncaya kadar hem de. Sonra eve kadar sürükledi beni ve orada rötuş başladı. Her zamanki gibi, ninem müdahale etti; ama annem hızını alamamıştı. Bir süre sonra yoruldu; nefes alamaz olmuştu.

"Bir daha yapacak mısın?" diye sordu bana.

"Hayır, asla anneciğim, asla" diye cevap verdim.

Gerçekten de, yirmi bir yaşında askere gidinceye kadar bir daha hiç sigara içmedim. Ama kırk yaşına kadar fosur fosur sigara içerek bu arayı kapattım.

Bu yaşa geldim, sigaranın insana ne verdiğini anlamış değilim.

Bir gün, orta yaşlı komşumuz Bayan Efterpi bunu bana izah etti: “Erkeklerle hiçbir şey vermez, hatta ‘şeye’ zararı dokunur. Kadınlaraysa cazibe katar ve cesaret verir!”

Cesaret kısmı doğru olabilir; ama ya cazibe? Belki...

Bakış açısına göre değişir.

Lambrini, Azize Oldu!

Jnsanın hayattan ders aldığı söylenir. “Akademik bir eğitim” diye ilave ederdi annem. Öğrenim sonucu elde ettiğin diploma gerçek anlamda bir kazançtır. Eğitim sonucunda alınan diplomalara bu adın verilmesi gerekir: Önemli bir kazanç, diploma değil? Bunu birçok kez düşünmüşümdür ve gençliğinde öğretmen olan annemin bu konuya ilişkin söylediği pek çok söz hâlâ hatırımdadır. Annem pek çok bilgece sonuca varmıştı. “Hayat bana da çok şey öğretti” derdi sık sık.

Annem yetmiş yaşına geldiğinde, kırk yaşlarında, sık sık onu ziyarete gelen biri vardı. Biraz solgun benizli, az konuşan biriydi. Zayıftı ve çok eziyet çekmiş gibi bir hali vardı. Evliydi, çocuğu yoktu ve nedense, “İyi ki yok” derdi.

Sebebini üstü örtülü bir şekilde anlatmaya çalışıyordu. Temkinliydi. Annemse kadının dediklerini birbiriyle ilişkilendirip yorumluyor, kıssadan hisse çıkarıyordu. Bunu gayri ihtiyari yapıyordu; hiçbir art niyeti yoktu. Kadının adı Lambrini idi. O kadar zayıftı ki, kemikleri sayılıyordu. Nedendir bilmem, bir gün, “Zavallının belki de yapısı böyle” dedim.

“Hayır” diyerek itiraz etti annem sert bir şekilde. “Hayır; bu varılan noktadır. Eğer gerçeği bilmek istiyorsan, beni dinle!”

“Ah, beni bu tür hikâyeler hiç ilgilendirmez. Bu konuyu neden açtığımı bile bilmiyorum.”

“Hikâyelerin seni ilgilendirmesi gerekir. Onlardan kendine ders çıkarmalısın, evladım. Hayatımız boyunca yaptığımız ‘yanlış yolculukları’ kastediyorum...”

“Yani, başımıza gelen her şeyden kendimiz mi sorumluyuz?”

“Büyük bir bölümünden; evet. Ama şu Lambrini neredeyse hiç sorumlu değil.”

Kadının hikâyesi şöyleydi:

Görünürde iyi olan bir adamla evliydi; adamın çok yaşlı bir babası ve maalesef, kötü kalpli iki ablası vardı. “Kötü” olduklarının biri tarafından söylenmesi gerekmiyordu; bu dışarıdan da görülebiliyordu. Evlilikleri, uzun süreli bir birlikteliğin ve hapse girme korkusunun neticesinde gerçekleşmişti. Neden mi? Yapayalnız bir kızdı ve muhtemelen ailesi göçmendi. Bir hayli korunmasızdı ve ancak iş bulursa çalışabiliyordu. Adam ve ablaları taşralıydı. Adam zeki birine benziyordu ama değildi. Açıkgozün tekiydi. O zamanlar taksi şoförlüğü yapıyordu. Guva tarafında, geniş bir “Harikalar Bahçesi” olan, kiralık bir evde oturuyorlardı. Kayınbaba kızlarından biriyle köyde yaşıyordu. Kız sürekli orada kalmıyordu. Çocukların okulda söylediği bir şarkıya uygun olarak, *bazen burada, bazen oradaydı; bazen buralara doğru, bazen oralara doğru* gidip geliyordu.

Kötü karakterli iki abla, Skylla ile Harivdi’nin rollerini başarıyla oynuyordu. Kızın vücudunda çok kötü ısırtık izleri bırakıyorlardı. Bunu uzunca bir süredir ve sürekli yapıyor olmalıydılar; çünkü kızın vücudundaki ısırtık izleri asla kapanmıyordu.

Uzun zamandır acı çekiyordu, anneme göre ve azize oluncaya kadar da acı çekmeye devam edecekti!

Etrafındaki herkes yaşadıklarından haberdardı.

“Yazık! Namussuz kadınlar zavallı kızı mahvetmiş. Ara sıra da temiz bir dayak atıyorlar! Yaşlandıkça daha da azıyorlar; ama günün birinde bunu ödeyecekler” diyorlardı.

Nitekim ödediler de. Kız kardeşlerden biri öldü; ardından eşi ve koruyucusu olan, dedikoducuların “Vale” dedikleri adam da öteki dünyayı boyladı. Bu lakabın anlamı ve ehemmiyeti malumunuzdur. Sonra diğer kız kardeş de öldü. Üçü de Lambrini tarafından gömüldü. Mal mülk ne varsa, hepsi Lambrini’ye kalmıştı.

Lambrini nihayet özgürdü. Ama artık bir harabeden farkı yoktu; hastaydı ve ölümün eşiğindeydi. Şimdi ona herkes çok acıyordu! Tabii, bu çok kısa sürdü. Tipik ve göstermelik bir dayanışma örneği sergilendi. Sadece bir akraba çıkıp da kıza gerçek anlamda “destek” oldu.

Sonunda hastaneye yattı, kanserden eridi bitti ve o da hayata gözlerini yumdu.

Cenazesi çok sadeydi. Katılanlardan bazıları gözyaşı döktü.

“Hayatın çok güzel, mükemmel ders verdiği söylenir. Hem de akademik ders” derdi annem.

Evet, hayat eğiticidir; bazen de duygulandırır. Ama ben şimdi sizlere soruyorum: Akıllandırır mı?

Dobra Dobra

Gok eskiden, 1938 yılında, oldukça iyi bilinen bir yün fabrikasında çalışıyordum. Ofis elemanıydım; muhasebeden, yazışmalardan falan sorumluydum. Pazara karşı bir eğilimim olduğu için, akşamüzeri de satış elemanı olarak çalışıyordum. Pek çok farklı ürün satıyordum: Avrupa, özellikle de İngiliz malı eşarplar, tekstil ürünleri, masa örtüleri, genellikle Çekoslovak malı havlular, bakım ürünleri; mesela pudra ve Viyana malı el aynaları. Yün fabrikası ciddi bir kurumdu; buna bağlı olarak personel de ciddiydi. Özellikle de erkekler. Bu daha çok genel müdürümüzden kaynaklanıyordu. Kendisi aynı zamanda fabrikanın en önemli hissedarıydı. Az konuşan, oturaklı, mükemmel bir aile reisi ve işverendi. “Avans” için başvurunu ve bir iş için “kapısını çalanı” asla geri çevirmemiştir. Karısını vakitsiz kaybetmişti; epeyce hoş bir kızı vardı ve her ne kadar “bilge” bir adam olsa da, ikinci kez günah işlemeye karar vermişti. Kanadalı, dul (boşanmış mı yoksa eşi mi ölmüş, asla öğrenemedik) bir Yunan kadınla evlendi ve maalesef bir kızı daha oldu. Bunu üzümlere söylüyordu. İlk karısını unuttu, tabii. İkinci karısı birincisine kıyasla daha moderndi. Daha canlıydı; nasıl desem, biraz İspanyolları andırıyordu. Bunları hep ilkinе kıyasla söylüyorum.

İşyerinde çalışanların herhangi bir arzusunu geri çevirmek istemediği zaman, Genel Müdür, işçilerine “mabette çalışanlar ve mabetten yiyenler” diye hitap ederdi. “İstemen” ne olabilirdi? Tabii ki, avans veya ufak tefek krediler. İstekleri memnuniyetle karşılar ve bir şiirin şu dizeleriyle

yorum yapardı: “Mabette çalışan mabetten yer!” Bu sözleri bütün işçiler ve özellikle kadın işçiler ezberlemişti.

Genel Müdür’ün bir sorunu vardı; tamamen çaresiz olmasa da, çözümü zordu. Karısı son derece sosyetik, kendisiyse son derece evcimendi. Kadın günün birinde araba isteyince adam açık ve net bir şekilde şöyle karşılık vermiş: “Atina’da gördüğün bütün arabalar bize ait. İstedğin zaman, onlardan birini istediğin kadar kullanabilirsin; üstelik hem sigortalılar hem de şoförleri var. Sigortalarını ise biz ödemek zorunda değiliz.” Taksileri kastediyordu! *Dobra dobra!* Kadına sunduğu sosyetik yaşamsa, onu haftada bir Yannaki’nin yerine götürmekten ibaretti. Bir saat kadar gezer ve meyveli dondurma yerlerdi; tabii, o da yazları. Kış mevsimindeyse, komedi tarzı bir gösteri olunca tiyatroya götürürdü kadını. Kendi deyimiyle, dramalardan ve gülünç varyetelerden kaçınırdı. Yannaki’nin yeriyse o zamanlar Atina’nın sosyete mekânıydı. Panepistimio Caddesi’nin hemen başındaydı bu yer. Cevapları “dobra”ydı ve karısı herhangi bir şey istediğinde net cevap verirdi: EVET veya HAYIR. Arkadaşları ara sıra, “Eşiniz nasıl?” diye sorduğunda, formalite icabı şöyle cevap verirdi: “İyi, iyi; sadece biraz yakınıyor.” Bunun ne anlama geldiğini ise hemen açıklıyordu. Eşiyse yakınmaya devam ediyordu. Modern bir Kanadalı olarak evde kapalı kalmaya alışkın değildi, dolayısıyla pek de halinden hoşnut sayılmazdı.

Ama Müdür Bey ağır, oturaklı, saygın ve her açıdan tam bir beyefendiydi; lakabı “Dobra”ydı. Bir gün ofisten biri enfarktüs geçirdi ve öldü. Şef bu olayı Müdür’e haber verdi ve aldığı cevap karşısında şaşkına döndü: “Eh, ne duruyorsunuz? İşe başkasını alın” dedi Müdür. Kısa ve net bir cevap, öyle değil mi? Bir ay sonra fabrika kurucularından biri kalp yetmezliğinden öldü. Epeyce yaşlıydı. Müdür bundan haberdar edilince, nedendir bilmem, beni çağırdı ve cenaze işlemlerini takip etmekle görevlendirdi. İşletme adına ve hiçbir masraftan kaçınmayacak şekilde hareket edecektim. “Bütün gün çarşıda dolaşıyorsun, dolayısıyla

şu ofis aylaklarından çok daha fazla şey biliyorsun; git her şeyi hallet” dedi. Şaşırdım ama gidip her şeyi hallettim! Cenaze töreni baba topraklarında yapıldı; Patra yolu üzerinde, Korinthos sahilinin oralarda bir yerde.

Birinci sınıf bir cenaze arabası, beyaz atlar falan kiralandı. Bunları görünce Müdür pek memnun oldu. Cenaze ayini yapıldıktan sonra aile mezarlığına gittik. Tabut son derece gösterişliydi; ne var ki, sıra tabutu mezarın içine indirmeye gelince, sığmadığını fark ettiler. Tabut uzundu uzun olmasına ama, neticede merhumun ölçülerine göre yapılmıştı. Merhum çok uzun boyluydu. Gençliğinde filinta gibi bir delikanlıymış. Biraz tedirginlik yaşandı. Müdür yanımıza geldi ve “Ölüyü tabuttan çıkarın, bir battaniyeye sarın (aylardan marttı), bacaklarını kıvrın ve mezarı kapatın” dedi. Başka hiçbir şey söylemedi. *Dobra dobra*; az ve öz. Dediğini yaptık ve oradan ayrıldık.

Ne bir acı kahve ne başka bir şey içtik. “Bunlar evde yapılır, kantinlerde değil” dedi ve bunun üzerine, orada bulunan ve fabrika sahibi olan bir arkadaşı şöyle bir soru yöneltti ona:

“Gitti Bay Stavros. Peki, nasıl öldü böyle aniden?”

Müdür her zamanki gibi net bir cevap verdi:

“Eh, gözlerini kapattı, ruhunu teslim etti ve öldü.”

Karısı dobra biri değildi; fakat çok acımasızdı. Adama daha fazla tahammül edemedi; ondan çok daha gençti ve hiçbir şeyi eksik değildi. Daha doğrusu, hiçbir şeye sahip değildi. Sıcak ilgi ve şefkat görmek, tatlı sözler duymak, sosyetik bir yaşam sürmek istiyordu. Bu arada, Müdür’ün tepkisine rağmen kendi sınıfından kadınlarla buluşup geziyordu. *Gençlik aşk ister, aşksa gençlik!* O zamanlar çok söylenen bir şarkının dizesiydi bu.

Günlerden bir gün, “Müdür Bey’le görüşmek istiyorum, lütfen” dedi bir ziyaretçi. “Filanca bankadan geliyorum” diye ekledi ve bankanın ismini verdi. Fabrika söz konusu bankayla işbirliği içerisindeydi ve ziyaretçi orada çalışan bir memurdu.

“Buyrun” dediler, önce Müdür’e haber verdikten sonra.

“Müdür siz misiniz?” diye sordu Müdür Bey’e. Ziyaretçi onu tanııyordu.

“Kapının dışındaki tabelayı görmediniz mi? Genel Müdür yazıyor. Oturun.”

“Hayır, oturmayaçam; size dobra dobra, eşinizin şu an şefimle birlikte, onun filanca cadde, falanca sokaktaki ve telefon numarası falanca olan garsoniyerinde olduğunu söylemeye geldim. O adamdan nefret ediyorum, nefret. Sizde acıyorum ve bunu dobra dobra söylemeye geldim!”

Müdür, “dobra dobra” kalakaldı ve sonra düştü bayıldı. Düşüş o düşüş: Senelerce yatalak kaldı. Dobra dobra felç olmuştu.

Kötü kalpli biri bir gün şöyle dedi:

“Müdür Bey pek dobraydı ama bu kötü haberi kendisine veren adam ondan da dobraydı, hatta acımasızdı!” Ziyaretçinin aslında iki gün önce Halandri civarındaki Vlastu Kliniği’nden çıktığı, orada şizofreni tedavisi gördüğü öğrenildi sonradan.

Bu olaydan sonra, Müdür Bey’in evi neredeyse talan edildi. Ana kız her şeyi eşit olarak, dobra dobra paylaştı. Müdür Bey’in ne kadar yaşadığını ise bilmiyorum. Ben o sırada Arnavutluk Cephesi’ne gitmişim. Yün fabrikasıyla bir daha işim olmadı.

Duygusallık İnsanı Bazen Yatağa Düşürür

Jnsandaki duygusallığın, Platon'un dediği gibi “doğasından” mı kaynaklandığını yoksa anne babalar tarafından çocuklara yetiştirme çağında mı kazandırıldığını bilmiyorum. Tabii, duygusallık insandan insana değişir. Hatta birçok insan duygusal bile değildir.

Bunun bir avantaj mı yoksa dezavantaj mı; yetenek mi yoksa bir kusur mu olduğu yorumunda da bulunamam tabii. Bu bir görüş, bakış açısı, inanç meselesidir! Bu, yaşanan olaya da bağlıdır; sevinç, üzüntü, istenen bir doğum, beklenmeyen bir ölüm vesaire olabilir.

Altı yaşımdan itibaren babasız büyüdüm. Bu ağır bir yaraydı ve annem de bir o kadar sertti. “Babasının boşluğunu doldurmam gerekiyor” dediğini birçok kez duydum. Bunları söylerken için için ağlardı.

Böyle yapması beni etkiliyordu ve çok üzüyordu. Bütün bayramlarda, okul gösterilerinde, hele şiir okuduğum zamanlarda yüreğim parça parça oluyordu. İlk kez uzun pantolon giydiğimde ve askere çağrıldığımda çok ama çok acı çektim.

“Keşke baban seni beş dakikalığına görebilseydi de, ben ölseydim” derdi annem.

Başkalarını bilmem ama ben tüm bunlardan kesinlikle çok etkileniyordum. Anlık da olsa acı çekiyordum. Anlık olmasaydı, kesin bunalıma girerdim. Dayanabiliyordum ama, şu “Keşke baban seni beş dakikalığına görebilseydi de, ben ölseydim” lafını duymak istemiyordum.

Tabii, annemin bu söylediklerinde ne derece samimi olduğunu ölçme olanağım da yoktu. Neyin ne olduğunu na-

sıl bilebilirdim ki? Tek bildiğim, bu lafların beni çok etkilediği idi. Yüreğimi delip geçiyorlardı. Ara sıra, doğal olarak, ağlıyordum!

Günün birinde kendi seçtiğim bir kızla nişanlanmaya karar verdim.

Yirmi beş yaşındaydım. Tabii, buna benzer durumlarda her zaman olduğu gibi, bu nişan engelli koşuya benziyordu. “Tek çocuk” olunca, daha doğrusu tek çocuk kalınca, *daha zamanın gelmedi*, acele ediyorsun, biraz daha beklemelisin gibi laflar ediliyordu sürekli.

Bunlar beklediğim şeylerdi. Büyük bir anlayış ve sabırla tüm söylenenleri dinliyordum. Buna rağmen yolumdan şaşmadım ve nihayet nişan gününü belirledik.

Kız tanıdıktı ve onun da annesi yoktu. Tesadüf işte! İçinde, “Sen yetim, ben yetim” sözleri geçen bir ilkokul şarkısı vardı. Şarkıda avcı ormanlarda avlanıyordu. Neyse...

Kızın babası ve iki erkek kardeşi vardı. Küçük yaşta yetim kaldığını biliyorduk. Biraz da şımartılmıştı.

Toplandık ve *nişan yüzüklerini* değiştik.

Tam “yüzük” töreni yapılırken, “Tanrı’nın kulu nişanlanıyor” diye başlayan konuşmaya geçildi. Kayınpeder sessizce ağlamaya başladı; onu annem ve halam takip etti. Ağlama seslerinin tonu önce “do minör”dü, sonra “la minör” oldu. Tam bir konser!

“Keşke baban beş dakikalığına burada olsaydı...”

“Keşke annen yanında durabilseydi...”

Bu duruma dayanabilene aşkolsun. Dayanamadım ama bayılmadığım da bir gerçek! Gelecekteki nikâhım için de avans olsun diye bol bol ağladım.

İtiraf etmem gerekiyor ki, düğünümde ağlamadım; ama çok acı çektim, hatta bir hafta hasta yattım.

Çocuk Ruhu

On dört yaşlarındaydım. Noel arifesiydi. O aralar Kolonaki'de, vaftiz annemin, yani halamın evinde kalıyordum. Halam doktordu. Doktor eşinin ilk evliliğinden –benden çok daha küçük yaşta– bir oğlu vardı. *Adamın ikinci evliliği*ydi. Halamın yanında bir kız yeğeni de kalıyordu; kız, halamın erkek kardeşi ölünce yetim kalmıştı ve benim yaşlarımdaydı. “Yetimi” koruyordu; o da bunun karşılığında halama ev işlerinde yardımcı oluyordu. Benim halamla birlikte kalmamın tek bir nedeni vardı: “Oğlunun” yeni aile ortamına alışmasına yardımcı olmak. Hatta çocukla aynı okula gidiyorduk. Özel okuldu ve harcımı halam ödüyordu. “Feda olsun, helal olsun sana” diyordu. Fakat fedakârlık da, bunun bir uzantısı olarak helal de, “oğul” içindi. O kadar da salak değildim. Bunu anlayabiliyordum. Ne var ki, annemin baskısıyla bir yıl sabrettim. “Soyunla bir şeyler paylaşman lazım; beş yaşından beri Mikrasya’da, babanın soyundan kopuk yaşadın; toplam on yıl oldu” diyordu.

Çocuktum. O dönemin kızlarını bilemem ama, on beş yaşındaki oğlanlar gerçek anlamda “çocuk”tular.

Ne kadar çocuk olduğumu hemen izah edeyim: Noel’den iki üç gün önce halam bir hasta kabul etmişti; ne de olsa, o bir doktordu. Patolog, jinekolog, ürolog ve daha bir sürü “log”du! O zamanın doktorları böyleydi. Söz konusu hasta galiba hastalık hastasıydı ama aynı zamanda son derece zayıf bir kadındı. “Hiçbir şeyi yok” diyordu halam, “ama ne yapabilirim? İyileştirmem için ısrar ediyor.” Ha-

lam elinden geleni içtenlikle yapıyordu. Tabii, ücretini alıyordu, hem de fazlasıyla. Ne de olsa Kolonaki'deydi! Noel arifesinde "Hasta" yine geldi, gerekli muayeneleri yaptırdı, borcunu ödedi ve "iyi tatiller" dileyip gitti. Halam biz çocukları dışarıya çıkarıp, hediyelere boğmak için can atıyordu. Gerçeği söylemek gerekirse, çok cömert bir kadındı. Oğlunun bir dediğini iki etmiyordu. Bize de aynı şekilde davranıyordu. *Fesleğenle beraber saksı da sulanırmış!* Saksı bizler oluyorduk; diğer yeğeni ve ben. Tesadüfen ikimiz de yetimdik. "Fesleğen" ise oğluydu; hani şu "eniştemizin" ilk eşinden olan çocuk. Bu arada, "enişte" çok iyi bir insandı.

Halam dışarı çıkacağız diye, o aceleyle muayene ücretini, yani 500 drahmiyi (o zamanlar bir altın lira 270 drahmi ediyordu) yuvarlak bir masanın altına, masanın üçgen ayağının bağlandığı yere koymuş. O telaşla iyi düşünemediğinden, bu ona mantıklı gelmiş. Bu para *beş muayene ücreti* kadardı. Muayene başına yüz drahmi alıyordu.

Evden çıktık, alışveriş yaptık, mutlu olduk, oynadık vesaire. Uyuduk, uyandık, Noel'i kutladık. "Bugün İsa doğuyor" diye ayinler okuduk ve sonra birden halam telaşla bir şeyler aramaya, dört bir yana bakınmaya başladı.

"Nereye koydum beş yüzlüğü? Burada mı, orada mı, komodinde mi? Kesin buralarda bir yerde. Eve henüz yabancı birisi girmedi. Evi süpürmedik; toparlamadık da... Bu para kanat takıp uçmuş olamaz ya!" İster istemez ağzından "Kim aldı?" lafını kaçırdı. Ben ürktüm, hatta tam anlamıyla tutuldum; betim benzim attı. Ağzımdan tek kelime çıkmıyordu. Kuzenim ise bülbül gibi ötüyordu; kız çocuğuydu ne de olsa.

Hastalandım ve meşhur bir göçmen kampı olan Durguti'ye, annemin yanına gittim. Oraya gidince, göçmenlerin ne hale düştüğünü çok iyi anlayabiliyordunuz. Anneme her şeyi anlattım. Beni sorguya çekti. Sonunda suçsuz olduğum kanaatine vardı da, böylelikle biraz rahatladım. Bu arada halam yılbaşı için evini temizliyormuş. Temizlerken birden masanın bacağına altında parayı bulmuş. "Sürpriz,

sürpriz, beş yüzlük burada!” Hemen atlayıp evimize geldi. “Beş yüzlük bulundu” diye müjde verdi. Annem rahatladı, tabii. Hata telafi edilecek ya; bu sayede bir çift patenim olmuştu. Sarılmalar, öpüşmeler, yenyıl tebrikleri derken, “Tavrım sana karşı değildi” dedi halam.

Şimdi düşünüyorum da, bugün, on dört yaşındaki çocuklar en aşağı motosiklet isterler! Hatta, kız arkadaşlarını bindirebilmek için, “Arkasında selesi de olsun” derler.

Lastik tekerlekli paten!

Bir düşünsenize! On dört yaşındayken ne kadar da çocukmuşuz.

Günümüzde artık çocuk bile yok! Hepsi yetişkin. Zaten paten de yok. Arabalar ve ona benzer şeyler var.

Utanç Duvarı Olan Bekâret

Brezilya'dan kayınbiraderim geldi; daha doğrusu, 1958 yılında göç ettikten tam otuz yıl sonra Brezilya'daki kayınbiraderim geri döndü! Ahlakı yönden pek de fazla değişmemişti. Yani, gelenekseldi; *atalarına bağlı kalmıştı*. Altmış beş yaşlarındaydı ve bekârdı. Onu görünce herkes aynı dilekte bulunuyordu; "Nice yıllara; inşallah seneye evinde olursun" diyerek sırtını sıvazlıyorlardı. Yaşlıydı ama damat adayıydı. Yurtdışından gelen bir Yunan'dı ne de olsa. Her neyse; adam, Messina dolaylarındaki köyüne gitti. Kendisine uygun gelin adaylarını etkilemeyi başaramadı! Artık devir değişmişti. Şaşırdı ve sonunda Atina'ya döndü. "Chez moi."* Her gün birçok konudan bahseder, her şey hakkında yorumda bulunur, imkânlar dahilinde birkaç kadeh de içki içerdik. Ara sıra modern bir taverneye giderdik. Gittiğimiz yerde kadınlar da olurdu. "Epey yol kaydetmişsiniz" derdi kayınbirader, "tavernada kadınlar var. Hiç fena değil!" Gerçekten de fena değildi. Bir akşam kendimizi Vyronas'ın dar sokaklarından birinde bulduk. Bir lokantanın önündeydik. "Aile lokantası. Kokoreç, ekstra suvlaki ve benzeri şeyler" yazıyordu camında. İkişer kişilik küçük masaları vardı. Bir duvarda kocaman harflerle, "Mesogion fıçı şarabı" yazıyordu. Ama fıçıyı görememiştik. "Yazması bile yeter" dedim. Bunun üzerine oturduk ve içmeye başladık. Birkaç yaşlı çift de vardı mekân-

* Fr.: "Benim evim."

da. Mahalleden çiftlerdi ve pek tabii, ciddi insanlardı. Lokanta dolunca dışarıya çıktık; yaz mevsimiydi ne de olsa. Derken iki kadın geldi; ikisi de birbirinden geçkindi. “Bak, ufaklıklar da geldi” dedim kayınbiradere. Kadınlardan biri söylediğimi duydu. “Ufak diye senin gözüne derler” dedi tatlı ve esprili bir ifadeyle; hiç alınmamıştı. Garsonlardan bizim masaya küçük bir masa ilave etmelerini istedi. Bir sürahi şarap ve bir salata ısmarladılar. Bunlar başlangıç içindi.

“Eyvah” dedi kayınbirader. “Bunlar alkolik! Büyük kadehte içiyorlar.” Hemen yanımızda içmeye başladılar. Konuşmalarımız birbirine karışıyordu; derken masalarımızı birleştirdik ve sonra, *bize de aynısından getir* muhabbeti başladı. Laf lafı açtı; şarabın etkisiyle şakalar, espriler, ciddi sohbetle iç içe geçti. Daha yaşlıca olanın yetişkin çocukları varmış. Diğeriyse “bâkire” olduğunu söyledi! Daha biz bu lafı sindiremeden ilave etti: “Bilen için yüzde yüz keşif olur.” Bu sözün üzerine güldük tabii ve içmeye devam ettik. Biz onlar gelmeden önce de bir iki kadeh içmiştik, dolayısıyla daha cesurduk. “Demek yüzde yüz ha” dedim kadına. “Utanç duvarını kırmam için kompresör aramıyor” diye cevap verdi. “Evet, dostum” diye devam etti. “Bu utanç verici şey, yani bekâret, güya namusun mührü. Ama ne namus! NAMUS diye tutturanlar da genelde en namussuz, en berbat olanlar, yani *erkekler!* En çok gezip tozanlar, deyim yerindeyse, kaşarlanmışlar. İşte ben de bu yüzden bâkire kaldım. Tertemiz ve ARANMAYAN mallar arasındayım. Ender bulunan ve nesli tükenmekte olan bir tür. Bulan ödüllendirilecektir.” Kadın susmak bilmiyordu.

Bunları söyledikten sonra dolu şarap kadehini dikti. Sonra kulağıma eğilerek alçak sesle, “Dostum, senin arkadaş bekâr değil mi? Boş yere bekliyor garibim; aradığını bulacağını sanıyor” dedi. Sonra masanın altından bana tırnaklarını batırdı. Kayınbirader işin farkına vardı ve gülerek, “Ne diyor, ne diyor?” diye sordu. “Hiçbir şey” diyerek araya girdi kadın. “Ölüler, yani utanç duvarının altında gömülü kalarak duvarı sağlamlaştıranlar hakkında konu-

yoruz” diyerek duruma açıklık getirdi sonra. “Arta Köprüsü gibi” diye ilave ettim. “Şaka yapma” dedi bâkire kadın. “Aynen Arta Köprüsü gibi; akıllı olanlar güvenle geçebilsin diye... Ustabaşının kızıysa köprünün temellerinde durarak kendini feda ediyor! Bu, köprü inşaatçılarının geleneğidir, dostum! Gelenektir!”

Sonra hep beraber son kadehlerimizi devirdik. Tek solukta mideye indirdik. Bekâretin sağlığına ve şerefine!

Gelenek, dostum, gelenek...

Ustabaşının kızıysa feda etti kendini, diğerleri güvenle geçebilsin diye.

Bu arada, içtiğimiz şarabın bağını da içmişiz! Bağdan kasıt, tek yudumda bir kadeh şarabı mideye indirmek...

Asırlar Boyunca Kayınvalide

Bazen her şeyin zaman içinde ne kadar değiştiğini düşünürüm. Dönemler değişir, daha doğrusu, insanlar değişir. Hatta belki gelenek ve görenekler, hatta alışkanlıklar değişir; yavaş yavaş, farkına varmadan, karakterimizi de değiştirir bunlar. Yoksa, sadece maskelerimizi mi demeliyim!

Asırlar boyu tabu olan şey yıkılır, silinir, unutulur. Neredeyse diyorum; çünkü *mutlak diye bir şey yoktur*.

Mesela kayınvalideyi ele alalım. Damadın annesini kastediyorum. Görücü usulüyle yapılan evliliklerde her zaman egemen kişi olmuştur. Hakkında çok konuşulan fakat *az istenilen*, hatta gelin için, mümkünse yokluğu tercih edilen kişidir. Sonuç itibariyle, geçici olarak “kaçınılmaz bir bela”dır; çünkü bundan da kötüsü, en korkulunu *evde* kalmaktır. Ne yaparsın? Sağlık olsun! Damat iyi olduktan sonra, gerisi nasıl olsa hallolur. Genelde, damat her zaman “iyi”dir; fakat sorunların “hallolması” o kadar da kolay değildir. Ah şu kayınvalide yok mu, şu kayınvalide! Her şeye müdahale eder, namussuz. Herkese ve her şeye müdahale eder. *Ancak, modern zamanlarda alışkanlıklar değişmiştir*. Evde kalmak diye bir şey yok artık. “Kız kurusu” deyimini literatürden çıkarıldı. Yaşasın özgürlük! Yaşasın eşitlik! Aksini düşünenler vardır mutlaka. Eh, artık onlara da geçmiş olsun.

Peki, kayınvalide konusunda en son gelişmeler neler? Çok basit: “Aranan” tür oldu. Artık damat için, eskiden olduğu gibi, yük değil; bir ayrıcalık halini aldı. Gelinin anne-

si için de geçerli tabii bu. Hele bir de *emeklilik maaşı* varsa, yeme de yanında yat. *Kutluğu çekilen*, lüks mallar gibi bir şey! Böyle olunca da pek sık bulamazsın; bulunca da bedelli ağırdır!

Bir de, karısı çalışıp da çocuğu olanlar kayınvalideyi mumla arar. Çocuklarını yabancı bir kadına emanet etmek, üstelik bunun için para ödemek hiç mi hiç istemezler. Mezarlıklardaki eski kayınvalidelerin kemikleri sızlıyordur şimdi. Nur içinde yatsın, zavallılar!

Bazı kayınvalideler çocuk büyötmeye yanaşmaz. “Seni büyöttüm, yetiştirdim, geceleri uyumadım, acı çektim, mahvoldum. Yeter! Üstelik dul kaldım. Şimdi artık dinleneceğim. Kendi başının çaresine bak!” deyiverirler. Dinlenmeden kastı, kumar, seyahatler, bazen platonik bir aşkıdır! İçinde *ukde kalan şeyler işte!* Bunlar özellikle damadın annesi için geçerlidir. Gelinin annesi daha “kalender”dir; ne yalan söyleyeyim. Etrafınıza bir bakıp, bütün bunları gözlemleyin. Her şey değışti. Özellikle kayınvalide *paha biçilmez* oldu. Ama helal olsun; buna değer! Bu geç kalmış bir takdirdir bence.

Kötülük, Sahibini Gezalandırır

*K*iç kimse *kötülüğü* insana tam olarak yakıştıramaz. Kötülüğün yaradılıştan mı kaynaklandığını yoksa sonradan mı edinildiğini bilemiyoruz, daha doğrusu ben bilemiyorum.

Muhtemelen her ikisi de geçerli. Tabii istisnalar kaideyi bozmaz. Nitekim aç ve açıkta kalmış biri, yaşam şartları ve insanlar onu ne kadar örselerse örselesin *melek* gibi kalabiliyor. Bazen de bunun tam tersini görüyorsun. Her tür nimete sahip olan biri kötü niyetli, kışkanç ve açgözlü olabiliyor. “Şeklin neyse, ruhun da odur” der atalarımız. Mümkün. Birkaç yıl boyunca, aslında toplam sekiz yıl boyunca, bir gıda fabrikasında ek mesai yaptım. İşverenim alçakgönüllü bir insandı; çok faal, çalışkan, yorulmak nedir bilmeyen bir adamdı. Fabrikada bakliyat ambalajlama ve her tür reçel üretimi yapıyordu. Fabrika sahibinin tek bir kızı vardı; o da kendini beğenmiş biriydi. Yakışıklı erkeklere bayılırdı ve ona göre, uzun boylu demek yakışıklı demektir. “Uzun boylu erkek, melek gibi” diyordu. Kısa boylu ise yerden bitmeydi ona sorarsanız. Kısa boylu kadının keklik gibiydi; uzun boylu ise direk gibi sevimsizdi. Anlayacağınız, kendisi *kısa boyluydu*, yani keklikti! Her neyse, sonunda kendisine uygun bir erkek buldu; fakat babası için uygun değildi. Benim gibi bankacıydı ama edinilen bilgilere göre karakteri kötüydü: *Cimri*, *itici* ve uzun boyluydu. Bu son özelliğiyle kupa birlisini anımsatıyordu. Tabii, araya anne girdi ve mutlu sona erişildi. “Tanrı’nın birleştirdiklerini insan ayırmasın.” Amin!

İlk üç ayı mutlu mesut geçirdiler. Damat “sosyal bir insandı” ama fazla muhafazakârdı. Kızın annesi biraz hayal kırıklığına uğramıştı; babası ise karnından konuşuyordu. Konuştuğu neredeyse duyulmuyordu. Fakat kızı, çocukluktan beri alışkın olduğu için, adamın dediklerini anlayabiliyordu. Adeta komin hayatı yaşıyorlar, her şeyi beraber yapıyorlardı. Tek çocuktu ne de olsa. Sotirakis –damadın adı buydu– her şeye karışıyordu. Dükkânın İstanbullu bir muhasebecisi vardı. Her şeyiyle dört dörtlük, yabancı dil bilen bir insandı. Mısır, Tunus ve Cezayir’e başarıyla ihracat yapıyordu. Kızın annesiyle babası onu çok sevip sayıyordu. Yeni gelen damat ise kötü huyluydu ve göçmen düşmanıydı! İşin ilginç, fabrika Peristeri’de kurulmuştu ve bölge göçmen kızlarıyla doluydu. Göçmenler için, “Çok açık insanlar, ahlaksızlar ve son derece savurganlar” diyor-du.

“Evet ama, çalışanlar, zekiler, kültürlüler ve kesinlikle kötü değiller” diyordu kızın babası; annesi de ona katılıyordu. Hele kızları daha da içten katılıyordu.

“Benim bütün arkadaşlarım İzmirli, İstanbullu, Pontuslu, Mikrasyalı. Hele artistlere elbise diken o terzim var ya; ne kadar beceriklidir kendisi! Hem bizler Rumelilere göre daha bilgiliyiz.” Kızın anne tarafının tamamı Lamia şeh-rindendi ne de olsa.

“Eee, n’olmuş yani? Biraz Fransızca, biraz İngilizce konuşuyor, bol bol da kırıttıyorlar diye bir fark mı yaratıyor-lar? Savurganlar, çok savurganlar!”

Bu arada, ben bir şeylerin yolunda gitmediğini fark ediyordum; ama “çok erken” olduğunu düşünüyordum. Ayrıca, damat çok cimriydi ve bu da iyi bir şey değildi.

Cimriliğinin sınırı yoktu; bunu hissetmiştim. Mutfığa girip, israfın ne derecede olduğuna bakıyordu. Babanın, reçel atölyesindeki ve bakliyat ambalajlama birimindeki hareketlerini kontrol etmeye başlamıştı. Casus belli olmuştu! Bu andan itibaren Troya Savaşı başladı. Baba, Sakız Adası’ndandı ve yumuşak kalpliydi; anne ise Lamialıydı, oldukça sertti ve böyle şeylere gelemezdi.

O ara, Sotirakis'i Thiva'dan bir kuzeni arar: "Hemen gel, Niko Amca beyin kanaması geçirdi. Gitti gidecek. Ölüyor."

Niko Amca hiç evlenmemiş, arazi sahibi bir adamdır ve Sotirakis'i çok sevmektedir. Elbette, Sotirakis de onu... Ama bu sevgisi belli ki kızla evleninceye kadar sürmüştür ya da amcası öyle sanmıştır. Sotirakis bunun farkına varmamıştır. Zaten artık düzenini kurmuştur; durumu çok iyidir. En azından, Niko Amca öyle düşünmüştür. Sotirakis bir taksiye atlar ve Thiva'ya gider. Niko Amca vefat eder; Sotirakis noterle buluşur. Adam vasiyetini son anda noter huzurunda yazmış, üstelik tanık bile çağırtmıştır.

"Elveda Sotirakis; gidiyorum. Tanrı size ömür versin" der vasiyetinde.

Her şeyini kuzeni Froso'ya bırakmıştır. Dediğine göre, kendisine o bakıyormuş.

Bunun üzerine Sotirakis düşüp bayılır ve doktorlar felç olduğunu söylerler.

Açgözlü adam bunu beklemiyordur, tabii. Her şeyi Froso'ya bırakmış. Neden? Neden?

Bu halde bir yıl boyunca yattı, çok acı çekti ve evdekilere de çok çekti. Sonunda da, keder içinde ölüp gitti.

Daha sonra ne mi oldu? Çarşıda tek bir kişi, Sakızlı Baba ve onun dul kızına başsağlığı dilemedi!

Utanç verici ama ders niteliğinde bir olay.

Baksanıza, Molière'in kahramanları her zamanki güncelliklerini koruyarak aramızda yaşıyor.

Anne - ninem

Annem, iki dünya savaşını ve bunların sonuçlarını yaşamış. Her şeyden önce açlığı ve yoksulluğu, sonrasında da hastalık ve lm... Ben de savaşın ne demek olduğunu biliyorum. Öncelikle, kimliğinizi kaybediyorsunuz. İnsan mısınız yoksa inisiyatif alamayan rkekler mi? Yoksa hayvan mısınız? İnsan kalmayı başarabilenimiz öyle azdı ki...

Bir zamanlar bir Rum kadını vardı; tipik bir Akdenizliydi ve Hristiyan'dı. Mikrasya'nın ilerindendi, deniz kıyısından değildi. Esmer, kıvrıkcık saçlı, orta boylu, düzgün hatları sahip güzel bir kadındı.

Eğitimi orta seviyedeydi; mütevazı, sıradan, sevimli ve "iyi" bir insandı. Halktan biriydi. Çok değilse bile, belli sorunları vardı. Onu yakından tanıdım, hatta onunla yaşadım. Kız erkek karışık beş çocuğu vardı. Bu arada, kadın burjuvaydı, proleter değildi.

Birinci savaşta iki çocuğunu, damadını ve kk torununu kaybetti. Çok acı çekti.

Kocası Mısır'a göçmen olarak gitmişti. ocuklarından ikisi, bir erkek ve bir kız, ondan uzakta yaşıyordu. Yanında bir tek kızı kalmıştı; onun da iki çocuğu vardı ve duldu. ocuklarının biri erkek, diğeri kızdı. Babanın gönderdiği parayla geçiniyorlardı. Bunlar Orta Mikrasya, yani Kapadokya için alışılmış şeylerdi.

Dindar, dolayısıyla sabırlı ve saf bir insandı. "Tanrı herkese rızkını verir" derdi. Aşırı alışkan, yorulmak nedir bilmeyen ve cesur bir kadındı. Sorunlarla karşı karşıya kaldı-

ğında sloganı şuydu: Beterin beteri vardır. Bence iyi ki böyle düşünüyordu! Böyle düşünen insanlar her zaman mutlu olurlar; imrenilecek insanlardır onlar.

Beş yaşından on beş yaşına kadar onun yanında yaşadım.

Asla herhangi bir konuda yakındığını duymadım. Yorulmaz, yılmaz, şikâyet etmez, asla kızmaz ve sinirlenmezdi; aksine, her zaman güler yüzlü, sevecen ve sıcakkanlıydı. *Doğasından kaynaklanan* bir şeydi bu. Etrafına daima mutluluk ve neşe saçardı. Hiç kötü huyu yoktu. Yanında kaldığım o yıllarda, onun annem sanıyordum! Öyle hissediyordum. Beni besler, bana bakardı; uyuturdu, uyandırır-
dı ama asla şikâyet etmezdi. O bana, öğretmen olan ve bana eğitim yoluyla bir şeyler aşlamaya çalışan annemden çok daha fazlasını öğretti.

Bana göre, karakterimin iyi ya da kötü yanları onun yansımasıydı. Bir şey daha vardı; babamın Birinci Dünya Savaşı'nda (ben altı yaşındayken) öldüğünü annem bana sık sık hatırlatırdı. "Uslu ol, beni yorma; çünkü babanı kaybettim" der ve gözyaşı dökerdi. Bu laf beni çok üzerdi.

Annemin kırıp döktüğünü o onarırdı. "Ben buradayım çocuğum; korkma! Senin için en iyisini yapacağım. Canın her ne isterse istesin, çekinmeden söyle. Ben hep yanında olacağım" der ve yanağıma sıcacık bir öpücük kondururdu.

Bu kadın anneannemdi!

Otuz yıl boyunca kocasından ve iki çocuğundan uzak yaşamıştı. Sadece resimlerini gördüğü torunları vardı.

Hep beraber Yunanistan'a göçünce, kocasına kavuştu. Ama asla kendini ona yakın hissetmedi. "Artık arındım. Senden uzakta, tek başıma üç çocuk gömdüm. Sadece beni Mısır'daki diğer çocuklarımla, torunlarımla yanına götür de, onları göreyim; sonra yine buraya, yetimlerimin yanına döneceğim. Son on beş yılımı onların yanında geçirdim; ben onlara, onlar bana hayat verdi. Bunca senedir senden uzak ama hayali olarak yakınında yaşayarak, sana sınıksız bağlanarak bütün bunlara dayandım. Seni her an

yanımda hissediyordum! Ama bu iki yetim benim nefesim, hayatım, her şeyim... Otuz yıl senden uzakta yaşadıkdan sonra, olmaz canım, şimdi değişemem artık. Ben yetimlerin yanına geri döneceğim” deyip resti çekti.

İki ay sonra geri döndü; yanımızda, benim yanımda öldü. O benim ninemdi. Yok, ne diyorum ben! O benim anemdi!

Huzur içinde yat ANNE-NİNEM! Senin gibi çok insan var mıdır bu dünyada, bilemem!

Herkes Hata Yapabilir mi?

Selam sana, sessizce doğan ışık... Selam sana, hiç kimseye ders vermeyen ışık.”

“Değerli bilgi, keşke daha önceden sahip olsaydım sana...” Sıradan ve çok iyi bilinen bir deyim. Neredeyse her gün doğrulanıyor. Fakat hiçbirimiz burada söylenenleri dikkate almıyoruz. Yazık!

Messinia Yaylası’nda, küçük bir köydeydik. Yayla gerçek bir cennetti; yemyeşildi ve yeraltı sularından geçilmiyordu. Sanırım, akarsuların bolluğundan bahsetmeye gerek bile yok.

İnsanları geleneklerine bağlıydı ve inanılmaz misafirperverdiler.

Bu sonuncusu çok önemli bir özelliktir ve maalesef başka yerlerde kolay kolay bulunmaz. Belki de yaylanın verimli olmasından kaynaklanıyordu. Ya da burada yaşayan insanların doğasından!

Bu köyde, tıpkı diğerleri gibi, üretken bir çiftçi ailesi yaşıyordu. Baba altmış yaşlarındaydı ve duldu. Biri otuz, diğeri otuz yedi yaşında iki oğlu ve kırk yaşında olduğunu tahmin ettiğim bir kızı vardı. Çocukların hepsi bekârdı.

Köyün yakınlarındaki başka bir köyde altı sınıflı, yani komple bir ilkokul vardı. O okulda, İstanbul’da pedagoji tahsili görmüş halam öğretmenlik yapıyordu. O da göçmendi ve duldu; fakat çocuğu yoktu. Yalnız yaşardı. Uygun, kendine göre birini bulduğu takdirde, aranan bir eş olabilir. Çeyizi, maaşıydı. Çok önemli bir ayrıcalıktır insanın maaşının olması. Güzel değildi ama hoştu ve tam

anlamıyla bir kadındı. Dikkat çekiciydi. Yaşı ise elli civarındaydı.

Damat adayı bir memur, bir öğretmen ya da bir profesör olabilirdi. Dul olması sorun değildi. Bu çerçevede, yoğun bir arayış içine girilmişti.

Her şekilde ve her yerde bu arayış sürmekteydi; arkadaşlar ve meslektaşlar arasında bile. Dediğim gibi, halam yalnız yaşıyordu.

Şans cesur insanlara yardım edermiş. Halam da cesur ve pes etmeyen bir kadındı. Bu yönünü pek fazla belli etmezdi, tabii!

Aniden şans yüzüne güldü. İstanbullu hedefi şaşırmadı! Fırsatı saçlarından yakaladı ve sonuçta damat pençelerine düştü.

Çok akıllı bir kadındı ve ne yapacağını biliyordu. Madde bir: Ellili yaşlardaki kızın hemen evlenmesi gerekiyor. Yılın hasat açısından çok verimli geçmesi ve bir maaşının olması gelişmelere hız kattı. Işık doğdu ve kız evlendi. Evdeki hava değişti.

Damadın büyük oğlu Almanya'da tarım üzerine öğrenim görüyordu. Cici anne müdahale edince, tarım okuyan çocuk hukuk bölümüne geçti, üç yılda diplomayı aldı ve bölgenin milletvekili tarafından bir mahkemeye tayin edildi. Yaşasın Yunan Meclisi! Meşhur duanın bir yerinde söylendiği gibi, ikinci diken de ayıklanmıştı...

Şimdi sıra ikinci oğuldaydı! Çocuk bu çiftçi evinin ana direğiydi; çok çalışkan, mütevazı, biraz da havaiydi. Öğretmen için bundan daha uygun ortak, daha doğrusu "işçi" bulunamazdı.

Her şey iyiydi, güzeldi de, evde bir kadın yoktu. Peki şimdi ne olacaktı? Halam çalışıyordu ve çiftçilikten anlamazdı. Köyden fakir bir kadın gelip gidiyor, yardım ediyor, yiyip içiyordu. Alışılmış bir durumdu bu.

Bir şeyler yapması gerekiyordu. Birden halamın içindeki yardımseverlik hisleri kabardı. Geç de olsa, Selanik'te amcadan amcaya dolaşan, kardeşinin kızını, yetim bir yeğenini hatırladı.

Bu kızın uygun olduğunu düşündü. On beş yaşındaydı ve sağlam yapılydı. Çok da güzel bir kızdı; annesine çekmişti. Üstelik, yaşı çok küçük olmasına rağmen tam anlamıyla bir kadındı.

Halam haber gönderdi; bunun üzerine yetim kız geldi. “Bizim kızımız artık, benim himayemde” dedi halam. Kız ev işlerini hemen kavradı; her açıdan dört dörtlüktü. Dediğim gibi, çok güzel ve yaşına göre çok olgundu.

Kız kısa sürede, evin oğlu Yorgos’un da dikkatini çekti. Yorgos otuz üç yaşında, Rula –kızın adı buydu– on yedi yaşındaydı. Ciddi bir yaş farkı vardı aralarında. “Bu yürüyüş uzun mesafeli; yorulabiliriz” diye düşündü halam. Ayağımızı burkup da düşmeyelim...

Halam bu durumdan rahatsız oldu. Sabah akşam düşünmeye başladı. Aralarında bir şeyler olduğunu zaten sezmişti; daha sonra bunu gözleriyle de gördü. Rula, Yorgos’a uygun değildi. Birçok yönden farklıydılar: yaş, terbiye, köken, sosyal yapı... Bambaşka dünyalara ait iki insandı onlar. Böylece kararını verdi halam: Rula’yla beraber bir Selanik seyahatine çıkacaktı. Oraya Atina üzerinden transit geçecekti. Beni de yanında götürdü. O zamanlar on sekiz yaşındaydım ve seyahate çıkacağım diye havalara uçuyordum. Selanik’te bir ay kaldık. Ben sonra geri döndüm. Halamla Rula orada kaldı. Halam artık emekli olmuştu; çok da iyi bir maaş alıyordu.

Bir ay sonra halam Atina’ya geldi; oradan da köye geçecekti. Yalnızdı! Peki ya Rula neredeydi? Amcalarına bırakmıştı onu.

Halam köye geri döndü sonra. Yorgos ortalığı birbirine kattı. Çok akıllı olmadığı için, bu kararın sebebini anlayamadı. Koşarak benim yanıma geldi; amacı doğrudan Selanik’e geçmektir. Fikrini değiştirmeye çalıştım. “Oğlum köyüne dön; köyden kendine uygun bir kız bulup evlen; o kadar tarlaların, işlerin var... Bunlar Rula için uygun işler değil... O çok küçük daha” dedim. “Tamam, tamam” deyip beni başından savan Yorgos, güya köyüne geri dönmek üzere yola çıktı. Meğer, bir hafta sonra Selanik’e varmış ve

orada evlenmişler. Atina'ya balayına geldiler, oradan da köye geçtiler. Ne diyelim; Tanrı'nın birleştirdiğini insan ayırmasın.

Hepimiz sessizce bu evliliği kabullendik; ama gelecek belirsizdi.

Çiftin iki çocuğu oldu; her şey yolunda gidiyordu. Ufukta birkaç bulut belirdi ama bunlar beklenen şeylerdi.

Arnavutluk Savaşı patlak verdi sonra. Ardından İşgal yaşandı. Bu arada çiftin üçüncü çocuğu doğdu.

O yıllarda, Girit Bölüğü Yunanistan'ın anakarasında rehin alındı. Bu olay Yorgos ile Rula için dönüm noktası oldu. Giritli savaşçılar gönüllü çiftçilerin evlerine dağıtıldı. Savaşçılara işçilikleri karşılığında yemek veriliyordu. Bu milli bir görevdi; kurtuluş yolunda küçük bir katkıydı.

Birçok çiftçi bu yönde atılan nutuklara inanıyordu. Bunlardan biri de maalesef Yorgos'tu.

Genç bir Giritli savaşçı Yorgosların evine gönderildi. Halam içgüdüsel olarak karşı çıktı. Bu arada, yeni bir bebek yoldaydı ve bebeğin babasının kim olduğu meçhuldü. Köy bu dedikoduyla çalkalanıyordu. Olaylar devam ederken, hamilelik rezaleti boyut kazandı.

Rula çocuğu aldırmaq için bir ebeye gitmişti. Ancak, operasyondan sonra kanaması durdurulamamıştı ve enfeksiyon kapan Rula tetanos olup ölmüştü.

Olayın faili ortadan kayboldu; kurban Yorgos ise acıdan kıvranıp durdu.

Çocuklar bir şekilde büyüdü: Şansının da yardımıyla bir tanesi İsviçre'ye gitti; diğer ikisiyse Yunanistan'da kaldı. Hepsinin de maddi durumu iyiydi; ama geçmişlerinden gelen bir kara leke taşıyorlardı.

Yorgos ise, yaşadığı bu acıyı hayatı boyunca yüreğinde taşıdı.

*Ey Bilgelğin Rehberi,
Mantığın Öncüsü!
Sendeleyen Bu Kuluna Acı!*

Sendeleyen varlığıma acı... Bu sözleri, son nefesini vermeden önce Kadriye Hanım söyledi. Çok iyi bir ailedendi; Türk'tü. Zincirdere'nin bir üst köyünde oturan komşumuzdu.

Ben on bir, on iki yaşlarındayken, mahallemde bir olay yaşandı; erkeklerinin Kahire'de, kadınlarının ise Kayseri'nin bu meşhur köyünde yaşıyor olduğu, Tektonidis Ailesi'nin ünlü konağında.

Bu bölgede alışılmış bir durumdu bu: Erkekler gurbetçi olur, genelde *ticaretle* uğraşır ve Kayseri'deki ailelerinin geçimini sağlamak için para gönderirler; karıları ise çocukları yetiştirir ve ısrarla, kocalarının beş yılda bir, yaz döneminde gerçekleştirecekleri kısa ziyaretleri dört gözle beklerlerdi. Bu, İpiros bölgesinin Zagori köyünde olduğu gibi, geleneksel bir durumdu.

Bu defa, konakta bir Türk ailesi yaşıyordu. Tektonidis Ailesi temelli Mısır'a göç etmişti ve evi iyi bir Türk'e satmayı başarmıştı. Çünkü böyle bir evin satılması, daha doğrusu satın alınması çok zordur. Maddi açıdan sağlam olmayı gerektirir.

Konak, büyükanneimin evinin karşısındaydı.

Yeni komşumuz olan Türk kadın, tıpkı annem gibi bu köyde doğup büyümüş olmasından ötürü tanıdığımız biriydi. Artık karşımızda oturduğu için sürekli gidip geliyorduk.

Komşumuz, yani Kadriye Hanım, bir gün hastalandı. Seksenini geçmişti. Günbegün durumu ağırlaşıyordu; öldü ölecekti. Bu arada annem her gün ziyaretine gidip aileye destek olmaya çalışıyordu.

Bir gün ben de annemle birlikte Kadriye Hanım'ın odasına girdim; daha doğrusu, çocukça bir merakla gizlice odaya daldım. Tedirgin bir şekilde bir köşeye oturdum ve onu seyretmeye başladım. Ne var ki, yaşlı kadın beni gördü; bilinci yerindeydi. Gülümsedi ve anneme dönüp, “Naf-sika, çocuğu bahçeye gönder de şu elma ağacından elma koparsın” dedi ve yanındaki pencereyi işaret etti. Bu bana yetmişti. Kaşla göz arasında kendimi bahçede, elma ağacının üzerinde buldum. Şempaze gibi ağaca tırmandım ve kucağıma elma doldurdum. Bu esnada, annemle hasta kadın da beni seyretti. Mutlu bir şekilde odaya girdim sonra.

Bir de ne göreyim? Kadriye Hanım kızgın bir ifadeyle yatakta doğrulmuş, el kol hareketleri yaparak sürekli aynı şeyi tekrarlıyordu: “Diğer elma ağacından, diğerinden, bizim bahçeye dalları sarkandan, bizimkinden DEĞİL. Anlamıyor mu? Komşunun ağacından, bizimkinden DEĞİL.”

Annem bana kızdı; bunun üzerine, kucağımdaki elmaları yere attım ve taş kesildim. Gözlerim dolmuştu. Çocukluk işte.

Kadın tekrar yatağına yattı. Pişman olmuştu. Nedenini bilemiyorum; belki ağladığım için, belki de biraz kendine geldiğinden.

Sonra Türkçe olarak, “Acı bana! Günah işledim, sendeledim... Acı bana... Bismillahirrahmanirrahim! Merhametli Rabbim” demeye başladı.

İslamiyet'te her dua böyle başlar. Tıpkı bizim ilahide olduğu gibi: Ey Bilgeliliğin Rehberi, Mantığın Öncüsü! Sendeyen bu kuluna acı!

Unutmayalım: Topraktan geldik, toprağa döneceğiz. Kendimize gelsek, iyi ederiz!

Dul Annenin Sevgisi

Bir insana tapmanın ne olduğunu bilmek isterdim. Muhakkak biliyorum, hepimiz biliyoruz; çok sevilen bir kişiye derin bağlılıktır. Bu, dostun, akraban veya çocuğun olabilir. Ah şu çocuklar! Ayrıca, annen, baban veya kardeşin de olabilir. Anlayamadığım şey, bu *tapınmanın* nereye kadar vardığı, nerede bittiği ve nerede yol, yön değiştirdiğidir. Kısacası özü ve adı nerede değişir?

Zamanla bu duygu yoğunluğu, tapılan kişiyi bir şekilde kaybetme endişesine dönüşür. Beraberinde de farklı bir duyguyu getirir: kıskançlık. Dul bir kadını ele alalım: Bu kadının tek bir çocuğu varsa ve bu çocuk erkekse, oğlu evlendiği andan itibaren annedeki değişim başlar. Bu tamamen psikolojiktir! Hiç kimse yadırgamaz. Bir şey daha var tabii: Dul kadın, evlendiği andan itibaren oğlunun inisiyatifi kaybettiğini fark eder. Elbette, bu onun kendi fikridir. Aslında böyle bir şey söz konusu değildir. Oğluna gelini tarafından eziyet edildiğini sanır ya da öyle olduğunu düşünmek ister. “Çocuk böyle değişti” der sık sık. “Kendine has fikirleri, çizdiği bir yol, bir yön vardı; ne oldu da, şimdi sadece karısının dediğini yapıyor? Bu bir büyü!” Buna inanır ve acı çeker. Bu sefer, *tapınma* farklı bir şekil almıştır: Üzüntüye dönüşmüştür! Bu durumda, çocuğu kurtarması gerekir. Böylece, farkında olmadan, bir despot gibi davranmaya başlar. Ara sıra da, çocuğa inisiyatif vermediği için gelininden nefret eder. Daha neler neler... Bu durumu yeni çiftlerden bazılarında gözlemlemişsinizdir.

Ama kızı söz konusu olduğunda, bu durumun tam tersi geçerlidir. Kızı da kişiliğini kaybetmiştir ama bunun suçlusu kocasıdır; çünkü çok serttir. Ve anne bunu affetmez. Kızının da yönetime katılması gerekmektedir. “Bak, tıpkı gelinimin yaptığı gibi” der. Dediğim gibi, bu durum özellikle dul annelerde gözlenmektedir. Psikologların açıklamasına göre, anne, hâkimiyeti ve yönlendirme gücünü yitirmiştir. Biz erkeklerse hâlâ, evin hükümdarları olduğumuzu düşünmeye devam edelim! Sanırım, biraz fazla narsisiz ve halüsinasyonlar görüyoruz. Ve korkarım, bu yanılgı böyle sürüp gidecek. Hükmediyoruz muhakkak; ama bilincinde olmadan hükmedilerek hükmediyoruz.

Uzun lafın kısıası, dul kadının oğluna sevgisi, sanırım iktidarı kaybetmesinden kaynaklanıyor. Muhtemelen kadında içgüdüsel olarak devreye giren ve eşi benzeri olmayan bir hükmetme isteği var. Ve bunu en iyi şekilde beceriyor. Bu konuda son derece kabiliyetli ve sabırlı. Ayrıca, bunu ısrarcı kişiliğiyle kombine ediyor. Biz erkekler ise bağırıp çağırıyoruz, hem de çoğu kez boş yere. Asırlardır “gizlice hükmedilerek” hükmetmişiz oysa.

Mutluluğu Bollukta Arama

Rendini yükseklerde gören, sonunda küçümsenir.” Bu sözde büyük bir gerçeklik payı vardır. Bu yüzden, çok fazla havalara girmeyin; ayaklarınız biraz yere bassın. Fikirlerinizde bir orta yol tutturun; diğerlerinin durumuna anlayış gösterin. Biraz daha alçaklardan uçun.

Pontus’un Mikrasya Bölgesi’nde, Argirupoli’de, saygıdeğer bir Yunan topluluğu yaşıyordu. Haldea Metropolü olarak bilinen bu bölgede eğitim düzeyi yüksekti. Ciddi eğitim kurumları vardı; insanlar görgülü ve bilgiliydi. Halkın belli bir kesimi çok zengindi ve buradan çok hayırsever çıktı... Annem o civarda üç yıl öğretmenlik yapmıştı ve sık sık bölgedeki iyi ilişkilerden bahsederdi.

“1924’te oraları terk edinceye kadar, bizim dünyamız farklı bir yerdi, evladım. Sizininkinden çok daha güzeldi bizim dünyamız” derdi.

Bu “iyi” evlerden birinde yaşayan bir aileden bahsederdi. Adı lazım değil ama, biz Georgiadi Ailesi diyelim. Gerçekten de çok zenginlermiş. Evler, konaklar, çok iyi giden işler... Üstelik, Vatum Bölgesi’nde bir petrol yatağına da sahiplermiş.

Yıllardır o aileye aitmiş burası.

Atalarının adı Thomas’mış; bu yüzden de torunlar Thomaides lakabını almış! Anlatılan odur ki, zenginlikleri dillere destanmış. Ama konu hayırseverlik olduğunda, mesele bölge okullarına yardım gündeme geldiğinde, bunlardan ses seda çıkmazmış. Cimrilikleri “Georgiadi” soyadıyla eşanlamlı kullanılıyormuş. Öte yandan, oldukça misafir-

perverlermiş; evleri herkese, hem Rumlara hem de hemşerileri olan Türklere açılmış.

Yaşlı Thomas'ın bir oğlu, beş kızı varmış. Kızlar maalesef güzel değilmiş; ama birer altın yumurtlayan tavukmuşlar. Yaşlı adam bu konuda çok dertliymiş. Oğlu ise ailenin üçüncü çocuğuymuş.

İki büyük kız prensesler gibi yetiştirilmiş, Mağrur bir havaları varmış. "Asil yaratıklar, annelerine çekmişler; tıpkı Pinyo Hanım'a benziyorlar" diye konuşuluyormuş orda burda. Dimdik yürürlermiş, süsleri de yerindeymiş. Göğüslerinde asılı kalın zincirin ucunda altın beş liralık ve sağ bileklerinde iki bilezik olurmuş daima; bunlar o zamanların modasıymış. Küçük parmağa takılan yakut yüzük de Allah'ın emriymiş hani.

1880'li yıllarda biricik oğulları evlenmiş. Sırada, evlenmek için bekleyen beş kız varmış daha.

Kimse Georgiadi Ailesi'nin kapısını çalıp kızlardan birini istemeye cesaret edemezmiş: Ne de olsa, hepsi de sosyetik ve anneleri gibi asilmiş.

Bir av gezisinde, aniden çıkan fırtına sonucu, bir şimşek Georgiadi'nin at üstündeki oğluna denk gelmiş. Korunç...

Böylece, Thomaidesleri hem gerçek hem de mecazi anlamda şimşek çarpmış.

Gözyaşları, ağıtlar derken, derin bir hüznün çökmüş ailenin üzerine. "Bundan daha büyük bir felaket olamaz" diye bağırılmış yaşlı Thomas. "Büyük söz söyleme; günah işliyorsun, Ağam" demiş papaz, cenaze esnasında.

Gelin dul kalmış, tabii; ama Allah'tan bir oğlu varmış. Ne şanslı çocukmuş o; el bebek gül bebek büyütülmüş. Ama çocuk on yaşına geldiğinde, ailenin üzerine yine kara bulutlar çökmüş. Gelin Evlambiya bir Türk tarafından kendi rızasıyla kaçırılmış ve giderken oğlunu da beraberinde götürmüş.

Argirupoli'de yer yerinden oynamış. "Olacak şey değil; ama gel gör ki oldu" diye konuşuluyormuş orda burda. Şu hayatta her şey hazmediliyor. Öfke dinmiş: Thomaideslerin şimşekleri, gök gürültüleri kesilmiş.

“İyi de, Türk damada kafa tutamayız. O da seçkin bir aileden geliyor. Peki, ne olacak?” diye kara kara düşünmeye başlamışlar. Toplantı üstüne toplantı yapılmış; sonunda şöyle bir karar çıkmış: Yeni damada rüşvet verilecek! “Çocuğun ağırlığı kadar altın veriyorum” diye ilan etmiş Yaşlı Ağa. Gelin ısrarla reddetmiş. Girişim başarısızlığa uğramış. Tekrar toplantılar yapılmış; hatta bu kez muhtar da aracı olmuş. Ama hiçbir sonuç alınamamış. Yaşlı adam fenalaşıp yatağa düşmüş sonunda. Ama sağlam adammış, eski toprakmış ne de olsa; ölmemiş.

Bu arada, çocuk sünnet olmuş, yani Müslüman âdetine göre vaftiz edilmiş. Türk’ün evinde çok görkemli kutlamalar yapılmış. Gelin, “Elmas” adını almış. Çocuğa “Kadir” adı verilmiş.

Yaşlı adamın kalbi tüm bu olanlara dayanmamış. Geriye anayla beş kızı kalmış. Çok paraları varmış ama çok da mutsuzlarmış.

1900’lere gelindiğinde, çocuk büyümüş, erkek olmuştur artık. Daha sonraları, Kadir, baba olur; çocuğunu ise bana bu hikâyeyi anlatan annem doğurtur.

Bir şekilde, en küçük Thomaides kızı evlenip çocuk sahibi olmuştur. Çocuk erkektir; Thomaideslerin soyunu devam ettirecektir. Çok sevilir; diğer dört kız kardeş el üstünde tutar onu.

Aile Yunanistan’a taşınır sonra. Ne yazık ki, İşgal döneminde, Pangrati’de, gözlerimin önünde bir kazaya kurban gitti çocuk.

Öğrendiğime göre, iki büyük kız eceliyle ölmüş. Sondan ikincisi dul ve çocuklu biriyle evlenmiş.

Ama, belli ki Thomaideslerin lanetini beraberinde taşıyormuş. Damat vefat etmiş. Kız, çocuğu ihmal etmiş ve servetini de geride kalan kız kardeşe bırakmış.

Böylece ailenin yaprakları bir papatya misali teker teker dökülmüş ve son kız, nasıl olduysa, Amerika’ya göç etmiş.

Son dedikodulara göre, artık seksen yaşında olan Elen-go –adı buydu– Alabama’da bir Ortodoks kilisesinde kan-

dil yakıcısı olarak görev yapıyordu; büyük bir ailenin sağ kalan tek ferdi olarak, yapayalnızdı. Ne acı!

“Sonunu görmeden kimsenin mutlu olduğuna kanaat getirme.” Antik Yunan deyimleri asırlardır doğruluklarını koruyorlar.

MUTLULUĞU BOLLUKTA ARAMA.

Felaketlerle örülü hikâyenin devamı da var:

Thomaides Hanımağası'nın kız kardeşi Kapadokya'da Türkleşti ve Kayseri Metropolit'i'ne sorun çıkardı. Sorun bir şekilde halloldu. Türk damada çocuğunu bırakarak oradan ayrıldı ve Yunanistan'a, Selanik'e gitti; orada kötü bir şekilde vefat etti.

Kadının teyze kızı kendi isteğiyle bir Türk askere kaçtı ve iki erkek çocuk sahibi oldu. Annesini Yunanistan'a gitmek üzere ayrılmadan önce bir güzel soyup soğana çevirdi ve kadıncağız bu acıya dayanamayıp öldü. 1924 yılında Kayseri'de gömüldü.

Bu son iki olaya bizzat ben tanık oldum.

Thomaides Ailesi'nin sağ kalan son akrabasıyla çok iyi arkadaşım.

O da, daha kırkını doldurmadan, Evangelismos Hastanesi'nde bağırsak tıkanıklığından öldü.

Merhum, akrabalarının tüm lanetini taşıyordu. Bekâr ve çocuksuz biri olarak, yabancı ellerde öldü. Ne denilebilir, tüm bunlardan nasıl bir ders çıkarılabilir, bilmiyorum. Belki de, kader deyip geçmek gerekir.

Simdi Herkese Karşı Savaş Zamanı

Delvinaki, Spali Cephesi'nden Kakavya'ya kadar uzanan bölgede, 27 Ekim 1940, Cumartesi günü genel harekât ilan edilmişti. Kumandan, Zaravina Gölü'nden nöbetçi kulübelerine kadar her yeri teftiş ediyordu.

Sınırdayız ya, dikkatli olmak gerekiyordu. Sürekli cep-heden haberler geliyordu. "Askeri bot" haberleri yüzde yüz doğru çıkardı.

Çadırlarımızı kurduk ve cephaneyi yerleştirdik. Dağ Piyade Bölüğü'nü eşlik ediyorduk. Katırlarımızın yemeği son derece iyiydi; bu yüzden de pek hareketliydiler. Çift öğün yiyecek ve bol bol su veriliyordu hayvancıklara. Sonra sıra bize geliyordu. Tıraş oluyor ve bu yüzden gayet düzgün görünüyorduk. Şikayeti olan doğrudan kumandana gidiyordu. Şikâyeti olan var mıydı dersiniz, herkes şikâyetçiydi: "Atina'daki tertiplerin hepsi terhis edildi, biz hâlâ buradayız; çünkü 1932 tertibiyiz!"

Her neyse; kumandan geldi. "Cepheye doğru dizilin. Dikkat! Bakışlarda canlılık olsun; fazla söze yer yok" dedi.

Kumandan Katsimitros, sonradan çok meşhur olan bölükbaşı Kostakis'le birlikte geldi. Birincisi at sırtındaydı, ikincisi ise katır!

"Bu belki de bir işarettir!" diye düşündüm. Tetikçiler hariç, hepimiz katır sürücüsüyduk!

Ciddiyet ve sükûnet içinde teftiş ettiler bizi. Dikkat... Rahat. "Kimin şikâyeti, derdi varsa huzura çıksın; onu dinleyeyim" dedi Kumandan. Birkaç dakika süren sessizlikten sonra sakallı biri öne çıktı. Zaten hemen hemen hepimiz sakallıydık.

“Efendim, saygıyla arz ederim falan filan” dedikten sonra, “yeterince sabunumuz yok” diye ekledi. Bir diğeri, “Her gün nohut, fasulye yiyoruz...” Başka biri ise, “Posta- ne iyi hizmet vermiyor” dedi yakınarak. Bunun gibi şeyler işte. Kumandan dinliyor, bölükbaşı not alıyordu.

“Başka şikâyeti olan var mı?” diye sordu Kumandan. Hooop... Ben atladım, tabii. “Efendim, saygıyla arz ederim vesaire” dedikten sonra asıl konuya girdim: “Atina’daki tertipler terhis edildi; fakat bizler, 1932’li olmamıza rağmen hâlâ buradayız; neden?” Çavuş bana hayretle baktı. Kumandan onun bu şaşkınlığını fark edip, gülümsedi. Bölükbaşı’na döndü ve “Yaz: ‘Sayın Bay Benitto Mussolini, Roma ve Sayın Adolf Hitler, Berlin’ Söz konusu soruyu içeren birer telgraf çek! Asker yarına cevabını alır” dedi. “Sağa dön” diye bağırdı Çavuş sonra. “Dikkat... Rahat” dedi ve teftiş bitti. Teftiştten sonra sohbet ederken, “Bravo bre Tsolakidis” dedi benim tertipten bir yedek subay. “Seninki ciddi olan tek şikâyeti.” Telgraf tabii ki çekilmedi!

Akşama çifte vardiya vardı ve herkes tetikteydi. Her birimize 30-40 fişek dağıtıldı, hızlıca kontrol yapıldı ve biri sabit, biri hareketli iki nöbet yazıldı. Hepimiz gergin ve sinirliydik, doğal olarak.

Sabahın üçünde alarm çaldı; katırlara ve toplara koştuk. “Cephanenin başına geçin; savaş çıktı, savaş çıktı!” diye bağıırıyordu askerlerden biri.

Tabii ben de koştum ve benimle aynı çadırı paylaşan İli- aş’ın sesini duydum: “Kerata Tsolakidis, neyine lazımdı telgraf, namussuz adam! Bak işte, Mussolini’nin cevabı geldi; Hitler’inki de yoldadır!”

Şimdi herkese karşı savaş zamanı! Kostakis’in topları vurmaya başladı; Kakavya’dan Kalpaki’ye kadar gümbür- dedi.

Öğrencilik Fobisi

Aepimiz öğrencilik fobisinin ne olduğunu az çok biliriz. Bu birçok çocukta doğuştan vardır. Bazı çocuklar ise, tesadüfen, okulun birinci veya ikinci günü bu fobiyi edinirler. Nedense, bu sendrom anaokulunda yaşanmaz. Fobinin sebebi henüz net olarak belirlenmiş değildir. “Okulda ediniliyor” diyor uzmanlar. Bilemiyorum. Size bu konuda üç hikâye anlatacağım.

1922’de, Kayseri’deyken, bazı bölgelerdeki Yunan okulları, çok büyük binalar olmaları sebebiyle, askeri hastanelere dönüştürülmüştü. Yunan okulları İzmir Olayı’ndan hemen sonra “kapanmıştı” zaten. Mübadele’nin başladığı Ağustos 1924’e kadar da kapalı kaldılar. O zamanlar on bir, on iki yaşlarındaydım. Sanırım ilkokul üçüncü sınıfa gidiyordum. Okullar kapanınca öğrenimimi annem devraldı. Her sabah iki saat evde ders görüyordum. Temel dersler: gramer, sözdizimi, imla ve benzeri. Ders demek, mutlaka dayak yiyeceğim demektir. Hatta bazen dersten önce dayak yerdim. O zamanların terbiyesi bunu gerektiriyordu. Tarih, coğrafya, din bilgisi ve ayin dersleri haftada bir, bilemedin iki kez olurdu. Annem çok iyi bir öğretmendi ve beni çok iyi eğitmişti. 1924 Eylül’ünde Atina’ya ulaşınca, benim için bir okul aradık. Yol yordam bilmeyen, eziyet çekmiş göçmenlerdik. Tanıştığımız bir komşu çocuğu beni elimden tutup kendi okuluna kaydettirmeye götürdü. Tabii, yabancı, Mikrasyalı bir çocuktum. Beni ilkokul dördüncü sınıf öğretmenini devraldı. Bazı şeyler sordu; Odysseus’un maceralarından bir makale okuttu. Tonlamalara dik-

kat ederek, özenle okudum. Bitirince, öğretmen uzun uzun yüzüme baktı; sanırım sert bakışlardı bunlar. Beni tahtaya kaldırdı ve “Yaz bakalım” dedi. O bir şeyler söyledi; ben yazdım. Bu epey devam etti. Tahta yazılarla doldu taştı. Bitirince yine yüzüme baktı. Hiçbir hata yoktu. “Nasıl olur?” dedi. “Orada kaçınıcı sınıfa gidiyordun?” diye sordu. “Üçüncü” dedim korkarak. Bir sert bakış daha fırlattı (bana öyle geliyordu) ve başka bir çocuğu yanına çağırdı. “Al arkadaşını, Bay Buras’a götür. On Birinci İlkokul’a. Nerede olduğunu biliyorsun, değil mi?” dedi çocuğa. “Evet” dedi çocuk. Öğretmen bana boş gözlerle baktı ve “Git” dedi. “Burada ancak öğretmen olursun.” Bu sözlerin ardından güldü, diğer çocuklar da ona katıldı; ben ise şaşırarak On Birinci İlkokul’a doğru yola koyuldum. On Birinci İlkokul’a geldik; korkudan ağzımı bıçak açmıyordu. Bay Buras beni hafif bir sınava tabii tuttu. “Seni en iyisi altıncı sınıfa yerleştirelim; gerçi orası için de fazlasın ya!” dedi. Bunun ne anlama geldiğini anlamadım önce ve korkmaya başladım. “Fazla mı?” diye düşündüm kendi kendime. Beni tahtaya kaldırdı ve yazmaya başladım. Hiçbir yanlış yapmadan, sürekli yazdım. “Bravo” dedi.

Nefes aldım, biraz kendime geldim ve cesaretimi toplayarak beni beşinci sınıfa yerleştirmesini rica ettim. O da, “Ama neden evladım? Kaybolursun beşinci sınıfta. Her neyse; benim için de daha iyi olur böylesi. Altıncı sınıfa fazla geliyordun zaten. Mademki sen de bunu istiyorsun” diye karşılık verdi.

Derin bir nefes alıp kendime geldim. Ders bitti ve eve gitmek üzere yola koyuldum. Olup bitenleri anneme anlatmadım.

Bir hafta sonra, derslerde o kadar başarılı oldum ki, bu Bay Buras’ın gözünden kaçmadı ve beni sınıfın birincisi ilan etti. Bu arada, “fazla olmanın” ne anlama geldiğini öğrendim ve rahatladım. Ne de olsa, on üç yaşında bir çocuktum o zamanlar. Elli yıl önce, on üç yaşındakilere çocuk denirdi. Bugünlerde, on üç yaşındakilere genç deniyor.

İlkokulu bitirdirdiğim yıl, müdür (adı Arnettos idi) sınav kağıtlarına bakmamı istedi. Bütün sınıf arkadaşlarımla imla hatalarını düzelttim. Tabii, bunu gizlice yaptım. Müdür beni ofisine kilitledi ve iki saat sonra gelip çıkardı.

Cesaretim iyiden iyiye artmıştı. Ortaokulu bitirmeme az bir zaman kala, ailevi sebeplerden dolayı annemle birlikte Mısır'a gitmek zorunda kaldık. Hazırlanmış gidiyorduk ki, sınır kapısında bizi durdurdular. Mısır'a gidemedik. Konsoloslukla ilgili bir meseleymiş. Bir ay çabaladık ama başarılı olamadık. Bu arada, ortaokulu da bitiremedim. Kasım ayında yeniden kaydımı yaptırmayı başardım. Ne var ki, derslere dinleyici olarak katılıyordum. Çocuklar çok ilerlemişti ve ben onları takip edemiyordum. İşte o zaman, beni yine okul fobisi sardı. Dersleri çok düzenli takip ediyor ve hocalarım soru sorduğunda ara sıra parmak kaldırıyordum. Normal öğrenci olmaya ne hakkım vardı ne de zorunluluğum. Sadece dinleyiciydim. Bir iki hocanın dikkatini çektim; edebiyat ve matematik hocalarının. Bana soru sordular; çok iyi cevap vermiş olmalıyım ki, beni odalarına çağırdılar.

Korkudan rengim kaçtı. Neden çağırdıklarını bilmiyordum. Derslere izinsiz katılmamı istediler benden. Henüz on altı yaşıdaydım ve bu teklif karşısında donakaldım. Cesaretim bir kat daha arttı ve derslerde olağanüstü bir performans göstermeye başladım. Edebiyat hocasının da teşvikiyle matematik hocası beni müfettişe götürmeyi teklif etti. "Kendi kendime öğrendiğim" için Kamu Kurulu'nun sınavına girmemi istiyorlardı. O zamanlar bu Kurul'dan darağacı gibi korkulurdu! Zaten ben de korkudan ölüyordum. Eğitim yılını tamamladım. İki hocam beni müfettişe götürdü. Onlara hâlâ minnet duyarım. Gerekli işlemler yapıldı ve Dokuzuncu Ortaokul'da sınavlara girdim. İlk sınav sözlüydü, hem de din dersinden.

Sınavı yapan Lambropulos adında biriydi; hiç unutmam. Görüntüsü korkunçtu; inanılmaz çirkindi ve çok bağıırıyordu. Tesadüfen lakabını öğrenmiştim: Sorgulayıcı. Çok sert biriydi. Hepimizi iyice süzdükten sonra, rasgele ilk beni ayağa kaldırdı.

“Tsolakidis, Tsolakidis... nerelisin?” Cevap verdim. İyice süzdü beni ve “Peki, neden geldin? Bize eziyet çektirmek için mi?” dedi. Nasıl suratsızdı, anlatamam; fakat ne kadar iyi bir insan olduğunu sonradan öğrendim.

“Gel buraya” dedi ve odasına götürdü beni. Hocaların hepsi hâlâ oradaydı. Sorguya çekildiğimi hissettim. “Sayın Meslektaşlar, bütün derslerden ‘on’, yani ‘pekiyi’ aldığını söylüyorsunuz; peki, neden onu göndermiyorsunuz? Neden derslerden muaf etmiyoruz? Sözlüden sıfır bile alsa, ortalaması beş olacak. Haydi evladım, haydi annenin yanına git; aferin, birincilikle geçtin.”

“Neden göndermiyorsunuz”dan “onu muaf edelim”e varıncaya kadar, öleceğimi zannettim. Teşekkür edip çıktım; Kumunduru Meydanı’ndan, Aristofanus ve Miauli Cadde-leri’nden ne zaman geçtiğimi, Akropolis’e ne zaman çıkıp, oradan da Monastiraki ve Neos Kosmos’a, evimize vardığımı hatırlamıyorum. Üstelik temmuz ayının inanılmaz derecede boğucu sıcağında. “Girdim, girdim, ortaokula girdim anne” deyip kendimi divana attım ve burnum kanadı. Kan musluktan akarcasına boşalıyordu. Durduruncaya kadar canımız çıktı. Kendime gelince, içimdeki korkunç bir duygudan kurtulduğumu hissettim. Okul fobisini on altı yaşımıdayken yenmiştim.

Herkes Karşı Hoşgö. ülü Ol; Karşılığında İyilik Bulursun...

Bu sözleri çocukluğumdan itibaren sık sık duydum. Annemin duruma göre açıklama getirdiği de olurdu. Deyimlerin yanı sıra atasözlerini de çokça kullanırdı. “Kıssadan hisse çıkarın demiş İsa” diye vurgulardı. “Az konuş fakat anlamlı konuş. Özlü olsun; laf kalabalığı yapma. Özlü konuşmak felsefi konuşmak demektir. Aynı zamanda söylediklerin açık olsun; çünkü ‘açıklık bilgeliktir...’ Bilge kişi açık konuşur.” Ama ben bir defasında tersini yaptım. Yani bilge olan muğlak olandır misali. Sanırım başarılı da oldum.

Yeri geldiğinde tanrılar bile ikna olurmuş. 1945 yılında sorumluluk gerektiren bir işim vardı. Müttefik yardımıyla Yunanistan’a gelen *Unra* ipliklerini bütün Yunanistan’a pazarlıyordum. Bunu, Dayanışma Bakanlığı’yla anlaşması olan bir büro çalışanı olarak yapıyordum.

Dayanışma Bakanlığı’ndan yüklüce mal alıyordum; genelde 3-5 tonluk partiler halinde gelen iplik oluyordu bu ve malları Volos, Nausa veya Atina civarındaki fabrikalara teslim ediyordum. Güzel, temiz ve hoş bir işti. Üstelik eğlenceliydi de; çünkü sürekli seyahat etme şansım oluyordu. Fakat “pericolosamente” seyahat ediyordum! Birincisi, çete savaşı başlamıştı ve ikincisi, o zamanki yollar berbat durumdaydı; arabalar ise resmen savaş harabeleri idi. Düz yolda, saatte 35-40 kilometre gibi baş döndürücü (!) bir hızla ilerliyorlardı. Tabii, sayısız “bir saatlik molalar” da ayrı bir önem arz ediyordu. Atina-Volos arasını yaklaşık 15 saat olarak hesaplardık.

Bir de geceleme derdimiz vardı. Otel olarak adlandırılan yerler savaş döneminden kalma harabelerdi. Oda bulabilirseniz ne mutlu size! “Tuvaletli banyo” ise son derece lükstü. Otele varınca bizleri değirmenci zannediyorlardı; çünkü yol boyunca yediğimiz ince tozdan saçlarımız bembeyaz kesiliyordu.

Volos’ta tek bir otelimsi yer vardı; kendisinin aksine, adı çok havalıydı: Palace Hotel! Haftada bir bu otele giderdim. Eleni adındaki oda hizmetçisiyle iyi ilişki kurmuştum. Almiro civarındayken telefon ederdim ve Eleni bana oda, en kötü ihtimalle bir yatak ayarlardı. Tabii, bu olay “aç elini, kapa çeneni” yöntemine göre yapılıyordu.

Günün birinde Eleni bana bir sürpriz yaptı. Larisa’daki acil işi yüzünden beni başka bir oda hizmetçisine, Kakia adındaki kıza teslim etti. Kakia beni teslim alır almaz banyolu bir odaya götürdü. “Bu oda otel sahibi Bay Prodromos’a ait; fakat kendisi iki günlüğüne Selanik’e gitti” dedi. “Eleni bana sizden bahsetti; iyi bir müşterisiniz.” Böylece, beyaz çarşafı, komodini, portatif lambası ve iki koltuğu olan lüks bir odaya yerleştirdim. Çok memnun oldum ve oda hizmetçisinin avcuna birkaç lira sıkıştırdım. “Ah, keşke bir de kahvemiz olsaydı” dedim. “Sadece kahve mi? Ne istersiniz, Bay Tsolakidis” diye karşılık verdi. “O zaman iki tane yap da, istersen karşılıklı içelim” dedim. Nasıl cevap verdi dersiniz: “Oluuurr!” Gerçekten de öyle oldu. Sigaralarımızı da yakıp, karşılıklı oturduk. Kakia birden Eleni hakkında atıp tutmaya başladı. “Benim nasibimi kapattı, namussuz, koca ayartan kadın. Ama beter olsun; şimdi onun da kocası gitti. Dul kaldı. Larisa’da mahkemeden mahkemeye koşuyor...” Özetle, Eleni’ye ilişkin içinde ne varsa, hepsini kustu. Her neyse; sohbetimizi bitirdik ve ben eline yine birkaç lira sıkıştırdım. Ama helal olsun; onun sayesinde çok şey öğrendim. Ertesi hafta, yine önceden Almiro’dan telefon ettim ve kalmak üzere otele gittim. Odama yerleştirildim, bahşişimi verdim vesaire. Kakia’nın bana iyi bakıp bakmadığını sordu Eleni. “Evet” dedim temkinli bir şekilde. “Haydi bir kahve içelim karşılıklı” de-

di. "Getir o zaman güzel Eleni" dedim. "Hem senin falına da bakarım!" Neden böyle bir şey söylediğimi hiç anlamış değilim. Eleni kahveleri getirdi. "Bak gördün mü? Kaliteli fincanlara koydum. Bohemya fincanları bunlar; Almanlardan kalma" dedi mutlu bir şekilde. Ama birçok soru işareti belirmişti kafasında. "Siz göçmenler ne çok şey biliyorsunuz öyle! Burada, Volos'un Nea İonia bölgesinde oturan iki falcı kadın tanıyorum; onlar da her şeyi biliyor" dedi. "Ben de falcıyım" dedim. "Annem öğretti; Mısırlıydı kendisi." Sonra, Kakia'nın onun aleyhinde söylediği her şeyi bir bir sıraladım. Tabii, bunu gizemli bir şekilde, tıpkı Pythia gibi yaptım. Bunları fincan söylüyordu, ben değil. "Şaşırdım kaldım; hiç kimsenin fincanda bunca şeyi görebileceğini hayal etmezdim!" dedi bana.

"Evet ama, söylediklerimi kimseye anlatmaman lazım; yoksa işin büyüğü bozulur. Dikkatli olmalısın!" dedim.

"Tabii; bunu başkalarından da duymuştum" dedi. O günden sonra çok dikkatli oldu; aynı zamanda bana da çok özenli davrandı. Artık, eline birkaç lira sıkıştırmam gerekse de, banyolu bir oda bulabiliyordum. *Herkese karşı hoş görülme; karşılığında iyilik bulursun.* Gerçekten de iyilik buldum... Annem haklıydı!

Kapadokyalılar Her Zaman Kaba Konuşurlar

Çocukluğum Kapadokya bölgesinde, özellikle Argeos'un güneybatısında uzanan kısmında geçti. Burada Orta Mikrasya bölgesinin sıradağları uzanırdı; ortasında da 4000 metre yükseklikteki, göklere uzanan, karlarla kaplı, ihtişamlı Argeos Dağı yer alırdı. Hatırladığım kadarıyla, her yeri eşit olarak sulamazdı akarsular. Sadece bazı kısımlar çok yeşil olurdu. Özellikle de dev gibi ceviz ağaçları, uzun uzun kavaklar, sayısız elma, armut, kayısı, erik ve söğüt ağaçları göze çarpardı.

Böygeye bol kar yağardı; ocak ayında da don yapardı. Eksi 20'lere varan soğuklar olurdu.

Oraya dört yaşında gittim ve on üç yaşına kadar orada kaldım.

Burada Rumlar yaşırdı. Fiziksel anlamda güzel değillerdi; ama sağlam yapılı, sağlıklı, yemeğe ve rahatlarına düşkün insanlardı. Aynı zamanda çok çalışkan, zeki ve sert mizaçlıydılar; iyi birer tüccardılar da. Özellikle yün, iplik ve tekstil sektöründe, Nea İonia, Moshato, Tampouria bölgelerinde faaliyet gösteriyorlardı. İsimler ise çok etkili ve havahlıydı: ONASİS, BODOSAKİS... Atina ve Pire'de onlarca bilmem ne "oğlu" sülalesi... Genelde yenilikçi ve girişimci insanlardı. Pek misafirperver oldukları söylenemez, tabii. Paraya ve kadınlara çok düşkündüler, küfürbazdılar, çıkarcıydılar; eğlenceyi de severlerdi. "Tıpkı Kefalanyalıları gibi" derdi annem. Kayseri çevresinde ve Konya, Farasa, Verikyon, Taksiarhes, Agios Konstantinos, biraz ileride Misti, Malakopi, Sinassos ve Metallia'da Yunan ezgileri kulağa çalınırdı.

Antikçağlardan Bizans dönemine kadar, burada Yunanlar ve Yunanlaşmış halklar yaşamıştı.

Bugün bile kullanılan isimler eski Yunanlardan kalmadır: Zinovia, Fevronia, Nafsika, Theano, Arhelaos, Ahilleus, Tilemahos, Athina, Nimfodora, Aristotelis, Aristidis, Sokratis.... hatta Filopimin bile vardır. Sonraları Hıristiyan ve Bizans isimleri hâkim olur: Avraam, İsaak, İakov, İoannis, Bethlehem, Maria ve Josef'e kadar, İncil'de geçen isimlerin neredeyse hepsi.

Yunan köylerinin dili ise, antik Yunanca'yı andıran, muhakkak biraz değişime uğramış bir Yunanca'ydı.

Hâlâ birçok köy ve yerleşim birimi, zamanla değişikliğe uğramış Yunan isimleri taşır. En yakınımızda olanları sayayım: İstanbul, İzmir, İznik, İzmit, Kastamonu, İnebol, Sinop ve daha birçoğu. (Yunanca'sı: İs tin Poli, İs Smyrnin, İs Nikea, İs Midya, Kastamoni, Neapolis, Sinopi, İraklya (bugünün Ereğli'si) vesaire...) Bu şehirlerin bugünkü örf ve âdetlerinde bile Yunan kültürünün yansımaları görülür.

Kayseri'ye ziyarete gittiğimde, Türk komşularımızla yaptığım birkaç günlük sohbet esnasında yeni şeyler öğrendim.

Tespitim şu oldu: Kayserililer girişimci ve yenilikçi insanlar.

On üç yaşına kadar bir Hıristiyan köyünde büyüdüm. Komşularımızın çoğu Türk'tü. İyi insanlardı; hem maddi hem de manevi açıdan yardımlarını esirgemezlerdi. Bu, burjuva toplumunda normal bir durumdu. Burası metropol merkeziydi; bütün Kapadokya'da pek çok kilise ve eğitim kurumu vardı. Köyümüzün adı Flaviana idi; adını, İsa'dan sonra 350'lerde, Antiohia Piskoposu Yuhanna Hristostomos'un öğretmeni Flavianos'tan almıştı. Belli ki, buraları, yerinden yurdundan koparılan pek çok insanın sığınağı olmuştu. Bugün bile sayısız yeraltı Hıristiyan mezarı mevcut; özellikle de yukarı köyde. Bu mezarlar arasında 1000-1500 metre mesafeye kadar iletişim kurma imkânı vardır; ayrıca aralarda havalandırmaya yarayan gizli ışık-

lıklar mevcuttur. Bu yerler yarasalardan geçilmez. Mezarların içlerine girip araştırma yapmak için bol ve yoğun ışığa ihtiyaç duyarsınız.

Eskiden yeraltında dolaşmak için büyük meşaleler kullanılmış. Yerliler buraları süt ürünlerinin depolanmasına yarayan buzdolapları olarak kullanılmak üzere Türkmenlere, yani hayvan yetiştiricilerine kiralarmış.

Hatırladığım kadarıyla, çocukluğumuzda, ellerimizde meşalelerle, gizlice buralara iner, sonrasında ise, yüzümüz gözümüz yarasalar tarafından yaralanmış bir halde eve döner, annelerimizden bir güzel dayak yerdik.

Babalarımızı hemen hemen hiç görmezdik.

Neredeyse hepsi İstanbul, Mısır ya da Beyrut'a işçi olarak gitmişti.

Özellikle ben çok dayak yedim. Annem holdeki masanın üstünde her zaman söğüt ağacından bir sopa bulundurur ve bu sopayı ustaca kalçalarımnda dolaştırırdı. Olsun; canı sağ olsun!

Dedik ya, girişimciydik. Aslına bakarsanız, birkaç da deli yaşardı burada. Bölgede, meşhur Büyük Manastır alanında, Agios Panteleimon'a ait bir yeraltı kilisesi bulunuyordu. Patrikhane'nin malıydı. Çok karanlık bir kiliseydi; duvarlarında kalın halkalara geçirilmiş zincirler vardı. "Bunlar deliler için" derdi annem.

Agios Panteleimon mucizevi bir kiliseydi. Rum ve Türk girişimcilerden oluşan bolca ziyaretçisi olurdu.

Çok garip ve hâlâ anlaşılmaz bir şeydir bu benim için. Bu kilise tesadüfen kurulmamıştı buraya. Köyümüzde ise, ister Rum ister Türk, ister yerli ister yabancı olsun, muhakkak "garip" birileri olurdu. Çocuklara malzeme olacak birileri...

1924'e kadar dönemin en sık ziyaretçileri Grigoris ve Anastasis'ti; hem Türkçe'leri hem de Rumca'ları komik denecek kadar bozuktu. Bunlar manastırın ziyaretçileri, bizimse eğlence kaynağımızdı. Hristina adında biri de vardı; Sinassos'lu bir rahibeydi. Hristiyanlığı benimsemiş bir kız kurusuydu; annemin tabiriyle bir "nemfoman"dı. Bir de

Teodosis vardı. Hep mutlu görünen Teodosis bir “kadın düşkünü”ydü!

Bazı şakacı tipler Anastasis’i sık sık evlendirirdi. Dama-
dı giydirirler, eğlence yaparlar, sonra bir de balayına gön-
derirlerdi... Daha neler neler yaparlardı.

Fakat Hristina vahşiydi. Tıp dilinde “kriz” denen patla-
maları vardı. Ondan korkardık; ama takılmaktan da geri
kalmazdık.

İyi bir ailenin kızıydı. Maalesef, bugün olduğu gibi o za-
manlar da hakikaten deli olan ya da ruhları dizginleneme-
yen iki meşhur aile vardı. Bu ailelerden biri çok iyi bilinir-
di. Fabrika sahibi işadamlarıydı bunlar; fakat ruhsal açı-
dan biraz zayıftırlar. Her neyse...

Dediğimiz gibi, Hristina “nemfoman”dı.

Çocuklarsa çocuktu işte; oyun oynarlar ve bıkip usan-
madan seni sevdiklerini söylerlerdi...

Çocuk aklımız ve ruhumuzla, bir sürü bez parçası ve tül
alıp Hristina’nın evine atardık; bu bizi eğlendirirdi. Ara sı-
ra o da eğlenirdi. Ama bazen de kızar, çığlık atar ve bizi
kovalardı. Çok kıvrak, zayıf denebilecek kadar ince, esmer
ve uzun boyluydu. Simsiyah, her zaman salık bıraktığı,
beline kadar uzanan saçları vardı. Annem ona Genovefa
adını takmıştı. “Sakin öğrenmesin; yanarız” derdi. Asla öğ-
renmedi.

Acaba neden bu kadar çok deli vardı yaşadığımız yer-
de? Şimdiye kadar bunun cevabını hiçbir Kayseriliden ala-
madım. Acaba kalıtsal mıydı?

Söylediğim gibi, Teodosis kadınlara çok düşkündü.
Hristina onun adını duymak bile istemiyordu. Ondan nef-
ret ediyordu. Teodosis, bize dediğine göre, “akşamları kız
hayal ediyor” du.

Bu kızlar beyazlar içindeydi; hepsinin upuzun saçları
vardı ve her zaman evlerinin çatılarındaydılar. Ara sıra ev-
lerin alt katlarına da inerlerdi. Teodosis bu kızların haya-
liyle sabahı ederdi. Bir gece, bize yakın bir odada sabahla-
dı. Bu bina mahallemizin fırınıydı. Onu gördüğümüzde
dans ediyordu; bunu o kadar hızlı ve kontrolsüz yapıyor-

du ki, sonunda yere düşüp ayağını kırdı. Fakat çok mutluydu; çünkü dediğine göre, sabaha kadar bir kızla birlikte olmuştu. Mutlu ve huzurluydu. Çok iyi bir aileden geliyordu. O gün evine gitmek istemedi. Annemden ona bakmasını rica etti. Sebebi bilinmez. “Girişimci” derdi annem mükemmel bir eski Yunanca’yla.

Hal böyle olunca, annem de çaresiz Teodosis’e bakıyordu; tabii, masraflar adamın ailesi tarafından karşılanıyordu. “Hayırseverlik ve rahmetli babanın ruhu için” diyordu annem.

Bizden biraz ileride Hristina oturuyordu. Çok güzel bir evi vardı. Teodosis evimize yerleşince komşu olmuşlardı. Hristina çok sinirlenmişti bu duruma. “Teodosis evine gitsin” gibi laflar ediyordu. Kapımızın altından benzin dökecek adamı yakınakla tehdit ediyordu bizi.

Şakayla karışık Teodosis’i evden kovduk. Bir akşam gizlice gitti. Birkaç gün sonra, birden birtakım sesler, çığlıklar, ayak sesleri duyuldu...

Ne mi oldu? Hristina’nın evinde yangın çıkmıştı. İnsanlar hemen yardıma koştu. Sert bir kış günüydü; karlı bir hava vardı. Birkaç cesur kadın koşup içeriye girdi; Hristina’yı yarı yanmış vaziyette, yatağında yatarken buldular. Yanında bir bidon benzin duruyordu; mutfaktaki şöminede ise ateş yanıyordu. Hristina’yı sürüyerek dışarı çıkardılar.

Üstüne kürek dolusu kar attılar. Mahalledeki Türklerle Rumlar bir olup yangını kısmen kontrol altına aldılar. Zavallı kızı örtülere sarıp, eski bir kağına bindirdiler. Annemin öğüdü üzerine, arabacıya ödemeyi önceden yaptılar ve araba, Near East’in yakın geçmişte kurulan hastanesi Talas’a, bölgenin en gelişmiş köyüne doğru yola çıktı.

Ev tamamen yandı, kül oldu. Ertesi gün, diğer evlere ve yağan kara tezat, köşede simsiyah duruyordu.

Hristina’yı ise iki gün sonra hayallerindeki damat, yani ölüm sarıp sarmaladı.

Gelinlikler içinde köye getirdiler; bütün köy, Türkler ve Rumlar bir arada, ağlayarak toprağa verdi onu.

Talihsiz kız, Teodosi's'i barındırıyoruz diye bizim evimizi yakmaya hazırlanıyordu. Belli ki, acelesinden eli ayağına dolaşmış, şömineye takılmış ve benzin etrafa dökülmüştü. Birileri farkına varana kadar da iş işten geçmişti. Köyün sorunlu bir ailesinin son ferdi olan Hristina yanmıştı.

Ben Yunanca Bilmiyorum

Adı Dimitris'ti; ama biz ona Mitso derdik. Soyadı lazım değil. 1932-33 yıllarında, rasathanenin arkasındaki Asirmatos Mahallesi'nin "Bağlamacı Mitso"suydu. O mahalledeki herkes gibi, Mitso da göçmendi, hem de Kilis'ten.

"Kilisliler kaba şivelidir" der Strabon. Gerçekten de, Yunanca'yı kaba bir şiveyle konuşurlardı. Kulağa çok kötü gelirdi. Fakat çok uyanıktilar. Bahsettiğim Bağlamacı Mitso yıllardır burada yaşıyordu ama Yunanca'sını hiç geliştirmemişti. Hemşerileri de kaba şiveliydiler; ama hiç değilse Yunanca'yı anlaşılır şekilde konuşuyorlardı. Ama o tam bir bağlamacıydı! Birisiyle anlaşamadığı zaman şu lafı ederdi:

"Ben Yunanca bilmiyorum!" Gel de anlaş bakalım! Tercümana ihtiyaç duyulurdu.

Birinci Piyade Alayı'nda, "dört aylıklar" ekibindeydi. Meslektaşık ve yataklarımız da yan yanaydı. Ara sıra diğer meslektaşlara onun söylediklerini tercüme ediyordum.

Namussuzun Türkçe şarkıları ve rebetikoları çok iyiydi. Bu konuda üstüne yoktu. Sürekli şarkı söylemesini istiyorduk; bir rebetiko söylesin diye bol bol içki ısmarlıyorduk. Altı telli veya sekiz telli bir bağlama çalışı vardı ki, duygu yüklüydü. *Kayıkçı Antonis, rebet olarak yaşamaya karar vermiş....* Ve gelsin ardından Türk şarkıları.

Bizi o kadar esir almıştı ki, o nöbet tutmasın diye, çavuşumuza alfabetik sırayla bizlere nöbet yazmasını teklif ederdik. Tabii, askerde böyle şeyler olmazdı.

Ne var ki, her açıdan ağır bir insandı, dolayısıyla ona angarya yüklemeslerdi. Ağır adamlar askerde böyle işlerden kurtulurlar. Bütün angaryaları ufak tefek ve zeki olanlar çeker. “Gitar” dediğimiz süpürge, “pakar” dediğimiz el arabasıyla çöp taşıma ve “kaliopi” ya da “ramona” dediğimiz tuvalet temizleme gibi işlerden bahsediyorum.

Hafta boyunca “vatan ve özgürlük” kavramlarına değindiğimiz derslerden sonra, asteğmen ne zaman Mitso’ya, “Ne dedik şimdi, asker?” diye sorsa, onun cevabı hep aynı olurdu: “Ben Yunanca bilmiyorum.” Çok gülerdik.

Günün birinde onu bölüğün ana kapısına, gece 12-02 saatleri arasında nöbetçi olarak yazmışlar. Şifre ve parola: Efesos, İrostratos. Şifreleri her zamanki gibi çavuşumuz aracılığıyla aldık. Hepimize duyurdukları gibi, Mitso’ya da duyurdular haliyle. Akşamüstü alaydan çıkıp, o civarda iki kadeh uzo içmiştik; Mitso da bizimle birlikteydi. O, dayanıklı olduğu ve ikram edildiği için dört kadeh içti.

Sonra alayımıza döndük ve herkes görevinin başına geçti; Mitso da ana kapıda nöbete durdu.

Şifre ve parolayı almıştı; ama İrostratos’u hatırlamıyordu. Sadece Efesos kalmıştı aklında. Anlattığına göre, saat bir civarı binbaşı gelmiş.

“Kimsin...”

“Falanca binbaşı...”

“Şifreyi söyle!”

Şifreyi söyleyemeyen binbaşı sessiz kalmış.

“Söyle; yoksa ateş ederim.” Elini tüfeğine götürmüş bizimkisi.

“Dur be evladım. Beni tanımıyor musun? Filanca’yım” deyip, adını söylemiş binbaşı.

“Yok olmaz, geçemezsin” demiş ve tüfeğini adama doğrultarak uygun bir pozisyon almış Mitso.

“Lütfen, yalvarırım. Büroda bir şey unuttum. Bak açık konuşacağım; kasanın anahtarlarını yukarıda unuttum. Ben alayın veznedarıyım” demiş binbaşı. Mitso ikna olmuş. “Haydi geç” demiş.

Zaten parolayı da tam olarak hatırlamıyormuş. “Seçe seçe bu parolayı seçmişler namussuzlar” dedi ertesi gün. Bu bir teftişmiş meğer ve teftişle amaçlanan da askeri tuzağa düşürmekmiş!

Mitso adamın içeriye girmesine izin vermiş. “Gir ama çıkmak yok; tamam mı?” demiş. “Tamam be evladım, teşekkürler!” demiş binbaşı da. Tabii, adam dışarıya çıkmamış.

Sabah Mitso, nöbetçi subayın karşısına çıkarıldı.

“Girmesine neden izin verdin, asker?” diye sormuşlar ona.

“Acıdım adamcağıza; koskoca binbaşı yalvarıyordu, üstelik de silahsızdı! Zaten İrostratos’u da unutmuştum; *ben Yunanca bilmem*” diye karşılık vermiş.

Mitso bir aya kadar terhis oluyordu!

“Sayın Çavuş, patates ve soğan soyacaksın; tencereleri, kazanları ovacaksın; terhisten önceki son on gün *kaliopi*’yi temizleyeceksin; ömür boyu unutmazsın artık bunu!” demişler ve onu odadan sepetlemişler.

Yunanca bilmiyordu. Fakat o ayın sonuna kadar dokuz perinin adını öğrenmişti; Kaliopi, Efterpi vesaire. Artık *ramona*’nın şarkısını da biliyordu; hatta tuvaletin tıkanmış deliğiyle uğraşırken sürekli bu şarkıyı söylemişti.

Mitso *Yunanca bilmiyordu*. Ama çok güzel bağlama çalıyor ve şarkı söylüyordu.

Açgözlülük mü Yoksa İhtiyat mı?

A erhangi bir sebepten, ister siyasi ister savaş, açlık, hastalık veya sel yüzünden olsun, göçmenlerle bir arada yaşamayanlar neden bahsettiğimizi anlamazlar. Sözü edilen insanların içinde bulunduğu durumdan bahsedeceğim size. Her ne sebepten göçmen olurlarsa olsunlar! Yaşadığım olaya gelince:

1924 Eylül'ünde Mersin'den yola koyulup kan ter içinde Pire'ye vardık. Mübadele'ye tabi olmuştuk.

Mikrasya nüfusunun çoğu bu yolla Yunanistan'a gelmişti. Geri kalanlar da, İzmir Olayı'ndan sonra buraya gizlice, kaçak olarak yerleşmişti.

Memlekete, asırlardır vatanımız olan yere, büyük bir hevesle geldik. Tabii, bu heves 24 saat sürdü! Bazılarımızı bir heyet devraldı; oraya buraya dağıtıldık, itilip kakıldık. Bizim ekip bugünkü Kinosargus bölgesine yakın, açık bir alanda buldu kendini. Barınak niyetine bize birkaç çadır verdiler. "Çingene yaşantısı hakkında fikir edinelim" dedi annem. Konik şeklinde, pek romantik, pek hoş bir çadırdı bizimkisi. İhtiyacımızı gördüğümüz yer de pek konforluydu doğrusu! Yani, susuz ancak havadar olan ve bol güneş alan açık hava tuvaletimiz... "Doğal yaşam" dendi alaycı bir şekilde. Bu hayatta birçok şey söyleniyor ama gerçekleşmiyor. Bazen de birçok şey gerçekleşiyor ama söylenmiyor.

Bizim yaşadıklarımız, gerçekleşip de söylenmeyenlerdendi. Söylemeye, tarif etmeye ve anlatmaya kelimeler yetmez. Uzunca bir süre Çingene hayatı yaşadık. Önceleri sadece çadırdı ortak noktamız; zaman geçtikçe tam anlamıy-

la onlara benzemeye başladık. “Söyle bana çadırını, gelip seni alayım” diye bir halk türküsü vardır. “Tanrı çok ama çok büyük, evladım” derdi annem. Fakat son derece pratik zekâlı olan büyükannem ilave ederdi: “Evet ama, çadırımız çok ama çok küçük.” Bu söz dalaşı şu şekilde devam ederdi: “Zengin insan azla yetinendir” derdi annem. Okuma yazma bilmeyen büyükannemse, “Eh haydi o zaman, sen azla yetin de zengin ol” derdi.

Günün birinde eve yerleştik. Yani, aynı yerleşim alanına, iki tane yarımşar odadan oluşan, tuğladan bir yapı inşa ettik. Orada, şanlı vatan uğruna 10-12 yıl kaldık, sevgili dostlarım. “Ölmeye razıyım, yeter ki Yunanistan’a gidelim” derdi dedem. Gerçekten de Yunanistan’a geldi ve burada vefat etti.

Bense, küçük ama sevimli bir evin hayalini kurdum hep o dönemde. Bir de orta halli bir yaşam istiyordum. Göçmen kampından uzaklaşmam yeterliydi. Yıllar sonra bu hayalim gerçekleşti. Yirmi yedi yaşına gelince ev sahibi olmayı başardım. “Artık tatmin olmam gerekir” diye düşünüyordum. Bir ev istiyordum ve nihayet ev sahibi olmuştum. Ama insan bir kemirgen misali doyumsuzdur. “Tek bağırsaklıdır insan” derdi annem, “asla doymaz. Yer ama, hâlâ açtır.” Bu sefer de evin üzerine kat çıkmayı kafaya takmıştım. Bu yeni hedefimdi ve sonunda bunu da gerçekleştirdim. Bir kat daha ilave etmem, hatta masrafları çıkarmam için dairelerden birini kiralamam gerekiyordu. Bunu da hallettim. Derken üç katlı bir apartman çıktı meydana; hatta binanın altına bir de kiler inşa ettim. Bu arada, çadır, tuğladan ev falan unutulup gitmişti. Açgözlülük mü, ihtiyat mı? Bir daire daha alayım dedim; onu da başardım. Her şey istediğim gibi gerçekleşmişti. Sonrasında, diğer konularda da bu böyle sürüp gitti.

Ne demişler; zengin insan azla yetinendir. Hatta bir deyim daha vardır: *Mutluluğu bollukta arama*. Öyle mi acaba?

*Yargılanmak İstemiyorsanız,
Yargılamayın;
Ama Mutlaka Yargılayacaksanız,
Bunu Yüksek Sesle Yapın!*

*Y*argılanmak istemiyorsanız, yargılamayın.” Bu söz, “Birbirinizi sevin” sözünden daha gerçekçidir. Zaten son söylenen asla gerçekleşmemiştir. Gerçekleşmesi mümkün değildir ve mümkün olmayacaktır. Kimse kimseyi sevmez. Sadece kendini, haydi bir de diyelim ki, kendisinin bir alt benliğini, yani çocuğunu sever. Bunu bir düşünün; aklınıza yatacağından eminim.

“Yargılanmak istemiyorsanız, yargılamayın” sözü ise, “Yargılayın baylar, yargılayın ama, bunu konuşarak yapın” olmalıdır. Çünkü konuşmuyorsanız, hiçbir şey yapmıyorsunuz demektir; sadece beni “yargılıyorsunuz”dur!

Tabii, bu benim şahsi fikrim. Değişik fikirlerin ortaya atılmasında fayda vardır; çoksesliliği getirir. Çokseslilik ise tartışmayı ve sonuç olarak “demokrasi”yi. Aksi halde, yani değişik fikirlerin yokluğu durumunda ve fikirler açıklanmadığı, tartışılmadığı sürece, “bir kişinin” hâkimiyeti söz konusu olur; bu da *diktatörlüğe* ve sansüre yol açar!

Halam öğretmendi ve iki evlilik yapmıştı; fakat çocuksuzdu. Büyükanne dediği gibi, dokunulmazdı. Karbüratör dolmuyordu. Sağlık olsun! İkinci eşinin çocukları vardı; fakat bunlar yetişkindi. Kadının yarı yaşındaydılar. Olsun var-sın; bu sayede onları yetiştirme zahmetinden kurtulmuştu.

Kadın birkaç yıl boyunca gerçek bir balayı yaşadı. Halamın öksüz iki yeğeni vardı. Babaları vaktinden önce ve-

fat etmişti; anneleriye, en iyisini yapıp (!) kızları acımasızca terk etmiş ve “zavallı ve saf” bir adamla evlenmişti. Gerçekten de çok güzel bir kadındı. İkinci koca ona helal olsun; hatta üçüncüsüne bile varabilirdi. Tanrım, sen beni affet!

Halam dayanamadı, kızlara acıdı ve onlardan birini yanına almaya karar verdi. Kız on dört yaşına gelmişti, dolaşısıyla halasına *yardım* edebilirdi. Bu, gerçek anlamda bir özveriydi, çevresine göre. Buraya kadar her şey olması gerektiği gibiydi ve hiç kimse sesini çıkarmamıştı. Ama iş yargılamaya gelince sesler yükselmeye başladı. Halamın üvey oğullarından biri otuz yaşlarındaydı ve hâlâ baba evinde yaşıyordu. Dünyanın bin bir türlü hali vardır! Ve bu “bin bir türlü halden” biri gerçekleşti. Genç erkek kıza deliler gibi âşık oldu. Namussuz kız da çok güzeldi hani; tıpkı rahmetli anasına benziyordu.

Halam bu durum karşısında tepkisiz kalmadı; ama boşunaydı. Şeytan evlerine girmişti bir kere; eve hâkimdi hatta. Oğlunun, yeğeniyle evlenmesi ise hiç de hoş değildi.

Mercimek fırına verildi, hatta yandı! Kadının yardımseverliği de, özverisi de, akrabalığı da, çevresinin ona karşı beslediği sevgi de uçup gitti. Her şey mahvoldu.

Artık evin hâkimi yeğen-gelindi; şartlar değişmişti. Hala-anne, “gelin” konumuna düşmüştü; yeğen ise neredeyse kayınvalide rolüne bürünmüştü. Durum vahimdi. Evlilik, ardından da vaftiz vesaire halloldu. Bunu başka birtakım sorunlar izledi. Neyse; asıl konu şu: Bütün bunlar olup bitirken herkes onları bir güzel yargıladı; ama bir kişi bile çıkıp bu yargılamayı yüksek sesle yapmadı. Bu belki de bir şeyleri engellerdi; kim bilir, belki bir işe yarardı.

Bu yüzden, ben bunu bilir bunu söylerim: “Yargılanmak istemiyorsanız, yargılamayın; ama yargılayacaksanız, bunu yüksek sesle yapmaya bakın. En azından, karşınızdakine iyilik etmiş olursunuz.”

*Kalbimin Günahlardan
Oluşan Yarasını Temizledim
ve Onu Kederlerden
Arındırdım*

Yine Kutsal Kitap'ı rasgele açtım ve 88. sayfasında şunları okudum: “Başiboş ve vahşi yüreğimi güce ve kuvvete dönüştür.” Biraz aşağıda ise, “Ölümün zifiri karanlığı ruhumu kovalar; aklım ise isyan ve korku üretir” yazıyordu.

Yüreğimize bunca korku salınacağına, iki kelimeyle “Başkalarından nefret etme” denilemez miydi? Bu söz, sanırım, Pisagor Okulu'nun girişinde yazılıydı. Geniş kitleler tarafından kabul görebilecek bir analiz yapılabilirdi. Korkunç karanlıktan, yani ölümden bahsedilmesi gerekmezdi. Genç ve sağlıklı bir insanın bütün bunları okuduktan sonra hüznünlendiğini, korktuğunu, psikolojik baskı altına girerek artık her an ölümün karanlığını düşünür olduğunu hayal edebiliyor musunuz? Bir de Schopenhauer'u kötülerler!

Kanaatimce, Kutsal Kitap'taki bu tarz dualar herkese göre değil; sadece günah işleyenlere hitap ediyor. Hadi bilemediniz, bir de çok yaşlı, ölümün eşğinde olan, hayatı doyusıya yaşamışlara. Gençlerde ise korku yaratır ve hareketi frenler; akarsuları bir yerde kesip, bunları göl ve gölcüklere, bataklıklara dönüştürür. Ve doğal olarak, buralarda sinekler toplanır.

“Şekilsiz ateşten kurtulmak” için sürekli af dilememiz gerektiğine inanmıyorum.

Mümkün ve mantıklı olduğu oranda, tanrılar verdiği sürece, onlardan “güç ve kuvvet” isteyelim, o kadar.

Her ne kadar artık ben de yolun sonuna geldiysem de, bundan sonra Kutsal Kitap’ın kapağını açmaktan kaçınacağım. Bu beni korkutuyor; şu an buna tahammülüm yok.

Uzak dursun benden bu kitap!

Göklerin Kralı İsa, Gerçeğin Ruhu

Anneannem okumuş biri değildi; fakat cahil de sayılmazdı. Okuyabiliyordu ama yazamıyordu. Duaları, 4. sesi, 2. sesi de ezbere bilirdi: Yakarış Kanunu'nun "Arka arkaya gelen teşvikler"ini ve "Sıcak ve karşı konulamaz elçi"sini ezbere söylerdi. Tabii, bunları anlamadan okurdu; çünkü anadili Türkçe'ydi. Tanrı'nın duasını Türkçe olarak ama Kapadokya yazısıyla yazılmış haliyle okuyabilirdi. (Kapadokya yazısının ne anlama geldiğini bilenler muhakkak vardır.) Aynı zamanda, Yunanca birçok dua da bilirdi. Dua kitabını alır, evdeki ikon köşesine gider ve sabah akşam, bildiği bu duaları ezbere okurdu. Dua kitabını neden elinde tuttuğunu hiç anlamazdım. Bir iki kez bunu ona sorduğumda, "Böyle yapmamı Papaz Matheos söyledi" demişti. Papaz Matheos, Metropol Merkezi Kapadokya'daki köyümüz Flaviana'nın üç papazından biriydi. Bizim de yakın akrabamızdı.

Pazarları İncil'i öyle güzel bir sesle okurdu ki, Hıristiyan âlemi onun okumayı bir an önce bitirmesi için dizlerinin üstüne çöküp haç çıkarırdı! Sesi de, görüntüsü de çok kötüydü.

Kömür gibi karaydı aynı zamanda. Türkler ona *Kara Papaz* derlerdi. Ne büyükannem ne de köydeki diğer Hıristiyanlar domuz eti yerd. Sebebini tam açıklayamıyorlardı. "Pis hayvan" diyorlardı. Annemin bana, on iki yaşımıdayken yaptığı açıklamaya göre, Hıristiyanların bu eti yemelerinin sebebi, Kuran'ın domuz etini yasaklayan bir ayetine uyarak bu etten uzak duran Müslüman komşula-

rından etkilenmiş olmalarıydı. Eee, komşularımıza karşı tahrik edici olamazdık. Annemin bu açıklamasını doğru buluyordum. Biz okul çocukları, domuzu, yabandomuzunu sadece derslerde gösterilen fotoğraflardan bilirdik.

“Boş ver” derdi annem, “beyaz ve tombul Karaman koyunları daha güzel.” Papaz ise manastırda domuz eti yedi.

Büyükannem sabah akşam okuduğu duaları bitirirken şöyle derdi: “Çektiklerimin heyecanını, işlediğim suçların çalkantısını dindir.” *Bu sözleri anlamını bilmeden söylüyordu, tabii.* “Onu dinle, dediklerine dikkat et ve ne anlama geldiğini sor; gör bak, çok güleceğiz” demişti bir gün bana Papaz.

Papaz’ı dinleyip, dediği gibi, duanın anlamını büyükanneme sordum. Sormaz olaydım. Büyükannem çok kızdı, dua kitabını yere fırlattı ve Yakarış Kanunu’ndan “Senin sonsuz merhametini diliyorum, Meryem Ana” bölümünü mırıldandı. “Evladım, ben günahkârım. Bir hafta boyunca, farkında olmadan domuz eti yedim. Tanrım, sen beni affet, çok büyük günah işledim. Nasıl mı? Yedi sekiz sene önce, rahmetli baban yüzünden oldu” dedi.

Ertesi gün bütün hikâyeyi, her zamanki gibi, çok güzel gülen annem anlattı.

1915 yılında, babamın, memleketi Propontis’in *Ksastero* köyünden akrabaları, büyükannemin köyü Flaviana’ya gezmeye gelmişler ve doğal olarak, hemen sofraya kurulmuş. Uzo, pastırma, sucuk, rokfor tipi yerli peynir, bir de tavada yumurta varmış sofrada. Ayrıca, domuz pastırması, yani *bacon* dediğimiz domuz etinden kızartmışlar. Daha genç olan kadınlar büyükanneme hiçbir şey söylememişler; hep beraber büyük bir iştahla domuz pastırmalarını yemişler. O zamanlar genç olan büyükannem bunun çok leziz bir meze olduğunu söylemiş hatta. Tam uzolukmuş. Tam bir hafta boyunca aynı ziyafet sofrasını misafirler için kurmuşlar

Son derece iştahla yenen *bacon* ise sonunda bitmiş.

Büyükanneme bir şey dememişler; o da hiç sormamış.

Paskalya'dan önceki oruç ayının başlarında bir gün, ağızlarından kaçırmışlar.

Büyükannem ağlamış, feryat etmiş. “Ne yaptınız bana, günahıma girdiniz; sizi dinsizler, sizi imansızlar” gibi bir sürü laf söylemiş. Papaz Matheos’a gidip, perişan bir vaziyette olayı anlatmış. Papaz Matheos derin derin düşündükten sonra kararını açıklamış: “Çaresi oruç, çok katı bir oruç” demiş. “Kırk gün boyunca *şaraptan ve zeytinden* uzak duracaksın; ayrıca bol bol dua edeceksin. Özellikle Yakarış Kanunu’nun bazı bölümlerini sürekli okuyacaksın.” Bunun üzerine büyükanneme ilgili bölümleri göstermiş. Fakat zavallıcığın Yunanca okuması yoktu. Annem öğretmendi; ama evlenip iki çocuk sahibi olduktan sonra mesleğini bırakmıştı. Zaten böyle bir durumda ne yapabildi? Bir hafta boyunca işi gücü bırakmış ve büyükanneme üç dört duayı ezberletmeyi başarmıştı. Bozuk bir Kapadokya şivesiyle söylüyordu ama gerçekten öğrenmişti. Büyükannem uzun yıllar boyunca ikonların önüne geçip, *günahlarını affettirmek için* hep bu duaları okuyup durdu. Domuz etine gelince, doğal olarak eve bu eti sokmaya asla cesaret edemiyorduk. Ancak Yunanistan’a göç ettikten sonra, gizlice sokmaya başlayabilmiştik. Tabii, büyükannemi haberdar ederek yiyebiliyorduk. Dilinden “Geleneklerinize sıkı sarılın” sözünü düşürmezdi. “Domuz eti yemeyin; beyaz, tombul koyunlar da var, hem de Karaman koyunları” derdi.

Adını Anıyorum, Anne

S anırım, insanoglu en çok ölüm karşısında aciz kalır. Ne de olsa, sert, acımasız ve soğuktur. Onunla başa çıkılamaz; aksine, o bize diz çöktürür. Tabii, yine de, savaşmadan, mücadele etmeden hemen boyun eğmeyiz ona. Fakat bu mücadele boşunadır. Elbette, bu biraz nasıl öldüğünüze de bağlı. Nasıl ki doğada her şey birbirinden farklıysa, ölümler de birbirinden farklıdır.

En çok, evladını yitirdiğinde yüreği yanar insanın. Ama bir büyüğünün, özellikle annenin ölümü de çok ağırdır! Bir de yaşın ilerlemişse, daha iyi anlıyorsun ve hissediyorsun bunu.

İğne gibi delip geçer yüreğini ölüm acısı. Annenin ölümü, tenini kızgın ütü değmişçesine yakar. Bütün bunlar binlerce kez söylenmiş, alışılagelmiş sözlerdir. Bizler ise her defasında, ağdalandırarak daha yoğun bir hale getiririz bu duyguyu. Her ne kadar bunun olağan bir süreç olduğunu, büyüklerin önce gitmesi gerektiğini bilsek de...

Ama yine de...

Başımıza gelince adeta yıkılırız. O son ve gerçek "elveda" anını sonradan düşünür ama asla bu konuda konuşmayız; çözümü olmayan bir sorun gibi değerlendiririz çünkü onu. Tam anlamıyla bir boyun eğiştir bizimkisi.

Kimi insan daha gerçekçi davranır; kimi bunu yapamaz ve yıkılır. Ağlama terapisine başvuranlar da olur. Nitekim, kurtarıcıdır ağlamak. Kurtarıcı olmasa bile rahatlatıcıdır ve acıya karşı bağışıklık kazandırır. Mitolojideki Güreşçi Anteos gibi. O nasıl yere düşüp de sırtı toprağa değdiğinde

güç kazanıyorsa, bizler de onun gibi, her düştüğümüzde daha bir güçlü kalkarız ayağa.

Maalesef, hayat her şeye rağmen devam eder.

Bütün bunları annem ruhunu teslim ettiğinde ben de yaşadım. Son nefesini verinceye kadar sakindim. Sonra ani bir kriz geçirdim; dipsiz uçurumlara büyük bir hızla düştüğümü hissettim. Birden çevremle irtibatım kesildi; şimşek hızıyla koşup evimizin mahzenine indim ve kafamı duvara var gücümle vurmaya başladım.

İnsanlar peşimden koşup beni zamanında durdurdular. Başım dönüyordu ve şakaklarıma korkunç bir ağrı saplanmıştı. Bedenen ve ruhen uyumak istedim. Uyudum da... Her uyuyup uyandığımda aynı acıları, aynı korkuları tekrar hissettim. Bir süre sonra da, hayatın akışına kaptırıp kendimi, yaşamaya devam ettim. Gerçekler çok acıydı. Eğer ölüm bir kayıp, bir yokoluş idiyse, bunun farkına varmak belki de kurtarıcı bir durumdu.

Acım ise ancak kızım doğunca biraz olsun dindi.

Selam Olsun
Sofuların Üstün Bilgisine!
Selam Olsun
İnsanların Göküşüne!

Evde bir koltuğa gömülmüştüm; tatlı tatlı kestirmek istiyordum. Belli ki, farkında olmadan uykum gelmişti. Bunun gibi pek çok şey farkında olmadan gelir başımıza!

Aşağı kapının çalan ziliyle hevesim kursağımda kaldı. Kapıyı açınca, biraz kendinden geçmiş, şaşkın bir şekilde yüzüme bakan ve kendi kendine konuşan, eskiden bankada birlikte çalıştığımız bir arkadaşımı karşımda buldum.

“İzin ver, biraz oturayım! Sonra anlatırım, sonra” dedi. Selam sabah yoktu.

Bu sefer şaşırma sırası bendeydi; kendi kendime konuşmaya başladım.

Neyi var bunun; ne oldu acaba?

Bekledim; bu arada o da biraz kendine geldi. Titreyen sesiyle, “Bir düşünsene dostum; insan bir yalan. Kadın bir yalan!” dedi.

“Dur bakalım” diyerek sözünü kestim. “Şimdi insanla kadını birbirine karıştırma.” Sonra, ortamı biraz yumuşatmak için güldüm. Zavallının neşesini biraz yerine getirmek istedim.

Kendini biraz daha topladı.

“Patronum hastanede öldü.”

“Seni düşündüren ölmesi mi; yoksa hastanede ölmesi mi?” diye sordum.

“Hiçbiri dostum; tabii ki hastanede ölecekti. Patronlar evde ölmez. Ama nasıl öldüğü ve bunu hemşireden öğrenen karısının nasıl acı çektiği önemli olan.”

“Yani hemşire söylemeseydi, kadın adamın öldüğünü fark etmeyecek miydi? Orada, yanında değil miydi? Öleceğini bilmiyor muydu?”

“Yahu dostum, evet, yanındaydı; yani tam yanı başında olmasa da, koridorda diğerleriyle birlikte bekliyordu.”

“Hah, öyle söylesene. Demek misafir gibi camın arkasından bakıyordu...”

“Tam öyle değil, tabii. Hemşirenin... şeyi... söyleyesim bile gelmiyor... ölümü ilan etmesini beklerken...”

“Eee, sonra?”

“Sevgili dostum, ben böyle görkemli bir ruh teslim ediş daha önce görmedim! Bildiğin gibi, rahmetli keldi; büyük, yuvarlak ve parlak bir kafası vardı. Öylece yatarken, kafası ayın kararmasını andırıyordu...”

“Ve sen içeride, yanı başında bunu gördün demek. Karısı ise camın arkasından bakıyor ve ölmesini bekliyordu ha?”

“Hiç sorma; sadece durmuş bakıyordu!”

Ben de durmuş, arkadaşımı dinliyordum. Eski iş arkadaşım anlatmaya devam ediyordu ve hâlâ şaşkındı.

“Adamcağız ruhunu teslim edince hemşire dışarı çıkıp alçak bir sesle, ‘Bitti’ dedi. Sonra tekrar içeriye girip kapıyı kapattı ve bir tabela astı. Tabelada şöyle yazıyordu: İçeriye girmek yasaktır!”

Koridordaki taze dul, siyah gözlüklerini takmış, yanındaki kadınlarla ve amcasıyla konuşuyordu:

“Ben şimdi ne yapmalıyım? Çılgılık mı atayım? Hıçkıra hıçkıra ağlayayım mı?”

“Ne yapacaksın, zavallı Nitsa? Rahmetliyle birlikte o kadar çok şey yaptın ki, artık fazladan hiçbir şey yapmana gerek yok. Yeterince çektin zaten!” diyerek ona göz kırptı amcası. Adamın hemen yanında, dul kadının kızıyla damadı duruyordu. Kız annesine dönerek, ‘Şimdi morga indirecekler. Dışarıda, kapının önünde hastanenin papazını gördüm. Okutsak mı?’ diye sordu.

‘Şu an okutmaya gerek yok; akşamüstü cenaze töreni yapılacaktır. Tabii, mükemmel olacaktır’ diye karşılık verdi damat.”

Arkadaşım bütün bunları uygun bir dille anlattı; hâlâ şaşkınlığını üzerinden atamamıştı.

“Bu nasıl bir hayattır böyle” diye mırıldanıyordu. “Meğer her şey insan gözlerini kapatıncaya kadarmış. Sonra her şey unutuluyor; bütün iyilikler, ihtişam, zenginlik...”

Sevgili Dostlarım, vefat edenin biyografisine bir göz atma vakti geldi:

Rahmetli, Pire’nin önde gelen sanayicilerindendi. Adı geçen Nitsa ikinci eşiydi; kadın Kanadalı bir duldu ve çeyiz olarak yanında kızını getirmişti. İspanyol tipli, ağırbaşlı, esmer güzeli, saygın bir kadındı. Fakat laf aramızda, kadıncağız rahmetli tarafından eve kapatılmış ve her tür sosyal faaliyetten mahrum bırakılmıştı. Adam ikinci evliliğinde pek bir evcil olmaya karar vermişti. Fakat, amcanın değişikle biraz zalimdi. Kadın ise fıkır fıkırdı. Amca haklı mıydı acaba?

Ne yapacaksın, zavallı Nitsa? Rahmetliyle birlikte o kadar çok şey yaptın ki, artık fazladan bir şey yapmana gerek yok! Yeterince çektin zaten!

Pek imalı bir laftı bu. Anlayan anlar, kulakları olan duyar.

Benim şahsen bir miktar aklım ve bir hayli iyi duyan kulaklarım vardı! Böylece, hem duymuş hem anlamıştım.

Battığım Andan İtibaren İyi Bir Yolculuğa Kavuştum!

Gelişkili bir ifade. Derin anlamlı, bilgece bir söz. Nihayetinde, gerçeğin ta kendisi.

Bir gemi kazası geçirip, bunu iyi bir yolculuk olarak nitelendirmek mümkün mü? Hemen açıklamasını yapalım: Stoacı bir bilge ve filozof olan Zinon, Kıbrıs'ın Kitia şehrinden, gemi sahibi bir buğday tüccarının oğludur. Doğası gereği, ticarete hiçbir yatkınlığı yoktur. Bu konu hakkında babasıyla sürekli tartışır. Buna rağmen, ara sıra gemiyle yolculuk ederek ticaret yapmak zorunda kalır. Bir defasında, Kıbrıs açıklarında bir tayfuna kapılır ve mahvolur! Baba evine sefil ve bedbaht bir halde dönerek şu sözleri sarf eder: "Battığım andan itibaren iyi bir yolculuğa kavuştum!" Gerçekten de iyi bir yolculuğa kavuşmuştur. Meşhur Stoacı Zinon olmuştur!

Tabii, batıp da çıkan ne ilk ne de son kişidir kendisi. Bu anlattıklarımınla örtüşen gerçek bir hikâyeye aklıma geldi:

Elli yıl önce, bir ara evlenme gafletinde bulunmuştum. Genelde gençlerin teşebbüs ettiği, cesurca bir harekettir bu. Eğer mutluluğu yakalayabilirsen, tombala yapmış olursun. Ama tutturamazsan, o zaman "kurtuluş felsefede saklı"dır. Ben başarısız oldum, daha doğrusu mutluluğu yakalayamadım ve yedi sene evli kaldıktan sonra (ah şu yedi seneler...) İncil'deki sözün aksine, Tanrı'nın birleştirdiklerini insan ayırdı. Boşanma gerçekleşti!

Tezkereyi elime alınca anneme gösterdim ve gülerek, şakayla karışık şöyle dedim:

"Buyur işte, Bayan Nafsika, ben bir kazazedeyim!" Annemin tepkisi ani ve içten oldu. Ayağa kalkarak bana şöyle dedi:

“Battığın andan itibaren iyi bir yolculuğa kavuştun, oğlum! Çocuk yapmadığına ve sağlığın da yerinde olduğuna göre, geleceğin parlak ve uzun. Cesurca ilerle.”

Biraz bocaladım, çok düşündüm ve sonunda kendime iyi bir yön çizdim. Ve aradan fazla zaman geçmeden ikinci kez günah işledim. “İkinci kez günah işlemenin akıllı adamlara göre” olmadığı fikrine hiç kafa yormadım!

Bütün bunları neden mi anlattım? Tam 40 yıl sonra üçüncü torunumu elime aldım. İki çocuğum var; ikisi de başarılı birer öğretmen. Bildiğim kadarıyla sağlıklılar da. “Tanrı istediği ve izin verdiği sürece” derdi annem sık sık. Bütün bunlara rağmen, kesinlikle kimseye boşanmayı tavsiye etmem. Bu bir çözüm değil, sadece “kötünün iyisi”dir. Ama her şeye rağmen, “her işte bir hayır vardır”, “cesur olmak gerekir” ve “acele işe şeytan karışır”. Öte yandan, “erken kalkan yol alır”. Deyimlerimiz birbirini tutmaz, birbirine tezat oluşturur; ama hepsi de duruma göre doğru ve isabetlidir.

Gerçek Anlamda Mutlu Oluyorsan, Hakikaten Yaşıyorsun Demektir!

*A*tina Üniversitesi Felsefe Fakültesi'ne girdim ama bitiremedim. Üstesinden gelmekte zorlandığım sıkıntılar yaşıyordum; ama çok güçlü bir öğrenme arzusu taşıyordum içimde. Bunu çok istiyordum ve bütün istediklerimi yapabileceğime inanıyordum. Bu arada çok okuyordum. Her bulduğumu değil tabii; bu konuda seçiciydim. Zihinsel ve ruhsal durumuma da bağlıydı bu seçimlerim.

Çocukluğumda kendi yaşitlarımla aramda garip bir bağ olduğunu hissederdim; tabii, benden daha zayıf olanlarla. Onları gözetme, koruma; onlara önderlik yapma, eğitim verme ihtiyacı duyardım ve bunu yapınca da içim sevinçle dolardı. Bu çocuklar arasından özellikle en zayıf olanları seçerdim. Hatta, çocuklardan birinin babası yoksa, ona özellikle kol kanat gerer ve onun hayali babası olurdum. Hastalık derecesine varmıştı bu bende; neden yaptığımı bilemiyordum. Mutlaka psikolojik bir açıklaması vardır. Hayaller kuruyordum; baba rolünü iyice benimsemiştim. Büyüdüm ve günün birinde evlendim. Altı yıl boyunca çocuğum olmadı. Bu süreçte ben, biraz hüznümlü, çok dertli, hayal kırıklığına uğramış, eşini aldatan, hiç de evcimen olmayan ve mahallenin çocuklarını taparcasına seven biri olup çıkmıştım.

Derken günün birinde boşandım. İkinci kez günah işlemek akıllıca değil diye düşünüyordum. Fakat günahı büyük bir cesaretle ikinci kez işledim! Sonra iki çocuğum oldu; bir erkek bir kız. Yeniden güç kazandım. Bir kuş gibi hissettim kendimi. Artık farklı bir boyutta yaşıyordum.

Babamı oğlumda, annemi kızımda buluyordum; isimleri de aynıydı zaten! Sonra torunlarımı kucağıma aldım. Uzdığımı, kök saldığımı düşündüm.

Bir gün, gerçekten hazırlıksız yakalandım ve çok büyük bir sürpriz yaşadım: Kızım dünyaya yeni gelen erkek çocuğunu bir sepete koymuş, hastaneden çıkarırken, altı yaşındaki torunum bana şunları söyledi:

“Dede, dede, çocuğumuzu, yeni bebeğimizi görünce sanki senin çocukluğunu görmüş gibi oldum. Burnu, kulakları, alnı, aynı ama aynı sen!”

Az kalsın oracıkta düşüp bayılacaktım. Bacaklarım titredi. Karşımda durup bana gülümseyen bebek hık demiş burnumdan düşmüştü. Açıklaması zor bir durumdu doğrusu. Kim bilir, belki de Tibet'teki rahiplerin Nirvana dedikleri buydu.

Namusun Bedeli Yoktur! Ne Mutlu Sahip Olmayana...

Bugünkü Pantiyon Üniversitesi'nin hemen hemen tam karşısında yer alan Durguti Göçmen Baraka Kenti'nde 1925 yılından itibaren yaşamaya başladım. Burası mimari anlamda tam bir felaketti! Labirenti andıran sokak ve sokakçıklarla doluydu. Bu kenti ilk kez ziyaret edenler, A, B, C şeklinde isimlendirilmiş barakalar arasında, aradığı yeri bulana kadar inanılmaz eziyet çekerti. Fakat esas mesele, Singru Caddesi'ne çıkmaktı. Bunu yapmak için münecim olmak ya da bir pusula edinmek gerekiyordu. Kasım ayında başlayan ilk yağmurlarda ise, Venedik kanalları hakkında tam bir fikir sahibi olunuyordu.

Yanlış hatırlamıyorsam, oradan 1938'de ayrıldım; ama eski eğlence yerlerini sık sık ziyaret etmeyi sürdürdüm. Meyhaneler ve eğlence yerleri bu bölgede bir hayli boldu. Hatta bir tuhafiyeci de vardı. Bu dükkân birbiriyle alakasız, akla hayale gelmeyen şeyler satardı. Dükkânın sahibi Bayan Erato'ydu; adını periden alan bu hanımefendi, doğrusu adının hakkını veriyordu. On parmağında on marifet derler ya, işte öyle biriydi. Tuhafiyeciliğin yanı sıra falcılık da yapıyordu. Parayı pek severdi, özellikle de şişkin cüzdanlara zaafı vardı; bozuk paralardan hoşlanmazdı.

Çok genç olmamasına rağmen hâlâ hoş görünüyordu ve kırtmaktan da geri kalmıyordu. Katolik bir Ermeni olup, son derece koyu bir dindardı. Boynunda gösterişli bir gümüş haçı vardı ve gün boyunca bu haçı avcuyla kavrayıp dua ederdi.

Yaşına göre oldukça sevimli biriydi; çok da espriliydi.

Mahalleye ne zaman gitsem ona uğrardım; sohbet edip gülerdik. Dükkândan sigara, arada bir de tarak alırdım. Son gittiğimde de, her zamanki gibi sigara aldım ve tarak olup olmadığını sordum. Neden mi? Alışkanlıktan!

“Bre Tsolakidis, günümüzde tarak ne arar? Şimdi artık saçlar kıvırcık ve taranmıyor; briyantın bile gerekmiyor. Yıl 1975; bildiklerini unut. Artık farklı ürünler satıyoruz. Bak mesela bunun adı, ‘ne olur ne olmaz’. Minik poşetlerde satılan bir korunma yöntemi; üstelik kokulu. Buna benzer mallar satılıyor artık!”

Biz böyle konuşurken dükkâna bir kız kurusu girdi. Onu tanıdım ama onunla konuşmadım; çabucak bir şeyler alıp çıktı. Biraz durdum ve kadına sordum:

“Erato, o gelen Popi değil miydi?” Hafızam güçlüymüş hani. “Evlendi mi? Namuslu ve iyi bir kızdı.”

“Sana öyle görünmüş, Tsolakidis. Namuslu kelimesinden kastın ne? Öyle olsaydı, o zamanlar evlenirdi. Peki, şu anda ne durumda olurdu? Evli ve çocuklu bir ev hanımından bahsediyor olurduk. Şimdi ise Ay Sosti’de dört katlı apartman, Porto Rafti’de bir yazlık sahibi. Telefonla çalışıyor! Ciddi, namuslu, onurlu bir hanımefendidir kendisi. Tek kusuru araba kullanamamasıdır. Bu işi becerememiş. Eee, n’olmuş yani? Onun özel şoförlüğünü yapanlar sağ olsun.”

“Hanımefendi mi dedin? Namuslu, ciddi ve onurlu ha?...”

“Evet, evet, çok namuslu; sözüne sadık ve ciddi... pek ciddi.”

Güldü ve sevimli bir ifadeyle göz kırparak şunu ilave etti:

“Namusun bedeli yoktur, Tsolakidis. Ne mutlu sahip olmayana! Fakat insan yol yakinken kaybetmeli. Geç kalmamalı! Popi de zamanında namuslu, ciddi ve akıllı uslu biriydi. Modern görüşlüydü, bu yüzden de başarılı oldu. Ve gördüğün gibi, hâlâ ‘namuslu ve ciddi’ biri; gerçek bir hanımefendi kendisi.”

Allah için, hanımefendiydi.

Fıkra Değil, Gerçek

Qn bir yaşımdayken Mikrasya'nın Kapadokya bölgesinde duyduğum hikâyeyi, bir gün Pagkrati semtindeki bir meyhanede, değişikliğe uğramış halde, fıkra olarak dinledim.

Bir cumartesi öğle vakti, üç dört emekli toplanmış, bir meyhanede uzolarımızı içiyorduk.

Çeşitli şakalar yapıyor, gerçek veya hayal ürünü hikâyeler anlatıyorduk.

Nafplionlu ve çok kültürlü olan biri hepimize fark atıyordu. Namussuz adam beraberinde bir bloknot getirmişti; içinde şok edici, komik, acıklı olmak üzere çeşitli fıkralar yazılıydı. Fıkraları, içtiği uzolarla doğru orantılı olarak canlı bir şekilde anlatıyor, hatta duruma uygun sesler çıkarıyordu.

Hal böyleyken ben de bir hikâye anlatmak istedim; fıkra değil, gerçek ve ilginç bir hikâyeydi bu. Dediğim gibi, yaklaşık on iki yaşımdayken cereyan eden bir olaydı. Belli ki hassas bir çocuktum; çünkü eve dönünce ağlamıştım. Annem de attığı nutukla duygusallık telime dokunmuştu. Bana bir ders vermek istediği zamanlar direkt ruhuma hitap ederdi.

1922'deki İzmir Olayı'ndan sonra, Kayseri'ye Trikoupis Alayı'ndan bir grup tutuklu Yunan askeri getirilmişti. Bu, benim yaşımdaki tüm Mikrasyalıların bildiği bir durumdur. Kamp kumandanı çok meşhur bir Kayserili ailenin oğlu ve üst rütbeli bir Türk'tü: Rüştü Bey. Asil ama bugünkü deyişle problemlili bir ailedendi. Şizofreniye yatkın insanlardı; fakat tehlikeli değildiler.

Söz konusu kumandan, 40-45 yaşlarındaki, yakışıklı, ciddi, az konuşan ve son derece dikkat çekici biri olan küçük erkek kardeşini yanından ayırmazdı. Çok şık kıyafetler giyer; her zaman ütülü, ipek püsküllü bir fes takardı. Fes henüz yasaklanmamıştı. Sonradan duyduğumuza göre, bir süre psikiyatri kliniğinde tedavi görmüş ama artık tamamen iyileşmişti.

Mayıs-eylül ayları arasında, on beş günde bir, pazar günleri, bu kamptan köyümüze Rüştü Bey eşliğinde bir Yunan alayı gelirdi. Akarsuları ve yeşiliyle tanınan köyümüzde bütün gün eğlenir, akşam olunca hizaya girer ve sonra kampa geri dönerlerdi.

Bizim köy, çok az sayıdaki Türk hemşerilerimiz haricinde, tamamıyla Yunanlardan oluşuyordu.

Tutuklulardan bazıları tsamiko dansı yapar, Giritli olan diğerleri de Girit halk dansı olan pentozali oynardı. Bu arada, ziter (30 veya 40 telli, kanuna benzer bir çalgı) veya bağlama eşliğinde şiş kebaplar ve uzolar neredeyse yağmalanırdı.

Yüksek rütbeli bazı tutuklular Rüştü Bey'in ekibine yanaşp, onlarla birlikte eğlenirdi.

Bir pazar, Rüştü Bey'in bu eğlence ortamına, çok iyi Yunanca ve Osmanlıca konuşan annem de tercüman olarak davet edildi. Tabii, beni de beraberinde götürdü.

Çok ciddi bir ekip toplanmıştı; Yunan tutuklular arasında iki binbaşı da vardı.

Rüştü Bey ve onun himayesi altındaki, "tamamen iyileşmiş" kardeşi başköşeye kurulmuştu. Annem de tesadüfen onların karşısına oturmuştu. Bu, annemin eğlenceye ilk katılışı değildi. Ne de olsa, Rüştü Bey'in tanıdığı bir si-maydı.

Bir an, Rüştü Bey'in annemin kulağına eğilip bir şeyler fısıldadığını gördüm. Son derece meraklı bir çocuktum. Onların konuşmalarını duyabilmek için bütün dikkatimi yoğunlaştırdım. Rüştü Bey'in dediği şuydu:

"Evet, Bayan Naziko, artık iyileşti. Sakin, mantıklı ve akli başında biri oldu. İstersen bir şeyler sorup, kendi gözlemlerinle gör."

Bir anlamda anneme, “test” yapmayı önermişti.

Tesadüf eseri, o anda “tamamen iyileşmiş” kişi ayağa kalkıp uzaklara bakmaya başladı; dalgın bir şekilde büyük manastırın yüksek çan kulesini seyrederken, birden, “Ne kadar güzel bir çan kulesi; Rus çanı galiba. Tarihi bir eser; çok güzel” dedi.

Sanırım annem bu cümlesini yakaladı ve Tahir Efendi’ye (adı buydu) şöyle bir soru yöneltti:

“Bir şey sormak istiyorum, Tahir Efendi. Fesini çıkarınca, çan kulesini şu anda gördüğün kadar net görebilir misin?”

“Tabii ki” diye cevap verdi adam ve hepimiz gülmeye başladık.

“Güzel. Peki, fes kafandayken kulaklarından birini kesersek, yine net bir şekilde görmeye devam eder misin?”

“Kesinlikle evet” diye cevap verdi adam.

“Çok güzel” dedi annem. “Peki, diğer kulağını da kesersek, yine net bir şekilde görmeye devam edebilir misin?”

“Tabii ki hayır, hanımefendi” dedi ve yüksek sesle gülmeye başladı adam.

“Ama neden öyle diyorsun? Kulaklarınla mı görüyorsun?” diye bir soru daha yöneltti annem kurnazca. Tahir Efendi daha cevap vermeden Rüştü Bey’in renginin attığını fark ettik. Annemle bir an bakıştılar.

“Ah Naziko Hanım, Tahir’in krizi tuttu yine; iyi değil” dedi.

Annem hemen karşı çıktı:

“Hayır, hayır, Tahir Efendi gayet iyi. Dediği gayet doğru ve mantıklı. Fes kafasındayken iki kulağını da kesersek göremez, doğal olarak.”

“Tahir Efendi’ciğim, kulaklarını kesersek neden göremeyeceğini anlatsana ağabeyine.”

Adam uzaklara dalgın dalgın bakmaya devam ederek yanıt verdi:

“Sevgili ağabeyim, kafamda fes varken kulaklarımı keserlerse, fes gözlerimi kapatır, dolayısıyla göremem. Fesi kulaklarım tutuyor.”

Bir dakikalık sessizlik oldu ve hemen arkasından kuvvetli bir alkış koptu. *Rüştü Bey'in mutluluğuna diyecek yoktu.*

Ben bu olayı hiç unutmadım. Fakat bu gerçek olayın Nafplionlu emekli bankacının bloknotuna fıkra olarak nasıl girdiğini anlamış değilim. Buna bir açıklama bulamadım. Anlaşılan o ki, başıboş dolaşan bütün fıkralar, biraz çarpıtılmış da olsalar, bir gerçeklik payına sahipler.

Bilinçli ve Bilinçsiz İşlenen Günah

Bilinçli olarak işlenen günah muhakkak cehenneme götürür kişiyi. Benim anlayamadığım, bilinçsizce yapılan bir eylemin günah olup olmadığıdır; hatta bilinçliyle bilinçsizi nasıl ayırt edebileceğimizdir.

Bu konuyla birçok kez, bizzat ilgilendim ve maalesef olumlu veya olumsuz bir sonuca ulaşamadım. Buna sebebiyet verense, gençliğimde yaşadığım bir olay olmuştur. Olayı anlatarak ne demek istediğimi açıklayayım: O zamanlar yirmili yaşlarımdaydım. Benim yaşlarımda bir arkadaşım vardı. Meşhur bir sanayi bölgesinde, önemli bir işletmede halı tasarımcısının asistanı olarak çalışıyordu. Yaşına ve burjuva kökenine nazaran iyi kalpli, terbiyeli ve ahlaklı bir gençti. Pek fazla eğitimi yoktu; okulu da zaten pek sevmezdi. Çalıştığı yerdeki elemanların yüzde doksanı kızdı; hepsi de gençlik çağlarındaydı. Bilenler iyi bilir; bu tarz işletmeler sadece işyeri değil, aynı zamanda çalışanların “sosyalleşme”, “temasa geçip ilişki kurma”, hatta “âşık olma” mekânlarıdır. Bu yerde de, genç kızlar ve erkekler kolayca ilişki kurabiliyor, eğlenebiliyor ve “rahatlıkla” birbirlerine açılabiliyorlardı.

Arkadaşım da bir ilişki yaşamıştı. İşyerinde, gözüne ufak tefek, kıpır kıpır ve çok çekici bir kız ilişmişti. Adı Fofa olan kız çok akıllıydı ve arkadaşımın aşkına karşılık vermişti. Bütün bunlarda şaşılacak bir şey yoktu; Fofa ve arkadaşım Stelyo için geziler, panayırılar ve toplantılar iyi birer fırsattı. Yoğun bir ilişki yaşıyorlardı. Dedikoduya açık tarzda bir ilişkileri vardı ama, artık normal şeylerdi bunlar.

Bir cumartesi günü, Fofo “kilo aldığını” dile getirdi. Hemen dedikodu çarkı dönmeye başladı. Biraz da kızın kendisi bunları tetikliyordu.

Kışkırtmak çok kolaydı. Fabrika, dedikodulara uygun bir zemin yaratıyordu. Ortam kızışınca Stelyo’ya baskılar da artmaya başladı. Durumu hazmetmek biraz zor oldu. Hemen yetkili kişiler toplanıp aralarında konuyu tartıştı ve karar verildi: “Cinayet delili” ortadan kaldırılсын ve bir süre sonra nikâh kıyılсын! Böylece, “günah” gizlice ortadan kaldırıldı, hem de bir gece içinde. Ancak birkaç gün sonra Fofo da ortadan kayboldu. Maalesef enfeksiyon kapıp tetanos olmuş ve Tanrı katına çıkmıştı!

Bu, o dönem (1930) için sürpriz teşkil eden bir durum değildi.

Bunu aşağıda anlatacağım olaylar takip etti:

Stelyo ve ebe başta olmak üzere, herkesten şikâyetçi olundu. Aynı anda, gizliden gizliye, merhumenin Stelyo’nun değil, kendi ablasının eşinin kurbanı olduğu dedikodusu ortalıkta dolaşmaya başladı. Bu arada, olayları açığa kavuşturmak için gerekli süreç işletiliyordu. Fabrikada, kızın çok serbest olduğu dedikoduları gittikçe yayılıyordu. Sadece Stelyo’yla değil, aynı anda eniştesiyle de birlikte oluyormuş. Bu tür durumlarda alışlageldiği üzere, tanıdık, dost, herkese şahitlik yapması için çağrı gönderildi. Herkes ifade vermeye gitti; bunların arasında ben de vardım.

Arkadaşımı savunabilecek, aynı zamanda da kurban Fofo’nun “serbest” davranışlarına tanık olmuş önemli bir şahittim. Arkadaşımın baştan beri bu aşk oyununda *kurban* olduğunu çok iyi biliyordum. Olan olmuştu artık! Benim “*kurban*” ve bu oyundaki zayıf kişi olarak nitelendirdiğim arkadaşım Stelyo’yu kurtarmam gerekiyordu. Doğru ya da yanlış; duygusallığım ağır bastı ve mağlup olanın yanında yer aldım. Sanırım şahitliğim Stelyo’nun suçsuz bulunmasında katalizör rolü oynadı. Bir günah işlemiştim; bilinçli veya bilinçsiz... Bunu hâlâ düşünür ama kesin bir yanıt veremem. Ama yine de, bu yaptığım günah olmalıydı; çünkü ben olan bitene şahit olmamıştım. Bu mümkün

de değildi zaten. Fakat vicdanımızı nasıl rahatlatabiliriz? Üçgenin bir tarafı kopup gitmişti; kendi suçlu olup olmadığını bilmek çok zordu. Diğer taraf ise ortalıklarda yoktu; zaten günahkâr olup olmadığı da net değildi. Üçüncü tarafa muhakkak suçla ortaktı; ama hangi oranda ve hangi derecede bilinmez! Tarafsız bir yorum yapmak imkânsızdı. Bu gibi durumlarda, bir suçluyu suçsuz ilan etmek, bir suçsuzu suçlu ilan etmekten daha iyidir. Dolayısıyla, ben de bu sonuncusu ağır bastı. Böylece, benim vermiş olduğum karar sonucunda Stelyo suçsuz bulundu. İyi mi olmuştu yoksa kötü mü? Günahım bilinçli mi, bilinçsiz mi işlenmişti? Peki, ceza çekmem gerekir mi?

Kurtuldu!

*T*elefon çaldı.

“Dinliyorum, söyle.”

“Erkek, erkek, Konstantinos! Kurtuldu.”

“Kim?”

“Kim olacak, Nafsika. Evet, çok iyi.”

“Harika, harika! Aramıza yeni katılanın ömrü uzun olsun!”

Uykusuz geçen bir gecenin sonunda, kızım Nafsika’nın doğum yaptığı haberini işte böyle aldım. Kızım kurtulmuştu; ama aynı oranda bebek de, onu kısıtlayan o ortamdan kurtulmuştu. Onu yeni ve zorlu bir hayat bekliyordu. Bundan sonra özgür... Ama bu özgürlük, kendi geleceğini kendisinin tayin edeceği anlamına gelmiyor. Önceleri tamamıyla başkalarının kontrolünde olacak; daha sonraları ise, bir yönlendirmeye maruz kalacak. Kendisi haricinde, herkes tarafından yönlendirilecek. Bir insan rüştünü ispat edince, kendi yönünü tayin edebileceğini düşünerek mutlu olur. Olgunlaşınca, bu özgürlüğünün tadına varır; özgür doğasından dolayı kendisiyle gurur duyar ve ufak tefek kararları kendisi vermeye başlar. Kendi kendine havalara girer!

Özgür bir şekilde, ekonomik bağımlılık hariç, ilerler. Bu, uzunca bir süre böyle devam eder; derken günün birinde, tek girişi ve tek çıkışı olan bir handa olduğunu fark eder. Toplum ve cemaat tarafından yönlendirildiğini ve özgürlüğünün boyutunun gerçekte ne olduğunu anlamaya

başlar. Kendi geleceğini tayin etmesi, ekonomik özgürlüğünün bittiği yerde olanaksızdır. Çok geniş ama özgürlüğünü kısıtlayan bir rahmin içine girer tekrar. Bütün bu düşünceler, insanların sosyal ve akıllı birer varlık olarak diğer bütün varlıklardan daha üstün olduklarını keşfetmelerine yarayan mantıkla ilişkilendirilerek yürütülen bir felsefedir.

Sahi, insan özgür müdür? Doğumdan sonra gerçekten özgür olabilmiş midir?

Cevap vermek çok zor.

Zamanında yüce Heraklitos'a "İnsan nedir?" diye sorulduğunda şu cevabı vermiş:

EKSİK TANRI.

"Tanrı nedir?" diye sorulduğunda ise hiç düşünmeden şöyle demiş:

"MÜKEMMEL İNSAN."

Peki bu "Eksik Tanrı" bir gün gerçek anlamda özgür olabilecek mi diye sorarsanız; bilgelerin buna da bir cevabı var:

"HAYIR; çünkü bugünkü İNSANIN algıladığı anlamda 'ÖZGÜRLÜK', tehlikeli bir şeydir."

Bir Cenaze Töreni

Bir gün, Tarsus şehrinden evimize bizi ziyarete gelen, 81 yaşındaki bir kadın şöyle bir hikâye anlattı:

“Yanlış hatırlamıyorsam, tarih 30 Eylül 1924’tü. On iki yaşlarında bir kızdım. Büyükanmemle beraber ‘R. DIAPULIS, Andros’ adlı yük gemisindeydik. Çok iyi hatırlıyorum. Mersin’den Pire’ye yol alan bu gemide üç bin yolcu vardı. Yolcular mübadil Yunanlardı. Geminin tam ortası, güverte kısmı çok kalabalıktı. Sağ ve sol kısımları ambar olarak düzenlenmişti; ileride, güvertenin sonunda ise, çok sıkı bir kontrolden geçmiş paketler yığılıydı. Gemi, su yoluna kadar gömülmüştü; ağır ağır yol alıyordu. O esnada boru uğursuz uğursuz çaldı ve yoğun, simsiyah bir duman yükseldi. Güneydoğuya doğru gidiyor, Kıbrıs’la Tarsus arasından geçerek, Yunanistan’a doğru yol alıyorduk. Hafif bir rüzgâr esiyordu. Sonra hava karardı ve Tarsus gözden kayboldu. Kimi yolcular Türkçe şarkı söylüyordu ve kulağımıza ara ara bağlama sesi geliyordu. Bir de, bol uzo eşliğinde soğuk Mikrasya mezeleri yeniyordu. Keyfine düşkün olanlar her zaman, her yerde hazır ve nazırdır. Böyleleri ortama neşe katarlar. Memleketimizden bilinmeyene doğru yol alıyorduk. Dertler depreşiyor; gözyaşları akıtılıyordu. Topraklarından koparılan insanların gözyaşlarıydı bunlar. Ertesi gün her şey bizim için daha da zordu. Kendimize geldik ve nereye gideceğimizi, ne yapacağımızı, neyle karşılaşacağımızı düşünmeye başladık. Korkuyorduk ve endişeliydik. Hedeflerimizi belirlemesine belirlemiştik ama, tüm bunları hangi temellere oturtacaktık?

Sonra, bir süre için bunları aklımızdan çıkarmayı başardık. Her ihtimale karşı bol miktarda depolanmış malımız vardı: biraz uzo, biraz pastırma, peynir, sucuk... Bir uzun hava okundu. Yolculuğumuz devam ederken, ikinci gün de bitti ve gece üzerimize çöktü. Fazla düşünmeye de gelmezdi hani. Seferiydik artık; kim bilir nerelere gidecek, neler görecektik. Hiçbir şey bilmiyorduk. Kaliforniya'ya gitmediğimiz kesindi yalnızca!

Üçüncü gün güneş yine doğdu, sonra yine akşam oldu; Pire'ye yaklaştığımızı haber aldık. Birden bir kargaşa yaşandı; bir gürültü koptu. Meğer biri ölmüş; bir papaz ishal-den gitmiş. Sesler birbirine karışıyor, bir sürü açıklama yapılıyordu. Sonra ikinci bomba patladı: Papazın karısı da aynı sebepten ölmüştü! Hepimizi bir korku sardı; yoksa kolera salgını mı başlamıştı? Bu kadarı yetti. Herkes dehşete kapıldı. Kolera mı? Bütün mürettebat alarma geçti; kaptan ise doktor veya eczacı bulmak için koşturmaya başladı. Biri kendini eczacı olarak tanıttı. Kaptan soğukkanlılığı elden bırakmadı. Ölülerin denize atılması ve yolcuların karantinaya alınması yönünde emir verdi. Pire Limanı'nın dışındaydık. Cenaze töreni, bir tahtanın üzerine yatırılmış ve sarılıp sarmalanmış iki cesedin denize atılması yoluyla gerçekleştirildi. Yolcular ağladılar, özellikle de kadınlar. Türkçe-Yunanca karışık ağıt yakıldı. Matem bulaşıcıdır...

Limana yaklaştığımız. Ama demir atacağımız liman değildi burası. Bizi bir adacığa, sanırım Psitalya'ya doğru yönlendirdiler. Ne olup bittiğini o an anladık. Emirlerle uyarak soyunduk ve kıyafetlerimizi yanımıza alarak, dezenfekte edilmek üzere götürüldüğümüz fırının yolunu tuttuk. Fırından yoğun dumanlar çıkıyordu ve bir koku vardı: BORİK ASİT. Oraya varınca bir an duraksadık. Bizi kaptıkları gibi oturtular ve tıraş makineleriyle kafalarımızı kazımaya başladılar. Köpek tıraşı için kullanılan, ayaklı makinelerdi bunlar. Kadınlar ağlıyor; genç kızlar karşı koyarak, tınaklarıyla mürettebatın üstünü başını yırtıyor; erkekler ise küfrediyordu. Yunanistan'la ilgili ilk izlenim berbattı! Şans işte; kismette bu da varmış. Söylediklerine

göre, salgın hastalık tehlikesi söz konusuymuş. Kolera ya da bir başka hastalık. Artık bilemiyoruz.

İki saat sonra adacıktaki bir tel örgünün içine kapatıldık. Geniş, soğuk odalara tutuklu misali kapatılan sefil mübadillerdik...

Gerçekten de yirmi gün boyunca orada tutuklu kaldık. Üst üste aşı oluyor ve Herodot'un anlattığı, antikçağdaki Yunanlar misali yas tutuyorduk."

Bunları anlatan yaşlı kadın şöyle devam etti: "İtiraf etmeliyim ki, ilk kez binlerce tıraşlı kafayı bir arada gördüm. Kadınlarla erkekleri birbirinden ayırmak zordu. Kolera korkusundan erkeklerin bıyıklarını bile kesmişlerdi."

Kader Ortak, Gelecek İse Meçhuldü

Bazı olaylar hayatımızda iz bırakır. İşte şimdi size o anlardan birini anlatacağım.

Kırk yedi yıl öncesine, korkunç İşgal'in yaşandığı 1943 Kış'ına gidiyoruz. Dayanılmaz, inanılmaz bir açlık ve tarihi zor bir sefalet hâkimdi her yere. İnsan onurunun ayaklar altına alındığı zamanlardı. O günlere ilişkin anlatılan hikâyeleri hepimiz biliriz. Fakat hikâye olarak dinlemek başka, bizzat yaşamak başkadır.

Kutup soğunun hissedildiği, kapkaranlık bir ocak ayıydı. Açlıktan insanlar daha da çok üşüyordu. Herkesin ağızından tek bir kelime dökülüyordu: açım! Güçlerini tamamen yitirmiş olanlar, birileri geçerken ellerindeki konserve kutularını uzatıyorlar ve içine yemek, çorba, bakliyat, yenebilecek ne varsa, bir şeyler atılmasını bekliyorlardı.

İnsanlar ellerinde tencerelerle erkenden yemek kuyruğuna giriyorlardı. Bakliyat niyetine dağıtılan çer çöpün içinde birkaç fasulye veya nohut tanesi bulabilirseniz ne mutlu size!

Kimsenin direnecek gücü kalmamıştı. Dayanışma ve yardımlaşma kavramları tarihe karışmıştı.

Herkesin tek hedefi vardı artık: Hayatta kalmak! Yanı başındaki insanı, muhtaç olanı, yaşlıyı, bebeği düşünmek diye bir şey yoktu.

O günlerde, bir gün biri kapımı çaldı. Hava iyice kararmıştı; gökyüzü kurşun gibi ağır ve yasıydı. Kapıyı açtım; karşımda Hronis duruyordu. Boş gözlerle bana bakıyordu. Sesi ise neredeyse duyulmuyordu.

“Kostas’ım yardımına ihtiyacım var; yemek istemiyorum. Desteğin gerekiyor. Yanımda ya da iki metre geriden arkamda yürüdüğünü, beni takip ettiğini bilmem yeter. Hepsi bu. Yolumuz uzun değil; avluya kadar topu topu iki kilometre. Markos Musuros Sokağı’ndaki avluya kadar, anlarsın ya, mezarlığa kadar. Yaşlı anam öldü! Ama benim yemek kuponumu kurtarmam lazım. Karım veya kendim için değil, kızlarım için. Bir kap yemek deyip geçmemek lazım. Cesaret edip başka kimseye söyleyemem, Kostas. Çok zor; asla söylemem...”

Ne yapmak istediğini anladım. Bu korkunç bir şeydi. Ölmüş kadını mezarlığın duvarından içeriye atmak istiyordu. Ölümü bildirmeyip, yemek kuponunu teslim etmeyip, onun kuponuyla yemek almaya devam etmekte niyeti. Bunu yapan ne ilk ne de son kişi olacaktı. Sadece sefaletin, katlanılmaz “düşüşün” zincirinde bir halkaydı.

“Bana cesaret ver, Kostas; gözünü seveyim gel.”

“Tamam Hronis, geliyorum. Dur bir atkıyla bir şapka alayım.”

“Nereye gideceksiniz, Kostas?” diyen annemin sesini duydum. “Geç oldu çocuğum; gün ola hayrola! Bu kadar acil mi? Nereye gideceksiniz?”

Kapıdan çıkıp Hronis’i takip ettim. Biri hariç, hepsi de küçük yaşlarda beş kızı vardı. Anne, eş, kayınvalide... Kendisini hesaba katmıyordu. Ara sıra, büyük bir tedirginlikle eline bir şeyler sıkıştırıyordum. “Ufaklık için” diyordum.

Evine vardık; bahçede bir el arabası, arabanın içinde büyük bir çuval, üstünde ise kamuflaj için konulmuş birkaç odunkömürü vardı. Annesi çuvalın içindeydi. El arabası ise cenaze arabasıydı...

Zorla arabayı çekerek, büyük bir cesaretle onu takip ettim. İmittos’un Aghi Apostoli semtine doğru ilerledik. Mezarlığın duvar bozuntusuna varıp, orada durakladık. Gözlerimi kapatıp, duyularımı dondurdum. Hareketsiz, heykel gibi dururken birden Hronis sırtıma vurdu.

“Haydi gidelim; tamam, bitti. Tanrı günahlarımı affetsin!”

“Bizi de, Hronis” diye ekledim.

“Ha evet, bizi de.”

Hiç konuşmadan hızlı adımlarla ilerledik. Sanırım koşuyorduk. İmittos Meydanı’na doğru yokuşu çıktık; oraya varınca da hiç konuşmadan birbirimizden ayrıldık.

“İyi geceler; teşekkürler” dediğini duydum.

“Evet, yarın görüşürüz” diye cevap verdim.

Koşuyor biraz da korkuyordum; önce yağmur hafif hafif çiselemeye başladı, sonra karla karışık atıştırmaya. Eve ulaşınca, kilerde ışığın yandığını fark ettim. Yaşlı anam yatmamıştı; ayakta, tedirgin bir vaziyette beni bekliyordu. Geldiğimi anlayınca, ben daha yaklaşımdan yavaşça kapıyı açtı.

“Hallettiniz mi?” diye sordu. Cevap veremedim.

“Hallettiniz mi?” diye sordu yine, ısrarla. “Sizi uzaktan izledim. Ne yaptığınızı biliyorum. Henüz aklımı yitirmedim. İkonların durduğu yerde, kadının ruhu için bir mum yaktım; belki kendi ruhum için de yakmışımdır, evladım. Bilinmez.”

Ne de olsa kader ortak, gelecek ise meçhuldü...

Trikoupis Alayı

Tarihi tam olarak hatırlayamıyorum; sanırım 1928 veya 1929'du. Gençtim; Klastmonos Meydanı'ndaki Banque de Salonique'te çalışan kuzenimi ziyarete gitmiştim.

Mikrasya'dan Atina'ya göç edeli 5-6 yıl olmuştu.

Zamanım veya fırsatım olunca Atina'nın sokaklarında, meydanlarında dolaşır, bankalara, postaneye, belediyeye, bakanlıklara girip çıkardım. Ama en çok sevdiğim yer mahkemelerdi: Ceza Mahkemesi, Asliye Mahkemesi, Sulh Mahkemesi... Tek hâkimli, üç hâkimli vesaire. Bayılırdım!

Yine aynı şekilde, günün birinde Banque de Salonique'e uğradım ve kuzenimle sohbet etmeye koyuldum. O esnada, yaşlı ama gayet dinç bir adam geldi. Tam bir pehlivandı. Dikkatimi çekmişti. Dakikalar ilerledikçe adam iyice ilgimi çekmeye başladı ve sonunda gözlerimi ondan alamaz oldum. Elinde bir çek tutuyordu. Kendisine baktığımı fark edince ani bir soruyla beni şaşırttı: "Beni neden inceliyorsun, genç adam?" Ben utandım, kıpkırmızı oldum ve tutuk bir şekilde, "Size bakmamın sebebi, bir kumandana aşırı derecede benzemeniz. Ben Mikrasya'dayken o hem Rumların hem Türklerin çok iyi tanıdığı biriydi" diye karşılık verdim.

"Bak sen; peki Mikrasya'nın hangi bölgesindeydi?" diye sordu.

"Kayseri'de" dediğim an etrafımdaki insanların bana dönüp baktığını hissettim.

"O komutanın adını hatırlıyor musun?" diye sordu gülümseyerek ve elini omzuma koyarak.

“Tabii ki hatırlıyorum” dedim. “Sakarya Savaşı’nda tutuklananların lideriydi ve ben Türklerle anlaşabilmesi için, on dakikalığına tercümanlığını yapmıştım. On iki ya da on üç yaşlarında bir çocuktum o zamanlar” diye devam ettim.

“Bak ne öneriyorum” dedi biraz sert bir ses tonuyla. “Ben şimdi sana o komutanın adının baş harfini söyleyeceğim, sen de ikincisini. Sonra ben üçüncü harfi söyleyeceğim, sen de dördüncüsünü. Kumandanın adını hatırlayıncaya kadar böyle devam edeceğiz.”

“Tamam efendim” dedim ve adam başladı.

“T” dedi; ben “R” dedim. “İ” dedi; ben “K” dedim. “O” dedi; ben “U” dedim, “P” dedi; ben “İ” dedim ve son olarak “S” dedi.

“TRIKOUPIS” diye gişenin arkasından bağırdığını duydum kuzenimin. Kumandan eğildi, beni sıkıca kucakladı ve havaya kaldırdı. Gözlerinden yaşlar süzülerek, herkesin duyacağı şekilde, “Aferin genç adam” dedi ve ekledi: “Beni derinden etkiledin. İstedğin vakit evime gel de, sana hatıra olarak bir tabanca vereyim. Filanca cadde, 23 numara da oturuyorum; bekliyorum bak, ona göre!”

Mikrasya Çıkarması’nın son bulduğu Sakarya Savaşı’ndan bildiğimiz Kumandan Trikoupis idi; sonrasında “Trikoupis Alayı” tutuklanmış, Kayseri garnizonuna getirilmiş ve Lozan Antlaşması imzalanıncaya kadar burada tutulmuştu.

Yaz aylarında, on beş günde bir her pazar, alaylar dönüşümlü olarak annemlerin köyüne, yeşili ve gür sularıyla meşhur Flaviana’ya geziye gelirdi; başlarında ise Kumandan Trikoupis olurdu. Biz çocuklar, Girit halk oyunları oynayan askerleri seyrederdik. Geleneksel bir Mikrasyalı öğretmen olan annem, Yunanca şarkılar öğrenmemi istediği için onların yanında oturmamı arzu ederdi. Demek ki, adamın yüzünü hafızama kaydetmiştim.

Kumandan’ın evine maalesef gidemedim. Nedenini bilemiyorum.

Fakat uzunca bir süre bankaya gelip kuzenime beni sor-
duğunu ve onu ziyaret etmemi beklediğini biliyorum.

Bizim evde meydana gelen aile kazaları, Kumandan'ın
evine, en azından tabancayı almak için, gitmemi engelledi.

Nedendir bilinmez, onu bugün, 25 Mart 1990'da hatırladım. İnsanın hafızası çok ilginçtir; bazen olayları yeniden canlandırır ve sesli bir sinema filmi gibi gözler önüne serer.

Tabii, hoş olayları hatırlatınca iyi oluyor. Fakat bazen de kötü olaylar film şeridi gibi geçiyor gözümüzün önünden. O zaman bedenimizde bir ürperti hissediyoruz; beynimiz donuklaşıyor ve bir titreme nöbetine tutuluyoruz. "Kötü geçmiş" simsiyah bir duvağa dönüşüyor.

Neyse ki, o zaman da, "Bütün bunlar geçmişte kaldı; şu an gerçek dünyada yaşıyoruz ve gelecek ümit vaat ediyor" diyerek kendimizi avutuyoruz. Ümit vaat eden gelecek, insanların ebedi, gizli arzusudur ve en büyük ilahi güç kaynağıdır. Tıpkı fizikteki "birinci dereceden" itici güç gibi, gelecek ümidi insanların yoluna çıkan ağır engelleri kenara iter. İşte insan da, hayatı boyunca ağır bir kayayı yokuş yukarı iterek, tıpkı mitolojik karakter Sisyphos gibi, yokuşun tepesine yerleştirmek ister. Oraya ulaşmak için çalışır, çabalar ve durmadan ümit eder. Bu belki de insanın *kaderidir*.

Uyumlu Üçüzler...

Uzun yıllar önce, bir Çingene'yle, yani bir demirciyle tanışmıştım. Atina'da demircilere böyle derlerdi. Adı Vasilis'ti; çok esmer ve çirkin bir adamdı. Fakat son derece sevimliydi; daha da önemlisi, çok iyi bir insandı. Hele ustalığına diyecek yoktu. İyi, sağlam ve yüzde yüz hilesiz iş yapardı. Onun da, yine Vasilis adında bir arkadaşı vardı. Sarışın, hatta sarışın da değil; kızıl-sarıydı. Birinci Vasilis, bu arkadaşına sahte sarışın derdi. İkinci Vasilis bizim cemaatin kilise korosunda geçici olarak vaizlik yapıyordu. Asıl olarak, çok iyi bilinen bir fabrikatörün şoförüydü. Fakat vaizliğe çok önem verirdi. Sesi baritondtu, bu yüzden de aranan bir sestti. Bundan cesaret alarak kilisenin vaizinin bile önünde yer alırdı. Hem de sağ vaizin önünde. Bunu da vurgulardı. Ama hiçbir şey bildiği yoktu. Büyük yortularda, tam bir papaz edasıyla "Tılsım Duası"nı da söylerdi; "bizi kurnazlıktan koru" kısmını ise iyice uzatırdı. Bu iki Vasilis'in ortak arkadaşlarının adı Theodosius idi. Bu şahıs da şofördü; ikinci Vasilis'in "çok önemli bir işi" olduğunda, onun vazgeçilmez yedeği idi ve kilisede vazaz verirdi. Üçü de İstanbulluydu; uzo içmeyi ve tuzlanmış sardalyeyle Yunanların yalancı dolma dedikleri mezeyi yemeyi pek severlerdi.

Üçü de çok iyi birer aile reisiydi ve eşlerini çok severdi. "Hanım" diye hitap ederlerdi eşlerine ve her defasında gözleri dolardı. Birinci Vasilis'in "sadece" beş kızı vardı. İkinci Vasilis ustalık, yani evlilik çağında bir kıza sahipti. Theodosius'un ise iki kızı, iki oğlu vardı. Mahalledeki kahveha-

neye her akşamüstü belli saatte gelir, sonra “Eve gidelim; hanımlar bekler” deyip ayrılırlardı. Benim için çok eksantrik tiplerdi; birbirlerinden ayrılmadıkları için onlara “üçüz” lakabını takmışım. Ne zaman kahvenin önünden geçsem, “Merhaba Bay Kostas, gel de bir uzomuzu iç” derlerdi. Ama onlarla birlikte uzo içmek hiç nasip olmadı. “Burnumun büyüklüğü”yle dalga geçerlerdi; hep beraber gülerdik.

Bir yaz tatilinde, 20-25 günlüğüne köye gittim. Döndüğümde, İkinci Vasilis ile Theodosi'si yalnız buldum. Sorup soruşturunca Birinci Vasilis'in Tanrı katına çıktığını öğrendim. İki aya varmadı, İkinci Vasilis de Birinci'nin peşinden gitti ve geriye bir tek Theodosi kaldı. Her akşam kahveye gider, daima camın iç kısmında oturur, asla dışarıya çıkmazdı. Ekibin en yaşlısıydı ve doksan yaşına kadar yaşadı. Enerjik biri olmasına rağmen az konuşurdu. Günün birinde ona şaka yollu şöyle bir soru yönelttim: “Sahi Bay Theodosi, gönlüne göre bir eş ister misin?” Bu arada dul kalmıştı.

“Müneccim misin, Bay Kostas? Özellikle mi söylüyorsun? Ne yalan söyleyeyim, istiyorum vallahi. Çok istiyorum ama utanıyorum!”

Kahkahalara boğulduk.

Yaklaşık on gün sonra bir elektrik direğinde şu ilanı gördüm: “Yarın sabah on birde, aniden vefat eden sevgili babamızı ve dedemizi toprağa veriyoruz.” Ne yazık ki, kahveden hiç kimse gitmedi Teodosi'sin cenazesine. Sonra unutuldu. Sanki hiç yaşamamış gibi.

Hayat devam ediyordu ama bizler kahvede bu üçlüyü göremiyorduk artık.

Baba Sevgisi Bir Erdemdir

Son derece kötü kalpli insanlar tanıdım. Açgözlü, “her tür ortamda ve şartta” sürekli kendi menfaatini kollayan, kötü niyetli, diğer insanların mutsuzluğuna kayıtsız kalan ve muhtaçlardan faydalanmaya çalışan insanları kastediyorum.

Tanıdığım bu tip insanlardan birine, günlerden bir gün karşı yakada rastladım; iyi niyetli, temiz kalpli, “inanılmaz derecede” yardımserver bir insan olup çıkmıştı. Tabii, bu dönüşüme epey yoğunlaştım; çeşitli yorumlar yaptım ve duruma mümkün olduğunca psikolojik açıklamalar getirmeye çalıştım. Bu konuda bir altyapım yok; dolayısıyla başarılı olduğumu iddia edemem. Tek yapmaya çalıştığım, olayları tecrübeme ve gözlemlerime dayanarak, sahip olduğum bilgiler çerçevesinde anlamlandırmaktı.

Anlam veremediğim veya yorumda bulunamadığım tek (bunu yapmayı çok istiyorum) olay, bazı insanların baba sevgisidir. İnsan babasının, dedesinin, ninesinin, annesinin geçmişini bilir ve hatta bir kısmına tanık olursa, içten içe, başarılarından dolayı onlara hayranlık duyar; kendisinininkinden çok daha zor bir hayat yaşadıklarını düşünerek, onların birer kahraman olduğuna inanır. Eğer hafızanızı yoklarsanız, bu şekilde hissettiğinizi siz de fark edersiniz. Çocukluğumuzda bizlere anlattıkları hikâyelerin de payı vardır bunda. Elbette, bizden bir tepki gelmeyince onlar da hikâyeleri biraz abartarak anlatmışlardır. Bizlerin tek yaptığı, anne babalarımızın dallandırıp budaklandırarak anlattığı hikâyeleri dinlemektir.

Fakat ben başka bir şey gözlemledim ve kim bilir, belki de başkalarını da kendim gibi zannediyordumdur. Gözlemlediğim şey şuydu: Tanıma fırsatı bulamadığımız dedemizle büyükannemize duyduğumuz sevgi, hayranlık ve ilgi çok daha farklı. Bir düşünün; ne zaman nineniz veya dedeniz hakkında bir şeyler söylense, bugün var olmayan bu insanlar için çok farklı şeyler hissedersiniz. Hele bir de halen yaşayan ninenize veya dedenize duyduğunuz sevgiyle vefat etmiş olanlara duyduğunuz sevgiyi kıyaslarsanız, vefat edenler için hissettiklerinizin çok daha farklı olduğunu görürsünüz. Buna biraz kafa yorarsanız bana hak verirsiniz. Anlaşılan o ki; bu duygu, istenilen ama sahip olunamayana karşı duyulan sevgidir.

Ben gecenin karanlığında tek başıma kaldığımda bunu sık sık yaşarım. Vefat eden büyükannemi veya dedemi yanımda görmek isterim. Duyduğum özlemi yüreğime sığdıramam. Beraber yaşadığım, ellerinde büyüdüğüm, hatta bazen “akıllanmak adına sopa yediğim”, büyürken kucağından inmediğim büyükannem için aynı şeyleri hissetmem. Sanırım, bu hissettiklerim, kaybolan cennete duyulan hasrettir. Vardığım sonuç bu.

Selam sana insan düşüncesinin tırmanılamayan zirvesi... Ona ulaşamayız, hatta yaklaşamayız bile. Sürekli elimizden kayıp gider; bizler ise sürekli yakalayacağımızı sanırız.

Onlarla her zaman hayali bir bağımız vardır; ama duygusal bir bağımız yoktur.

Arzu, duyularımızdan biri değildir. Soyut bir kavramdır ve çoğu kez içimizde bir heyecan uyandırır. Bu tür durumlarda “Selam bilgeleri aşan bilgi” sözünü söylememiz doğru olur. Arzu belki de bize yaşam şevki veren güçtür. Çok da yoğundur üstelik. Baba sevgisi ise bir ERDEMDİR!

Sadece Girenlerin İzini Görüyorum Çıkanların Değil!

Ünlü masalcı Ezop'un kısa bir masalını aktaracağım size.

Günün birinde aslan çok ağır hastalanmış. Ava çıkamadığı için mağarasında uzanmış, yüksek sesle inliyormuş. Krallarının inlediğini duyan diğer hayvanlar onu ziyarete gitmiş. Mağaraya teker teker girip, acıyarak ona yaklaşıyorlarmış. Aslan onları bir güzel mideye indiriyormuş.

Günün birinde tilki de ziyaretine gitmiş. Fakat mağaranın içine girmeyip, eşikte oturmuş; oradan krala sağlığının nasıl olduğunu sormuş. Aslan ona yaklaşmasını söyleyince kurnazca gülmüş ve şöyle demiş: "Sadece girenlerin izini görüyorum, çıkanların değil!"

Annemin çok yakın bir akrabası vardı. İyi bir insan değildi. Aksi, az konuşan, hatta bazen hiç konuşmayan, sinsî bakışlı bir kadındı. Sonuç olarak, kötü karakteriyle ün salmıştı. Harokopu Caddesi'nde otururdu ve onun için, bronşitli, genel olarak çok çekmiş, dul, göçmen ve kendinden yaşça büyük annemi ziyaret etmek çok zor değildi. Annemin bir şanssızlığı daha vardı. Kızını kaybetmişti. Bu ağır bir darbeydi. Bahsettiğimiz akraba, böyle bir durumda bile anneme hiç destek olmadı. Kadının baba tarafından akraba olduğuna da dikkat çekerim. Böylece aradan birkaç yıl geçti. Kadının bir oğlu bir kızı vardı; ikisi de çok iyi çocuklardı. Kadının adı Eftalia idi ve o da bir göçmendi.

Annemle aralarındaki iletişimsizlik devam ediyordu ve nasıl oldu bilmem, günün birinde Eftalia hiç hareket edemez oldu. Annemle telepati yoluyla dahi iletişim kuramı-

yordu. Tam o günlerde, Eftalia'nın mahallesinde, yaşça ikisinden de büyük, ortak bir akrabaları vefat etti. Annem geleneklere uygun davranarak, merhumenin evine başsağlığına gitti ve nedense, hemen yandaki evde yaşayan Eftalia'ya uğramadı. Belki de, kadının yıllar boyunca kendisine olan ilgisizliği yüzünden gitmek istememişti. Bütün bunlar doğal ve karşılıklı şeyler. Eftalia da, annem gibi okumuş bir kadındı. Bu gelişmelerden sonra Eftalia, anneme bir mektup gönderdi. Mektupta şöyle yazıyordu: "Nafsika, kapıma kadar geldin ama beni görmek için içeriye girmedin. Neden?" İlgisizliğinden ötürü kadına çok kırgın olan annem altına bir not düşerek mektubu geri gönderdi: "Evine girmedim Eftalia'cıgım; çünkü evine girenlerin izini görüyorum da, hiç çıkana rastlamadım!" Eftalia bir not göndererek şu cevabı verdi: "Evet, Nafsika'cıgım, haklısın; ama senin alacağın yok ki!" Son derece alaycı bir tarzda yazılmıştı bu cevap.

Annemin tepkisi sert oldu: "Tabii, *olmayandan bir şey alamazsın!* İyi anladın; gururdan bahsediyorum, sende asla olmayan şeyden!"

Neyse ki, bu yazılı atışma fazla uzun sürmedi.

“Gün Doğmadan Önce Beni Üç Kere Reddet, Petrus!”

Tnsanların belli zamanlarda kehanet yetenekleri olduğu kesindir. İçlerine bir şey doğar ve sonradan bu harfiyen gerçekleşir.

Annemin bir teyze kızı vardı. Kapadokya’da, birbirlerine çok yakın mesafede yaşarlardı. Kırk yaşlarındaydılar. Her ikisi de evlenmiş, çoluk çocuğa karışmıştı. Annem dul kalmıştı. Kuzeninin eşiyse yaşıyordu ve Kapadokyalı bir göçmendi. 1920’lerde Yunanistan’a gelmişti; karısı da 1924 Mübadelesi’nde küçük kızıyla birlikte bu topraklara ayak basmıştı. İskeçe’de buluşmuşlardı. 1927 yılında adam dul kaldı ve annem yetim kalan küçük kızı, moral açısından destek olmak için, evimize getirdi. Masraflarını, merhumenin Amerika’da yaşayan ablası karşılıyordu. Ben koruma altına alınan kızla aynı yaşıyordum ve onu kardeşim gibi seviyordum. On altı yaşıyordum ve bir gün, nasıl oldu bilmem, anneme şöyle dedim: “Anne ya, sen çok iyisin. Sofia büyüyüp de evlenince, gör bak seni nasıl anacak.” Annem ise (çok iyi hatırlıyorum) ani bir tepkiyle şöyle karşılık verdi: “Ah evladım, hayatta böyle şeyler çok çabuk unutulur. Ben bunu karşılığını beklediğim için yapmıyorum. Sadece insanlık adına! Zaten bir zamanlar İsa, ‘Gün doğmadan önce beni üç kere reddet, Petrus!’ demiş. İnsan çoğu kez böyle davranır.”

Bu lafın üzerine oturup bana en küçük ayrıntısına kadar İsa ile Petrus arasında geçen o konuşmayı aktardı. O kadar canlı anlattı ki, bu hikâyeyi asla unutmadım; ama çocuk aklımla anneme inanmadım da. Yıllar geçti, Sofia

evlendi, çocuk sahibi oldu. Ben de evlendim. Onunla çok sık görüşüyorduk. Ne de olsa, teyze çocuklarıydık. Günün birinde ben, iyi ya da kötü, boşandım. Çocuğum olmamıştı, geçimsizlik had safhadaydı ve boşanmak, yapılacak en akıllıca şeydi. Tabii, boşanan ne ilk ne de son kişiydim.

Değişik bir bakış açısına sahip olduğu için, Sofia olayları farklı yorumladı: Boşanmama karşı çıktı, bana kızdı ve eşimin tarafını tuttu; hatta anneme bile taş attı. İlişkimiz uzun bir süre için kesintiye uğradı ve günün birinde anem bana şöyle dedi: "Sofia bizi reddetti, evladım. Seni reddetmesine bir şey demiyorum da, beni niye?" Aradan biraz zaman geçtikten sonra, bir Kutsal Perşembe günü bana, "Gün doğmadan önce beni üç kere reddet, SOFİA" vaazını okudu. "Sana söylemiştim, hatırlarsan" diye de ekledi.

Gözlerinden hüznün ve hayal kırıklığı okunuyordu. Ona içtenlikle sarıldım ve şöyle dedim:

"Hiç beklenmedik bir anda, gizemli bir şekilde, bütün bu olup bitenleri öngörmüştün. Nasıl olur, anne? Peki, zaten bildiğin şeyler için neden üzülüyorsun ki şimdi?"

Cevabı çok kısa oldu:

"Evet, yavrum; sanırım, başımıza gelecek kötü olayları bir şekilde hissediyoruz. Bunlar belki de içimizde varolan ve günün birinde gün yüzüne çıkarak kehanete dönüşen korkularımızdır! İyi olaylar içinse içimizde hep ümit ve arzu barındırıyoruz!"

Tabii ya, ümit! Ümit, kehanet gerektirmez. Sadece sabır gerektirir. Sadece sabır!

*İyi Gün Dostu
Çok Olurmuş;
Düşene İse Kendi Boladı Bile
Destek Olmazmış*

Yıllar önce bir bankacıyla tanışmıştım; meslektaşlık fakat farklı bankalarda çalışıyorduk. Lise eğitimi almış, iki yetişkin oğlu vardı. İkisini de bankanın sigorta şirketine bir güzel yerleştirmiş, onlara bir de araba almıştı. İyi bir aile reisi ve iyi bir dosttu. Karısı da çok uyumlu ve güler yüzlüydü; ayrıca mükemmel bir anneydi. Oğulları evlendi ve adamdan bir hayli uzağa taşındı; kendisinin de dediği gibi, atış mesafesindeydiler. Birer çocukları da oldu ve mutlu sona ulaştılar. Adamın adı Mihaliş'ti. Aslen Girit Adası'ndandı ve çok uyumlu bir insandı. Nea Elvetia semtinde iki katlı, çok geniş bir evi vardı; bir kısmını kiraya veriyordu. Aşağı yukarı aynı dönemde emekliye ayrıldık. Ne kendisinin ne de karısının herhangi bir sağlık sorunu vardı. Tek zaafı şuydu: Muhtar olmak, mümkünse cemaat işleriyle uğraşmak istiyordu. Bu uğurda epey para harcıyordu ve elbette, bu arzusu çocuklarının pek hoşuna gitmiyordu. Ona kızıyorlardı: "Muhtar veya belediye başkanı mı olacaksın. Allah aşkına baba, kendine gel. Torunların var artık." Adamın çok üstüne gitmeye başladılar ve mesele epeyce uzadı. Neredeyse her gün ona bu konuda baskı yapmaya başladılar ve günün birinde adamcağız dayanamayıp, "Hanya'ya gidip, memleketimde karımla beraber istediğim gibi yaşayacağım!" dedi.

Çocuklarsa kurnazlık peşindeydiler. Ola ki "babaları" oturdukları evleri satıp, karısını da yanına katıp gerçekten

Hanya'ya taşınırsa, durumlarının ne olacağını öğrenmek üzere bir avukat arkadaşlarına gittiler. Olaylar iyice çığı-rından çıktı ve sonunda hukuki bir karar çıkarmayı başa-rdılar. Karara göre, babaları Hanya'ya gitse bile, oturdukları evleri satamayacaktı; çünkü bu evlerde çocukların da hissesi vardı.

Bu bir tedbir kararıydı. Asıl davayı kaybettiler. Bunun üzerine, her biri tek başına yeniden dava açtı fakat sonuç yine adamın lehineydi. Konu yüksek mahkemeye bile taşındı. Çocuklar yine kaybetti. Bu arada, adam tüm bunlardan yılıp evi sattı ve sırra kadem bastı.

Günlerden bir gün, Nea Elvetia'nın kilisesinde tesadüfen adamla karşılaştım; kilisenin restorasyonu için para topluyordu! Zayıf noktasından bahsetmiştik ya...

Ayin bittikten sonra bahçede oturup iki çift laf ettik.

Çocuklarından nasıl kurtulduğunu kısaca anlattı. Sonunda da, "Sevgili Tsolakidis, iyi gün dostu çok olurmuş; düşene ise kendi evladı bile destek olmazmış!" dedi.

Ben size daha sade bir dilde söyleyeyim: *Besle kargayı oysun gözünü!* Tabii, biraz abartıyorum; ama bu tür olaylara hiç rastlanmıyor da değil. Maalesef başkalarının da başına geliyor.

Sonra adam arkasını dönüp bir Girit şarkısı söyleyerek yanımdan uzaklaştı. Şarkı ise konumuzla pek ilgiliydi:

"Gerçek şu ki, iyi gün dostu çok olur..."

65 Yıl Sonra Kayseri'nin Zincirdere Köyünde "Kaybolan Vatana" Sarsıcı Bir Tapınma

Vasilis Kavvathas'tan (Tahydromos Dergisi)

Bay Kostas Emilios Tsolakidis, 1924 Mübadelesi'yle Mikrasya'yı terk edip Yunanistan'a yerleşen onlarca Yunan'dan biridir. Altmış beş yıl sonra sınırlar açılınca, "kaybolan vatana" hacca gidenlerdendir. Hepsi de, sevdikleri kişileri ve yerleri görünce yaşayacakları heyecan ve şok yüzünden oracıkta kalmaktan korkuyordu. Ama sonuçta, üstesinden geldiler; hatta kendilerine (ne olur ne olmaz diye) eşlik ederek bu sarsıcı tecrübeyi paylaşan yakınlarına rehberlik bile yaptılar. Yıllardır anne babalarından masal gibi dinledikleri şeyler şimdi elle tutulur, gözle görülür bir hal almıştı.

"Oğlum Stefanos teşvik etti beni" dedi Tsolakidis. "'Haydi gidelim; büyüdüğün toprakları yeniden gör' dedi. '65 yıl sonra buna nasıl dayanırım?' diyerek tepki gösterdim. 'Şok geçiririm...' Çok ısrar edince kararımı verdim. Önce İstanbul'a gittik; oradan da arabayla Kayseri'ye. Bir zamanlar yaptığım yolculuğun aynısıydı. Kayseri'ye vardığımızda, bana o zamanları hatırlatacak bir şeyler aramaya koyuldum. Yaşıtım olan dört kişi bulmuştum: bir yargıç, bir demirci, bir emekli ve bir faytoncu. Beni eşi benzeri görülmedik bir şekilde karşıladılar. Sevinçten hepsinin gözleri doldu. Ben de ağladım. Geçmişî hatırladım. Nasıl bir hayatım olduğunu anlattım onlara; onlar da kendilerininkinden bahsettiler. Fakat beni en çok etkileyen şey, onların

Mübadele hakkında söyledikleri şu cümleydi: ‘İyi buğdayımızı arpayla takas ettik.’ Demek istedikleri şuydu: Oraların tohumu olan bizleri kovmuşlardı kovmasına ama, yerimi-ze bilgisiz, kaba ve aksi soydaşları gelmişti. Kısacası, bizlerin yokluğu onlara çok koymuştu.”

Altın dolu köfteler...

“Giderken Türklerin bizi nasıl uğurladıklarını hatırlıyorum” diye devam etti Tsolakidis. “Bizler arabalara binmiştik; onlar ise bizi yaya takip ediyorlardı. Bir taraftan da çocuk gibi ağlıyorlardı.”

Bu kaçış –bu kökleniş– hakkında saatlerce, günlerce hiç durmaksızın konuşabilir. Hafızası bitmek tükenmek bilmeyen bir kaynak gibi.

“Köfteleri yoğurup içlerine altın lira koyardık. Altın dolu köfteler... Hiç böyle bir şey duymuş muydunuz? Peki ya içlerine mücevher saklanan çift tabanlı tavaları ve altın sığınağı olan boş ökçeli ayakkabıları?... Paraları Türkiye’den Yunanistan’a nasıl getirdiğimizi sanıyorsunuz? Kontrollerden bu şekilde geçirdik. Çok para, kardeşim! Hali vakti yerinde olanların dünyalar kadar parası vardı Türkiye’de. Her an, herhangi bir bankada 1.000.000 drahmi nakit paraları bulunurdu. O zamanlar için büyük para!”

Bay Tsolakidis bize zenginlerden, oralardan gelip de daha sonraları Yunan ekonomisine destek olan meşhur kişilerden bahsediyordu. Ama asıl önemli olan, Zincirdere’den göçerken şahit olduğu sarsıcı olaylardı. Buyurun, kendisinden dinleyin:

“Köyümüz zenginlerin sayfiye yeri idi. Tatillerini burada yaparlardı. Aynı zamanda burayı, Kapadokya’nın enfes manzaralı bölgelerine yapacakları geziler için bir üs olarak kullanırlardı. Zincirdere’de yaşayan nüfusun çoğu Rumlardan, geri kalanı ise hizmetçiliğimizi yapan Türklerden oluşuyordu. O dönemde, sonradan hastaneye dönüştürülen 50 konak vardı. Son ziyaretimde bunların yerlerinde

yeller esiyordu. Bazı konakların sadece kapıları kalmıştı. Köy yerle bir edilmişti. Harabelerin üzerine Türkler kendi yerleşim alanlarını kurmuşlardı. Adeta bir deprem olmuş ve köyümüzü haritadan silmişti. Bu koşullarda hiçbir şeyi yerli yerinde bulamadım, doğal olarak; tek bulabildiğim, büyükannemin ceviz ağacı oldu. Ağacın gölgesine oturup maziye daldım. Alissopotamos'un yeraltı mahzenleriyle dolu olduğu döneme gittim. Dioklitianos dönemine ait yeraltı mezarlarını kullanarak evden eve geçebilirdik. 40-60 basamak inip, kırkayağın –adını böyle koymuştuk– içinde değişik istikâmetlere yönelebilirdik. Müthiş soğuk olurdu bu yerler. Zaten yerliler buraları buzdolabı niyetine kullanırlarmış. Sular da buz gibi olurdu; on iki saat mesafe-deki Argeos Dağı'ndan inip, yeraltından geçerek gelirlerdi çünkü. Düşünebiliyor musunuz; on bin yeraltı mahzeni ve bir buçuk kilometrelik yeraltı seyahati. Atalarımız, Hırıstıyanlara karşı yürütölen savaşların buraya doğru ilerlediğini duyunca, yakalanıp öldürölmemek için yeraltındaki mezarlıklara saklanmışlar. Hah, unutmadan söyleyeyim; köy, Alissopotamos –Zincirdere– adını da bu olaydan dolayı almış: İstilacılar gelirken, nöbetçiler derenin içine yerleştiren zinciri hareket ettirirlermiş. Böylece, dalgalanan sular sayesinde köylölere saklanmaları gerektiğini haber verirmiş.”

Tsolakidis burada, “gömölü” iki kilise bulmuş; üzerlerine bir meydan inşa edilmiş.

“Kazı yapılırsa ortaya çıkarlar” diye devam etti. “Metamorfosi ve Aya Yorgi ikonlarını bulacaklar belki de. Oralarda yaşayan yerli halktan biri her şeyi, her bir eşyanın nerede olduğunu hatırlıyordu; komşu kadınların isimlerini bile. Ve tabii, Alissopotamos'un öğretmeni olan annemi hiç unutmamıştı.”

Bu arada, boynundan bir zincir çıkarıp, içinde annesinin fotoğrafı bulunan madalyonu gösterdi. Gözyaşlarının artık akmaz olduğu gözlerinden birden seller boşandı. Bu insan, o artık mitleşmiş geçmişten çıkıp gelen ve hâlâ aramızda yaşayan ender göçmenlerden biri.

“Nafsika’ydi annemin adı; yaşadığı döneme göre çok aydın bir insandı. Makyaj yapar, dans eder, salınır, şarkı söylerdi; bu yüzden de evde kalmıştı. Babamla evlendiğinde yirmi dokuz yaşındaymış. Babam 1917 yılında öldü ve Niğde’de gömüldü. Annem, kaçış serüvenini bizlerle birlikte baştan sona yaşadı.”

Bay Tsolakidis annesini, “Nafsika, Alissopotamos’un Öğretmeni” adlı hikâyesinde anlattı ve 1981 yılında Abdi İpekçi Dostluk ve Barış Ödülü’nü aldı.

Hikâyesinde, Lozan Antlaşması gereğince uygulanan nüfus mübadelesini, Ağustos 1924’te yaşananları anlatıyor. O zamanlar kendisi on üç yaşındaymış.

“Hatırlayınca ürperiyorum” dedi. Neyi hatırlıyordu?

“Ölülerle vedalaşmamızı hatırlıyorum. Önce Alissopotamos’un mezarlığına gittik. Annem orada gömülü çocuklarına veda etmek istiyordu. Kadınlar pek çok tütsü ve büyük bir mum yaktılar. Hem bizler hem de bütün bu süreçte bizlerin yanından ayrılmayan Türkler, hepimiz gözyaşlarına boğulmuştuk. Bizlerle birlikte Türkler de haç çıkarıyordu. Annem Mustafa’ya sarıldı; ‘Kardeşim, sen de mi haç çıkarıyorsun?’ dedi. Mustafa başını salladı. ‘Evet, tek Tanrı’nın huzurunda’ diye cevap verdi.”

Eşyaları arabaya yükleyip yola koyulmuşlar sonra.

“Alissopotamos’a veda ettik. Yolculuk Mersin’e kadar sarsıcıydı.”

Fakat Niğde’de bir mola verip, kahramanımın babası için bir dua okumaya karar vermişler.

Bu hikâyeyi de ondan dinleyin.

“İki gün boyunca belediye, hastane ve nüfus idaresinin arşivlerini taradık. Boş yere... Sonunda annemin aklına bir fikir geldi. Bir papaz bulup, onunla askeri mezarlığa gidip, isimsiz bir mezarı, herhangi birini kutsatacaktık. Ama bu sefer de Rum papaz bulamadık. Bunun üzerine, kalkıp doğrudan Türk mezarlığına gittik. Annem başına bir eşarp bağlayıp, hocaya yaklaştı ve ‘Kocam için bir dua okutmak istiyorum. Adı Süleyman’dı...’ dedi. Bir mezar bulup, başında dua okuttuk. O sırada hoca bana adımı sordu. Ben

de içtenlikle, 'Kostas' dedim. Hıristiyan olduğumuzu anladı. Anneme sarıldı ve 'Sen ne kadar özgür bir ruha sahipsin. Benim ruhumu tek Tanrı'ya -hepimizin Tanrı'sına-açtın' dedi. Bizi iki gün evinde misafir etti; sonra tekrar Mersin trenine bindik. Çoğumuz ilk kez açık denizi görüyorduk."

Aşk din tanımaz...

Kahramanımız bizi daha derin sulara sürüklemeden önce, roman ya da senaryo olabilecek bir hikâyeye değindi dikkatlice; çünkü öykünün kahramanları hâlâ yaşıyor.

Bir de bunun dinleyin.

"O yılın hasat döneminde, bizim kızlardan birinin Türkleştiği haberi bomba gibi patladı. O zamanlar aşkın din tanımadığını kabul edemiyorlardı. Bu kız, ağabeyi milletvekili olan, Türk uyruklu bir yedek subayla evlendi. Kız köyümüzden 15 kilometre ilerideki bir Müslüman köyüne yerleşti; annesi ise az kalsın kahrından ölecekti. Ara sıra kıza mesajlar gönderiyor, geri dönmesi için onu kandırmaya çalışıyordu. Anası, göç vakti gelene dek kızının döneceğini ümit etmeye devam etti. Ne zaman ki soygunlar başladı, işte o vakit kız dönüp geldi ve pişman olan Magdalena misali kendisini anasının kollarına attı.

Annesinin eşyaları toplamasına, altınları gizlemesine yardım etti. Onlar da bizim gibi her şeyi bir kamyonu yükleyip önce Kayseri'ye, sonra Mersin'e doğru yola koyuldular. Ama oraya asla ulaşamadılar. Çünkü kız bir kavşakta, altınların içinde olduğu çantayı da alarak kamyondan indi. Eşinin bindiği bir atın üstüne atladı. Tabii, buna yüreği dayanamayan annesi oracıkta kalp krizi geçirerek düşüp öldü!"

Bu bölüm burada bitebilirdi. Fakat Alissopotamoslu kahramanımız zincire bir halka daha ekledi. Kavşaktaki etkileyici sahneden önce yaşanan olayı da anlattı.

"Kızın teyzesi annesiyle arasını bulmak için aracılık yapıyordu. Bir gün boşboğazlık edip kıza sandığında altın ve

mücevher olduğunu açıklamış. Bir akşam kadın ortadan kayboldu; herkes Kayseri, Niğde veya Mersin'e gittiğini sandı. Olay çok trajik bir şekilde açıklığa kavuştu; bir sabah bir köpek, kadının yarı yenmiş sağ kolunu bulup getirdi. Hemen koşup nerede bulunduğunu keşfetmeye çalıştık ve sonunda kadının cesedini ırmak kenarında, iki çınar ağacının arasında bulduk. Polislerle birlikte gelen yedek subay, kadının anti-Kemalist'lerin tuzağına düştüğünü iddia etti. Hepimizin çok iyi bildiği gerçek ise, bu cinayetin 'soygun maksadıyla' işlenmiş olduğuydu."

Masalıcıdır Mikrasyalılar; çünkü hayatları masal gibidir.

Yasal (Nomimon)!

*Y*asal nedir veya neye yasal denir ve ne zaman bir şey yasal olur?

Bunu birçok kez kendi kendime sormuşumdur. Vardığım sonuç şu: Yasal, yasayla empoze edilen ya da dayatılan veyahut süregelenidir. Genelde, örf haline gelmiş veya bazen kaba güçle dayatılan ya da doğru olduğu sonucuna varılan eylemdir. Bunun temelinde bir devrim, siyasi terminolojisi “darbe” olan bir askeri “eylem” ya da bir siyasi partinin egemen olmak için kullandığı “siyasi ahlak” veya bir grup insanın ikna yoluyla ya da karşı tarafın hoşgörüsüne dayanarak egemen olma isteği yatar. Bu durumlarda kesin olan tek şey yenilenlere *yazık* olduğudur. Her halükârda, yeni düzen öncekinin yerini alarak YASAL hale gelir. Herhangi bir şekilde iktidarı ele geçirenler bu “yasal” kelimesini sürekli ağızlarında geveleyip dururlar; böylece hepimiz, her ne kadar o ana kadar alıştığımız düzenden farklı olsa da, yeni yasal düzeni hazmetmeye ve desteklemeye başlarız. Hatta önceki yasal durum artık yasadışı olarak değerlendirilir. İnsan bu konunun biraz daha derinine inerse, kafasında onlarca soru işareti belirir. Tabii, bu ilk başlarda olur; sonraları, yeni *yasal* durumu mantıklı bile bulmaya başlayabilir.

“Galip geldiğine göre...” diye düşünür kendi kendine. Önceki davranışını, eski yasallığa olan bağlılığını, dini saygısını unuttur. Tabii, bugün “yasal olanın” günün birinde yasal olmayabileceğini asla düşünemez. Fakat bu gerçekleşir ve o zaman da, “Neden bu kadar geç kaldı” diye yakı-

nır. Hatta, günün birinde yine ikna yoluyla veya zorla yeni bir “yasallık” durumuna geçilirse, bu yeni durumu da kabullenir; ona alışır ve artık bu durum onun için *doğru* olandır. Bu bir *kısırdöngüdür* ama tamamıyla *yasal* içeriklidir.

Bütün bunları kısa bir süre öncesine kadar çok düşünüyordum ve düne kadar YASAL olanın bugün YASADIŞI olmasını ve bunun tam tersini bir türlü kabul edemiyordum.

Ama tesadüfen bunun cevabını buldum. İnsanoğlunun bütün buluşlarında olduğu gibi, ben de bunu “tesadüfen” buldum! *Nomimon* kelimesini tersten okuduğumda, birbirine zıt olan her şeyin benzer ve eşit olduğunu fark ettim. Yani, tersten okuduğunuzda *nomimon* kelimesi yine *nomimon*’dur. Dolayısıyla, yasadışı olan da yasaldır; cesur davranılması ve bazı şeylerin bir de tersten okunması yeterlidir. Birden, eski ama yenilikçi bir siyaset adamı olan İlias Tsirimokos’u hatırladım. Bugün yasal ve yasadışı olan her şey yarın yasadışı ve yasal olabilir; bunun için yapmamız gereken tek şey ikna edici veya zorlayıcı olmamızdır.

Boşanmanın Eşiğinde Olan Öğrenciler

Sabah kahvaltımı yeni bitirmiştım ki, telefon çaldı. Telefondaki çok tanıdık bir ses değildi ama yine de bana öyle gelmişti. Kim olduğunu çıkaramadım.

“Size sürpriz yapacağım” dedi. “Evliliğinde benimle aynı kaderi paylaşan bir arkadaşımınla beraber geleceğim! Biraz sonra orada oluruz.”

“Saat on birde bekliyorum” dedim.

Saat on bir oldu ve karşıma iki genç dikildi. Birini tanıyordum; diğeriniyse tanıdık olan genç tanıştırdı.

“Size yük olmak istemeyiz. İkimiz de boşanmanın eşiğindeyiz ve sizden boşanma hakkında bilgi edinmek istiyoruz. Başkalarına da soracağız; kusura bakmayın!”

“Başkalarına da demekle neyi kastediyorsunuz?”

“Bizim gibi kazaya uğrayıp, gömülüp, sonra tekrar dirilenlere.”

“Üçüncü gün dirilenlere” diye ekledim ve hep birlikte güldük.

Ama şunu da sormadan edemedim.

“Bu yaptığınız ne işe yarıyor, peki?”

“Bu konuyla ilgili bir kitap yazıyoruz” dediler. “İlk sizden başladık. Beni size babam gönderdi” dedi daha genç olanı. Diğer konuşmuyordu.

“Siz döneminizin cesur erkeklerinden biriymişsiniz. Kırk beş yıl önce, bir düşünsenize, ne kadar zor şeylerdi bunlar. O dönem için gerçekten de çok modernmişsiniz.”

“Yok canım! Benim gibi pek çok kişi vardı; ama farklı farklı yerlerdeydik!”

“Biz de bu yüzden bir kitap yazacağız.”

“Yani çok satacağına inanıyorsunuz. Hiç yorulmayın; çünkü bu konu artık günümüzde demode oldu. Yani, ayrı yaşamak ve boşanmak artık sıradan bir konu.”

“Olsun, siz yine de bize bu konu hakkında, olumlu ya da olumsuz, düşüncelerinizi söyleyin. İsminizi vermeden değiniriz.”

Nedense, konuşmak istedim. “Yazın bakalım” dedim.

“Platon’a göre, insan denilen bu iki ayaklı ve kanatsız tür iki kategoriye ayrılır. Boşanmanın eşiğine kadar gelen kişilerle, kesin veya yasal olarak boşananlar. Tabii, bir de ‘istisnalar’ vardır: Belirli bir süre için ücret karşılığı kirala-nanlar; kısa süre sonra boşanacak olan erkek ve kadınlar. Bunlar çok masraflıdırlar; çünkü düzensiz bir hayat sürerler. Beceriksiz ve geçimsizdirler; bir çeşit göçmen gibidirler. Hatta bir federasyonları bile vardır. Fakat boşananlar arasında en az sevilen grupturlar; çünkü aralarına bazen paraşütçüler, sabotajcılar veya teröristler de girmeyi başarır. Bu bahsettiklerim boşanmanın eşiğine kadar gelenlerin alt kategorileridir. Kesin olarak boşanacak olanlar ise iki alt kategoriye ayrılır. İlk kategoriye çok ağır yük taşıyanlar oluşturur; bunların çocukları vardır. Ya her ikisinin de çocuğu vardır ya da sadece birinin. İlk durumda, her ne kadar dengesizlik ihtimali varsa da, bazen tam tersine, iyi bir denge sağlanabilir. Diğer alt kategoride ise, isteyerek ya da istemeyerek, çocuğu olmayanlar vardır; tıpkı benim gibi. Bu durumda suçlu her zaman diğer taraftır.

‘Çocuk istemiyordu namussuz’ der çiftlerden her biri diğeri için. ‘Hiç sosyal değildi; sadece kendini düşünürdü. Oysa ben çocuk istiyordum; çünkü insanın hayattaki amacı budur. Birkaç kusurum var tabii; ama bunlar normal şeyler. Duygusal bir insanım; ruhum güzel!’ Böyle konuşan eşlerden biri ara sıra da gözyaşlarına boğulur; onu gören gazeteci de etkilenir ve ağlar.

Bunun dışında iki ayrı kategori daha vardır; bunların da alt kategorileri mevcuttur. Son zamanlarda bir beşinci kategori daha çıktı; bunun da alt kategorileri var. Bu gru-

ba ait olanlar pek modernidir; AB konularında eğitim alırlar, son model optik-akustik teknolojilerle çalışırlar, hızlandırılmış eğitim kursları görürler. Bu alt kategoriler hakkında en iyi bilgiyi çokuluslu çiftlerden alırsınız. İlginç bir dilde konuşurlar; uluslararası argo kelimeler kullanırlar, hatta slayt gösterisi yaparlar. Bu anlattığım tiplerle baş edebilmek için çok dayanıklı olmanız gerekmektedir. Sağlam bir sinir sisteminizin, yenilikçi ve optik-akustik bir realizm bilincinizin olması şarttır. Denemesi ise bedavadır!”

Konuşmaya öyle bir dalmıştım ki, benimle aynı kaderi paylaşan iki dostumun beni terk ettiğini fark etmemiştim bile. Dirilişten yükselişe geçmişlerdi. Notlarını ve çantalarını masada bırakıp, ürkerek kaçmışlardı.

Böylece, sabah telefonda bahsettikleri sürprizi sonunda yapmışlardı. “İyi de, ne yazacaklar ki şimdi?” diye düşündüm. Konu çok geniş ve çok derin. Eh, bizim gibilerin sayısı da bir hayli çoğaldı. Allah başkalarını dul koymasın!

Sherlock Holmes

Sizlere şakayla karışık bir olay anlatacağım. Gerçekleştiği dönemin şartları yüzünden trajediye dönüşebilecek bir olaydı.

1924 yılının Ağustos ayı... Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesini düzenleyen Lozan Antlaşması'nın hükümleri çerçevesinde, Kayseri'nin Flaviana köyünde kalan son üç Rum ailesi köyü terk etmeye hazırlanıyordu. Bunlar, Papaz Matheos'un, Öğretmen Bay Haralambos'un ve Öğretmen Bayan Nafsika'nın aileleriydi. Bundan bir gün önce de, okulun öğretmeni Bay İliadis'in evinde neredeyse bir gasp yaşanmıştı. Neredeyse diyorum; çünkü cinayet işlenmemişti. Sadece hırsızlık olmuş ve öğretmen, kuyunun çıkırığına bağlanmıştı. Köydeki Türkler arasında bir hareketlenme yaşandı. Üç aile haricinde Rum kalmamıştı, dolayısıyla telaşlanacak Rum yoktu ortalıkta. Arabasıyla yola çıkmadan önce, annem onunla vedalaşmak için evine gitmişti; henüz gasptan haberi yoktu. Oraya varınca bir sürprizle karşılaştı tabii. Jandarma gelmişti. Yetkililer delilleri araştırıyorlardı; tesadüf eseri, annem de kendisini olayın içinde bulmuştu. Evin bahçesinde, parmaklıkları kırılmış bir balkon penceresinin önünde durmuş, olup biteni seyrediyordu! Pencerenin biraz ilerisinde, yeni yapılmış, insan dışkısı görmüştü. İstemedен ağzından şu sözler çıktı: "Soygunculardan biri kadındı. Olayın düğüm noktası bu." Dediğim gibi, bu sözler ağzından düşünmeden çıkmıştı. Bunları söylerken ben de yanındaydım. Pencereden, içeride ince-

leme yapan Araştırma Servisi elemanları görülüyordu. Pencere açık olduğu için bunlardan biri annemin dediklerini duymuştu. Hemen bahçeye fırlayarak, “Ne dedin hanımefendi?” diye sordu. “Böyle bir kanaate nasıl vardın peki?” Annem şaşırdı ve yine hiç düşünmeden, “Çok kolay efendim. Dışkılara bakın!” dedi. Adam kaşla göz arasında annemi elinden tutup, araştırmayı yürüten subayın yanına götürdü. Annem çok cesurdu. Subayı biraz yana çekerek adama şunları söyledi: “Dışkı bir erkeğe ait olsaydı, sidik izleri biraz, hatta epey uzakta olurdu; ama izler birbirine çok yakın.” Subay önce şaşırdı ama sonra annemin dediklerini hemen kavradı ve yüzüne dikkatlice bakarak şunları söyledi: “Buyurun, karakola gidelim, hanımefendi. Göğsünüze madalya takmam lazım; siz gerçek bir Sherlock Holmes’sunuz!” Tabii, ben hiçbir şey anlamamıştım.

Gerçekten de karakola gittik. Birtakım basit sorular sorarak annemin fikrini aldılar. Annem bir şekilde, “dışkının önündeki sidik izleri” hakkında açıklamada bulundu.

Karakoldan iltifatlar arasında ayrıldık. Annem sadece, yarın Kayseri’ye gitmek üzere yola çıkıncaya kadar, yaptığı bu açıklamalarla ilgili kimseye bir şey söylenmemesi hususunda ricada bulundu. Bunu güvenlik gerekçesiyle istiyordu. Aynen istediği gibi oldu. Hatta, neredeyse Kayseri’ye kadar bize atlı jandarma eşlik etti. Bunu gören Türkler hiçbir anlam veremedikleri gibi çok da şaşırdılar. Üç gün sonra Niğde’ye varınca, hırsızın suçortağının gerçekten de kadın olduğunu öğrendik: Öğretmen İliadis’in evinde çalışan hizmetçiymiş ve evi çok iyi bilen bir Türk kadınıymış. Kadınlı birlikte komşu köyden, çok iyi bilinen iki Türk hırsız da yakalanmıştı. Olay hakkında duyduklarımız bunlardan ibaretti. Bir de, soruşturmayı yürüten subayın madalya aldığını öğrendik. Kadınlarla erkeklerin dışkı ve sidikleri arasındaki farkı ortaya koymuş olması nedeniyle ödüllendirilmişti. Derecesi yükseltilmiş ve Kayseri’ye tayin edilmişti.

Zavallı Bayan Naziko! Araştırma subayı tarafından Sherlock Holmes olarak adlandırılmış ve gözleminde tamamiyle haklı çıkmıştı. Tabii, madalyayı alamamıştı. Ama hiç önemli değil. Hayat bu! Biri keşfeder, başkası ödüllendirilir.

“Kenan Ülkesi”ne Göç

Tarih 30 Ağustos 1924. Mübadele başlamıştı ve Lozan Antlaşması gereği bütün Mikrasya boşaltılıyordu. Flaviana’dan son üç aile de ayrılıyordu. Meydanda üç tane atlı araba bekliyordu. Türk komşular, ellerinde çiçekler ve meyvelerle, bizi uğurlamak için toplanmıştı. Yunanistan’dan yeni gelen bazı Türkler de vardı aralarında; bunlar biraz manalı gülümsüyorlardı. Hepimiz hüznü ve sevinci bir arada yaşıyorduk. Bir tek büyükannem çok üzgün ve durgundu. Her ne kadar, çoğu Kapadokyalı gibi kocası ve çocukları Mısır’a ya da İstanbul’a göç etmiş olsa da, kendisi hayatı boyunca köyünden en fazla 30 kilometre uzaklaşmıştı.

Ben ise on iki yaşında bir çocuktum ve sevinçten içim içime sığmıyordu. Dört gün dört gece arabayla seyahat edecek, sürücünün yanında oturarak etrafı seyredecektim. Geceleri, bir handa konakladığımızda, o gün olanları aneme Yunanca anlatacaktım. Bu aramızda yaptığımız bir anlaşmaydı; işin aslı, yolculuk esnasında gördüğüm her şey hakkında kompozisyon yazacaktım. Her şeyi düzgün ifadelerle, Yunanca anlatmam gerekiyordu. “Yunanistan’a gidiyoruz, yavrum. Bundan sonra Yunanca konuşacağız; anladın mı?” diyordu. Tabii ki anlamıştım. Temel dersimiz dilbilgisiydi. Düzgün ifade ve imla. O zamanlar, oradaki okullarda temel eğitim buydu.

Böylece yola koyulduk. Arkamızda, asırlardır Rumlara ait olan Yunan yerleşim bölgelerinin kalıntılarını bırakıyorduk. Okullar, manastırlar, Bizans döneminden kalma

ibadethaneler... Annem kendi kendine konuşuyordu; çok gergindi, hatta neredeyse ağlayacaktı. Bunlara ancak şimdi bir anlam verebiliyorum.

Dört gün dört gece arabayla ve bir gece trenle yaptığımız yolculuktan sonra, altıncı günün sabahı Mersin'e vardık. Nemli, sıcak, katlanılmaz bir gündü. Tarsus her zamanki gibi yanıyordu. Birden, "Deniz, deniz, uzakta deniz göründü" diye bağırmaya başladı vagondakiler. Hayatımda ilk kez böyle bir şey görüyordum. Benim için tasavvur edilemez bir görüntüydü. 2000 metrenin üzerindeki bir yerleşim yerinden deniz seviyesine inmiştim. Büyükanem ve ben aynı şaşkınlığı yaşıyorduk. Yaşlı kadın hayatı boyunca deniz görmemişti. Beni korku dolu gözlerle sıkıca kavradı. "Bu fırtınalı sonsuzluk da neyin nesi?" diye sordu. Limana inince, "Haydi, haydi uzaklaşalım, ondan uzaklara kaçalım" diye tutturdu.

Bir yük gemisine binip Yunanistan'a doğru yola çıkmadan önce, on gün boyunca limanda, çadırlarda kaldık. Büyükanem uyuyamaz olmuştu; deniz korkusu onda bir fobiye dönüşmüştü. Sürekli gemiye nasıl bineceğimizi, bu kadar yükü nasıl seyahat edebileceğini düşünüyordu. Günde en az yirmi kez, "Batmaz mı? Ulu Tanrım, Göklerin Hâkimi" diyordu.

Mersin'de son gecemizdi. Limanda sabahın olmasını bekliyorduk. Mersin, önü açık bir şehirdi; limanı ise büyük, demir bir yapının üzerine kurulmuştu. Kalın destekleri vardı; altında ise deniz gürültülü bir şekilde sürekli dalgalanıyordu.

Sabah olunca, ezan sesini duyduk. Büyükanem bir Hristiyan olarak haç çıkarıp, imamın söylediklerini Türkçe tekrarlıyordu. *Bütün evrenin Tanrı'sı birdi!*

Nihayet gemiye binmeyi başarmıştık. Yük gemisinin adı "Vasilios Destunis" idi; çok iyi hatırlıyorum. Mübadeleye tabi olan Yunanlar, Pire'ye gitmek üzere birer koyun misali gemiyi dolduruyordu. İlk binenler biz olduk. "Kostas, yavrum, bu bastığın yer Yunanistan" dedi annem gemiye biner binmez. "Haç çıkar." Hiç düşünmeden, anla-

madan, otomatik olarak haç çıkardım. Akşamüstü geç saatte yola çıktık ve iki gün boyunca, Kıbrıs, Rodos ve Siklat Adalarının yanından geçerek sonunda Pire'ye vardık. Bedbaht, zavallı ve perişan bir vaziyetteydik. Sonunda gemi demir attı. Kimileri "memleket" diye bağırdı; bazıları ağlamaya başladı; bazıları ise başka yerlere, hayal âlemlerine dalıp gitmişti. Bir kısmı ise son derece ciddiydi ve gizemli bir şekilde gülümsüyordu. Annem ise her zamanki öğretmen edasıyla kendi kendine mırıldanıyordu:

"Kostas, evladım. 'Kenan Ülkesi'ne göç ettik!"

Tabii, ben ne demek istediğini pek anlamamıştım.

Bir iki kişi bağırmaya başladı: "Karşılama yok mu?" Kalabalığın arasından cüsseli, uzun boylu bir adam çıkıp şöyle dedi: "Ne istiyorsunuz siz, yahu? Gezmeye mi geldik, sanıyorsunuz? Kabul edin artık; bizler göçmeniz, göçmen. Atalarımızın topraklarına, vatanımıza geldik! Kendinize gelin ve öncelikle sağlığınıza çok dikkat edin. Bundan gayrı, her şey olacağına varır." Gerçekten de kendilerine geldiler. O sözler hâlâ kulaklarımda çınlıyor ve tüylerimi ürperiyor.

Büyükannemden Bir Rötuş

Seksen yaşına geldiğim şu günlerde bir şey dikkatimi çekiyor: Sabahları kahvaltı yaparken bir iki dakikalığına geçmişe dalıyorum. Aslını isterseniz, çocukluk yıllarıma dönüyorum. Sanırım bu bütün yaşlıların başına geliyor. Elimde olmadan, planlamadan, düşünmeden oluyor; sanki gece uykudayken otomatik bir mekanizma devreye giriyor. Gözlerimin önünden renkli, canlı birkaç slayt geçiyor ve onlar hakkında yorum yapmadığım sürece kaybolmuyorlar. Bazı görüntülere gülüyorum; bazıları ise beni çok üzüyor.

Biraz önce kendimi on bir yaşlarında, işlediğim bir kabahat yüzünden annemden dayak yerken gördüm. Annemin dayakları alışılmış bir durumdu. Fakat büyükannemin rötuşu pek de alışıldık değildi. Gözlerimin önüne böyle bir görüntü de geldi. Tuhaf ama, bu beni kederlendirdi.

Her zamanki çocukça yaramazlıklarımдан biriydi. Ne var ki, durum biraz farklıydı. Rahmetli büyükannem de haklı olarak bana rötuş çekiyordu. Kapadokya'da, büyükannemin köyünde idik; tahammül edilemez derecede sıcak bir ağustos günüydü. Genelde, evden çıkabilmem ve köyün biraz ilerisindeki alanda diğer çocuklarla oyun oynamaya gidebilmem için biraz mızımızlanmam gerekiyordu.

İzmir Olayı gerçekleşeli 3-4 gün olmuştu. Ortama korku ve endişe hâkimdi. Tabii, bunları şu an anlayabiliyorum.

Her neyse; evimizin avluya açılan kapısından dışarı çıkmayı başardım ve birkaç dakika içinde kendimi 500 metre

uzaklıkta buldum. Babası, halıcı akrabalarının şoförlüğünü yapan, on iki yaşlarında bir arkadaşım vardı. Çok şık, tek atlı bir gezi arabasına sahiptiler ve bu yüzden arkadaşım her sabah iki at besliyordu. Babası akşamdan her at için birer kova arpa hazırlar, arkadaşım ise sabahları bu arpayı atların yemliğine boşaltırdı. Bana göre, büyük bir beceriyle yapardı bunu. Zaten bu işlerden hiç anlamazdım. Sonra onları sulardı ve cesareti karşısında benim ağzım bir karış açık kalırdı. Boyunlarını okşayıp onlara birer küp şeker verdiğinde ise ona iyice hayran kalırdım. Bu çok hoşuma gidiyordu ve mümkün olduğunca, atları beslerken ahırda, arkadaşımın yanında olmaya gayret ediyordum.

Buraya kadar bir sorun yok. Dediğim gibi, arkadaşımın halıcı bir akrabası vardı. Görkemli bir konakta yaşıyordu. Evin kilerinde bir cendere, yani üzüm basacağı bulunuyordu. Çok büyük bir cendereydi; bunu halı kırpıntılarını doldurmak için kullanıyorlardı. Yani, dokuma makinelerinde kalan kırpıntıları atıyorlardı buraya. Bu kırpıntılar köylerde yastık ve yorgan doldurmaya yarıyordu. Halı işinden anlayan, kırpıntılarını da bilir.

Nereden aklımıza geldiyse, arkadaşımın soyunduk ve boynumuza kadar kırpıntıların içine battık. Çocukluk işte! “Bedensiz kafalarız” gibi espriler yapıp gülüyorduk. Bu arada kilerin kapısını açık unutmuşuz.

O esnada dışarıdan bir genç adam geçiyormuş, belli ki bizim kahkahalarımızı duymuş ve içeriye girip bizi görmüş. İlk başta o da bizimle birlikte gülmeye başladı. Sonra, nasıl olduysa, bizi cendereden çıkardı ve çıplak olduğumuzu görünce iyice kahkahayı bastı. Arkadaşım elinden kurtulmayı başardı ama ben başaramadım; beni kısıkrak kavradığı gibi çarşının ortasına götürüp meydana dikti. Sonunda ondan kurtulup kilere geri döndüm, tabii. Ne var ki, gösteri günün konusu olmuştu; üstelik annemin kulağına da çalınmıştı. Bundan sonrasını tahmin edersiniz. Annem beni yakaladığı andan itibaren, “dayak cennetten çıkmadır” deyimini harfiyen üzerimde uyguladı. Ben yarı gi-

yinik bir halde onun elinden kurtulmayı başardım. Koşarak eve gittim. Ne var ki, bu defa da, olayları çoktan öğrenmiş olan büyükannem yakaladı beni ve bana bir güzel rötuş çekti. Hayatımda ilk ve son kez büyükannemden dayak yedim; ama o ne dayaktı! İşin tuhaf yanı, onca dayağa rağmen ne ses ettim ne de gözyaşı akıttım. Hatırlıyorum da, sanırım suçumun bilincindeydim. Fakat şimdi bu olayı hatırlayınca yüreğim burkuldu ve ağladım.

Akıl mı, İçgüdü mü Yoksa Bir Dürtü mü?

İnsanın, akli tarafından mı, içgüdüleri tarafından mı yoksa benliği tarafından mı yönetildiğini bilmek isterdim.

Bu çok düşündüğüm ve cevabını bulmaya çalıştığım bir sorudur. Her tür eyleminin altında yatan ve beni yöneten şeyin ne olduğunu bulmaya çalıştım. Muhtelif testler, denemeler yaptım; ama bu soruma net bir cevap bulamadım. Bizi herhangi bir eyleme iten güç hangisidir gerçekten? Aklımız mı, içgüdülerimiz mi yoksa dürtülerimiz mi? Kısacası, bizi yönlendiren irade mi, doğamız mı yoksa sadece bedensel arzular mı? Buna cevap aramaya devam edeceğim. Bir eyleme, davranışa veya hareketsiz kalmaya, yanımızdaki, karşımızdaki insanlar nedeniyle mi itiliyoruz? Bunun bütünüyle irademizle bağlantılı olduğunu düşünmüştüm; ama birçok kez, bariz bir şekilde, yanıldım. Dolayısıyla, sorum cevapsız kalmaya devam etti: Akıl mı, içgüdü mü yoksa dürtü mü? Olsun; ben araştırmaya devam ediyorum. Bu soruyu kağıda dökmeye ihtiyacı doğdu bugün. Tabii, bu ihtiyaç tesadüfen doğmadı.

Günlerden bir gün, akşamüstü, eskiden tanıdığım, evlenmeden önce çok samimi olduğum bir kadınla yüz yüze geldim. O dönemlerde benim için adeta kutsal bir varlık gibiydi. Buluş çağımızda, hatta biraz daha sonrasında karşı cinsi böyle görürüz. Aşk, doğanın bulunmaz bir nimetidir. Ruhun ve bedenın yükselişidir. Tabii, çok uzun sürmez; mutluluk kısa süren bir şeydir. Çeşitli dalgalanmalar

rı iniş takip eder. Fakat bu iniş, yaşamda yere sağlam basabilmek açısından son derece önemlidir.

O karşılaşma esnasında ikimiz de donakaldık; kendimize zor geldik. O zamanlar tam olarak yaşıt sayılmazdık. Ne var ki, benden yaşça büyük olduğunu ancak şimdi itiraf edebiliyordu. Bunun ne anlama geldiğini de açıklamıştı: “Benden daha genç görünüyorsun ama bu daha genç olduğun anlamına gelmez. Sadece daha dinç duruyorsun.” Bu karşılaşma nedeniyle çok mutlu olduk ve bir şeyler içmek için bir yere oturduk. Sohbetimiz havadan sudandı; derin konulara girmedik. “Çocukların, torunların nasıllar?” Birbirimizin yüzüne bakmaktan kaçınıyorduk. Nerede o bir zamanların ateşli bakışmaları? Birer tatlı (zehir) yedik, birer içki içtik ve “çok memnun oldum”, “yine görüşelim” gibi laflar hiç etmedik.

Geçmişimiz bir film şeridi gibi hızla gözlerimizin önünden akıp geçti.

Birbirimizi gördük ve aynı sonuca vardık: *Aynı düşünceleri paylaşıyorduk.*

Buraya kadar bir sorun yok.

Sonra eve geldim, oturup bir kahve içtim. Akşam oldu, karanlık çöktü ve sokak lambaları, doğal olarak, belli bir saatten sonra söndü. Acı gerçek!

Gece boyunca gözüme uyku girmedi ve kadınla aramızdaki temasın –en azından ruhsal temasın– kesilmesine yol açan küçük bir hadiseyi hatırladım. İşte o gece, aklımda bu üç şıklı soru belirdi.

Bu kişiyle yıllar önce, yine bir tesadüf eseri, bir sokağın köşesinde karşılaşmıştık. O zamanlar kırk yaş daha gençtik. Her ikimiz de aile kurmuştuk. Her kim kendisini günahsız görüyorsa, taşı ilk atan o olsun misali hareket ettik. Çok şehvetli, çok seksi ve çok güzel bir kadındı. Bakışmaları, ateş gibi sözler, kavgalar takip etti; düello için zaman ve mekân belirlendi. Çarpışma anı gelince, mücadele etmeden pes ettik. Birden önümüzde ayıp duvarının yükseldiğini, duvarın önünde ise çocuklarımızın durup bizi izlediğini fark ettik. Birbirimizin gözlerine hiç bakmadık. He-

men sokağa fırlayıp, iki yabancı gibi, farklı yönlerle doğru gittik. Sanki kavgalıydık.

O gün birbirimizden bu duygularla ayrıldık. Daha sonra birçok kez karşılaştık ama asla o günden bahsetmedik; havadan sudan birkaç laf ettik sadece.

İşte o günden beri bu üç şıklı soru içimi yakıyor. Ne diyelim, günah insanlara mahsus bir şeydir muhakkak. Zaten günah işlemeyen insan da yoktur, sanırım.

Çocuksuzluk Tatsız Tuzsuz Bir Hayat ve Ağır, Acı Bir Ölümdür...

Bu sözleri 1892 yılında, Kapadokya’da, ilkokul dördüncü sınıf öğrencisiyken bir ders kitabında okumuştum. Makaleyi veya yazarını hatırlamıyorum. Fakat annemin bana makaleyi nasıl yorumlayıp açıkladığını hatırlıyorum. Bu açıklama beni çok etkilemişti; büyüdüğümde ise, çocuk sahibi olamama korkusu bende fobiye dönüştü.

İşin kötü tarafı, annemin örnek olarak bizim bölgede yaşayan çok zengin bir çifti göstermesiydi. Ailenin adı Haritonidis’ti. Fakat annemin bana dediğine göre, onlara aile demek için bin şahit gerekiyordu. Tam tersine, çok köklü, iyi ama artık tamamen dağılmış bir ailenin kalıntılarıydılar. Bunun birçok sebebi vardı; ama en önemlisi “iyi ve eğlenceli bir hayat” sürme arzularıydı. Adam, manastırın gelirleriyle ilgilenen bölümde yıllardır başkanlık yapıyordu ve aynı zamanda da köyün önde gelen erkeklerinden oluşan cemaatin başıydı. Adı İoakim idi; karısının ise Viktorya. İkisi de çok sevimli ve sosyal insanlardı. Fakat çocukları olmuyordu; üstelik de çok masraflıydılar. Zengin oldukları için kıskanıyorlardı. Bu gibi durumlarda, annem her defasında ısrarla, “Hiç kimsenin sonunu görmeden yorum yapma” der ve bunun ne demek olduğunu bana uzun uzadıya açıklardı.

Mikrasya felaketinden sonra Mübadele dönemi gelip çatmıştı. Haritonidis Ailesi köklüydü fakat akrabalık ilişkileri zayıftı; siyasi durum ise “herkesin kendi başının çaresine bakmasını” gerektiriyordu.

Yaşıtlarım Mübadele'yi iyi bilirler. Geniş ve saygın aileler, Yunanistan'a gelince pek zorluk yaşamadılar. Haritonidisler gibi, akrabalık bağları pek sağlam olmayanlar ise epey zorluk çekti. Bu özellikle yaşlı çiftler için geçerliydi. Bütün hemşerilerimizin gelişinden sonra çok zor günler, genel olarak, büyük bir dağılma yaşandı. Aramızdaki bağlar kopmaya başladı.

Pire'ye bedbaht bir şekilde varışımızdan bir yıl sonra, annem bu çok sevimli çiftin durumunu öğrendi. Pire'nin Drapetsona semtindeki baraka şehrine "sıkışmış" (başka nasıl ifade edilebilir ki?) bir vaziyette yaşıyorlardı. Burası gerçek anlamda bir Harlem'e dönüşmüştü, hatta daha bile kötüydü. Annemle birlikte –ben on dört yaşındaydım– onları bulmayı başardık.

Umumi tuvaleti yüz elli metre uzakta olan, suyu bulunmayan, on iki metre karelik ahşap bir barakada yaşıyorlardı. Kapıyı çaldık; içeriden bir cevap gelmedi. Kapıyı itip içeriye girdik. Kapkaranlık bir odaydı. Odanın iki köşesinde, battaniyelere sarılmış, iki yumak yatıyordu. Yumaklar insandı tabii; Haritonidis çiftiydi.

Battaniyeleri üstlerinden aldık ve annem, "Viktorya, sen misin? Ben Nafsika, hatırladın mı?" diye sordu.

Kadın gözlerini hafifçe aralamaya çalıştı.

"Viktorya olup olmadığımı bilemiyorum; ama seni tanıdım. Sahi söylesene Nafsika, bu ben miyim? Yani, bilmek istiyorum; ben Viktorya mıyım?"

Annem az kalsın düşüp bayılacaktı. Ağırlaşmış bedenini koyuverdi.

O odada yarım saat boyunca konuşulanlar bir parça kağıda aktarılamaz. Bu konuşmaları yarım saat süren bir sessizlik takip etti. Sonra oradan ayrıldık. Ziyaretimizden çok kısa bir süre sonra her ikisinin de, yapayalnız, yabancı ellerde öldüğünü öğrendik.

Bu haberi alınca bir hayli kederlenen annem bana şöyle dedi:

"Çocuksuzluk tatsız tuzsuz bir hayat ve ağır, acı bir ölümdür, evladım."

Tüylerim ürperdi ve 40 yaşında iki çocuk sahibi olunca-ya kadar bu sözün etkisinden kurtulamadım. Bu konuda bende fobi oluştu. Bana inanmanızı isterim; çocuk yapamama fobisiydi bu. Haritonidis Ailesi öleli altmış yılı aşkın bir süre olmuştu. Kapadokya'ya, doğup büyüdüğüm topraklara geri dönme şansını yakalamıştım. Annemin köyüne gittiğimde, ilk yaptığım şey Haritonidislerin konağını ziyaret etmek oldu. 1914 yılında buradan ayrıldığımda konak son derece lüks bir villa gibiydi. Ana binaya ulaşmak için, bahçedeki meyve ağaçları arasından geçerek yaklaşık 100 metre yürümek zorundaydık. Bu yolun sonunda, bir platformun üzerinde, iki buçuk katlı konak yükseliyordu. Mimarisi çok güzeldi; geleneksel bir yapıydı. 1988 yılında oraya gittiğimde ise, tamamen kendi haline bırakılmış bir taş yığınıydı; bahçe toza toprağa batmış, meyve ağaçları kurumuş, yerlerde yarı çürük meyveler otlara ve böceklerle karışmıştı.

Donakaldım, şaşırdım, oradan derin düşüncelere dalarak ayrıldım. Birinci kuşak Haritonidis'in onca çabası, emeği, ümitleri ve hayalleri nereye gitmişti? Gözlerimin önünde bir yandan 70 yıl önceki kara sakallı, altın çerçeveli gözlük takan, köyün başkanı Haritonidis, bir yandan Drapetsona'daki barakada, Viktorya'nın yanında yumak halinde yatan, bedbaht, sefil, düşkün Haritonidis kalıntısı canlandı. Bir battaniyeye sarınmış, öylece yatıyordu. Gözlerim doldu...

Kara Koyun

Dünyada çok haksızlık yapılıyor, özellikle de yaşı geçkin erkeklere. Elli yaşlarında, evde kalmış bir “kızın” dediğine göre, bu tip erkeklere yaşlı güve demek gerekirmiş; çünkü rafta uzun zaman bekledikleri için onları artık güveler yemeye başlarmış!

Doğrusunu söylemek gerekirse, Ezop şunu demekte çok haklıymış: “Her insanın gözlerinde bir çift örtü vardır.” Kendimize bakmayız da, başkalarıyla, hatta erkeklerle uğraşırız! Her neyse.

Kesin olan tek şey, ister erkek olsun ister kadın, yaşı geçkin herkesin bazı garip huylarının olduğudur. Muhtemelen, evde kalmış erkekler ve kadınlar biraz daha aksidirler. Ama bence, ellisinin üzerindeki bekâr erkekler evli yaşıtlarına oranla daha az aksidirler. Bekâr erkeklerin sabit bir çizgisi vardır; bu çizginin dışına çıkmazlar, zigzaglar çizmezler. Gizli saklı yönleri yoktur; hayatları ortadadır. Yıllardır evli olanlar ise, çoğu kez karıları tarafından baskı altında tutulurlar; çocukları ve evlilik denizinin sakinliği uğruna uzlaşırlar. Bu evlilik denizinde ise, en ufak rüzgârda bile fırtına kopar. Bekâr erkeğin uzlaşmasına gerek yoktur; her zaman dengelidir. Bu yüzden de ona muhtelif lakaplar takılır.

Uzun lafın kısıası, yaşlı erkeklerin yaşlı kadınlara oranla aksi yönleri çok daha azdır. Diğer yandan, altmış yaşlarındaki bir kadına yaşlı demeye kalkışırsanız yer yerinden oynar. Kadınlar uzun yıllar boyunca aynı yaşta sabit kalırlar; günün birinde ise, Avusturalya kanguruları gibi, ani-

den başka bir rakama atlarlar. Bu rakamda da birkaç yıl kaldıktan sonra başka bir rakama zıplamaya karar verirler ve bu böyle sürüp gider...

Sonuçta, varsın olsun, helal olsun. Ama aksi olanlarına da gerçekten katlanılmıyor. Hatta çoğu kez kötülük ve alaycılık da ekleniyor bu huylarına. Ne yapalım, yaşlılık kapıyı çalınca insan daha bir aksi oluyor demek ki.

Ben de bir ara, az buz çekilmez olmadım hani. Salon-daki kanepede uyumaya başladım; sabah akşam o kanepede pinekliyordum. Pozisyonum çok rahatsızdı ama ben kendimi iyi hissediyordum. Sanki bekâr biriymişim gibi davranıyordum. Karımla ortak yatak odamıza asla gitmi-yordum. Böyle, tek başıma yatmaktan büyük haz alıyordum. Esasında cazip olan, tek başıma kalmaktı. Karım kı-zıyordu ama ben önemsemiyordum. Derken, bir akşam yatak odasına gidip, yatağımızda uyumaya karar verdim. Belli ki, felek çark etmişti ve zamanı gelmişti dönmenin. Bunun bir açıklaması muhakkak vardır; bugün psikolojinin açıklık getiremediği hiçbir şey yok, ne de olsa.

Yatağa uzanırken karımı derin uykusundan uyandırdım. Ona şakayla karışık, “Kara koyun geri döndü” dedim.

“Eh, tabii” diye cevap verdi karım. “Günlerdir divanda, doğru dürüst bir çarşaf bile sermeden yatan koyun geldi sonunda.” Benim huysuzluğum da bu şekilde tezahür etmişti işte. Yaşlı erkeklere özgü garip huylardan biriydi bu da.

En azından siz erkekler bu anlattıklarımı tamamıyla katılıyorsunuz, öyle değil mi?

Bazı olaylar komik başlayıp, sonunda trajikomik hal alabilir. Böyle bir şey kırk yıl önce geldi başıma! Hatırladıkça gülüyorum. 1949 yılının Ağustos ayıydı. İkinci kez, balayını geçirmek üzere Messinia Bölgesi'nin Zevgolatıo şehrine gitmiştim; aslında, atalarımızın söylediği, "İkinci kez günah işlemek akıllı bir erkeğe yakışmaz" sözünü dikkate almayıp tekrar evlenmiştim. Akşamüstüydü ve boğucu bir sıcak vardı; merdivenlerin serinliğinden faydalanmak için evin eşiğinde oturuyorduk. Üst kata giden bir döner merdiven vardı. Merdivenin en üst basamağında annemle kuzeni oturmuş, yün sarıyor ve kahkahalar atarak dedikodu yapıyordu. Yeni uyanmıştım; eşime ve iki yaşlı kadına eşlik etmek üzere kahvemi alıp dışarıya çıktım. Ahşap merdivenin ilk basamağına gelince çöküp oturdum. Hem kahvemi yudumluyor hem de serinliyordum.

Evin önü çakıl taşlarıyla kaplıydı; çakılların bittiği yerde ise avlu başlıyordu. Burada birkaç tavuk, horoz ve bir iki keçi, ihtişamlı bir boğaya arkadaşlık ediyordu. Boğa, yere gömülmüş kalın bir zincire bağlıydı.

Bu boğa çiftleşmek için kullanılıyordu. Çiftleşme karşılığında 100 drahmi alınıyordu ki, bu çok iyi gelir getirdiği anlamına geliyordu. O dönem için yüz drahmi büyük paraydı. Söz konusu boğa ise işini büyük bir başarıyla yapıyordu. Vahşi bakışlı, devasa bir hayvandı; biraz yaklaşıncaya, tıpkı balina gibi, burnundan soluyordu. Şahsen ben, ona iki üç metreden fazla yaklaşmamaya özen gösteriyordum. Burnundan solurken, tıpkı trenler gibi duman çık-

rıyordu. Bu yüzden, uzak durmakta fayda vardı. Ne olur ne olmaz! İster misiniz, boğa günün birinde zincirinden boşansın? Bu sözlerime köyün sakinleri gülmekten kırılıyordu. Tam kahvemizi içtiğimiz esnada, iki yaşlı kadının bir şeyler fısıldadığını, sonra ellerindeki yünleri atıp, bağırarak kaçışmaya başladığını gördüm. “Boğa ipini kopardı, boğa ipini kopardı” diye bağırıyorlardı.

Ben kaşla göz arasında, kadınları ve eşimi oracıkta bırakarak merdivenleri çıkmaya başladım. Sonunda kendimi en üst katta buldum.

Tam o esnada aşağıdan kakhaha sesleri geldi. Yaşlı kadınlar oturmuş, yeni eşimi boğanın insafına bırakarak kaçışma katıla katıla gülüyorlardı. Boğa ipini falan koparmamıştı; bana şaka yapmışlardı. Çok güldük; ama ben bir daha merdivenin ilk basamağına oturmadım. Çakıl taşlı bahçenin serinliğini feda ederek, avlunun balkonunda oturup, kendimi emniyete almayı tercih ettim. Çok dil döktüler ama ben ısrarla hayır dedim. “Boğayla şakalaşmaya gelmez. Ne olur ne olmaz!”

Ama şeytan azapta gerek derler ya. Bir gün, bir de ne göreyim: Boğa ipini koparmış, buharlı tren gibi soluyarak avlunun içinde kendini oradan oraya çarpıyordu. Çıkacak bir yer bulamayınca bahçe duvarından atlayıp yan bahçelere doğru yol aldı.

Hepimiz önce şaşırdık, sonra da olabilecekleri düşünüp korktuk. Benim kayınbiraderler boğanın dilinden anlıyorlardı. Ellerinde sopalar ve taze otlarla boğanın peşinden koşup, sonunda onu yakaladılar ve zincire bağlayarak geri getirdiler. Kötü bir şey yaşanmamış olması içimizi ferahlattı.

O kadar ürkmüştük ki, bir hafta sonra aile toplantısı yaptık; damızlık hayvan olarak çok iyi gelir getirmesine rağmen, kesilmek üzere kasaba satılmasının daha iyi olacağına karar verdik. Her ne kadar, ayda 100 drahmi kaybedecek olsak da.

Böylece boğanın ayaklarını bağladılar ve Kalamata’ya göndermek üzere onu vagona yüklediler.

İtiraf etmem gerekirse, tren hareket ettiğinde hangisinin buharının baskın olduğunu ayırt edemedim; treninki mi yoksa boğanınki mi?

Duyduğuma göre, o zamandan beri, o boğa kadar verimlisine, çok para getirenine ve o kadar vahşisine rastlanmamış. Meğer o boğa çok iyi ve ender rastlanan bir soydan geliyormuş.

Ziyaret başına 100 drahmi, dostum.

Kraliyet ailesinde olsa, bu kadar olur!

Bizde bir deyim vardır: “Boğayı boynuzlarından yakala” derler.

Yakalayabilirsen yakalarsın, dostum. Bu boğa değil, MİNOTAURUS idi!

Ovidius'un Dönüşümü

Üç yılı aşkın bir zamandır bir yün fabrikasında muhasebe memuru olarak çalışıyordum. Fabrikanın, kadın erkek, toplam otuz çalışanı vardı. Her birimizin mizacı ayrı, huyları da farklıydı. Bunlardan bazıları çok barizdi. Anlamak için fazla derinlere inmeye gerek yoktu. Ben insanlara lakap takıyordum mesela; bu benim huyumdur. Bunu yaparken kimseye kin beslemiyor ve kötülük düşünmüyordum, tabii. Ne var ki, içlerinden birine uygun lakap bulamamıştım ve buna hepimiz çok gülüyorduk. Adamın adı Lambis idi. İyi ve çalışkan bir memurdu ama yeterince verimli değildi. Üstelik yalaka ve insanları arkadan vurmaya seven bir tipti. Adı çıkmıştı. Yüzüne gülüp sana iltifatlar yağdırırken, arkasını döner dönmez zehirli okunu saplıyordu. Kendinden daha alt seviyede bir meslektaşının sorunu olduğunu fark edince ona elinden gelen yardımı yapardı yapmasına ama, arkasını döner dönmez de onu her fırsatta kötülerdi. Zehir akıttırdı adeta. Ona bir defasında şaka niyetine "Foreign Office" demiştim; bu lakap çok tuttu. Otuz beş, kırk yaşlarındaydı ve bize dediğine göre, Vithinia bölgesindendi. Evlenmeye karar vermişti ve her anlamda yalnız birini arıyordu. Şöyle söyleyeyim: Yetim olacak, hiç kardeşi olmayacak, hatta çalışmayacaktı. Bu aradığı tip kadından çok ne vardı ki dünyada... Tesadüfen mi, yoğun bir arayış sonucu mu, bilemiyorum, sonunda aradığı gibi birini buldu ve işi zahmetsizce bağladı. Kızın sadece bir amcası vardı, o da papazdı. Düğün yapıp evlendiler. Sonra bir erkek çocukları oldu. İyi bir yaşamları vardı. Her şey

yolunda gidiyordu; papaz amca ise yeni evlileri yılda bir kez, davet üzerine ziyaret ediyordu. Kadın başlarda kibar ve mütevazıydı; kendini kültürel yönden geliştirmiyordu. Daha sonraları gerekli kursları takip ederek geliştirdi. İkinci bir çocukları daha oldu; bu seferki kızdı. Çocukların ikisi de üniversite okudu, evlendi, aile kurdu. Bizler emekli olduk. Fakat Lambis açgözlüydü, parayı çok severdi; bu yüzden de borsayla ilgilenmeye başladı. Bazı kâğıtlara para yatırıyor ve kazanıyordu da. Bu saygı duyulacak bir şeydi; ama fırsatını bulunca insanlara zehrini akıtmaya devam ediyordu. "Foreign Office" lakabı ölünceye kadar onu takip etti; hatta ölümünden sonra bile. Onu hiç görmüyordum. Pire'de, Vrioni Caddesi'nde oturuyordu. Tesadüfen, kalp krizi sonucu öldüğünü öğrendim. Çocukları çok iyi şeyler yapmış fakat annelerinden kopmuşlardı. Anneleri ise yıllardır sürdürdüğü sade ve mütevazı hayatını terk etmiş, kendini içkiye ve kumara vermişti. Tabii, çok büyük paralar söz konusu değildi; parası yoktu çünkü. Ama hastalık derecesinde, sabahlara kadar kumar oynuyordu. Asla otobüse binmez, taksiyi tercih ederdi; ne yazık ki, araba kullanmayı bilmiyordu. Konu Lambis'ten açılınca hıçkırarak ağlamaya başladılar. Çok ağladılar; sanırım, gözyaşları sahiciydi.

Lambis'in son altı ayını yatakta geçirdiğini öğrendim. Kadın ise her akşam Pire'nin meşhur kumar salonlarına gidip sabahlara kadar briç oynar, konyak içermiş. Doğru mu diye sordum kendisine. Cevabı çok kısa ve net oldu:

"Evet, doğru; ama her zaman Lambis'in izni, hatta ısrarıyla giderdim. Sosyal hayatım olsun istiyordu. Geç de olsa!"

Kadın gerçeği söylüyordu. Bunu bir tesadüf sonucu, papaz amcasıyla karşılaşınca anladım.

"Evet, evladım. Durum gerçekten öyleydi. Lambis'in izniyle gidiyordu. Kadına hayır diyemezdi. Son zamanlarda bir sosyal hayatı olmaya başlamıştı ve rahmetli de ona hak veriyordu!"

Çok şaşırdığımı itiraf etmeliyim. Bu kadar mütevazı, kibar bir kız nasıl olur da üç yüz altmış derece değişip, sos-

yetik olurdu! Düşüncelerimi Papaz Sotiri'ye açtım. O gayet sakın cevap verdi:

“Ovidius’un dönüşümü, evladım. Bunları tekrar oku, hem de dikkatle. Hayatta zamanla her şey değişir.”

Doğaüstü ve Cehennemi Olanlar...

Yaşlılıkta aklımıza gelen sayısız anı duygulanmamıza, geçmişî hatırlamamıza, pişmanlık duymamıza, sevinmemize, üzülmemize ve geçmişe dönmemize sebep olur. “O eski, güzel yıllar” deriz. Buna rağmen, gençlik ve daha iyi bir gelecek beklentisi açısından güzel yıllardır o yıllar. Ümit açısından! Yaşlandığındaysa batarsın, gittikçe daha derinlere batarsın ve gelecekte seni nelerin beklediğini bilerek korkuya kapılırsın. Fakat bilmek istemezsin, ümitsizce teselli bulmaya çalışırsın, ayağa fırlar ve koşarsın, çok hızlı koşarsın. Kendi kendine sorarsın: “Nereye yolculuk? Nereye?” Sonsuzlukta dolanırsın. Dolanır, uzaklaşır, sonra tekrar yeryüzüne dönersin. Sonra, “Topraktan geldim ve toprağa döneceğim” diye düşünürsün. Ne mutlu fazla kafa yormayanlara...

Cehalet saflıktır.

“Doğaüstü ve cehennemi olanlar, tahtın üstünde ve mezarın içindeyken anlaşılır.”

Kutsal Cumartesi Ayini’nden bir alıntı.

Tuzluk

Rapadokya'nın Zincirdere köyündeyiz; başka neredede olacağız? Dokuz yaşında bir çocuğum. Buradaki Aziz Prodromos Manastırı 1600'lü yıllarda kurulmuş. Manastırın hemen yanında üç katlı Ruhban Okulu, yine üç katlı Erkek Yetimhanesi ve Kız Lisesi var. Her binanın 5-6 dönümlük arazisi mevcut. Eksi 15 derecelere varan kutup soğuğu hâkim köye; kar kalınlığı ise bir metreyi buluyor. Tarih 10 Şubat 1919; Aziz Haralambos'un yortusu. Manastırın içinde yer alan küçük bir kilisede Aziz'in günü kutlanıyordu. Mekân tıklım tıklım doluydu. Ruhban Okulu'nda ki herkesin katıldığı, çok büyük bir ayin yapılıyordu.

Bu arada, şunu belirtmeliyim: Köy çok geniş bir alana yayılıyordu ve nüfus çok kalabalıktı. Ne var ki, Hristiyan nüfusu sadece 1000 kişiden ibaretti. Ayrıca, yaklaşık 300 kadar da Türk yaşıyordu burada. Bu iki toplum, en azından 1922 yılına kadar çok iyi anlaşıyordu. Üç tane kilise vardı; ama duruma göre biri faaliyet gösterirdi. Üç tane papaz, sayısız vaiz bulunuyordu ne de olsa.

Papazlardan biri Matheos, diğeri Vasilis, üçüncüsü ise Haralambos idi. Papaz Haralambos yakışıklı, boylu boslu bir adamdı; ama tam bir ayyaştı. Özellikle uzoyu pek severdi. Gür sesliydi. Papaz Vasilis açık tenli, sevimli, biraz kısa boylu, ak saçlı biriydi; ama maalesef hastaydı. Sarası vardı. Son derece iyi bir papazdı. Üçüncüsü ise Papaz Matheos idi; inanılmaz çirkindi. Grek dönemi vazolarında tasvir edilen o yarı insan yarı keçi tanrıya benziyordu. Kısa boylu ve kapkara biriydi. Kuzgun sesliydi ve alaycı bir gü-

lüşü vardı. Ama bütün bunlara rağmen pek sempatikti. Üçünün de ailesi vardı; hepsi toplam 15 kişiydi. Bu yüzden de, yortularda paranın toplandığı tepsiyi paylaşma konusunda büyük bir kavga kopardı. Her neyse... Papaz Vasilis, aralarında yaşça en büyükleriydi ve hasta biri için azizlerin tasvirlerinin sağ kapıdan içeriye sokulması ve büyük kürsüye kadar götürülmesi konusunda öncelik sahibiydi. Onu Papaz Haralambos ve Papaz Matheos takip ederdi. Böylece kürsünün önünde bir tuzluk şekli oluşurdu; ortada uzun boylu Papaz Haralambos, iki yanında kısa boylu diğer iki papaz dururdu. "Tam bir tuzluk" derdi annem. Herkes de böyle bilirdi.

Büyük ayinlerde Papaz Vasilis'in sarası tutacak diye çok korkardık. Yetkili kişilerin gözü bu yüzden hep onun üzerinde olurdu.

Başta söylediğim gibi, hava aşırı soğuktu ve o gün çok büyük bir ayin yapılıyordu. Aziz için yapılan ayinlerde zeytinyağıyla şarap neredeyse yağmalanıyordu. Hem de ne şarap; sert, yoğun ve ekstra kırmızıydı. Kutsal kürsüdeki küp, ağzına kadar doldurulmuş olurdu; diğer tarafta da yoksullar için onlarca ekmek bulunurdu.

Papaz Haralambos iki bakır maşrapa dolusu şarabı arka arkaya dikiyor, üstüne bir de taze, haşışli ekmek yiyordu. İki maşrapa daha doldurup diğer papazlara uzatıyordu; onlar da bir solukta şarabı dikiyor ve bir daha istiyorlardı.

Soğukta da iyi gider namussuz!

Bu arada, ben kürsüde papazlara yardım ediyordum. Sonra sıra, aziz tasvirlerinin kilise içinde dolaştırılmasına geldi; ama papazlar şaraptan sarhoş olmuş, sendeliyorlardı. Bunun kimse farkına varmadı. Bir yandan ilerliyor, bir yandan da vaaz veriyorlardı.

Birden Papaz Vasilis tehlikeli biçimde sendeledi ve orada bulunanlardan bazıları hemen koşup elinden kutsal bardağı aldı.

Papaz Vasilis yere düştü ve o anda ağzından köpükler gelmeye başladı. İçtiği kutsal şarap dokunmuştu, anlaşı-

lan. Ortalık bir anda karıştı. Bu arada, diğer iki din adamı da pek iyi durumda değildi. Özellikle Papaz Matheos'un hali çok komikti! Annem yarı şaka yarı ciddi, "Gitti tuzluk" dedi. Fakat bütün bunlara rağmen, Papaz Haralambos ayakta kalmayı başardı. Köy Heyeti'nin başkanı olan Bay İlias ise kürsüde neler olup bittiğini anlamıyor, bütün bu tuhaflikların nedenini anlamaya çalışıyordu.

Devamı şöyle gelişti: Çok yaşlı olan piskopos ayine katılmamış, özel odasında dinleniyordu. Nasıl olduysa, kilise bekçisi olup bitenlerden piskoposu haberdar etmiş. Böylece piskopos kilise kapısına dayandı; hafif içkili olduğu için kendisi de az biraz sendeliyordu. Büyük bir şaşkınlıkla olayların farkına vardı ve alçak sesle şunları söyledi:

"Ha... ha... hayret, Azize de... a... a... aynı şeyler olmuş! Demek ki... so... so... soğuk dokundu hepimize. Affet bizi... Aziz... Ha... Haralambos."

Aziz Haralambos muhakkak af... af... affetmiştir.

Kanlı Taş

Önceki hikâyede olduğu gibi, yine Zincirdere köyündeyiz. Türk mahallesinde, meydanda, bir yeraltı kilisesinin hemen yanında, bir Türk camisi vardı.

Minarenin dibinde şekilsiz, büyük, kaba bir taş dururdu. Caminin temeline gömülü bir kaya gibiydi. Adı, “Kanlı Taş”tı.

Taşı hepimiz çok iyi bilirdik de, hikâyesini hemen hemen hiç kimse bilmezdi. En azından kimse anlatmazdı. On bir, on iki yaşlarındaydım ve bu taşın gizemli bir hikâyesi olduğunu hissediyordum. Anneme sorup duruyordum; ama o gözlerimin içine bakıp, “Her şeyi bilmen gerekmiyor. Bu bir Türk hikâyesi; bizi ilgilendirmez” diyerek konuyu kapatıyordu. Ama bilirsiniz, çocuklar ısrarcı olur.

Israrıma dayanamayıp, günün birinde bana taşın hikâyesini anlattı. Ne zaman mı? Mübadele’den dolayı Yunanistan’a gitmek üzere arabaya bindiğimiz gün.

Nasıl olduysa, ben yine lafı taşa getirdim.

“Sana hikâyesini anlatacağım” dedi annem, Kayseri yoluna girdiğimiz anda. “Şimdi merakını gider; ama bundan sonra bu kadar meraklı olma.”

Cesaretini toplayıp başladı.

“Köyde çok güzel bir kadın yaşarmış. Ne zaman ve nasıl olduğunu bilmiyorum; ama dönme bir Rum’un soyundan geliyormuş. Kadın, bir Türk’le evlenip çocuk sahibi olmuş; ama daha sonra dul kalmış. Maddi durumları çok iyiymiş. Hayatlarında her şey yolundaymış; üstelik kadın oldukça genç sayılırmış. Caminin tam karşısında, güzel bir evde yaşıyorlarmış. Bu camide, hoca adayı olan, genç, ya-

kışıklı bir müezzin görev yapıyormuş. Bu müezzinin de, istemeyerek Türk olan, eski bir Rum ailesinden geldiği söyleniyormuş. Kadınla, normal olarak, her karşılaştıklarında selamlaşırlarmış. Müezzin her sabah ve ikindi vakti minareye çıkıp ezan okurmuş. Çok güzel sesi varmış. Çok da yakışıklıymış, dediğim gibi. Bunlar birbirlerine âşık olmuşlar ve bu, köyde duyulmuş. Küçük bir yer ne de olsa; her şey çabucak öğrenilir. Ne yazık ki, çocuğun kulağına da gitmiş bu ve annesiyle tartışmış. Kadın her defasında, 'Evladım, benim hakkımda böyle bir şey dediyse, Tanrı o müezzini cezalandıracaktır' diyerek olayı inkâr etmiş.

Çocuk biraz rahatlamış; ama dedikoduların ardı arkası kesilmemiş. Annesi yine, 'Yavrum, hâlâ böyle şeyler demeye cesaret ediyorsa, Tanrı kesinlikle cezasını verir' diyerek ortamı yumuşatmış. Ama bu konu konuşulmaya devam etmiş. Bunun üzerine çocuk korkunç bir karar almış. Müezzini öldürmesi gerektiğine kanaat getirmiş. Çok ilginç bir yöntem düşünmüş.

Bir şişe uzo alıp, bir akşamüstü camiye gizlenmiş. Müezzin ikindi ezanını okumak için minareye çıkmış; peşi sıra çocuk da... Müezzin ilk mısrayı bitirir bitirmez, çocuk, adamı ayaklarından çekmiş ve on beş metre yükseklikten aşağı itmiş. Hemen arkasından da, beraberinde getirdiği uzo şişesini atmış.

Ezan yarıda kesilince müminler koşup ne olup bittiğine bakmışlar. Bir de ne görsünler: Müezzinin cansız bedeni yerde yatıyor; üstü başı da leş gibi uzo kokuyor.

Bağırıp çağırmaya başlamışlar:

'Şu utanmaza bakın, minareye sarhoş olup çıkmış. Bu da yetmezmiş gibi, yanına da bir şişe uzo almış! Kâfir, ah-laksız adam.'

Adamı apar topar, mezarlığa götürmüşler.

Çocuk, evine vardığında, 'Bak gördün mü, yavrum?' demiş annesi. 'Tanrı, yalancı adamı cezalandırdı. Maddi manevi, her şeyin hükümdarı olan Tanrı!'

'Maneviyatın Tanrı'sı orada mıydı bilemem ama, onu alkolün tanrısının cezalandırdığı kesin, anne. Eğer o Tan-

rı olmasaydı, hâlâ uğraşıyor olacak tık' demiş çocuk da karşılık olarak.”

On iki yaşında olmama rağmen hikâyeyi çok iyi anlamıştım. O kanlı taşı da çok iyi hatırlıyorum; zavallı müezzinin tam üstüne düştüğü taşı...

Made in Bafra

*P*rimum vivere, deinde philosophare!”* Kumulos’un hayatı boyunca yazdığı tek makalenin adıydı bu. Kumulos, Arnavutluk Savaşı esnasında tanıdığım bir asker arkadaşımды. Adı Evangelos idi ama biz ona kısaca Evan derdik. Alayımızdaki İzmir kökenli dört askerden biriydi. Genel olarak hepsi yemeyi içmeyi seven, iyi niyetli insanlardı. Hep birlikte kalırlardı; çadırları yan yanaydı. Bu küçük topluluğun başkanı rolündeki kişi, Subay Andronikis’ti; Evan ise başkan yardımcısıydı. Fakat esas adam, ekibin başını çeken kişi, Evan’dı. Alay nereye gitse, bunlar bir şekilde dikkat çekerek; dört kişilik bir aile oluşturmuşlardı. Evan hemen yer keşfine çıkar ve yemek arayışına girerdi; günlük kumanyamız haricinde, tabii. Kumanyayı küçümsemiyorlardı; sadece, çeşitli mezelerle çeşitlendiriyorlardı. Bu konuda sorumlu kişi her zaman Evan’dı.

Savaştan iki ay önce, yeni silahlar hususunda eğitilmek üzere İpiros’a doğru yola çıkmıştık. Bizi bir topçu alayına dahil etmişlerdi; başlangıç noktamız ise Argos şehriydi. Her birimize birer katır vermişler ve 4-5 gün sonra bizi Kalambaka’da bırakmışlardı. Argos’ta trene bindik ve yolculuğun sonunda Thessalia’ya vardık. Pindos’u zar zor geride bıraktıktan sonra İoannina üzerinden Kakavya sınırına doğru yol aldık. Katırlara ilişkin hiçbir tecrübemiz yokken, birden kendimizi katır sürerken bulmuştuk. Atinalı olarak,

* Lat.: “Önce yaşam, sonra felsefe!”

gel de anlaş bu faydalı hayvanlarla. Neyse; bu, komutanlı-
ğın bir hatasıydı. Zaten katırlar da onlar hususunda tecrü-
besiz olduğumuzu anlamışlardı; dolayısıyla bize hiç itaat
etmiyorlardı.

Uzun lafın kisası, İoannina'nın 70 kilometre dışındaki
İpiros Dağları'na varmıştık. Sınırlarda İtalyanlarla savaş
başlamıştı. Yaklaşık bir ay sonra, yaralı hayvanlara eşlik
ederek İoannina'daki veterinerine gittik; ben ve Evan dörtlü-
sü... Oraya vardığımızda hayvanları yakından inceledik
(toplam 12 büyük İtalyan katırıydı); üçümüzü hayvan ba-
kıcısı olarak orada alıkoydular. İoannina'nın 8 kilometre
dışındaki Nea Bafra köyüne gittik. Anamızdan emdiğimiz
süt burnumuzdan geldi. Hayvanları besledik, yıkadık, ge-
rektiğinde de yaralarını temizledik. Hayvan bakıcısı ol-
muştuk ama onlarla beraber ahırda kalıyorduk. Böylece
cephedeki savaştan kurtulduk. Yaklaşık 30 gün sonra, bir
sabah (14 Aralık günüydü) birden yakınlardaki bir hava-
alanına İngiliz uçakları indi; aynı zamanda, Mesolongi'den
kamyonlar dolusu asker geldi. Önceleri çok sevindik ve on-
ları çok iyi karşıladık. Hep birlikte hareket ediyorduk;
uzunca bir süre birbirimizden hiç ayrılmadık.

Günlerden bir gün Evan'ın aklına yine hınzırca bir fikir
gelmiş. Benimle paylaştı.

"Baksana Kostas" dedi. "Haydi birlikte havaalanına gi-
delim."

"Ne yapmaya gidelim?" diye sordum.

"Gidince görürsün. Makedonya'daki savaşta askerler
konserve, bisküvi yiyip, kakaolu süt içiyormuş."

"Eee, ne olmuş yani?"

"Yahu, gidelim diyorum sana. Dostça bir ziyaret yapa-
cağız."

Beni ikna etti ve yola koyulduk. Yoğun kar yağışı vardı;
bu yüzden iyice sarındık sarmalandık.

"Sırt çantanı da al" dedi. "Al işte! Bakma öyle yüzüme!"

Bir süre sonra kampa vardık ve rahatça içeriye girdik.
Çadırların her biri 50 kişilikti; lüks bir hayat sürüyorlardı.
Her yerde yığınlar halinde battaniye ve konserve kutusu

vardı. Kutulardan birinin kapağını açınca bisküvilerle karşılaştım. Hemen yan tarafta peynir; ortadaki kazanda ise kakaolu süt vardı.

“Biscuits, Kostas, biscuits”* diyerek elini teneke kutulardan birine daldırdı Evan. Yemeye başladı. Bir taraftan da İngilizlere sesleniyordu: “Hello boys, our friends. Royal Britannia, royal on the waves...”**

Bildiği üç beş İngilizce kelimeyi arka arkaya sıralayınca, bir İngiliz, Evan’ın cebine bisküvi doldurmaya başladı. Evan, İngiliz’e sırt çantasını gösterdi. Hemen iki kişi daha geldi ve çantayı tika basa bisküviyle doldurdular. Evan onları yanaklarından öptü ve beni gösterdi. Hemen beni teneke kutuların bulunduğu yere doğru ittiler; ceplerimi ve sırt çantamı ağzına kadar doldurdular. Ensemize dostane bir tokat atarak, “Tomorrow, tomorrow”*** dediler. On beş dakika sonra kendimizi Bafra’da bulduk.

Diğerleri bizi görünce ne olup bittiğini sordular. Ertesi gün doktorlardan, hemşirelerden oluşan bir ekip havaalanının yolunu tuttu.

Kamp ziyaretlerimiz bir iki kez tekrarlandı; sonunda kumandan olayın farkına vararak “bu tür ziyaretlerin” kesilmesini emretti.

Fakat Evan yüzsüz bir adammış!

“Tekrar gideceğim” diye tutturdu. “Bu sefer bir tekerlek kaşar peyniri alacağım. Beni idare eder misiniz?” dedi.

Korkusuz adam hemen yola koyuldu ve bir saat sonra paltosunun altına sakladığı çantasındaki peynirle geri döndü. Şaşırmıştım; ama daha da ilginç olanı, peynirden ağır bir kokunun gelmesiydi.

“Evan, bu ne biçim kaşar?” diye sordum.

“Tereyağı bu, tereyağı... İngiliz kaşarı” diye karşılık verdi.

* İng.: “Bisküvi, Kostas bisküvi.”

** İng.: “Merhaba arkadaşlar. Kraliyet Britanya’sı, dalgalar üzerindeki kraliyet...”

*** İng.: “Yarın, yarın.”

Ahırında atlarla birlikte kaldığımız Bayan Anna'dan bir kap istedik. Peyniri kaba yerleştirdik ve sabah İngiliz usulü "breakfast"* yapmak üzere kabın üstünü kapattık.

Sabah, peynirden gelen hoş kokuyla uyandık. Biraz ekmeğimizi keserek, peyniri sakladığımız kaba yanaştık. Bir de ne görelim: Peynir mucizevi bir şekilde erimişti.

"Ah tamamen erimiş" dedi Evan. "Bunun ne biçim peynir olduğunu sormakta haklıymışsın."

Sonra, "Olsun, hiç önemli değil" diyerek bir parça ekmeği kaba daldırdı ve büyük bir iştahla çiğnemeye başladı. "Primum virere" diye fısıldayarak diliyle ağzının kenarını yaladı.

"Hiç önemli değil" dedi tekrar. "Bayan Anna'ya veririm, bize bir güzel İzmir kurabiyesi yapar. Yorulduk be Kostas; bari tadını çıkaralım!"

"Primum virere" demek ki. "Deinde philosophare..."

Bayan Anna kurabiyeleri yaptı. Tika basa doyana dek yedik. Yaklaşık on tane kadarını da sarıp, bir not iliştirerek kumandanımıza götürdük. Notta şöyle yazıyordu: "İzmir kurabiyesi; made in BAFRA. Anna Peftulidu."

Kumandanın yorumu şöyle oldu: "İlk kez bu kadar yağlı bir kurabiye yiyorum. Midemize dokunmasın, çocuklar."

Hiçbir şey olmadı! Aslında, tadı damağımızda kaldı.

* İng.: Kahvaltı.

Hayatın Boyunca Tanıdığın İnsanların Sana Başarı Getirmesi

Annem doğma büyüme Anadolu kadınıdır. Sık sık bir Pers sözünü tekrarlardı: “Hayatın boyunca tanıdığın insanlar, sana sihirli bir değnekle dokunurcasına başarı getirir.” Ayrıca, bir Türkçe deymi de eklerdi: “Tanışın ki, hayatta başarılı olabilirsiniz.” Bütün bu Anadolu deyimleri kesinlikle çok derin anlamlara sahip, bilgece laflardır. Genel olarak, Anadolu’daki Müslüman memleketlerde, ruhban sınıfı, halkı dini içeriği olan deyimlerle yönetir. Bu hep böyle olagelmıştır. İslam dünyasındaki ruhban sınıfının derin düşüncelerini, bilgeliğini ve mantığını kesinlikle sorgulamıyoruz. Din aracılığıyla küresel bir imparatorluğun dizginleri çok akıllıca elde tutulmakta ve halk zarif bir şekilde yönetilmekteydi. Bunlar siyasete ustaca ve sessizce karışırlardı. Tabii, Anadolu halklarının gizemli ve mistik dünyasına eğilim biraz da karakterimizden kaynaklanıyor. Belki iklim, belki içgüdüler insanları bu tür yaklaşımlara iterek, bu fenomenin yıllardır yaşamasını sağlıyor.

Günümüzdeki yoğun ve kolay iletişime rağmen, halkların asla asimile olmayacağına inanıyorum. Belki insanlar birbirleriyle kaynaşırlarsa, düşünce tarzlarında bir miktar değişiklik olabilir. Komple demiyorum; sadece bir miktar...

Bu söylediklerim, bahsetmek istediğim konuya girizgâhtı.

Tanıdığımız insanlar, akıllıca, ustaca hareket ettiğimiz takdirde, başarıların kaynağıdır. Ben bunu bizzat yaşayıp gördüm.

Arnavutluk Savaşı esnasında, İoannina'dan Atina'ya doğru yaya inerken, hafızamın da yardımıyla, bir ay boyunca aklıma gelen bütün tanıdıklarımın isimlerini ustaca kullanarak kendime sığınak buldum. Zor durumda kalınca, gittiğin yerlerde o bölgeden tanıdıklarının isimlerini kullanmak ve bu sayede hiç de küçümsenmeyecek bir yardım görmek çok önemli bir destektir. Yeter ki, kuvvetli hafızan olsun. Ben Atina ve Pire çarşısında, birçok yabancı markanın temsilcisi olarak (kumaş, halı, battaniye, tekstil vs.) çalıştığım ve bu sayede birçok insan tanıdığım için, askerliğim sırasında tanıdık birini bulma konusunda zorlanmadım. Asker arkadaşlarımın soyadlarını kullanarak, uğradığım köylerde ve buna benzer yerlerde çok yardım gördüm.

Hatta soyadı benzerliklerini kullanarak kolayca insan tanıdım ve bu fırsatlardan gerektiği gibi yararlandım.

Arnavutluk Cephesi'ndeyken, bu özelliğimi keşfeden bir asker arkadaş (adı Andronikis'ti) bana günün birinde şöyle demişti:

“Ya Tsolakidis, sen herhangi bir partinin taşrada dolaşan ve partiyi tanıtan bir temsilcisi falan mıydın, kardeşim? Tanımadığın adam yok; çok da iyi beceriyorsun bu işi. Aferin sana; yaşasın senin parti!”

Kahkahalarla güldüm bu lafa.

Söylediklerimin altını tekrar tekrar çiziyorum: Genç yaşlarda çok insan tanıyın ve isimleri hafızanıza kaydetmeye özen gösterin. Bir ihtiyaç anında hafızanızı kurcaladığınızda, işinize yarayan bir isimle karşılaşmanız kuvvetle muhtemel.

Annemin söylediği Pers deyimini de muhakkak aklınızda tutun!

Seçkin Kırbağa Bacakları

Giannena'dayız; yıllardan 1941, aylardan Şubat. Savaş son hızıyla devam ediyor ve hava inanılmaz derecede soğuk. Özellikle geceleri, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyor; dolayısıyla rutubet var. Giannena'nın dışında, Filippos yolu üzerindeki Akreo Askeri Kampı'ndayım. Sabahları kampta, akşamüstüleri hayvan hastanesinde çalışıyorum; hafta sonları ise, duruma göre, sekizinci kilometrede bulunan ve Pontus Rum yerleşim bölgesi olan Bafra'da vaizlik yapıyorum. Beni dinleyen meslektaşlarımdan itiraf ettiğine göre, bu işi iyi beceriyormuşum. Tabii, Pontuslu Rumlar beni dinlemekte biraz zorlanıyorlardı; çünkü yeterince bariton bir sesim yoktu ve el kol hareketi yapmıyordum. Önemli değildi bence.

İnsanlar gür ses istiyorlardı ve bunu istemekte haklıydılar. Güçlü bir ses ve gösteriş olmadan vaazın tadı çıkmaz. Olsun; benim için hiç önemli değildi. Asıl önemlisi, böylece kendimi cepheden uzak tutuyor olmamdı. Ne de olsa, pek savaş yanlısı değildim. Karakter, yapı veya terbiye meselesi olabilir bu. Belki de sadece korkaklıktandı.

Akreo'daki hastanede, oraya getirilen, bize veya İtalyanlara ait, yaralı katırları tedavi ediyorduk. Hastanede yardımcılarımda vardı; böylece birçok askeri, hastane angaryasından kurtarıp cepheye gönderiyorduk.

İtalyan tutsakların lideri, Pavelli adında bir subaydı. İkimiz de çok az Fransızca bildiğimizden iyi anlaşabiliyorduk. Bizim hayvan bakıcılarının başında, sivil hayatta da bu işi yapan, Argoslu, Dedes adında bir adam vardı. Katır-

ların huyunu suyunu çok iyi biliyordu, kendi deyimiyle. Biraz saf ama çok gaddar bir adamdı. Bir gün İtalyan tut-saklara bariton sesiyle öyle bir bağırmıştı ki, ona “Le ma-jeur”* lakabını takmışlardı.

Günün birinde Pavelli bana şöyle dedi: “Sizin aşçıbaşı-na söyleyiver de, bize kumanya yerine biraz odun versin. Arada bir, nehir kenarında şöyle güzelce kızartılmış kurba-ğa bacağı yiyebilelim böylece. Çok özledik; canımız çekiyor.” Önce şaşırdım; ama sonra şakayla karışık, bu söyle-diklerini diğerlerine aktardım.

Konuşmaz olaydım! Dedes sinirinden küplere bindi ve avazı çıktıgı kadar bağırmaya başladı:

“Pis herifler, sefiller! Demek kurbağa yiyecekler!”

Bu gibi tepkilere rağmen, aşçıbaşının aklı bu işe yattı ve gerekli izni verdi. Dedes’in çenesi ise hiç durmadı; kötü ko-nuşmayı sürdürdü.

“Fratelli’lerin kurbağalarını çıkaracağım yine, pis ma-karnacıların.”

Elinden geleni yaptı gerçekten.

Günün birinde tesadüfen bir tavernaya girince, taverna-cıyla karısının kurbağa kızarttığını gördü ve ortalığı dağıt-tı. Ben de orada olmasaydım, çok büyük bir kavga kopa-caktı. Vaizliğin verdiği ağırlıkla araya girdim ve ortalığı ya-tıştırma hususunda çok başarılı oldum. “Sizleri barışa da-vet ediyorum, kardeşler” dedim onlara. Bu arada, duruma uygun sakalım ve bıyığım da olduğunu söylemeden geç-meyeceğim.

Fakat Pavelli’nin içi içini yiyordu. Kötü kalpli Dedes’e uygun cevabı vermek zorundaydı. Ama nasıl? Benimle ve tavernacıyla anlaştı (saygın bir meblağ ödedik). Biz de bi-raz eğlenelim istedik. Bir akşam, Dedes’e yaban kuşu niye-tine kurbağa bacağı ikram ettik. Dedes, dördüncü kez ba-ba olduğu haberini almıştı ve bundan dolayı erken terhis edilecekti. Elindeki telgrafı sallayıp herkese hava atıyordu.

* Fr.: Yüksek ses.

Çok keyifliydi. Yaban kuşları için bizlere teşekkür etti ve tıka basa doyana dek yedi; içkiyi de fazla kaçırdı. Neyse ki, tam zamanında bitti şölen ve alarm falan çalmadan kampa geri dönmeyi başardık. İki üç gün sonra terhis oldu; hepimizle, özellikle de Pavelli'yle vedalaştı. İtalyan subay, adamın eline kapalı bir zarf tutuşturarak, bunu ertesi gün yolda giderken açması hususunda ondan söz aldı. Üç gün sonra bana bir mektup geldi. Mektubun içinden kocaman gözlerle bakan bir kurbağa resmi çıktı. Altında şöyle yazıyordu: "Kandırdık seni, Dedes. Yaban kuşu sandığın şeyler kurbağa bacağıydı, pis boğazlı kerata. Günaha girdin, zavallı adam. Git günah çıkar."

Pavelli'nin adama verdiği zarftı bu.

Mektubun arka tarafına Dedes bir cevap yazmıştı:

"Beni kandıramazsınız delikanlılar; besbelli benimle dalga geçiyorsunuz. Onlar kurbağa bacağı falan değildi, basbayağı yaban kuşuydu. Hem de çok lezzetliydim. Ben anlarım."

Babasız...

*R*imesiz çocuklar söz konusu olduğunda iyice hassaslaşırım. “Zavallı çocuk öksüz” lafını duyunca sarsılırım; içimin yağları erir. Bir çeşit hüzün, acıma duygusu sarar benliğimi; kısacası, tanımsız bir histir bu. Psikopatolojik bir duygulanma halidir. Birkaç dakika ciddi anlamda acı çekerim. Neden mi? Sanırım buna, altı yaşında bir çocukken, 1915-18 Savaşı’nda babamı kaybettikten sonra annemin bana karşı yaklaşımı yol açtı. Kimsesizlikten bahsettiğimde daima babasızlığı kastediyorum. Ve babasız kalmış olmaktan ötürü hissettiklerimin sebebi de maalesef annem. Nasıl mı? Birincisi, babamı doğru dürüst tanıyamadım. Ona ilişkin hatırladığım kayda değer tek şey, savaş sırasında 24 saat izin alıp gelmesi ve alayı Kayseri-Ankara istikâmetine doğru hareket edeceği için bizimle vedalaşmasıydı.

Hatırladığım bir diğer şey de, mahallede aniden görünmesiydi; aylardan ocaktı ve ben diğer çocuklarla kar topu oynuyordum. Hiç düşünmeden ona doğru koştum, kucağına atladım ve o, ensemde sıcak bir öpücük kondurdu. Nefesi yanağımı yakıyordu. Onun kucağında uyuyakaldım; uyandığımda ise onun 2-3 saat sonra gideceğini öğrendim. Diğer askerlerle birlikte, Kayseri’nin Embodo köyüne kadar 8 kilometrelik mesafeyi yaya yürüyecekti. Bir daha geri dönmedi. Niğde Hastanesi’nde akut böbrek hastalığından öldü. Tek şikâyeti, on kelime bile Türkçe konuşup çevresindekilerle anlaşılamamasıydı. Doğma büyüme Propon-tis’liydi. Birinci Dünya Savaşı’ndan önce, annemin doğum

yeri olan Kayseri'ye bir aylık geziye gelmişti. Son mektubunda, "Nafsika, iki çocuğumuzu hatıra bırakıyorum sana. Beni bir daha göremeyeceksin; ölüyorum" diye yazmıştı. Babasını kaybeden ne ilk ne de son çocuktum. Bendeki acının asıl kaynağı onu kaybetmiş olmak değildi. Yaramazlık yapınca, maalesef, annemin sürekli aynı cümleyi tekrarlıyor olmasıydı:

"Uslu bir çocuk ol, evladım. Sen babasızsın. Annesi iyi terbiye edememiş derler sonra."

Ne yazık ki, bu sözler bende önceleri olumlu bir etki yapmış, sonraları ise aşağılık kompleksi yaratmıştı.

Ayrıca, bu sözler bende o kadar derin bir iz bırakmıştı ki, daha sonraları ortaokulda, öğretmen yaramazlık yapan çocuklardan birine ne zaman, "Yarın baban gelip beni görsün" dese, ben donakalıyordum.

Şunu söyleyebilirim ki, ne yüreğimdeki acıyı ne de annemin sözleriyle bende oluşan o eziklik hissini atabildim yüreğimden. Beni disiplinli bir şekilde yetiştirmek isteyen annem istemeden bana kötülük etmişti. Oysa çocuklar kolayca yoğrulan bir hamur gibidir ve onları yetiştirirken çok hassas davranmak gerekir.

Okul Müdürünün İdrar Sorunu

Akropolis'in eteklerinde, Areopagitu Caddesi'nde, 1926 yılında bir okula devam ediyordum. Okulun müdürü Arnello adında, çok iyi bir insandı.

Beni çok severdi ya da ben öyle zannederdim. Beni sık sık tahtaya kaldırırdı ve kompozisyonlarımdan diğer arkadaşlara övgüyle bahsederdi. Mikrasya göçmenlerine, özellikle de Kapadokya'dan gelenlere karşı özel bir sevgisi ve hassasiyeti vardı. Atina Üniversitesi'nin Felsefe Fakültesi'nde okumuştı; hocalarından biri ise Bizans tarihini kaleme alan, Kapadokyalı profesör Pavlos Karolidis idi. Çok zarif bir adamdı. Kayseri'nin Andronikio köyündendi; bu köyün insanları tıpkı Sakız Adalıları gibi saf ve iyi niyetliydi. Ayrıca hepsi çok zengindi. Köyün erkekleri çoğunlukla İstanbul'a göç edip, orada hazır giyim sektöründe çalışırlardı. Kayseri göçmeni olduğumu öğrenince bana daha yakın davranmaya ve öğütler vermeye başladı. Kapadokyalıların ezelden beri iyi ve zeki insanlar olduğunu söylerdi. Beni derste tahtaya her kaldırdığında tekrarlardı bunu. Özellikle değindiği konu ise, Büyük İskender'den sonraki yıllarda Kapadokyalıların iyice Yunanlaştığı ve karakter olarak çok iyi insanlar olduğuydu. Günün birinde yine bunları söylerken, dayanamayıp cevap verdim:

"Evet, gerçekten çok zekidirler; ama hepsinin çok iyi olduğu söylenemez!"

"Nasıl yani? İyi insanlar değiller mi?"

"Size şöyle açıklayayım" deyip tahtaya şu cümleyi yazdım: "Kapadokyalıları ne zaman bir engerek yılanı ısır-
sa, tattığı zehirli kan yüzünden ölür."

“Dur be çocuğum, sen atalarını mı suçluyorsun?” dedi bana.

“Hayır” dedim. Bu yazıyı bir mezar taşında okumuştum. Fakat doğru olduğunu hem kökenim itibariyle hem de bizzat yaşadığım için çok iyi biliyordum. Profesör Pavlos Karolidis’in köyü Andronikio’ya gelince, orada yaşayanlar gerçekten çok iyi insanlardı. Bütün Kapadokyalılar içinde en iyi olanlardı.

Bu dediklerim onu çok etkilemişti; ertesi günden itibaren Kapadokyalıları daha iyi araştırmaya başlamıştı. Beni her gördüğünde, “Engerek yılanı katili Kapadokyalı” deyip gülümsüyordu.

İşte bu öğretmenimiz, günün birinde şakayla karışık, bir zekâ testi uyguladı bizlere. Şu soruyu sordu:

“Yaradan’ın insana bahş ettiği en iyi şey nedir? Bunu kim cevaplayabilir? On beş dakika müsaade ediyorum; düşünün” diyerek saatini çıkarıp kürsüye bıraktı. “Cevabınızı utanmadan, çekinmeden söyleyeceksiniz. Bekliyorum” diye ekledi. Bu arada, önemli bir not: Adamcağız hastaydı ve sık sık çişe gitmek zorundaydı.

“Evet, kim cevap verecek?” diye sordu süre bitince.

Bir öğrenci ayağa kalkıp, “Kadın” dedi. Bir diğeri, “Şarap” dedi. Dans etmek, güzel yemekler, hatta domuz çevirme vesaire diyenler oldu. Hatta biri iyice sınırı aşıp, “Mas-türbasyon” dedi. Herkes onu alkışladı. Çok güldük...

Sonra bana dönüp, “Kapadokyalı, sen bir şey söylemeyecek misin? Ne oldu? Bulamadın mı yoksa?” dedi.

“Buldum” dedim. “Buldum.... İşemek!”

Şaşırmıştı. “Aferin” dedi, “aferin sana! Zekâ açısından on aldın benden! Söylesene, nasıl buldun?”

“Müdür’üm, çok basit. Çişim gelmişti ama sizden izin istemeye utanıyordum.”

“Git işe, hiç bekleme; ya da dur beraber gidelim, çocuğum. Ben beş yıldır rahatsızım, sık sık çişe gitmek zorundayım ve maalesef bu hastalığın hiçbir çaresini bulamadım.”

Bütün sınıf kahkahalara boğuldu.

Yaradan'ın insanlara bahş ettiği en iyi şeyi, Vespasianos boşuna "rahatlama" diye adlandırmamış. Roma'da her köşe başına kurulan tuvaletler için bol bol vergi alırmış. O da mı sık sık işeme ihtiyacı duyuyormuş acaba? Kim bilir!

İhtişamını Anlatmakla Bitiremem, İnsan!

Aftada bir iki kez mahallede Tasos Amca'yla eşine rastlardım; hep belli bir istikâmete doğru, resmen "sürünerek" giderlerdi. Adam daima güler yüzlüydü; karısı ise boş gözlerle bakardı etrafına. Sanki sonsuzlukta dolaşıyor gibiydi. Aslında, "gibi" demek yanlış; tam anlamıyla sonsuzlukta dolaşıyordu. Her defasında, yakınlarından geçerken onlara selam verirdim. Adam çok tatlı biriydi; mutlaka bana laf atardı. Ne var ki, karısını bir paçavra gibi yanı sıra sürüklerdi. Sürüklenen şey konuşur mu, bilemiyorum; ama ben şimdiye kadar tek kelime bile çıktığını duymadım ağzından. Çocukları yoktu. Tasos Amca'nın bir yeğeni vardır sadece. "Benim adımla taşıyor" derdi Tasos Amca. "Bize sık sık telefon ediyor" diye eklerdi. Her gördüğümde aynı şeyi tekrarlardı.

Gülen yüzünden cesaret alıp, bir iki kez Tasos Amca'ya şöyle bir soru yönelttim:

"Karını neden bu şekilde yoruyorsun; kar kış demeden peşin sıra sürüklüyorsun, Tasos Amca?"

"Aksine, onu bu şekilde dinlendiriyorum. Hem zaten, onu nereye bırakabilirim? Tek başına kalınca hareket edebileceğini mi sanıyorsun?"

Kadın uzaklara, boşluğa bakmaya devam ediyordu. Kocasıyla çok güzel anlaşıyorlardı. Bir gün cesaretimi yeniden toplayıp şöyle dedim:

"Karınız konuşulanları duymuyor herhalde?" Bunun üzerine, karısının sımsıkı kavradığı elini işaret etti. "Telsizle, mors sinyalleriyle anlaşıyoruz. Parmaklarını avcuma

değdirerek anlatır her şeyi; en ufak bir hata payı olmadan anlarız. Zaten kulakları hiç duymuyor. Konuşamıyor da.” Gülümseyerek şunları ilave etti:

“Ofisteki kız daktilonun tuşlarına nasıl basıyorsa, karımın parmakları da avcuma aynı şekilde basıyor. Hatırlarsan, karım eskiden bir daktilocuydu.”

Acısını, düştüğü durumu saklamak istercesine bir yüz ifadesi takındı; gözlerinden yaşlar akıyordu.

“Yanında ben olmasaydım, kesin ölürdü. Kim bilir, belki ben de onsuz yaşayamazdım, Bay Kostas’cığım. Bunca yıldır birbirimize çok bağlıyız.”

Ben de aniden yüzümü yan tarafa çevirerek, gözlerimden akan yaşları saklamaya çalıştım. Bu çiftin birbirine olan bağlılığı beni derinden etkilemişti.

“Tasos Amca çok güçlü bir insanmış meğer” diye düşündüm.

Onu yanından ayrılırken kafamda bir sürü soru işareti belirmişti; Tasos Amca’ysa öncekinden daha güçlü görünüyordu.

İçimden o güzel *ilahinin* sözlerini tekrarladım: *İhtişamını anlatmakla bitiremem, insan!*

Hayvanlara Eziyet Etme

Bu çok doğru bir sözdür. Beş duyuları vardır onların da. Hatta, bence duyguları ve bir miktar akılları da... Bunları taşrada yaşayan insanlar daha iyi bilir. Şehirliyle nazaran, hayvanlarla daha çok vakit geçirirler de ondan.

Hangi dört ayaklıyı örnek verelim? At, keçi, köpek, kedi? Yoksa inek mi? Hatta iki ayaklı, uçan memelilerden bile bahsedebiliriz: Tavuk, ördek, kaz... Üstelik bunlar bilinen uçan memelilerdir. Papağana ne demeli? Ya büyük bir hızla yere inip kamlumbağayı pençeleri arasına kısıran ve sonra gidip yüksek kayalara çarpan, ardından da afiyetle yiyen kartala? Bu harekette mantık yok mudur? Yani akıl, mantıklı düşünce ve eylem... Kesinlikle vardır.

Hatta, bazı hayvanların duygusal hareketleri de vardır; platonik aşk bile yaşarlar. Sakın gülmeyin; onlar da sever. Yazdıklarımı okuyunca anlayacaksınız.

Arnavutluk Savaşı sırasında, bir hayvan hastanesinde katırlara hastabakıcılık yaptım. Tabii, bu seçime çok gülerim; çünkü hayvanlar hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Hele sempatik katırlara dair hiçbir fikrim yoktu.

Onları beslemek, sulamak ve yaralarının kapanması için ara sıra onlara iğne yapmak durumundaydık; sırtlarında semerden dolayı açılan yaralar vardı.

Her sabah önce yemekleri verilirdi; saat on bir civarında da suları... Daha sonra da tuvalete götürülürlerdi.

Hem numarayla, hem de isimle ayırt edilirdi: Kitsos, Yangos, Çilya, Mirka vesaire. Aramızdaki ilişki mükemmeldi; son derece samimiydik.

Atlardan biri bir taya delicesine âşık olmuştu, dostum. Kahramanlarımız Kitsos ile Mirka'ydı. Ahırda yan yana kalıyorlardı.

Mirka'nın yemliğinde saman olmayınca Kitsos'un da yemediğini fark ettik. Böyle zamanlarda, ağızyla bir tutam saman alıp, büyük bir ustalıklarla Mirka'nın yemliğine atıyordu. Ancak o zaman beraberce, kışneyerek yemeye başlıyorlardı. Su içmeye de, ancak Mirka'nın da gittiğini görünce gidiyordu. Bunlar size inanılmaz gibi gelebilir ama, hepsi doğru. Mirka'nın geldiğini görünceye kadar, arka ayaklarının üstüne kalkıp, su içmeyi reddediyordu.

Günün birinde gırgır olsun diye Kitsos'un arkasına bir araba bağladık ve bu arada Mirka'yı usulca sakladık. Kitsos yerinden kıpırdamadı. Kaya gibi çakılı kaldı. Mirka'yı yüz metre ileride tutuyorduk.

Şaka dedik ya...

Kitsos olan biteni anlayınca koşmaya başladı. O kadar hızlı koşuyordu ki, arabadaki askeri yere düşürdü ve bütün engelleri aşarak Mirka'sının yanına vardı. Araba tamamen dağıldı; askerse mucize eseri, birkaç kırıkla olayı atlattı.

İki hayvanı ayıramıyorduk. Yemeklerini birlikte vermeye özen gösteriyorduk.

Ben bu olaydan iki gün sonra Bafra'dan ayrılmak zorunda kaldım; ama öğrendiğime göre, sonunda iki atı evlendirip rahat etmişler. Mevsimlerden de ilkbaharmış; mart sonları, nisan başları. Tam da çiçeklerin açtığı, katırların otladığı mevsim...

Dile Getirilmemiş Şöhretinin Yansıması

Jnsan mükemmeliyete ulaşınca Tanrı olur.” Bunu Heraklitos söylemiş. Daha doğrusu, Heraklitos da söylemiş. Mükemmeliyet derken, ruhunu kastederiz; üstünlüğünü, soylu zihniyetini, özellikle de kendisinden daha zayıf olanlara karşı mutlak alçakgönüllülüğünü.

Bu, erdemlerin en yücesidir. Alçakgönüllülük insanın kolayca başaramadığı bir meziyettir. Hıristiyanlar, “Alçakgönüllü olan, kendini yüceltir” derler. Kendinden manen ya da madden daha zayıf biri karşısında alçakgönüllü olabiliyorsen otomatik olarak ruhunun yükseldiğini hissedersin. Karşındakini ise manen yüceltir ve yüreklendirirsin.

Eğer bu felsefeye katılmıyorsan, böyle bir şeyin düşüncesi bile zordur. Çok zordur.

Dört dörtlük bir aileye ve iyi bir çevreye sahip bir arkadaşım vardı. Eğitimini Beyrut’ta, bir Fransız Lisesi’nde yapmıştı. Fakat çok ağır bir “yarası” vardı; annesiyle babası yıllar önce boşanmıştı. Onlara Amerika’ya göçmen olarak giden ağabeyleri bakıyordu. Babası 1900-1910 dönemi öğretmeniydi. Fakat son derece zor, inatçı ve garip huylu bir adamdı. Zaten sonunda ailesinden uzakta, yapayalnız öldü. Arkadaşımanın iki kız kardeşi vardı; bunlardan biri beş yaşından beri Parkinson hastasıydı. Bütün bedenini ele geçiren bu hastalıkla yetmiş yaşına kadar yaşadı. Gerçek bir dram! Konuşurken dahi bütün bedeni titrerdi. Arkadaşım –adı Antoni olsun– doğası gereği yumuşak huylu ve ince bir insandı. Yalnız biraz utangaçtı. Belki de kız kardeşinin durumu yüzünden komplekse kapılmıştı. Ben öyle düşü-

nüyordum ve bu düşüncemin doğruluğu bir şekilde kanıtlandı.

Yeni arkadaşlar edinmekten kaçınır veya ilişkilerini ilerletmezdi. Akli fikri kız kardeşindeydi. Farkında olmadan, onun bakımını tamamen üstlenmişti. Kardeş sevgisi ve acıma hissi yavaş yavaş onda saplantıya dönüşmüştü. Sahip olduğu tüm enerjisini kız kardeşine harcıyordu; öyle ki, kendisiyle ilgili her şeyi bir kenara bırakmıştı. Kızın adeta gölgesi olmuştu. Kızı tuvalete bile o götürüyordu. Bizler için, taklit edilmesi zor bir davranış biçimiydi bu. Takdir edilecek bir fedakârlıktı; adam neredeyse kendi hayatından vazgeçmişti.

Nirvana'ya ulaşan Tibetli kimliğine bürünmüştü adeta. Kız kardeşinin öldüğü güne kadar böyle "mükemmel" davrandı. Kendisi de 2-3 yıl sonra, seksen yaşındayken Tanrı katına çıktı. Bu yüzden bakir kalmıştı. Abartmıyorum; hormonlarını ve içgüdülerini bastırmıştı. Ona *Aziz Antonios* adını takmıştım. Malını mülkünü, vaftiz ettirdiği bir kız çocuğuna bırakmıştı; neyse ki, bu kızın annesi adama son üç yıl boyunca bakmıştı. Adam hiç konuşmaz olmuştu. Her zamanki gibi kibar, düşünceli ve ürkekti. Sanki anlayışlı olmamızı ister gibi, bize yalvaran gözlerle bakardı. Mükemmel bir "kardeş"ti. Bir ilahinin şu cümlesi sanki onu anlatıyordu:

Dile getirilmemiş şöhretinin bir yansımasıyım ben.

Ne Kadar Güzeldir İnsan, İnsan Olunca...

Gençliğinde halıcılık yapmış, halihazırda emekli ve doğal olarak Mikrasyalı bir arkadaşım bana günün birinde bir hikâye anlattı. Bu arada, “doğal olarak” diyorum; çünkü halıcı demek, Mikrasyalı demektir. Hikâyeyi onun ağzından aynen aktarıyorum.

“1941-45 İşgali’nde eşim ve annemle beraber Nea Smyrni’de yaşıyordum. Karşı evde ANGELOS Ailesi oturuyordu. Ender rastlanan bir isim benzerliği söz konusuydu. Babanın adı ANGELOS, anneninki ANGELİKİ’ydi. Kızlarına ANGELA, oğullardan birine EV-ANGELOS, diğerine ise GRİGORİS ismini takmışlardı. Ailenin gerçek reisi Grigoris’ti; çünkü hem kızıdan daha büyüktü hem de daha dışadönüktü. Kız, Nea Smyrni’nin Evangeliki Okulu’nda okuyordu ve sınıf arkadaşına âşıktı; çocuğun adı ANGELOS’tu! Böylece Angelos’lar dörtlenip, bir kare oluşturmuşlardı. Grigoris ise ağabey olarak Angela’ya göz kulak oluyordu. Her şey yolunda gidiyordu.

Derken, mahalledeki bir çöpçatan kadın Angela’ya damat adayı buldu; hiç de yabana atılacak bir damat adayı değildi bu. Genç, yakışıklı, açık fikirli bir banka memuruydu. ‘Çok iyi bir kısmet; kaçırmayalım’ diyordu anne Angeliki. Angela’ya onunla evlenmesi yönünde baskı yaptı. Kızın, ‘Çok erken; benim acelem yok, anne’ gibi sözleri hiç işe yaramadı. Baskılar giderek arttı ve sonunda Angela, ‘Bu ısrarınız yüzünden çok pişman olacaksınız’ diyerek boyun eğdi. O zamanlar anne babanın sözü geçerdi. Kısa bir süre sonra düğün tarihi belirlendi. Fakat Angela, Angelos ile

sık sık, gizlice buluşmaya devam ediyordu. Nikâh yeri olarak Nea Smyrni'deki Agia Paraskevi Kilisesi seçildi. Nikâhları tam kıyılacaktı ki, gelin ortadan kayboldu. Angelos ve Angela aynı saatlerde başka bir kilisenin yolunu tutup nikâhlanmıştı.

Ağabey klasik tehditleri savurdu. Fakat olan olmuştu ve geri dönüş yoktu.

Ailesi kızla ilişkisini kesti. Tam o sıralarda İtalya'yla savaş başlamıştı. Damat daha karısına doyamadan sefere çağrıldı ve geri döndüğünde, bir kızı olduğunu gördü. Angelos bir ofiste işe başladı; ama işyerindeki durum pek parlak değildi ve işten çıkarıldı. Uzun süre iş bulamadı ve ne yazık ki, açlık ve sefaletle boğuşmaktan yenik düşüp öbür dünyaya göç etti. Ertesi yıl, Angela da peşinden gitti. İnılmaz bir trajedi yaşanıyordu. Mahalleden bir kadın, olup bitenlere çok üzüldü ve geride kalan çocuğu himayesi altına aldı. Çocukları olmayan bir çifttiler fakat kıza bakmayı beceremediler ve sonunda onu yetimhaneye teslim ettiler. Kadın, çocukla yakından ilgilenmeye ve onun için elinden geleni yapmaya devam etti. Takdir edilecek bir davranıştı kadıninki. Okuma yazma bilmeyen, Mikrasyalı bir kadıncağızdı; çocuğun vaftiz anasıydı. İşgal yıllarında acıya ve kedere dayanamayıp vefat eden anneannesiyse dedesinin anısına çocuğa Angeliki adını verdi. Hayırsever kadın ne yaptı ne etti, kızı bir mühendisle evlendirdi sonunda. Kıza elindeki tüm imkânları sundu. Mahallede yaşayan herkes hayran kalmıştı ona.

Ne kadar güzeldir insan, insan olunca... Öyle değil mi?

Düşünce Yeteneğimi Körelt!

Adı Zografya (Resim) idi. Oldukça güzel, tatlı dilli, güler yüzlü bir kızdı. Her zaman süslenir püslenir ve doğal olarak, iltifat duymak isterdi.

İyi kalpliydi ya da öyle görünüyordu; ama sonradan kötü biri olduğu ortaya çıktı.

Zografya gençliğinde gerçekten de sanat eseri gibiydi. Baba tarafından, üçüncü kuşak kuzenim olurdu kendisi.

Üç oğlan çocuktan sonra ailenin tek kız çocuğuydu. Bir dediğini iki etmezlerdi; belli ki, bu yüzden bu kadar şımarıktı. Annesi çok güzeldi fakat orta halli bir aileden geliyordu; babası ise On İki Ada'nın zengin ve ünlü bir armatör sülalesindendi.

Babası, bekâr bir delikanlıyken gemilerde çalışıyormuş. Ve maalesef sorunlu bir tipmiş... Onu kendi çevrelerinden bir kızla evlendirmeleri mümkün değilmiş; ama öte yandan, annesi oğlunu evlendirmek için yanıp tutuşuyormuş.

Zengin bir aile oldukları için evlerinde aşçı bir kadın çalıştırıyorlarmış. Çok güzel, iyi kalpli, şirin ve epeyce çapkın bir kadınmış bu. Anne, kadınla konuşup, "yavrucuğunu" onun kollarına itmeyi düşünmüş ve hemen bu yönde çalışmalarına başlamış. Adı Aglaia olan aşçı kadın razı gelmiş ve oğlanın etrafında dolanmaya başlamış. Abluka altına alınan oğlan sonunda tuzağa düşmüş ve kadınla evlenmiş. Bahsettiğim üç oğlan ve bizim Zografya işte bu evliliğin meyveleriymiş.

Çok iyi bir yaşam sürmüşler. Ama maalesef oğlanlardan ikisi ölmüş. Geriye Zografya ile Nikos kalmış. Nikos yaşça

daha büyük olduğu için evin geçimini üstlenmişti. Kızı ise evlendirmeye çalışmışlardı; ama Aglaia Hala'mın anlattığına göre, kız kesinlikle buna razı olmamıştı.

Hatırlıyorum da, Nikos köle gibi çalışıyordu. Ailenin gemilerine gıda temin ediyordu. Zografya'nın talipleri ise hiç eksik olmuyordu; ama kız katiyen denizci istemiyordu. Karada çalışan biriyle evlenmeyi tercih ediyordu. Bu arada, sorunlu baba vefat etmişti. Kaza dediler; ama gerçek pek de öyle değilmiş. Mürettebatın bir hatası yüzünden adam denize düşerek boğulmuş.

Aradan iki üç sene geçti. Zografya, Nikos'un bir kız bulup evlenmemesi için evde neredeyse terör estiriyordu. Fakat Nikos'un bana gizlice anlattığına göre, bir yıl önce bir hatunla tanışmıştı ve işi bahane ederek geceleri kadınla birlikte kalıyordu. Zografya'nın hiçbir şeyden haberi yoktu. Ama *tüm yalanlar bir gün ortaya çıkar*. Günün birinde suçüstü yakalandı ve kıyamet koptu.

O günden sonra, Nikos iki evi birden geçindirmek zorunda kaldı. Kız kardeşinin tutumundan dolayı çok acı çekiyordu. Bu durum uzun zaman böyle devam etti. Derken, Nikos mide kanseri oldu ve Pire'deki Aya Sofia Kilisesi'nde son vedası yapıldı. Zografya'ya ise akrabaları sahip çıktı ve kadıncağız bedbaht bir şekilde ölüp gitti.

Zoğrafya, cehenneme doğru sürüklenirken ağabeyini de beraberinde götürmüştü.

Bunun tek sebebi ise, inanılmaz derecede bencil oluşuydu.

Düşünce yeteneğimi körelt, yüce Tanrım! Keşke bunu sıkça söyleyebilsek ve uygulayabilsek. Bizans ilahisi ne kadar da doğru söylemiş: Düşünce yeteneğimi körelt!

Her Şey İçin Bir Kanun Vardır...

Günah işlemek tatlıdır! Bu kadar tatlı mıdır, gerçekten? Neden olmasın? Günah, her çeşit günah, tatlı değil midir? İlk günahı Âdem ile Havva'dan öğrendik; büyük bir cesaret ve küstahlıkla günah işlediler. Hatta, Yara-dan'ın karşısına çıkınca yalan söylediler. "Yılan beni kandırdı" dedi Havva, kurnazca göz kırparak. Âdem ise işi salaklığa vurdu; yılanı bahane göstermedi. Ne var ki, Havva tarafından kandırıldığını söyledi. Yasak meyve her insanı içgüdüsel olarak cezpt eder. Bir şeyin yapılmasını mı istiyorsun? Yasak koy! Çocukları örnek alalım. Çok küçük yaştan itibaren, bizim "Hayır" diye yasakladığımız her şeyi inadına yaparlar. Günah işlemekte ısrar ederler. "Hayır" diyerek yasaklanan şeyi yapmak için kendilerini yerlere atar ve dövünürler. Ve tabii, sonunda, gizlice o günahı işlerler. Bunu muhakkak gözlemlemiştinizdir. Hatta iki çocuk bir araya gelince komplo bile kurar!

İşgal döneminde gizlice kumanya alanlar, başkalarının kuponlarını kullanarak yemek kuyruklarına girenler, hatta direniş gruplarına dahil olanlar bana şöyle derlerdi:

"Bre Tsolakidis, günah çok tatlıdır, kardeşim. İçimden bir ses bunu yapmaya itiyor beni." Yasak olan her zaman arzu edilir. Belli ki, insanın içinde varolan psikopatolojik bir dürtü onu günah işlemeye itiyor. Gülmeyin! Gerçekten, ihlal edilecek bir yasak arar dururuz. Evli insanların eşlerini aldatması başka türlü nasıl açıklanabilir. "Eşinizin nutuklarına veya dolaylı tehditlerine rağmen" kesin bir şeyler yapmışsınızdır. Tıpkı elinde olmadan günah işleyen Yahu-

da gibi siz de yanlış yola sapmışsınızdır. Yasak ilişkiler söz konusu olduğunda söylenen şu söz ise oldukça manidardır.

Her şey için bir kanun vardır; fakat aşkın kanunu olmaz!

*Bizlere Merhametin
Kapısını Aç ki,
Senden Umut Dileyen Bizler
Kedekten Şaşmayalım*

Küçükken, annem şöyle bir hikâye anlatırdı bana: Kayseri’de, annemin köyünden beş altı kilometre uzakta, “Taksiarhes” adlı bir köy ve bu köyün de çok büyük bir manastırı varmış. Adı Yanar Taş Manastırı’yıymış. Adının Yanar Taş olmasının sebebi ise, manastırın cümle kapısının üstüne büyük, yuvarlak, bir metre uzunluğunda, kıpkırmızı bir taşın sıkışmış olmasıymış. Üzerine güneş yansıdığı zamanlarda, uzaktan parlar ve sanki yanıyor gibi görünürmüş.

Kutsal Manastır, kısırlığı tedavi eden suyuyla ünlüymüş. Fakat bu, din adamının yardımı ve “kutsaması”yla gerçekleştirmiş. Din adamı kutsamadığı takdirde, adaklar ve hediyeler bir işe yaramazmış. Doğal olarak, kısırlık sorunu da çözülemezmiş.

Kayseri’ye çok yakın mesafede başka bir Hristiyan köyü daha vardı; adı Andronikio idi. Burada iyi kalpli, zengin ve son derece saf insanlar yaşıyordu. Kapadokya’nın kurnaz köylüleri düşünüldüğünde, bu köy ve ahalisi vaha gibiydi. Gerçek bir Kapadokyalı ve zehir gibi akıllı bir insan olan annem bu köye tayin edilmişti. Bir öğretmen olarak Andronikio kadınlarına danışmanlık da yapıyordu. Bir gün annem yeni gelin olan bir kadının evine misafirliğe gittiğinde, genç kadın anneme içini dökmüş. Derdini anlatarak ondan dostça bir tavsiyede bulunmasını istemiş. Ço-

cuğunun olmasını arzu ediyormuş fakat mermiler hedefi tutturamıyormuş. Annem, şakayla karışık, birkaç öneride bulunmuş; onlar da tutmayınca, Yanar Taş'tan medet ummasını söylemiş. Bu çare de denenmiş. Manastıra girilip adakta bulunulmuş, sonra dışarıya çıkılıp taştan medet umulmuş. Zinovia –kadının adı buymuş– üç gün boyunca oruç tutmuş; dördüncü gün tütsü dumanları arasından beyazlar içinde bir piskopos çıkagelmiş ve vaaz vermeye başlamış: “Bizlere merhametin kapısını aç ki, senden umut dileyen bizler hedeften şaşmayalım!” Iskalamamak için dualar okunmuş. Zinovia bu sözleri tekrarlamış ve ardından bayılmış. Piskoposun talimatı doğrultusunda Zinovia durmadan sözleri tekrarlıyor, piskopos ise kadının başına koyduğu kutsal atkıya konsantre oluyormuş.

Daha sonra annem, Zinovia'ya sabaha karşı rüyasında ne gördüğünü sormuş. Kadın şöyle cevap vermiş:

“Nafsika'cığım, ne diyebilirim ki? Kilise ve manastırlarda çok melek gördüm tabii; ama ilk kez canlı bir melek karşılaştım. O da Yanar Taş Manastırı'ndaydı. Doğru söylüyorum; ilk kez gördüm!”

Annem bunun üzerine şöyle demiş:

“Evet, Zinovia'cığım, ilk kez. Hayırlı uğurlu olmasını diliyorum.”

Sonra beraberce, “Bizlere merhametin kapısını aç ki, senden umut dileyen bizler hedefi şaşırmayalım, Kutsal Meryem” ayinini söylemişler.

Bunlar hep, “bir de bunu denesek ne çıkar” diyerek yapılan şeyler.

Kendini Bil

Thales bilgedir, Solon ondan da bilgedir; fakat hepsinden bilgesi, Sofroniskos oğlu Sokrates'tir" demiş Delfi Kahini.

"Kendini bil" sözü bile Sokrates'i birinci sırada göstermek için yeterli olabilirdi. Bu ne bilgelik böyle, sahiden. İnsanların *kendini bilmesi* ne kadar zordur. Kendini bilmek, güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olmak, olası bir alçaklığını, hatta gerekirse, bir hiç olduğunu kabul etmektir. Bütün bunları alçakgönüllülükle cümle âleme ilan etmek ve yanındaki insanın senden daha iyi ve üstün olduğuna inanmaktır. Bunu kabullenmek güçtür ve cesaret ister. Bunu başarabilirsen, gerçekten hayranlık duyulacak bir insansındır ve bu kabullenme sayesinde iyiliğe ilişkin pek çok şey etrafına saçılıyor demektir. Böyle bir hareket, toplumda o kişiyi örnek alma eğilimi doğurur. Bu alçakgönüllülük ise ödüllendirilir ve kişi hak ettiği mertebeye ulaşır. Birçok insan, eğer başkalarının üstünlüğünü kabul ederse, kendi benliğinin güceneceğini sanır. Ve bunu, hissetmesine, görmesine ve içten içe buna inanmasına rağmen açık açık ilan etmekte zorlanır.

Bütün bunlar, tek bir cümleyle 2500 yıl önce dile getirilmiş. Sevgili dostum, bu yüzden, "Thales bilgedir, Solon ondan da bilgedir; fakat hepsinden bilgesi, Sofroniskos oğlu Sokrates'tir."

Belirsizlik Bilgeliktir

*Y*alan ise gerçekliktir! “Giritliler her zaman yalan söyler” demiş Giritli Epimenides. Bu söz, kısırdöngünün en basit örneğidir. Epimenides hemşerilerini kötülemek isterken korkunç bir gerçeği dile getirmiş. Aynı zamanda da korkunç bir yalanı! Giritliler yalancıdır. Bunu Giritli bir şair söylüyor. Tamam da, o zaman kendi kendine soruyorsun: Eğer Giritliler gerçekten yalancıysa, o zaman Epimenides de yalan söylüyor; demek ki, Giritliler yalancı değil. Hal böyleyken (diye sonuca varıyoruz) o zaman Giritliler her zaman doğruyu söyler, asla yalan söylemez. Bu son derece ütöpik olduğuna göre, öyleyse Giritliler gerçekten yalancıdır ve Epimenides haklıdır. Bu kısırdöngü böyle sürüp gider!...

Kısırdöngü budur ve bu döngüyü sosyal hayatımızda her şekilde devam ettiririz.

“Ah, Bayan Efterpi’ciğim, her zaman o kadar kibarsınız ki! İltifatınız hiç eksik olmaz.”

Bunun gibi pek çok kompliman yapılır: “Gerçek söylüyorum; çok iyi görünüyorsun. Her zamanki gibi dimdik ve incecik... Seni bazen Popi’yle karşılaştırıyorum da, aklım duruyor. Zavallı kadın harabeye dönmüş. Oysa pek de iyi bir arkadaştır kendisi”

Bütün bunları söyleyen kişi, o sırada Popi’yle kanlı bıçaklıdır aslında.

“Hadi canım sen de” der Efterpi göz kırparak ve saçlarını savurarak. “Benim ilkbaharım çoktan geçti; sen ben-den daha iyi görünüyorsun. Sahi, hangi kremi kullanıyor-

sun? Seni son zamanlarda pek bir süslü görüyorum.” Buna benzer sahneler sık sık yaşanır ve böylece günümüz kültürlü toplumunun asıl yüzü gözler önüne serilir.

Örnek olarak hep kadınları ele alıyorum; çünkü onlar daha konuşkan, daha havalı, daha pratik ve fikirlerini beyan ederken daha sivridirler. Çok tatlı bir dille acı acı konuşabilirler; her biri arı gibi sokar! İmalarının her biri şekerle kaplanmış ilaç gibidir; tatlı gülümsemeleri ise leziz birer zehir. Belirsizlikten ise asla vazgeçmezler. Ağızlarından çıkan her sözün çifte anlamı vardır. Erkek ise dümdüz ve doğrudan konuşur. Son derece dobradır. Ona göre, netlik bilgeliktir. Evet, evet diye geçiştirmezler. Ama muhakkak istisnalar vardır.

Böylece, birbirimize yaptığımız iltifatlar bir kısırdöngüye dönüşür. Arzu edilmeyen şeyleri üstü kapalı, çifte manalı ve imalı bir şekilde ifade ederiz; bir anlamda, dil cambazlığı yaparız. O kadar çok cambazlık yapılır ki, genelde karşımızdakinin ne demek istediğini ondan uzaklaşınca idrak ederiz. Bize içirilmeye çalışılan zehrin tadını o zaman alırız. Kendi söylediklerimizi tartmaktan ise özenle kaçınırsınız. Bizimkiler tertemizdir ve sonuçta gerçeği söylemişsinizdir.

Narsizm

Narkissos, Nehir Tanrısı Kephissos ile suların bekçi perisi Liriope'nin oğlu olup, mitolojik bir kişiymiş. Güzelliğinden büyülenip, İo adındaki çılgın bir nehir veya Av Tanrıçası –her neyse– Narkissos'a âşık olmuş ve Narkissos aşkını reddettiği için kadın üzüntüden eriyip bitmiş.

Narkissos da –onunki de ayrı bir delilik– kendine çılgınlar gibi âşık olmuş ve eğilip sularında kendi yansımasına bakmadığı nehir ve nehircik bırakmamış. Sonunda bakir kalarak ölmüş.

Bugün de birçok Narkissos var. Bunlar sürekli kendilerini öven ve diğer insanlara tepeden bakan tiplerdir. Hayal gücü geniş ve Aristofanes'in dediği gibi, burnu bir karış havada dolaşan kişilerdir. Mutlu, salak ve ayakları yere basmayan insanlardır. Onlara göre, bütün diğer yaratıklar kendilerinden aşağıdadır. Hepsisi de dar görüşlü ve şaşıdır: Nasıl olur da onların zekâsını ve biraz önce bahsettiğimiz üstün özelliklerini göremezler!

Onlar bu özellikleri sayesinde diğerlerinden çok farklıdır. Böylece kendi kendilerini övmeye, hava atmaya ve hayali olaylar anlatmaya başlayarak, diğerlerinden ne kadar farklı olduklarını kanıtlamaya çalışırlar.

Paraya hiç değer vermediklerini göstermek için su gibi para harcarlar.

“Ben sadece kendimi düşünmüyorum. Muhtaç olanlara yardım ediyorum. İnsancıl bir yapım var; çıkar falan gütmüyorum” gibi laflarla kendilerini kandırırlar. Kimseye zararı dokunmaz bu tip insanların; aksine zararsız ama sı-

kıcıdırlar. Hatta bazen onlara iltifatlar yağdırarak paralarını kapmaya çalışanlar olur. Hiç önemli değildir; yeter ki onları övsünler.

Kargayla tilkinin hikâyesini hatırlatır bize onların bu hali. Tilki karganın sesini o kadar çok metheder ki, sonunda karga ağzını açıp şarkı söylemeye başlar ve ağzındaki peynir parçası düşer; tilki peyniri kaptığı gibi toz olur. Ara da bul artık. Kendini beğenmiş, narsis insanların böyle komik hikâyeleri de vardır.

Kurtarıcı

Geldin ve göründün, ulaşılamaz ışık! Ölüm yüce ve yegane hükümdardır. Egemen, sert ve acımasızdır. Üstelik sessizdir. Her şeyi noktalayandır. Kuralların ve hükümdarların hâkimidir; bu yüzden de ölümsüzdür. Bakışları delici, can alışı anidir; beklenmedik bir misafir gibidir çoğu kez. Sınırsız güce sahiptir. Duygusuz ve elle tutulamazdır. Bazen iyiliği üstünde olur. Tamamen kendi isteği doğrultusunda acıları dindirir. Her ne kadar farklı da görünse, yüce gönüllüdür. Eyleme geçtiği andan itibaren duygusuzlaşır ve asla geri adım atmaz. Durmaksızın ilerler ve büyük bir kararlılıkla sonuca ulaşır. Hades'in yegane hükümdarıdır. Bütün olaylara karşı tepkisizdir. Kararını verdiği andan itibaren hiçbir şeyi umursamaz. Fakat aynı zamanda, çoğu kez hareket ederek, acıma ve şefkat gösterisinde bulunarak acı çekenlerin ruhlarını özgür bırakır ve yaşam boyunca katlanılan ıstıraba son verir.

Ölümsüz ölümün ölümsüz gücünü tarif etmeye kelimeler yetmez. O ulaşılamaz ışık, bedenimizin kurtarıcısı ve ruhumuzdaki ıstırap ve acıların şifasıdır. Öyle iyi gizlenir ki, melekler bile onu tanıyamaz. *Mersin kokularıyla gözyaşlarının içimize karıştığı* bir rahatlamadır.

İlahi ve Ebedi Işık

Hayat... Ölümün bu ikiz kız kardeşi, ters yönde ilerler. Hayat Anadolu'ya, ölüm Batı'ya doğru yönelir. İlki güler yüzlü, sevimli; diğeri ise asık suratlı, soğuk ve boyun eğmezdir. Hayat hareketli ve cilvelidir; ölüm ise sabit ve kayıtsızdır. Tam bir tezat oluştururlar.

Hayat yaratıcıdır; ölüm ise yok edici. Hayat dünyalar tatlısıdır; ölüm ise acıdır. Hayat ümittir; ölüm kayıptır. Hayat nefes verense, ölüm nefes alandır. Birbirine benzemeyen iki kardeş. En büyük gizem şu sorularda saklıdır: Tükeniş mi, sonsuzluk mu? Işık mı, zifiri karanlık mı? Nereye doğru yönelmek lazım? Yaratıcı kim?

Hayat, sevinçle müjdelenir insanlara. Ama maalesef ebediyete kadar sürmeyip tükenir. Hayatın kardeşi ölüm, her an bir köşede bizi bekler. Ona kararlı, acımasız ve mutlak bir şekilde ters yönden gelirken rastlayacağız.

Skala, Ruhları Yeryüzünden Göklere Doğru Yücelten Araçtır

Zor şartlarda, insan inatla dine sarılır; hastalıklarda, kazalarda... Peki ya ölüm? O zaman çakılır kalırsın. Cahil olan için de, bilge olan için de geçerlidir bu. Evrenin başı vardır ama sonu yoktur. İnsan çoğu kez *düşünce*, *bilgi*, *inanç* ve *reddetme* arasında bocalar. Zor zamanlarda, yüreğimizi açar ve sadece inanırız. Bedensel, ruhsal ve özellikle düşünsel açıdan çok yoruluruz. *Varoluş* kavramını durmaksızın araştırır, sorulara bilimsel cevaplar arar fakat bir noktada tıkanıp kalırız. Belki de sonun başlangıcıdır bu nokta.

“İnsan eksik Tanrı’dır; Tanrı ise mükemmel insandır” der Heraklitos. Bunun ilerisi yoktur. Sadece süreç tekrarlanır.

Skala, ruhları yeryüzünden göklere doğru yücelten araçtır! Belki de dinler böyle çıkmıştır ortaya. Akabinde inanç gelmiştir.

Öldükten Sonra Hatırlanma Arzusu

Öldükten sonra hatırlanma arzusu zayıflık mıdır; yoksa kendini yüceltme isteği midir?

Bu arzu yüreğimizde yaşar fakat çoğu kez onun farkına varmayız. Daha doğrusu, onu hissetmeyiz. Gizlidir; bilinçaltımızın derinliklerinde yatar. Zaman geçip de insan yaşlanmaya başladıkça su yüzüne çıkar. Ah, namussuz yaşlılık! Çoktur içimizde ukde kalan şeyler, yaşanamayanlar, söylenemeyenler... O zamana kadar bilinçaltımızda bu gibi duyguların, arzuların var olduğunun bile farkında değilizdir. Çünkü, varlığın müthiş ikilisi akıl ve istek hâkimdir bize. İsteklerimizi, onları gerçekleştirme dürtüsü takip eder. Sonrasında ise gevşeme gelir. En son ise, öldükten sonra hatırlanma arzusu. Her tür zayıflığımızın kalıntısıdır adeta. Öldükten sonra hatırlanma, insanoğlunun son dileğidir.

Bende de böyle oldu. Karım veya damadım –hatırlamıyorum– bana kızımın hamile olduğunu söyleyince önce sarsıldım. İkinci torunum geliyordu. Hele bir de erkek çocuk olacağını öğrenince iyice sarsıldım! Devamını dinlememe bile gerek yoktu; adı Konstantinos olacaktı. İçgüdüsel bir tepkiydi bu. Doğumdan sonra damadım telefon edip, “Hayırlı uğurlu olsun yeni bebeğimiz” diyerek bebeğin adını, yani adımı telaffuz edince kalbime bir iğne battı. Öldükten sonra hatırlanma arzusuyla yanıp tutuşmaya başladım. Bu gayet insani bir şey bence. Benliğimizin bir uzantısının olmasını isteriz. Kim bilir, belki de bir kusurdur. Yüreğimizin derinliklerinde açan bir ümittir. Adına

her ne derseniz deyin, doğrusu, insanın hiçliğini ortaya koyan bir kusurdur yine de. Kimisi buna “varlığımızın uzantısını isteme” gibi kibar bir açıklama getirmiştir. Bu kötü bir açıklama değil aslında. Varsın öyle densin.

Öldükten sonra hatırlanma arzusu insan hayatında ezelden beri çok önemli bir rol oynamıştır; belki de bütün büyük başarılar bu arzu sayesinde elde edilmiştir. Anlaşılan, çok derinlerde yatan, itici bir güçtür.

Bazen faydalıdır, bazense tam tersi etki eder. Herostratos olmasaydı, belki de Efes'teki Afrodit Tapınağı bugüne kadar korunacaktı. İçindeki ölümden sonra hatırlanma arzusu onu yaktı! Bu çok iyi bilinen bir hadisedir. Adamın istediği buydu; öldükten sonra kötü veya bencil biri olarak anılmak hiç mi hiç umurunda değildi.

Küçümseme-Kötülük

Konumuz küçümseme. Karakter bozukluğu, kötülük göstergesidir. İçinde insanlığa dair küçücük bir kalıntı barındıranlar, birilerini küçümseyerek konuşmaz veya hareket etmezler. Bunu yapanlar kendilerini çok önemserler. Bu, ilk etapta narsizm olarak kendini gösterir ve sonunda berbat bir bencilliğe dönüşür. Kendini bilme noksanlığıdır; kültürel bir eksikliktir. Çoğu kez, bu tür insanların dışavurumları başkaları tarafından küçümsemeyle sonuçlanır. Roller değişir ve kendi çevreleri tarafından küçümsemeye başlarlar. Belki de bu, ele geçen en iyi fırsattır. Hatta, daha önceleri küçümstedikleri biri çok daha iyi yerlere gelince tepkileri kıskançlığa ve kötülük yapmaya kadar varır. Anlaşılmaz bir haset ve nefretle dolup taşarlar. Bu konuda güzel bir söz söylemişler: *Hor görüp ittiğin taş, bir gün önemli bir köşe taşı olabilir!*

Tüccarlar, teknisyenler, askerler, siyaset adamları, fabrikatörler, armatörler... Hangi meslekten olursa olsun, bir zamanlar hor görülen insanlar sosyal yaşamımızın temel taşları, hatta milli hayırseverler haline gelmişlerdir.

Tam tersi de gerçekleşmiş ve birçok zengin başkalarına el açar olmuştur.

Topluma Aykırı Erkek

Bir konuşmacıyla tartışmak “sanat”tır. Sabır, iyi niyet ve anlayış ister; ısrarcı olmamayı gerektirir. Her şeyden önce, karşıdaki insanın fikrine veya yaklaşımına saygı göstermen lazımdır. Bu söylediklerimiz mevcutsa, sohbet çok verimli geçer. Bunun sonucunda dostluk ortaya çıkar. Her tür konunun yeniden tartışılmasını teşvik edersin. Ve daima büyük bir memnuniyet duyarsın. O kadar da zor bir şey değildir bu. Yeter ki, konuşmanın belli kuralları olduğunu kabul et. Sohbeti sıkıcı bir monologa dönüştürmeden, kısa net cümlelerle konuş. Tümüyle mantıklı olmasa da, katılmasan da, başkalarının düşüncelerine saygı göster. Böylece fikir alışverişini kolaylaştırır, sıkıcı konuşmalar yapılmasına imkân tanımamış olursun. Lügat patlaması değil, spesifik ve özlü kelimeler gerektirir bu. Konuşmanın kendine özgü bir bilimselliği, belli bir tekniği vardır. Belli noktalarda ısrar etmekten kaçınmanı ve esnek olmanı gerektirir. Yoksa konuşmacı arkadaşın, şu meşhur, “Topluma aykırı erkek, birinci ve ikinci teşvikten sonra vazgeçer” sözüne itibar etmeye başlar. İki konuşmacı arasında iyi niyetle sürdürülen ve keyif veren bir fikir alışverişine dönüşen sohbet yarıda kesilir. O verimli sohbetlerin sonucunda parlak fikirler ortaya çıkar. Bu fikirler tabuları yerle yeksan eder. Yani, iyi niyetli diyalog bir çeşit araştırma gibidir. Temel bir Grek erdemidir. Bildiğim kadarıyla, Avrupa dillerinde *diyalog* kelimesinin tek kelimelik bir karşılığı yoktur. Yaptığım araştırma sonucunda şunu öğrendim: Yoğun olarak *dialogue* kelimesi kullanılıyor. Anlamına gelince, bir nevi fikir teatisi demek.

Zaten, Sokrates “dialogos”u ilk öğreten olmasa bile uygulayandır.

Hatırlarsanız, herkesten zeki olan da, Sofroniskos oğlu Sokrates’tir!

Arnavutluk Savaşı'nda en iyi moral kaynağı, "ailenden veya dostlarından gelen mektuplar"dı. Bunun her savaşta geçerli olduğunu düşünüyorum. Postayla gelen, "Bizden yana için rahat olsun; sen sağlığına dikkat et ve cesaretini yitirme" yazılı mektuptan daha büyük bir moral kaynağı olamaz. Bir de, organize olmuş kadınların gönderdiği mektuplar vardı; onlar sadece moral vermiyor, "kahramanım" diye başlayan satırlarla hayal gücümüzü de harekete geçiriyordu.

Posta adreslerimizi muhtelif postanelerden alıp, kucak dolusu mektup, yanı sıra eldiven, şapka gibi hediyeler gönderiyorlardı. Bu mektuplaşmalardan çoğu gerdekte son bulurdu. Tabii, mektup gönderdikleri kişi cephenin ön safalarında mı, arkalarında mı savaşıyor, bilmiyorlardı. Bu tip mektuplardan ben de aldım. Hatırlıyorum da, her ne kadar Giannena'da hayvan bakıcısı, ücra bir köyde rahip ve bir ofiste yazı işlerine bakan asker olsam da, bu tür mektuplar herkes gibi benim de moralimi yükseltiyordu.

Fakat bunların hiçbirisi annemden gelen mektuplarla kıyaslanamazdı.

Nerede olursam olayım, iki günde bir ona iki satır klasik bir mektup yazıyordum. "İyiyim, merak etmeyin" gibi klişeler kullanıyordum. O zamanlar evliydim ve eşimden gelen mektuplar, tıpkı bir ırmak gibi, sayfalar dolusu akıp gidiyordu. Annemden gelenler ise basmakalıp olurdu: "Cesur ol. Moralini yüksek tut. Sağlığına dikkat et. Bizler iyiyiz." Bu kadar. Sonunda da "Annen" yazardı.

Hiç unutmuyorum, mektup alınca bir dakika ağlardım ve gayrı ihtiyari, içimden şunları tekrarlardım: “Ceşurum, moralimi yüksek tutuyorum ve sağlığıma dikkat ediyorum, sevgili Nafsika’larım!” Annemle karımın ismi aynıydı. Ama birbirimize beslediğimiz duygular farklıydı. Annem, “Cesur ol”; karım ise, “Seni öpüyor ve bekliyorum!” diye son verirdi mektubuna.

Ben *cesur bir asker, bir rahip ve hayvan bakıcısıydım. Fakat her şeyden önemlisi bir kahramandım!*

Yüce Gönüllülük...

Anlayış ve Dürüstlük Lehine

Erdemlerin en büyüğüdür yüce gönüllülük. Herkese karşı yoğun bir sevgi beslemektir ve herkes adına, bütün günahların affedilmesi temennisinde bulunmaktır. İlahiye göre, anlayış ve dürüstlük lehine... Erdemlerin en yücesi, insanoğlunun insanoğluna karşı işlediği her kusurdan ötürü affedilmesidir. İnsanoğlu özellikle kendinden küçüklerin, daha doğrusu çocukların farkında olmadan yaptığı her tür hatayı sürekli ve tereddüt etmeden bağışlar. *Anne babalar* daima affetmeye hazırdırlar.

Çocukları, kendi benliklerinin uzantısıdır çünkü. Bu yaklaşım hayvanlar için de geçerlidir. Doğadaki en kusurlu yaratıklar bile içgüdüsel olarak böyle davranırlar. Ama sadece kendi çocuklarına. İnsanı ise akıl, mantık ve doğasında varolan birtakım duygular yüce gönüllülüğe iter. Bu sonuncusu sonradan edinilemez; herkeste olmamakla beraber, bazı insanlarda doğuştan vardır. Doğanın bir hediyesidir. Yaratıcı'nın bir mührüdür. Sağlığı ve yüce gönüllülüğü insanoğlunu mükemmeliyete ulaştırır. Bu iki erdeme de sahip olanlar en mutlu insanlardır. Gökyüzüne, kısacası ilahi olana yönelirler. Bütün bunları, insanlarımız bencilliklerinden arınsınlar ve yücelsinler diye söylüyorum.

Bencillik, insana vurulacak en aşağılık damgadır!

Art Niyet: "Selam Sana, Cennetin Kapılarını Açtıran Anahtar!"

Eğer art niyetliyseniz, ilahide böyle denilmiş olmasından gocunmazsınız. İltifatlar yağdırıp, görünürde insanlara destek olanların en büyük meziyetidir art niyet. Daima sizin yanınızda olmayı vaat eder bu tipler; ama bu çok büyük bir yalandır. Bunu söyleyenler sadece sözde destek olurlar. Günün birinde fırsatını yakalarlarsa, o kişiden bir şekilde faydalanmak isterler. Her şeyi art niyetle yaparlar. Aslına bakarsanız, başkalarından bir şeyler kopararak ayakta kalmaya çalışmıyorlardır. Çoğu kez maddi açıdan son derece iyi durumdadırlar. Zenginlik peşinde oldukları için yapmazlar bunları, hayır. Kişilik itibarıyla art niyetlidirler. Tek zayıf noktaları ise, iltifat ettikleri kişilerin kendilerini başkalarına tercih etmesi yönündeki arzularıdır. Herkese yardım ve destek sözü verirler. Tek düşünceleri ise fayda sağlamaktır. Çıkarıcılıkla ilgili çarpık bir anlayışları vardır. İnsanlara yaşamlarının sebebi, onların sevdiği ve tercih ettiği tek insan olmaktır. "İnsanlar çıkar peşinde olmadığım için bana saygı duyuyor" diyerek ortalıkta dolaşırlar. Uygun anı yakalayınca kadar rol yaparlar ve temkinli adımlarla ödüle doğru yol alırlar. Son derece diplomatiktirler; seni kuşkulandırmazlar. Mükemmel birer oyuncudurlar. Hep güler yüzlü ve ikna edicidirler. Hitabet konusunda yeteneklidirler; bülbül gibi şakırlar.

Çoğu kez iyi, saf ve sempatik görünürler, Çıkarıcılığın bahsi geçtiğinde yüzlerini buruştururlar. Ne var ki, fırsatını bulduklarında, o ana kadar sergiledikleri dostluk göste-

rilerine son verirler. Artık ödölü almışlardır ve tüm bunlara gerek kalmamıştır. Art niyet sonucu elde ettikleri ödöl konusunda acımasızdırlar.

“Cennetin kapılarını açar” art niyet.

Çevremizde bu tip insanlar hiç de az değildir ve her zaman var olacaklardır. Çok şükür, maddi açıdan bir beklentileri yoktur. Tek yaptıkları, dostluğu çıkar ile ilişkilendirmektir.

Yalaka

Bu tip insanlar, iltifatlar yağdırarak seni mutlu eder. İlahi böyle söylüyor.

Yalaka insanlar şahsiyetsiz, kişiliksiz ve yapışkandırılar. Pek sevecen, konuşkan, esnek ve iş bitiricidirler. Hiç sebep yokken yalakalık yaparlar. İçten gelen bir kölelik duygusudur bu! Ruhsal açıdan daha alt seviyededirler. Davranış ve konuşma açısından ise pek kibardırılar. Herkese methiyeler düzerler. Mutlaka bir çıkar peşinde değildirlir. Israrla dostluk ararlar. Sürekli gülümserler ve sana hayranlık duyarlar. Çoğu kez sebebini sorarsın kendi kendine; şaşırır kalır, bir açıklama ararsın. Kesinlikle mantıklı bir açıklama bulamazsın. Bu tip insanla karşılaştığında, çoğu kez ondan iğrenir ve bunu ona belli edersin. Fakat o bunu umursamaz veya hissetmez bile. Onu teorik olarak dayaktan öldürürsün; fakat o, vurman için diğer yanağını da çevirir. Nutkun tutulur. İki kişiye aynı anda yalakalık yaptığı zamanlarda ise pes deyip önünde şapka çıkarırsın. Nasıl biri olduğu anlaşılınca yılanbalığı gibi kayıp gitme yeteneğine sahiptir. Ustaca uzaklaşır ve ertesi gün, yaptığın şakayı hatırlatmak üzere geri gelir. Şaka olarak nitelendirir bu olayı ve o gülünce sen de gülersin.

Kendini ağlamaktan veya küfür etmekten alıkoymak adına, gülmeye çalışırsın. O ise asla değişmez, aynı şekilde davranmaya devam eder. Karaktersizdir ne de olsa!

Artık Ölebilirsin Diagora

Anne babaya bir değer biçemezsin. Yaşamları boyunca çocuklarının bedensel ve ruhsal gelişimi için çaba harcıyor oldukları için değil sadece, aynı zamanda, neredeyse bütün benlikleriyle kendilerini onlara adadıkları için. Bunu, çocuğun doğmasını kendileri istedikleri için değil, sevmenin ötesinde onlara taptıkları için yaparlar. Böylece çocuklarının en iyi şekilde yetişmesini, sosyal hayata entegre olmasını ve hayatla mücadele edebilmesini sağlamış olurlar. Çok zordur bunu başarabilmek; ama ebeveynler çocuklarını soğukkanlılık ve sabırla yetiştirirler. Sonuç ise anne babaların imkânlarıyla doğru orantılıdır. Kendilerini tamamıyla feda ederler. Öncelikli amaçları onların mutlu ve neşeli olmalarıdır. Bu, çocukların ruh halinin en iyi harcıdır. Kıyaslanamaz bir gıdadır. Neşeli büyümeyen çocuklar biraz sorunlu olurlar. Bütün bunları anne babalar çocuklarına içtenlikle, bir karşılık beklemeden sunarlar. Çocuklar ise, birkaç istisna dışında, karşılığını verirler. İşte o zaman anne babalar kendilerinden geçerler. Çocuklarını tam anlamıyla istedikleri gibi yetiştirince, anne babalar için neredeyse dünyada görececek başka hiçbir şey kalmamıştır.

“Artık ölebilirsin, Diagora” demek isterim son olarak.
“Tanrılar seni kıskanıyor!...”

Kıskançlık

Kasadin iyi yönü, tıpkı pasın demiri kemirmesi gibi, insanı yiyip bitirmesidir” der Demosthenes. Hasedin iyi tarafı da olur mu demeyin!

Kıskançlık insanı, tıpkı pasın demiri kemirmesi gibi, yer bitirir. Kıskanç insan acı çeker; kıskandıkça eriyip biter. Bu bilinen bir şeydir; insan, kıskançlığından ötürü kendi kendini yer. Genel anlamda “kötülük” kavramından bahsetmek mümkün. Fakat kötülük dediğimiz bu kavramın muhtelif alt dalları vardır: Kıskançlık, nefret, nankörlük, fesat, intikam duygusu vesaire.... Bütün bunlar genel olarak kötülüğü ifade eder; ama haset özneldir. Kendi kendini cezalandırma olarak da nitelendirilebilir. Belki de haset insanın iç dünyasının dışavurumudur. Ayrıca haset güçlü bir duygudur; insan onu kolay kolay içinden söküp atamaz. Böylece, bu duyguyu içinde barındıran kişi yavaş yavaş tükenir. İnsan doğasının garip bir gösterişidir. Kıskanç insanı dizginleyen tek şey, cezalandırılma korkusudur. Fakat bu da çok sık olmaz, maalesef. Ama hiç yoktan iyidir. Şimdi anladınız mı Demosthenes’in ne demek istediğini?

Derinlerden...

Kibarlık, ERDEM ailesinin doğal bir çiçeğidir. Yetiştirilmez. Doğal olarak vardır. Kendiliğinden filizlenir; anlayacağınız, kibar insanın doğasında vardır. Gerçek bir erdemdir. Kibar insan, büyük, küçük, okumuş, cahil, sosyal, yabani ve benzeri ayrımı yapmaksızın herkese hoş davranır. Güler yüzlü, sevecen ve iyilik doludur.

İyiliği derinlerden, içten gelir. Hiçbir beklentisi yoktur; aksine hoşgörölü ve sevgi doludur. Dostları ve akrabaları arasında ayırım yapmaz. Hiçbir karşılık beklemeden herkesin emrine amadedir.

Bütün bunlar için bir çaba sarf etmez. Duygularını uğraş vermeksizin dışa vurur. Bunun sonucunda, çok aranan, sevilen, hoş bir insan haline gelir. İltifatlar karşısında şımarmaz. Kendisine yapılan iyilikleri son derece kibar bir üslupla över; yapılan iltifatları ise susarak kabul eder.

Çok ince bir insandır. Bahsettiğimiz tüm olumlu özelliklerinin kaynağı ise iyilik dolu yüreğidir.

İtiraz Güdüsü

İtiraz eden kişi her zaman ve her tür sohbette söylenenlere karşı çıkan insandır. Genelde komik bir kişiliktir; ama aynı zamanda sinir bozucudur. Sohbet tam ortasından pat diye girer ve sorulmadan fikrini söyler. Bazen konu hakkında bilgisi vardır; ama çoğu zaman söylenenlere “katılmıyor”dur. Diğerlerinin fikrine katılmayarak ön plana çıkacağını sanır.

İtirazını çoğu kez saçma sapan tezlerle destekler. Diğerlerinin onun sesini duymasındır amacı. Maksat “hayır” deyip sohbeti başka yerlere çekmektir. Bunu çoğu kez başlar ve bundan memnun olur. Bunu hırstan değil, gösteriş merakından yapar. Genelde boş ve sevimsiz bir insandır. Onu kırmak istemesen bile, çoğu kez o kadar çok gerilirsin ki, sonunda isyan edersin. Bir anda istenmeyen kişi olur. Bu çok doğaldır; çünkü sürekli muhalefet etme peşindedir. Bir sohbet ortamı görmeyiversin; konuya, “Ben bu noktaya katılmıyorum” diye girerek sohbetе dahil oluverir. İtici ve sıkıcı bir insandır. Genelde bağırıp çağırmaı sever. Büyük bir hitabet ustası gibi, ellerini kollarını sallayarak konuşur ve tek yaptığı itirazını dile getirmektir. Sonunda gülünç duruma düşer. Üstelik kabadır. Diğer konuşmacılara inanılmaz hakaretler yağdırır. “Karşı fikirlerinde” son derece ısrarcı olduğundan, zamanla sohbet ortamlarından dışlanır.

Cimri

Ü zümün tanelerini bile bulsan, topla! Cimri insanın parolası budur. Bu tip insanın hiç kimseye zararı olmadığı gibi faydası da yoktur. Yaşadığı müddetçe topluma hiçbir faydası dokunmaz. Bu ancak öldükten sonra mümkün olur: Varislerinin yüzünü güldürür. İşin komik tarafı, onlar kendisinin tam zıddı karaktere sahiptirler. Müthiş müsriftirler ve çalışıp didinen insanlarla dalga geçerler. Serseridirler!

Araştırmalara göre, genelde çoluk çocuğu olmayan insanlar cimridir. Bu bir tesadüf mü değil mi, bilemiyorum. Cimrilik önceleri azla yetinme, kendi yağıyla kavrulma ve tutumlu olma şeklinde gösterir kendini. Azla yetinme aşamasındaki cimrinin bir parolası vardır üstelik: “Azla yetinmesini bilen, gerçek anlamda zengindir.” Bu tip, azla yetinebildiği için hem gururludur, hem de bu şekilde davranmak onu mutlu eder. Kimseden en ufak bir yardım kabul etmez. Her şeyle kendisi başa çıkar. Her akşam, birikmiş paralarını sayıp, huzur içinde uykuya dalar. Paralarını her gün hayalinde okşar ve müsrif insanlara acır. Bazen de onları lanetler! “Aptal ve umursamazdır müsrif insanlar; sonunda çevrelerine yük olurlar” der kendi kendine. Bu konuda belki de haklıdır.

Her ne kadar zararsızsa da, arkadaşları nezdinde pek itibar görmez. Bazen zavallı biri olma noktasına varır. Çoğu kez hayatın en basit zevklerinden bile mahrum kalır. Fakat ekonomik bağımsızlığıyla gurur duyar ve bunu ha-

yattaki en büyük güç kaynağı olarak görür. Bu düşüncesinde muhtemelen haklı. Muhtemelen diyorum; çünkü bu konuda temkinliyim.

Kaygısız ve Mutlu

Mutlulukla kaygısızlık hep birlikte anılır. Kaygısız insan umursamazdır. Acele edip kendini strese sokmaz. İnanılmaz sabırlıdır ayrıca. Zor olanın peşinde koşarak kendini boş yere “paralamaz”. Bekler; heyecanlanmaz. Olması gerekeni değil, olması mümkün olanı hedefler. Günü yaşamaya özen gösterir; gelecek kaygısı yoktur.

“Gelecek belirsizdir” der ve buna inanır. Deyimlerden ve ilahilerden alıntılarla konuşur. “Kaderden kaçış yoktur” der. Bu yüzden, ne kaderine küsmeye ne de kendine kızmaya gerek yoktur. Böylece mutlu mesut yaşar. Hayatta mümkün olanın, daha da önemlisi, kolaylığın peşindedir. Mutludur; kimseyi rahatsız etmez, kimsenin işbirliğini istemez. “Herkesin kendi derdi kendine” düşüncesine bir miktar felsefe katarak, “Sorunlarını tek başına halletmelisin. Başa gelen çekilir” der. “Dertlerinin çaresini mümkün mertebe ara; ama elinden bir şey gelmiyorsa, boş ver. Aksi halde sinirlenir, üzülür ve istenenin tam tersi yönde bir sonuç elde edersin” diye de ekler. Her ne kadar onaylanan ve taklit edilmesi gereken bir karakter değilse de, kesinlikle psikolojik yönden incelenmelidir. İyi yönleri de yok değildir hani. Herkesin iyi ve kötü yönleri vardır sonuçta; yeter ki kararında olsun.

Kimseye zararı dokunmadan, mutlu mesut yaşar kaygısız insan. Daha ziyade de kendisi için...

Kötü Niyetli

Kayata bir dramdır bu tip insanın. Gerçekten acı çeker. Kötülük çiçekleri filizlenir yüreğinde. Açıklanamayan bir durumdur bu. Haset, nefret ve sebep-siz yere intikam alma duygusuyla yanıp tutuşur. Yaradan'ın tüm iyi hediyelerini başkalarına verip, kendisini bunlardan mahrum bıraktığını düşünür. Mantıksız hayaller kurar ve haset eder. Her an, her dakika kötülük ve düşmanlık kusar. Özellikle, ilerici unsurlara bir takıntısı vardır. Saplantılarını anlatacak olsa, şaşırıp kalırsın. Hiçbir anlam veremeyip sebebini sorgularsın. Doğrusu, bir cevap da bulamazsın. Tabii, muhakkak mantıklı bir açıklaması vardır. Belki buna yetiştirilme tarzı, geçirdiği travmalar, sevimsiz çocukluk anıları sebep olmuştur. Bu insan son derece zararlı, bazense tehlikelidir. Aslı astarı olmayan suçlamalarda bulunur. Yerine göre kazanmayı ve hile yapmayı da sever. Fakat şeffaf ve net biridir. Gizlenmez, dolaşısıyla kendini koruman kolay olur.

Ama ne yazık ki, bu tip insanlar sayıca bir hayli fazladır.

Asalak-Otlakçı İkili

Sokak dilinde asalak veya otlakçı denen bir tip vardır. Nasıl bir tiptir bu böyle; insanoğlunun büründüğü ne ilginç bir kişiliktir. Allah'tan bütün insanlar değil, sadece bazıları böyledir. Sayıca daha çok olduklarını bir düşünsenize... Cimri değildir; kötü niyetli veya kıskanç hiç değildir. Sadece, diğerlerinin kesesinden yiyerek bedava geçinmek ister. Utanmaz, sıkılmaz, hatta tatlı tatlı güler. Dediğimiz gibi, ilginç ama zararsız bir tiptir. Bir şekilde, hiçbir şey ödmeden her şeyi tatmak ister. Otlakçılık asalaklıktan farklıdır; genelde birtakım şeyler geri verilmek üzere istenir. İyi de, ne zaman geri verilecektir! Bir sonraki yüzyılda olabilir mi? Otlandığı an, ortaldan kaybolur. Hiç yüzü kırmaz. Bu kişinin hep acelesi vardır; yılanbalığı gibi kayıp gider. İlişki inceldiği yerden kopuncaya kadar böyle davranmaya devam eder ve sonunda, en iyi ihtimalle, borcunun yarısını geri öder. Sen de, küçük hesaplar peşinde koşan bu insana güler geçersin. O da seninle birlikte güler, sırtını sıvazlar ve "Geri kalanını sonra getiririm" der; ama borç unutulup gider. Aslında otlakçının asalaklıktan pek farkı yoktur. Bunların ikisi baba tarafından kuzendir; yani aynı spermden olmalıdır. Doğuştan gelen bir benzerlik söz konusudur. Fakat kötülük nedir bilmezler. Bir komedide rol yaparmışçasına davransalar bile, yine de çevrelerine bir miktar zararları dokunur. Ufak tefek zararlardır tabii bunlar. Ama onlar açısından düşünürsek, bir hayli kârdadırlar.

Titiz ile Mübalağacı

Birbirinden akla kara kadar farklı iki insan tipi; biri derinlere iner, diğeri yükseklerden uçar. Titiz insan çok zor beğenir; çok dikkatli, araştırmacı ve temkinlidir. Her şeyi ince eleyip sık dokur. Bir karar almadan önce enine boyuna düşünür. İkincisiyse her şeyi abartır ve tasvirleri pek sever. Karşısındaki insanı heyecanlandırır ve onun hayal gücünü harekete geçirir. Onu baştan çıkarmaya çalışır. Titiz olan ise karşısındakini frenler ve düşünmeye yöneltir. “Acele etme; konuyu bir inceleyelim, düşünelim” der. “Zamanımız var; sakın kafayla değerlendirelim.” Mübalağacı ise “vakit nakittir” diye düşünür ve öyle hareket eder. “Ne bekliyorsun? Fazla düşünmek bizi faaliyete geçmekten alıkoymaz. Yürü; cesaret eden her zaman başarır” der. Hızlı karar almaya iter insanları; diğeriysse sürekli kuşku duyar ve temkinli davranır. “Ağır ilerle; acele işe şeytan karışır yoksa” mantığı egemendir ona. Bu iki kişiyi ayrı ayrı dinlersen, ikisi de seni kolayca ikna eder. Her ikisinin de haklı olduğunu düşünürsün. Deveye, “Hangisini tercih edersin; yokuşu mu inişi mi?” diye sormuşlar, deve şöyle cevap vermiş: “Neden? Düz yol ne güne duruyor?” İşte o hesap...

Kısacası, bu iki tipin, yani titiz ve mübalağacının önerdiği yolun dışında bir yol bulmak lazım. Düz bir orta yol; inişli çıkışlı, sağa sola sapan bir yol değil. Geometri öğretmenlerine göre, düz yol hepsinden daha kısadır. Sanırım haklılar.

Tenkitçi

*B*irini suçladığın zaman, küçük de olsa, muhakkak kötü bir iz kalır. Bu deymi çok uzun yıllar önce, Fransızca bir kitapta okumuştum.

Şimdi bahsedeceğim tip, tenkitçi. Bu tip, toplumda kilit insan konumundadır. Hiç kimse hakkında iyi bir söz, bir methiye duymaya dayanamaz; hemen neşesi kaçır. Bir saniye içinde kötülük okunu fırlatır. Bunu tereyağından kıl çeker gibi yapar; mükemmel bir okçudur. Karşısındaki insanı tanıyıp tanımaması önemli değildir; bunu yapmadığı takdirde acı çeker. Sebebi gerçekten bilinmez; çünkü hiçbir çıkar peşinde değildir. Psikolojik bir dürtüyle hareket eder. Görünürde bariz bir sebep-sonuç ilişkisi yoktur. Onun ruhunun derinliklerine, görünmeyen, dipsiz bir kuyu gibi olan noktalara bakmak lazım. Suçlama yapacağı uygun bir zemin bulunduğunu fark edince sevinir; fırlattığı okun hedefi tutturduğunu görünce mesut olur. Suçsuz kurbanında bir yara açmayı başarır; bu konuda onun üstüne yoktur. İster gün ışığında, ister gece karanlığında olsun, kafası hep bu yönde çalışır. Karşısındaki insanın tek yapabildiği, bu davranışın sebebini araştırmaktır. Peki, ortada hiçbir sebep yokken neden diğer insanları suçlar bu tipler? Belli bir çıkar mı söz konusudur? Hayır! Derinlerde yatan sadece *kötülüktür*.

Huylu ile Kuşkucu

Tıp dilinde açıklarsak, tek yumurta ikizi değildirler; fakat ikiz kardeşirler. Tıpatıp aynı olduklarını söyleyemeyiz. Birbirlerini tamamladıklarını söyleyebiliriz ancak. Birinde eksik olan şey, diğesinde vardır. Kuşkucu olan, kendisini rahatsız eden şeylerden şüphelenir; huylu olansa her şeyden şüphelenir. Her ikisi de mutsuzdur. Herkesten ve her şeyden sakınırlar, tedirgin olurlar, uykuları kaçır. Çevrelerindeki dostlarına, arkadaşlarına da bu korkuyu yansıtırlar. Hasta beyinlerinde, olmayan durumlar yaratırlar. Her iki insan tipi de felaket tellalıdır; biraz da paranoyaktır. Her yerde, gözlerini üzerlerine dikmiş, bir fırsatını bulup kötülük yapmak isteyen insanlar görürler. Kendilerini evlerine kapatırlar. Üstelik, evlerinde katlanılmaz bir ortam yaratırlar. Onlara gülüp geçmediğin takdirde çok acı çekersin. Tedavisi olmayan bu saplantıları onlara çok acı verir. Hiç kimseye inanmazlar. Onlara barksan, kendileri gökten inmiş birer melektir. Bizlerin bedenini ve ruhunu korumakla görevlendirilmişlerdir. Bütün dünyanın huylularına ve kuşkucularına sesleniyorum: Birleşin ve periskoplarınızı faaliyete geçirin!

Nankör

Bu tip insana her yerde rastlarız. Dost ve akraba ortamlarında muhakkak nankör bir insan bulunur. Karanlık bir varlıktır; kapkara bir ruha sahiptir. Ona ne kadar iyi davranırsan davran, ne kadar yardım edersen et, hiç duygulanmaz. Bir kuru teşekkürü bile sana çok görür. Sen zaten ona yardım etmek zorundasındır; ancak kendisi kesinlikle teşekkür etmek zorunda değildir. Şans kapısını bir türlü çalmamıştır bu zavallı yaratığın. Buna inanır ve içten içe, kendisine yardım edenden bile nefret eder. “Şanssızım” lafı dilinden düşmez. “Daha iyi şeylere layığım; ama kader utansın! Su içmeye gittiğim her çeşme, her kaynak kuruyor” diyerek durmadan yakınır. Çevresindeki insanların kendisine yaptığı irili ufaklı iyiliklerden asla bahsetmez. Çoğu kez insanda tiksinti uyandırır. “Bencil ve kendini beğenmiştir aynı zamanda. Başkasını asla methetmez. Sadece yakılacak odun olarak kullanılabilecek, meyvesiz bir ağaç gibidir. Buna rağmen, insanlardan onu sula-yıp hep yeşil tutmasını bekler. Hatta bunu utanmadan talep eder. Sık sık da, “Birbirimizin yükünü hafifletelim” sözünü tekrarlar. Aslında, başkalarının kendi yükünü hafifletmesini arzu eder.

Sınarcık

Toplumun bir diğer mis kokan çiçeğidir bu tip; aslında anne babanın aşırı sevgisinin kurbanıdır. Özellikle de annenin. İstekleri bitmek tükenmek bilmez. Küçükken öpüp koklanmayı seven bu kişi, büyüyünce tam bir zalim olur. Ona göre, dünyadaki her şey kendisine aittir. Sürekli birinci gelmek ister. Evde sanki onun dışında kimse yoktur. Çocukluktan itibaren her isteği yerine getirildiği için böyle hisseder. İsteklerinin reddedilmemesine, her garipliğinin hoş karşılanmasına alışmıştır. İsteklerini büyük bir bencillikle dile getirir. Bir çocuğu yetiştirmek özen ister. Aksi takdirde, küçük bir zalim yaratırsın. Bu konuda suçlu kendisi değildir. İyi niyetli sevmeler, okşamalar abartıldığı takdirde hem çocuğa hem de size zarar verir. Bir de çocuklukta atılan dayak vardır; çocuğun yetişmesinde çok büyük rol oynar. Minik yavrulara küçük yaşta birkaç tokat atmak o kadar da fena bir şey değildir. Toplum fırınında daha iyi pişmesi için çocuğu yoğurmuş olursun. Bir ekmeğin güzelce pişmesi için, bir fırının haricinde, iyice yoğrulmaya da ihtiyacı vardır. Böylece hem daha lezzetli olur hem de kolayca hazmedilir. Ben bunu bilir bunu söylerim.

Ha Hain Dost Ha Düşman

Bazen düşmanları olur insanın. Bir de hain dostlar vardır. İkincisinin birinciden daha tehlikeli olduğunu bilmelisiniz. Çünkü bu kişiler açık açık kendilerini belli etmezler. Bu yüzden de, onlara karşı gardınızı alamazsınız; böylece çok yakından ve çok başarılı bir şekilde vururlar size. Böyle insanlar az da değildir sayıca. Seni ne zaman vuracaklarını çok dikkatlice planlarlar. Hiç korkmazlar; ama cezalarını da önünde sonunda çekerler. Darbeyi yiyen muhakkak karşılığını verecektir. İnsanca bir duyguya kapılır ve kızar çünkü. Kendinden geçer ve doğal olarak sınırlarını aşar.

Bu hain dosttan korunmanın tek yolu onun farkına varmaktır. Gerçek şu ki, sürekli olarak herkese karşı temkinli olmamız mümkün değildir. Fakat dostlarımızı seçmek bizim elimizdedir. Kolayca kanmamalı, iyi niyetimizin kurbanı olmamalıyız. Hain dost aslında gizli bir düşmandır. Çünkü ilk başlarda, sebepsiz yere aşırı dostluk gösterisinde bulunur. Bu arada kötülük mekanizmasını devreye sokar ve yüzüne karşı gülerken arkandan kuyunu kazar. İtiraf etmeliyiz ki, kendimizi onlardan korumak çok zordur. Bunlar kurbanlarını genelde hassas insanlar arasından seçerler; çünkü bu tip insanları kandırmak daha kolaydır. Unutmayın: Zarar veren bir dost aslında düşmandır.

Riyakâr

Rurnaz insan, doğası gereği entrikaya yönelir. Nasıl da güler yüzle yaklaşır karşısındakine! Seni bakışlarıyla büyüler. Doğuştan gelen rol yapma yeteneğiyle seni cezp eder. Şefkatlidir, tatlı dillidir ve senin için en güzel duyguları besliyormuş gibi görünür. Bunu, çevrendekiler de duysun diye yüksek sesle telaffuz eder. Seni şaşırtır. Onun hakkında çok olumlu şeyler düşünmeye başlarsın hemen. Bunun farkına varıp, senin ruhunun derinliklerine inmeye çalışır. Doğasından kaynaklanan bir inandırıcılığı vardır. Bu yeteneğini kötü yönde çok iyi kullanır. Hiç acelesi yoktur; koşmaz. Uygun zamanı yakalayınca gerçek yüzünü gösterir ve maskesini atar. Sebep mi? Hiçbir sebebi yoktur; bu onun doğasından kaynaklanır. Onun rol yaptığını fark etmediğini anlayınca zevke gelir. Sana hükmettiğini düşünür. Ondan daha az zeki olduğuna göre, seni istediği gibi parmağında oynatabilecek, seninle dalga geçebilecektir.

İnziva

Alk dilinde “tek başına bir köşeye çekilmek” denir buna ve zaman zaman böyle bir şeyi tercih ederiz de. Kendimizle baş başa kalmak, sorunlarımızı bu şekilde çözmek ve zor anlarımızda kendimizi daha yakından tanımak için isteriz bunu. Birtakım kararlar alıp, hayatımıza yön çizmektir gayemiz. Hatta kendi yaptıklarımızı gözden geçirmek, hatalarımızı keşfedip onları yinelememektir tek dileğimiz. Yapmış olduğumuz kötülüklerden ve kafamızdaki fesatça düşüncelerden dolayı bir anlamda günah çıkarmak isteriz.

Yalnız kalınca çoğu kez arınır ve yüceliriz. Kocaman dünyada küçücük bir damla olduğumuzun farkına varırız. Kişiliğimizi bir parça da olsa değiştirmeye çalışırız. Çok iyi bilinen bir şarkının dizelerinde yalnızlık şöyle anlatılır:

*Yalnızlık, en iyi dostumsun
Yalnızlık her zaman güzelsin
Kimse sensiz olamaz...*

Savurgan

Salk arasında eli açık da denir. Cimrinin tam zıddıdır. Bol para harcar, hatta bazen savurur. Genel olarak iyi kalpli, güler yüzlü ve neşelidir. İnsanlara çok büyük iyiliği dokunur ve paranın ortalıkta dolaşmasından müthiş zevk alır. Bunu ticari boyuta taşır. “Para parayı çeker” der her fırsatta. İki çeşit savurgan vardır: öznel ve nesnel. İlki parayı içten gelen bir dürtüyle, büyük bir haz alarak harcar. Bunu yaparken zevke gelir, mutlu olur; hiçbir çıkarı yoktur. Bu ideal savurgandır. Diğeri, nesnel olanı, oldukça farklıdır. Bir beklentisi vardır çünkü. Bunu gösteriş için, dikkatleri üzerine çekmek adına, belli bir amaçla yapar. Her ikisi de aynı kapıya çıkıyor sonuçta. Toplumsal açıdan son derece faydalı tiplerdir bunlar. Savurganlıkları işe yarar. Para piyasada dolaşır; cimrinin parası gibi sandıkta saklı kalmaz. Tabii, bunların kötü yönleri de yok değildir. Bazen savurganlık bir insanı mahvedebilir. Ölçüyü kaçırmamak gerekir. Boşuna, “Her iyiliğin içinde bir parça kötülük, her kötülüğün içinde bir parça iyilik saklıdır” dememişler.

Yavaş Yavaş Hızlan

Erken kalkan çabuk yol alır demişler. Doğru söylemişler. Ama bazen de, acele işe şeytan karışır. En iyisi, yavaş yavaş hızlanmaktır. Ayrıca her atasözü duruma göre doğrudur. Bazen cuk diye otururlar. Bunlar engin tecrübelerin sonucunda söylenen, doğru ve bilgece sözlerdir. Her ülkenin atasözü vardır. Ortak noktaları ise bilgeliktir. Geç olsun, güç olmasın deyip, başlangıçtaki ikiliği ortak bir paydada birleştirelim. Zira güvenlik aceleyle bağdaşmaz. Aceleyle ekmek pişer; gel gör ki, iyi pişmez. Hedefine ulaşmak istiyorsan, hız ile sakın düşünmeyi bağdaştırman gerekir. Bir kere hata yaptın mı, telafisi zordur. Hatadan kaçınmak ise sakın düşünmekle mümkündür. Aklınız rehberiniz olmalıdır.

Geveze

Gevezelik çok büyük bir kusurdur. Geveze insan dostlarının korkulu rüyasıdır. Bu tip insan belki kötülük saçmaz etrafına ama, en iyi ihtimalle çevresine zarar verir. Çok yüzeysel davranır. Durmak nedir bilmeden konuşur ve bu çoğu kez açıklanmaması gereken bilgilerin, yani sırların ortaya dökülmesine neden olur. Elinde olmadan ağızından kaçırır. Ölçsüz konuştuğu sürece, kötü sonuçlara yol açabilecek şeyler söyler. Frigya Kralı'nın, onun eşek kulaklı olduğunu bilen berberi buna en güzel örnektir. Adam dayanamayıp, kuyuya eğilerek bu sırrı dillendirmiş. Sözleri kuyuda yankılanınca sır açığa çıkmış. Tabii, cezası idam olmuş. Ama ne yapalım? Adamcağız bu sırrı tutamamış. İşte bu yüzden, bu tip insanlar çok tehlikelidir. Birilerinin kendisine söylediği veya tesadüfen duyduğu bir sırrı dünyaya duyurmadan edemez geveze biri. Aksi halde çıldırır. Büyük bir saflıkla yapar bunu; ama sonuçları kötü olur. "Akılsızca, çok konuşan geveze adam" der Homer.

Mirasının Tanrısı Kendinsin

Kötümser kişi hep asık suratlı ve kederlidir. Aslında öyle pek de büyük bir derdi yoktur. “Hiçbir şey yolunda gitmiyor” sözü, parolasıdır. Her yerde açlık, felaket ve sefalet görür. “Her şey bozuldu; hiçbir şey eskisi gibi değil” der ve yakınarak ekler: “Her şeyden önce pahalılık almış başını gidiyor. Bu hayra alamet değil; böyle giderse, mahvoluruz.” Bunları söylerken, elinde pahalı gıda maddeleriyle dolu alışveriş torbaları vardır çoğu kez. Çarşıda ise çok garip davranır; her şeyi küçümser. Örf ve âdetlerin unutulduğunu söyler. “Nerede o eski günler, dostum. İnsanlar birbirlerine saygı gösterirlerdi. Küçüklerin büyükler karşısında çıtı çıkmazdı. Şimdi ise küçükler büyükleri azarlıyor. Berbat bir durum; Tanrı sonumuzu hayır etsin. Hastalıklar gün geçtikçe artıyor; ilaçlar ise artık katkı maddeleriyle dolu. Bizim zamanımızda her şey doğaldı.” Hiç huzurlu değildir; her şeyi simsiyah görür. “Tanrı’ya ulaşamayacağız. Her şeyi berbat ettik. Anne babalar, öğretmenler, din adamları, hepsi ama hepsi bozuldu. Siyasetçilerden bahsetmeye gerek bile yok. Onlar artık zıvanadan çıktı. Vatandaş saygıları hiç kalmadı. Tek dertleri oy toplamak. Nerede o eski siyasetçiler! Onlar biraz olsun ahlaklıydı.” Neyse ki, çoğu kez bizi gülümsetirler. Bazen de bu tiplere acırız. Tanrı’nın bu duruma ne zaman müdahale edeceğini sorarız kendi kendimize. Kötü gidişata dur demesi için dua ederiz. Meşhur ilahinin dediği gibi, *mirasının tanrısı kendinsin*.

Yalancı

Yalancı biri daima yalan yanlış hikâyeler uydurur. Üstelik, söylediğine senin de inandığını görünce çok mutlu olur. Konuşurken son derece ikna edicidir. Anlattığı hikâyelere bol baharat katar. Yaptığı el kol hareketleri ve takındığı yüz ifadeleriyle seni hikâyenin içine sürükler; sen de itiraz etmeden inanırsın. Gerçek olandan nefret eder. Her şeyi çarpıtır. Çoğu kez, ciddi konular hakkında da bir sürü yalan söyler. Ama sanırım, bunu isteyerek veya önceden planlayarak yapmaz. Tek yaptığı yalan söylemektir. Yalan söylerken hiçbir art niyeti yoktur. Bunu sebepsiz yere yapar. Belli bir hedefi de yoktur aslında. Psikolojik açıdan oldukça sorunlu bir tiptir. Sıkıcı olmamaya özen gösterir ve bunu yapabilmek için, hikâye anlatırken aralarda boşluklar bırakır veya imalı konuşur; böylece dinleyicilerin merakını uyandırmış olur. Tek derdi inandırıcı olmaktır. Arada bir, “Ben yalan söylemem; bütün anlattıklarımı kendi gözlerimle gördüm, kulaklarımla işittim” der. “İster inan, ister inanma, dostum” diye de ilave eder.

Birinci Olma Tutkusu

Nedir birinci olma tutkusu? İnsanda doğuştan itibaren varolan ilkel bir duygudur. Çocuk büyüdükçe ve bilinçsizce birinciliğin peşinde koşar. Çocukları kendi aralarında oynarlarken gözlemleyin. Hepsi de lider olmayı ister. Ne var ki, aralarından biri bunu başarır. Sonra rekabet başlar. Bu gayet insanidir. Rekabet kıskançlığı da beraberinde getirir. Kıskançlık düşmanlığa, düşmanlık da *nefrete* açılan kapıyı aralar. İnsanlığı uçuruma sürükleyen, korkunç bir tutkudur. Bu tutkuyu gizlemenin birçok yolu vardır. Birincisi, rol yapmaktır. Bu tutkunun neden olduğu kıskançlık, akabinde de nefret, her yerde, iki kardeşin arasında bile filizlenebilir. Habil ile Kabil Kardeşler bu konuda bir sembol haline gelmişlerdir. Yunan mitolojisinde pek çok kardeş cinayetine rastlarız. Eteoklis ile Polydekis'i örnek olarak verebiliriz.

İnsan kötü yönlerini sadece eğitimle törpüleyemez; çocukluktan itibaren kafasına kazınanların da bu konuda önemli bir katkısı vardır. Öyleyse, ağaç yaşken eğilir sözünü dikkate alıp, sevgi dolu çocuklar yetiştirmeliyiz.

Yenilikçi

Yenilikçi olarak geçinen insan, acayip davranışlarıyla dikkat çekmek ister. Onun üzerinde gördüğünüz her şey farklıdır. Ama bunun hiç kimseye zararı dokunmaz; aksine hem kendini hem başkalarını eğlendirir. Dikkat çekmek için rengârenk giyinir ya da çok koyu renkleri tercih eder. Ruh haline göre değişen giyimiyle, tek amacı gösteriş yapmaktır. Arkadaşlarıyla sürekli tartışır ama onları asla kırmaz. Tek istediği yenilikçi olmaktır. Bunu dünyaya duyururken küçük bir çocuk gibi sevinir. Bu içten gelen bir dürtüdür. Her zaman güler yüzlü, iyi kalpli ve iyi niyetlidir. Parolası, birbirimizi sevelim ve huzurumuzu bozmadan tartışalımdır. “Ben modanın öncüsüyüm; ileri ci bir unsurum” der. Karşısındakinde hoş duygular uyan dırır. Aslında tam anlamıyla dört dörtlük biridir. Sürekli muhalefet yapan biri değildir; tam tersine, tartışma esnasında kimseyi sinirlendirmez. Genel olarak kibardır. Çok saygın bir insandır. Tek derdi, az da olsa, diğer insanlardan farklı olmaktır.

“İnsanları kusurlarına rağmen sev” der. Böylece, başkalarına karşı beslediği sevgiyi kendisi de başkalarından görür.

Benmerkezci

Bencil insanla bu tip insanı karıştırmayın. Bu daha yumuşak, daha eğlenceli bir tiptir; “Ben filanca kişinin (bu filanca kişi genelde bir askerdir) yerinde olsaydım, filanca olayı daha farklı, çok daha iyi bir şekilde çözerdim. Ama maalesef onun yerinde değilim” dediği zaman, insanlar gülme krizine tutulur. Büyük İskender’in generali Parmenion’u hatırlatır bize. Parmenion, Darios’un başkentine varınca şehrin kapısında durmuş. Darios barış teklif etmiş fakat Büyük İskender kabul etmemiş. Başkente muzaffer bir komutan olarak girmek istemiş. O zaman Parmenion şöyle demiş: “Eğer ben İskender olsaydım, teklifi kabul ederdim.” İskender’in cevabı ise şöyle olmuş: “Evet, eğer Parmenion olsaydım, ben de kabul ederdim.” İşte benmerkezci kişi böyledir; kendini sürekli başkalarının yerine koyarak, “Ben olsaydım şunu şöyle, bunu böyle yapardım” der. Kendi ışığı olan bir yıldız gibi görür kendini; diğer herkes ışıksızdır. Onun sayesinde aydınlanırlar. Bazen tam tersini söyleyerek söze girer. “Eğer ben olmasaydım, bu mesele hallolmazdı. İyi ki oradaydım da, meseleye el atabildim. Bu böyle sürüp gider. Fakat bu insan kötü niyetli değildir. Kimseye bir zararı dokunmaz. Ona zamanla alışırsın ve dediklerine gülüp geçersin. Diyebiliriz ki, etrafına neşe saçır. İnsanlar onun söylediklerine hiç alınmazlar. Karşısındakinin kendisine güleceğini bildiği için, bazen, “Eğer ben olsaydım” diye söze girmeden önce kendisi de gülmeye başlar.

Sıfır

Filozoflara göre, ilahi “Nefes” yaratıcıdır. Bu Nefes’in içe çekilmesi doğum; dışa verilmesi ise ölümdür. Aradaki zaman ise hayattır. Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz: Canlıların “Hayat”ı ebediyette çok küçük bir zaman dilimidir. Hayatta kalma çabamız ise, sürekli hareket etme, yaşam koşullarımızı mümkün olduğunca iyileştirme ve bunun için diğer insanların elindekileri kapma, her şeyi talan etme ve kendi yaşamımızı idame ettirme mücadelesinden ibarettir. Bunu yaparken kendimizce, ahlak, hayırseverlik, yardımseverlik gibi birtakım kılıflar da uydurmuşuz.

Bu arada, ne mutlu fazla bilgi sahibi olmayanlara! Gerçekten de mutludurlar; zaten çoğunluğu oluştururlar. İyi ya da kötü, insanlar ciddi anlamda yaşam mücadelesi veriyorlar ve gerçekten çok çabalıyorlar. Görülmeyen dağın tepesine ulaşp, oraya tek bir taş dikebilmek içindir tüm çabaları. Bunu her zaman başaramazlar; o görülmeyen, maddi şeylerin ötesindeki dağın tepesine ulaşmaya çalışırken “taş” aşağıya doğru, dağın eteklerine doğru yuvarlanmaya başlar. Ve zavallı insan sil baştan işe koyulur. Her şey boş, dostum, boş. “Sıfır”dan ibaret. “Ütopya” der karamsarlar. Peki, ya doğanın bilgeliği? Ona ne oldu? Yaratılışın ilahi amacı nedir? Merak eder ama hiçbir cevap bulamazsın. Ama yine de çabalarsın. Sonuçta yine elde var sıfır!

Hassas

Rutsal ruhun hediyesidir hassasiyet. Hassas insanın içinde çok ince bir tel vardır; hayali parmağın dokunuşuyla o da senin ince hislerine dokunur. Bütün varlığını göklere doğru yöneltir. Her istediğini, ruhunda ve kalbinde varolan her şeyi vermeye hazırdır. Verecek çok şeyi vardır; inanılmaz bir iyilik, dayanışma, yardımseverlik ve acıma hissiyle doludur. Verme konusunda hiç zorlanmaz; duraksamaz. İçtenlikle ve karşılıksız olarak verir. “Alın, alın, hem de bedava” der. Başkalarıyla neyim varsa paylaşacağım derken kendisi mahrum kalır. İnanılmaz bir insandır. İçten gelen bir dürtüyle hareket eder. Bu şekilde davranınca çok büyük bir haz duyar. Mutluluktan ışıldar. Bu hassas insan tipine çok nadir rastlanır. Bu özelliğin ne terbiyeyle ne de eğitimle alakası vardır. İnsanın doğasından kaynaklanır. Toplumun en güzel, en nadide, en güzel kokulu çiçeğidir. Örnek alınması gereken bir varlıktır. Taklit edilmesi çok zor bir karakterdir. Kendisini hiç düşünmez; diğer insanlara doğru akar. İnsana içinden Heraklitos’un şu sözünü tekrarlatır: “Ne kadar güzeldir insan, İNSAN olunca!”

Pozitif

Pozitif olmak muhakkak bir erdemdir. Ama bu sınırsız olursa, aşırılık ifadesidir. Muhakkak ki, pozitif düşünmemiz gerekir; fakat gerçekleri de görmemizde fayda vardır. Gerçekler acımasızdır ve mantıklı bir tutum takınmamızı gerektirir. Akılsızca adım atmak, heyecanımıza teslim olmak, doğru değildir. Bize hiçbir fayda sağlamaz. İstenen sonuca adım adım, inançla ilerlemek lazımdır. Ölçüsüz bir cesaret veya düşüncesizce davranmak bize sadece zarar verir.

İçimizi karartan, bizi endişeye sürükleyen negatif insana kıyasla, bizi olumlu duygularla sarıp sarmalayan pozitif insan çok daha iyidir. Pozitif kişiliğimiz bize doğanın bir armağanıdır; fakat aldığımız terbiyeyle de geliştirilebilir, muhakkak. Ne var ki, bu yönde bir terbiyeyi kabul eden kişinin doğasında da böyle bir eğilimin olması gerekir. Her tohum her tarlaya ekilmez. Tarla uygun olmalıdır. Özetle, tohumu olanın, bunu çıkıp rasgele savurması doğru değildir. Toprağın uygunluğunun yanı sıra, sulama ve gübreleme de hakkıyla yapılmalı, ayrıca haşereler de temizlenmelidir.

Fevri Kişi

Bu tip insan öngörüden ve sağduyudan yoksundur. Dakikada karar verir. “Fazla düşünmek hareketi engeller” der. Yılmadan ilerler. Her zaman da ziyana uğrar. Doğal olarak, sürekli hata yapar; ama asla pişman olmaz. “Hatasız kul olmaz” ilkesini benimsemiştir. “Hata yapmıyorsan, o zaman hiçbir harekette bulunmuyorsun demektir. Bu hiçbir şey yaratmaya çalışmıyorsun anlamına gelir” diyerek kendini savunur. Bunun haricinde, bir de felsefi yönü vardır. “Benim hatalarımdan başkaları da ders alıyor. Demek ki, topluma faydam dokunuyor!” deyip durur ve bu dediğine kendi de inanır. Kural olarak, aceleci insanlar kötü değildirler. Fakat çevrelerindeki insanlara zarar verirler. Herkesten önce de kendilerine. Eğer onu tanımıyorsan, heyecanına hayran kalırsın. Onu iyice tanıyınca ve karar verirken veya bir eylemde bulunurken fevri davrandığını fark edinceye kadar, dostluğunun veya işbirliğinin kurbanı olabilirsin. Fazla dikkatli ve sağduyulu davranmak ona göre değildir. Her şeyi çok kolay fark eder; en azından, fark etmesi herkes kadar uzun sürmez. İyi kalpli ve tehlikeli boyutlara varacak derecede kadercidir. Şansa çok inanır. Bu yüzden sürekli hata yapar.

İşbirlikçi

Nedir işbirlikçilik? Bir işi başarıyla kotarmak adına birlikte hareket etmektir. İşbirliği yapan insanlar başarıyı en başından garantiler. İyi bir iş ortağı edinmek de ayrı bir başarıdır. Dört dörtlük olması gerekmez. Yeter ki, işbirlikçi olsun. Bunun tam zıddı bir karaktere sahip olan (iş ne kadar iyi biliyor olursa olsun), işbirlikçi olmadığı için, benmerkezciliğe doğru kayar. Bu, işin başarılı olmasını engeller. Bir insanın işbirlikçi olması, aranan ama zor bulunan bir özelliktir. Büyük Eleftherios Venizelos şöyle der: “Öncelikle işbirlikçi bir ekip istiyorum. İşbirlikçilik, işte tesadüfen veya hata sonucu meydana gelen boşlukları kapatır. İşbirliğiyle yapılan bakanlık çalışmalarını hiçbir şeye değişmem.” Bu söylediklerini okuduğumda on dokuz yaşındaydım, yani 1929 yılıydı; asla unutmam. Tabii, işbirlikçilik muhakkak karakter meselesidir. Bunu beyan etmek yeterli değildir. Ama beyan etmek bile birçok kişi için eğitici olabilir.

İşbirlikçilik bir meziyettir.

Bilinmeyen Bilgiyi Elde Etmek

Rüya nedir? Sanırım, hayatımızın hızlandırılmış bir devamıdır. Gün içinde yoğun bir şekilde istediğimiz şeylerin farklı şekillerde gerçekleşmesidir. Kısacası, manevi anlamda tatmin olmamızın bir yoludur. Bazen de, gün boyunca yaşadığımız korku, heyecan ve aşırı duyguların tezahürüdür. Ara sıra, organlarımızın düzgün çalışmamasından, bedensel rahatsızlıklarımızdan kaynaklanır. Ama çoğu kez, iç dünyamızın dışavurumudur. İlginç ve mucizevi olan, uyku esnasında da düşünüyor olmamızdır. Ruhsal alıcı ve vericimiz bütün dalgalarda çalışır. Son zamanlarda yapılan araştırmalar, bütün bu olayları detaylıca incelemektedir. Gittikçe daha çok bilgi sahibi oluyoruz bu konuda. Araştırma ve inceleme yoluyla sürekli aşama kaydediyoruz. Bugün bilim adamlarının yaptığı, *bilinmeyen bilgiye*, bir anlamda ilahi olana erişmektir. Yarın öbür gün, belki uykudayken de çalışacağız. Bilinç ile bilinçaltı arasında, uyku esnasında verimli çalışmalar yapacağız. Uykuda eğitim mümkün olduğu gibi, kim bilir, uykuda çalışmak, hatta belki uykuda birtakım şeyler yaratmak bile mümkün olacak.

Hatta yanılıyorsam, bütün bunlar yakın zamanda gerçekleşecek. Halihazırda, Tibetli rahiplere uyku terapisi uygulanıyor. Bu terapi bazı ruh hastalıklarına çok iyi geliyormuş.

Bütün bunlardan hareketle, size uyanırken gördüğüm bir rüyayı, daha doğrusu, zihnimde bir anda canlanıveren bir anımı anlatacağım.

Bir akşamüstü, koltuğuma gömülmüş, sade kahvemi bekliyordum. Birden, hiçbir neden yokken, on iki yaşındayken yaşadığım bir olay gözlerimin önünde belirdi. Şaşırdım, tabii.

Flaviana köyü, Brezilya yeşili bitkileri ve bol akarsularıyla meşhurdur; çok yaşlı, büyük bir de ceviz ağacı vardı. Biz çocuklar ağacın gölgesinde oynardık yazları. Bu ağaç, annemin dedesinden kalan bir mirastı. Karmaşık dallarına tırmanıp, dalların arasındaki boşluklarda saklanırdık. Ceviz ağacının nasıl olduğunu bilenler, boşluklarla neyi kastettiğimi anlamışlardır.

Bu ceviz ağacı, çok güzel bahçesi ve bol suyu olan müstakil bir evi tıpkı bir gökyüzü gibi örterdi. Ev ise bir içki imalatçısına aitti. Evin altında bir kiler vardı; orada uzo ve konyak üretirdi. Uzosu çok sert olurdu; ama konyağı herkes tarafından beğenilirdi. Adam Rum'du; adı ise Yovan idi. Herkes ona "Yovan Efendi" derdi. Bir gün ceviz ağacının dallarına tırmanmış oynarken, adamın evinin terasında yarım kiloluk, kırmızı sıvıyla dolu şişeler gördüm. Arkadaşlarıma bu şişelerden hiç bahsetmedim. Oyundan sonra evlerimize dağıldık. Akşamüstü, annemden gizli tekrar ceviz ağacına çıktım. Oradan evin terasına atladım büyük bir ustalikle ve kendimi şişelerin arasında buldum. Etraflıca inceledikten sonra, bir şişenin kapağını açtım ve içindekini tattım. Tadı gerçekten çok hoşuma gitti. Şişenin içindekini bir nefeste bitirdim. Bu arada, içindeki sıvı konyaktı. İçtiğim yetmedi, ikinci bir şişe daha açtım. Bunu da bir güzel içtikten sonra uykuya dalmışım. Bu arada şişeleri, içki bir an önce mayalansın diye güneş görecektir şekilde sıralamışlardı. Birkaç saat sonra –tam olarak bilemiyorum– yüzüme ve kafama tokat atıldığını hissettim. Gözlerimi açınca, kızgın bir ifadeyle tepemde annemin dikildiğini gördüm. Beni eve götürüp besledi, suladı ve ayık vaziyette yine uykuya yatırdı. Kendime gelince de beni çok ciddi bir ifadeyle sorguya çekti; elinde sopası da eksik değildi. Popomu Doğu Afrika'nın zebraları gibi siyah beyaz bir renge büründürdü. Anneannemin merhamet dilekleri hiçbir işe

yaramadı. Sonunda, çarptırıldığım ağır cezayı açıkladı. On beş gün sürecekti. Cezanın ne olduğunu merak etmişsinizdir: Pek çok gramer kuralını ezberleyecektim. Cezalı olduğum süre zarfında evden çıkmam yasaklanmıştı. Cezanın bitiminde sınava tabi tutuldum ve pekiyiyle çıkış kağıdımı aldım. Yaşadıklarım ders olsun diye de, “Lekesiz, pürüzsüz, tükenmez Tanrı’nın çocuğu...” ilahisini, ruhumu arındırmak adına ezberlemiştim. Anlayacağınız, tek hâkimli mahkeme acımasızdı. Böylece cezamı çektim ve suçlarım için af diledim.

Bilinçaltımızdan bu tür enstantanelerin nasıl çıktığını, beynimizin ne gibi bir faaliyet gösterdiğini, hiçbir detayı atlamadan buna benzer bir olayı hatırlamamızı nasıl sağladığını açıklamak o gün için imkânsızdı. Aslında, bunlar günümüzde artık açıklanabilen olaylar. İnsanoğlu çocukluk çağını geride bırakmış, gençlik çağına doğru ilerliyor. Peki sonra ne olacak? Bunun mükemmeliyet ve kendi kendini imha etme mi takip edecek? Bir kere, insan tükenmez değildir. Önünde sonunda tükenir! Bir yerde durur... Bir yerde ama nerede? Nasıl ve ne zaman?

Cevapsız sorular işte!

İkiyüzlü

İkiyüzlü kişi can dostundur. Sana en güzel methiyeleri düzer. Sana hayrandır ve dostluğundan gurur duyar. Tabii, aynı zamanda saflığından da... İçinden ve arkandan sana güler. Doğuştan gelen veya sonradan edindiği bir rol yeteneği vardır. Son derece konuşkandır. Çevrede senin hakkında söylenen iyi şeyleri hemen gelip sana yetiştirir. İçtenliğiyle ikna eder seni. Herhangi bir sebep yoktur ortada; tek istediği kendini sana beğendirmektir. Senin haricinde herkesi suçlar. “Sen farklısın” der ve bunu ikna edici bir şekilde vurgular. Genel olarak çok zeki ama tehlikelidir. Çok usta manevralarla, seninle arkadaşların arasına düşmanlık tohumları eker ve bundan mutluluk duyar. Kurnazca hareket ettiği için onu fark etmekte güçlük çekersin. Ona karşı savaşmanın yöntemi ise çok basittir: İrtibatını kesersin, olur biter. Başka bir yolu yoktur. Fakat anlamamazlıktan gelir. “Senin bir derdin var. Kesin, birisi senin canını sıkmıştır” der seni korumak istercesine. “Sakin kimseyi kale alma; insanlar böyle, maalesef” diye ekler.

Söyledikleriyle çoğu kez seni ikna eder. Tehlikelidir; en iyi ihtimalle sana zarar verir.

Bu insan toplum için de tehlikedir. Onu bertaraf edebilecek tek kişi, iltifatçı kuzenidir. O da çok kibardır ve aynı zamanda sana hayrandır. Seni bütün arkadaşlarından ayrı tutar; her zaman yanındadır. Fakat kötü biri değildir; bu yüzden düşman sayılmaz. Ama yine de, ondan uzak durmakta fayda vardır.

Flaviana'nın İkiz Bakireleri

Büyükannemin köyünde, 1924 yılının Ağustos ayında soğuk rüzgârlar esiyordu. Aradan onca yıl geçmiş olmasına rağmen dün gibi hatırlıyorum ve hâlâ tüylerim diken diken oluyor. On bir yaşındaydım. Kayseri'nin Flaviana köyündeki son Rumlar olan bizler de Yunanistan'a doğru yola koyulmuştuk. Köye tam bir sessizlik hâkimdi; aynı zamanda müthiş bir hareketlilik de vardı. Uzun bir yolculuğun hazırlıkları yapılıyordu. Annemin dediği gibi, atalarımızın topraklarına gidiyorduk.

Geride yalnızca on aile kalmıştı. Aralarında, toplamda 200 yaşında olan iki kız kardeş de vardı. Bu kardeşler bizim komşumuzdu bir zamanlar; annemin denetiminde, büyükannem bakardı onlara. Lekesiz, temiz ve el değmemiştiler. Üstelik ikizdiler. Zamanında Suriye'nin Beyrut şehrine göç etmiş, iyi bir ailenin kızlarıydılar. Kızların bakımı için, annemin adına Osmanlı Bankası'na para yatırılırdı. Bunun sebebi kızların Beyrut'a, ağabeylerinin yanına gitmek istememeleriydi. Garip bir tutumları vardı. Burada ölüp, köyün diğer mezarlarından farklı olan aile mezarlığına gömülmek istiyorlardı. Dolayısıyla, kızlar meleklerle has bir yaşam sürüyorlardı. Son birkaç aydır, köylerinden ayrılmaktansa ölmeyi tercih ettiklerini söylüyorlardı. Köyden ayrılmamıza kısa bir süre kala, annem ikiz kız kardeşlerin pek de iyi olmadığını fark etti. Bu arada ben çocukça merakımla hareket ederek, her gün uğrayıp kızların iyi olup olmadığını bakıyordum. Anneme bir şey söylemiyordum. Bakireler annem için çözümsüz bir sorun haline gel-

mişti. Flaviana'dan ayrılacağımız günden bir gün önce evlerine tekrar uğradım. Bir de ne göreyim? Bakirelerden adı Elengo olan, ellerini göğsüne kavuşturmuş yerde yatıyordu; hemen yanında ise Kallingo, büzüşmüş olarak, aynı şekilde uzanıyordu. Hemen anneme koştum. Ölmüşlerdi. Nasıl olduğuna gelince: Annemle Papaz Matheos'un tahminine göre, Elengo yaşlılıktan ölmüş, Kallingo ise onu uygun bir pozisyona getirmeye çalışırken kalp krizi geçirip, onunla aynı kaderi paylaşmıştı. Bu yüzden de büzüşüp kalmıştı. Defin işlemlerini annem üstlendi; durumun aciliyeti yüzünden onları aile mezarlığına gömemedik. Böyle bir lükse sahip değildik. Annem, her işimize koşan komşumuz Mustafa'yı çağırıp, aile mezarlığının yanında bir çukur açtırdı. Papaz Matheos ile birlikte ben de mezarlığa gittim. Papaz gereken duaları okuduktan sonra onları toprağa verdik. Annem ağlayınca, ben de çocuk aklımla aynı ihtiyacı hissederek birkaç damla gözyaşı döktüm.

Temiz, lekesiz ve bakire ikiz kız kardeşler Tanrı katına çıkmışlardı. Meleklerin yaşamına benzer bir yaşam sürmüşlerdi zaten.

Maalesef, ailenin diğer fertlerinin yanına gömülme yönündeki arzuları gerçekleşememişti. Mustafa tek mirasçıları tayin edildi. İkiz kız kardeşlere bakan son kişiydi kendisi.

Altmış beş yıl sonra Flaviana'yı ziyaret ettiğimde, Mustafa ile ikiz kız kardeşlerin evini boş yere aradım. Evin bulunduğu arsayı tespit etmekte bile zorlandım. Her şeyi yok eden zaman, bu evi de yok etmişti.

Varolmayan konağın varolmayan kapısını hayali olarak öperek oradan ayrıldım.

Başımızı Eğiyoruz

İkinci Dünya Savaşı tüm şiddetiyle devam ediyordu. Özellikle 1943 yılı korkunçtu. Tanrı'ya edilen tek dua "bir parça ekmek" içindi. Herkes işsizdi. Yalnızca, inşaat malzemeleri satan işletmeler çalışıyordu. Garip bir durumdu bu; çünkü bina inşa edilmiyordu. Ama bu işletmeler bir şekilde iş yapıyordu işte. Kum haricinde hiçbir şey satmıyorlardı. Çuvallar dolusu kum! Neden mi? Zemin katların pencerelerini bombardıman tehlikesine karşı kapatmak amacıyla. Bu bir Yunan icadıydı. Ayrıca, Mora Yarımadası'ndan getirilerek gizlice satılan gıda maddelerini kamufle etme yöntemi idi. Kum torbalarına kuru üzüm, tarım ürünleri, süt ürünleri, hatta küçük torbalar içinde baklagiller bile saklanıyordu. Böylece, söz konusu mallar kontrol noktalarından kolayca geçirilebiliyordu.

Ben de Atina'nın merkezinde böyle bir işletmede çalışıyordum. Kamyonun sahipleri üç zeki ortaktı. Bunlardan biri baba tarafından akrabamdı. Mora'dan gizlice kuru üzüm getirip, gece vakti pazarcılara dağıtıyorduk. Neden mi gece? İşin sırrı da buradaydı. Bulunduğumuz Patision Caddesi'nin karşı köşesinde bir Avusturya askeri birimi vardı. Tam olarak ne olduğunu bilmiyorum ama, sanırım işgal kuvvetiydi. Böyle olunca, gerekli yükleme ve boşaltmaları yapabilmemiz için en ideal vakit geceydi. Sıkça denetimler olurdu. Dediğim gibi, bu birim Avusturya'ya aitti ve bunlar Almanlardan daha ılımlıydı. Ara sıra, işletme binasının arkasından Avusturyalı askerlere bir Hitler selamı çakardım. Zaman geçtikçe yüz göz olduk ve günün birin-

de, nöbet tutan askere elimde tuttuğum bir kâse kuru üzümü gösterdim. Adam tuzağa düştü! Başka bir askeri, eline bir paket tutuşturarak bana gönderdi. Elimdeki kâseyi o askere verdim ve paketi aldım. “Frahten, fruhten” gibi bir şeyler söyledi. Karşılıklı anlaşmış ve bu değiş tokuştan memnun olmuştuk. Paketi açınca ne göreyim! Bir somun ekmek; üstelik kocaman ve yuvarlak.

Bir haftaya kalmadan çok samimi dost olduk. Artık uluslararası el kol işaretleriyle anlaşıyorduk. O bana pencereden işaret edince, ben kafamı olur anlamında, emme basma tulumba gibi sallıyordum. Bunun üzerine, hemen bir askerle ekmek gönderip, üzümü aldırıyordu. Kendi kendime, “Bir zamanlar, başımızı yalnızca İsa’nın önünde eğerdik” diye söyleniyordum. Yani, Bay Fritz’in önünde eğerdik! İşletmenin deposunda çuvallar dolusu üzüm vardı. Bütün kışı üzümle geçirdim; evim üzümle dolup taşıyordu.

Gelelim annem Nafsika’ya. Kendisi fakirlere yardım etmeyi çok severdi. Bu yüzden, eve götürdüğüm üzümü iki fakir aileye bölüştürüyordu. “Bedava aldığınızı, bedava dağıtın” derdi. Buna inandığı için de, bol kepçe dağıtırdı. Hep ilahiler ve atasözleriyle konuşurdu. “Dil alışkanlığı” derdi. Gerçekten de öyleydi.

Bu arada, kuponla yemek de alıyorduk. Tencereyi kapıp, kazandan yemek almak için kuyruğa girmek çok kolay değildi. Fakat annem Nafsika, her gün gidip fasulye, mercimek veya bezelye, yani ne bulursa almayı ihmal etmezdi. Neyse ki, bu yemekleri biz yemezdik. Bunları her gün gizlice, mahallemizdeki fakir bir aileye verirdi. “Çok ihtiyaçları var” derdi. Bunu yapmaktan büyük haz duyardı. Ben bütün kış boyunca Fritz’e boyun eğerek evimize taze ekmek taşıdım. İnşaat malzemesi satan işletme ise son sürat çalışıyordu. Fakat ortada inşaat falan yoktu. Ben bütün kışımı lezzetli Avusturya ekmeğiyle geçirmiştım. Kuru üzüm ve kibar Fritz sağ olsun! Bir de, aramızda geliştirdiğimiz işaret dili...

Ne Mutlu Karnı Doyan Açlara

Açlığın neden olduğu sonuçlar karşısında söylenebilecek tek söz, “Açlığın gözü kördür” olabilir. Gerçekten de aç olanın gözü hiçbir şey görmez. Açlık, insan bünyesinin termonükleer kazanıdır. Patladığı an çok büyük bir zarara yol açar. Halkların yer değiştirmesinin asıl sebeplerinden biri, ekilebilir alanların yokluğu değil midir? Ve bunun sonucunda insanların yiyecek ekmek bulamaması? Açlığın korkunç, yok edici ve dinamik bir enerjisi vardır. Bunu, düzenli veya düzensiz orduların çevreyi istilası takip eder. Genel olarak bu, kargaşa yaratır ve felakete neden olur.

Size sormak isterim; bir insanın kafasını torbaya daldırarak, tıpkı atlar gibi, durmaksızın un yediğini hiç gördünüz mü? Muhtemelen görmemişsinizdir; hatta hayal bile etmemişsinizdir. Ben bunu gördüm ve o an insanlığımdan utandım. 1943 yılı bütün Avrupa için bir felaket yılıydı. Alman işgali devam ediyordu. Yunanistan için de aynı durum geçerliydi; üstelik tam bir diktatörlük havası hâkimdi. İnsanoğlunun tükenişinin en önemli sebebi açlıktı. Programlı ve düzenli bir şekilde yürütülüyordu bu yok ediş. Programlı olmasaydı çok büyük felaketlere yol açabilirdi. Almanların bütün işleri programlı ve düzenliydi.

1943 yılında, birçok iştigal konusu olan bir şirkette çalışıyordum. Yaptıkları işlerden biri de, ormanlardaki ağaçları keserek, İşgal Kuvvetleri’nin isteğini yerine getirmektir. Bunu bilimsel olarak yapıyorduk; ağaç kesmeyi bilen uzman bir kadromuz vardı. İşgal Kuvvetleri bize iyi para veriyordu. Fakat kısa bir süre sonra, paradan ziyade gıda mad-

deleri vermelerinin daha çok işimize yarayacağını anladık. Bunu talep ettik; onlar da kabul ettiler. Böylece bize bakliyat ve un vermeye başladılar. Gerçekten un olup olmadığını bilemiyorum. Ama açlık had safhadaydı. Bunu yaşayanlar iyi bilir. Hepimiz çok açtık. Asla tam olarak doymuyorduk. Fakat işçilerimizden biri hepimizden daha açtı. Böyle günlerden birinde, kamyonla Stadiu Caddesi'ne gidip, Alman askeriyesinin veznesinden on çuval un almam gerekiyordu. Tesadüfen, bu bahsettiğim kişiyi de beraberimde götürdüm. Bizi Yunanca bilen bir Alman karşıladı ve çuvalaları almamız için gerekli izni verdi. Ben de hemen işçimize –adı Yannis Tripis idi– döner merdivenden depoya inip, çuvalaları teker teker yukarı çıkarmasını emrettim. Yannis indi ve çuvalaları taşımaya başladı. Dört çuval taşıdıktan sonra ortadan kayboldu. Bekledim, seslendim ama hiçbir karşılık alamadım. Tekrar seslendim; yine çıt çıkmadı. Yanımda on sekiz, on dokuz yaşlarında bir işçi daha vardı. Onu yukarıda bırakarak, depoya indim. Bir de ne göreyim! Yannis iki kolunu yanlara doğru açarak kafasını bir un çuvalına daldırmış, un yiyordu. Seslendim, dürttüm ama Yannis'ten hiçbir tepki alamadım. Beni bir at gibi tekmeleyerek, un yemeye devam etti. Şaşırdım, panikledim ve diğer yardımcıma seslendim. İkimiz birden onu çekiştirmeye başladık ve sonunda çuvalın içinden çekip çıkarmayı başardık. Yüzü gözü una bulanmıştı, gözük müyordu. Gözleri, ağzı, burnu olmayan beyaz bir kafa hayal edin... Sırtüstü yere düştü; sonra ellerini yana açtı ve öğlene kadar kendine gelemedi. Onu arabaya kadar taşıyıp evine götürdük. Mide kanaması geçirdi fakat ölmedi. Bir hafta sonra kendine geldi ve dükkâna geri döndü. Çok zayıflamıştı. Uzunca bir süre kendini toparlayamadı. Bu arada ne olduğunu bilmiyorum. Fakat karısının bize söylediğine göre, adam çok memnun kalmıştı. “Doydum kadın, doydum” deyip durmuştu.

Bu olayı asla unutamıyorum. “Ne mutlu karnı doyan açlara!” Belki de öbür dünyada!

Oldukça Sarsıldım

Anlatsam mı anlatmasam mı? Haydi anlatayım. 1946 yılında, bir yabancı plak şirketinin temsilciliğinde çalışıyordum. Çok güzel ve verimli bir işti. Özellikle Avrupa menşeli plak satan mağazaları ziyaret ediyorduk. Fransızca konuşan Avrupalı temsilcimle beraber gidiyorduk her yere.

Bir gün Viyanalı misafirimi Ermu Caddesi'ndeki Neon Anglia adlı otele bırakarak Kapnikarea Caddesi'ne doğru yürüdüm. Biraz ilerlemiştim ki, karşıdan gelen bir kızın düşüp bayıldığını gördüm. Hemen koşup onu kaldırdım. Ayağını burkmuştu; kaptığım gibi onu Acil'e götürdüm. Doktorlar gerekli müdahaleyi yaptıktan sonra, bir taksiye bindirip onu evine gönderdim. Gitmeden önce teşekkür etti; adımı sordu ve bir kartımı istedi. Ofisimizin bir kartını verdim ona. İyileştikten sonra, onun çabaları sonucunda birbirimizi daha yakından tanıdık. Ben o aralar, yedi yıllık bir evliliğin ardından yeni boşanmıştım. Çok usluydum ve arınmak istiyordum. Bu yeni boşananların takip ettiği bir yoldur. Bir nevi azizlik dönemi; tabii, şeytan müsaade ettiği sürece. Çünkü şeytan ortalarsaydı, bunu başarmak imkânsızdır.

Böylece, yirmi altında yaşında, güzel, hoş, konuşkan kızla iyiden iyiye yakınlaştık. Güzel vakit geçiriyorduk. Bana olan ilgisini açıkça belli ediyordu. Ona baskı yapmaya başladım; ama o daha ileri gitmek istemiyordu. Bazı ilginç, anlaşılabilir fikirler ortaya atmaya başladı. Anlamaya çalıştım ama başaramadım. Sonuçta, ilişkimiz tökezledi.

İlerlemiyordu. Yoruldum kızla uğraşmaktan; ama pek de tatlı bir şeydi. Tam yakaladım dediğimde elimden yine kayıp gidiyordu. İlişkimiz masum sarılmalardan ve birkaç öpücükten ibaretti. Günün birinde, yine heyecanlı dakikalar yaşarken dayanamayıp bağırdı:

“Bırak beni; evliyim ben!”

“Tamam, tamam; bağırma. Çözümsüz sorun yoktur” diye cevap verdim.

“Hayır; bu sorun çözülemez” diye karşılık verdi.

“Neden? Şey değilsin ki...”

“Tamam da; evliyim dedik ya!”

“Kocan ne iş yapıyor; adı ne?”

“Kocam yok. Eşim kadın; adı SULA. Üç yıldır beraber yaşıyoruz; birbirimize son derece bağlıyız ve bu durumdan çok da memnunuz.”

“.....”

“Yüzüme niye öyle bakıyorsun?”

“Kocan kadın mı! Yani?”

“Her gün kocam olmuyor. Ara sıra da ben onun kocası oluyorum! TULA-SULA veya SULA-TULA.”

Şaşırdım ve toparlanıp yanından koşar adım uzaklaştım. Hiçbir tepki vermedi. Uzaklaşmaya başlayınca arkamdan şöyle dediğini duydum:

“Güle güle. Bu şekilde tepki veren ilk kişi değilsin. Siz erkekler, hepiniz aynısınız!”

Hikâyeyi burada noktalayıp, sadede geliyorum. Bu garip hikâyeyi anlatmamın sebebi şu:

Yıllar sonra, Akademi'nin önünde birden Tula'yla yüz yüze geldim. Göz doktorundan çıkıyordu. Kendime gelemeden üstüme atlayıp öptü beni. Tüylerim ürperdi; ne var ne yok diye sordum.

“İyiyim; ikimiz de iyiyiz. Sula ve ben. Artık büyüdük. Ben gözlerimden rahatsızım. O ise artık yaşlı bir kadın!”

Daha fazla konuşmak istemedim; buna dayanamıyordum. Ona hızlıca veda edip, sendeleyerek oradan uzaklaştım. O anda büyükannemin sözleri geldi aklıma: “Göklerin Kralı, gel ve bizi her tür lekeden arındır; acı biz erkeklerle!”

Oldukça sarsıldım. Dahası, aklıma bir soru takıldı: Namuslu evlilikleri nedeniyle emeklilik maaşı da alacaklar mıydı acaba? Ona bunu sormayı akıl edemedim.

Zama Fermuarı

Fermuar, bir açıp kapama aracıdır. Mecazi olarak ise, kapadığımda ağzımdan tek kelime bile çıkmayacak anlamına gelir. Ayrıca siyasi ortamda da kullanılır: Metaksas'ın diktatörlüğü hüküm sürerken ağızlara çokça fermuar çekilmiştir.

Günümüzde fermuar çok iyi bilinir ve birçok alanda kullanılır. *Zama* o dönemin en meşhur fermuar fabrikasıydı. Geçenlerde, bekâret fermuarı hakkında bir fıkra duydum. Çok güldüm; çünkü aslında bu bir fıkra değil, gerçek bir hikâyeydi. Oldukça komikti.

1945 yılında Almanlar gittikten sonra, Stadiu Caddesi'nde kutlamalar günlerce sürmüştü; irili ufaklı gruplar sloganlar atarak dolaşıp durmuştu.

Bunların arasında bankacılar da vardı. Kambersiz düğün olur mu? Tabii ki, ben de oradaydım. "Kahrolsun Faşizm! Kahrolsun Diktatörlük..." gibi sloganların arasında, bir ara, "Kahrolsun Bekâret" diye slogan atıldığını duydum. Şakayla karışık tekrarlanıyordu. O dönemde bekâret hâlâ bir tabu olarak algılanıyordu. Bu uzunca bir süre böyle devam etti. Günümüzde anlaşılamayan bir durumdur artık. Başka bir bankada çalışan bir kadın meslektaşım vardı; uzun süre bir erkekle ilişkisi olmuştu ama erkek günün birinde bir kazaya kurban gitmişti. Bu, Allah vermesin, herkesin başına gelebilir. İlişkileri ileri aşamadaydı. Eh, bu da gayet normal. Aradan belli bir zaman geçtikten sonra, ölen kişi unutuldu ve kız başkasıyla tanıştı. İlişki evliliğe doğru yol aldı. Fakat adam bekârete çok önem veri-

yordu ve kızın bakire olmadığını anlayınca kıyameti kopardı.

Sonra kız başka biriyle tanıştı; ne var ki, sorunu hâlâ çözülmemişti. Fakat çaresi vardı. Kız özel bir doktora gitti ve küçük bir operasyonla kızlık zarını diktirdi. Bu, tıpta yeni bir uzmanlık dalıydı. Operasyon tamamlandı. Ne var ki, kız uslu durmayıp, başka bir adamla ilişkiye girdi. Anlayacağınız, namus yine elden gitti; dahası, damat adayı da ortadan kayboldu. Yine özel doktoru ziyaret ve yine operasyon! Kızın doktora söylediği bahane ise, kendisini tutamaması olmuş. Söz konusu doktor benim çok yakın arkadaşım. Kız ısrarla başka kimyasal bir yöntemin olup olmadığını sormuş. Ne de olsa, doktorla samimiyeti ilerletmişti. (Gülmekten katıldım...) Doktor arkadaşım kıza oldukça şaşırtıcı bir cevap vermiş: "Evet var; size *Zama* feruarı tavsiye ederim. İstedığınız zaman açıp kapatırsınız!"

Şu bekâret meselesi, insanlık için gerçekten utanç vericidir; bir tabudur ve "namus" göstergesi olarak kullanılması çok kötüdür. Sırf espri olsun diye, "Namusun namusu yoktur ve elbette, erkenden kaybedenden mutlusu da" diyebiliriz.

Alter Ego

Ben on yedi yaşındayken başlayıp, tam elli dört yıl süren bir dostluğum vardı. Dostumla aynı yaştaydım; ama o Tanrı katına daha erken çıkmayı tercih etti. Bazı insanların ölme arzusunu anlamış değilim! Herkesin, “Yeter artık; yapma” demesine rağmen, o, öldüğü günden itibaren, hayatta olan karısını rüyalarında ziyaret etmeye ve eleştirmeye devam etti. Böylece zavallı kadıncağız, merhumun hayattayken kendisine yaptığı eziyetlerden o öldükten sonra da kurtulamadı. Kadıncağız, “Bensiz yapamaz. Her ne kadar hayatı boyunca onu cehenne me sıkça göndermiş olsam da, o şimdi beni cennetten ziyaret etmeye devam ediyor” diyerek kendini avuturdu. Adamın kendisini cennette sanması da ayrı bir meseleydi; belki de karısından ayrıldığı için cennete gittiğini düşünüyordu.

Dostum Stamatis (adı buydu), hayattayken herkese çok iyi davranan bir insandı. Çok akıllıydı ama derslerde başarısızdı. Ne var ki, bu durum onu hiç üzmezdi; çünkü babasında para boldu. Bir gün, o da hizaya gelerek evlendi. Evliliğin ilk zamanları gerçek bir balayı havasındaydı. Sonraları, doğal olarak, bal tükendi. Bu hepimizin ya da çoğumuzun başına gelir. Evlenip de uzun süre mutlu olan çok azdır. Stamatis bu şanslı kişilerden biri değildi. İki kız çocukları oldu; ikisi de hık demiş Kalliopi’nin burnundan düşmüştü. Kalliopi, karısıydı. Fakat genel olarak ev alarm halindeydi. Evin reisi hayattayken şikâyetler bitip tükenmek bilmemişti.

Bir gün, çok sempatik bulduğum Bayan Kalliopi beni arayarak çok ilginç bir soru sordu. İsa'nın on iki ila otuz yaşları arasında nasıl bir hayat sürdüğünü öğrenmek istiyordu. "Bu da neyin nesi?" diye düşündüm. Kalliopi'nin İsa'nın hayatını merak etmesi çok ilginçti. Her neyse; bütün bildiklerimi anlattım ona. Çok memnun kaldı. Telefonu tam kapatacakken, "Peki, Stamatis hakkında neler biliyorsunuz?" diye sordu. Doğru işitip işitmediğimi anlayabilmek için kafamı hızlıca sağa sola salladım. Daha cevap vermem kalmadan kadın devam etti: "Nereden çıktı şimdi diyeceksin. Benim hayatta tanıdığım en iyi insan, rahmetliydi!"

"Peki bunu şimdi anlamış olmanın sebebi nedir?" diye bildim şaşkınlık içinde.

"Boş versene. Artık yaşılanıyorum ve (kadınlar yaşlanır mı?) onun bütün kötü huylarını unuttuğumu fark ettim. Sadece olumlu yönlerini hatırlıyorum. O gerçek bir meleğe dönüştü; sakin, mülayim, güler yüzlü ve sabırlı. Bulunduğu yerde iyi olsun zavallı adanacağız. Benden uzaklarda artık..."

"Senden uzakta kesin iyidir" dedim safça.

"Bir şey daha var: Onu artık rüyalarımnda görmüyorum. Nedendir acaba?"

"Ölmüştür de ondan" dedim gülerek.

"Bırak şakayı şimdi. Nedenini söyle."

"Çok basit" dedim. "Senin bilinçaltın tamamen boşalmış artık. Yani, eski kızgınlıkların geçmiş. Belli ki, gerçekten yaşılanmışsın. En azından bu konuda haklısın."

"Sana öyle geliyor" diye bağırdı. "Bunun dışında bir açıklaman yok mu yani? Ben yaşılanmadım; belli ki, o yaşlandı ve yaptıklarından ötürü pişman oldu. Onun huyu böyleydi zaten; aksiydi, sinirliydi, sonradan pişman olurdu fakat belli etmezdi. Ama şimdi..."

Bunları söyledikten sonra telefonu kapattı.

Sakince düşünüp şu sonuca vardım:

Kalliopi, artık yaşlandığı için, kimseye öfke duymuyordu ve vicdanıyla hesaplaşmıştı. Bir anlamda durulmuştu. İçindeki gerçek Kalliopi açığa çıkmıştı.

Bütün bunları bana Nea Smyrni'deki bir psikiyatr anlatmıştı. O zamanlar ben çok gençtim; o ise seksen yaşındaydı. İsmi Vasilis Efsthianos idi. Ara sıra ona uğrar ve bazı açıklamalar isterdim. Ne için mi? O zamanlar gördüğüm ve bugün hâlâ görmeye devam ettiğim rüyalarım için. "İnsanın alter egosu" derdi, "içgüdüsel olarak hareket eder. Onun sesini farkında olmadan duyar ve yine farkında olmadan ona itaat ederiz."

© **LĪTERATŪR** AĢUSTOS 2007

Kostas Emilios Tsolakidis, Lozan Antlaşması hükümleri gereğince gerçekleştirilen Mübadele'nin "kurban"larından sadece biri. Kayseri'nin Zincirdere köyünden koparılıp, annesi ve anneannesiyle birlikte adı tanıdık ama kendisi yabancı bir ülkeye, Yunanistan'a göçe zorlanan bir mübadil... Bundan dolayı, doğduğu topraklara ve sevdiği insanlara duyduğu özlemi büyüterek yaşamış ömrü boyunca. Hayatının son demlerinde de, yaşadıklarını kâğıda dökmüş.

İşte bu kitapta, öncelikle 1914-1922 yılları arasında yaşanan trajik olaylara yer veriyor K. Tsolakidis. Mübadele döneminde Türk halkının onlara nasıl dostça davrandığından, yılların emeğiyle edindikleri servetlerini nasıl çift tabanlı tavalarla Yunanistan'a geçirdiklerinden, geride bıraktıkları topraklarının ve evlerinin kısa sürede nasıl bir harabeye dönüştürüldüğünden bahsediyor. Ayrıca, günlük hayatın çekişmelerinin, yersiz hasetlerin ve iletişimsizliğin bir insanın hayatını nasıl karartabileceğini gözler önüne seriyor tanıklık ettiği olaylarla.

Anadolu ruhuna sahip bir kişinin tatlı ama iğneleyici üslubuyla, çocukluğuna ve gençliğine dair zaman zaman ciddi, zaman zaman edepsiz, zaman zaman da eğlendirici hikâyeler anlatıyor. Göçü yaşayan son Mikrasyalılardan biri olarak, sözcüklerle Mikrasya'nın resmini çiziyor.

Kapadokya'nın güzelliklerini görmüş, İkinci Dünya Savaşı'na katılmış, Mübadele'ye ve faşizm felaketine bizzat tanıklık etmiş K. Tsolakidis bütün yaşadıklarını, kendisinin de söylediği gibi, "yarı şaka yarı ciddi" bir dille anlatıyor bu kitapta. Bir hayattan yola çıkarak, yaşanan tüm acılara ortak olmak ve barışa bir mum yakmak adına...

ISBN 978-975-04-0421-4

9 789750 404214

